

JULIETTE MEAD
Tundeline
TEEKOND

See on lugu kahest naisest, emast ja tütrest. Elena Stewart kavatses kirjutada raamatut inglise pommituslendurite saatusest sõja ajal ja pärast sõda, samal ajal muretses ta üha enam oma sõjafotograafist armastatu pärast. Kohtudes Prantsusmaal ühe endise pommituslenduriga, leiab Elena tema pähe ühe hulgast kauni, punase mantliga naise pildi. Elena tunneb naises ära oma ema ning saab aru, et selgus saadud tema ellu alles siis, kui ta on suutnud minna minevikku.

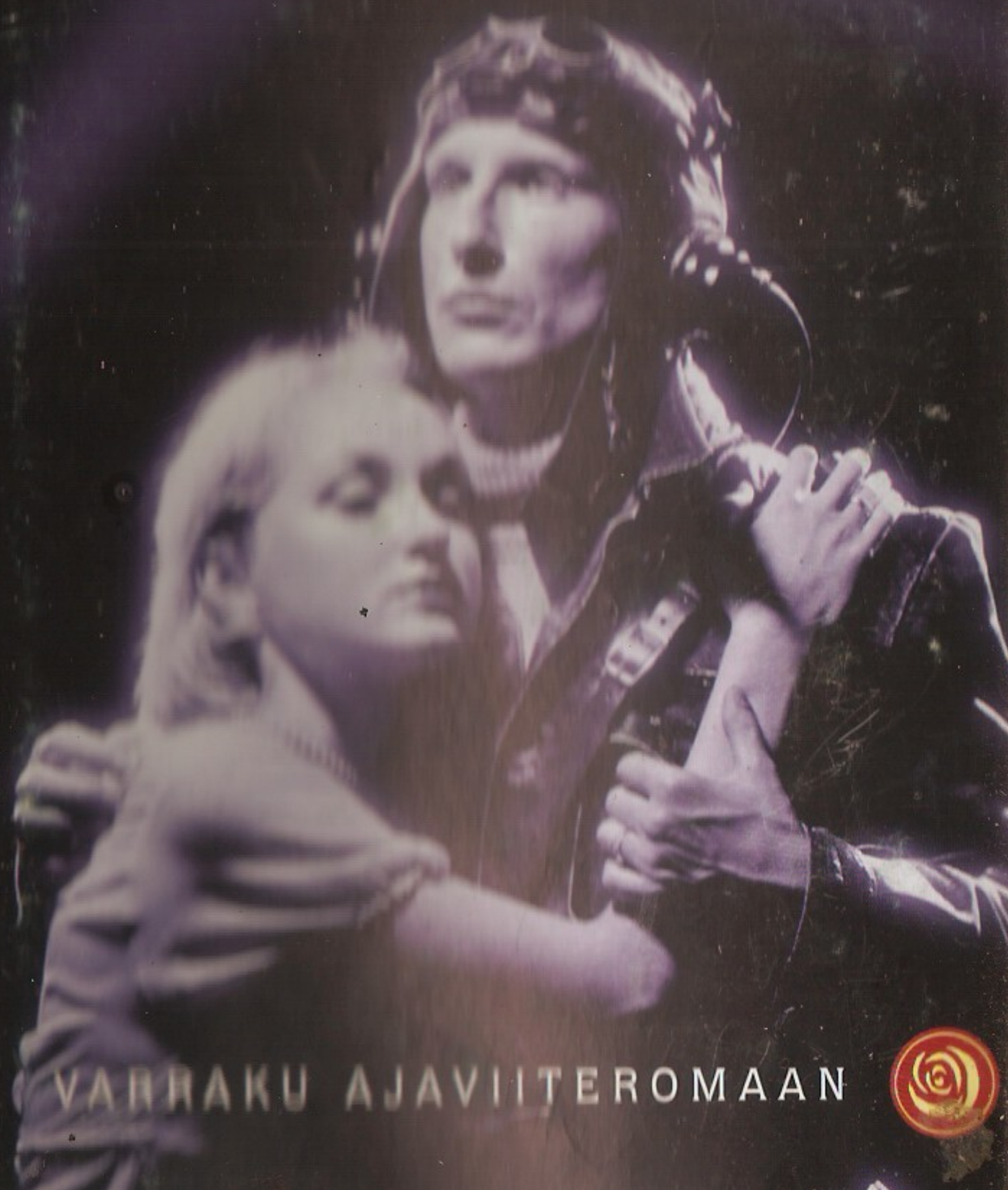
JULIETTE
 MEAD

Tundeline
TEEKOND

JULIETTE MEAD
Tundeline
TEEKOND

VARRAKU AJAVIITEROMAN

JULIETTE MEAD
Sundeline
TEEKOND

Tõlkinud
Eve-Reet Tammet ja Elin Sütiste

VARRAKU AJAVIITEROMAA

Originaali tiitel:

Sentimental Journey

Juliette Mead

Simon & Schuster

A Viacom Company

- Bud Green, Les Brown, Ben Homer „Sentimental Journey” 1944
- Johnny Mercer, Harold Arlen „Ac-cent-tchu-ate The Positive” 1944
- Sammy Fain, Irvin Kahal „I'll Be Seeing You”
- Sunny Skylar, Martin Block „Waiting For The Train To Come In.”

Autori märkus:

37. eskadrilli asukoht ja tegevus on tõesed, samuti Ameerika Ühendriikide Esinduse Kairos omad, kuid kõik üksikud sündmused ja isikud on täielikult välja mõeldud. Loo eesmärgistamiseks kasutasin ma laulu „Tundeline teekond”, mis on kirjutatud aasta enne sündmuste toimumist.

Toimetanud EVI LAIDO

Värsid tõlkinud PEEP ILMET

Kaane kujundanud KRISTJAN MÄNDMAA

Copyright © Juliette Mead, 1997

© Tõlge eesti keelde. Elin Sütiste ja Eve-Reet Tammet, 2000

ISBN 9985-3-0327-X

Mu emale ja mu tütardele

Tänuavaldused

Aasta tagasi kavatsesin ma hakata seda raamatut kirjutama II maailmasõja Põhja-Aafrika sõjakäigu, Briti Kuningliku Lennuväe ja fotoajakirjanduse seisukohalt täieliku võhikuna. Paljud inimesed jagasid minuga oma mälestusi, tõid mulle kasu oma kogemustega, parandasid mõned kohutavad arusaamatused ja, peamine, osutasid mulle õiget suunda. Eriti tahan ma tänada järgmisi inimesi: Douglas Radcliffe'i Pommituskomando Ühingust, Frank Sullivani 37. Eskadrilli Ühingust, kolonelleitnant Pat Hancocki – Teeneteordeni kavaleri, Ian Debenhami – Vapruseristi ja AE kavaleri, Ameerika Ühendriikide Saatkonna Kairos töötajaid Mike Maw, Maddalena Miele, Clive Quick, Butch Stuttard, Ed Gorman, Tom Stoddart, Robert Ogburn ja kõige rohkem oma ema Eleanor Meadi. Kõik ebatäpsused ja ebausutavused, mis romaani on jäänud, on täielikult minu tehtud.

Ma lugesin väga palju raamatuid; alljärgnevalt nimetatud mitte ainult ei aidanud mind uurimistöös, vaid püsisid väljapaistvatena mu mälus: Artemis Cooperi *Cairo in the War 1939–1945*, F. R. Chappelli *Wellington Wings*, Richard Townshend Bickersi *The Desert Air War*, Don Charlwoodi *No Moon Tonight*, Edward Behri *Anyone Here Been Raped and Speaks English?* ja silmapaistev Peter Maasi *Love The Neighbour: A Story of War*.

Ma olen tohutult tänulik oma sõpradele Tina Jenkinsile ja Janos Nyirile nende arvamuste, usinuse ja hindamatute nõuannete eest. Samuti Anette Falknerile, Christine Meadile, Rebecca Greenile, Amanda Layle, Marian McCarthyle kirjastusest Simon&Schuster ja abi-kaasa Guyle nende lõputu julgustamise ja praktilise toetuse eest, ja mu isale Tom Meadile, kes on suuremeelselt korrigeerinud paljude muude asjade hulgas mu õigekirja viimase kolmekümne aasta jooksul.

Lõpuks, kuid mitte vähem tähtsana, olen ma üle kõige tänu võlgu oma toimetajale Jo Frankile ja oma agentide Carde Blake'ile nende innustamise, usalduse ja professionaalsuse eest.

Oleks määratu möödalask mitte tunnustada üleskirjutamisega kõigi nende tegusid, kes lendasid Kõrbe Lennuväes. Ükski raamat ei suudaks olla küllaldane tänuavaldus nende panuse eest II maailmasõjas.

*„Elu kurbloomus seisneb selles,
et me mõistame seda ainult tagasivaates,
kuid peame elama ettepoole vaadates.”*

Søren Kierkegaard

PROLOOG

Jutustan teile ühe armastusloo. Tõelise armastusloo. Enne kui alustan, tahan, et teaksite paari asja. Alustuseks, ei poiss ega tüdruk pole enam noores unelmate armastuse eas, kindlasti mitte tüdruk, arvestades, et see olen mina, ega ka mitte poiss, kes on juhtumisi mees, keda ma armastan ja kes varsti tähistab oma neljakümnendat sünnipäeva. Teiseks, kuidas ma ka tahaksin, et lugu oleks kombekas ja sobiks sündsalt korralikesse raamidesse, ei piirdu see lugu mitte kahe inimesega, vaid viiega või isegi kuue või seitsmega, sõltuvalt vaatepunktist. Iseenesest pole selles midagi ebaharilikku. Kõigis heades armastuslugudes on peale maagilise keske paari veel teisigi inimesi. Kolmandaks, lugu keerleb sõja ümber, kuid ma ei kavatse rääkida sõjakoledest ega sellest, kas üheski sõjas võib leida midagi head. Milliseid füüsilisi, emotsionaalseid ja moraalseid kannatusi sõda ka ei põhjustaks, tahavad mehed ja naised ikka leida armastust või väljapääsu sellest, tahavad saada lapsi ning neid kasvatada. Lõpuks, pean teid hoiatama, et ma ei tea, kuidas lugu lõpeb, sest alustan seda keskelt. Kas see kõlab liiga segaselt? Loodan, et mitte. Mõistate, see lugu räägib inimeste omavahelisest armumisest ja armumisest oma lastesse ning armumisest oma vanematesse. Asjad said selgeks tegelikult alles siis, kui olin kolmekümne ühe aastane ja rase. Siis see algaski.

Umbes kolm nädalat enne oma sünnitamistähtaega sõitsin metrooga Hangar Lane'i, et külastada õmblejat, kes oli viimase viieteistkümne aasta jooksul mu ema kleite keskkohast aegamööda laiemaks teinud. Helistasin kella. Ukse avas lühike ebamäärases vanuses tüse naine. Ema oli mulle rääkinud, et proua Shokaralou on küproslanna, kes on suurema osa oma elust elanud Inglismaal ja pärast oma abikaasa ootamatut surma kasvatanud üksinda üles neli last. Ta patsutas mu ülirasedat kõhtu ja pakkus tassi magusat teed; ühtlasi vestlesime rõivastest, mida ma soovisin. Kui ma ajasin end lahkuma valmistudes pingutusega jalule, võttis ta mu käed oma pihku ja küsis, kas ma tean, kumba ma ootan, poissi või tüdrukut. Ütlesin, et oleksin mõlema üle täielikult õnnelik, peaasi, et laps oleks terve. Ta naeratas mulle ja lausus lähemale kummardudes vandeseltslaslikult: „Palu Jumalalt väikest tüdrukut. Iga naine vajab vähemalt üht tugevat tervet poega. Mul on neid kolm. Kuid meie maal on meil selline ütlus: sünnihetkest alates viib poja teekond teda emast eemale, tütre teekond aga toob teda üha lähemale.”

Mõtisklesin selle üle kogu pika kodutee.

Esimene peatükk

Ma vihkan sünnipäevi. Ma ei seedi neid alates oma kahekümne kolmandast sünnipäevast. Sellest ajast peale, kui ma kodust lahkusin ja oma korteri ostsin, olen sünnipäeval (ning mitmel teiselgi päeval) ärgates teinud „kümne jala ja viie jala testi”, nagu mu sõbranna Rebecca ja mina seda nimetame. Alustad peeglist nii kaugelt, kui magamistoa või vannitoa (kummal on julmem valgus) sein lubab. Siis lähened aeglaselt, sammhaaval, kuni hakkad nägema kortsukesti. Oma kolmekümne esimese sünnipäeva hommikul olin kümne jala kauguselt päris viisakas, viie jala pealt enam-vähem, kuid kaheteistkümne tolli kauguselt nägin kedagi tundmatut, ning see ei olnud ilus vaatepilt. Pidin jälestust tundes juba voodisse tagasi minema, kui mõtlesin: „Aga kes sind üldse nii lähedalt näeb, pealegi ilma meigita?” Mitte keegi, välja arvatud hambaarst (mis puhul on sul suuremaidki muresid kui kanavarbad), või inimene, kes sind suudleb, ja iga sündsä suudleja silmad peaksid umbes sealtmaalt niikuinii juba kinni olema, sest vastasel korral koondaks ta pilgu ähmasele laigule ninaotsa juures. Rasedustesti tegemine mind eriti ei häirinud – ei teinud ma seda ju esimest korda. Teadsin, et usaldatava tulemuse saamiseks pidin ootama vähemalt kolm minutit, niisiis aetasin pulgakese vannitoariiuile ning lõin aega surnuks, seistes peeglist mõni toll eemal ja silmitsedes aja kulgu.

Niisutusvedeliku sorts peopesal, vaatasin oma väljanägemise üksipulgi üle. Juuksed – kahtlemata ema omad: pulksirged, peened kui ämblikuniit ning ebamäära-
rast tumeblondi ja helepruuni vahelist värvi. Mu ema nimetas seda ikka „räpaseks blondiks”, ja enne kui ma sain kaheksateist, utsitas mu minema hea juuksetoonija juurde. Laup – lai ja kõrge, kummalgi meelekohal kahvatu-
roheline veresoon. Mu isa ütleb, et ta saab alati aru, millal emal või minul on pahurusehoog peale tulemas, sest veresoon hakkab tukslema, andes talle märku oma kabinetti taandumiseks. Silmad – tõenäoliselt isa, kuid tegelikult eikellegi omad. Kogu mu lapsepõlve jooksul oli emal tavaks Jumalat tänada, et ta mõlemad lapsed olid pärinud oma isa, mitte tema silmad, kuigi õigupoolest pole ei Charlie’l ega minul mitte kummagi vanema silmad. Minu omad on üsna kenad, viisaka suurusega ja rohelised, ning silmavalged on veel valged, ilma kollakate laikude ja punaste ämblikuvõrkudeta, seni veel. Nina ei vääri üldse kommentaari. Suu olen ma pärinud mõlemalt vanemalt, õhukese ülemise huule ühelt ja täidlase alumise teiselt. Nina vastu peeglit, nägin kõikjal peent joontevõrgustikku, kuid eemale tõmbudes seletas silm ainult üht tugevat kurdu laubal ja kaht vagu teine teisel pool nina, ning sellelgi aastal tänasin mõttes oma ema, kellel veel seitsmekümne kolme aastaseltki on märkimisväärselt hea nahk. Just siis, kui ma tundsin tillukest enesega rahulolu võbinat, tuli mulle pähe, et kümne jala ja viie jala testi sooritamine kõneleb vahest rohkem halvenevast silmanägemisest kui heast välimusest. Vähemasti tean, mida oodata: ema järgi kujutan ette, mis mul saabuvatel aastatel ees seisab. Püüdsin meelde tuletada, millal ma esimest korda märkasin ema kaela kortsuvat ja silmalauge lõtvuvat, kuid ei suutnud. Ema oli minu sündides üle

neljakümne; enne, kui ma ise olin kahekümnendates, ei mõelnud ma temast kunagi kui „vanast”. Sinnamaani oli ta olnud püsivalt keskealine, selles ebamäära-
ses, mil „tõeline elu on möödas ning üpris tõenäoliselt pole seda kunagi olnudki”, ja mille iga laps oma ema juures hukka mõistab.

Käterätik kukkus põrandale ning seda üles võtma kummardudes nägin ma neid. Oma ema jalgu. Seal ta oligi – vanadus, laotunud mu silme ette. Mäletan, et lapsena, vaadates ema paljajalu mööda maja ringi käimas, juurdlesin, miks tal küll sellised imelikud jalad on. Nii kaugele kui mu mälu küünib, näisid nad mulle kummalselt lamedad, kohatud ja telliskivikujulised, ning nende küljes olid naljakad pisikesed allapoole koolduvad varbad – ema jalad olid hoopis teistsugused kui mu enda plikalikud kõrge põiavõlviga kaunikujulised jalad. Vaatasin maha kui hüpnotiseeritult. Nagu oleks kuri nõid minu jalad öösel ära varastanud ja asendanud need kesk-ealise naise omadega – ning mul ei olnud vabanduseks tuua rasedustki seletamaks neid allavajunud põiavõlve. Juuste, huulte, isegi kortsudega annab aastate ninapidi-
vedamiseks teha väga palju, kuid ma pole kunagi kuulnud jalgade noorendamisest.

Kuni kaheteistkümnenda eluaastani kutsusin oma ema „emmeks”. Siis aga turgatas mulle pähe, et kaheksateistkümnesealt või kahekümneselt kõlaks „emme” ütlemine tobedalt, kuid sel ajal oleks juba liiga hilja midagi muuta. Teadsin, et mitte kunagi, *iialgi*, ei suudaks ma oma ema kutsuda eesnimepidi, ning sellepärast hakkasin kolmeteistkümnendast sünnipäevast alates ütlema talle „ema” ja „emm”. Ta märkas seda muutust ja päris selle kohta ning ma rääkisin talle oma mõtisklustest. Ema pidas seda

naljakaks ja ütles, et ma muretsesvat liiga palju igasuguste asjade pärast. Lapsena muretsesin ma alatasa millegi pärast. Isa rääkis, et mul on vana pea noortel õlgadel (mis on iseenesest murettekitav mõte), ja ema tavatses mind manitseda: „Ära mõtle endale ise muresid välja,” kuid ma ei ole sellest omadusest siiani lahti saanud. Hoolimata kogu geneetilisest pärandist, olen ma neist erinev. Näiteks räägib mu isa, et ema parim külg on see, et ta pole neljakümne aasta jooksul ühegi inimese kohta ainsatki halba sõna öelnud. Minule on see käsitamatu ja vahel ma kahtlustan, et mõni halb sõna peab tal mõnikord vähemasti *mõttes* olema, isegi kui ta seda valjusti välja ei ütle. Enamasti pean aga alistuma tõsiasjale, et ilmselt ta isegi ei mõtle neid kunagi. Mõlemad mu vanemad on kenad inimesed. Omal ajal kujutlesin, et nende abielu on süütuse ja elutarkuse liit, kus ema esindab esimest ja isa teist poolt. Vanemaks saades sai mulle järjest selgemaks, et nad mõlemad on süütud ja elutargad. Mõlemad suhtuvad ellu optimistlikult ning kalduvad inimestes nägema pigem head. Ma ei mõista, miks ei pärinud ma ühes oimukohas tuksleva veresoonega ka seda omadust.

Siia maani mõtlen endale ise muresid välja. Mõnikord, lamades Davidi kõrval voodis, kujutlen, et oleme abielus. Seejärel kujutlen, et kui me *oleksimegi* abielus ja lamaksime voodis, kujutleksin, mis tunne oleks abielus mitte olla. Lebaksime teineteisest vaid paar tolli eemal, nii et kui ma suudaksin seda piisavalt kõvasti tahta, tõuseksid õrnad karvakesed mu nahal püsti ja puutuksid kokku tema omadega; ning kui me *oleksime* abielus ja ma ei tahaks olla, paneks see kokkupuude mind värise-ma kohutava mõtte juures, et ma olen nii lähedal mehele, kellega ma ei taha koos olla. See on kahtlemata ise endale mure väljamõtlemine. Muigasin sellele mõeldes

enda üle ning hakkasin nägu värvima, kulutades sel moel rohkem minuteid kui vaja; ning siis ilmuski peeglisse mu õla kohale Charlie nägu. Ta irvitas, püüdes ühtaegu ümiseda: „Kord prints peab saabuma, kord...” Napsasin riulilt pulgakese ja surusin selle kõvasti pihku.

„Keri põrgu, Charlie. Kas tütarlapsel ei ole siis õigust hetkegi omaette olla?”

„Siis mitte, kui tütarlapsel on ainult üks vannituba.”

Kui palju ma oma venda ka ei armastanud, käis ta mulle alati närvidele, kui ta minu juures peatus. Ta küünitus üle minu oma pardli järele ja hakkas habet ajama, naaldudes vastu mu õlga ning nügides mind küünarnukkidega eemale. „Kuule, Elle, ole nüüd õiglane, mul on poole tunni pärast intervjuu.”

Astusin tahapoole ja nõjatusin vastu seina, silmitsedes, kuidas tema silmitses peeglis mind. „Tead, Elle, sa lähed iga aastaga aina rohkem ema moodi.” Ta pühkis oma vahuse näo minu rätikusse. „Palju õnne, muuseas!” Uksekell helises. „Tee lahti, viitsid? Ma ootan kullerit.”

Ma lasin tal elusana minema pääseda, ausõna. Tram-pisin ukse juurde, rätik endiselt kaenla all, üks silm värvitud ja teine mitte. See ei olnud kuller, see oli David, ja korraga meenus mulle pulgake peos. Eeldan, et see oli siis, kui hakkasin suureks saama.

Olime Davidiga olnud tuttavad kaks aastat. Kohtusin temaga esimest korda *Sunday Times*'i ülesannet täites. Pidin kirjutama artikli Suurbritannia kahekümnest edukamast *self-made-man*'ist, ja kuidagi oli suudetud loo juurde portreefotosid tegema veenda David, mis oli ajalehe jaoks isegi pisut ootamatu vedamine. Muidugi teadsin ma teda nimepidi – David Turcan (kaaslaste jaoks lihtsalt „Türk”) oli üks fotoajakirjanduse suurtest nimest, kuid üldiselt peeti teda kuulsuste pildistajast või

portreefotograafist suurema kaliibriga meheks. Davidi nišiks oli sõja- ja katastroofitanner. Isegi kui te ta nägu massi seast eristada ei suuda, teate kindlasti vähemalt üht tema fotot. Võib-olla seda, millel on kurdi sõdur, verenire mööda kätt voolamas, vintpüss nagu muuseas suunatud kaamera objektiivi poole. Või seda, mis on tehtud pärast Armeenia maavärinat, kus vana naine, ühes jalas king ja teine paljas, kiigutab kätel oma lapselast. Või pilti laastatud baarist Saigonis. See on üks tema esimestest fotodest.

Sunday Times kas maksis talle terve varanduse või siis šantažeeris teda. Selleks ajaks, kui mina temalt jõudsin küsida, miks ta oli nõustunud pildistama edukaid inglasi, olime juba voodis. Ta vastas, et oli tahtnud kohata mind. See on täielik jama. David Turcan ei saanud olla mu niimegi kuulnud, rääkimata tahtmisest mind kohata. Ta on ameeriklane, pärit Lõuna-Carolinast, mis ei tähenda, et see kuidagi silma torkaks. Ta oli kaheksateist, kui ta lahkus Ühendriikidest, ja kuigi ta on viimased kakskümmend-millegagi aastat elanud kord Londonis, kord Pariisis, on tema kõnemaneeer seniajani, kui ta on väga väsinud või tõsiselt endast väljas, kergelt venitatud. Mina olin ja olen endiselt vabakutseline ajakirjanik ning kirjutan kergesisulisi artikleid kõigile, kellele ma neid müüa suudan. Mina pole kunagi sattunud risttule alla, ning see ei saanud olla muu kui saatuse ettearvamatu sõrm, mis meid kokku viis.

1990. aastal veetsime koos neli päeva, reisides ringi mööda maad, intervjuuerides ja pildistades Suurbritannia suuri ja häid või vähemasti Suurbritannia õnnelikke ja rikkaid. Alguses ma pelgasin Davidit, aga seejärel olin talle tänulik. Ta on tõeline professionaal – ja mis veel parem – ta on hea autojuht. Mina vihkan juhtimist. Olin

olnud sunnitud rentima auto, ning esimese päeva veetsin käike käristades ja kõiki teisi liiklejaid vandudes. Minu autojuhtimistingimuste ideaal on automaatkäigukastiga maastikuauto asustamata kõrbes. Esimesel õhtul jäime ööseks ühte pubisse kusagil Newcastle'i lähedal (*Sunday Timesi* tasu oli helde, kuid mitte kulutuste osas) ning David helistas Hertzile ja lasi kindlustusele panna oma nime.

Kui aus olla, oleksin võinud temaga magada juba ainuüksi selle vastutuleliku žesti eest, kuid jõudsimme voodisse alles kolmandal õhtul, ja selleks ajaks olime juba peenes hotellis Castle Beauchamp'i nimelises küla-keses Wiltshire's. Olin intervjuuerinud Gary Boydi, umbes kümne miili kaugusel asuvas mõisas elavat meest. Ta oli käitunud kui viimane kaabakas, olnud ülbe ja pirtsakas, ähvardades kohtusse kaevata ajalehe ning minu isklikult, kui me peaksime tema mitmekülgse edu suhtes midagi muud kui kiitvad olema. Ta oli olnud „mustal maal”^{*} töödejuhataja ettevõttes, mis valmistas haiglavoodeid, ning seejärel rajanud omaenese firma, müües madalamate hindadega kui ta endine ülemus, ning saanud endale suure lepingu Riikliku Tervisetalituse alla kuuluvate haiglate varustamiseks. Samuti oli ta asunud tegelema kinnisvaraga, omandades mitu linnast väljas asuvat jäledat jaekaubaladu. Ta oli piiskhaaval lisanud suuri rahasummasid tooride partei varalaegastesse, kuni teda justkui muuseas tasustati rüütliseisusesse tõstmisega. Üks mu sõber, kes töötab Konservatiivide Keskuses, rääkis mulle Sir Gary Boydist lõbusa loo, mille ma töötasin ema hua nimel vandudes artiklist välja jätta. Valimiskampaania juht oli isklikult Boydile helistanud, et

^{*} *Black Country* – rasketööstuspiirkond Suurbritannias (ingl). Tlk.

temaga uut leiboristide vastast reklaami arutada, ja selgitanud, et neil on šilling või paar puudu. Sir Gary, kes ei armastanud keerutada ümbernurgajuttu, oli vastanud, et kui nad tema ette maha põlvitavad ja teda anuvad, siis ilmselt võiks ta „veel sada või paarsada tonni kokku ajada”. Järgmise postiga saabuski tšekk. Kui võluv!

David pildistas täis ainult ühe filmi, jutti umbes kümne minuti jooksul, ning kinnitas Boydile, et tal on kõik, mis vaja. „Loodan sinu peale, et võtad minult kakskümmend aastat ja kakskümmend naela maha – saad aru, semu? Nii et see väike daam on sinu sõbratar? Tubli töö, kui selle kätte saad!” David pilgutas talle silma vastu ja mina keesin vihast tema kokkumängu pärast. Kui me Hartstreet House'ist lahkusime, otsides järgmist pubi või motelli, pani David ette, et peatuksime alandava ülesande kompenseerimiseks kusagil paremas kohas. Ta sõitis mõisa-stiilis hotelli Castle Beauchampis ja ütles, et kirjutab toad oma kuludesse, ning kui Sunday Times ei taha selle eest raha maksta, on ta nõus ise kahjusid kandma – ta ütles, et tal on midagi tähistada. Baaris rääkisin talle „kokkuajamisest”. Tema ütles mulle, et fotod näitavad, milline persenägu Boyd on, näidates rõhutatult tema pakse väikseid sõrmustatud sõrmi.

Õhtusöögi ajal jutustas ta mulle, kuidas ta oli Vietnami sõja lõpu poole 1972. aastal alustanud oma karjääri, olles kaheksateistkümnendaastane ja Princetoni Ülikoolist ajutiselt välja visatud. Ta tellis pudeli šampanjat ja teatas, et see nädal märgib tema täpselt poole elu möödumist sõjatsoonides. Ma ei tundnud teda veel piisavalt hästi vihjamaks, et pidutsõmiseks polnud see just iseenesest mõistetav põhjus. Arvutasin ümmarguselt, et seega on ta minust kaheksa aastat vanem – kolmkümmend kuus minu kahekümne kaheksa aasta vastu. Ta nägi välja pisut

vanem, kuid arvatavasti oli läbielatu lisanud talle vanust rohkem kui ühe kandi pealt. Tema kõrval tundsin ennast kogenematu ja ujedana. Ma pole kunagi olnud sõnakehv, ent kui keegi sedavõrd pelglikukstegev näitab sinu vastu üles sellist huvi, kaob pind jalge alt.

Enne magama minekut veel klaasikest juues mainis David, et ta on olnud üksteist aastat lahutatud. Tahtsin küsida, kas see oli talle laostavalt mõjunud – jumal küll, mõelda, lahutada kahekümneviieselt... Mu jumal! Olla *abielus* kahekümneviieselt! Selle asemel rääkisin, et olin äsja lõpetanud kaheaastase suhte ühe fondihalduriga. See polnud just aus kaup: ühelt poolt ebaõnnestunud varajane abielu ja teiselt poolt loid afäär täieliku nõmedikuga, kes kandis hambaklambreid, kuid see oli kõik, mis mul oli pakkuda. Kui David küsis, miks, ei osanud ma tuua ühtki head põhjust ja imestasin selle üle ka ise; ma ei teadnud sedagi, miks ma Peteriga ülepea käinud olin, kuid ma ei tahtnud seda tunnistada. Ta küsis, kas mu vanemad olid kurvad või rahul, kui suhe lõppes, ning ma mäletan, et pidasin seda ebatavaliseks küsimuseks. Oli imelik, et võhivõõras inimene tabas ära, kui palju ma hoolisin oma vanemate arvamusest. Kuulsin teda taskus münte kõlistavat. Liigutuse närvilisus oli vastuolus tema hallide silmade väsinud pilguga, tema aeglasel, laisa naeratusel. Mind tabas mõte, et olen täiesti hull, tundes tugevat tõmmet selle võõra inimese poole, ning tajusin, kuidas mind valdas ehe iha. Pidin muutma end teraskõvaks, et rääkida, mitte sirutada kätt ja teda puudutada. Ütlesin, et nad tundsid kergendust ja olid sügavalt mures. Pidasin sellega silmas, et mu isa tundis kergendust ja ema oli mures.

Sunday Times maksis kahe toa eest. Meie jõudsime ainult esimese toa ukseni. Veetsime suure osa tollest ööst

juttu ajades. Inimesed kõnelevad pimedas, justnagu see ei läheks arvesse. Öö saabudes näib maailm avanevat ja kõik su sees valgub üle servade. Kui sa nende nägu ei näe, mõtled, et nad ei jäta kõneldut meelde ning seega ei saa seda ka sinu vastu kasutada. Pimedus kingib *carte blanche*'i, *get-out-of-jail-free*-kaardi*, tagab põgenemise tegelikkusest. Enam pole ma selles nii kindel: kaugel valgest kaardist, arvan, et pimedas rääkides annad inimestele kollase kaardi kasutamiseks tulevikus.

Järgmisel päeval kohtusime veel kahe inimesega. Jõudsime tagasi Londonisse kell pool üksteist ja David jäi ööseks minu korterisse Notting Hillis. Pärast seda ööd ei näinud ma teda kolm kuud. See ei tähenda, et ta poleks helistanud – helistas, ja sageli, kuid ta oli alati kas välismaal või just sinna minemas või pärast tagasitulekut täiesti kurnatud. Paaril korral, kui ta jõudis reisilt tagasi, olin mina linnast väljas; kolmas kord veetis ta Londonis vaid ühe öö, ja loomuvastaselt ütlesin mina, et olen hõivatud. Mu tunded tema vastu olid skisofreenilised: tahtsin meeletult, et minu suhtumine temasse ei paistaks talle juhusliku flirdina, ning samas olin kindlalt otsustanud mängida ükskõikset. Kui ta viibis linnas neljandal korral, olin ma päriselt hõivatud: mu vanematel oli neljakümnes pulma-aastapäev, ning ma mängisin mõttega võtta David endaga Savoyse õhtusöögile kaasa, kuid otsustasin seda siiski mitte teha. Ma ei tahtnud oma emas äratada ülemääraseid lootusi. Järgmisel korral, neli kuud pärast meie esimest kohtumist, tuli David minu juurde ja jäi kolmeks nädalaks. See oli äärmiselt kummaline aeg. Esimesel kolmel päeval magas ta suurema osa valgest ajast, ja öösiti

* kaart lauamängus „Monopoly”, mille abil vangisattunu pääseb karistust kandmata vabadusse (ingl). *Tlk.*

me enamasti armatsesime metsikult. Ta ei rääkinud palju ja ma hakkasin teda nägema kui nõiduslikku, hingematvalt seksuaalset, kuid põhimõtteliselt ajutist vahepala minu tavalises elus. Kui keegi oleks sel ajal minult küsinud, kas ma olen Davidisse armunud, oleksin ilmselt vastanud, et arvatavasti jah, et vähemalt ma usun, et olen temasse armunud. Seda oleksin ma öelnud uudishimulikule võõrale kokteilipeol. Ja tõde? Tõde oli see, et ma olin vaevu võimeline kõnelema armastuse tõttu tema vastu. Ma olin oimetu armastusest David Kohihirve vastu.

Kui küsida oma abielus sõbrannadelt nende abieluete suhete kohta, vastavad nad peaaegu alati: „Ah, nojah, me armusime,” ning täpsustavad otsekohe: „Nojah, tol ajal me *arvasime*, et oleme armunud, kuid me olime nii noored.” Mina pole sellises arusaamas sugugi veendunud. Olen olnud toeks oma paljudele meessoost ja naissoost sõpradele nii õnnelikes kui õnnetutes armulugudes, mil nad on väitnud end „lootusetult armunud” olevat, ning ma pole neis hetkekski kahelnud. Olen näinud oma sõbranna Rebeccat armununa viiel korral, mis kõik on olnud täiesti ehtsad, ning millest viimaste tundmuste objektiks on ta abikaasa Michael. Kui ma temaga Michaeli eelkäijatest räägin, ütleb ta: „Ah, kuule nüüd, Elena! Hea küll, ma *arvasin*, et armastasin, aga see ei olnud *tõeline* armastus, mitte selline, nagu ma Michaeli vastu tunnen.” Jama. Arvatavasti on nii, et pärast abielumist, oled sa sunnitud kõik eelnenud armastused maha salgama. Mahasalgamine peaks abielutootuses sees olema, sest kõik minu tuttavad abielunaised suhtuvad sellesse kui töötusesse: „Tegelikult ma ei armastanud X-i kunagi *tõeliselt*. Ma *mõtlesin*, et olen Y-sse armunud, kuid ma olin lihtsalt nii noor. Alles Z õpetas mulle, mida armastus tõepoolest tähendab. Seni ma ainult mängisin

armastust." Muidugi ei saa ma Becca eest rääkida, saan kõnelda ainult endast. Mis tähendab, et ma tean, et olen armunud olnud kolmel korral. Esimene kord olin mitu aastat armunud Nicki, teiseks lühiajaliselt nõmedikku Peterisse ja kolmas kord Davidisse. Nicki olen siiani natukene armunud, kuigi ma pole teda kuus aastat näinud. Ma ei suuda ka parima tahtmise juures mõista, mida ma küll Peteris nägin, kuid ma olen piisavalt aus, et tunnista, et kord *olin* temasse armunud.

Armusin Davidisse kohe alguses, meeletult, ja see muutis olukorra mulle raskeks, sest kontrolli kaotamine teeb mind alati närviliseks, vahest sellepärast olingi meie värskes suhtes nii kõrvalepõiklev. Põhjuseks ei olnud Davidi töö, mis selle küll kergeks tegi. Kui ta esimestel kuudel helistas, olid ta sõnumid automaatvastajas napid, mitte pikemad kui: „Tere. Mina siin. Kuidas sul läheb? Ma olen Moskvast... Vilniuses... Jeruusalemmas... Näeme, kui ma tagasi jõuan.” Mõnikord olin isegi toas, kui ta helistas, kuid ma ei võtnud telefoni vastu, kartes, et kui ta liini teises otsas minu häält kuuleb, oleks ta sama napsõnaline.

Olin olnud kõva uudistevaataja, kuid pärast Davidiga kohtumist loobusin sellest. Mitte seetõttu, et oleksin kartnud tema turvalisuse pärast. Nii mõelda ei lubanud ma endale kunagi. Ma lihtsalt ei suutnud taluda silmitsi sattumist omaenda isekusega, nähes pilte surmast ja hävitamisest ning mõeldes: „Kus David on? On ta baaris? On ta mõne naisega? Räägib ta kellelegi teisele oma lahutusest / oma elust / oma tööst / oma võimetusest end siduda?”

Davidi juhuslike Inglismaa-peatuste ajal elasime põhiliselt minu korteris. Paaril korral kohtusime ka tema juures, mõnuses kunstnikuateljeest ümber tehtud korteris,

mis asus Chelsea jalgpalliväljaku vastas. Ta ei veetnud seal palju aega, aga ta käis ja töötas ning magas seal need mõned ööd, kui mina olin ära või kui mul olid külalised. Pärast tööreisi vältis David mitu päeva ühiskondlikku suhtlemist. Me saime hästi läbi. Me ei sundinud üksteist, jätsime teineteisele ruumi, töötasime mõlemad. Oli aegu, mil meie lähedusväljendused olid parimal juhul kodeeritud kui mitte läbinisti ebaausad. Vahel David helistas ateljeest ja küsis: „Kas sa õhtustada tahad? Oled sa vaba?”

Mina aga vastasin: „Tjah, mul on täna mõnevõrra tegemist: lähen ühe vana sõbraga kokteilipeole ja õhtustama. Kuidas oleks homsega?”

Tema: „Kell kaheksa lendan ma Tel Avivi.”

Mina: „Oh. Hea küll.” Vastasin hääletoonil, mis minu arusaamist mööda pidi olema mõistev ja samas piisavalt igatsev, et meelitada teda ütlema: „Kas ma *pärast* õhtusööki võin läbi tulla?”, aga ta ei küsinud seda.

Tema ütles: „Heakene küll, ole siis tubli. Helistan, kui ma tagasi olen.”

Vastasin: „Ole sina ka tubli,” panin toru hargile ja nutsin ning tümitasin ennast selle eest, et ma ei olnud öelnud: „Kallis, *kallis*, palun tule kohe praegu – ma ei hooli ei peost ega õhtusöögist.” Kuigi selliseid telefonikõnesid oli palju, oli ka häid aegu, isegi tervete nädalate kaupa, ning, ausalt, ma olin rahul. Ma arvan.

Praegu on raske kirjeldada, mida ma tol ajal tundsin. Ma ei saa öelda, et oleksin olnud täielikult rahul ja õndslikult õnnelik, kuid mu elu oli korras. Mu töö läks hästi, sest mulle tehti piisavalt palju pakkumisi, mille seast võisin valida, mida võtta ja mida jätta, mis on iga vabakutselise eneseteostuse tipp. Kõige tähtsam, ma armastasin Davidit. Pidasin teda äärmiselt atraktiivseks ja metsi-

kult põnevaks ning mulle pakkus asendusrahuldust supelda Türkilt peegelduvas säras. Mu sõbrad olid uudishimust tema vastu kihevil, kuid mina põiklesin alati kõrvalle, osalt sellepärast, et tahtsin teda endale pidada ja säilitada tema salapärasus, ning osalt sellepärast, et ma ei teadnud, mida temast õieti rääkida. Ütlesin neile, et olen õnnelik suhte üle, mis ei neelanud mind tervenisti; pidasin end õnnistatuks, et olin leidnud mehe, kes ei lootnud mind omada. Hea küll, oleks olnud kenam, kui ta oleks *tahtnud* mind omada, natukenegi, aga... See oli mugav suhe. Kui ta oli linnas, olime õnnelikud. Kui teda ei olnud, oli mul mu oma elu ja mu sõltumatus, ning ma ei lubanud endal viibida mõtete juures, mis saab või mis võiks saada. See sobis meile mõlemale. Kui asi pole katki, ära hakka seda parandama – oli mu tolle aja tarkussõna.

Mäletan üht 1991. aasta õhtut, kui oli võrdselt võimalik, et David jõuab tagasi ja ei jõua tagasi. Olin kutsunud Rebecca ja ta mehe Michaeli enda juurde õhtusöögile. Olin isegi süüa valmistanud.

See polnud mu mäletamisväärsemaid katseid. Häda oli selles, et David ei ilmunud välja, ja vasikaliha oli a) pagana kallis, b) poliitiliselt ebakorrektnel, ja c) sedavõrd kuivanud, et meenutas jäika pappi. Rebecca piilus üle mu õla tarretuvat veinikastet. „Mõnikord ma arvan, et põlgan mehi,” märkis ta, „ja mõnikord ma tean, et põlgan.”

„Mida Michael siis nüüd tegi?” ergutasin kuulekalt. Michael oli elutoas ja vaatas mu CDsid, kurtes häälekalt mu viletsa muusikalise maitse üle. Avasin ahjuukse ja sulgesin selle kohe kiiresti. Mul oli õrn mälestus füüsika algkursusest, et kõrges kuumuses puusüsi lihtsalt laguneb; vahest laguneb ka vasikaliha ja ma võiksin unustada, et ta oli üldse kunagi olemas olnud. Võtsin külmka-

pist hapukoorekausi ja natuke kalamarjasalatit ning puitsin lõbusa sundimatusena nende ümber krõpse. Rebecca kastis oma pika sõrme koore sisse ja lutsutas seda mõtlikult.

„Ega midagi uut ei ole. Äärmine tuimus ja isekus, mis on maskeerunud edasirühkivaks uueks meheks, ebaõiglaselt-koheldava-perekonna-ülalpidaja-jama.” Ta kasutas üht punaseks lakitud küünt, et selle abil teise alt hapukoort kätte saada. „*Samuti* seksivärk.”

Selle märguande peale sisenes kööki Michael. „Kas me sööme täna õhtul, Elena, või kutsusid sa meid hommikusöögile?” küsis ta, torgates *oma* sõrme kalamarjasalati sisse. „Ja *mis* seksivärk?”

„Ma lihtsalt ei mõista, miks mehed arvavad, et keset ööd poolkõva riista mütsutamist vastu kannikaid võib pidada eelmänguks, muud midagi,” seletas Rebecca armsalt. „Ma tahan öelda seda, et ma olen intelligentne, mul on täiesti korralik Oxfordi kraad, mis siis, et geograafias, kuid imelikul kombel pole mitte keegi mitte kunagi mulle seda ära seletanud. See on üks neist asjadest, mida ema oleks pidanud mulle rääkima. Vean kihla, et sinu ema, Elle, *sulle* rääkis – sul pole aimugi, kuidas sul on vedanud, et sul on selline ema.” Ta lutsutas Michaeli otsa vaadates paljuütlevalt sõrme. „Kõigepealt, eile õhtul jõudsimme koju jupp aega pärast südaööd. Michael oli terve õhtu hädaldanud, kui väsinud ta on, kuidas ta vihkab nädala sees väljas käimist, kuidas ta unistab lihtsalt „The Billi”^{*} vaatamisest ja joonelt magama minekust, niisiis läksime magama, tuli surnuks, ei mingit kabistamist, ja viisteist minutit hiljem mütsatab see *asi* vastu mu kannikaid. See on nagu mingist teise järgu õudusfilmist. Mis

^{*} politseidraama. *Tlk.*

kuradi moel ma sellele reageerima peaksin?" Ta kühveldas suhu järjekordse sõrmetäie hapukoort.

„Mina oleksin arvanud, et see on täiesti ilmselge,” mõmises Michael.

„Kas te vajate mind siin või lähen ma minema ja jätan teid seda asja arutama?”

„Tahtsin lihtsalt teada, mida sina sellest seksivärgist arvad, muud polnudki.”

„Ei tahtnud sa midagi. Sa tahtsid mind lihtsalt alandada,” viibutas Michael oma naise poole sõrme.

„Mul on teooria,” jätkas Rebecca, „et kõik abielud jagunevad kahte liiki. Ühe liigi mehed harrastavad seda kannika-mütsutamist ja siis kahelevald, et nende naised on seksuaalsed, frigiidsed vanad kotid; ning teise liigi meestel on naised, kes alatasa soiuivad, et nad saavad liiga vähe seksi ja nende abikaasad ei suuda nende rahuldamatute nõudmistega sammu pidada. Kindlasti on mehe jaoks palju alandavam, kui teda peetakse alaseksuaalseks, mitte üleseksuaalseks; kas sa ei arva, Elle?”

Asetasin kastmepoti kraanikaussi, et lasta tal valmida omal tahtel. „Mina ei tea abielumeestest ja -naistest midagi, Bec. Mina arvan, et sulle lihtsalt meeldib Michaeli kallal näägutada.”

„Ja kas ta pole nunnu, et pakub mulle niivõrd palju võimalusi seda teha?”

Tellisin india toidu kolmele; kell oli siis pool kümme ja mina olin oma lootused Davidi osas maha matnud. Avasin järgmise pudeli veini, oodates söögi kohaletoomist, ning niipea kui see saabus, käskisin neil pihta hakata.

„Aga David?” küsis Michael, suu täis puhastatud krevette.

„David käigu...”

„Käib ta tihti? Sinu juures ehal, ma pean silmas.”

„Mis see sinu asi on, kui sageli nad seda teevad?”

„Tühipaljas uudishimu.” Michael avas veel ühe veini. „Ning arvestades sinu soovi, et Elena osaleks meie seksuaalelus – või neis haledates toimingutes, mis seda asendavad –, tunnen ma täielikku õigust osaleda ka tema omas. Nii et, Elena, isegi kui Rebecca pole sinu armuelust huvitatud, siis mina küll olen. Räägi meile kõik ära.”

„Ega ei olegi midagi, mida te juba ei teaks. Ta on ameeriklane. Ta on fotograaf.”

„Ah et fotograaf. Ainult Türk Turcan. Ainult selle plaanidipoole kõige kuulsam fotograaf. Me kõik teame, et ta on fotograaf, Elle, me pole lihtsalt veendunud, et sa ka tegelikult oled teda kohanud. Meie igatahes ei ole. Teda pole mitte kunagi näha; tema boksereid mustapesukorvis ei ole. Ma vaatasin.”

„Kohtusin temaga eelmisel aastal lugu kirjutades. Seda Suurbritannia uutest miljonäridest. Tema tegi pildid. Ta on peaaegu kogu aeg välismaal.”

„Kena?”

„Omamoodi.”

„Kui vana?”

„Ma arvan, et ta on umbes kolmkümmend kuus või seitse.”

„Sa ei tea?”

„Hea küll, ta on kolmkümmend seitse.”

„Vallaline?”

„Lahutatud.”

„Ja sa oled temaga maganud? Kas on ette näha abielu? Kas sa endiselt magad temaga?”

„Jah, ei, ja ei tea.”

„Ikka seesama sõnakehv ükskõikse näoga tüdruk,

keda me kõik tunneme ja armastame, eks, kullake?" Michael patsutas mu kätt.

„Temast ei olegi suurt midagi rääkida,” rõhutasin tõrksalt, tahtmata tunnistada, et ma lihtsalt ei tea temast kuigi palju.

„Eks ta ole, mu armas, aeg liigub aga edasi. Kui vana sa nüüd oled – kakskümmend üheksa?”

„Sa tead väga hästi, kui vana ma olen, Bec. Ma olen sama vana kui sina...”

„Ah, see maagiline kakskümmend kolm!” hüüatas Michael. „Vanusel pole mingit tähtsust. Elenal pole kunagi meeste *saamisega* probleeme olnud, tal on probleeme nende juurde pidama jäämisega, ja kui ta vajab aega järelemõtlemiseks...”

„Kas sa võiksid lihtsalt persse minna, Michael? Ma ei kuluta *üldse* oma aega meeste pärast muretsemiseks. Ma ei piinle Davidi pärast. Ma ei ole huvitatud kodu rajamisest. Ma olen hetkel väga hõivatud tööga. Muuseas, praegu ma kirjutan üht olulist lugu...”

„Kõva kopikas?”

„Ohjaa, rekordiline, oma kümme naela arvatavasti, kui mul veab...”

Kuulsin eesukse avanemist ja sulgumist.

Davidi sisenemine ruumi avaldab inimestele alati muljet, eriti seetõttu, et ta on pikk, laiaõlgne ja väga tõmmu. Bec sattus ärevusse ning Michael läks poisikese-likult puheville. Öhtu ülejäänud osa ebaõnnestus. David oli rampväsinud ja tal ei olnud lobisemistuju. Ta pingutas, et viisakas olla, kuid läks varakult magama. Kui ma seisin lävel ning Michael ja Bec ronisid autosse, jooksis Bec veel tagasi trepist üles ja kallistas mind kõvasti. „Elle, ma tahan sinust ja temast *kõik* teada saada. Iga piisiasja.”

Huvitav, kas ka mehed arutavad sõpradega oma suhteid nagu naised? Pidage mind seksistiks, aga ma ei usu. Kuid võib-olla – ja see on küll kohutav mõte – sel ajal, kui meie mõtleme, et nad räägivad Inglismaa meeskon-nast või järgmisest Lääne-Indiaga peetavast maavõistlu-sest, jutustavad nad tegelikult naaberkontori kutile oma emotsionaalsest ja füüsilisest rahuldamatusest. Mäletan, et mõtlesin, et minul on veel vedanud, sest David ei pea-tunud üheski kohas piisavalt kaua soetamaks tõelisi sõp-ru, ning pressiagentuuride fotograafid, kaabeltelevisioo-ni vanemkorrespondendid ja eriülesandeid täitvad tege-lased, kellest koosneb ringirändav rahvusvaheline pressi-korpus, ei tulnud normaalsete inimestena arvesse. David ei kasutaks iialgi väljendit „parim sõber”, kuid kui teda sunnitaks, nimetaks ta ilmselt Steve Heffnerit, News-weeki alalist reporterit, keda ta oli tundnud suurema osa oma elust. Olen Heffiga palju kordi kohtunud, ta on väga omapärane, kuid ükski terve mõistuse juures olev inimene ei nimetaks teda normaalseks.

Too õhtusöök toimus paar päeva enne mu kolme-kümnendat sünnipäeva, aasta enne seda, kui kogu see jänt lahti läks. Olime nimelt alustamas uut projekti, pä-rast *Sunday Times*'i lugu, esimest, mida me pidime koos tegema. Seekord pakkusin loo idee välja mina. Paar kuud varem olin ühe oma sõbra raamatu esitlusel koha-nud üht kirjastajat ning hakanud temaga rääkima RAFist* ja lendamisest, mille vastu olid mu huvi ärata-nud juba kooliaegsed ajalootunnid ja jumalik preili Heavens, kellel oli tavaks olnud jutustada „vaestest arm-satest abessiinlastest”, kes olid pea kohal tiirutavate Itaa-

* RAF (Royal Air Force) – Briti Kuninglik Lennuvägi (ingl). Tlk.

lia lennukite pihta nooli ja vibusid lennutanud. Mainisin, et võiks olla huvitav teha intervjuuseeria vanade lennuväekangelastega, enne kui nad kõik maha surevad; ajasin mingit loba, et tuleks uurida kangelaslikkuse ja seltsimehelikkuse *tõelist* vaimu, mis on küll anekdootlik, ent sellegipoolest nägemuslik, nii ma vist ütlesin. Mul oli samm sees – olin joonud kolm klaasitäit veini ülearu – ning ma olin nagu puuga pähe saanud, kui järgmisel päeval helistas toimetaja ja kutsus mind lõunale ning lõunasöök muutus tööülesandeks. Graham, mu toimetaja, kes on samuti andunud Teise maailmasõja nostalgiale, ütles, et raamatu ilmumine satuks ilusti kokku RAFi seitsmekümne viienda asutamisaastapäevaga. Ta tahtis intervjuude kõrvale ka lendurite portreefotosid praegusest ajast ja vanu sõjaaegseid pilte. Mainisin, et tunnen pisut David Turcanit, mille peale Grahamil hakkas erutusest sülg kõrvitsasupi sisse tilkuma. Ega ma päris tõemeeli ei uskunud, et David sellega nõustub, aga ta leidis, et väike vaheldus on teretulnud. Ta oli suurema osa aastast veetnud Iisraeli poolt okupeeritud maa-alal Gaza ümbruses ning oli nüüd valmis oma nime ja geniaalsusega toetama ka seda projekti, kui see toob mulle palgakõrgendust. Selle peale ütlesin talle, et tegelikult ei tahtnud ma muud kui pädevat autojuhti, mis pühkis muige ta näolt minema.

Seal me siis olime minu kolmekümne esimese sünnipäeva hommikul, Charlie monopoliseerimas vannituba, mina mässitud vannilinasse ja poolenisti meigitud, ning David ukse, kott ja kolm kaamerat üle õla rippumas. Ma ei teadnudki, et ta oli tagasi; ma ei teadnud isegi seda, kus ta oli õieti olnud. Pärast kahte aastat ei teadnud ma David Turcanist õigupoolest ikka veel mitte kui midagi.

Siis prahvatasin selle välja. „David, sa unustasid mu sünnipäeva ära ja ma olen rase.” Sirutasin tema poole helesinise triibuga pulgakese nagu laps haiget saanud sõrme.

Teine peatükk

Pärast Charlie lahkumist läksime Davidiga voodisse. Ta asetask oma käe üliettevaatlikult mu kõhule. „Oled sa tõesti rase?”

„Ei, ma ei saa olla. Ma hoidsin seda neetud asja liiga kaua ja mu käsi oli nii higine, et arvatavasti ajas see kõik nässu. Nojah, ma arvan, et võib-olla ma olen. Mõtlesin eile õhtul, et peaksin testi ostma, lihtsalt igaks juhuks; ausalt, ma isegi ei mõelnud selle peale, tegin selle just hetk enne sinu tulekut. Ma arvan, et ma võin olla. Need peaksid üsna täpsed olema, kuid mitte sel juhul, kui nendega nii ümber käia, nagu mina seda tegin.” David ei öelnud midagi ja mina patrasin edasi. „Ilmselt peaksin ma teise testi veel tegema, et kindel olla. Ma ei tea, mida öelda, David. Igatahes ma ei planeerinud seda. Ma ei tea, mida sellest arvata. Ei ole mõtet midagi otsustada enne, kui me teame, kuidas asi on.” Tundsin end ah-kuitäiskasvanuna, nii küpse ja iseseisvana, lebades ainult kolmekümne ühe aastasena ja võimalik, et rasedana oma ilusas messingvoodis, päikesevalgus läbi pesemata aken-de laiguti sisse voogamas. Mul ei olnud õrna aimugi, mida ma rääkisin, see kõik oli liiga ebareaalne, aga ma ei saanud lasta Davidil pöörata minu poole oma väsinud silmi ja öelda: „Kas sa mõistad, et ma ei saa ennast siduda?” ning sellepärast rääkisin edasi. „Kui ma üles tõusen,

lähen ostan veel ühe testi ja proovin homme jälle. Tead, seletusi võib olla miljon. See võis lihtsalt praaktest olla.” Vaikus oli kohutav, kuid Davidi silmad olid kinni.

„Loodan, et mitte,” ütles ta rahulikult.

„Loodad, et ma ei ole rase?”

„Ei. Loodan, et see ei olnud praak.”

Närisin huult, silmitsedes teda patjade najal lamamas. Ta silmalaugudel olid tumelillad varjud nagu sinikad ja ma igatsesin neid puudutada.

„Kas sa tahaksid abielluda, kui sa oleksid?”

„Ei, muidugi mitte. Räägime millestki muust,” ütlesin kiirustades. See polnud just lausa käepalumine, vaid niisama möödaminnes küsitud, ja David ei korranud seda. Ta hakkas rääkima kellestki korrespondendist, keda ta oli kohanud Mogadišus, kuid jäi peaaegu kohe, poole lause pealt magama, nagu temaga sageli juhtus pärast tööreisilt tagasi jõudmist. David võis magada nagu ei keegi teine; ta oli andunud magaja. Arvan, et talle meeldis olla olekus, kus ta ei pidanud millelegi ega kellelegi reageerima. Kui telefon helises, haarasin kiiresti toru, et tirin ei ärataks teda.

„Elle?” See oli Rebecca. „Helistan, et soovida sulle palju õnne sünnipäevaks, kullake. Tahtsin veenduda, ega aastate rünnak sulle liiga masendavalt ei mõju.”

„Oleks täiesti mõistetav, kui mõjuks.”

„Noh, minusuguse pesuehtsa beibe puhul mitte, kuid sinu puhul küll, jah.” Becca naeris, kuid see ei kõlanud eriti rõõmsalt. „On sul midagi lõbusat välja mõeldud või astun läbi ja toon sulle pudeli klõmakat ja sünnipäevakingi?”

„Sõltub sellest, mis see kink on.”

„Toalillepott punase lehviga. Me võiksime niisama päev läbi aega surnuks lüüa, varbaküüsi värvida ja muid tüdrukuteasju teha nagu vanadel headel aegadel.”

„David on siin. Ta tuli just Somaaliast tagasi.”

„Ah soo.” Kuulsin Becca hääles pettumust. „Noh, see on ju tore. Kahekesi ongi kõige lõbusam pidutseda.” Ta luksatas kergelt.

„On sinuga kõik korras, Bec?”

„Jah. Ma poleks lihtsalt kunagi arvanud, et oma parimas eas on minu tähtsaimateks otsusteks, kas laste kingad peavad veel ühe hooaja vastu või kas ma viitsin minna M&S-i ostma Michaelile uusi bokseid. Kuidas me küll oleme mandunud sellise tasemeni, Elle?”

Ma ei vaevunud mainima, et mina ei tegelnud kunagi lastekingadest või meeste aluspükstest mõtlemisega, samuti ei hakanud ma pikemalt juurdlema selle ootamatu arusaama üle, et minu tulevikumõtetes võivad hakata lastekingad suurt rolli mängima. Oletasin, et Bec kasutas kõigile naistele ühiselt viitavat „meiet”, ning pidasin paremaks teda pigem pisut narrida, kui lasta tal enesehaletsuses mõnuleda.

„Sa ju armastad seda, Bec. Sa rääkisid alati, et tahad saada rikka mehe hellitatud naiseks, ja seda sa ju täpipealt oledki. Helista lihtsalt Harrodsisse ja lase neil sulle koju saata umbes kolmkümmend paari Calvini bokseid.” Heitsin närvilise pilgu Davidile kontrollimaks, et ta ikka magab. Neil vähestel kordadel, kui ta oli pealt kuulnud Rebecca ja minu virisemist naissoo olukorra üle, näis ta seda meeletult tüütuks pidavat.

„Hea mõte. Ega siis midagi, kullake. Tervita minu poolt Davidit. Palju õnne sünnipäevaks! Tähistame siis mõni teine päev.”

„Su jutt on justkui mingist ajakirjast pärit.” Davidi pea puhkas üle pea heidetud käsivartel. Ta üks silm oli lahti.

„Mis laadi ajakirjast?”

„Mitte sellisest, mis on kolmekümneüheste jaoks kir-

jutatud.” Ta tegi mulle selja peale pai, et ennetada mu solvumist. Keerasin ennast kõhuli, et paremini näha ta ilmet. Silmade all olid tal sügavad lohud ja ta nägi kurnatud välja, kuid naeratades tuli ta huultele see narritav muie, millesse ma kõigepealt ära olin armunud. Davidi laisk naeratus oleks sulatanud ka kivid.

„Mida sa tahaksid täna teha?”

„Arva ära.”

„Ma vihkan äraarvamist. Mulle meeldib asjades kui vankumatutes faktides kindel olla ja ma pole kunagi usaldanud vaistu ilma seda kontrollimata.”

Mõtlesin, kas ta tüürib jutu rasedusele, kuid ma ei tahtnud seda teemat üles võtta, isegi mitte sellele mõelda. „Jama. Sa räägid alati, et heas fotos on üheksakümmend protsenti vaistu ja kümme protsenti tehnilist osavust.”

„Vale, kullake. Ma räägin alati, et heas fotos on üheksakümmend protsenti vedamist ja kümme protsenti tehnilist osavust. Võib-olla ütlen ma nii sellepärast, et ma olen tehniliselt küündimatu fotograaf. Kuigi mul ehk on õnne.”

„Graham küll nii ei arva. See tähendab, et ta on nõus, loomulikult, et tehniliselt oled sa niru,” siinkohal andis David mulle laksu tagumikule, „kuid ta ütleb, et isegi kui mõni su piltidest on vigane, näiteks fookusest väljas, on see siiski nõiduslik.”

„Fookusest väljas?” David vahtis mulle umbusklikult otsa. „Ole nii lahke ja tuleta mulle meelde, millal on ta näinud üht minu kaadrit, mis on fookusest väljas.”

Ma ei vastanud meelega. Fotograafia üle arutlemine oli lähim, milleni me tema tööst rääkides kunagi jõudsi-me, ja sedagi ei juhtunud kuigi sageli. David oli seda tööd teinud piisavalt kaua ja see oli leidnud küllalt tunnustust, et mitte vajada minu või Grahami näpunäiteid. Fototoi-

metajad nägid ainult häid võtteid, nii et kuigi David oli uhke, et temal oli parem heade-sittade piltide suhe kui enamikul, ei pidanud Graham seda silmas.

„Tema ütleb, et sina lähtud puhtast vaistust. Tema sõnul on sinu piltides midagi, mida ei oska oodata; et inimesed vaatavad pilte teatud ootustega, mida sinu omad ületavad. Ta ütleb, et sinu pildid tekitavad dialoogi.”

„No ma olen talle üliväga tänulik, kuid kui ma poleks narratiivsusest fotograafias praeguseks küllalt õppinud, oleksin võinud oma kaabu juba hulk aega tagasi varna riputada.” Seejärel suudles ta mind, tõmmates mu risti oma rinnale. „Sa pole mu küsimusele vastanud. Mida sa sooviksid täna teha, musitibu?”

Veeretasin end tema pealt maha ja sirutasin end raudgelt, seejärel vedasin näpuga aeglaselt üle ta rinna. „Ma tahaksin, et sa valmistaksid mulle mune à la Benedict. Siis tahan, et sa viiksid mind Portobello kaubamajja ning oleksid nõus millega iganes, mille mu pisisilmad sünnipäevakingiks välja valivad. Siis tahaksin ma süüa hilist lõunat Kensington Place’is. Seejärel võib-olla pärastlõuna voodis,” ta silmad läksid iga nõudmise juures aina rohkem pärani, „siis võiksid sa mulle kusagilt tõeliselt kallist kohast uue kleidi osta; siis võiksime Joe juures šampust juua; siis võiksime läbi astuda mu vanemate poolt, et neile mu kingitusi näidata; seejärel võiksime minna õhtustama – kuidas oleks L’Interlude de Chavrot’ga?”

„Nüüd on su jutt küll nagu ajakirjast. Ja kui sul selline määratu isu on, siis oled sa ilmselt rase, mispuhul sa ei tohiks juua. Kui suur see Grahami avanss ongi ja kui suur on minu honorar?”

„Sõltub sellest, kas sa suudad oma logisevad kaamera-tööd välja sõeluda või mitte,” vastasin endaga rahulolevalt.

Tegelikult oli Davidi tasu minu omast oluliselt suurem, tänu tema agendi parematele läbirääkimisoskustele ja sellele, et tema tööde järele oli nõudmine. Ta uratas ja tõmbas mu taas oma kaissu. Tundsin end seal erakordselt õnnelikuna.

„Teen sulle peekonivõileiva – eeldades, et su kopitavas külmkapis leidub peekonit. Ma pean umbes tunnikese veetma ateljees ja piltidele panema pealkirju, ning sina võid minna sinna nurgapealsesse vanakraamipoodi ja valida sealt välja, mida sa iganes tahad, mis maksab vähem kui kolmekümmend naela või palju mul rahakotis just on. Siis sõidame linnast välja ja sööme kusagil maakohas õhtust.”

„Mida me seal tegema hakkame, kui sinna jõuame?”

„Ei midagi. Magame. Armatseme.”

„Kas sa arvad, et me peaksime rääkima?”

„Tead mis, kullake, sina räägid ja mina kuulan.”

„Mulle meeldiks vastupidi. Kas me võiksime Somaa-liast rääkida?”

Sel hetkel, kui need pehmed hallid silmad sulgusid, oleksin võinud oma keele suust välja löigata. „Unusta ära. Me ei räägi sellest. Mitte kunagi.”

Ta tõusis istukile ja raputas mind pisut, peaaegu jõhkralt. „Elena, jäta mind selle koha pealt rahule. Sa oled intelligentne daam, isegi kui sa ka kõvasti püüad loll näida. Ütlen seda väga lihtsate sõnadega. Ma ei taha oma tööst rääkida. See ei ole osa sellest maailmast,” ta raputas mind jälle, „üldse mitte. Ma tahaksin neid lahus hoida. Kui ma kunagi peaksin tundma soovi sellest rääkida, luban, et sina oled esimene, kes sellest kuuleb. Saad sa sellest aru?” Ta silmad olid minu omades kinni, kuid ma ei suutnud neist midagi välja lugeda.

„Jah,” valetasin ma. Ma ei saanud aru midagi peale sel-

le, et ta tahtis, et ma seda teemat ei puudutaks. Teadsin juba ammu, et David on kameeleon: minuga olles oli ta üks inimene ja tööülesannet täites teine. Ilmselt oli see tema väärtuslik omadus lasta asjadest lahti, mis võimaldas tal nii hõlpsasti ühest kontekstist teise üle minna. Isaduse suhtes ei pruukinud see just hea enne olla, kuid see polnud mõte, millel ma pikemalt oleksin tahtnud peatuda.

„Kas me ei võiks rääkida lihtsalt normaalsetest asjadest? Ilmast? Või luulest?” Ta ohkas ja heitis taas voodile pikali, silmad endiselt minu näole pööratud, kuid juba lahkemad. „Ma tean, millest me *saame* rääkida: me saame rääkida sinu raamatust. Mina olen valmis alustama, eeldades, et sina oled oma asjad ära teinud. Ma olen nii öelda üleni sinu päralt.”

„Ja kui kauaks sa kavatsed üleni minu päralt jääda?” Davidi puhul oli isegi see küsimus ohtlik; ta võis nii kergesti jälle eemale tõmbuda. Ootas, et ta oma pilgu ära pööraks. See liikus minule, minult ära, minule, jälle minult ära.

„Kuu aega, poolteist kuud? Kaks kuud? Nii kaua kui vaja. Sõltuvalt sellest, mis juhtub. Mõtlen seda sõna-sõnalt. Ma olen su sohver, ära unusta.”

„Ära *sina* ära unusta, sõbrake, sest ümberringi on hulganisti häid piltnikke ja hulganisti häid sohvreid. Aga nüüd, kuhu jääb see võileib või on kõik su lubadused katteta?”

David lükkas lina eemale, heitis mulle mõtliku pilgu ja näpistas mind pihast. „Kohe tuleb, madam. Huvitav, kas rasedus mahendab sinu orjapidajalikkust. Muidugi, kui sa ikka *oled* rase.”

Padi tabas laksti tema pead, kui ta magamistoast lahkus.

David ostis mulle kõrvarõngad, mis läksid talle maksma seitsekümmend naela. Ta oli helde mees ja oleks võinud kergesti kulutada ka kümme korda rohkem, kui tal oleks nii palju raha olnud, aga paraku ei olnud. Ta kulutas raha laia joonega ja hooletult, kõik, mis ta teenis, ja kohe, kui oli selle kätte saanud, ning ta ei hoolinud põrmugi, kui see otsa sai. Tema tunnikesest stuudios kujunes kolm, ja et ma olin huvitatud tema pakkumisest süüa õhtust Londonist väljas, otsustasin külastada oma vana-maid sel ajal, kui tema oli hõivatud oma pealkirjadega. Mida ma täielikult keeldusin tegemast, oli jalutamast mööda Londonit, mõeldes, mida hakata peale titega, kes oli nüüdsest minuga igal pool kaasas. Mu käekoti põhjas lebas järgmine test, ja see võis praeguseks jääda sinna, ära silme alt, kui mitte päriselt mõtteist.

Mu vanemate Sloane Square'i lähedal asuvast korterist leidsin eest ainult isa. Ta avas ukse ja lõi oma käed laiali. „Mu kõige kallim tüdruk! Mu kõige kallim tütar!”

„Su ainus tütar, tahtsid sa öelda.”

„Elena, ma olen sind ennegi pedantsuse eest hoiatanud. See on üks vastik omadus, mille sa sellelt ajalooõpetajalt üle võtsid – mis ta nimi oligi? See oranžide juustega?”

„Proua Heavens.”

„Õige jah. Veetlev naine.”

„Sinu arust olid kõik mu õpetajad veetlevad.”

„Ei olnud, ainult naisõpetajad. Mulle ei meeldinud sugugi see inglise keele õpetaja, kes kandis musti kampsuneid ja sõitis mootorrattaga.”

„Härra Fletcher? Tema oli mu esimene kiindumus.”

„Tal ei olnud mingit õigust meelitada noori tüdrukuid oma hoole alla, ja pealegi veel minu kulul. Kuid nüüd, kallis, kuidas oleks ühe klaasikesega, on ju sinu hälli-

päev? Võtsin tarvitusele ettevaatusabinõud ja panin ühe pudeli külmkappi, kuigi võib-olla peaksime su ema ära ootama: ta just läks korraks poodidesse. Ta saab maruvi-haseks, kui leiab, et sa jõudsid siia enne tema tagasitulekut. Ta ütles, et niikuinii ei saa sa enne lõunat voodist välja ja siia ei jõua sa enne õhtupoolikut.”

„Mulle meeldib teda vahel üllatada – hoiab teda ergu-na.”

„Mul on hea meel, et sa nii tegid. Minu jaoks on nau-ding, kui sa oled ainult minu päralt. Kui su kallis ema on kodus, saan ma haruharva sõnakest vahele poetada.”

See oli Stewartite pere nali, et mu ema ei vaikinud hetkekski, kuid me kõik olime andunud omaenese hääle-kõlale. Jõime klaasi šampanjat ja hakkasime rääkima Charlie'st, kes tekitas mu isas uhkust ja jahmatust. Uh-kust, sest Charlie oli seni pingutuseta purjetanud ühe saavutuse juurest teise juurde: ta oli olnud kooli kriketi-kapten, saanud stipendiumi Oxfordi Worcesteri Kolled-žisse, lõpetanud kaks eriala cum laudega ja saanud kaks-kümmend erinevat tööpakkumist. Ja jahmatust, sest ka-hekümne, üheksa aasta vanuselt ei olnud Charlie ikka veel otsustanud, mida oma eluga peale hakata, ning jät-kas hüplemist ühe kraadi juurest teiseni lootuses, et sa-tub juhuslikult valitud erialale. Ta oli hiljuti saanud kätte magistrikraadi ja mängis nüüd mõttega karjäärast inves-teerimispinganduses. Rääkisin sellest uuest arengusuunast isale, kuid ta jäi skeptiliseks. „Ma ei kahtle hetkeks-ki, et Charles'ile tööd pakutakse, vaid kas ta selle vastu võtab. Talle on varem pakutud nii palju kohti, mis ei ole temas huvi äratanud. Ei, arvatavasti su ema ja mina fi-nantseerime teda veel mitu head aastat.”

„Ärge lihtsalt andke talle, isa, siis jääb mulle rohkem.”

„Mu kallis tüdruk, iga kord, kui su ema, rahakott

peos, välisuksest välja astub, väheneb sinu potentsiaalne pärandus. Ma loodan, et sa ei arvesta usaldusfondiga.”

„Ütlesin Charliele, et ta ei saa enam minu korterit ka-sutada, kui ta pole valmis maksma osa üürist.”

„Väga mõistlik. Kuid kui sina ja mina püsime raudselt oma otsuse juures, on su ema tema kätes nagu vaha. Ta armastab seda poissi narruseni. Sinu *ema*...”

Ta astus elutuppa, käed kotte täis ja näol haavunud ilme. Ta oli natuke üle seitsmekümne, kuid nägi välja kaksikümmend aastat noorem.

„Elena! Mida sina siin teed?” küsis ta süüdistavalt. „Kus David on? Sa ei tohiks siin olla. Ben, te poleks pi-danud enne minu tagasijõudmist lõbutsema hakkama.”

„Kas sa talle palju õnne sünnipäevaks ei kavatse soo-vida, mu kallis?” noomis isa teda leebelt ning ema lendas üle toa ja kallistas mind ägedalt.

„Palju, palju õnne sünnipäevaks, mu pisitüdruk. Aga nüüd, Ben, vala mulle üks klaasike seda, mis iganes selles pudelis on, sellal kui mina annan Elenale tema kingid kätte. Kallis, sa arvatavasti tahad need otsemaid kotti panna ja poodi tagasi viia, seepärast jätsin kõik tšekid ja hinnalipikud külge, kuid siin on üks *imeilus* pluus, mille suhtes ma olen veendunud, et see meeldib sulle, hooli-mata sellest, et mina selle välja valisin.” Ema oli kum-margil kottide kohal ja loopis pakkepakereid ja rõivatük-ke üle õla. „Ärge öelge, et ma unustasin selle letile. Mõ-nikord ma tõesti mõtlen, et ma hakkan seniilseks jääma, kallis, mida sina arvad? – ja ma ei küsi seda *sinu* käest, Ben, ütlen seda enne, kui sa poetad mõne oma sarkastili-se märkuse; ma tean täpselt, mida sa ütleksid, ja tänan väga, ma ei soovi seda kuulda...” Üle ema langetatud pea püüdsin kinni isa pilgu. Ta pööras oma silmad taeva poo-le ja tegi nimetissõrmega õhus ringi.

„Emm...”

„Kas see? Ei, see on kole, ei tea, kelle jaoks ma selle küll ostsin, võimalik, et Lynni tütre jaoks. Saad aru, kallis, ma ostsin rohelise pluusi, mida saab ka poodi tagasi viia, kui see ei sobi, sest sa ei kanna kunagi rohelist, aga ma olen sulle sada korda öelnud, et sinu seljas on see kahtlemata parim värv, sinu silmade pärast, see tähendab isa silmade pärast, kuigi tema omad on vanadusnõtrusega seda tumedat herneprüree karva läinud, aga sinu omad on endiselt õunrohelised; ma paneksin isa ka seda kandma, kui ta ei oleks selline kitsarinnaline vana narr. No ausalt, ma mõtlen, kodus kannavad kõik rohelist ja roosat ka – mu jumal, viimati, kui me seal käisime, nägin ma sinu onu Matthew'd lillat kandmas, ja ameeriklased on vähemalt sama *macho*'d kui inglased, mitte et *see* midagi tähendaks...”

Ma ei saanud oma isa silmade täpset värvitooni kindlaks teha, sest ta oli need kannatavalt sulgenud, kuid ta naeratas. „Emm,” püüdsin veel kord, „palun tule ja istu maha ja võta üks klaas šampanjat.” Ta kerkis võidukalt oma ostude varemetest välja, pluus riidepuul, ning hoidis seda minu ees. Ta naeratas rahulolevalt. „Ma teadsin seda.”

„See on armas, emm, ma kannan seda iga päev,” ma ei kavatsenud midagi sellist teha, „aga palun tule ja istu maha. Ma pean varsti ära minema.”

„Või nii. Nii et sa tulid ainult oma isaga juttu ajama ja nüüd, mil mina siin olen, on sul vaja minema tormata?”

„Ema, oled sa *kindel*, et sa juut ei ole?”

„Nii palju kui mina tean, ei ole, kallis, kuid välistatud see pole – ma olen üks igavene segavereline, tükike ungari last ja tšehhi ja slovaki ja sada protsenti ameeriklast.” See oli tõsi. Mu vanavanemad olid emigreerunud

Ameerikasse enne, kui mu ema sündis, ja kuigi ta oli üle viiekümne aasta välismaal elanud, hoidis ta ägedalt kinni oma juurtest ja eriti aktsendist.

„Sada protsenti hull, see on kõik, mida mina tean,” pomises isa.

„Mida sa ütlesidki, Ben? See, et sinu kuulmine kehvemaks muutub, ei tähenda veel, et minu oma halveneks. Elena, sa ei kujuta ette, milline katsumus ta on mulle vanas eas. Kuid küllalt meist, armas. Räägi meile *endast*, me oleme nii uudishimulikud, ja kus on see sinu kena mees?”

„Töötab.” Sekundi mürdosa vältel nägin ema huuli mossitavat. „Ainult tunni või nii,” lisasin kiiruga ja ta lõi jälle särama. „Varsti alustame koos selle raamatu tegemist – mul on esialgne nimekiri kaheksakümnest mehest ja mõnest naisest, peaaegu kõik RAFist. Sisse saame jätta ilmselt umbes viiskümmend. David jõudis täna hommikul Somaaliast tagasi, mõtlesin, et lasen tal päeva või paar puhata, ja siis hakkame peale. Sooviksin, et *teie* kaks võiksite selles raamatus sees olla.”

„Aga, mu kallis, meil pole mingit õigust selles olla!” ütles mu isa. „Olen sulle mitu korda rääkinud, et minu sõda möödus väga kuulsusetult kolooniates. Kas te kavatsete sisse võtta nii liitlaste kui teljeriikide kangelasi? See oleks vahest peenetundelisem.”

„Käisin selle idee kirjastajale välja, kuid see ei meeldinud talle. See on RAF, mitte kõik lendurid.”

„Sellest on küll kahju. Võiks ju arvata, et šovinismi-
maiku püütakse iga hinna eest vältida.” Mu isa kasutas nõuandmiseks sageli pigem kõrvale kallutavat vaatenurka, kuid minuni on tema sõnumid jõudnud alati valjude ja selgetena.

„Emm? Kas sa tundsid kedagi, kes võiks sinu arvates huvitav olla?”

Ta viipas mu isale, et ta meie klaasid uuesti täidaks, ja mul turgatas pähe mõte, et ma polnud kunagi näinud teda endale ise jooki valamas, kui samas ruumis oli meesterahvas. Vaatamata tema põlvkonna naise kohta ebaharilikule karjäärile, ei teinud ta tegemist feministliku liikumisega, vähemalt mis puutub meeste vabastamis- se nende džentelmenikohustest. Samuti tuli mulle mõte, et vahest ei peaks ma jooma, kuid ma surusin selle soovimatu mõtte maha.

„Nojah, kullake, ma pean siis murdma oma vaest vana pudrupead. Kui ma olin Arthur McClure'iga Kairos, tundsin ma sadu ohvitseri – muidugi mõista ameeriklasi, aga ka Briti, Austraalia ja Kanada ohvitseri ning Vaba Prantsusmaa* üht jumalikult kena kaptenit, kellega ma tantsisin ja kes tegi mulle ühe õhtu jooksul kuus või seitse abieluettepanekut.”

„Räpane koer! Usalda veel konnasööjaid...”

„Tasa, Ben, ma üritan mõelda. Igatahes ei olnud ta mingil juhul minu ainus väljavaade; mingil ajal tehti mulle vist lausa igal õhtul abieluettepanekuid – mitte et see oleks tol ajal midagi väga erilist tähendanud, kullake; meid, vallalisi tüdrukuid, oli väga vähe, tegelikult oli vähe ka abielus olevaid, ja tead ju küll – oli sõda, inimesed tundsid, et neil on õigus olla pisut *tormakamad*, kui nad ehk rahuajal oleksid olnud. Ma võiksin vaadata, kas ma leian sulle ehk mõned kirjad – mul on kolikambris kastide viisi kraami, mida ma võiksin sul lasta läbi vaadata, kuid taevast teab, mis nendes on. Olen võinud alles hoida mingi vana tantsuõhtu kava või muud säärast. Sa võiksid läbi vaadata...”

„Ja siis võiksid sa selle kõik prügikasti saata, nagu

* Free France – Prantsuse Vastupanuliikumise nimetus keskusega Põhja-Aafrikas aastail 1941–42. Toim.

ma käskisin su emal juba kakskümmend aastat tagasi teha...”

„Ole vait, Ben, sa vana narr, nagu näha, tegin ma õigesti neid asju alles hoides, kui need nüüd Elenat aitavad – kindlasti tuleb mul meelde mõni nimi, mida sa saad järele vaadata, kullake, kuigi arvatavasti on nad kõik juba surnud. RAFil oli muidugi kõige parem vormiriietus, sinine munder.” Ta sulges õndsas naeratusega silmad. „Enamikku neist sa tead või oled aastate jooksul kuulnud mind neist rääkimas. Vahest Billy Russell? Ma ei usu, et ma teda just kangelaseks nimetaksin, kuid kindlasti oli ta kõva naistekütt. George – ta lendas Halifaxidega või olid need Lancasterid? – oli mitu korda surmasuus. Kohtasin teda Berkeley. Millie sattus temaga hiljuti kokku ja ütles, et ta on kiilas kui piljardikuul ja kuus tolli kokku kuivanud... Ma isegi ei tea, kas ma tahan, et David neid vaeseid mehi pildistaks – omal ajal olid nad nii uljad ja sädelevad, et praegu oleks üsna kurb neid näha. Eelistaksin mäletada neid sellisena, nagu nad olid. Need olid ajad, mil mehed olid *mehed*, usu mind. Archie Campbell – mitte keegi ei suutnud mind iial rohkem naerma ajada kui tema, kuni ma kohtasin su isa, muidugi mõista, kuid see juhtus aastaid hiljem. Ta on arvatavasti juba ammu surnud, vaene Archie. Isa muudkui leiab surmakuulutustest tuttavaid nimesid – see on ainuke põhjus, miks ta ikka veel ajalehti ostab...”

„Ma ostan neid kriketi pärast,” lausus tagaplaanil olev isa, kuid mu ema jätkas rääkimist.

„Nii, nüüd ma tahan Davidist kuulda. Kas te olete endiselt koos? Ma mõtlen, kas te *käite*, või te lihtsalt töötate koos? Sa ei võta teda kunagi kaasa.” Ema arvas Davidist üldiselt hästi, eriti seepärast, et David oli pikk, hea väljanägemisega ja ameeriklane, kuid ta pani pahaks, et

tal ei olnud, nagu ema seda nimetas, „mõistlikku töökohta”.

„Oh, me *käime* endiselt. See on pisut raske, emme,” see vana sõna lipsas mul ikka aeg-ajalt üle huulte, „tead ju küll, ta on üsna isepäine. Veidi... Ma ei tea. Vaoshoitud. Ma võtan ta järgmisel nädalal õhtusöögile kaasa, kui sa tahad. Vähemasti see raamatutegemine naelutab ta mõneks ajaks minu kõrvale.” Mõtlesin seda naljana.

„Elena, ära sa seda küll tee, et sa hakkad temasse kui omandisse suhtuma. Ükski mees ei taha end tunda lõksu püütuna.”

„Pagana õige, et ei taha,” lisan taustahääli ja ma naeratasin. „Aitäh, ema, panen selle kõrva taha.”

„Ega ma ei õpeta, kuidas sa oma elu peaksid elama, kullake.”

„Muidugi. Ma tean, et seda ei teeks sa *kunagi*.”

Ema ja mina vaidlesime alatasa hästi mõeldud nõuande ja vahelesegamise peene erinevuse üle. Need vaidlused puudutasid ainult minu romantilisi suhteid; iga teise valdkonna puhul kinnitas ema, et ta usaldab mu otsustusvõimet, mis tegi haiget ja lisaks veel solvas ka. Alates umbes kahekümne viiendast eluaastast, kui ma Nickist lahku minnes olin emale rõõmu valmistanud, lõpetasin üksikasjaliku aruandmise oma suhetest meestega, mis hoidis ära ka suurema osa, kui mitte kogu tema kriitika selles vallas. Kui ma lõpetasin läbikäimise Peteriga, kellest kui väimehest (mitte kui abikaasast) oli ta olnud üsna heal arvamusel, oli ta ainus kommentaar: „Noh, kullake, ma ei saa öelda, et ma veidi kurb ei oleks, aga sa oled ainus, kes teab, mis su süda ütleb.” Selleks ajaks, kui David silmapiirile ilmus, ei seganud ta enam peaaegu üldse vahele, välja arvatud kordadel, mil tegevuskihk sai võitu ettevaatlikkusest. Hoolimata sellest, et David oli

ameeriklane, ei olnud ta seda sorti mees, kellega mu emal oleks olnud lihtne lävida; mulle tundus koguni, et ta kartis teda veidi. Kui aus olla, oli aegu, mil isegi mina kartsin teda pisut.

„Nüüd võid sa ju küll olla küps noor naine...”

„Nüüd? Sa tahad öelda, et kaks aastat tagasi ma ei olnud?”

Kergitasin isalt õpitud moel kulme ja kuulsin teda it-sitavat. „On veel siiski mõningaid asju, mida ma võin sulle õpetada, preili Ninatark. Ütlen ainult seda, et kui sa teda tahad, pead teda võtma sellisena, nagu ta on. Kui see sulle ei meeldi, hästi, jäta ta maha ja pese oma käed sellest puhtaks. Kuid kui ta sulle tõesti väga meeldib, siis lihtsalt tunne ennast hästi ja lõpeta endale ise mure tekitamine. Sa näed veel päris nägus välja, sul ei ole halb figuur, tegelikult on see isegi päris kena...,”

„Oh, ema! Palun!”

„Ja sul on mees – heakene küll, ta ei ole sinuga abielunud, kuid võib leiduda mõni veelgi parem.”

„Aitäh, emm. Pean seda meeles, hästi?” See ei olnud esimene kord, kui tundsin, nagu oleksin kuulanud muusikat „Viiuldajast katusel”. „Ja kuidas *sina* üldse elad? Sa näed hea välja.” Mõtlesin, kas mina näeksin tema vanuses sama hea välja. „Oled sa endiselt dieedil?”

Kolmas peatükk

Peatusime Davidiga ühes väikeses hotellis kusagil Berkshire's. Kuigi oli alles aprilli keskpaik ja õhtu oli jahe ning udune, võtsime enne õhtusööki paar klaasikest jõe-poolsel terrassil. Olime jõudnud vaikiva kokkuleppeni mitte rääkida lapsest enne, kui asi oli üht- või teistpidi kindel, aga kui me läksime voodisse ja ma surusin ennast Davidi vastu, küsis ta: „Kas see on ohutu?“, mille peale mina hakkasin üsna hüsteeriliselt itsitama. Tõepoolest, kui ma olingi rase, oli see parim näide kõrvade kinnikat-misest pärast seda, kui pauk on juba käinud. „Ma pean silmas, kas see on lapse suhtes ohutu?“

„Kui last üldse on.“

„Kui last üldse on.“

„Pole aimugi. Arvatavasti.“ Selleks ajaks, kui see lühike dialoog lõppes, oli mul igasugune armatsemistuju kadunud. David tajus seda ja tõmbas mu oma õla vastu. Jäime magama, ilma et oleksime üldse millestki erilisest rääkinud.

Ärkasin koidu ajal ja lipsasin ettevaatlikult, et Davidit mitte üles ajada, voodist välja. Seisin ja vaatasin välja jõe. Oli viluvõitu ja ma libistasin Davidi hommiku-mantli õlgadele enne, kui avasin akna, soovides, et see ei kriiksuks. Niiske õhk lõi vastu mu õhetavaid põski. Olin testi käekotist välja võtnud, kuid sel hommikul ei olnud

mul tulemuse suhtes peaaegu mingit kahtlust. Küsimus oli, mida siis ette võtta. Olin üheksakümmend üheksa protsenti kindel, et David toetab mu otsust, milline see ka ei oleks. Ta suhtus vastutusse tõsiselt, vähemasti ametialasesse, kuid meil polnud kunagi vaja olnud oma vastutusvõimet proovile panna isiklikes asjades. Ma ei olnud veel otsutanud, mida arvata oma rasedusest, kuid olin veendunud, et pidin andma Davidile võimaluse loobuda. Ükspuha, mida ma ka ette oleksin võtnud, oli võimalik, et kaotan Davidi. Mõistlik oli lasta tal mängida just nii suurt või väikest osa, nagu ta ise valib, ning minna oma eluga edasi, nagu planeeritud. Ehkki mul ei olnud mingit plaani.

Mulle näis, et ma seisin seal niiviisi liikumatult terve tunni, vaadates koidu saabumist, kuid see ei saanud kesta kauem kui viis minutit, kuni põis ajas mu vannituppa. Sundisin end juhendi hoolikalt läbi lugema, kuigi selleks polnud vajadust.

Kõige täpsem tulemus saadakse esimese hommikuse uriiniga. Hoidke pulgakest 45° nurga all ja asetage see pideva uriinijoa alla urineerimise keskmisel etapil...

Seda on palju lihtsam öelda kui teha. Tegin, mis suutsin, ja torkasin pulga hambaharjatopsikusse ning pritsisin näole külma vett. Mul ei tulnud oodata kolme või viit minutit: kolmekümne sekundi pärast oli sinine joon näha, nagu ma olingi arvanud. Jõin klaasi vett ja silmitsesin ennast peeglist. Nägin välja täpselt samasugune nagu alati, keskmiselt kena, pisut nurgeline ja räsitud – kindlasti ei väljendanud mu nägu sooja elutarka emadust. Nõjatusin vastu peeglit ja hingasin selle uduseks. „Sa vaene väike sohilaps, et sul ka minusugune ema peab

olema," sosistasin ja pühkisin sõrmega ära uduse laigu. Istusin kempsupotile ja värisesin.

Hoolimata kõigist kenadest jutuajamistest emaga ja kooli bioloogiaturundidest ning isegi veel valulikumalt ebamäärastest kõnelustest „isiklike suhete” teemal; hoolimata tõsiasjast, et minu sõbrannad olid olnud rasedad ning, nagu näis, selle üle elanud, seda isegi nautinud, et mu sõbrannad olid olnud rasedad ja mina olin neid lohutanud pärast aborti, et ma olin ise Nickiga koos olles kahel korral kahtlustanud rasedust valehäirena; hoolimata faktist, et mul endal oli kaks väikest ristilast, et ma olin küps kolmekümne ühe aastane naine isikliku korteri ja hüpoteegi ning suhteliselt kindla sissetulekuga; hoolimata tõsiasjast, et *ma teadsin kõike, mida oli teada naiseks olemisest*, olin ma läbinisti šokeeritud ning värisesin üle ni: luuüdi, lihased, kõõlused, liha – kõik hakkas kontrollimatult värisevama. See ei oleks saanud juhtuda *minuga*. Ajastus oli kehv ja üleüldse ei sobinud see mulle sugugi. Tegin Davidi hommikumantli hõlmad eest lahti ja vaatasin alla, poolenisti kartes näha rindadest purskumas piima, kuid midagi polnud muutunud. Surusin rusikad vastu kõhtu ning tundsin esimest korda hämmastuse ja imestuse lainet, et minuga oli nüüd laps, minu laps. Samas valdas mind täielikult tuimastav hirmusööst – hirm minu enda pärast, lapse pärast, sellepärast, et mu suhe Davidiga oli kaugelt liiga noor ja õrn talumaks lapse sündimisega, veel enam lapse kasvatamisega kaasnevat pinget.

Kuulsin müra, nägin poolavali ukse vahelt Davidit voodist välja ronimas ning tõmbasin hommikumantli endale kaitsvalt ümber. Vaatasin Davidile otsa, kui ta ilmus vannitoa uksele. Ta heitis mulle pilgu sõnagi lausumata, astus siis kraanikausi juurde ja lasi klaasi vett täis. Ta sil-

mad vilksasid topsis olevale pulgakesele. Ma vist isegi ei hinganud. Ta istus vanni servale, nägu minu poole ja silmitses mind, kui ma seal kempsupotil istusin.

Kuulsin häält oma peas hurjutamas: „See ei peaks niimoodi juhtuma; sina peaksid olema roosas negližees; sa peaksid olema nõrk ja habras ning tema peaks sinu poole pöörduma ja küsima: „Kas sinuga on kõik hästi, mu armas, mu südame aare?” ja sina lausuksid: „Mul on sulle midagi öelda,” ning pöörduksid punastades kõrvale ja minestaksid ning tema peaks su kinni püüdma, mure nagu varjutamas, ja sina naeraksid vaikselt ning sõnaksid: „Meie pere saab juurde ühe pisikese liikme,” õrna, kuid lõikava Celia Johnsoni häälega; ning tema vaataks sulle täis imestust otsa ja võtaks su hellalt oma rinnale embusesse ja lausuks (David Niveni või eelistatavalt Trevor Howardi häälega): „Oo mu armas, oo mu kallis arm, millist rõõmu sa mulle valmistad – kuid kas sa oled kindel, et sinuga on kõik hästi, mu elu valgus?” ja sina puudutaksid käega tema põske ning naerataksid vapralt ja tema kannaks su voodisse...”

Nii see asi ei läinud tol hommikul, kui ma olin kolmkümmend üks aastat ja üks päev vana ning ilmselt umbes seitsmendat nädalat rase. Läks nii, et mina istusin kempsupotil ja David istus minu vastas vanni serval, kummardudes ettepoole. Ta sirutas uurivalt ja kannatamatult oma ülespidi peopesadega käed ette ning küsis tõredalt: „Nii et sa *oled* rase?”

Noogutasin süngelt.

„Nõndaks,” sõnas ta, „vähemasti me teame, millest jutt käib,” ja istus edasi seal vanni serval. Vahtisin maha vaibale ning ma mäletan tänase päevani hallide ja siniste keeriste mustrit ning selle vannitoa puudrilõhna ning Davidi ilmetut nägu, kui ta mulle otsa vaatas. Nägin ta

silmades küsivat pilku ja vastasin sellele vaikselt: „Sind ei pea see üldsegi puudutama.”

David tõmbas käega üle silmade ning lausus üsna kui-va, Cary Grantliku häälega: „Ei, ega ilmselt mitte,” ning ma nägin kogu lähedust, soojust ja elu ta silmist välja voolamas, nagu voolab vesi kraanikausist, kui kork eest ära tõmmata. „Kuidas sa end tunned?”

„Hästi,” vastasin. „Räägime millestki muust.”

Hommikueine oli üsna vaikne. Enne kohustuse võt-mist lapse kasuks tahtsin teada, mida David tegelikult tunneb, kuid hoolimata minu paljukiidetud intuitsioo-nist ei olnud mul õrna aimugi, mis toimus tema peas. Püüdsin seda siiski ära arvata ilma temalt küsimata. Sar-vesaiu poolitades tajusin, et ta muretses enese sidumise pärast. Ta oli mulle kunagi öelnud, et ta pole kunagi lootnud, et ükski ta suhe kestaks kauem kui poolteist kuud. Ta vandus, et see polnud tema tahtmine, et asjad nii läheksid, vaid et nii kukkus välja. Vastasin talle naer-des, et ta oli lihtsalt kohanud valet sorti tüdrukuid, mille peale tema kostis, et ta oli kohanud palju õiget sorti tüd-rukuid, kes olid olnud liiga mõistlikud selleks, et temaga tegemist teha. Ta tavatses tsiteerida Philip Larkinit, lisa-des, et ta soovinuks, et ta emal ja isal oleks olnud *võima-lus* talle sitta keerata, selle asemel et surra autoõnnetu-ses, kui tema oli kaksteist.

* * *

Kui üldse keegi Davidile sitta keeras, oli see Mitch Hal-lam, tema ristiisa, ning seegi juhtus kogemata. David kohtus Mitchiga esimest korda oma vanemate matustel. Väike poiss ja kaks laipa olid matusteks New Yorgist ta-gasi Charlestoni toodud ja Mitch tuli kirikusse. Olen

näinud fotot Davidist selles vanuses: ta oli tõmmu lokkis peaga poiss, kellest isegi tardunud fotol paistab, et ta on iga hetk valmis laskma käiku oma käed ja jalad; vihane, tõrges nägu, mille on raevu ajanud sundus kaamera jaoks paigal püsida. Mitch oli sõjafotograaf, Davidi vanemate kauaaegne sõber. Davidi ema oli olnud ilus, täiuslikult südamekujulise näoga naine, teise suurusjärgu näitlejan-na, kellest oleks võinud saada esimese suurusjärgu näit-lejanna, kui ta poleks surnud kolmekümne ühe aastaselt. David uskus, et Mitch oli kunagi olnud tema ema armu-ke, kuid ainus, mida ta kindlasti teadis, oli see, et Mitch oli ta mõlema vanema parim sõber. Davidi isa oli foto-graaf, ning see oli olnud nimelt Mitch, kes tutvustas Davidi isale tema tulevast naist. Mitch oli klassikaliselt nägus: näen fotodel kuldset, lõvi meenutavat, suurepära-se juukselakaga, naerul näoga kolmekümnendates aasta-tes meest seismas tõmmu ja vihase poisikese selja taga. Kui David käis internaatkoolis, ei näinud ta Mitchi kuigi sageli. Mitchil oli kombeks paaril-kolmel korral aastas ootamatult välja ilmuda, olles kusagile teel või kusagilt tagasi, viia David pärastlõunaks välja ning kaduda siis jälle sinnasamma, kust ta oli tulnud.

David veetis suurema jao koolivaheaegadest oma isa vanemate juures. Kui ta oli kaheksateist, visati ta eksami-le ilmutata jätmise tõttu Princetoni Ülikoolist välja, ning maandus siis, seljakott seljas, Mitchi ukse taga Wa-shington D.C.-s. Oli aasta 1972. Mitch pidi Washington Posti fotograafina jälle Vietnami minema ning David anus, et ta saaks kaasa minna. Mitch keeldus. David van-dus. Mitch vandus vastu. David kirus teda maapõhja ja ütles, et kui Mitch võtaks ta kaasa enda assistendina, teeks ta kõike, mida kästakse, ega teeks lollusi. Mitch vastas siis, et ta võib tulla kuuks ajaks, ning tema õpetab

talle natuke fotograafiat tingimusel, et järgmisel semestril läheb David tagasi Princetoni ja õiendab oma eksamid ära. David lubas seda usaldusväärselt. Mitch viis ta Saigoni, kuid keeldus teda endaga kaasa võtmast väljapoole linna. Ühel päeval jõid nad baaris õlut ja Mitch jutustas lugusid Davidi vanematest. Ta rääkis Davidile, et ta ema oli kord Greenwich Village'is alasti baarilaua tantsinud ja et ta isa, uhkusest lõhki minemas, oli istunud sealsamas kõrval ja pildistanud. Neid pilte pole järele jäänud. Mitch rääkis Davidile, et ta vanemad olid olnud haruldased, imelised inimesed, ning et ta peaks alati nende üle uhke olema. Siis saatis ta Davidi auto juurde lisafilmi tooma. Sel ajal, kui David käsku täitis, lõhkes baaris pomm. Mitch suri ilmselt silmapilkselt. Hiljem öeldi Davidile, et pomm oli olnud ühes seljakotis nende laua lähedal. Ta jälgis mõnda aega baari põlemist, võttis siis autost Mitchi kolmanda kaamera, pani filmi sisse ja hakkas pildistama. Kui leiti Mitchi keha, olid ta mündid ja võtmed sulanud üheks kirjuks metalliklombiks. See oli seesama klomp, mida David endiselt kaasas kandis ja taskus kõlistas, kui ta tundis end ebamugavalt.

David ei läinud kunagi Princetoni tagasi. Ta läks *Post'i*, kaasas viisteist Mitchi filmi ja kaks enda oma. Järgmisel nädalal katsid lehtede esikülgi Mitchi Vietnami-fotod, samuti mõned neist fotodest, mille David oli teinud prooviks Mitchist, ja fotod baarist, kus Mitch suri. *Post* pakkus Davidile võimalust minna Nicaraguasse, kus maavärina tõttu oli hukkunud kümme tuhat inimest, ja David nõustus. Sel ajal, kui ta seal oli, suri ta vanaema, kellele kaks kuud hiljem järgnes vanaisa, Davidi viimane elusolev sugulane.

David pole kunagi sentimentaalne olnud. Stuudios oli tal üks pilt vanematest, keda ta väidetavasti vaevu mäle-

tab. Nad paistavad võimatult metsikud, ilusad ja liiga noored lapse jaoks, ning ma pole kindel, kui palju jäi nende omavahelisest armastusest üle Davidi jaoks. Tal on mõned fotod Mitchist. Ta kannab endaga alati kaasas seda metalliklompi. Siia maani kasutab ta vahel mõnda Mitchi Leicadest. Tal ei ole ühtki mälestuseset oma vanematest, kuigi ta väidab, et see oli nende pärandus, mis võimaldas tal osta Chelsea ateljee, mida ta pole siiani maha müünud. Arvan, et tunded ei lase tal seda teha. Ma mõistan seda kõike, kuid ma pole kunagi aru saanud, kuidas ta oli võimeline pildistama sel ajal, kui ta ris- tiisa põles surnuks.

David rääkis mulle seda lugu ainult ühel korral. On palju küsimusi, mida ma tahaksin küsida, kuid kardan selleks liiga palju: kardan, et võin kuulda asju, mida ma ei taha kuulda; kardan, et ta ei ole valmis mulle üldse midagi rääkima; kardan, et rääkides võiks ta reeta, et on tundetu inimene – ning seda ei suudaks ma taluda. Kõige enam kardan ma aga seda, et kui ma saaksin teada Davidi südame- ja hingesaladused, hakkaksin ma teda sedavõrd pelgama, et ei julgeks temaga koos olla. Vahel näeb ta unes painajaid, ja linad saavad higist läbimärjaks. Ärgates on ta üllatunud ega mäleta oma unedest midagi. Olen sageli mõelnud, et armunutel peaks olema lubatud vaadata kaadreid teineteise unenägudest, enne kui nad ennast si- duda otsustavad. Kahtlemata annaks see teada, kas su väljavalitu on liiga lame või liiga hullumeelne, et temasse tõsiselt suhtuda. Davidi unenägudel põhinevat filmi ei oleks kerge vaadata, aga siiski tahaksin ma seda näha.

Hommikulauas istudes olid Davidi ja minu vahel suured saladused. Tahtsin, et ta teaks, et ma ei oodanud temalt midagi; ma ei suutnud riskida sellega, et sunnin teda käituma kombekohaselt.

„David.” Vaatasin söögisaalis ringi, kuid ainult üks teine paarike saali kaugemas otsas vaidles selle üle, kuhu minna lõunatama. „David, ma tahan sulle öelda, et ma olen otsustanud selle lapse sünnitada ja et ma ei oota sinult midagi.”

„Saan aru.”

Olin kavatsenud seda rõõmustava märkusena vabastamaks teda vastutusest, mille kohta ma teadsin, et ta ei olnud seda ise valinud, kuid ta hääli kõlas pigem vihaselt kui kergendatult. „Sel ei ole sinuga tegelikult midagi pistmist. Asi on lihtsalt selles, et ma olen kolmekümne ühe aastane ja ma ei arva, et ma kunagi abiellun; ja korraga tean ma täiesti kindlalt, et ma *tahan* last. Seda last.”

„Tore. Ka mina tahan, et sa lapse saad.”

„Sa tahad?”

„Jah.”

„Miks?”

„Elena, sa just äsja ütlesid mulle, et sel ei ole minuga tegelikult mingit pistmist. Luba mul vähemasti sinu otsusele toetust avaldada. Kui sa tahad last, siis on mul hea meel, et sa saad lapse. Pealegi, mulle meeldivad lapsed, igatahes teiste inimeste omad küll, nii et ma arvan, et oleksin üsna kiindunud enda omasse.” Ta silmitses mind rahulikult. „Sa ei näi selle üle just kuigi rõõmus olevat, pean ma ütlema.”

„Einoh, olen küll.”

„Tore. Siis olen ka mina.”

Olime mõlemad löödud. Tundsin end reedetuna, kuigi ei osanud öelda, miks Davidi reaktsioon minus pettumuse valmistas. Ta oli alati tasakaalukas, rahulik ja mõistlik. Ma ei saanud oodata, et ta hakkab rõõmust huilgama, kui mina olen endast väljas. Ma ei arva, et me tunded oleksid nii väga erinevad olnud, kuid me lihtsalt

ei olnud ühel lainel, ja millegipärast näis olevat vajalik füüsiline lahusolek. Pakkisime oma kotid, sõitsime tagasi Londonisse ja leppisime kokku, et veedame mõned päevad eraldi. Olin rõõmus, kui leidsin korterist Charlie teate, et ta on ära sõitnud nädalavahetuseks ja võib-olla kauemakski.

Käisin tujutult ringi, mõtlesin revideerida paari kappi, pesin nõud, koristasin loiult külalistetuba ja pesin pea ära, sest midagi paremat teha ei olnud. Helistasin kahele kolonelleitnandile (pensionärid) ja ühele majorile ning panin järgmiseks nädalaks paika nendega kokkusaamise. Leppisin laupäeva õhtuks kokku õhtusöögi Beci ja Michaeliga, võtsin hommikuks numbri oma arsti juurde ja läksin koos kolme ajakirja, kausitäie maisihelveste ja kannu teega tagasi voodisse, soovides kogu südamest, et mul oleks julgust helistada emale ja paluda tal tulla minu eest hoolitsema.

Arst suhtus kogu asja pealiskaudselt ja ma nurisesin, et ta käitus, nagu näeks ta oma kabinetis iga päev rasedat naist. Arst heitis mulle pilgu üle prillide ja lausus, et tavaliselt näeb ta iga päev oma kabinetis nelja või viit rasedat naist. „See ei ole kaugeltki ebatavaline olukord, preili Stewart.” Ilmselt kujutasin endale ette, et ta rõhutas sõna „preili”, sest tal ei olnud vähimatki huvi minu perekonnaseisu ega suurt rohkemat ka minu tervise vastu; veerand tunni pärast olin juba tagasi tänaval. Olin oma rõõmsat sõnumit kuulutanud seni kahele inimesele ja olin mõlemal korral saanud vastu kukalt. Mitte just eriti julgustav algus.

Laupäeva õhtul läksin restorani, nagu kokku lepitud, kuid leidsin eest ainult Michaeli. Nende lapsehoidja oli kell 7 tulivihase minema kõndinud, ja loositõmbamisel,

kes koju jääb, oli Bec saanud lühema kõrre. Ta ei jäänud millestki ilma. Michael oli väsinud ja noris ning mina tundsin end allasurutuna, eriti pärast Michaeli tervitust: „Tere, kullake. Sa näed jube välja.”

„Täna. Ega sa ise ka just eriti kuum välja ei näe,” vastasin ja hakkasin uurima menüüd. Üsna unise õhtusöögi lõpupoole sattusime rääkima nende lapsehoidjast ja sellest, kui õudseks kujuneb uue leidmine, eriti seepärast, et köögis on parajasti remont pooleli. „Teie elud kubitsevad *au pair*’idest ja köökidest, kas pole, Michael? Vist on tore, kui kõik on nii selge. Bec muudkui jäandab selle majaga. Pidevalt kujundab ta kööki ümber või kannab WC seintele mustreid või veel midagi...,”

„Su arvamus temast pole kuigi kõrge, eks ju?”

Mul jäi kahvel üllatusest pidama poolel teel suhu. „Becist? Mul on temast väga kõrge arvamus.”

„Ei, ei ole. Sinu arvates raiskab ta oma aega ja ajusid mõttetuste peale, selle asemel et mediteerida selliste täiskasvanulike asjade üle nagu õilsus ja au ning õige ja vale.”

„Mida!” Olin Michaeli süüdistusest jahmunud. „Mina leian, et ta on väga intelligentne ja et tal on täielik õigus teha oma ajaga, mida soovib. Juhtumisi on ta ka väga hõivatud *sinu* kahe lapse järele vaatamisest, ja ma ei arva, et tal on vaja minu õnnistust oma vähese vaba aja kasutamiseks.” Mu jutt kiskus rappa, sest südames pidin tunnistama, et suhtusin Rebeccasse tema koduse hõivatuse pärast tõepoolest kergelt üleolevalt. „Meie huvid ei pruugi alati kattuda, kuid see ei tähenda, et ma ei austa teda.”

„Elle, sa protesteerid liiga palju. Ära ole oma puhta ja suursuguse elu pärast veel nii kõrk. See tuleb ainult sellest, et sul on aega, sest sa ei pea tegelema koduste tühiustega nagu meie, vaesed abieluinimesed.”

Tundsin, nagu oleks mind näkku löödud. „See on täielik jama,” urisesin. „Abielu ei pruugi olla banaalne.”

„Kui ma tohin olla nii jultunud, siis sul, Elle, pole vähimatki aimu sellest, mida abielu endast kujutab. Kui sa mehele lähed, Elle – *kui* sa mehele lähed...”

„Mine persse, Michael. Mis kurat sul viga on?” Tundsin end liiga haavatavana, et tegemist teha ootamatult ründava sõbraga.

„Anna andeks, Elle. Loomulikult, kui sa tahad, lähed sa mehele, ja võib-olla hakkad sa siis aru saama, millest ma räägin. Asja tuum on järgmises. Sa abiellud kellegagi, keda sa armastad või kellesse sa oled ära armunud. Kui sul läheb hästi, sünnivad sul ajapikku lapsed, sa lood kodu, kujundad oma elu, ning tasapisi tekib sellest kõigest muster ja rutiin, millel on sinu jaoks teatav mõte. Sellel teekonnal omandavad kõnelused koolimaksudest või vannitoakardinatest või uuest lapsehoidjast teie suhetes sageli pigem *esmas*e kui teisese tähtsuse.”

„Jumala eest, Michael, säästa mind sellest! Keegi ei saa abielludes automaatselt rahulolugarantiid. See ei ole nagu nõudepesumasina ostmine.” Ma teadsin ise, et ma räägin banaalsusi nagu kuuekümnenda aastane prillidega lehm abiellunõustamisel.

„Sa oled romantik. Või võib-olla oled sa lihtsalt tark. Sina ja Türk olete end arukalt sellest kõigest eraldanud. Teile pole tarvis ei mingeid mähkmeid, lapsehoidjaid, ei mingit polsterdatud mööblit ega seinast seinaga vaipu, ainult sõda ja kirge, ah?”

„Ära ole nii küüniline. Ja kurat, ära kutsu teda Türkiks, jumala eest.”

Michael kattis hetkeks oma näo kätega, seejärel naeratas mulle.

„Ma olen küünilisusest väga kaugel, vastupidi, ma

naudin sinu tagasipöördumist puhta romantilisuse traditsiooni. Ma leian, et sa oled väga tark.”

„Sa ei tea, mida sa räägid.”

„Kõik, mis ma ütlen, on: hoia oma suhet Davidiga täpselt sellisena, nagu see on. Ära risusta seda mingite väliste, sekundaarsete asjaoludega.”

„Nagu näiteks lapsed?”

„Oh jumal, nad on fantastilised, ausõna. Nad annavad kogu su elule mõtte, kuid ära arva, et nad seda ka ära ei võta.” Ta tupsutas ärritava kombekusega huuli.

„Täna sind jagamast minuga seda sügavamõttelist ja ajakohast tähelepanekut. Asjad on nimelt sedaviisi, et ma olen rase.”

Michael pillas salvrätiku oma lõpetamata söögi sisse.

Jalutasin koju mööda Ladbroke Grove'i ning mul oli kahju Beccast ja Michaelist ja Davidist ja kõige rohkem iseendast. Enam polnud ma kindel, et ma tahan seda last. Korterrisse sisenedes ja omaette „põrgusse, põrgusse, põrgusse” pomisedes kuulsin telefonihelinat.

„Elena, mina siin.”

„Vaata kus üllatus, Bec.”

„Michael just helistas mulle mobiililt.”

„Seda ma usun.”

„Ta ütles, et sa olevat rase. On see tõsi?”

„Jah.”

„Jumal küll, Elle, see on täiesti õudne. Sa vaasekene! Lihtsalt kohutav!”

Mu vaene lapsuke ei leidnud ühtainsat inimest, kes oleks tema sünni tervitanud. Kolm hoop, ja sa oled mängust väljas, põnn.

Neljas peatükk

Olin vanematega kokku leppinud, et viimasel pühapäeval enne Davidi ja minu tööleasumist sööme koos lõunat. Veetsin tolle hommiku koristades ja külmkappi vahtides, sest olin kavatsenud valmistada traditsioonilise lõuna, kuid otsustasin siis, et läheme hoopis välja sööma. Ma ei olnud Davidiga rääkinud reede pärastlõunast saadik. Saabudes oli emal kaasas mooniseemnestruudel tema lemmikpagariärist ja sõjaluule antoloogia, isal pudel veini.

„Kullake, millal sa viimati oma juukseid lasid värvida? Su juuksejuured paistavad.”

„Seda juuksejuured teevadki, emm,” vastasin. Tema kriitika ei häirinud mind. Vastupidi, mind lohutas, et mõned asjad mu elus püsisid endisena. „Homme lähen.”

„Siis on hästi, kullake. Kas Charlie ei olegi siin?”

„Ta sõitis nädalavahetuseks minema.”

„Kas ta sai selle töö?”

„Ta üritab neid niikaugele saada, et teda Pariisi jooma ja sööma sõidutataks, mispeale ta tahtmine selle järele niikuinii ära kaob. Teate ju teda küll, kunagi ei taha ta seda, mida ta saada võib. Ta on Püha Graali otsinguil.”

„Charlie puhul pole miski püha.” Isa häälest kostis uhkusenoot. Rääkisin neile intervjuust, mis mind järgmisel päeval ees ootas, ning me arutasime, kuidas oleks kõige õigem sellele läheneda.

„Ole lihtsalt sina ise, Elena. Küll sa leiad, kuidas neid rääkima saada.”

„Kuid kogu see asi oli nii sünge... Kuidas ma suudan ettegi kujutada, mida kõike nad läbi elasid? Tingimused olid kohutavad. Elu oli habras. Arvad sa, et neid tööpoolest innustas mõte vabadusest?”

„See polnud niimoodi, Elena.” Mu ema pilk tantsiskles. „Ma ei saa rääkida nende eest, kes olid pommitamise ajal Euroopas või Londonis, kuid ma mäletan, et Kairos oli meil tohutult lõbus.” Kergitasin umbusklikult kulme. „Ma räägin tõsiselt. Me tegime kõvasti tööd ja me kurvasime iga kord, kui keegi meie tuttavatest kadus, kuid meil oli *lõbus* – valitses mingi eriline atmosfäär. Mitmes mõttes olid need minu elu parimad päevad, välja arvatud muidugi abiellumine sinu isaga ja teie kahe saamine.”

„Aga, ema, sina istusid Kairos saatkonna kontoris, olles... kui vana? Kaksikümmend neli? Sina sõid ja jõid ja käisid igal õhtul kolmel peol. Ma ei näe, kuidas saab sinu läbielamistel olla midagi ühist nende meeste eludega. Kas sinuga ei juhtunud kunagi midagi sellist, et sa tantsisid või käisid kellegagi väljas ja nädal hiljem sai see mees surma?”

Ema ilme muutus. „Muidugi. Muidugi inimesed surid. Kuid me ei saanud endale lubada selle mõtte juurde pidama jäämist. Ei tohtinud sellele mõelda. Ainus viis vastu pidada oli elada hetkes ja võtta maksimum kõigest, mida elu sulle pakkus. Neil päevil valitses tõeline rõõm ja austus, teatav eriline vaimsus, kas polnud nii, Ben?”

Isa laiutas käsi. „Jäta mind sellest välja, kallis. Mina olin tollal rohkem hõivatud maksude kogumisega Põhja-territooriumil...”

„Sa pead ühest asjast aru saama, Elena,” jätkas ema, hääles kõlamas kirglikkus. „Tolle aja noored inimesed ei

erinenud sugugi praeguse aja noortest. Millie ja mina olime selles vanuses täpselt samasugused nagu sina ja Becca. Püüdsime teha karjääri, armusime, tantsisime. Linn oli täis võluvaid, erilise säruga ümbritsetud noor-mehi... Kui nad Kairosse puhkusele tulid, teenistusest ei räägitud – mina kartsin sellest kuulda ning nendel ei olnud mingit tahtmist elada uuesti läbi hetki, mida nad püüdsid unustada. Peale selle *ei* olnud neil *lubatud* suurt midagi rääkida. Hooletud jutuajamised... Ainus erinevus meie ja teie vahel oli see, et meie ei võtnud elu nii... nojah, nii *tõsiselt*.”

„Ma ei mõista, kuidas sa saad midagi sellist öelda.”

Isa viibutas mulle sõrme: „Ma loodan, et sa ei hakka oma emale vastu rääkima, kallis. Seda õppisin ma juba aastaid tagasi vältima, ja kui ma poleks seda ära õppinud...”

„Ole ometi tasa, Ben,” katkestas ema teda. Nägin isa näol välgatamas koolipoisiirvet, kui ta kulmud kerkisid prilliraamide kohale. Ta viibutas mulle veel kord sõrme, seekord vaikides.

Jätkasin kangekaelselt: „Kuidas te saite suhtuda elusse „vähem tõsiselt”, kui igal hetkel riskisid terves maailmas inimesed oma eluga, kui hävitati juute ja oli aatomipomm, kui maailm oli nii meeletult jube paik...”

„Ei olnud jube paik,” rõhutas ema. „Jah, me teadsime, et juute kiusati taga, kuid laagritest me ei teadnud. Meie Kairo kontoris oli üks mees, kelle tööks oli korraldada juutide põgenemist Euroopast Ameerikasse. Tal oli luba pidada sakslastega läbirääkimisi. Kõik käis väga vaikselt, aga jah, me *teadsime*. Me ei rääkinud sellest kui juutide hävitamisest, kuid me kõik teadsime. Kui tuli aatomipomm, ei mõelnud me sellest nii nagu teie tänapäeval, meie mõtlesime sellest kui ühest teisest, suure-

mast pommist. Mõtle selle üle, Elena. Kui David tuleb koju Pärsia lahe äärest või Somaaliast, kas te siis räägite sõjakoledest? Kui ta on sõjatsoonist väljas, kas sa siis tirid teda sellesse tagasi või tegeled sa omaenda elu mu-redega, selliste igapäevaste asjadega, nagu kuhu sööma minna ja viimased kuulujutud ja kas sa saad oma igatsetud ametikõrgenduse või mitte ja kuidas sa oma hüpoteegi ära maksad?"

See ärritas mind, osalt sellepärast, et ma tõepoolest proovisin Davidit tagasi sõja juurde tirida, kuid samuti pahandas mind vihje, nagu oleks Davidil mingi osa minu hüpoteegi maksmises. „Me ei räägi kunagi hüpoteekidest,” ütlesin rumalalt, „ja ära tule mulle ütlema, et Kairos oli see peamine vestlusteema.”

„Muidugi mitte!” naeris ema. „Enamikul sealsetest meestest, vabadel ja vallalistel vähemasti, ei olnudki maju ega hüpoteeke. Neil polnud tsiviilametitki. Paljud olid vaevu kahekümnesed – kogu nende täiskasvanuelu oligi sõda. Ja nad ei tahtnud sellest rääkida. Eriti. Peale selle olid mängus veel ideaalid. Mismoodi oleksid need poisid saanud tulistada võhivõõraid inimesi ja pommitada linnu, kui nad poleks rippunud mõne ideaali küljes?”

„Ma ei tea, emm. See panebki mind muretsema.”

„Lõpeta muretsemine. Usu mind, kui sa nende mees-tega kohtud, siis mõistad, kuidas nad sellega hakkama said.”

Läksime lõunatama Windsori lossi ja mina kaebasin, mida Michael oli mulle abielust ja peredest rääkinud. Isa ütles, et Michael on idioot; ja ema arvas, et ilmselt on Michaelil parasjagu keskeakriis, et lapsed on elu suurim õnnistus, kui ta seda ei mõista, ei vääri ta ei neid ega ka Beccat. Mu emale on Becca alati meeldinud. Ma ei suutnud peatada pisaraid põskedele voolamast.

„Oh, kullake, ma tean, et see on kohutav, kui te Beccaga nii lähedased olete. Milline rumal poiss, et ta sind niiviisi ärritas... Ära mõtlegi selle peale. Kui tuleb aeg, mil sina ja David hakkate mõtlema... Tasa, tasa, kullakene, kõik on korras...” Ema lausus neid igituttavaid lohutussõnu ja tema hääle kõla, pehme ja ülimalt rahustav, tulvas üle minu.

Nägin, kuidas mitu pead pöördus meid vaatama, kui ma nagu väike laps oma nina varrukasse pühkisin ja murtud sosinal nuuksusin: „Asi pole selles, emme. Asi pole Michaelis, asi on minus... Ma olen rase.” Vähem kui hetke vahtisid mu ema ja isa mind ilmetute nägudega ning siis tulid ema silmi pisarad ja ta embas mind, sosistades: „Milline imeline, *imeline* uudis! Mu kallis tüdruk, milline õnnelik uudis!”, ja üle tema õla nägin isa käega tasakesi üle silma tõmbamas, nagu oleks sinna sattunud tükike prügi.

Kui mu vanemad hakkasid koju minema, andis ema mulle ranged korraldused arsti vahetada, korralikult süüa ja piisavalt magada. Isa ütles, et ta tahab Davidil kätt suruda, ja käskis mul ta kaasa võtta, et ta seda teha saaks. Kumbki neist ei küsinud, kas me kavatsame abieluda.

Järgmisel hommikul käisin juuksuris ja tagasi jõudes panning kolonelleitnant Rodney Babingtoniga kohtumise puhuks selga seeliku. Olin talle helistanud ja miski tema hääles oli mulle öelnud, et teksad ei oleks sobivad. Olimme Davidiga kokku leppinud, et võtan ta peale ja sõidame koos Putneysse Babingtonide juurde. Kui ma ateljeesse jõudsin, võttis David mul õlgade ümbert kinni ja silmitses mind pikalt enne suudlemist. „Sa näed teistsugune välja,” nentis ta. Ütlesin, et see tuleneb vaid mu juus-

test. Davidi pilk oli looritatud; juurdlesin, kas ta loodab kuulda, et ma ikka ei ole rase. Ka tema nägi teistsugune välja, kuigi asi oli vist rohkem selles, et tema ilme kurnatus, millega ma olin harjunud, ja lõua otsustavus olid silmatorkavamad kui kunagi varem. Siiski, oli ka midagi uut – lisandunud oli mingi väline õrnus, mida ma varem polnud näinud ja mida ma sugugi ei usaldanud.

Kolonelleitnant tuli meile oma maja uksele vastu ja juhatas meid aeda. Mõni hetk hiljem ilmus ta naine kohvi- ja küpsisekandikuga. Olin ähmis, kas nimetada meest kolonelleitnandiks, Rodneyks või hr Babingtoniks, ning otsustasin lõpuks täispaketi kasuks.

„Kolonelleitnant Babington, see on teist väga lahke, et lubasite meil teid külastama tulla.” Ta kallutas kergelt pead. Ta oli sooniline mees erksate siniste linnusilmadega ja kauaaegse sõjaväelase sirgeseljalise rühiga. Ta oli umbes minu kasvu, mitte rohkem kui viis või kuus jalga pikk, kuid tema kehahoid jättis mulje, et ta on oma mitu tolli pikem.

„Kullake, olen meelitatud, et mind palusite. Ei mõista küll, mida te mu tagasihoidlikus isikus leiate. Olen õnnelik, kui saan aidata, kuid ei tahaks teie aega raisata. Pole üldse kindel, et sellest vanast ajast on teile abi – ei ole ikka enam see, mis vanasti, teate küll.” Ta jättis kõneldes sõnu vahele, meenutades kiirkirja, ning ma püüdsin aimata, kas ta ka maha rahuneb. Kui mitte, siis pole temast ei mulle ega Davidile mingit kasu. Ta silmitses närviliselt Davidit ja ma küsisin kavalalt: „David, kas sul neid asju autos ei ole vaja üle vaadata?” David vaatas mulle juhmilt otsa ning tõusis siis püsti. „Ega teil midagi selle vastu ei ole, sir, kui ma teie aias ühe tiiru teen? Kuni te pildistamiseks valmis olete. Ma näen, teil on seal üks ogaõun, tahaksin seda lähemalt vaadata.” Mul jäi

suu lahti. Ma polnud kunagi varem kuulnud Davidit ilmutamas huvi millegi sellise nagu potitaime vastu, kuid Babingtonil oli selle üle hea meel.

„Aga muidugi, vanapoiss! Tunne end nagu kodus; ümber nurga maja taga on neid veel mitu.”

Heitsin pilgu oma märkmetele. „Te lendasite Kittyhawkidega, on mul õigus?” ärgitasin vestlust.

„Jah.”

„Te vabandage mind, kui ma lennundusteterminites tugev ei ole. Olen püüdnud õppida, kuid ehk parandate mind, kui ma midagi valesti ütlen?” Ta noogutas. „Kittyhawkid on siis hävituslennukid?”

„Pommitushävitajad või pikeerivad pommituslennukid oleks täpsem. Kandsime kaht 250-naelast ja viiesajast.”

„Mõistan.” Ägasin mõttes ja soovisin, et oleksin uurinud lennukite tehnilisi andmeid. „Nii et te olite kogu aeg hävituslendur?”

„Ei. Väljaõpe oli mul pommituslenduri oma, selle sain ma 38. aastal Kuninglikus Lennuväes lühiajalises teenistuses olles.” Ta istus oma lamamistooli serval, kuulates pingsalt ja pakkudes vastu vähe. Olin lootnud, et vähemasti esimene intervjuueeritav on mõni jutukas vanapoiss.

„Mille pärast te ära vahetasite? Kas poleks olnud lihtsam pommituslennukite juurde jääda?”

Ta naeris, nagu oleksin öelnud midagi juhmi, mida ma ilmselt olingi teinud. „Oleksin ma pommitajate juurde jäänud, noor daam, oleksin oma esimesel tiirul üsna kindlasti manalamees olnud. Vedas paganama moodi, et Tomahawkidele üle läksin. Lendasin alati jänkide lennukitega, hakkas ma nüüd mõtlema. See fotograaf on jänki, eks ole? Head kaaslased, vähemasti need, keda mina tundsin. Kõik olid head vennad.”

„Kas te võiksite mulle lennukitest lähemalt rääkida? Selgitada nende erinevusi.” Viimaks ometi olin kogemata vajutanud nupule, mis käivitas Babingtoni mootori.

„Tommy oli korralik masin, kui maandumisiseärasused välja arvata.” Ta kummardus ettepoole, naksutades mõtlemise ajal keelega vastu hambaid. „Kui sa oma taipu terasena ei hoidnud, hakkas ta maandudes vigureid tegema, mis võis purustada teliku ja saba. Väga trikke täis – kui lennukiloksu maandudes ära lõhkusid, oli kiire minnek. Aga ega Kittygi mingi kukepea polnud. Sul pidi tugev parem käsi olema, et teda mõne manöövri ajal kontrollida. Kui sa pikeerima hakkasid, võis Kitty kukkuda perutama ja kippus paremale kalduma, ning sa pidid kuresti kähku end vasaku käega jälle tasakaalu viima, sest paremat kätt ei saanud sa gaasihoovalt ära võtta,” kolonelleitnant tegi oma Putney aia lamamistoolis vastavaid manöövreid, „kuid siis, pärast pikeest väljatulemist, hakkas Kitty ägedalt vasakule kiskuma,” ta toetas jala vastu aialauda, „mistõttu tuli poole pikeerimisaja jooksul teda tasakaalustada ja juhust keskel hoida, toetades parema käe vastu paremat jalga ja kokpiti seina.”

„Ega teil midagi selle vastu ei ole, kui ma diktofoni käima panen?” küsisin kangestunult. Olin juba arvestanud napi ja vastu tahtmist jutustatud eluloo väljameelitamisega ning polnud selleks ootamatuks jutuhooks valmis. Kui ma oleksin selle kiirkirjas üles kirjutanud, ei oleks ma pärast oma märkmetest mitte kui midagi aru saanud.

„Aga muidugi, kui ma just ise ei pea seda aparati käsitsema. Ei istu mulle see masinavärkidega õiendamine.” Ta võttis lonksu kohvi ja jäi aia kaugusesse vaatama. „Kitty võis ka üks igavene perse olla, vabandage mu väljendust. Et oleks üldse lootust märki tabada, pidid sa

lendama väga sujuvalt, või muidu hakkas ta vingerdama just siis, kui sa olid valmis vaenlase masina pihta sirtsaka laskma. Mis puutub keskmistesse või rasketesse pommitajatesse nagu teie Wimpey, siis nende puhul oli konstruktsioon väga oluline. Halifaxiga oleks võinud mööda peatänavat sõita, ta oli nii kindel.”

„Kas teie eskadrill meeldis teile?” Ma tean, see oli vilets küsimus. See kõlas, nagu oleksin küsinud, kas ta nautis hommikusööki.

„See oli korralik eskadrill – korralike saavutustega. Lahedad tüübid, enamik neist. Meil oli ka paar jänkit, kel oli olnud kanget verd astuda sõjaväkke enne Pearl Harborit, ja mõned aussid*, kutsusime neid aborigeenideks, niisama, et neil harja punaseks ajada. Enamikus seersandid – ohvitserkonda mittekuuluvad vennad. Nende elu tegi näruseks see, et nad pidid ohvitseridele „sir” ütleva – sülitasid selle sõna välja läbi ristis hammaste.”

„Kas tuli ette hetki, mil mõtlesite, et enam ei vea välja?”

Ta välgutas ägedalt minu poole oma siniseid silmi. „Ei vea välja? Et kas oli olukordi, kui arvasin, et minu tunni ke on tulnud? Polnud aega selliste asjade pärast muretseda. Ükskord kõrbes juhatasin väikest, kuuest lennukist koosnevat pommituslendu Mersa Matruh'sse – teate seda kohta? Kus Kleopatra kümbles. Puistasime alla terve laadungi süütepomme, keerasime otsa ringi ja tegime kiire sõidu tagasi üle Qattara madaliku. Rõõmu ja nalja kui palju. Komandör säras nagu peiupoiss. Lajatas mulle seljale ja ütles: „Poisid, teeme seda veel üks kord, aga seekord vastassuunas!”, nii et panime nagu tolad järgmisel õhtul jälle minema.” Ta tegi pausi, et efekti suurenda-

* austraallased. Tlk.

da, ja pilgutas mulle silma. „Ega fritsud lollid olnud, seekord nad ootasid meid. Hetkeks läks asi õige tuliseks kätte, aga jõudsime ikka elusalt ja tervelt koju tagasi. Ükskord hiljem oli mul veel hirm naha vahel, ühe Itaalia hävitaja, Macchi 202 pärast. Italiaanod polnud ehk parimad sõdurid, kuid, mu jumal, kui ilusti nad lendasid! Neil olid mõned suurepäraseid hävituslendurid. Olime seal üks ühe vastu; nii Macchi kui mina sattusime tagurpidi pöörisesse – sellest välja tulla on peaaegu võimatu, ja neetult raske on lennukit kontrollida, sest kõik juhtimiseseadised on tagurpidi. Italiaanod saluteeris mulle möödalennul. Olin täiesti kindel, et nüüd on minek. Temal oligi. Kuradi muljetavaldav vend, hoolimata sellest, et ta oli valel poolel. See polnud tema süü.”

Ta peatus jälle, kuid ainult hingetõmbeks. „Varsti pärast seda läksin tagasi Tangmere’i. Kohtasin King’s Lynnis imeilusat medõde, aga ega te *sellest* muidugi huvitatud ei ole.”

„Olen ikka.”

„Mitte segaseltskonnas.” Ta pilgutas jälle silma. „Jäin peaaegu oma pagunitest ilma.”

„Õe tõttu?”

Ta tõi kuuldavale uskumatult suure naerupahvaku nii väikese kere kohta. „Jumaluke, ei. Tiirutamise pärast.”

Mu silmad olid nähtavasti pärani. „Tiirutamise pärast?” kordasin.

„Väga maapinna lähedal lendamise pärast. Me kõik harrastasime seda. Liuglesid hästi madalale ohvitseride väliköögi või õppeplatsi kohale, ajasid nad kihevile, lihtsalt lõbu pärast.” Lindistuse sellel kohal ta itsitab ja teeb summutatud vinguvat häält ning seejärel pehmelt podisevat, väljasurevat mootorit meenutavat heli. „Sai kõvasti naerda, kui juhtkond kõhuli viskus.”

„Mida nad teiega sõjakohtu asemel tegid?”

„Karistus sõltus komandörist. Minule sattus hea variant. Sõimas mu läbi ja tegi siis kõrtsis joogi välja. Kehvem karistus oli see, kui sind ei lubatud lendama, sest siis pidid kaaslased su kohustused üle võtma, millega sina seadsid nemad ohtu. See ei sobinud ürituse vaimuga.”

„Kas hävituslenduriks ja pommituslenduriks olemisel oli suur vahe?” Küsisin seda, kuna mul oli järgmiseks päevaks lepitud kokku kohtumine ühe pommituslenduriga, kellele tahtsin jätta pisut informeerituma inimese muljet, kui olin seda kolonelleitnant Babingtoniga vesteldes.

„Armas jumal, muidugi. Vähemasti algusaastatel. Pommitajatel oli palju suurem võimalus teise ilma sattuda.”

„Milliste omaduste poolest erinesid pommituslendurid hävituslenduritest?”

„Oh, need olid hoopis erinevad tüübid. Pommi-poistel olid pikad lennud – kuus, seitse tundi, vahel kauemgi. Nad pidid olema valmis tundide kaupa aeglasel kiirusel pöristama. Neil oli tohutu vastutus, mitte ainult oma meeskonna ees, vaid märgile pihtasaamise pärast. Neile mõjus väga masendavalt, kui nad mööda panid. Vahel me eskortisime raskepommitajaid, katsime neid ülalt, kuid enamik meie lende olid lühikesed, maksimaalselt poolteist tundi. Kui sa hävituslendurina mõne korraliku käki kokku keerasid, võisid su kaaslased või komandör sind nahutada, kuid vähemasti ei sõltunud teised sinust nii, nagu pommitajad sõltusid üksteisest. Hävituslendurid nautisid taevalaotuse vabadust, ja tollal ei olnud see kulunud väljend. Olid seal üleval, üksi ja iseenda peremees.” Märkasin, et David oli meie juurde tagasi tulnud ning kuulas süvenenult. Ka tema oli oma töös üksi ja iseenda peremees.

Näis, et kolonelleitnant ei pannud Davidit tähele. „Meil oli võimalus raadio teel ühendust pidada, aga me ei kasutanud seda, sest niiviisi oli parem eessõitjale keskenduda. Rivilendu tehes mängisid sa tee-minu-järgi-mängu, ning naelutasid silmad eessõitja sabatipu külge. Oli neetult keeruline mitte liiga lähedale sõita ja samas mitte katkestada rivi. Vahel ei olnud üldse midagi näha. Kujutlege, et satute pilvest ereda päikese kätte ja leiate eest vaenlase hävitussalga – ohohoo! Tagasi pilvedesse, siis tagasi rivvi, niipea kui jälle ühtteist taipama hakkasid. Vahel lendlesime niisama ringi, lehvitasime tegevusetult tiibu ja juurdlesime, mida põrgut me seal teeme. Kuid need olid head päevad. Enamiku jaoks. Mõned vennad ei pidanud vastu, katkesid pinge all.”

„Mille pärast?”

„Selle pärast, mida RAF oma tarkuses MNPKs, „moraalse närvi puudumiseks”, nimetas. Jama. Ma ei kohanud selles sõjas ühtegi meest, kellel oieks vajaka jäänud moraalsest närvist. Kui tahate vestelda mõne pommituslenduriga, siis mul on üks vana sõber Oxfordi päevilt, Theodore Hamilton. Lendas kõrbes Wimpsidega – Wellingtonidega. Tema oleks õige inimene teie teadmisi täiendama ja lugusid heietama. Elab nüüd Prantsusmaal. Kaevan ta aadressi välja, kui tahate ta üles otsida.”

Mõne aja pärast tuli aeda proua Babington ja palus meid lõunale jääda. Vaatasin õudustundega käekella. Oli me juttu ajanud üle kahe tunni, kuid Babingtonid ei tahtnud äraminekust kuulda; ning et kolonelleitnant rõhutas, et ta oleks palju õnnelikum, kui teda pildistataks pärast paari veiniklaasi, jäime edasi. Söögi ajal vestlesin proua Babingtoniga, armsa daamiga, kes oli sõja ajal olnud medõde ja kellel olid jutustada omad lood, kuid poole kõrvaga kuulasin Davidi jutuajamist naise abikaasaga,

needes asjaolu, et kombed ei lubanud mul söömise ajaks diktofoni käima jätta. Kolonelleitnant päris Davidilt fotograafia kohta ja David selgitas hoolikalt oma tööd. Rodney Babington pidas Davidit ilmselt mingisuguseks kõmulehepiltnikuks ning David ei olnud, niivõrd kui mul õnnestus kuulda, talle oma sõjakogemustest rääkinud. Üldiselt oli Davidil tavaks varjata oma kavatsusi pildistatavate suhtes, kuid Babingtoniga oli ta avatud.

„Kõik fotograafid soovivad kaamera taga seistes objektiivi ees olevalt inimeselt midagi saada, teatavat meeleolu edastamist. Sa tahad pildistatavale truuks jääda, saamas kasutada seda, mis sinus endas on. Tulemuseks on jagatud kogemus, ükskõik kui põgus see hetk on olnud.”

„Oleksin väga tänulik, kui vahetaksite paar sõna Claire'iga.” Rodney noogutas peaga üle laua oma naise poole. „Meie pilte teeb alati tema ja iga kord õnnestub tal oma sõrm pildiservale saada.”

„See on väga levinud viga,” ütles David lahkelt, naeratades õhetavale perenaisele. „Minagi olin sellega aastaid hädas.”

„Ma ei saa ikka aru, miks te tahate oma raamatusse minu koledat molu või mis kogemust me jagame.”

„See on üks põhjus, miks mulle meeldib enne pildistama asumist Elena intervjuusid kuulata,” seletas David, hurjutades mind, et olin enne püüdnud teda minema peletada. „Asi on pigem teadmises, mida sa otsid ja kuidas seda vaadata, kui selles, kuidas seda pildistada.”

„Ja teie arvate, et teate, mida te minus otsite?” küsis Rodney tõredalt.

„Jah, ma arvan, et tean,” vastas David lihtsalt.

„Ja mis see siis on?” Nägin, et kolonelleitnant kartis vastust, ja hoidsin hinge kinni. David võis olla äärmiselt võluv, kuid ka jäiselt tõrjuv.

„Ma tahan, et inimesed näeksid teie julgust ja et te ise seda maha teete.”

„Armas jumal, ma ei olnud sugugi nii väga julge! Seal oli mehi, kes olid kümme korda nii kange verrega kui mina, kuid kellest ei ole enam lugude jutustajaid.” Õhetuse järgi tema põskedel sain aru, et ta oli Davidi sõnadest siiski meelitatud.

„Siis ma otsin teie näost ka neid mehi. Minu kogemuse järgi jutustab foto harva ainult ühe inimese lugu.”

„Te ei ole lihtsalt tavaline fotograaf, ega ju, noormees?”

„Oh, ma kardan, et liigagi tavaline.”

„David on tegelikult pigem sõjafotograaf,” laususin vahele ja jätkasin kiiresti, et vältida Davidi kulmukortsust. „Olen kindel, et olete näinud tema fotosid, mis on tehtud Falklandi saartel või Pärsia lahe ääres või Liibanonis...”

Rodney Babington ei paistnud üllatunud olevat ja Davidi õnneks vahetas ta vestlusteemat.

„Lahesõda – vaat see oli huvitav värk. Kogu see jutt täpsuspommitamisest. Minu ajal oli teisiti. Tõesõna, tänapäeval on lennukid varustatud sellise tehnoloogiaga, et neid saab arvatavasti arvuti abil juhtida. Üks mees võib ühe minutiga hävitada rohkem kui meie viie eskadrilliga aasta jooksul. Ja kahjukulud, kui sa lennuki sodiks sõidad, meenutades, et juba Spitfire oli üsna hull, nähes seda tehnoloogiat, mis nüüdsel ajal ringi lendab...” Tema udused sinised silmad muutusid jälle unistavateks, kaugel viibivateks. „Lendasime tihedalt rivis, kust siis, igaüks omaette, söötsime pommitama hajutatud sihtmärke – transpordi- ja varustusliine, lennuvälju, sildu –, pea-aegu võimatu oli neile pihta saada, nii et sul ei jäänud üle muud kui pöialt hoida ja loota, et vaenlane ehmus

sama palju kui sa isegi.” Ta võttis veel ühe lonksu veini. „Kuid vähemasti oli meie sõda suhteliselt puhas – ja mis peamine – sõditi kõrbes. Minu teadmist mööda oli see üks neist kõigi aegade vähestest sõdadest, kus ei toimunud otsest tsiviilisikute vastast tegevust. See on iga sõja neetuim külg, kas pole?” David noogutas. „Meil, eriti hävituslenduritel, seda ei olnud.” Ta tõstis käed poksi-asendisse. „See oli kahe piloodi omavaheline arveteklaarimine: kui suudad, püüa mind kinni; kui ei, tapan mina sinu; ei mingit pahakspanemist kummaltki poolt, ja ega muud kui parimat Briti õnne sulle!” Ta kõneles elurõõmsa toorusega. „Austasime üksteist väga – hävituslendurid olid loomu poolest empaatilised ja arusaajad, pommituslendurite puhul see alati ei kehtinud. Kui lasime mõne vaenlase alla, püüdsin alati madalalt lennata, et vaadata, kas piloot on õnnelikult välja saanud. Loomulikult oli oluline hävitada vaenlase lennukeid, kuid mitte mehi. Sellist kommet ei olnud. Mul ei ole siiani meelest läinud, kui üsna kõrbes oleku alguspäevil saime teada, et vaenlase oma õhutõrje lasi Tobruki kohal alla suure piloodi Italo Balbo. Collishaw saatis ühe Blenheimi üle vaenlase piiri matustele pärga viima. Arvan, et meie poisid olid sellise mehe kaotuse pärast samavõrd endast väljas kui itaalianodki.”

Mälestustesse vajunult keerutas ta käes veiniklaasi ringi. „Rüütellikkus ei olnud mitte ainult meile omane, nagu te mõistate. Üks meie ohvitseridest sattus Saksa lenduri kätte sõjavangiks. Vaene vend rääkis fritsule, et tema naine oli just Kairosse jõudnud ja ta pidi temaga kokku saama. Sakslasel õnnestus edastada sõnum, et daam ei peaks hulluks minema, arvates, et tema abikaasa on surnud. Viisakas värk.”

Kui David ja kolonelleitnant arutlesid fotode jaoks

sobivaima tausta üle, tegi Claire Babington mulle ettepaneku aias ringi jalutada. Kõrvalisena intervjuud pealt kuulata on üks asi, kuid hoopis teine rikkuda sissetungijana pilditegemise habras tasakaal. Usaldasid Davidit ja jätsin ta tegema oma tööd.

Kui ma kummardusin nuusutama varjast roosipunga, puudutas proua Babington kõhklevalt mu kätt ja lausus: „Te olete talle tublisti head teinud, kas teate. Ta pole just alati nii... rõõmsameelne. Olen teile tänulik.”

Ütlesin, et hoopis mina peaksin tänulik olema, ja et tema abikaasa oli avanud mu silmad paljude asjade suhtes. Mõtlesin seda siiralt.

„Ta oli vapper mees, teate, omal moel. On seda siiani.” Pilk kõrvale pööratud, hakkas ta eemal teerajal kasvava põõsa küljest ära võtma närtsinud õisi, treenitud sõrmedega neid ära näpistades.

„Olen kindel, et teil endalgi oleks lugu või paar jutustada. Tahaksin väga neid kuulda.” Minu märkus näis teda ehmatavat ja ta raputas närviliselt pead. „Kas teie ja kolonelleitnant olite juba abielus, kui sõda hakkas?”

„Oh ei. Me kohtusime haiglas, pärast sõda. Kas ta rääkis teile, et ta sai haavata?”

„Ei, ei rääkinud.”

„Ma poleks pidanud seda mainima.”

Selleks ajaks soovisin teda juba tooli istuma sundida, et tema elust kõike teada saada, kuid tema kinnisusest oli raske läbi murda. Jätkasin temalt sõnade väljameelitamist. „Teie abikaasal näivad olevat peamiselt head mälestused. Ta paistab olevat väga positiivse mõttelaadiga.”

„Jah, seda ta on. Tema ei kaotanud kunagi tahet vastu pidada, mitte Rodney.”

„Teil kui medõel oli kindlasti väga raske.”

„Minul? Ei, sugugi mitte, ei saa võrrelda...” Ta küki-

tas lillepeenra kõrvale ja hakkas enne umbrohujuurte väljatõmbamist mulda eemale kühveldama. Vaatasin teda vaikides.

„Olen kindel, et see oli viisakas sõda, just nagu ta ütles. Rodney teab seda palju paremini kui mina. Kuid osa neist vaestest poistest kaotas nii palju.”

„Kas te mäletate neid?”

Ta raputas kurvalt pead. „Mitte kõiki. Me hoolitsesime nii paljude eest, mõistate. Ma ei mäleta nende vaeste poiste nimesid, kuid näen siiani silme ees nende nägusid. Nad kõik kaotasid midagi.” Ta toetus tahapoole kanda-dele, käed lõdvalt süles lebamas. „Olen mõnikord mõelnud, kas nendel, kes surid, ei vedanud mitte rohkem. Mul oli sõbratare, kes palvetasid ainult selle eest, et nende mehed tagasi tuleksid. See oli koletu leping. Vahel tulid mehed tagasi sellisena, et naised ei tahtnud neid enam. Mõni oli kaotanud oma perekonna, mõni oma jäsemed, mõni isegi oma uhkuse. Hullematki veel.” Ta pühkis seelikult mulda maha. „Mul on hea meel, et teie põlvkonna inimesed peavad neid meeles, isegi kui seda ajendab ainult seitsmekümne viies aastapäev.”

Ta tõusis sujuvalt püsti, selg sama sirge ning hää sama selge ja täpne kui ta abikaasal. „Kõik need poisid kaotasid midagi. Nagu see alati on. Ja mitte ükski neist ei saanud seda... kuidas te seda nimetategi? Nõustamist. Mitte nii nagu tänapäeval. Praegusel ajal sind nõustatakse ja sulle makstakse kompensatsiooni igasugu asjade eest. Kuid neile ei kompanseeritud midagi, mis nad olid kaotanud.”

Seisin tema vastas, juureldes, mis võis olla halvem uhkuse kaotamisest. Sõandasin vaevu küsida, kuid tegin seda siiski.

„Nad kaotasid usu.”

„Jumalasse?”

Claire Babington vaagis mu küsimust, uurides puulehte oma käes. „Kõigesse. Nad lihtsalt eksisid iseendas ära. Nad ei teadnud, kes nad on või miks nad on elus, ja nad ei hoolinud sellest enam. Kas te tahaksite näha kasvumaja?”

Imetlesin kurke, kui ta pööras end minu poole ja ütles need kummalsed sõnad, mida ma mäletan seniajani: ”Pidage alati meeles isasõis ära võtta. Kui lasete isasõiel õitseda, muutub emasõis kibestunuks.”

Kui me hüvasti jätsime, andis Rodney Babington mulle väikese paberitüki aadressiga Prantsusmaal, kust võis leida kolonelleitnant Theodore Hamiltoni, keda oli autastatud Lenduri Vapruseristi ja Teeneteordeniga*. „Ma ei tea, kullake, kas ta enam elab seal; ma isegi ei tea, kas see vanapoiss on üldse veel elus, aga juhul kui on, räägib ta teile huvitavaid lugusid.”

Lubasin talle kirjutada, kuid mul oli juba niigi ülearu palju nimesid, mida jahtida, ning ma kahtlesin, et ma just seda hakkan taga ajama. Ma ei tahtnud kõrbesse toppama jääda.

* DFC (Distinguished Flying Cross) ja DSO (Distinguished Service Order) – Briti aumärgid silmapaistva vapruste eest lahingus või eriliste teenete eest väeteenistuses (ingl). Märkus: Eesti sõjaajaloolased pole veel aumärkide tõlkenimetusi eesti keeles kinnitanud. Toim.

Kairo

Pärast ülikooli lõpetamist oli Theodore Hamilton astunud vabatahtlikuna pommituskomandosse. Kui algas sõda, ühines ta Oxfordi Ülikooli lennuväe eskadrilliga ja pääses sel moel piloodi algõppekursusest ning kvalifitseerus kiiresti Wellingtoni pommituspiloodiks. Ta oli koos oma meeskonnaga täitnud Inglismaal kaks ülesannet, enne kui ta saadeti veebruaris 1941 Põhja-Aafrika rindele. Egiptus näis kodust kaugel, ja samuti kaugel sõjast, nii nagu tema seda teadis. Ta ei suutnud otsustada, on see hea või mitte. Ta ei ihaldanud sõda, aga igatses jälle lennata, ning ta polnud nautinud kahe viimase kuu tegevusetust. Hampstead Norrisest alustasid nad kümnetunnist lendu Gibraltarisse, kus nad ootasid kolm päeva õhukutõusmisluba, enne kui said teha järgmise kümnetunnise lennu Maltale. Seal ei leidnud maa peal otsa mitte üks, vaid lausa kaks tema meeskonda määratud Wellingtoni, ning nemad olid koletute pommitusreidide all tegevusetult pöidlaid keerutanud ja oodanud, et vähemasti kolmas jõuaks õnnelikult kohale. Theodore ei osanud kõrbeelust midagi arvata; ta tundis vaid, et mis tahes muu olukord pidi olema parem kui ilma lennukita Maltal olemine ja et oli juba ülim aeg taas üles õhku saada. Tema ja ta meeskond olid nädal tagasi saabunud Egiptusesse ning ootasid nüüd Almaza vahelaagris lähetust mõnda eskadrilli.

Kairo mitmekesisus ründas kõiki ta meeli. Ta tundis kohvirõstimise rammusat hõngu, millega segunesid hobusekarvade lõhn, sõnniku-, higi- ja petrooleumilehk. Väljanägemiselt oli see paik ühtaegu räämas ja ilus. Lõukides Zamaleki vaiksetel tänavatel silmitses ta lopsakaid, kanget eukalüptilõhna levitavaid aedu, mis olid tulvil täis jakaranda ja bugenvillea õitevahtu, imetles roniroosipärlitega ehitatud koloniaalstiilis verandasid. Sedamöö-

da, kuidas ta lähenes kesklinnale – sõites vankriga, mida vedas kärbeste silmist eemalhoidmiseks mõeldud kroogitud asjandusega ehitud hobune, muutis Kairo värvi: rohelist ja troopilised punakad toonid asendusid segunevate pruunide ja hallide värvide häguga, mida ilmestas vaid mõni lillakas või lõkkepunane laik eeslirakmetel. Müra küündis kaksofooniani – lagritsašerbeti tänavamüüjate simblite lärmile kajasis vastu dragomanide ja skarbeusekaupmeeste tänavakarjed ja vedruvankri kõrval väljasirutatud kätega jooksvate laste innukad „Efendi! Efendi!” hüüded.

Theodore lasi juhil end sõidutada Shepheardi hotelli, mis oli Kairo au ja uhkus ning jäi alla ainult püramiididele. Terrass, vaatega Ibrahim Pasha tänavale, oli tihedalt laudu täis, iga lauda ümbritsemas lähestikku tõmmatud neli-viis korutooli. Kõikjal oli näha sõjaväemundreid: seal oli puhkusel olevaid ohvitseri, pidutsevaid ohvitseri, kõrbest tagasi tulnud ohvitseri, leinavaid ohvitseri, end nürimeelseks joovaid ohvitseri. Allohvitserid Shepheardi ei pääsenud. Kuigi hotelli klientuur oli ülekaalukalt meessoost, liikus tol õhtul terrassil ringi ka naisi, kellest mõni oli ilmselt egiptlanna, mõni eurooplanna, mõni teadmata päritoluga ja kolm briti neidu Kuninganna Alexandra Pöetajate salgast, kes olid parajasti puhkusele tulnud Abbassias asuvast haiglast. Iga naist ümbritses kolm ringi mehi, tellides jooke, kutsudes õhtusöögile, pakkudes tundeid ja paludes kätt.

Mehi, erinevalt naistest, oli hõlbus identifitseerida mundri ja kõnemaneeeri järgi: seal seisis Lõuna-Aafrika Lennuväe ohvitser, kaugemal kaks kanadalast, tagapool üks Vaba Prantsusmaa sõjaväelane ning kõikjal 7. soomusdiviisi „kõrberotid” ja 11. husaarirügemendi ohvitserid, inglased, kelle hääled ühendasid Tyne'i kaldaid Etoni mänguväljakutega. Mundrid ei kuulutanud mitte ainult nende rahvust, vaid ka auastet ja ametit: mereleenuväe

piloot, kuldsed eraldusmärgid varrukal – mereväeohvitser, punase paelaga müts – brigaadikomandör ja laudade kaupa suhtlevaid fesse.

Kohe tervitas Theodore'i Lawrence Hayworth, lendur, kes ootas samuti Almazas üleviimist. Hayworth, keda hüüti tuttavate seas Ritaks, sarnaselt Lynni-nimelise mehega, keda eranditult kutsuti Veraks, oli pärit Uus-Meremaalt ja lendas Kittyhawki hävituslennukitega. Ta kasutas iga võimalust, et torkida Theodore'i juttudega pommituslendurite ehk, nagu tema neid nimetas, bussijuhtide, puudustest, võrreldes hävituslenduritega. Theodore tundis teda vähem kui nädal aega, ometi oli Hayworth jõudnud talle kolmel korral jutustada nalja pommituslendurist, kes oli nii loll, et ei teinud vahet süütamisel ja verepilastusel, ning püüdis jätkuvalt oma ões leeki lõkkele puhuda. Esimesel korral oli Theo naernud, nautides vahetut kambamehelikkust; teisel korral oli ta naeratanud pisut sunnitult ja mõelnud, et see mees on sitapea; kolmandal korral oli ta lihtsalt selja keeranud. Sellegipoolest oli tal nüüd hea meel näha tuttavat nägu. Tol õhtul keerles Shepheardis jutt kõrbe ja haigusi levitavate putukate ümber. Visati ka kõvasti nalja Kairo punaste laternate rajooni, Berka lõbumajade üle. Ükski ohvitser ei suvatsenud – või ei tunnistanud, et suvatses – bordelle külastada; oli üldtunnustatud, et lõbumajad ja nende asukad eksisteerisid seersantide või „ülejäanud auastmete” meeste heaks. Et austusväärased naised olid Egiptuses haruldased ja enamikus juba ära napsatud, tundis nii mõnigi ohvitser kiusatust vahetada oma ohvitseristaatus tunniks või paariks mõne Darling Streetil töötava mitte-austusväärse naise tröösti vastu, kuid selline asi ei tulnud kõne allagi. Theodore'i hämmastas Kairos pakutavate maiste müüvede küllus: pärast lahkumist õhuriinnakute ja toiduratsioonide võimuses olevast Londonist mõjusid Prantsuse šampanjast, headest veinidest ja näiliselt lõp-

matust džinnivarust mõnusalt tuubil Shepheardi keldrid šokeerivalt.

Hayworth tutvustas Theodore'i oma sõpradele. „Poisid, see on leitnant Hamilton; lendab Wimpeydega, ta on roheline.” Theodore ei haavunud sellise kirjelduse peale: kõrbelendude alal oli ta kahtlemata kogenematu uustulnuk. Ta noogutas Hayworthi kaaslastele. Peale Rita tutvustati teda Kanada tüürimehele Richard Fleckerile, Henry-nimelisele Briti ohvitserile (Theodore ei kuulnud tema perekonnanime) ja 43. eskadrilli lõuna-aafriklasest kolonelleitnandile, keda hüüti „Drongie'ks”. See hüüdnimi oli tema puhul sama kohatu kui „Rita” Hayworthi puhul: „drongie” tähendas afrikaani keeles „joodikut”, kuid kolonelleitnant Broek oli karsklane.

Drongie hakkas jutustama lugu ühest oma eskadrilli lendurist, kes oli alla tulistanud kolm Itaalia Macchi hävitajat, mille eest oli talle antud Lenduri Vapruserist, kuigi mees oli endiselt kadunud ning tõenäoliselt alla lastud. Hayworth kummutas oma õllekannu ühe pika sõõmuga tühjaks ja pühkis käeseljaga suud. „Peamine on püsida ühes tükis, raisk, mitte au ega medalid ega kogu see jama.”

„Kui minul tuleks teise ilma minna, eelistaksin selle eest autrāni pigem saada kui mitte saada.” Theodore märkas lõuna-aafriklaste mõtlikku pilku. „Võib naisele ja põnnidele kasu tuua.” Hiljem sai Theodore teada, et Drongiel juba oli Lenduri Vapruserist, ja mis olulisem, ka naine ja kolm väikest last ootamas kodus Hea Lootuse Neemel. Eskadrilliülemana oli tal kohustus kirjutada omastele, kui mõni tema meestest langes või jäi kadunuks, olles eeldatavasti surma saanud või vangi võetud. Iga kord, kui ta kirjutas, ja ta oli kirjutanud kaheksateist sellist kirja, leidis ta paberilt omaenda pisarate jälgi. Theodore mõtles sageli vaprusemedalitest ja sageli sur-

mast. Varsti kahekümnekolmeseks saav Theodore oli liiga noor, et mõelda viimasest hirmu või kurbusega. Nii surm kui kuulsus panid ta vere erutusest surisema – temas oli mingi ootus, sügav uudishimu.

Tund aega hiljem pani Hayworth ette minna hotelli Continental katuserestorani. Henry ja Richard Flecker olid päri, kuid Theodore jäi edasi Shepheardi, et võtta Drongie seltsis veel viimane naps, ning läks seejärel tagasi laagrisse, kus leidis, et tema meeskond oli saadetud 37. eskadrilli. Eskadrill pidi järgmisel hommikul liikuma Shallufa up the Blue's asuvast baasist järgmisele lennuväljale kaugemal kõrbes. Enne magama jäämist mõtiskles Theodore, kas tal õnnestub kunagi taas näha Hayworthi, Fleckerit, Henryt ja Drongiet. Ta võttis palveraamatu, mis oli talle koolis kingitud, ja luges: „Oh et mul oleksid tiivad nagu tuvil: sest siis ma võiksin minema lennata ja saaksin rahu. Ennäe, siis ma rändaksin kaugemale ja uitaksin metsikus looduses.”

Leitnant Hamiltoni saabumine 37. eskadrilli 41. aasta varakevadel sattus Kõrbesõja kõige intensiivsema poolteise aasta sisse. Tal oli vähe aega harjuda sealsete tingimustega nagu ka öise lendamisega, mis oli andnud 37. eskadrillile moto „Tark nägematagi”. Mingil määral oli Theodore tuleristsete eest tänulik. Talle läks südamesse araabia kõnekäänd „Mehele, kes tunneb kõrbe, on see kindlus; mehele, kes seda ei tunne, haud,” ja õppis kiiresti. Kolme kõrbes oleku nädalaga muutus noormehe nagu telliskivipunaseks, nahk tema ninal ja huultel pragunes ning tema tumekuldsed juuksed said päikese käes valged triibud. Ta võttis kiiresti omaks kõrbevarustuse kõige mitmekülgsema eseme – araabia peakatte. Ta kasutas seda päikesevarjuna-telgina, teesõelana, tekina, käterätikuna, tuulekaitsena. Kolme kuu pärast ei olnud Theodore enam „roheline”, vaid „vana olija”, kõrbeelanik,

kogenud tegevlendur, kes oli harjunud neljakümne viie kraadise kuumusega, särkide pesemisega bensiinis, sest vett oli sedavõrd vähe, välikäimlast hoovava desinfektsoonivahendilõhnaga ning hirmsa kõrbetuulega, hamsiniga, mis oli nii kuum ja puhus nii kõvasti, et ta ei näinud oma kättki näo ees. „Hamsin“ tähendas araabia keeles „viiskümmend“ – just nii palju päevi tuul väidetavalt puhus. Peale kahju, mida tuul ja liiv tegid meeste nägudele ja teistele kehaosadele – mõnestki meditsiiniohvitserist sai ekspert ümberlõikamise alal –, võis hamsin muuta lennuki telliskiviks, kuhjates pardale kaheksakümmend naela liiva.

See oli aeg, kui käis esimene Alameini lahing, hiljem tuntud kui Flap, aeg, mil Kairo peakorteri kõrgemad võimud olid vastaste kiiresti läheneva rinde pärast piisavalt mures, et käskida ära põletada kõik salatoimikud peastaapides. Olles 37. eskadrilliga lennuväljal 09, sai Theodore tuhkapäevast hilinemisega teada alles siis, kui suits tõusis Kairo majade kohale ja salajaste dokumentide söestunud paberihelbed risustasid tänavaid. Ohvitseride välimessis käis jutt ainult veevarude vähesusest, võrreldes viski kättesaadavusega, ning ühe lenduri vaprust, kellel oli üheaegselt nii õnne kui ebaõnne avastada pommitusoperatsiooni ööl kaheksa liivaküngast. Kahtlustades, et looduslike liivaluidete jaoks on need liiga samakujulised, oli ta neid pommitanud ja kahele pihta saanud. Nende alla varutud laskemoon lendas õhku. Plahvatus tabas osaliselt Wellingtoni keret ja saba ning purustas armatuurlaua. Kapten oli käskinud meeskonnal välja hüpata, kuid pardalaskurit abistades kukkus ise läbi alumise luugiava ja sai hoobilt surma. Mehed olid tol õhtul välimessis rusutud meeleolus, kuid tõstsid sõbra auks klaasi. Eskadrill oli lennus viis ööd järjest ja mehed olid pideva tegevuse eest tänulikud; oli parem raevukalt tappa vaenlasi kui aega surnuks lüüa. 37. eskadrill hüples

maleratsu kombel mööda kõrbet ühelt lennuväljalt teisele, 09ndalt 224ndale (Kairo West), kuhu nad jõudsid juulis 1942.

224. lennuväljalt õnnestus Theodore'il pääseda kahepäevasele puhkusele Kairosse. Kui ta astus Shepheardi terrassile, leidis ta eest juba palju tuttavaid nägusid. Ta läks Long Bari, kuhu olid kogunenud sõbrad 70ndast, sõsareskadrillist. Rõõmuga märkas ta rahvasumma seas Rodney Babingtoni, kellega nad olid Balliolis olnud trepikojanaabrid. Nad ei olnud ülikoolis erilised semud, kuid nüüd kaisutasid teineteist nagu vennad. Theodore kõrgus tubli jala võrra üle oma soonilise sõbra.

„Rodney! Mul polnud aimugi, et sina siin oled! Mis tuuled sind siia töid? Või tulid niisama ilusa ilma pärast?“

„Armas jumal, Hamilton, oled see tõesti sina, vana-poiss? Sa näed välja nagu mustanahaline! King's Headis ei tunneks keegi sind äragi. Mina käisin püramiide imetlemas. Mis sinul vabanduseks tuua on? Elad muidu hästi või?“

Vaevu jõudsid nad teineteisele teatada, kus eskadrillides ja lennuväljadel nad paiknesid, kui sattusid juba uuesti rahvavoolu, mis kandis nad tagasi terrassile. Ajast, kui Theodore oli rõõsanäolise poisina Maltalt saabunud, oli möödunud juba viisteist kuud. Ta oli peaaegu tundmatuseni muutunud – huuled olid kahvatu kriips heleda mahagoni värvi näos, juuksed päikese käes sama hästi kui valgeks pleekinud, sinised silmad kahekümne aasta võrra uananenud. Ehkki Theodore oli muutunud, oli kõneaine Shepheardis samaks jäänud: räägiti endiselt lõbumajadest.

Üks 09. lennuvälja luureohvitseridest tõstis häält, et teda üle sumina kuulda oleks. „Hamilton, kas sa tead seda kohta, Mary juures? Seda linnupesa?“

„Kas seda seal Alexis? Muidugi,“ vastas Theodore,

suu kõrvuni. „Ei mingit isiklikku kogemust, nagu te mõistate.”

„Noh, nüüd oled sa sellest võimalusest ka ilma, vana-poiss. See sai reidi ajal pihta. Seal oli palju meie poisse, sõjaväest. Räägitakse, et mõni sai päris raskelt haavata, aga kuuskümmend poissi saadeti haiglasse läbivaatusele. Seal jalutab üks briti halastajaõde mööda palateid ja küsitleb, kus keegi reidi ajal oli, ning kõik vastavad: „Mary juures.” Vaene lehm läheb vanemõe juurde ja ütleb: „Kes see Mary ka ei ole, pidusid oskab ta korraldada!” See on sulatõsi – komandöri käest kuulsin.”

Theodore ja ta kaaslased naersid laginal, kuni üks mees küsis: „Oletame, et mõni poiss sattus teise ilma. Kas see läheks kirja kui „langenud lahingus” või „tegevteenistuses”?”

Käed mugavalt pea kohal risti, tool tahapoole kallutatud, hakkas Theodore arutlema. „See sõltuks antud mehe käitumisest: kas ta kõssitas voodi all või varjas rüütellikult oma väljavalitud daami... Ning kas tema missioon jõudis ka rahuldava lõpuni.” Lendurid müristasid naerda.

„Tundes sõdureid, ei saanud see olla...”

„See vanemõde on see lehm, raisk, kes tegi mulle klis-tiiri – lihtsalt selle eest, et ma julgesin talle paar sõna öelda. Kes järgmises ringis osaleb, poisid?”

Januselt ootasid nad ületöötanud ettekandjaid ning kordasid mõru, ent kummaliselt rahustavat nalja, et ainus, mis võiks Rommeli väsimatut edasiminekut aeglustada, oleks jõudmine Shepheardisse.

Sel ajal, kui mehed jutustasid vaheldumisi lugusid pihtasaamistest ja nappidest möödapanemistest, uitasid Theodore'i silmad mööda baari. Ta oli tüdinenud väl-köögi pilalugudest nagu ka üksiolemisest. Ta pilk jäi pi-dama terrassi teises otsas istuva noore erariietes naise peale, kelle kuldsed juuksed olid musta rätikuga näolt

eemale tõmmatud. Naise lauda ümbritses terve õukond ohvitseride. Theodore ei kuulnud ta häält, kuid oli ilmne, et mehed ta ümber olid üleni naise meelevald. Iga kord, kui ta vaikis, kostis saatjaskonna naerumüürit. Naisel olid näitlejanna ekstravagantsed liigutused; ta väljendus-rikkad käed liikusid vahetpidamata, ilmestades ta anek-doote, rohelised silmad hakkasid loo kulminatsioonile lähenedes pilkuma ja muutusid suuremaks.

Theo kallutas end Rodney Babingtonile lähemale ja viipas blondi naise poole. „Kas sa tead, kes see on?” küsis ta vaikselt.

Rodney silmad liikusid sõbra omade kannul üle hotel-li terrassi. „Pole seda õnne,” vastas ta, säravad silmad tunnustavalt sädelemas. „Panin teda tähele tegelikult juba eile spordiklubis, kuid ei suutnud läbi rahvamassi nii lähedale trügida, et ennast tutvustada. Kenake, kas pole? Ei teeks härrasmehele häbi.”

Kui Theodore ainiti naist silmitses, tegi too pausi, pu-naseks värvitud suu peatatud kõneluses poolavatud, ning vaatas Theodore'ile otsa. Ta polnud kenake; tal oli nägu, mille tõttu võis mees sõja sootuks unustada. Ta naeratas kergelt, justkui osalises äratundmises, ning pööras seejä-rel tähelepanu tagasi oma innukatele teenritele. Theo-dore vaagis mõtet saata naise lauda jook, kuid tal jäi puudu nii teovõimest kui julgusest. Miski selles naises ütles, et Theodore ei küüni temani. Theodore sõimas en-nast argpüksiks ja lubas Rodneyl end meelitada Conti-nentali, kus esines Hekmet Fahmy, üks Kairo kuulsama-test ghaziya'dest ehk kõhutantsijataridest.

Hekmet oli eriti populaarne Liitlaste ohvitseride seas, mitte üksnes oma tantsuoskuse pärast, vaid ka sõnamän-gu tõttu, milles tema nime araabiapärase – ainult ime-väikese rõhumuutusega – hääldus kõlas kui „Hekmet Fuck Me”. Tema suurim konkurent Kairos oli samasugu-se lainetava liikumisega tantsijatar Tahia Carioca, kes

esines Madame Badia juures ning keda kutsuti omavahel Kõhuhädaks. See võimaldas neil õnnelikel, kes said osa, nagu džentelmen seda nimetaks, tema lavatagustest esinemistest, ilmuda väeossa lubatust hiljem ning kanda komandörile ette andestatav ja aus vabandus: „Palun andeks, sir, ma olin Kõhuhädaga voodis.” Theodore imetles tantsu hüpnootilisi rütme, viisi, kuidas Hekmet kõndis aeglaselt, põlvi nõtkutades üle lava, kandes raskuse ühe jala päkalt sujuvalt üle teise jala varvastele, väristades õlgu ja hõõritades puusi. Theodore vaatas üksisilmi naise vetruvat, vibavat liikumist, kui ta keha suubus ühtlasesse keerutusse, mida saatsid lauattrumm ja lauto, ning kuulas kui nõiutult tantsijatari ebamaist hala. Kuigi ta pilk püsis Hekmeti tundeküllasel heljumisel, olid tema mõtted naise juures, keda ta oli näinud Shepheardi terrassil.

Järgmisel päeval läks Theodore Gezira spordiklubisse. Ta veetis terve päeva kuni päikeseloojanguni basseini-äärsetel terrassil, kuid naist ei ilmunud. Öhtul pöördus ta tagasi oma eskadrilli ning lendas tol ööl, pommitades vaenlase lennuvälja Dernas.

Viies peatükk

Öhtul pärast kohtumist Babingtonidega tulime Davidiga koos minu korterisse. Automaatvastajal oli neli teadet: üks oli vabandus Beccalt ja kolm sõnumit olid minu emalt, üks pikem kui teine. Esimeses teatas ta, et oli saatnud oma Ameerikas elava õe ostma Materna vitamii-ne, millel on eluline tähtsus Ameerika lapseootel naiste tervise jaoks. Teises tahtis ta teada, kas ma olin mõelnud lapse ilmaletoomise üle Ameerikas – see on kindlasti turvalisem kui Inglismaal. Nägin, et Davidi suu tuksatas seda kuuldes tahtmatult. Kolmandas ütles ta, et kell on juba kuus öhtul, miks mind ikka veel kodus ei ole; kas minuga on kõik korras; kas ma ikka saan aru, et tegemist on raseduse kõige õrnema perioodiga, ja et ma peaksin kodus puhkama jalad seinal; kas poleks arukam see raamatuasjandus vähemasti mõneks kuuks edasi lükata; ning kas ma ei helistaks niipea, kui koju jõuan.

Enne, kui ma emale helistasin, sildistasin ära oma Rodney Babingtoni kassetid.

„Kas David on vähemasti koos sinuga?”

„Mh-mh.”

„Ma tahan temaga rääkida.”

Ulatasin toru Davidile. „Ta tahab sinuga rääkida.” David taganes, käed üles tõstetud. „Tal ei ole püssi, ta ei hammusta. Pole hullu.” Äärmise ettevaatlikkusega võttis David toru.

„Tere, kuidas läheb?” David kuulas naeratades. „Olen täiesti nõus... Jah, loomulikult, ma teen seda... Kindlasti ta on... Mul on hea meel, tõeliselt hea meel... Tõesti... Mitte just otseselt oodatud, kuid seetõttu mitte vähem teretulnud... See ei oma mingit tähtsust, mul on tõesti täiesti üksipuha...” Ta naeris südamest. Davidile meeldib mu ema; ema lõbustab teda, kuid siiski suhtlevad nad teataval vastastikuse lugupidamise tasandil. „Et ma teda hetkekski silmist ei laseks? Igatahes püüan. Arvatavasti kasutan mingit elektroonilist jälitusseadet... Jah, ma luban seda teile. Jah, olen nõus, niisugune ta on.” Kõnelus oli minu jaoks peaaegu talumatu. Viimati, kui me Davidiga rasedusest rääkisime, oli kõnelus olnud ülespuhutud ja rõõmutu; ning nüüd laterdasid nad emaga, nagu oleks David nelja lapse isa, ning nad arutaksid, millist lasteaeda valida. „Gabriella? Ei, mul ei ole mingeid vastuväiteid, kuid me Elenaga... Täpselt... Niisugune ta on, eks ju? Ei, mitte just raske, kuid... Kujutan ette, et võib olla tõesti sellest. Pean seda meeles.” Ta itsitas. „Kahtlemata teen seda. Tervitage teda ka. Kõike head teile.”

Ta pani toru tagasi ja vaatas mind tähelepanelikult.

„Noh?” nõudsin.

„Ta soovis mind lihtsalt õnnitleda ja...”

„Ja?”

„Ja loomulikult muretseb ta sinu pärast, kas sa sööd õigesti, ja...”

„Ja?”

Ta kehtas õlgu. „Ta tahtis teada, kas ma eelistan poissi või tüdrukut. Ma vastasin, et vahet pole.”

„Ja?”

„Ja et kui meil peaks tütar olema, siis kas me kaaluk-sime Gabriella nime.”

„Gabriella?” Jõllitasin teda, sest mu ema polnud seal.

„Ja veel ütles ta, et kui sa käitud imelikult või irratsionaalselt, lähed sõjakaks või hakkad nutma, ei pööraks ma sulle tähelepanu, see on absoluutselt normaalne ja tuleb lihtsalt hormoonidest.”

„Oh jumal hoia!” Ma raevutsesin, heitsin jope põrandale ja trampisin vihaselt jalgu.

David muigas. „Kui sa ainult näeksid ennast. Sa oled nagu nelja-aastane.” Ta tuli üle toa ja kallistas mind ning ma rahunesin tema käte vahel maha, saades aru, kui väga olin ma igatsenud tema puudutust viimase kolme päeva jooksul.

Samal õhtul voodis küsis David, mida ma arvasin ema ettepanekust kavandatud raamat mõneks ajaks edasi lükata, kuid ma polnud nõus. Esiteks, seda ei saanud edasi lükata, kui raamatu väljaandmist taheti ühitada RAFi seitsmekümne viienda aastapäevaga. Teiseks, mida põrgut see head oleks andnud, kui ma oleksin lihtsalt kodus istunud ja poleks teinud muud kui aina paisunud ja paisunud kuni lõhkemiseni? Kolmandaks, vanade meeste intervjueerimine polnud just tapvalt raske töö. Neljandaks, minu töö polnud minu ema asi. Viiendaks, ma ei tahtnud veeta kogu seda aega ainult beebi üle mõtiskledes. Kuuendaks, mul oli vaja raha teenida, eriti nüüd, kus ma pidin hakkama kaht üleval pidama (selle punkti ladusin välja mõnevõrra kiirustades – viimane, mida ma tahtsin, oli finantskõnelus hooldusraha üle ning selle üle, mida David oli valmis tegema ja mida mitte, kuid see küsimus oli mul peas närinud juba esimese testi tegemisest saadik). Loetlesin kiiresti järgmised argumendid kuni kümneni, kuid üheteistkümnenda juures jäin toppama.

„Mis lahti on, Elle? Kas sõrmedest tuleb puudu?”

„Tõmba uttu.”

„Mul on sulle ainult üks sõna öelda,” lausus ta kindlalt.

„Ja see on?”

„Hormoonid.”

Viskasin teda padjaga, hoiatades, et nüüd, kus ma last ootan, on kättemaks *verboden**. „Kas sul on tõesti ükspuha, on see tüdruk või poiss?”

„Loomulikult. Mul on raske uskuda, et sa üleüldse lapse saad.” Registeerisin asesõna „meie” asemel „sa”, kuid ei hakanud tegema arvustavaid märkusi. Bioloogilisest seisukohast oli tal õigus, ükspuha, mis tagamõtteid sellega ka ei kaasnenud. Meie mõlema pilgud pöördusid minu kõhule. See oli lame ja eemaletõukavalt valge. Soovisin, et sel olnuks mingigi päevitusjume – pruun kõht oleks paistnud kuidagi vähem kaitsetuna, vähem alasti, vahest isegi vähem rase. Davidi sõrm vedas sellele järjest suurenevaid ringe.

„Suudad sa uskuda, et seal sees on elus, hingav olend?” küsisin, vahtides umbusklikult oma kõhtu.

„Seal ei ole. See tähendab, ta on elus, loomulikult, kuid ta ei hinga. Embrüod ja looted ei hinga kuni sündimiseni.”

Naeratasin. „Mis ajast peale oled sina lootearengu alal selline asjatundja?”

„Sellest ajast, kui ma reede õhtul raseduse kohta raamatu ostsin,” vastas ta endaga rahulolevalt. „Ja nädalavahetusel lugesin ma selle läbi, kaks korda, sel ajal kui sina ajasid oma sõpradega ringi. Kas on vastuväiteid?”

Mul polnud. Raseduse kohta lugev David liigutas mind enam kui kõik muu, mida ta oli öelnud või teinud.

„Nii et mida sa arvad Gabriellast?”

* keelatud (sks). *Tlk.*

„Mulle meeldiks see paganama palju rohkem, kui me oleksime selle peale ise tulnud,” nurisesin. „Mina ei suuda nimelele mõtlemagi hakata, aga minu ema küll. Mis sina arvad?”

„Mulle meeldib. Mulle meeldivad kõik tüdrukunimed.”

„Isegi Enid? Gertie?”

„Kas või, kui sa tahad.”

„Aga mis siis, kui see on poiss? Mulle meeldiks midagi heroilist.”

„Horatio?” mölgutas David. „Agrippa? Herakles? Arthur? Martin Luther?”

Hoidsin end tagasi, et mitte valjusti proovida, kuidas kõlab „Herakles Turcan”. Eesnimi ei töotanud kujuneda pooltki nii raskeks kui perekonnanimi. „Mis sa arvad Davidist?”

„Kindlasti mitte. Ma ei taha, et pisike pätt vaataks mind kui kangelaslikku eeskuju.”

„Ega ma sind silmas ei pidanud, ma mõtlesin Taaveti ja Koljati Davidit.”

„Ninatark selline.”

„Vaata ette, sõbrake, ära unusta, et sa räägid oma lapse emaga.”

„Ma ei usu, et see mul kunagi meelest läheb, niikaua kui ma elan.” Ta rääkis kergelt, kuid tema hääles oli kurb alatoon ja pilgus mingi vari. „Kui see on tüdruk, siis ma loodan, et tal on sinu parimad omadused,” jätkas ta, ja mina sättisin ennast mõnusamini vastu tema õlga, valmistudes pärast sellist ahvatlevat eelrooga vastu võtma meelituste põhikäiku.

„Jah? Eeskätt millised?”

„Ma loodan, et tal on sinu välimus. Mis puudutab iseloomu, intelligentsust, praktilisust, tundesügavust, mõt-

on. Hurraa! Kordan, hurraa teie auks! Nüüd olen ma jõudnud just selle kohani, kus Rhett oma teel Tara juurde jätab Scarletti maha, nii et, kui sa pahaks ei pane, valaksin endale veel ühe klaasikese džinni ja vaataksin seda. Palun ära solvu.”

„Ma helistan sulle homme, eks?”

„Teeme nii. Kuule, Elle.”

„Jah?”

„Sa ära kuku kohe särasilmil ja elevuses ostma vankrit ning voodit ja beebivarustust. Ma annan sulle, eks? Minul ei lähe neid enam vaja. Kui sul on plaanis kogu see jama läbi teha, siis võid mõne sendi kokku hoida.”

Nagu ma ütlesin, on mul tagasi vaadates kiusatus kirjutada oma esimeste rasedusnädalate tunded usutavuse eesmärgil teistsuguseks. Samuti tahaksin tagantjärele tarkusega teha muudatusi selles, mida ma tundsin minu ja Rebecca kõneluse suhtes. Kuid et ma olen aus – nagu ütleb sageli mu armastatud isa: „Eeskätt olen ma aus,” – panen ma selle kirja nii, nagu see toimus, ja nii, nagu ma tollal tundsin. Toru hargile pannes ma särtsusin ärritusest ja vihkasin Beci. Ma ei suutnud jätta mõtlemata, kui mina oleksin olnud tema asemel, oleksin ma rõõmustanud ja enda probleemidest vaikinud. Trampisin tagasi magamistuppa ja viskasin sõnadega „Becca on üks igavene nõid” voodile, puhkesin nutma ning lasin Davidil enast lohutada ja kinnitada, et mulle oli kohutavalt liiga tehtud. Korrates meie vestlust oletatavasti sõna-sõnalt, lisasin ma Becca sõnadele mürgisust, samal ajal kui David silitas mu pead. Võib-olla hormoonid tõepoolest moonutavad aju.

Enamik sõprussuhetest toetub ajastuse kooskõlale, jagatud kogemuse õnnelikule kokkusattumusele. Miski ei

leevenda eraldatuse hirmu paremini kui kohtumine kellegagi, kes tunneb sinuga täpselt samal ajal täpselt seda sama mida sinagi. Isegi kui sa oma südames tead, et nad ei saanud sama kogemust läbi elada sama *sügavalt* kui sina, on see määratult lohutav, kui keegi kinnitab sinu tundeid, veendumusi ja järeldusi. Vahest sellepärast klammerduvadki naised emadekoolis nii pööraselt üksteise külge. Rodney Babington oli lõunalauas andumusega rääkinud igast temaga samas laagris olnud mehest, välja arvatud üks komandör, keda ta oli nimetanud külmavereliseks kusipeaks. Siis mõtlesin, et mina ei saa kunagi osaks Davidist – meil ei olnud ühiseid kogemusi. Kui paljusid mänge me ka ei mänginud ja kui hästi me ka läbi ei saanud, jäin ma väljapoole tema tõelist elu. Kuid seal ta oli, silitas mu pead ja tõi kuuldavale kõiki õigeid lohutavaid hääletsusi.

„David, mismoodi see oli, kui sina ja Felicity lahku läksite?”

Ta vedas ühe käega läbi oma sassis juuste ning tõmbas teisega mind lähemale enda vastu. „Me olime väga noored. Me polnud abielus kahte aastatki ning mina olin sellest suurema osa ära. Meil ei olnud ühiseid asju, õiget kodu, me ei mõelnud kunagi laste soetamisele.”

„Ka meie ei mõelnud,” sosistasin mina ja David suudles mind laubale.

„Elena, see oli hoopis erinev. Flick ja mina abiellusime täiesti hullumeelsetel põhjustel ning läksime lahku mõistlikel põhjustel. Sel ei olnud mingit tähendust meie kummagi jaoks.”

„Ma ei usu sind. Sa ei ole selline inimene, kes abielluks, ilma et see sinu jaoks midagi tähendaks, ega ju?”

„Oh, sel ajal olin ma üks punnivinniline jõmpsikas. Sa ei tundnud mind siis. Ja sa poleks ka tahtnud mind tun-

da." Ma ei ei olnud nõus. Mõte sellest, milline võis David olla umbes kahekümneaastasena, vaimustas mind. „Flicky ja mina tutvusime New Yorgis 1977. aastal, mina olin kakskümmend kolm, tema kakskümmend üks. Mäletan meie tutvumise päeva ainult sellepärast, et samal päeval sai Jimmy Carter presidendiks ja mina oleksin pidanud olema Washingtonis. Tema oli inglanna ja õppis Columbia ülikoolis võrdlevat kirjandusteadust. Ta oli ilus ja hull raamatute järele, mis mind omamoodi kütkestas. Mulle meeldis ta hääl," David kaisutas mind tugevasti, „kuid inglise hääldus on mulle alati peale läinud. Tema jälle arvas ekslikult, et mul on šikk amet." Punastasin süüdlaslikult, kuid tuba oli liiga hämar, et David seda märganuks, ning ta jätkas: „Mis minusse puutub, siis mina nägin temas mingit sära ja süütust, ning mul oli üksiolemisest juba kõrini. Olin selleks ajaks teeninud Vietnami, Nicaraguas, olnud Tšiilis, Lõuna-Aafrikas, näinud igasugust sitta. Miks see talle tundus šikk, mitte aga hulumeelne, seda ma ei tea, ja ega ma ei küsinud ka. Mõnda aega oli meil lõbus. Abiellusime kaks ja pool kuud pärast tutvumist. Mul oli Lower East Side'is üürikorter ja Flicky kolis sinna ning jätkas oma õpinguid."

„Mismoodi teil rahaasjad korraldatud olid?" Tundsin huvi nende kooselu iga pisiasja vastu.

David kratsis kukalt. „Ma arvan, et ta vanemad toetasid teda, kuid me ei rääkinud kunagi rahast. Mina maksin üüri, ilmselt maksis tema arved, kui need saabusid. Kohtusin tema vanematega ainult ühel korral, registreerimisel. Pärast käisime koos lõunat söömas, meie neli ja Heffner oma tüdrukuga – nemad olid meie tunnistajad." See oli mulle uudis. Mitte ühelgi korral, kui me olime kohtunud, polnud Heff maininud Flickyt. „Mõni päev pärast abiellumist sõitsin mina Pakistani, siis kui Bhutto

arreteeriti, ja veel paari teise kohta. Kui ma koju tagasi tulin, ei tundnud ma oma korterit ära. Olin selle lihtsalt unustanud. Vaevu tundsin ära Flicky." Ta hakkas mu selga masseerima. „Järgmisel aastal olin ma igal pool mujal kui kodus – hea, kui me kuu jooksul nädal aega koos olime. Suurema osa 79. aasta esimesest poolest üritasin ma pääseda Kabuli. Kui ma tagasi jõudsin, teatas Flicky, et talle aitab, ja tahtis lahutust; ning mina tundsin lihtsalt roppu väsimust ja kergendust, et ma ei pidanud enam temale mõtlema. Kirjutasin alla tervele hunnikule paberitele ja läksin tagasi Pakistani, sel ajal kui Vene väed Kabuli jõudsid. Räägin sulle tõtt, Elle. Abielus olemisest mäletan ma vähem kui sellest, kuidas ma igas paigas üritasin hankida transporti."

Davidi hääl kõlas hämaras ruumis vaikselt; ta rääkis oma minevikust harva ja ma ei tahtnud, et ta lõpetaks. Lootsin, et beebi kuulab oma isa ühetasast häält ja see rahustab teda. „Ja siis?"

„Ja siis?" kordas ta. „Flickiga ma enam ei kohtunud. Mõnda aega saatsime vastastikku postkaarte. Kui ma teist korda Nicaraguast tagasi tulin, käis ta kellegagi. Ta läks minu korterist ära ja kolis temaga kokku; minu arust oli see keegi professor, midagi oli seal pistmist kunstiajalooaga. Flick oli temaga tutvunud Guggenheimis, mäletan, et ta rääkis sellest mulle, ja ma mäletan, et ta nuttis, millest oli kahju, sest ta oli armas tüdruk ja mul ei olnud midagi selle vastu, et ta selle mehe valis. Sa ei taha kogu seda jama kuulda."

„Tahan küll, tõesti. Mida sina selle mehe suhtes tundsid?"

„Mul oli nende üle hea meel. Mõni aeg hiljem saatis Flick mulle kaardi, et nad abiellusid, ja palus, et ma saadaksin talle pulmakingiks ühe minu tehtud foto, mis oli

talle alati hästi meeldinud. Saatsin ka ta mehele ühe foto, mille ma olin Flickist teinud. Viimane kord, mil ma temast kuulsin, oli just enne seda, kui ma sinuga kohtusin. Ta elab endiselt New Yorgis, loeb Columbias loenguid ja tal on kolm last. Loo lõpp." Ta tõmbas kätega episoodile joone alla.

Mul oli sama tunne nagu siis, kui isa istus mu voodi kõrval toolil, jutustades lugusid süngest Aafrikast, lõvi-jahtidest ja nõidadest, ning mina proovisin iga nippi, et ta edasi räägiks, pidades ennast tohutult kavalaks, et oskasin ta meelitada jutustama uut juttu. Ainus vahe oli selles, et mu isale meeldis neid jutustada, Davidile aga mitte. „Mis siis juhtus? Pärast seda, kui ta ära läks?”

„Kallis, ma suudan vaevu meenutada. Tuhat üheksasada seitsekümmend üheksa... Siis pidi olema Gdansk, Afganistan.” Tundsin, kuidas ta sirutas end minu vastu. „Ainult töö. Enam-vähem sa ju tead. Sa ei taha seda sitta kuulda ja mina ei taha sellest rääkida...”

Ma polnud sugugi kindel, et *mina* tahtsin, kuid et ta hääl oli nii sügav, nii rahustav ja mina olin peaaegu magama jäämas, ei tahtnud ma, et ta lõpetaks. „Palun, David...”

„Räägi parem sina mulle, kuidas sa koolitüdruk olid ja mis sul hokit mängides seljas oli.”

„Ära ole nii rikutud. Sa saad varsti isaks. Kuidas Lahesõda oli?”

„Polnud viga. Korrespondentide jaoks oli okei. Mis siis veel? Kurat, ma pole nimekirja pidanud. Küsi agentuurilt, kui sa aruannet tahad.”

„David...”

Ta ägas. „Aserbaidžaan. Pakistan. Jälle Kabul. Havana. Peking. Kuradi Disneyworld. Siis kohtasin ma sind.”

Selline oli Davidi litaania. Ning minul oli õnnestunud

sellesse sisse lipsata kusagil Tiananmeni väljaku ja Nelson Mandela vahel. Milline häällaul lapsele! Unne suikudes segunesid Davidi ühetasases hääles kajanud nimed nende sõnadega, mida oli kasutanud Rodney Babington. Minu jaoks olid need kõik võõrad, küllastunud ähmas-test seostest, iga nimi torkimas mind sõnumiga: „Ära mind unusta! Sa peaksid teadma, mis juhtus... Ära lama seal midagi oma mõnusas voodikeses, unustades minu ja need inimesed, kelle jaoks mu nimi tähendab kõike – elu, surma ja kogu seda kupatust...” Davidi fotod ja Rodney Babingtoni mälestused olid pildid, mida ma ühtaegu tahtsin vaadata ning mida ma samas kartsin näha. Tundsin ennast väikese lapsena, kes vaatab ema turvalises süles läbi sõrmede õudusfilmi. Sõnad kandsid mu unne, kuid nad kandsid minu ja mu lapse unenägudesse sellisest maailmast ja elust, kus meile ei näinud olevat paika.

Järgnevad nädalad olid mul ja Davidil tihedalt täis intervjuusid Inglismaa erinevates paikades. Pärast esimest kolme päeva lükkasin kõik hommikused kella üheksased kohtumised hilisemale ajale, sest veetsin päeva kaks esimest tundi WC-poti kohal öökides. Nüüd, mil David oli minuga koos, olin jälle hakanud lugema ajalehti, ning pärast esimest ärkamisjärgset pööritust taandusin ajalehe ja klaasi veega vannitoa põrandale uudiseid lugema, toetades pead vastu potti. Kui ma oma tunnikese niiviisi põrandal püsisin, oli kõik korras, kuid kui ma üritasin tõusta, et saada riidesse enne poolt kümnet, haarasid mind iiveldushood. David oli järgemööda hämmeldunud, tüdinud, tundis mulle kaasa ja naeris. Ta otsis oma rasedusraamatust üles artikli hommikuse südamepöörituse kohta ning kinnitas mulle, et see pidi kestma veel vaid mõne

nädala – seal seisis see must-valgel kirjas. Tema enesekindlus ei aidanud mind kuigivõrd. Läksime intervjuudele, mina nägin välja, justkui oleksin öö läbi pidutsenud, juuksed sorakil ja nagu peas nagu tondil, ning šikk fotograaf David. Ta ei kandnud kunagi musta nahka ega ka kaitsevärvi pintsakut; oleksin ta hoobilt maha jätnud, kui ta seda oleks teinud. Keskhommikuks tundsin end juba normaalselt, kuid muundumine mitterasedast rasedaks on nii šokeeriv, kui üks muundumine võib olla; ning sellelt rajalt ei ole tagasiteed. See ei tähendanud, nagu oleksin täielikult omaks võtnud mõtte, et ma saan lapse. Mis minusse puutub, siis enesetunde järgi otsustades oleks mul sama hästi võinud arenemas olla ka haavand.

Nägame igasuguseid inimesi. Kohtusime vanemapoolse piimamehega, kes oli olnud pardalaskur; käisime Wormword Scrubsis, et intervjueerida süüdimõistetud relvastatud varast, kes oli nüüd kaheksakümneaastane ning kes oli lennanud Britannia lahingus; ning Glasgow's, et kohtuda navigaatoriga, kes oli teinud katet konvoile läbi Pommiallee teel Maltale. Nägame mehi, kelle habras väarikus tõi mulle pisarad silma. Kohtasime ka väheseid naisi – naissõjaväelasi ja sõjaväelaste leski, kes eranditult arvasid, et nad ei ole väärt raamatusse kandmist, ning kes jätsid alati selle au neile, kes olid olnud lahingus.

Mõtlesin ikka ja jälle, et mu süda lõhkeb kohtumisel nende, oma elutee lõpus olevate inimestega, ometi ei häirinud see Davidit. Tema leidis nendega palju kiiremini ühise keele; ta võlus oma sarmiga. Sellal kui mina tiirutasin ümber intervjueeritava, vältides ettevaatlikult liigset familiaarsust, sukeldus tema neisse. Kui me lõpetasime, olin mina üdini kaasa kistud ning David puutumatus pinnal tagasi. Vaatasin tema filmide ilmutamist

sama agaralt, kui kuulasin oma intervjuude lindistusi. Teadsin, et raamatu edu peitus intervjueeritavate sõnades ja hääldes ning selles, kuidas David tabas nende ilmeid, ning oli hetki, mil ma tundsin, et minul polnud tegelikult mingit rolli. Ma ei olnud muud kui tehnik. David vihastas, kui ma nii rääkisin: ta ei talunud ebaprofessionaalsust, nagu tema seda nimetas.

Kui ma olin vaid veidi rohkem kui kolm kuud rase, saabus kardetud päev, mil ma ei saanud enam oma teksaseid kinni. David ja mina sättisime ennast Chelsea'sse minu vanematega lõunatama minema ning mina olin halvas tujus. Ma ei olnud selle päeva intervjuuga hästi toime tulnud: olin olnud hajevil ning leidnud intervjueeritava, jäiga staabiohvitseri olevat äärmiselt ebasümpaatse. Lebasin selili voodil, teksade lukusilmast läbiaetud pael peos, ja hoidsin hinge kinni, püüdes lukku kinni sikutada.

„Jätaksid ehk järele, Elena? Mõttele, mida sa lapsele teed!”

„Unustaksid ehk ära? See pole sinu keha, mis paisub nagu Goodyear' õhupall. See ei kuulu isegi enam mulle. Tahaksin näha, kuidas sina ennast tunneksid, kui sa ühel päeval kannaksid teksaseid ja järgmisel ei saaks neid üle oma pahklude.”

„Mina tunneksin ennast kuradi uhkena ja kannaksin kleiti.”

See pani mind esimest korda sel päeval naeratama. „Tahaksin sind kleidis näha.”

„Seda ma usun.”

„Kas ma võin sinust siis pilti teha? Niisama, sinu tuttavate jaoks?”

„Aga palun, eeldades, et sa suudad sihtida ja klõpsu teha.”

Koorisin teksad jalast ära ja viskasin need kappi. Ar-

vatavasti mädanevad nad seal järgmised kakskümmend aastat, kuni päevani, mil ma raputan neid oma tütre nina ees ja halan: „Vaata, mida sa minuga tegid! Kunagi ma kandsin neid!” Oma tütre? Ütlesin endale, et ma saan poja. Poja, kellele kavatsesin nimeks panna Herakles, ja nii tema kui ta isa võiksid sellega lihtsalt leppida. Tõmbasin selga pluusi, mille ema oli mulle sünnipäevaks kin- kinud ja mida ma polnud seni kandnud, ning mingisugu- se koti ja jätsin oma vöökohaga hüvasti.

Kõigepealt tegi ema mulle komplimendi pluusi kohta. „Kullake, see on imearmas – toob nii hästi esile su sil- mad.” Ta oli juba ostnud beebile tosina jagu rõivakomp- lekte, mida ta mulle enne sööma istumist näitas. Olime jätnud isa ja Davidi elutuppa ning kui me tagasi tulime, olid nad haaratud jutuajamisest, David kuulas pingsalt.

„Laste puhul on asi selles, et sa tahad kõigest väest säästa neid kõigist muredest ja valust, mis sa ise oled läbi elanud,” rääkis mu isa.

Ema hakkas naerma. „Taevas hoia, mida tead sina, Ben, lastest? Kas sa oled üldse kunagi mõnda mähet va- hetanud?”

„Mitte kunagi, mu arm, kuid ma imetlesin sinu osa- vust selle tegemisel lugematutel kordadel.” Ta tõstis pil- gu minu poole. „Üks vähetuntud fakt, Elena. Su õnnista- tud ema oli üks paremaid mähkmevahetajaid Põhjaterri- tooriumil... Tal oli selle peale peenike nina. Kolme mi- nuti jooksul haistis ta ära räpase mähkme ning kutsus kellegi teise seda vahetama.”

David laiutas imetluses käsi. „Väga nutikas!”

„Ära kuula Beni, David. Sina oled uue aja mees – sina harjud sellega nii ära, et ei pane tähelegi. Minu meelest on teil, tänapäeva noortel, tohutult vedanud, et te saate oma beebidega nii palju asju ette võtta. Meie päevil,

David, ei lubatud isadel isegi mitte ema juurde palatisse minna, kuid nüüd saate kohe alguses asja sees olla.”

„Kullakallis, minu arust on isad alati kohe alguses asja sees olnud,” parandas isa leebelt.

„Ära räägi rumalusi, Ben, sa tead, mida ma silmas pean. Tänapäeval saavad noopaarid vette sünnitada ja võtta selle videosse ja kuulata vaalamuusikat ja teha mida tahes, kuigi ma muidugi loodan, et sina midagi *sel- list* ei kavatse, Elena, see on liiga riskantne.”

„Kas videosse võtmine?”

„Ei, kogu see vettesünnituse, ilma vahelesegamiseta loomuliku sünnituse värk. Ma lugesin selle kohta.” Peale minu olid kõik midagi lugenud. Mina olin endiselt „mi- da vähem ma tean, seda parem” leeris. „Mu jumal, ma oleksin andnud kümme eluaastat nende rohtude eest, mis teil, noortel emadel, nüüd on, ja mida teie teete. Keeldute nendest ja ütlete, et tahate sünnitada kusagil aasal muusika saatel ja lõhnastatud õli põletades, ning et arsti poleks ollagi, ainult teie *sünnituspartner*.” Ema pea- aegu lämbus nende sõnade käes.

„Ema, kas sa tahad umbes sajandat korda öelda, et sa ei tea, kuhu küll see noorem põlvkond niiviisi välja jõuab?”

„Ei, tütreke, ma tahan umbes sajandat korda sulle meelde tuletada, et muna ärgu tulgu õpetama kana, ning käskida sul ja Davidil minna kööki, kus teid ootab lõu- nasöök.”

David ulatas käe ja aitas mu püsti; see polnud küll va- jalik, kuid olin selle žesti eest tänulik. Elutoa uksel pöö- rasin ringi, et isale midagi öelda, ja nägin oma vanemaid suudlemas. Tundsin valutorget, ja kuigi otsekohe vilksas mu peast läbi mõte, et see võis laps olla, teadsin ma tege- likku põhjust. Olin nende peale armukade.

Alates hetkest, mil sain teadlikuks oma rasedusest, olin veetnud palju aega, mõeldes oma emast. Mul oli temast kindel ettekujutus: priske, pulbitsev, ohjeldamatu, südamlik, sekeldav, alati kõike kõige paremini teadev, alati armastav, ikka nooruslik – mingil moel noorem kui mina. Kogu puberteediea olin korrutanud teismelise tütre põlist hädalaulu: „Sa *ei* tea, mida ma läbi elan! Minul on see teisiti! Mina elan teistsuguses maailmas! Sul pole aimugi; see on *minu* elu,” ja kui ma nüüd nägin oma isa mu ema kindlalt suule suudlemas, arvasin kuulvat enda tütart ütlemas mulle neidsamu sõnu ning nägin ennast pead vangutamas, samamoodi nagu mu ema siiani vangutab, ja lausumas: „Aga, kallis, ma *saan* aru. Ka mina olin kunagi noor. Ma *tean*, mida sa läbi elad, ja ma tahan vaid säästa sind osast südamevalust...” Ja ma nägin oma seni imepisikest tütart jalga vastu maad pörutamas, nagu – kuid mis nagu? ma ei suutnud nagu ette kujutada – täis kannatust, teatamas: „Ei, sa *ei* saa aru. Ma isegi *ei taha*, et sa aru saaksid...” Ning ma juurdlesin, kas minust saab emana üldse mingit asja – kas on üldse midagi, mida ma võiksin oma tütrele õpetada? *Tütrele*? Parandasin ennast: ma saan poja. Ja mida paganat ma veel *temale* oskan õpetada?

Selle sekundi mürdosa vältel, seal ukselävel, mil mu vanemad suudlesid ja David mind käest sikutas, kangastus mulle veel teine pilt emast. Ma ei tea, kas ma olin seda kunagi ilmsi näinud või oli see pärit unenäost või oli see minu ettekujutus. Ikka ja jälle ilmub mu silmade ette pilt, kus ema seisab dušikabiinis ega tea, et mina, tollal väike tüdruk, vaatan teda uksest. Oma mälus kuulen ma veesolinat, mul on vaja emalt midagi küsida, ja leian, et uks on lukustamata. Ta seisab duši all, kabiini seinad on

vee kuumusest auruga kaetud, ja ta silmad on kinni. Ta toetub peopesade ja käsivartega ta vastu klaasseinu ning vesi langeb tema kehalt jugadena alla. Ta pea on kallutatud otse üles, nii et vesi tabab teda täpselt näkku, ja ta naeratab. Tol hetkel näen ma teda hirmuäratavalt ilusana, eraldatuna minust, eemal kogu minu maailmast. Ta ei ole minu ema. See on minu ainus pilt temast kui naisest, mitte kui abikaasast ega emast, vaid naisest, kes naudib kuuma vee näole voolamist. Ta näib üleni haaratud meelelise rõõmu tajumisest. Ma pole temaga sellest kunagi rääkinud.

David nägi samuti mu vanemate suudlemist. Ta tõmbas mu kõõki ja seal suudles tema mind. Kui mu ema kõõki jõudis – isa kõnnib üsna aeglaselt ning nüüd juba sageli kepi toel –, õhetasid ta põsed kergelt, ning ma pole kunagi varem teda nii palju armastanud.

Mu plikalik, üle seitsmekümnene ema. Mul oli kahju kõigist, kes polnud teda kohanud, ning juurdlesin omaette, kas mina teda üldse tundsin.

Kuues peatükk

Olime ära teinud kaks kolmandikku oma intervjuudest, kui David hakkas rahutuks muutuma. Poolteise kuu jooksul olime kohtunud kolmekümne seitsme inimesega, kellest enamikku soovisin ma raamatusse võtta. Graham ei tahtnud lõppversioonis näha rohkemat kui viitkümme ja meil tuli hakata oma valikuid karmistama. Mulle näis võimatu kedagi välja jätta: kõik need inimesed olid riskinud oma eluga, neil kõigil oli olnud oma roll ja lugu, mis oli jutustamist väärt. David oli halastamatum: ta oli valikutegemises ja tagasilükkamises minust kogenum. Kui me õhtuti koju läksime, kuulasime koos kassetid üle, mina istusin arvuti taha ja panin oma märkmed kirja. Kui päevane intervjuu oli olnud keskpärane, anusin mina, et see jääks ikkagi sisse, David aga nõudis üle parda heitmist. Automaatvastajal oli alati hulk teateid emalt, kuid samuti tööpakkumisi toimetajatelt ja agentuurilt. Nädalate möödudes läksid pakkumised aina nõudlikumaks.

David keeldus hankimast endale isiklikku automaatvastajat: ta ütles, et kui keegi teda tõesti otsib, siis leitakse ka võimalus temaga ühendust saada. Selles oli tal õigus – nad pommitasid teadetega minu aparati. Kuigi ta vandus, et enne RAFi intervjuude lõpetamist ei võta ta vastu ühtegi teist pakkumist, ilmnasid tal kõik kaugelearenenud passita-oleku sümptomid.

Ühel õhtul ladus ta kõik välja. „Sõidaks äkki mõneks ajaks minema? Õhuvahetus; oleks aega mõelda selle üle, mis meil juba on. Mis sa arvad? Kas tekitab kiusatust, kullake?”

Istusin laua taga, üritades dešifreerida oma märkmeid. „Mh? Kõlab hästi, aga mina ei saa kuhugi sõita – mul on homme emade kooli esimene tund, mäletad? Ma pean seal käima kaheksa nädala jooksul igal teisipäeval, ja sina pead ka ühte tundi tulema, kirjutasin selle päevikusse üles, vaatame järele – just, isade õhtu, see ju meeldiks sulle, eks ole, Türk?”

„Me võiksime teha ühe pika nädalavahetuse.”

„Ma tahaksin kõigega ühele poole saada ja siis lõdvestuda. Ma ei taha asju pooleli jätta.”

„Minu meelest oli sul intervjueeritavaid ka välismaal. Miks me ei võiks kedagi neist vaatama minna? Ühenda kasulik meeldivaga.” Nägin silmanurgast, kuidas ta peaaegu tõmbles kannatamatusest.

„Nad kõik elavad kuskil Costa Bravas või mingis sarnases kohas – meie jaoks poleks see suurem asi puhkus, isegi kui ettekäändeks tuua tööreis. Kuigi, *on* ka üks Walesi tüürimees. Kas St David's oleks sinu jaoks piisavalt eksootiline?”

Ma ei pööranud eriti tähelepanu. Olin hõivatud kirjutamisega ühest mehest, kes oli olnud võtmekuju tulejuhtimise vastutusala ja radarkaitse sünniloos, ning mu kritseldused ajasid mind segadusse. Kõrvaklapid peas, panin lindi uuesti mängima, samal ajal kui üle terve korteri üürgas Mozart. David oli minu muusikakollektsioonile lisanud kõvasti Mozartit ja pisut Springsteeni. Nägin Davidit üle mu õla kummardumas ja lauasahtleid läbi kammimas. Mul on oma laua suhtes väga tugev omanikutunne. Kolmkümmend aastat kuulus laud mu isale,

kes vedas seda endaga kaasas läbi terve maailma. See on üks neist vähestest asjadest, mis on mind eluaeg ümbritsenud, lisaks tiivulise hobusega prossile, mille kunagi igi-ammu andis mulle ema, ja lisaks jumal teab kust pärit imelikule koerapildile. Ükski neist esemetest pole väärtuslik, isegi mitte kuigi kena, aga need on minu kõige olulisemad asjad, ja ma ei luba kellelgi nendega jännata. Tõstsin käe klaviatuurilt küllalt kiiresti, et anda Davidile peletav laks, kuid jäin siiski hiljaks – juba oli ta jõudnud kahmata paar kausta, millega ta taandus diivanile. Jätka-sin trükkimist veel umbes tunni jagu.

Selleks ajaks, kui ma töö lõpetasin, lehitses David atlast, kõrval avatud veinipudel. David jõi *palju*. See ei tähenda, et ta oli alkohoolik, aga ta võis juua palju, näiteks kaks pudelit veini ja mõned burbooni viskid, kuid tema puhul ei olnud seda üldse märgata. Valasin endale ühe klaasi, mille peale vaatas David mind sellise näoga, nagu oleksin kallanud omale kannutäie puhast diislikütust.

„Mida sa sellega teha kavatsed?”

„Noh,” venitasin, „mul oli kavatsus aknast välja kummarduda ja porgandpaljalt Halleluuja koori lauldes kummutada see pähe mõnele süütule möödakäijale, aga kui see on sinu arvates imelik, siis pean selle vist lihtsalt ära jooma.”

„Sa ei tohi juua.”

„Kes seda ütleb?”

„Raamat.”

„Ahsoo. See Hea Raamat. Seesama närune raamat, mille järgi peaksin ma igal pärastlõunal tegema uinaku ja masseerima oliiviõliga oma lahkliha ning mõtlema samal ajal suvistest niitudest? Tore küll. Võta teatavaks, et minu lahkliha on nagu kompu, ning mu ema rääkis, et tema jõi ja suitsetas oma mõlema raseduse ajal, sest tema

arst ütles talle, et punane vein lahjendab verd *ning* sigaretid hoiavad korras ta vererõhu.”

„See pidurdab kasvu. Sina oled selle elav tõestus.”

„Ausalt öeldes, kui ma mõtlen, et mul tuleb endast välja saada kaheksanaelane kahurikuul – mida ma püüan teha nii vähe kui võimalik –, näib kasvu piiramine meeldiva ideena.” Davidi nägu oli kui kivistunud. „Ole nüüd, üks väike klaasike ei tee midagi.”

„Üks klaas. Ära sellest endale harjumust kujunda.”

Märkasin atlasel nelja kollast klepsupaberit.

„Hüva. Siin on meie valikud. Üks mees elab Lissaboni lähedal.”

„Ma ei talu portugali toitu, välja arvatud austrid, mille kohta Raamat ütleb, et ma ei tohi neid süüa, ning sa ju tead, kui hoolikalt ma oma dieeti suhtun,” pareerisin endaga rahulolevalt.

„Meil on üks mees Hongkongis.”

„Vaimustav! Helistame kohe Grahamile ja küsime, mida ta arvab esimese klassi lennupiletitest ja nädalakesest Peninsula hotellis.” Tõstsin telefonitoru hargilt.

„Hea küll. Siis on veel see luureosakonna mees Tangiers’is.”

„Ee-i. Bec ja mina käisime Marokos viis aastat tagasi. Ja mille pärast ta üldse Tangiers’i elama asus? Ta on kas narkomaan, muidu imelik või homo. Arvatavasti kõike kolme.”

„Sina oled kas väga konservatiivne, väga kitsarinnaline või väga hormonaalne. Arvatavasti kõike kolme. Rääkimata sellest, et sa oled üks sitt ajakirjanik, kui sa ei kihele teada saama, miks ta sinna elama asus.”

„Ainus, mis mul kiheleb, on kõht.”

„Tule siia, las ma sügan seda.” David võttis ära kolm li-pikut ning asus hõõruma mu kõhtu, kui ma T-särgi üles

tõmbasin. „See meeldib mulle. Sa meenutad mulle koera, kes mul oli lapsepõlves. No nii, Fido, jääb siis Prantsusmaa.”

„Sa pole mulle kunagi koerast rääkinud. Mis koht Prantsusmaal? Mitte Côte d’Azur – ütlesin sulle, et ma ei lähe kuhugi, kus tuleb trikood kanda. Pariis, võib-olla.” Piilusin üle ta õla, kui ta torkas lehekese mingisse täiesti tundmatusse kohta.

„Nõnda. Sainte Cécile. Lot-et-Garonne.”

Vaatasin lähemalt. „See pole ju mu ema Vaba Prantsusmaa ohvitser, ega? Minu meelest ta ei leidnud tema aadressi. Teda tahaksin ma küll kohata – temast oleks võinud saada minu isa. Jumal küll, mõtle vaid! Oleksin võinud olla prantslanna, Beatrice või Cécile, ja uskumatult elegantne ja *soignée**.”

„Sa *oledki* uskumatult elegantne ja *soignée*. Vähemalt veel ühe nädala jagu või nii.” David tõstis pörandalt mapi üles ja tõmbas välja sinise pabeririba. „Aga see ei ole see prantslane. See on kolonelleitnant Theodore Hamilton, Lenduri Vapruseristi ja Teeneteorderi omanik. Babingtoni semu.”

„Ma olin tema hoopis ära unustanud. Mis ta oligi – pommituslendur? Ma ei tea, me oleme juba intervjuerinud pommituslendureid. Võib-olla oleme kohanud isegi kedagi tema eskadrillist. Kas seal on kirjas, mille-ga ta lendas? Kas ta oli Kõrbe Lennuväes? Ise sa räägid, et vanu radu ei tasu tallata.” Sirutasin käe veini järele, aga David haaras selle minu eest ära ja kummutas pudeli oma klaasi tühjaks. „Ma ei näe mingit mõtet, pagan võtku, Prantsusmaale minna, kui, pagan võtku, ei lubata klaasi veinigi juua,” porisesin. „Pagan võtku,

* hoolitsetud välimusega (pr). Tlk.

ma vean kihla, et rasedad prantslannad tohivad küll juua.”

„Ei, kui nad käituvad nagu koerad, siis kindlasti mitte.”

Järgmisel päeval sõitsin Islingtoni oma esimesse emadekooli tundi. Olin kavatsenud käia Notting Hill Gate’is, kuid mu ema muretses väga, et ma saaksin ikka „parima” asjatundja juurde, helistas Becile ja sundis teda jagama mulle telgitagust infot sünnitusabiterapeut Miriam Hiltoni kohta, kes oli vaagnapõhja spetsialistide elav legend. Bec nõustus, et Miriam on parim inimene, kelle juurde minna, kuid ütles ka, et sel ei ole erilist mõtet: kohe pärast sünnitamist asub mu kõht ümber kuhugi põlvede kanti, tissid kaovad mu silmist sootuks, ja elu, nagu mina seda tunnen, on läbi. Läksin esimesse tundi nagu lammas tapalavale.

Miriam andis tunde oma Canonbury Square’i maja kõrvalhoones. Mu üksteist klassikaaslast olid kõik märksa rasedamad kui mina ning pörandale asetatud padjal istet võttes tundsin ennast petisena. Teised naised silmitsesid mind kahtlustavalt ja mina naeratasin närviliselt, kinnitades neile, et ma olen rase ja püüan lihtsalt tunnid ette ära teha. Mu katse kukkus haledalt läbi; näis, et tegemist on mingi naisseltsiga, kuhu mind polnud veel vastu võetud. Miriam ise oli pikk ja sooniline ning tal oli rumalusi mittesalliv sõjaväeline ilme, mis meenutas mulle minu kooliaegset internaadi majapidajannat. Tema oli ainuke, kellel oli tool; meie ülejäänud istusime pörandal ringis nagu lasteaias jututunni ajal.

„Nii, daamid. Nüüd ma palun, et te tutvustaksite ennast järgemööda. Palun öelge oma nimi, vanus, amet, juhul kui te töötate, eelmised lapsed, kui on, oletatav sün-

nituse tähtaeg, kus te elate, millist sünnitust te soovite ning teie suurim raseduse ja sünnitamisega seotud hirm.” Ta seadis märkmiku oma süles tasakaalu, pliiats sõrmede vahel valmis.

See oli ilmselgelt Test ja ma olin kindel, et kukun selles läbi. „Eelmised lapsed” kõlas ebameeldivalt nagu „varem süüdimõistetud”. Püüdsin meeleheitlikult välja mõelda midagi tarka ja sügavasisulist oma sünnitusplaani kohta, kuid mul ei olnud sünnitusplaani. Ning ma polnud valmis *kellelegi* rääkima oma suurimast raseduse ja sünnitamisega seotud hirmust. Hakkasime järgemööda ringis kõnelema, alustades blondi naisega, kes kandis spetsiaalselt raseduse jaoks õmmelda lastud musta kostüümi.

„Minu nimi on Susannah Parker. Ma olen kolmekümne kahe aastane, see on minu esimene rasedus ja ma töötan fondihaldurina Fidelitys. Minu erialaks on Euroopa ettevõtete väärtpaberid ja kauplemine aktsiaturu soodsa tes olukordades. Ma haldan kolme suletud investeerimisfondi, mille aktsionärideks on firmad. Minu abikaasa Mark on samuti fondihaldur, kuid investeerib üksnes Suurbritanniasse.” Mu silmad olid vist pärani ja ma tahtsin üle ringi küünitada, et hüüda: „Hei, sa peaksid tundma minu endist kallimat Peter Bagshawe’i, ta töötab ka Fidelitys,” kuid see polnud ei õige aeg ega koht fondihaldurite nimedega kelkimiseks ning samuti polnud mul aimugi, kas Peter enam töötab seal. Mul oli tunne, et kui töötab, siis on ta arvatavasti selle naise lähedane sõber, ja mida vähem rääkida, seda parem. „Minu tähtaeg on kaheksas juuli; niisiis on mul veel seitse nädalat aega, eeldades, et ma sünnitan õigel ajal, mida ma igal juhul kavatsen teha. Mark ja mina elame praegu Holland Parkis, kuigi just äsja tegime pakkumise siit üle väljaku asuvale

majale,” ta naeratas Miriamile, „nii et meist võivad naabrid saada.” Palju õnne, Miriam, mõtlesin õelalt. Selliste naabrite puhul tuleb loota, et sul pole koera, kes kõnniteele kakaks. Susannah jätkas: „Ma sünnitan St Thomasis härra Fergusoni käe all,” vana õnneseen härra Ferguson, „ja mulle tehakse epiduraalanesteesia*.” Minu sünnitusega seotud mureks on see, et sellel aastaajal ei saa ma töölt eemal olla kauem kui kaks nädalat, nii et mul on hirm ülekantud raseduse või mis tahes muude komplikatsioonide ees.”

Ta saatis ringile krampliku naeratuse ning samal ajal alustas hingeldades väike tume naine: „Tere kõigile. Minu nimi on Lucy. Ma olen kahekümne kaheksa aastane ja see on minu teine tita, aga et mu pisitüdruk Maisie on praegu seitsmeaastane, leidsin, et vajan mäluvärskendamise kursust. Öeldakse küll, et sünnitamist ei unusta sa kunagi, kuid mul lendas see kõik peast välja – arvata-vasti kõigi nende valuvaigistite ja hapniku pärast!” Ta kihistas ägedalt, just nagu neelates neid endiselt. „Meie – Maisie, Bill ja mina – elame samuti Islingtonis. Töötan raamatupoes, kuid Maisie tõttu ainult osalise koormusega. Kui ma Maisie sain, tahtsin ilma valuvaigistiteta sünnitust, aga see läks mul luhta; olin meeltesegaduses ja imesin entonoxi, kuidas jaksasin. Ma ei tea, mis seekord juhtub – küllap näeme seda kaheksateistkümnenda juuli paiku! Ma loodan, et tuleb poeg. Kõige rohkem loodan, et temaga on kõik korras. Ainus asi, mida ma tõeliselt kardan, on see, et lapsega võiks midagi korrast ära olla. Ongi kõik.” Ta kehtas üsna kohmetult õlgu ja ulatas teatepulga järgmisele blondiinile, kes istus tema kõrval. Siis

* epiduraaltuimestus, siin on mõeldud sünnituse valutustamiseks selgrookanalisse asetatud kanüüli, mille kaudu süstitakse tuimestavat ainet. *Tlk.*

tuleb minu kord. Valuvaigistiteta sünnitus. Kui ma just tõesti *pidin* sünnitama, siis tahtsin sünnitada valuta, teadvusel olemata.

„Minu nimi on Imogen Gargiulio. Ma olen perearst,” ruumi läbis kuuldav hingetõmbekahin, „nii et te ilmselt arvate, et ma peaksin lastesaamisest kõike teadma, kuid nähtavasti tean ma teist kõigest vähem.” Mitte mirrust, õe, mõtlesin. „Olen kolmkümmend kaheksa aastat vana, niisiis olen see, keda meie nimetame eakaks esmasünnitajaks. Oma sünnitusplaani suhtes loodan ma säilitada avatud suhtumise. Ma ei ole rohtude ja valuvaigistite vastu *per se**, kuid ma tahaksin proovida sünnitada loomulikult, kui mitte muu, siis iseendast lugupidamise tõttu. Minu sünnituse tähtaeg on kolmekümnes juuni, nii et ma loodan, et jõuan selle kursuse õigeaegselt lõpetada.” Ta langetas pea ja rääkis vaibale. „Minu mured? Noh, ma muretsen paljude asjade pärast – *placenta praevia*, sünnitusjärgne psühhoos, pre-eklampsia, naba-vaadi väljalangus...”

„Mis kurat see veel on?” küsis minust vasakul istuv naine kõva häälega.

„Selle juurde jõuame kuuendas tunnis,” rahustas Miriam. „Ärge selle pärast muretsege. Kas te võiksite klassile veel öelda, Imogen, kus te elate ja vahest ka oma partneri nime?”

„Hackneys. Mu abikaasa nimi on Mario.”

Minu kord.

„Ee... tere. Mina olen Elena Stewart. Olen kolmekümne ühe aastane. Elan Notting Hill Gate'is.” Nägin fondihaldurit, kelle nime olin juba ära unustanud, pead tõstmas ja juurdlesin, kas mind kutsutakse millalgi hom-

* iseenesest (lad). Tlk.

mikukohvile, kuid ilmselt mõtles ta ümber, sest vaatas kohe mujale. „See on minu esimene beebi, ja ma ei mäleta, mis päeval ta peaks sündima,” kogelesin andekspaluvalt. „Olen pisut üle kolme kuu rase, seega peaks ta sündima millalgi novembri alguses. Ma olen ajakirjanik ja mul ei ole sünnitusplaani, välja arvatud kavatsus sünnitada St Marys. Ma ei tea päris täpselt, mis mured mul on – mõnikord on neid nii palju, mõnikord jälle unustan, et ma üldse olen rase.”

„Oota veel paar kuud, kullake, siis ei lähe see sul enam meelest!” naeris kogukas naine ringi kaugemas ot-sas.

„Ega vist. Mulle näib, et ma kardan sünnitustegevust ennast. Mõte, et see on liiga valus, teeb mind üsna närviliseks. Muud tõepoolest polegi.”

„Partneri nimi?” Miriam tegi ülestähendusi, pilk märkmikus.

„David.”

Ja nõnda see jätkus, ringiratast, nii erinevad naised, nii erinevad mured.

„...Ma kardan seda, kui pean laskma teha keisrilõike. Ma lihtsalt ei taha, et mu kõht lõhki lõigatakse. Ma pigem sureksin sünnitamisel.”

„...Põhiliselt häirib mind see, et Ian ei taha sünnitusel osaleda.”

„...Mind hirmutab, et laps võib sündida surnult.”

„...Ma ei muretse raseduse ega sünnitamise pärast, kuid olen pagana mures selle pärast, kuidas ma *pärast* sünnitust hakkama saan.”

„...Ma muretsen selle pärast, et ämmaemandad hakkavad mulle rinnaga toitmise osas survet avaldama – minu arust on see tülgastav. Kõik ütlevad, et proovi ainult, aga ma tean, et hakkamöökima, kui pean seda tegema.”

„...Ma kardan, et äkki ei jõua ma õigel ajal haiglasse. Viimasel korral ma peaaegu sünnitasin Mickey trepil. Mis siis saab, kui ma ei jõua ja olen üksinda kodus?”

Osad naistest olid ühesugused kahtlused ja mured ning nad hakkasid omavahel lobisema. Toimus minidebatt uue, kõndimist võimaldava valutustamise teemal. Üks naine teatas, et mis tahes on parem kui petidiin, mille tõttu ta viimati oli pidanud oksendama üle oma abikaasa pea. Kõige enam kardeti sellepärast, et lapsega võib midagi korrast ära olla. See ei olnud mul enne pähegi tulnud ning neid kuulates tundsin ennast täieliku idioodina, et polnud seda küsimust enda jaoks läbi mõelnud. Millest me selle lapse puhul üldse *olime* Davidiga rääkinud? Mitte millestki. Mitte kordagi polnud me endalt küsinud, mida me teeksime ja kuidas tunneksime, kui saaksime Downi sündroomiga lapse või kui ilmneks mõni muu probleem. Ma polnud teinud mingeid analüüse ega tahtnudki neid teha. Olin eeldanud, et laps sünnib kuidagi ära, on terve, ja et me elame oma kummalisel õnnelikul viisil igavesest ajast igavesti. Mida ma polnud rühmale rääkinud, oli see, et mul on hirm, et ma pole võimeline seda läbi tegema, et David ei pruugi olla lähedal, kui laps on kolm või neli või viis – kuud või aastat vana – ja et mu põhiline hirm on tegelikult see, et minus pole seda, mida on vaja emaks olemiseks. Ma ei öelnud seda neile, sest ei tahtnud sellele veel mõelda.

Miriam tõstis käe ja jutuvada vaibus.

„Daamid, kõik teie küsimused ja mured saavad järgmise kahe kuu jooksul läbi arutatud – hoides muidugi põialt ja kõhtu, et te kõik peate ikka need kaks kuud vastu.” Ma ei arvanud, et see oleks nüüd mingit heade naljade rekordit püstitanud, aga mu kaaslastele see meeldis. „Võimalik, et need teie seast, kelle sünnitustähtajad on

ligidal, peavad paaril viimasel tunnil ühinema mõne mu edasijõudnumate klassiga. Täna tahan ma alustada rasedusküsimustega ja mõne harjutusega, mida te peate tegema täna, homme ja iga päev kogu oma elu lõpuni. Alustame vaagnapõhjast. Olen kindel, et enamik teist juba treenib vaagnapõhja, kuid ma õpetan teile ühe lihtsa viieminutilise harjutuse seeria, ning ma tahan, et see muutuks teie jaoks sama loomulikuks nagu hammaste pesemine. Muidugi on vajalik, et teeksite seda harjutust palju sagedamini, või muidu võivad teil välja kukkuda palju hullemad asjad kui hambad.”

Selleks ajaks, kui tund lõppes, vihkasin ma kõiki naisi ruumis, üleinformeeritud perearsti, ennasttäis fondihaldurit, maaemasid... Ainus, kes tekitas minus sümpaatiat, oli kärts punkarisoenguga ja ilma partnerita kahekümneaastane naine, kes õppis ülikooli kolledžis keskkonnatehnoloogiks ja kes rääkis mulle kohvipausi ajal, et ta ema Lady Caldwell maksis tema emadekooli tundide eest ja tõi teda kohale ja tuli järele, et olla kindel, et ta ikka käib kohal. Mõte Davidi toomisest siia seltskonda koos kõigi nende abikaasade ja „funktsionaalsete ekvivalentidega”, täitis mind õudusega. David oli ülimalt düsfunktsionaalne ekvivalent. Kuid hoolimata kõigest sellest, jumaldasin ma Miriam Hiltonit. Oleksin võinud tundide kaupa istuda ta jalge ees, pea tema põlvedel. Kui tund lõppes, jäin veel kohale, et vahetada eraviisiliselt paar sõna, kuid et suurem osa grupist tegi sedasama, pidin ootama. Kui tuli minu kord, käisin välja oma kõige pakilisema küsimuse: „Tahaksin teada, kas te tõesti arvate, et ma peaksin selles klassis olema. Kas teile ei tundu, et peaksin selle jätma hilisemaks ajaks?”

Ta heitis pilgu oma märkmetele. „Elena. Sünnituse tähtaeg novembri alguses. Noh, nagu ma teile telefonis

ütlesin, ma arvan, et mõnes mõttes see on teie jaoks pisut varajane. Tuleb teha kompromiss selle vahel, kas käia tundides kohe varakult ja võtta asja rahulikult ning jätkata harjutustega, mis aitavad lõdvestuda ja lihaseid tugevdada, või võtta tunde viimastel kuudel, nii et kõik püsib peas värskena ja te ei lähe rooste selle aja peale, kui sünnitama hakkate. See on täiesti teie valida.”

„Ma ei tunne ennast selle rühmaga päris ühel lainel olevat.” Langetasin pea.

„Millest te seda järeldate?” päris ta leebelt.

„Mulle näib, et ma pole veel leppinud faktiga, et ma saan päriselt, tõepoolest lapse. See ei tundu päris tõeline.”

„Selge.” Miriam vaatas mind hetk aega, siis võttis mul korra kallistades õlgade ümbert kinni. „Kuulake. On ülim aeg, et te lepiksite selle faktiga. Võib-olla tunnid aitavad teil seda teha, kuid võib-olla sunnivad need teid tormama asjade juurde, mida teil on vaja võtta oma tempoga. Kõige olulisem raseduse ja sünnituse ja emaduse puhul on teha seda, mis tuleb loomulikult ja tundub õigena teile. Ainus, mida te peate tegema, on selle üle mõtlemine. Alustage nende harjutustega, mida ma täna teile õpetasin,” ta heitis uuesti pilgu oma märkmetele, „rääkige Davidiga ja kui peaksite tahtma ühineda mõne rühmaga pärastpoole, helistage mulle ja ma määran teile uue aja.” Soovisin, et oleks niisama lihtne määrata lapsele uut aega. Ülejäänud rühm oli triivinud koridori ja tänavale, osa ajas omavahel juttu, osa ronis ja pressis ennast autodesse, vajutas unnates põhja gaasipedaale, et võimalikult kiiresti minema saada. Läbi kõrvalhoone akna nägin punkar-tudengit pahura näoga Jaguari ronimas.

„Õelge mulle vaid ühte asja, Elena. Kas te olete õnnelik, et te rase olete?”

„Jah,” vastasin innukalt. „Ma lihtsalt ei tea, mida see tähendama hakkab.”

„See on täiesti normaalne reaktsioon. See tähendab ainult seda, et teist saab ema ja te leiате omaenda emaks olemise viisi ja teie beebi kohaneb sellega, sest teie olete ainus ema, kes tal iganes on. Mõelge see asi lähemate päevade jooksul läbi ja helistage mulle, kui soovite aega muuta, eks?”

Noogutasin tänulikult. Miks see küll nii oli, et ma ei suutnud omaette selgelt mõelda ega ise midagi otsustada? Palvetasin, et see tuleneks hormoonidest, ja sõitsin üleni vabisedes kodu poole.

David ootas mind, kui koju jõudsin, ja ma kandsin talle ette, mis tunnis toimus. „Ausalt öeldes oli see kaunis jäle. Ma lihtsalt ei pea ennast rasedaks. Ma mõtlesin ümber ja otsustasin ikkagi last mitte saada. Ma ei pea silmas, et kavatsen aborti teha või midagi, aga ma ei kavatsen last saada novembris. Võib-olla aasta või paari pärast olen ma valmis. Mitte praegu, hästi? Ausalt. See lihtsalt ei sobi mulle, mitte november. See on lapse saamiseks halb kuu – ebamugav, nii paganama külm... Me jaksame ju oodata, kas sa ei arva?”

David tõmbas mu oma sülle. „Mina ei jaksa oodata.”

„Noh, võta see lapsesaamine siis enda peale. Tead, mida Miriam ütles? Just enne tunni lõppu ütles ta, et me ei oleks üllatunud, kui kõigume sünnituse ootamise ning selle kartmise vahel edasi-tagasi. Ta rääkis, et ühel naisel oli emakakael juba täiesti avanenud ja ta oli üleminekufaasis – kas sa tead, mis on üleminekufaas, David? Veame kihla, et ei tea.”

„Tean küll, kullake. See on sünnitustegevuse viimane etapp väituste ja väljutamise vahel.”

„Nii ütleb Hea Raamat.”

„Nii ütleb Hea Raamat.”

„Igatahes, see naine, üleminekufaasis, torusid täis topitud ja juhtmetega ühendatud iga paganama masina külge haiglas, hiivas ennast korraga voodist püsti ja teatas: „Tegelikult ma ei usu, et ma täna sünnitan, täna teid väga. Kui teil midagi selle vastu pole, siis ma tahaksin lihtsalt koju minna. Ma sünnitan järgmisel nädalal või siis reedel, ma pean märkmikust järele vaatama,” ja tema abikaasa püüdis teda tagasi hoida, mille peale naine saatis ta perse, ja ämmaemandad sahmisid ringi ja arst rääkis: „Tasa, tasa, proua Williams, teie tita tuleb kohe, iga minut,” aga tema lükkas nad kõrvale ning asus piki koridori paterdama, lohistades enda järel monitore ja tilguteid ja veenisiseseid ja kogu seda kupaust, ning pea-aegu et sünnitas oma lapse fuajees. Mis siis, kui ma ka nii teen?”

„No ja mis siis, kui sa nii teed?”

„Kas sa pahaks ei pane?”

„Kallis, ma ei pane midagi pahaks, niikaua kui sinu ja beebiga on kõik korras.”

„Väga hea. Ma võib-olla olengi juba üleminekufaasis. Ma mõtlen, et lükkan need tunnid edasi. Rääkisin sellest Miriamiga. Enamik teistest naistest on vähemalt kuunudat kuud rasedad. Ma ei sobi sinna.”

„Väga hea.”

„Miks hea?”

„Sest ma mõtlen, et me peaksime minema Prantsusmaale, nii kolmeks või neljaks nädalaks. Sina võiksid võtta kolm-neli nädalat. Aega on. Sa vajad puhkust.” Tema hoolika tunderõhu juures tundsin külma kahtlusevõbinat mööda selgroogu alla jooksmas.

„David, kas sa oled endale töö võtnud?”

„Ma ei väljenduks niiviisi.”

„Jah või ei. Kas sa oled võtnud endale ülesande?”

„Ei. Aga ma *mõtlen* ühest lühikesest otsast, vahest ainult kümme päeva. Mõtlesin, et võiksin sinu jätta Prantsusmaale, sa saaksid istuda väljas päikese käes, kõvasti magada, romaane lugeda... Võib-olla tuleks su ema sinuga kaasa?”

„Kuhu sa lähed?”

„Sarajevosse, võib-olla. Mis sa arvad? Nädal üheskoos, Elle? Siis ma sõidaksin ära ja oleksin nädal hiljem sinu juures tagasi – kõige rohkem kümne päeva pärast. See teeks sulle head, natuke aega iseenda jaoks, kenas külakeses, maavõõrastemajas.” Ta hüpitaskus asju, veeretades münte ja oma õnneklompi sõrmede vahel ringi.

„Sa oled nõusoleku juba andnud, eks ole?”

„Ei, nõusolekut mitte. Ma ütlesin „arvatavasti”. See on Life’i jaoks.”

„Ja kas sul on mõttes mõni konkreetne külake, kuhu mind maha panna?”

„Nojah, muidugi, kullake. Me rääkisime sellest eile õhtul. Sainte Cécile. Teeme selle lenduri üheskoos, seejärel lased sina ennast lõdvaks.”

„Kus?” Olin kiusatuses, kuid ei tahtnud, et David veel aru saaks.

„Sainte Cécile’is. RAFi raamat. Theodore Hamilton. Teeneteorden, Lenduri Vapruserist. Pommituslendur. Ning ei, me ei kohtu kellegi teisega tema eskadrillist. 37. eskadrill, kui see peaks sind huvitama.”

„Me isegi ei tea, kas ta ikka veel elab seal. Kas ta üldse veel elus on.”

„Teame küll. Elab ja on elus. Helistasin talle. Mul kulus umbes kolm minutit, et saada tema telefoninumber. Tõhusad vennad need prantslased.”

Ma ei tea, mis mind rohkem vihale ajas – kas see, et ta oli andnud nõusoleku Bosniasse minna, või see, et ta oli Prantsusmaa-sõidu planeerinud ilma minult küsima. Tundsin, kuidas kuumalaine voogab mu kehast läbi. „David, oled sa hull? Sa lihtsalt niiviisi helistasidki talle? Ilma minuga enne rääkimata? Ma ei suuda uskuda, et sa seda tegid. Mida põrgut sa talle ütlesid? Ma polnud isegi andnud nõusolekut tema intervjueerimiseks. Kuidas...”

„Kuidas ma julgesin? Ma ütlen sulle, Elle. Võtsin telefonitoru ja helistasin talle. Meil on mõlemal vaja Londonist eemale saada. Sina oled väsinud, mina tuumaks muutunud. Ta on sobiv kandidaat, ajasin temaga juttu, ja ta on tõeliselt hea. Ta räägib hästi, ta on teistsugune, ta on huvitav. Peale selle elab ta juhtumisi Prantsusmaal ja ma tahan sind siit eemale viia.”

„Sa oleksid pidanud enne minuga nõu pidama.”

David vaatas minust läbi. „Sa tahad sellega öelda, et tee oma pildid ja hoia suumulk kinni? Ma ei teadnudki, et olen loobunud õigusest igasugusele iseseisvale tegevusele. Arvasin, et sa ehk hindad minu algatust, kui su enda mõtted on mujal.”

Sihtisin teda sõrmega. „Kas sa vihjad, et raseduse pärast ei ole ma enam kompetentne seda raamatut tegema või intervjuusid kokku leppima sel ajal ja nii, nagu ma ise otsustan?” Ma värisesin endiselt pahasena, kuid peamiselt sellepärast, et tüli oli arenemas kaugemale, kui oleks tohtinud, ja ma ei teadnud, kuidas sellest välja pääseda.

David vaatas mind külmalt ja ootas enne vastamist. Ta silmis oli see pooleldi suletud, laisk vaade, mis tegi mind närviliseks nagu kassi. „Räägin sulle midagi, Elle, kaalu seda mõtet. Ma helistan sellele Hamiltoni-vennale praegu kohe tagasi ja ütlen talle, et ma keerasin kokku

kapitaalse sita, ja me siiski ei hakka teda tülitama. Me unustame ära tema Teeneteordeni ja Lenduri Vapruseristi ja fakti, et ta oli Hiliste Saabumiste Klubi* liige, ja kõik selle, mis tal oleks rääkida õhusõjast kõrbes.” Ta võttis põrandalt ajalehe ning luges seda umbes minuti, sel ajal kui mina närisin oma küünt. Seejärel jätkas ta sundimatult: „Muuseas, ta arvab, et tal *vedas*, et ta sai seal olla. Ta rääkis mulle, et tal tekib südamesse – mis see oligi? – mürsuauk, kui ta nendele päevadele mõtleb... Kuid jätame aga pooleli, unustame, et tema ja kogu ta meeskond olid pääsemiseks sunnitud langevarjuga lennukist alla hüppama. Sobib? Ma olen surmani tüdinud kogu sellest värgist ja samuti olen tüdinud oma kannikate peal kükitamisest. Mina kavatsen endale mingit tegevust leida. Sina mine tee endale kena tassike midagi sooja ja magusat, poe teki alla ja mina helistan sellele vennale ja saadan ta pikalt.”

Enamasti hulpis Davidi aktsent kuskil keset Atlandit ja tema sõnavara oli eklektiline. Oli sama tõenäoline, et ta ütleb „kurat” nagu kes tahes minu tuttav inglase, kuid ta võis öelda „emanikkuja” nii, nagu mitte ükski inglase seda kunagi öelnud pole. Kui ta oli vihane, muutus ta kõne ohtlikult siidiselt venivaks, mis hellitas kõrva, kuid mille põhitoonis virvendas keevaline ähvardus. See hirmutas mind, kuid samas erutas tohutult. Ma teadsin, et David läheb Bosniasse, vaatamata kõigele, mida ma öelda võisin, ja taganesin kiiresti.

„Anna andeks, anna andeks! Jääb mulje, et ta on hea mees – peaksin teda intervjuerima. Ja see lahendab minu dilemma emadekooli suhtes. See on hea mõte. Ma lihtsalt soovin...”

* Late Arrivals Club (ingl). *Tlk.*

„Mida sa soovid, musitibu?” Ta hääli oli endiselt siidine, kuid nüüd loopis ta metalliklompi pahaselt ühest käest teise.

Tahtsin öelda, ma lihtsalt soovin, et sa ei läheks Bosniasse ja oleksid paar kuud minuga. Ei teeks mitte midagi. „Ma lihtsalt soovin, et seal oleks kena hotell,” lõpetasin mannetult.

„Sa oled õnnega koos. Külas on võõrastemaja, mille omanikud on Hamiltoni sõbrad. Kirjutasin nende nimed kuhugi üles. Mõtlesin, et helistan neile, kui sa nõus oled, muidugi, ja kui sa ei arva, et ma olen... liiga jultunud.”

„Ei, helista neile ja broneeri, mida tahad. Oleme vist vabad. See sõltub vist sinu ajakavast. Sellest, mis ajal sa Bosniasse lähed – see tähendab, kui sa Bosniasse lähed. Siis, kui sa tagasi tuled, peaksime ära tegema viimased intervjuud Suurbritannias. Kas see sobib?”

Ta kehtas õlgu. „See sõltub sinust.” Ta võttis mul jälle ümbert kinni ja osa mu hirmudest haihtus. „Elle, ma pean täna õhtul umbes tunnikeseks minema ateljeesse. Ma tulen tagasi, sobib?” Kui ta seda ütles, tulid ka mu hirmud tagasi.

„Ikka. Nagu viis kopikat.”

David lahkus, kui ma olin vannis, ilma hüvasti jätmata. Kuid David ei jäta kunagi hüvasti, ei telefonis, ei peolt lahkudes, mitte kunagi. Neid sõnu pole olemas. Tunnen mehi, kes jätavad kogu aeg hüvasti, ilma lahkumata, aga kui David peaks minu juurest lahkuma, ei ütleks ta kindlasti midagi sellist nagu head aega. Ma ei usu, et ta üldse midagi ütleks.

Võin vanduda, et tundsin oma ristluu ümbruse konte paisumas, lamades lõuani auravas vees. Kui ma välja tu-

lin, pidasin plaani võtta tema ärritamiseks veel üks klaasike veini, aga mu pea valutas. Selle asemel helistasin vanematele. Ema võttis toru teise kutsumise peale.

„Rosinake! Kuidas tund oli?”

„Kust sa tead, et mul täna tund oli?”

„Kas sa arvad, et ma ei hooligi sinust? Kas sa arvad, et ma ei muretse oma lapselapse pärast? Ma kirjutasin selle oma päevikusse samal hetkel, kui sa ütlesid, et olid ennast kirja pannud. Oleksin helistanud sulle juba mitu tundi tagasi, aga isa ei lubanud mul uudishimutse-
da.”

„Tunnil polnud viga, emm. Pääaegu. Tegelikult ajas see öökima. Võib-olla on nii, et on naisi, kes suudavad lapsi sünnitada, ja naisi, kes ei suuda. Mis siis, kui mina ei suuda sünnitada?”

„Kallis laps, beebid tulevad ilmale nii või teisiti. Nad ei saa kõhtu jääda. Elu on selline.”

„Aga mis minust saab, emm? Mida see minuga teeb?”

„Kullake, oota üks hetk, ma pean vaatama, ega su isa teise telefoni otsas ei ole.”

„Issi teab, kust lapsed tulevad! Ta peab vastu küll.”

„Einoh, muidugi ta teab, aga see ei tähenda, et ta tahab kõiki veriseid üksikasju oma pisitüdruku suust kuulda... Mehed ei ole alati nii tugevad, nagu meile meeldiks mõelda.”

„Ka naised mitte. Ma lükkasin tunnid natuke edasi. Neid on parem pärastpoole võtta ja David kibeleb, et minema saada. Meil on vaja kohtuda ühe vana tegelasega Prantsusmaal ja nii me otsustasime teha sellest puhkuse.”

„Just see, mida sa vajad. Pisut lõbutsemist, pisut päikest, pisut romantikat...”

„Oh, emm...” nuuksatasin.

„Mis on, kullake?”

„Ei midagi. Minust saab üks vilets ema.”

„See pole võimalik. Kuula nüüd mind. Sind ootavad suured sündmused – sinu elu suurim õppetund. Sinu ja Charlie saamine, rõõm teie kahe nägemisest, on kahtlemata minu ja teie isa kõige suurem kogemus.” Ta tegi pausi. „See ei ole Davidiga seotud, ega ju?”

„Ei... Vähemasti mitte ainult. Aga ta läheb Bosniasse.”

„Läheb?” Ma võisin ema mõtlemist kuulda. „Lase tal teha, mida iganes tal on teha vaja, Elena, ja kasuta seda ära nii hästi, kui suudad. Ta on hea, korralik mees. Sul on liiga suur kalduvus endale ise muret tekitada. Tunne ennast hästi, kullake, tunne ennast *õnnelikuna*. Need asjad saavad ise klaariks.”

„Mis sinul paari järgmise nädala jooksul kavas on, emm?”

„Mind värvati ülejärgmiseks nädalaks Commonwealth Society õhtusöögi perenaiseks. Ma ei tea, mida teha. Sa ju tead, et ma ei oska süüa teha – ma pean mingi toitlustaja leidma ja siis toidu ära rikkuma, nii et näiks, et mina selle tegin. Sa tunned neid inglise naisi, nad on alati nii uhked oma näruse söögivalmistamisoskuse üle. Mida ma pakkuma peaksin? Karripulbriga vürtsitatud raguud? Võib-olla ma saan Bombay Brasserie ära rääkida, et nad tooksid söögi kohale... Sina ja David ju *tulete*, eks ju, kullake?”

„Kui me just Prantsusmaal ei ole, emm.”

„Kuhu te lähete?”

„Mingisse külasse nimega Sainte Cécile. Lot-et-Garonne’is.”

„Kõlab nagu kolgas.”

„Seda ta ongi. Ma pean nüüd minema – annad issile minu poolt musi?”

„Ma ei saa. Kui ma seda teen, saab ta teada, et sa helistasid, ja nahutab mu läbi, et ma temale toru ei andnud. Aga helista ja ütle siis meile, millal sa ära oled, kui kaua, ja jätta meile telefoninumber, kust sind kätte võib saada. Ma ei taha, et mu lapsuke ära kaob, selge? Mitte kumbki neist.”

„Emm?”

„Jah, kullake?”

„Kas sulle meeldis ema olla?”

„Kas see mulle meeldis? Kullake, ma *armastasin* seda, armastan siiani. See ongi elu.”

„Kas sa ei muretsenud?”

„Mille pärast?”

„Selle pärast, mis sinuga juhtub, kas me meeldime sulle, kas sa saad hakkama, kas sa veel kunagi näed hea välja?”

Kuulsin oma ema kõlavat naeru mööda telefoniliini helisemas.

„Kullake, ma olin nelikümmend kaks, kui ma sinu sain. Küps, vana iga ja ma ei teadnud lastest *midagi*. Mul vedas, et olin rumal nagu eesel – ma oletasin, et kõik läheb hästi, ja läkski. Kõik läks nagu lepase reega. Sinul läheb samuti. Ära otsi endale ise südamevalu. Sa ju tead, mida ma olen alati öelnud – kui oled õnnelik, istub su voodi otsas mure, ja kui oled kurb, ootab sind juba õnn.”

Ta hakkas laulma seda laulu, mis tavaliselt ajas mu hulluks, kuid tol korral see päris meeldis mulle.

Rõ-hu-ta-ma pead, mis positiivne.

Hül-ga-ma pead kõik, mis negatiivne.

Jaatav olgu sinu sõna viimne.

Ära mässa härra NII-EHK-NAAGA!

Rõõmu jaota ikka maksimaalselt.
Nukrus kahanegu minimaalseks.
On, mis on, kuid olgu raskekaalne.
Ära mässa härra NII-EHK-NAAGA!

„Mind see aitas, pisitüdruk, ja aitab sind ka. Maga hästi.”

Nägin sel öösel imelikku unenägu. Nägin unes, et olin kodus, oma korteris, ja lõikasin endal sõrme maha. Jalutasin näppu hoides rahulikult kõrvalkorterisse, mis oli haigla. Arst ütles mulle, et ta saab päästa kas mu sõrme või lapse, kuid ma pean valima nende kahe vahel. Palusin tal päästa sõrme. Ta vaatas mu käe peale ja ütles: „Kuid te pole ju isegi abielus.” Selle hetkeni polnud ma taibanud, millise sõrme ma olin ära lõiganud, ja vaatasin uudishimulikult alla. Olin maha lõiganud vasaku käe selle näpu, kuhu käib abielusõrmus. Lehvitasin ägedalt paremat kätt, välgutades sõrmusega: „Olen küll, olen küll! Ma lihtsalt kannan seda teises käes.” Ta vaatas mulle väga tõsiselt otsa ja lausus: „Sellest lihtsalt ei piisa. Ma kardan, et ei saa teid aidata.”

Kairo

Theodore ei näinud teda enam uuesti ei Shepheardis ega Gezira Spordiklubis, vaid Kairo ööklubis nimega Kit Kat. Pool aastat oli möödunud sellest, kui ta oli terrassil naist esimest korda silmanud, ja nüüd oli juba 1943. aasta jaanuar. Theodore oli veetnud jõulud lennuväljal 140, Baheira nr 1, Gambuti lähedal Liibüas. Kõrbevägi ja seda toetav õhukaitse liikused püsivalt lääne poole. Jõulud olid nurjunud, halva ilma tõttu oli tegevust olnud vähe, kuid mehed olid välimessis lõõnud püsti mingisuguse puu, kaunistanud selle mahakantud punaseks värvitud elektripirnidega ja plekkpurkidest lõigatud kujuketega ning puistanud sellele seebihelbeid, millega Theodore oleks eelistanud pesta oma mundrit. Süüa oli olnud külluslikult: veoautoga oli lendurite kööki toodud sealiha, kalkunit ja igasugust garneeringumaterjali pluss head chiantit, mis oli näpatud okupeeritud Itaalia baasidest. Ainus asi, mida neil ei olnud, oli puhas vesi. Vett veeti kaugemal kõrbes asuvatele lennuväljadele bensiinitsisternides ja seda töödeldi nii, et ammoniaagi maitse peaaegu varjutas bensiini.

Ometi olid need kõige ilusamad jõulud, mida Theodore mäletas. Seistes suitsu tehes välimessist eemal üksinda lõputu taeva all, jooksis pisar mööda ta põske alla – ei rõõmust ega kurbusest, vaid tugevast elamusest. Ta läks tagasi pidustustele, mis olid nii õhu- kui maavägede moraali hoidmiseks vältimatud. Theodore, nüüd juba kapten Hamilton, lõi kaasa jõululaulude laulmisel, ja koos eskadrilli ülemaga esitas isegi tõlgenduse „Good King Wenceslasest”. Kolonelleitnant langes viimase refrääniga ajal tardumusse, mistõttu Theodore'il tuli teda toetada ja laulda poole valjemini. Tema ja veel mitu lendurit viisid eskadrilli ülemat telki voodisse ning selleks ajaks komandör poolenisti norskas ja poolenisti ümises „O

Little Town of Bethlehemi...". Theodore lahkus telgist, kui noored lendurid otsustasid riietada oma teadvusetu komandöri jõuluvanaks. See oli olukord, mida võiks nimetada purjus juhtumiks.

Uuel aastal, pärast pooltteist aastat tegevteenistust kõrbes, paigutati ta kolmeks kuuks teeninduskoosseisu ohvitseride väljaõppeüksusesse Ismailiasse. Enne aue ülesande täitmisele asumist sai ta neli päeva puhkust. Ta oli ülesande vastu võtnud tõrksalt, sest see tähendas lahkumist 37. eskadrillist, mis sest, et ajutiselt. Ainus, mis teda Kairosse mineku juures lohutas, oli lootus uuesti näha seda naist, kes oli pool aastat figureerinud tema rahututes unenägudes. Kõigepealt läks ta Ismailiasse, klubisse lõunatama ja ujuma, seejärel edasi Kairosse. Esimene peatus, nagu ikka, Shepheardi hotell. Theodore rõõmustas, nähes terrassi eesosas istumas Drongie Broeki. Ta oli teda viimati näinud oma esimesel saabumisel Kairosse ning oli sageli mõtisklenud, mis võis olla saanud väarikast lõuna-aafriklasest, kas ta naine oli nüüd lesk ja lapsed orvud. Ei olnud kasulik mõelda liiga palju sellest, mis võis olla või mitte olla juhtunud kellegagi neist vendadest, nendega, kelle suhtes ta ei saanud midagi ette võtta. Targem oli koondada jõupingutused ja energia oma meeskonnale.

Drongie oli ellu jäänud, kuid ta silmadesse oli siginenud see tuhande-jardi-kaugune pilk, mis oli omane liiga kaua rindel olnud meestele. Theos tekitas see vaade palju suuremat ärevust kui närvilised tõmblused, mis olid täheldatavad nii paljude kõrbes olnud meeste puhul; või käed, mis tahtmatult rapsasid ära ajama reaalseid või kujutletud kärkseid; või kontrollimatult värelevad silma-
laud. „Põrnitsus” oli kõige hullem: see oli nagu vaade ookeanile, nii ilmetu ja tühi ja sügav, kui üldse võib ette kujutada.

„Hamilton, peaksin küll ütlema – kapten. Mõtlesin,

kas sa ilmud veel välja. Kavatsen poistega just mingile paatmaja peole minna. Tahaksid sa kaasa tulla?”

„Ei jäta just sinu tüüpi mehe harrastuse muljet, Drongie.”

„Või nii? Minu jaoks pole enam mingit tüüpi harrastusi, vanamees. Aga poistele teeb see kindlasti head. Mõned neist on värskelt väljaõppeüksustest tulnud – las lõbutsevad pisut enne kõrbesse suundumist.” Drongie hääl oli sama ilmetu kui ta silmadki ja Theodore pidas omaette aru, kas poleks temalgi aeg võtta puhkust mõnes operatiiv-väljaõppeüksuses. Ta nõustus minema seltskonnaga kaasa Kit Kati klubisse, mis asus ühel Niiluse kalda külge ankurdatud laeval.

Kui nad saabusid, oli kell alles üheksa, kuid klubi oli rahvast pilgeni täis, mistõttu jätkus kõigist väeliikidest ja eri rahvustest ohvitseride ka õue, jaheda õhtuse õhu kätte. Uksed olid avatud ning Theodore kuulis selgesti ansamblit.

Algab minu tundeline teekond,
Kerge on mu südamel.
Algab minu tundeline teekond,
Mälestustest hing on hell...

Ei teand süda „igatsev” on veelkord
Ei tea, miks ma rändan veel?
Algab minu tundeline teekond,
Tundeline kodutee...

Uksel seistes nägi ta naist. Naine istus leti ääres baaripukil ja tema juustesse ühe kõrva kohale oli pistetud punane lill. Kaks meest, üks neist Ameerika lendur, teine tsiviilriietes, seisis baarileti vastu nõjatudes kummalgi pool naist, kuid ta pea ja õlad paistsid nende kohalt väl-

ja. Ta naeris, punased huuled praakil. Tal oli seljas must kleit ja ta silmad olid ümberringi kerkivate suitsurõngaste tõttu vidukil. Theodore silmitses teda, kui naine tõstis käe huulte juurde ja tõmbas sigaretist mahvi, pöörates suitsu silma sattumise vältimiseks pea tema poole. Theodore märkas naise kaela pikka joont, teravat põsesarna, tema roheliste silmade kallet, tema ülespidi koolutatud juukseid, punase lille siluetti kuldse värvi taustal, märkas kõike seda enne, kui naine pani teda tähele; ja ta tundis sedasama ootamatut hirmu ja rõõmu voogu, mis tabas teda paar hetke enne lendutõusmist. Seekordne tunne oli isegi tugevam. Kui naise silmad tema omadega kohtusid, silmitses naine teda hetke, pöördus aeglaselt baari poole, kustutas sigareti ja kallutas pea korraks tsiviilriietuses mehe kõrva poole, mille peale too pöördus uudishimulikult Theodore'i vaatama. Naine libistas ennast baaripukilt maha ja hakkas puusi õõtsutades läbi rahvasumma tema poole liikuma, jalas kõrgete kontsade ja rihmadega kingad, milliseid Theodore polnud näinud Inglismaalt lahkumisest saadik. Naisel näis ruumi läbimine võtvat kümme-viisteist pikka minutit; iga kord, kui ta peatus kellegi tervitamiseks, tümitas Theodore ennast selle eest, et oli kujutlenud, nagu liiguks naine tema poole, aga vahetanud paar sõna või naeratust või naernud pisut, jätkas naine oma kindlat, kuigi kõverat teekonda. Ta jäi seisma mõni toll Theodore'ist eemal. Naine oli väiksem, kui mees oli kujutlenud, ta pea ulatus Theodore'ile ainult poole rinna kõrgusele, kuid ta tõstis oma näo üles ja vaatas julgelt mehe silmadesse. Ootamatult jõudis Theo sõrmetesse naise parfüümi, midagi magusat terava kõrvalnoodiga.

„Terekest.” Naine kõnetas teda esimesena. Ta hääli oli pehme ja soe ning äratuntavalt ameerikalik. „Me kohtume jälle.”

„Ei,” vastas mees aeglaselt. Kõige vähem soovis ta

mõjuda kidakeelse koolipoisina ja rabeles pööraselt. „Te eksite. Teiega kohtumist ei oleks ma kindlasti unustanud.”

„Võib-olla ei tutvustatud meid ametlikult, kuid ma olen veendunud, et tunnen teid ära.”

Theodore võttis naise käe oma pihku. „Ma ei suuda teile öelda, kui hea meel mul on teiega tuttavaks saada. Kas te sooviksite kuhugi edasi minna?”

Naine naeris. „Te alles saabusite siia!”

„Olen juba kõike näinud, mida näha tahtsin,” vastas ta siiralt.

„Või nii.” Naine tegi pausi ja silmitses teda, pea ühele küljele viltu, käsi puusal.

„Palun.”

„Ilmselt isegi võiks, aga...” Naine heitis pilgu üle õla.

„Teie sõbrad? Lendur?”

„See on üks kodukandi poiss. Teine on minu ülemus...”

Tsiviilriietes mees jälgis neid endiselt.

Theodore rääkis vaikse tungiva häälega. „Palun. Palun lubage mul pakkuda teile üks jook kusagil vaiksemas kohas. Öhtusöök. Mis tahes. Ma ei taha kohtuda teie sõpradega. Ma ei taha teist midagi teada. Ma ei soovi teada isegi teie nime. Ma ei taha teha läbi kõiki neid seltskondlikke viisakusi ja vestlusi. Mitte seni, kuni oleme omavahel. Palun öelge jah. Siis tahan, et räägiksite mulle endast kõik, kus te üles kasvasite, kuidas teie ema nimi on, mida te siin Kairos teete, kui kauaks te siia jääte, kes oli koolis teie lemmikõpetaja, mis on teie parfüümi nimi, kes kinkis teile selle lille...” Ta kergitas pisut kätt, kartes, et kui ta naist puudutab, haihtub too nagu miraaž. „Me võiksin minna tagasi Shepheardisse.”

„Kas te arvate, et see on hea koht omaette olemiseks?” küsis naine lõbustatult, nii et ta hääles helises naer.

„Mul ei ole silmi kellegi teise jaoks.”

Jälle vaatas naine teda narritavalt ja Theodore kartis, et ta kuuleb mehe südamet klopimist. Siis ulatas naine talle väikese sedeli. „Hea küll, efendi. Olge hea, võtke mu mantel, ja ma kohtun teiega väljas. Pean ülemusega paar sõna vahetama.”

Theodore ei saanud temalt silmi ära, kui naine liikus põikleval ja õõtsuval sammul tagasi baari poole. Korraks vaatas naine üle öla tagasi ja naeratas talle julgustavalt, ning Theo ulatas sedeli ettekandjale, silmad naise küljes kinni nagu needitud. Ta tahtis näha, kuidas ta jätab kahe mehega leti ääres hüvasti. Äkki oli talle ülimalt tähtis, et naine ei suudleks neid hüvastijätuks, et nad ei puudutaks teda üldse. Ta kartis pealt näha, et tsiviilriietuses mees puudutab naise pihta või põske, märgata, et ta sõrmed viivitavad naise käel mürdosa sekundist kauem või et ta teeb lahkumishetkel mõne muu omanikuliigutuse. Theodore suutis vaevu hingata. Hoolimata sellest, kas ta pääseb sõjast eluga või mitte, jääb talle teadmine, et vähemalt ühel õhtul oma elus elas ta tõeliselt. Kumbki mees ei puudutanud naist, kuigi Theodore kujutles, et ülemuse suu tõmbus korraks halvaks panevalt pingule.

Kui naine uuesti Theodore'iga liitus, hoidis mees punast mantlit tema jaoks valmis. „Mitte keegi teine peale paganama jänki ei kannaks Kairos sellist mantlit,” pomises mees hämmelduses.

Järgmisel päeval pärast Ismailiasse naasmist istus Theodore naisele kirja kirjutama. Ei oma meeskonnaga ega kaasohvitseridega ega isegi perekonnaga kodus ei olnud ta suutnud leida omaenda häält, kuid pöördudes naise poole valas ta paberile oma hinge.

Lennuväekapten T. R. Hamilton
37. eskadrill
Ohvitseride väljaõppeüksus, Ismail
DAF*

12. jaanuaril 1943

Armas G.D.Y.

Tunnistan, see pole just kõige romantilisem pöördumine, kuid ma ei suutnud otsustada, kas kirjutada mu kullake, minu kõige kallim, kullakallim, kallike, mu tüdruk... Iga kord, kui ma ühe neist kirja panin, olin sunnitud paberi puruks käristama, mõistes, et mul pole ei õigust ega ka lihtsalt jultumust kasutada selliseid omandavaid, kuigi ehk õrnu pöördumisi selle ajani, kui Sina annad selleks loa – oma õnnistuse, ma loodan. Mu toa põrand on täis kõrvale heidetud pöördumisi. Ole nii kena ja vali neist üks oma maitse järgi välja, kribi see aerograafile ja saada kiirpostiga minema. Ma valvan kirjakasti seni, kuni see saabub.

Ainult kakskümmend neli tundi on möödunud hetkest, kui jätsin Su Shepheardisse, ja need kakskümmend neli tundi näivad olevat kestnud kauem kui kõik need kuud, mis ma siin Jumalast mahajäetud maal olen viibinud. Meie lahkumisel ütlesid Sa, kui ma õigesti mäletan: „Ei mingit kahetsemist.” Mu armas noor daam, ma ei suuda kirjeldada, kui valjult ja igikestvalt peksleb mu rinnas lootus. Meie vahel ei tohi olla mingeid saladusi ega valesid, sestap teen oma esimese ülestunnistuse: ma hüüsin tagasi, et heita veel viimane pilk Sulle, kuldne tüdruk. Kahetsesin sügavalt, et ei allunud Sinu käsule,

* DAF (Desert Air Force) – Kõrbe Lennuvägi (ingl). Tlk.

sest läbi rahvasumma õnnestus mul Sind vaevu silmata – näis, et pool USA Maaväe Lennukorpuse personalist parvles „meie” laua ümber, kui minu iste polnud jõudnud veel jahtudagi. Õnnelikud saadanad. Olen kindel, et Su silmad sädelesid neile sama lõbusalt kui mulle, ja siiski hellitan ma liiga optimistlikku lootust, et vahest oli nende sära pisut vähem ere? Ah! Kuidas küll inimene klammerdub selle sõnakese – lootus – külge!

Jõudsin tagasi ohvitseride baari, kus käis tüüpiline pühapäevalõunane meelelahutus – pidu kestis poole kahest kuni umbes poole kaheksani õhtul, sest Itaalia sõjavangidest baarimehi veendi tasuks sigarettide eest uksi lahti hoidma. Kuni eilseni ei olnud mul „tõsise meelelahutaja” kuulsust, kuid minu kurbus Kairost lahkumise pärast pidi saama üht- või teistviisi uputatud, ja vesi on siin sama jälg nagu kõrbes. Kui jõudis kätte õhtusöögiaeg, otsustas osa meist minna messi lühikesi pükse pikade vastu vahetamata. Selle eest langes meile osaks palju pahuraid pilke – ilmselt kõrbes võidakse sellisele käitumisele vaadata läbi sõrmede, aga mitte siin, Ismailias. Söök – ei midagi sellist, mis võiks Sind Continalist või P'tit Coin de France'ist ära meelitada – tavaline õhuke leib ja konserveeritud veiseliha juurviljahautisega, mis sai alla loputatud rohke viinamarjamahla ja vermutiga, mis on iiveldama ajav kombinatsioon, ja seda sõna-sõnalt pärast selle küllases koguses tarbimist ja brändi abil kõrist alla ajamist.

Tagasi baari, kus üks vend luges kõva häälega ette John Oxenhami raamatut „Kõrbepatrull”: „Igal mehel on valida Kõrge ja Madala Tee vahel ja iga mees otsustab, kumba Teed tema hing läheb.” Täielik mõttetus. Minu vabandused ühtviisi nii Sinu kui Oxenhami ees, kui ma valesti tsiteerin, kuid mu mõtted on veidi hajevil ja mälestused viimastest tundidest hägusamad kui kolmekümne kuue ja neljakümne kaheksa tunni tagusest

ajast... Siis, kui me uuesti kohtume – kui me uuesti kohtume –, toon Sulle selle raamatu; lood täiuslikust kangelaslikkusest, puhtast idealismist, õilsate hingede võitlustest surmatoova Hunniga on juba nädalajagu pidanud sööklat naerukrampides. Oxenhami jaoks on kõik lendurid automaatselt „surma või võidusära, vere või liiva tüüpi”. Meie, vaesed hirmunud hinged, haarates brändi järele ja püüdes vaigistada nii oma sisemist värinat kui sisikonda, leiame, et see on paras teema nõökimiseks. Oleme ühel meelel, et ainus raamat lendurielust, mis ei ole puhas väljamõeldis, on V. M. Yeatesi „Tiivustatud võit”. Sööklas käib see viie naela eest käest kätte.

Kuigi ma kirjutan küüniliselt, leian end olevat kummalises tahtehalvatuses, sest ehkki ma kindlasti ei ole „surma või võidusära” tüüpi, tunnistan, et see väljaõppeülesanne oli mulle üsna vastumeelt. Mu süda ütleb mulle, et kui mul tuleb siin üldse olla, peaksin lendama ja olema koos oma meeskonna ja eskadrilliga, mitte roheliste õpetamisel kandu kokku taguma, kui suur ka ei oleks vajadus selle järele. Oma parimaid ponnistusi ei võlgne me mitte mõnele üllale eesmärgile, vaid neile, kes usuvad meisse, ja usuvad, et me suudame teha seda tööd, mis meile on teha antud; ja nendest inimestest eemalviibimisest tingitud masendus on minu jaoks peaaegu talumatu. Ometi kirjutasin Sulle tahtehalvatuses – jah, sest Sinuga kohtumisest saadik on mu mõtted eskadrilli naasmisest ümber lülitunud küsimusele, kuidas kuradi päralt pikendada siin viibimist ja hakkama saada veel kahe päeva hankimisega Kairosse, et näha Sind veel kord, kui tahes üürikeseks. Arusaamine, et viimane mõte on tugevam ja tungivam, täidab mind häbi ja rõõmutundega.

Kallis daam, Sa ei tunne mind veel piisavalt hästi, et teada, et ma ei ole sentimentaalne tüüp, et need tunded üllatavad mind ennast sama palju, kui need arvatavasti üllatavad Sind. Kuid hoolimata oma ebamehelikest

emotsioonidest ja sellest, kas need on õigustatud või mitte, on need siiski tunded, lõpuni ehtsad. Kuidas ma saan nii tugevasti võtta südamesse inimest, kellega olen tuttav alles nii vähest aega – õhtune jutuaamine, hommikune jalutuskäik, lõuna, ujumaskäik, felukisõit enne õhtusööki ja siis adjöö? Kas ma saan uskuda armastusse esimesest silmapilgust? Põrgu päralt, ei – kuid siiski. Olen Sind juba hoiatanud, et ma ei ole „teadjamees”, mis puutub südameasjadesse. Mainisin üht armast tütarlast, mu hea sõbra Peteri õde, keda ma Oxfordis kutsusin mõne korra kohtama; ja jätsin mainimata Cornmarketi Golden Crossi baarineiu Jeannie, kelle vastu ma samuti teataval määral tõmmet tundsin; kuid need hägused ja nõrgad mälestused poisilikust kirest ei aita mind praegu sugugi. Mul ei ole pakkuda kogemust ja mu pea on pungil täis värsiridu – kõik täiesti kasutatud. Saan ainult mõlema käega kinni hoida oma südamest, et vaigistada selle hirmutavat tagumist – kas mu südamelöögid häirivad Sind Zamalekis? Hoian seda vagusi, kuni saadad sõna, et lubad mul veel kord olla õhtusöögil Sinu saatjaks. Kui ma seda tean, ei suuda ei taevas ega põrgu takistada mul hankimast kahekümne nelja või neljakümne kaheksa tunnist linnaluba. Ja kui Su vastus on ei, et on liiga palju Tommysid ja Johnnysid ja Hankse ja teisi, kes põhjendatult pretendeerivad Sinu ajale kui mina, siis, halastuse nimel, kallid daam, saada mulle sõna – siis saaksin oma südame vabaks lasta ja selle neetud trummeldamise oma kõrvust välja ajada.

Sa rääkisid mulle endast nii vähe, kuid ometi ei jätta mind maha mõte ja ettekujutus Sinust. Ma ei saa enam kunagi näha ühtegi naist, mõtlemata, et ta peaks kandma oma juustes lilli; ja kunagi enam ei saa ma vaadata naist, kelle puhul ma ei mõtleks, kui halvasti see talle sobib. Miski ei saa välja tõrjuda Sinu portreed, mis ripub mu mõtteis – Sinu kuldsed juuksed, Sinu nõiduslikud sil-

mad, Sinu naeratus, mis ilmutas end isegi siis, kui Sa püüdsid kogu jõust tõsine olla. On hetki, kus see pilt hajub, kuid seda ainult sääse tõttu. Kui Sa peaksid huvi tundma märgistatud kohtade vastu siin paberil, siis X tähistab kohta, kus veel üks ennast sodiks lendas. Kuidas see sobib romantikaks? Et ainus, mis mu mõtteid Sinust eemale viib, on sääsed, kellel on siin pidada oma isiklik laiaulatuslik sõda. Igal ajal eelistan neile fritsu. Raken dan nende armetute olevuste vastu meie endi õhukaitse süsteemi – teen pealtkatet, istudes siin voodiserval, pidžaama kurguni kinni nõõbitud, käterätt peas, püksiotsad topitud säärsaabastesse, rätik kaelas, siidist lendurikindad käes, tekk põlvedel; ja ikka saavad need nadikaelad mind kätte. Üks hea põhjus, miks minna tagasi kõrbesse, kus sääsed on vähem tüütud.

Räägin seda Sulle kahe lootusega (jälle see hirmutav sõna!). Esiteks, et see naljakas pilt minust (mis on nii kaugel sinise mundri laenatud hiilgusest ja särast) võiks kutsuda esile ühe Su vaimustavatest naerupahvakutest, ja teiseks, see on vilets katse eristada seda kirja nendest epistlivirnadest, mida on Sulle saatnud armuvalus vaevlevad kosilased, kellel on olnud küllalt õnne viibida tund või paar Sinu seltskonnas. Taevas hoia, mida Sa küll teed nende kõigiga? Kui ma ei teaks, et teie „onu Sam” pakub teile selliseid maiseid hüvesid, mis panevad iga teise saatkonna kadedusest higistama, lohutaks mind mõningal määral arusaam, et see pakkumine võiks teistega ühineda üllas ettevõtmises hoida Sinu tuld põlemas külmal talveõhtul; ja saaks seega meelsasti ohvriks toodud tõeliselt väärtuslikule eesmärgile hoida üks kuldne tüdruk soojas...

On ka kolmas põhjus, miks ma jutustasin oma lahingust sääsega; ning seepärast et ma ütlesin, et olen Sinuga alati aus, ja ma kardan, et see kiri võib jääda minu ainsaks võimaluseks seda tõestada, siis teen oma teise üles-

tunnistuse: kirjutan üles kõik, mis mulle pähe tuleb, selleks et vältida kirja lõpetamist. Kui kirja pöördumise valimine oli riskantne, siis kirja sobilik lõpetamine on seda veelgi enam. Terve mõistus (mida ma tunnen endal täna-
sel õhtul ja kõigil teistel hetkedel, alates Sinu nägemisest Kit Katis napilt olevat) ütleb mulle, et pean lõpetama, kui tahan, et mul oleks kas või lootust (jälle!) vastust saada.

Seepärast siis, kallid kuldne tüdruk, tuleb see kiri minu kõige soojemate tervitustega, kõige õrnemate mõtetega ja kõige hulljulgemate lootustega,

Sinu, kui Sa ta vastu võtad,

Theodore

Naine vastas telegrammiga, et läheb temaga õhtustama, millal iganes Theodore saab linnaloo Kairoosse. Theodore telegrafeeris tagasi ja määras kohtamise kolme nädala pärast. Nende nädalate jooksul elas ta 6. veebruari nimel. Naine omakorda püüdis kohtumisest mitte mötelda, kuni saabus kokkulepitud ajal hotelli. Metropoli baar oli pilgeni täis nagu igal õhtul. Ta istus väikese kaheinimese laua taha ning silmitses ootavalt ust. Theodore oli telegrammis öelnud, et kohtub naisega kell seitse, kuid praegu oli pool kaheksa läbi. Tool naise kõrval ei püsinud vabana kaua, sest sellele pretendeeris igast rahvusest meesterahvaid. Mõned olid talle tuttavad ja teised võõrad, kuid mõlema leeri lähenemiskatsetele andis ta ühesuguse heasüdamliku vastuse: kaunis naeratus, lahke sõna või paar ja pearaputus, mis jättis mulje viisakast kahetsusest. Üks täies purjes kaasmaalane oli eriti järjekindel ja pärast viit minutit vahetpidamatut sõnamulinat lubas noor blond naine teha endale välja ühe joogi.

Mees süüitas ta sigareti, kasutades juhust kummarduda üle laua, kuni ta nägu oli vaid mõni toll naise näost eemal. Ameeriklane asus jutustama oma elulugu, ja vilunud kuulajana, kelleks ta oli saanud, kallutas naine tähelepanelikult oma pead ega pannud tähele pikka kasvu Inglise lenduri saabumist enne, kui too seisis otse ameeriklase selja taga. Naise pilk rändas üles, kus kohtus mehe siniste silmadega.

„Vabandust, semu, mulle näib, et sa istud minu toolil.“ Theodore Hamilton kõneles, nagu oleks tegemist kohaga Covent Gardenis, kuid tema pilk püsis liikumatult noore naise silmis.

„Kuula mind, vennike. Sisekorrareeglid – kes ees, see mees. Pealegi, daam kutsus mind enda seltsi, ja pagan, ta on jänki, otse Washingtonist, Columbia distriktist. Ta on mu... öde, kurat võtaks, nii et viska varvast, Tommy.“

Lendur kergitas korra kulme ja vaatas rivaalile esimest korda põgusalt otsa, enne kui pööras pilgu tagasi naisele. „Sel juhul, vabandage mind... Kas te oleksite nii armuline ja tutvustaksite mind oma... õele?“

Naise silmad heitsid vastuseks sädemeid.

„Einoh, muidugi,“ vastas Ameerika sõdur heatujuliselt ja kummardus laua kohale. „Mis sa ütlesidki oma nime olevat, kullake? Mul läks meelest.“

Viisakalt, kuid kindlalt tõmbas inglase tema tooli laua äärest eemale ja osutas peaga nõksatades ukse poole, patsutades samal ajal auastmepaelu oma õlal.

„Neetud britid, ei jäta kunagi oma trumpe kasutama... Ei see tähenda mulle miskit,“ porises ameeriklane, kuid tõusis teenistusvalmilt, kuigi kübeke ebakindlalt. Ta suudles naise kätt ja andis Theodore'ile au. „Kui ma ei oleks joonud ühte õlut ülearu ja kui mul poleks homme ärasõitu, korraldaksin sulle kõvasti peamurdmist, noka-meis.“

„Selles ma ei kahtle.“

„Ta on üleni sinu päralt, Tommy, kuid ära teinekord jäta ameerika tüdrukuid baari ootama või sa pole neid väärt. Hoolitse ta eest hästi, kuuled?” Ta lajatas Theodore’ile kämblaga seljale.

„Teen seda kindlasti, kapten.” Theodore istus tema kohale laua äärde ja tõmbas oma tooli kaaslannale lähemale. Naine silmitses teda pingsalt. Theodore ei püüdnud teda, aga rääkis vaikse häälega tema kõrva lähedal, et võidelda neid ümbritseva lärmiga. „Kui ma ei teaks, et sa oled daam, võiksin sind süüdistada baarides hulkumises ja kummaliste meeste üleskorjamises.”

„Ja kui mina ei teaks, et sa oled džentelmen, võiksin sind süüdistada viisakusetuses daami vastu. Olen siin olnud nelikümmend viis minutit. Mind hakkasid juba ründama kummalised pilgud, rääkimata kummalistest meestest, nii et minu arvates oli ta jutt põhjendatud.”

„See polnud tal muud kui ettekääne. Palun vabandust, et ma hilinesin! Mul õnnestus vaevu tulema saada. Hea, et olen õiguslast haridust saanud – pidin selleks kõvasti sõdimat, et kuu jooksul teist korda puhkust saada. Väitsin, et tegemist on perekondlike põhjustega. Kasutasin muljet avaldavat enesekaitset ja pääsesin ilma karistusest.”

Naine naeratas pikkamisi. „Ma ei teadnud, et sa oled jurist.”

„Sa ei tea minust üldse kuigi palju, ega ju, kuldne tüdruk? Vahest on kõige parem, kui see ka jääb nii.”

„Seda ma ei tea. Mina sinu asemel räägiksin ära iga vähegi muljet avaldava seiga, mis pähe tuleb, et parandada pilti, mis mul sinust on jäänud.”

„Ja milline see on?”

Naine kissitas silmi, justkui püüdes näha midagi silmapiiril. „Noh, „nokamees”, kui ma piisavalt pingutan, siis ma peaaegu näen ühte vennikest, kellel on seljas kurguni kinni nõõbitud pidžaama nagu väikesel heal poisil, tekk üle pea ja kindad käes...”

„Kui julm. Mina, vaene süütuke, paljastasin sulle oma hinge, ja sina ainult pilkad. Kas mu kiri ajas sind vähemalt naerma?”

„See soojendas,” vastas naine lihtsalt.

„Siis ma kirjutan iga päev. Kaks korda päevas. Kas sa lubaksid mul seda teha?”

Naine noogutas aeglaselt ja Theodore tundis kuuma-lainet põskedesse voogamas. Ta ihaldas teada, mida arvas naine tema esialgsetest tunnetest, mis olid kirjas nii ebalevat väljendust leidnud, kuid ta pelgas küsida midagi, mis võiks lõhkuda meeleolu. Kui ta oleks suutnud püsti seista, oleks ta peaaegu meelsasti naisele selja keeranud ja tema juurest alatiseks minema kõndinud, kui ta vastutasuna oleks saanud talletada merevaiku selle õrna pilgu, mis püsis hetkel naise silmades. Köhkleva sõrmega puudutas ta naise kõrva taha sätitud juukseid ja kõhatas kurgu enne rääkima hakkamist puhtaks. Jälle raputas naine pead ja tõstis tema peatamiseks käe, teades täpselt, mida mees kavatseb öelda.

„Ei, Theodore. Mäletad? Me leppisime kokku, et laseme asjadel just nii olla, me ei ennusta ette tulevikku, oleme õnnelikud sellega, mis meil on. Ja kui asjad lähevad hästi, siis on see väga hea ja tore, ning meil on rääkimiseks aega maa ja ilm.”

„Ja kui asjad ei lähe hästi?”

„Siis ei mingeid kahetsusi ega pisaraid. Lubad?”

„Mida tahes,” vastas Theodore täie ja kindla teadmisega, et kui asjad ei lähe hästi, siis kaotab see lubadus kehtivuse.

„Pean seda meeles. Mulle meeldib mees, kes peab oma sõna.”

„Annan sulle oma sõna.”

Naise silmad sädelesid ja ta patsutas meest märglevalt põsele. „Nüüd lajata mulle faktidega, kapten. Kui palju meil aega on?”

Mees raputas kurvalt pead. „Kas sa ei taha, et ma teataksin seda sulle õrnemal viisil?”

„Ei, minus on küllalt naist, et seda taluda. Ja ära säästa mind üksikasjadest.” Ta sulges silmad ja ajas huuled prunti nagu valmistudes löögiks. Theodore ei suutnud ennast tagasi hoida. Ta kummardus ettepoole ja suudles naist suule, ning seda tehes kohtusid naise pärani avanenud silmad tema omadega.

„Kaks päeva.”

„Kaks tervet päeva? Kuidas sa seda tegid? Mida sa küll oma komandörile rääkisid?”

Theodore nõjatus toolile ja võttis hõbedasest karbist aeglaselt kaks sigaretti, ulatades ühe naisele. „See ei olnud kerge.” Ta ohkas. „Vanamees on mulle alati meeldinud, kuid ta ei jätnud mulle valikut. Ma kardan, et pidin teda tulistama. Kõik käis väga kähku. Otse kahe silmamuna vahele. Valutult. See juhtus hea eesmärgi nimel. Kinnitan sulle, et ta ei pidanud tarbetult kannatama.” Kui ta süütas naise sigaretti, võttis naine tema käest kinni, tõmmates seda enda poole, ja hetkeks valgustas ta nägu väike leek.

„Seda nimetad sa perekondlikuks põhjuseks, kapten?”

„Oli valida, kas tema või mina. Tema elu või... minu elu.” Ta vaatas naisele igatsusega otsa. „Ausalt öeldes, see on puhkus perekondlikel põhjustel. Ütlesin talle, et mu pruut tuli Kairosse mind maha jätma.”

Naise silmad läksid ehtsas jubedustundes pärani ja seejärel pilukile. „Ja mida sa talle siis ütled, kui sul peaks seda vabandust kunagi päriselt vaja minema?”

„Oh, see on lihtne. Siis lasen iseendal ajud välja.”

Kui naine kulmu kortsutas, kahetses mees oma kerge-meelsust ja puudutas ta põske. „Sa ei usuks, kui palju pruute on lendureid viimaste kuude jooksul maha jätnud. Nad saavad kinga peaaegu alati, kui nad määratakse Kairo lähedale. Imelik. Võib-olla on selle põhjuseks võimalus leida lohutust.”

„Sa pead silmas lõbumajasid?”

Theodore oli üllatunud, et ta seda ütles. Naine oli lahutamatu segu ilmalikkusest ja süütusest ning Theodore ei teadnud, kumb teda rohkem erutas. Ta imetles naise häbelikkuse puudumist, isegi kui see valmistas talle piinlikkust. „Nii ma arvan.”

„Veetsin tänase hommiku, trükkides ettekannet lõbumajade kohta, sellepärast küsisin. Liitlased ei ole päris selgusele jõudnud, kas nad peaksid maaväe poolt heaks kiidetud lõbumajasid lubama – tervislikel põhjustel, või siis need ära keelama – moraalsel põhjustel.”

„Mida sina arvad?”

Sügavalt mõtteis, uuris naine sigareti punast otsa. „Selle põhjal, mida ma lugenud olen, pooldan ma maaväe poolt lubatud... teenuseid. Ma ei mõista, miks peaksid poisid gonorröaga riskima, ja ma ei mõista, miks peaksid nende pered kodus sellest üldse midagi teadma. Mitte et keegi oleks küsinud minu arvamust. Trükkisin seda oma ülemuse Maci jaoks ja ta muutus tohutult häbelikuks juba selle tõttu, et seda lugesin. Lisaks kirjutas ta gonorröa valesti. Pidin selle ära parandama.” Ta kustutas oma sigareti. „See tuletab mulle midagi meelde. Maci juures on täna pidu. Ta palus, et me korraks sisse astuksime.”

Theodore'i südamest käis jutt läbi. Viimane asi, mida ta teha tahtis, oli jagada naist kellegagi, kõige vähem pundi jänki diplomaatidega. Naine võttis endale tema karbist ühe sigareti ja mees kohmitses valgumihkli kallal. „Ütlesin talle ei. Ütlesin, et oleme täna öhtul hõivatud, kuid et võib-olla saame temaga homme kokku, kui sul just muid toimetusi ei ole.”

„Sa oled ingel,” pomises Theodore. „Kuldne ingel.”

„Sina oled see, kellel on tiivad, Theodore. Tahad sa tantsima minna?”

Kui nad baarist lahkusid, mehe käsi kaitsvalt naise

küünarnukist kinni hoidmas, vaatas neile kadedalt järele mitu nii naiste kui meeste silmapaari, kuigi ükski vaatajaist poleks suutnud täpselt osutada, mis nimelt neid selle paari puhul kadedaks tegi.

Seitsmes peatükk

Viie päeva pärast maandusime Davidiga Toulouse'i lennujaamas, rentisime auto ja sõitsime Sainte Cécile'i küllasse. See oli võluv paik. Kogu lennu kestel Londonist olin kujutlenud brittidest rüüstatud, Dordogne-cum-Henley-on-Thames-tüüpi küla, kuid ma eksisin. Sainte Cécile oli idülliline oma tavalisuses – väike mäepealne küllake, kus oli märkimist mittevääriv turuväljak ja kohustuslik baar, raskesti kirjeldatav kirik, väike hotell-restaurant ning suurt muud ei midagi. David peatus Auberge Lion d'Or'i ees ja kandis meie kotid fuajeesse. Väike tumedajuukseline mustade linnusilmadega naine vaatas laua tagant üles ja kiirustas seeliku lehvides välja meid tervitama ning numbrisse juhatama.

Viskusin väikesele kaheinimesevoodile. „Taevalik õndsus. Miks ma ei võiks mademoiselle olla, David?”

Ta oli tutvustanud mind kui madame Turcanit ja andnud mulle vopsu vastu säärt, kui olin protesteerinud. „Me ei tea, mida need inimesed mõtlevad. Su rasedus hakkab välja paistma, nemad on kindlasti katoliiklased ja kõige vähem tahan ma saada kahte üheinimesevoodit ühe *lit matrimonial*'i* asemel.”

„Nõus.” David oli harjunud tegema kiireid otsuseid ja

*abieluvoodi (pr). Tlk.

tema vaist oli üsna hea. Sulgesin silmad; voodilinadest hoovas nõrka lavendlilõhna. „David, kas ma olen sulle kunagi öelnud, milline staar sa oled?”

„Meelde küll ei tule.”

„Igatahes oled. Siin on täiuslik. Ma ei suuda leida sõnu, et öelda, kui hea meel mul on, et me tulime.”

„Sa ei jätnud sellist muljet, kui ma selle idee välja pakkusin.”

„Noh, ma eksisin, palun vabandust.” Hakkasin ümisesema „Kui näed head, siis seda kor-ru-ta”, lubades endale, et seekord ma lihtsalt usaldan asjade käiku ja kasutan maksimaalselt meie koosolemise aega, kui tahes lühike see ka ei ole. Madrats vetrus Davidi raskuse all, kui ta mu kõrvale heitis, mille järel tundsin silmalaugudel pehmete suudluste jada ning nurrusin rahulolust. Sellest ajast peale, kui olin rasedaks jäänud, oli Davidi käitumine minu suhtes muutunud. Kergelt kahtlustades nautisin tema uut õrnust ja hoolitsevust. Paljud inimesed olid mind hoiatanud, kui jahmatavalt kiiresti lapsesaamine muudab naise maailmavaadet ja maailma vaadet naisele; oma kogemusest Beccaga olin eeldanud, et muutus toimub halvenemise suunas. Kuid tol hetkel tundsin, et kogu maailm on ere ja uus ja kuulub mulle. Kuuldes diskreetset koputust uksele, hüppasime Davidiga mõlemad voodilt püsti nagu *in flagranti*. Noor tüdruk, oma emaga sarnane nagu kaks tilka vett, sisenes kartlikult külg ees tuppa, kandes kandikut šampanjapudeli, klaaside, vee ja kannutäie sidruniteega.

„Est-ce que j'oublie quelque-chose?”* küsis ta minult ujeda häälega, suutmata Davidile otsa vaadata.

„Non – c'est tout à fait parfait, mais ça suffit.”**

* Kas ma unustasin midagi? (pr). Tlk.

** Ei – kõik on hästi, sellest piisab (pr). Tlk.

Kena, kuidas mu algajate kursuse prantsuse keel hädaaegadel mulle jälle meelde tuleb. Heitsin käed Davidile ümber. „Kõik see, ja šampanja ka veel!”

„Sina saad teed, kullake. Märjake on mulle.”

David ja mina veetsime umbes tunnikese voodis armatsedes, vesteldes samal ajal laisalt lastenimedest. Olime variantide hulka dramaatiliselt vähendanud – kuni viiekümneni. Pärast dušši lonkisime peaväljakule kohvikusse ja võtsime istet purskkaevu lähedal väikese rauast laua taga, et enne õhtusööki aega surnuks lüüa. Olin sama unine ja enesega rahulolev nagu vana kõuts kamina ees, David hoidis mu käest kinni ja meie vahel valitses kõige seltskondlikum vaikus. Hüppasin, kui Davidi öla juures ilmus välja mees, kes kummardas kergelt ja hakkas meiega kõnelema täiuslikus inglise keeles.

„Vabandust, andestage palun mu pealetükkivus. Ma ei saanud jätta uudistamata, kas teie oletegi RAFi raamatu kirjutaja ja fotograaf – Elena ja David? On see võimalik?” Noogutasime, vaadates üles tohutult pika hallipäise panamakübaraga mehe terasekarva sinakashallidesse silmadesse. „Mina olen Theodore Hamilton. Kavakohaselt peaksime kohtuma homme, kuid juhtusin teid silmama, ja et turismihooaeg on alles algusjärgus, siis otsustasin riskida.”

David tõusis püsti ja surus mehel kätt. „Meeldiv teiega kohtuda. Me just saabusime ja panime oma nimed kirja teie soovitatud hotellis.” Nad olid peaaegu ühte kasvut, leñdur oli lihtsalt pisut kühmus. David oli märksa jässakam.

Theodore Hamilton naeratas Davidile soojalt, hoides ikka veel tema kätt. „Ma kardan, et soovitamiseks ei olnud siin muud välja pakkuda. Lion d'Or on ainus peatuskoht Sainte Cécile'is, aga Guillot'd on kena paar, nad

on soojad ja sõbralikud ja mees on täiesti talutav kokk. Te oleksite pidanud mulle ütlema, et saabute täna, oleksin ise teid võõrustanud.”

Tõusin püsti ja sirutasin käe üle laua välja, lükates juukseid näolt eemale – soovisin, et oleksin neid enne kamminud. „Tere. Mina olen Elena Stewart.”

Vana mees pööras pead, et mulle otsa vaadata, ja naeratus hajus ta näolt, kuid tuli tagasi niipea, kui ta võttis mu käe oma pihku. Ta puudutus oli jahe. „Ma palun väga vabandust!” Ta silmad rändasid mööda mind alla ja siis tagasi mu näole, kuid see oli kummaline silmitsemine: selles ei olnud midagi pahelist, vaid lihtsalt tähelepanelikkus. Mõtlesin, kas ta märkas mu rasedust nõrgalt kokkutõmmatud kleidi all. Tema põlvkonna mees ei pruugi heaks kiita töötavaid naisi, veel vähem rasedaid töötavaid naisi. Mu peast vilksatas läbi sõna „sohilaps”, kuid sedamööda, kuidas minu naeratus järjest pingestus, läks tema oma vabamaks. Ta oli nägus eakas mees, karmi päevitanud näo ja laiade õlgadega, ja ta kandis klassikaliselt suvalisi, Inglismaalt väljarännanutele omases stiilis rõivaid – kreemikaid pükse, triibulist särki, millel oleks sama hästi võinud küljes olla Jermyn Streeti firmamärk, varrukad üles keeratud, taskurätik rinnataskus ja kreemikas linane pintsak näpu otsas. Ja loomulikult panamakübar. Oleksin võinud raha peale kihla vedada, et see oli pärit Lockist. Ta naeratas mulle ja tuhanded kortsukesed hargnesid lehvikukujuliselt tema silmanurkadest üle põsesarnade. Temast töotas saada Davidile hea modell.

„Kas te ei sooviks meiega ühineda?” küsisin. „Me just parasjagu rääkisime raamatust.” Mind häiris, et ta oli tabanud meid ootamatult. Ta ei võtaks raamatut iialgi tõsiselt, kui arvaks, et David ja mina oleme „seotud”, ning ma olin kindlalt otsustanud anda oma parima, et see idee juba

eos lämmatada, enne kui me intervjuerimisega tõeliselt pihta hakkame. Tõmbasin sügavalt hinge ja andsin minna. „Seletasin just David Turcanile selle konkreetse intervjuu eesmäärke. Põhja-Aafrika rindele antakse sõjakirjeldustes nii vähe ruumi ja ometi on sel täiesti oma iseloom. See on üks põhjustest, miks me teid välja valisime – loomulikult lisaks teie muljetavaldavatele saavutustele sõjas.” Kõhata sin hääle puhtaks ja kohtasin Davidi silmi.

Ta oli nõjatunud tooli seljatoe vastu, käed vaheliti rinnal, ja näis olukorda nautivat. „Jätkake, preili Stewart. Ma olen haaratud,” ärgitas ta tõsimeelselt.

„Vahest ma tellin kõigepealt joogid, nii et me saame omavahel pisut tutvuda, enne kui räägime asjast,” poetas Theodore Hamilton leebelt vahele, pannes mind kohmetuma. Ta viipas kelnerile, kes tuli kohe ja võttis tellimuse. „Mul on enam kui hea meel aidata teid nii palju, kui vähegi suudan, ja olen meelitatud, et te olete minuga kohtumiseks läbinud nii pika maa; ometi tunnen, et sellest sõjast on juba liigagi palju kirjutatud. Sellest ei ole enam leida ei uut materjali ega uut tarkust.”

Me ei rääkinud sõjast. Kolonelleitnant Hamilton kõneles pikalt maakonnast ja soovitas igasuguseid reise, mida me peaksime ette võtma, kui meie ajakava lubab – eriti soovitas ta *bastides*’e ehk Monflanquini ja Monpazier’ kindluslinnu. Ta jutustas Monségurist ja Simon de Montfort’ist ning ristasõdadest ja pakkus ennast reisi-juhiks, kui meil peaks olema aega väljasõiduks. Ta nimetas meile lähedal asuvaid restorane, milliseid tasub külastada ja milliseid mitte, ning umbes tunni pärast tõusis ta püsti ja jättis meiega lahkelt hüvasti.

„Kolonelleitnant Hamilton?” pöördusin tema poole.

„Palun öelge Theodore. Ma ei ole juba väga kaua aega enam kolonelleitnant.”

„Kuidas me teie maja üles leiame?”

„Küsi kellelt tahes, kõik teavad seda. Ametlikult on selle nimi Le Bosc, kuid siinsed inimesed nimetavad seda järjekindlalt Inglase Majaks, kuitahes palju ma ka ei protesteeriks, et nüüdseks peaksin ma juba olema saanud Prantsuse aukodanikuks. Meeldivat õhtut ja tulge hommikul meie poole.”

„Mis aeg teile sobiks? Me ei taha teid tülitada.”

Ta naeris sügavalt ja soojalt: „Mul on pikaaegne harjumus vara tõusta. Vanad mehed ei vaja und. Tulge, millal soovite. Kui majas keegi ei vasta, olen ma *pigeonnier**. Tegelen praegu maalimisega. Ärge kõhelge mind segamast.”

Vaatasime talle järele, kui ta baari juurest minema jalutas ja inimesi tervitas – lehvitus, innukas peanoogutus ühele või teisele naisele, pai väikesele lapsele. Kui me hakkasime arvet maksma, väideti meile kindlalt, et Monsieur 'Amilton oli selle eest juba hoolitsenud. David ja mina läksime tagasi hotelli kaks tänavat eemal, sõime maitsva õhtusöögi ja kukkusime voodisse.

Olin juba unne vajumas, kui David lausus: „Tead mida? Ma loodan, et minu isa oli selline. Ta on seda tüüpi mees, nagu ma tahaksin, et mu isa oleks olnud.”

Hommikul tundsin endasse voogamas head enesetunnet ega märganud vähimatki vihjet iiveldusele, kirjutasin selle eelmisel õhtul joodud kolme või nelja klaasi veini arvele. Olin eeldanud, et David tuleb koos minuga Theodore Hamiltoni juurde, kuid ta loobus. Tal oli aega teha eraldi pildistamis-sessioon, seetõttu ei muretsenud ta tuttavaks saamise pärast. Asusin jalgsi Theodore'i maja

* tuvimaja (pr). Siin: aiamaia. Tlk.

otsima. See paiknes küla äärealal, kuid lähemal kui kaks miili hotellist, ja niipea kui jõudsin teekurvist välja, oli selge, milline maja kuulub inglasele. See oli tee ääres ainus, mille juures võis märgata pühendunud aednikukätt: maja esiseinal rippusid roniroosid, kuslapuu pungad olid kohe-kohe puhkemas, peenardel närbusid kevadised sibullilled ja kõrgendatud terrassi trepiastmete ümber kükitasid lillepotid.

Uks oli avatud. Ootas, et kohtan hirmuäratavat majapidajannat, kellel on rangesse krunni keeratud hallid juuksed, suur rinnapartii, jäik must kleit ja valge satsiline põll ümber keskkoha, aga minu tervitushõike ja koputamise peale astus majast välja ilus noor lühikeseks lõigatud teksapükstes blondiin, kes tervitas mind vigases inglise keeles. „Te olete Elena, ei? Raamatu jaoks? Theodore ütleb mulle rääkida, et ta on *pigeonnier*'s. *C'est là-bas** – seal allpool,” osutas ta ploomiaia suunas. Pigeonnier oli pisike kahekorruseline kivimaja, mis jättis mulje täiuslikust puhkuse ajaks üüritavast kohakesest. Oletasin, et sellepärast Theodore seda maaliski.

„Theodore?” Pistisin pea sisse. „Elena Stewart siin.” Ta seisis maalipuki ees. Ehitise terve tagumine sein oli asendatud klaasiga, tänu millele ujutas päikesevalgus kogu ateljee üle. Theodore pühkis pintslisärgi külge puhtaks ja sammus minu juurde, tõmmates käega läbi juuste, enne kui kontrollis, ega see ei ole enam värvine. Kui me välja astusime, märkas, tema peaaegu valgetes juustes sinise ja kollase värvi laiike.

„Tere tulemast! Kas hotell sobis? Kuidas teie õhtusöök oli?” Maja poole jalutades toetas ta mind küünarnukist täpselt samamoodi nagu mu isagi.

* See on seal (pr). Tlk.

„Suurepärane. See on armas koht.”

„Mul on hea meel, et teile meeldib. Nad on tore paar, minu head sõbrad. Nüüd aga, kas me istume terrassile või on siin teie jaoks liiga palav? Eelistaksite ehk sisse minna?”

„Terrass oleks väga tore. Ma pole sel aastal päikest näinudki.”

„See on üks kodumaalt väljarännanu elu eeliseid. Giselle, *citron pressé, s'il te plaît*.*”

„Kas see on teie tütar?”

Theodore naeris. Ma ei osanud veel arvata, et tema sage naer saab mulle omaseks. „Ei, Giselle on mu majapidajanna ja väga hea majapidajanna. Tänu temale ei tule mu muredele lõppu. Mul on tütar ka, kuid tema on Pariisis. Ta on umbes teievanune, võib-olla pisut vanem.”

Jäime terrassile, mida katvad viinamarjaväädid pakusid ühtlasi osalist kaitset päikese eest.

„Ega teil midagi diktofoni vastu ei ole?” küsisin automaatselt, käsi juba sügaval kotis.

„Siiski, ma kardan, et on. Võib-olla siis, kui ma tunnen teid juba paremini, ei häiri see mind, kuid mulle ei meeldi need aparaadid. Eelistaksin rääkida ilma.”

„Hästi. See on täiesti teie otsustada. Ma ei kuluta kogu teie hommikut ära – olen kindel, et soovite edasi maalida. See jättis tohutult hea mulje.”

Theodore silmitses mind tähelepanelikult ja ütles: „Hmm? Vabandust... Palun jätkake.” Tema siniste silmade pinev vaade tegi mind pisut jõuetuks.

„Tahaksin alustada küsimusest, kuidas te Prantsusmaale sattusite,” hakkasin pihta. „Olen intervjuerinud üle neljakümne endise RAFi-mehe, kes kõik on pensionil

* Värskest pressitud sidrunimahl, palun (pr). *Tlk.*

Inglismaal, sellepärast huvitab mind, mis teid siia on toonud. Kas teid määrati siia?”

„Ei, minu eskadrilli...”

„37. eskadrilli,” demonstreerisin, et olin koduse töö ära teinud.

„Just,” jätkas ta segamatult. „37. eskadrilli ei paigutatud kunagi Prantsusmaale.” Hea küll, ma ei olnud oma kodutööd nii *väga* põhjalikult teinud, kuid ega David polnud mulle selleks ka ülearu aega jätnud. „Olime Itaalias 1943. aasta jõuludest kuni sõja lõpuni, lühikest aega Palestiinas ja veel kord Shallufas, enne kui eskadrill saadeti laiali.”

„Shallufas?”

„Egiptuses. 37. eskadrill oli põhimõtteliselt DAFi – Kõrbe Lennuväe – eskadrill: Egiptus, Liibüa, Tuneesia, seejärel Itaalia. Meie jaoks oli kõrb kodu.”

„Aga kuidas te siis Prantsusmaale sattusite?”

„Mu naise perekond on pärit siit piirkonnast. Otsustasime kolida siia, kui ma jäin pensionile.”

„Kas mul õnnestub ka temaga kohtuda?” küsisin. Väga sageli selgus naiste jutustustest rohkem kui meeste endi räägitust. „Mulle meeldiks väga ka temaga rääkida.”

„Ma kardan, et see pole võimalik. Mu naine suri kümme aastat tagasi.”

„Tunnen kaasa. Väga kurb.”

„Oli, kuid kümme aastat on pikk aeg. Inimene lepib surmaga. Muud võimalust ei ole.”

„Ega vist. Kuid te otsustasite siia jääda?”

„Jah. Sainte Cécile oli mulle koduks saanud. Minu Inglismaa perekonnast ja sõpradest ei ole enam kuigi paljud elus, aga need, kes on, kasutavad rõõmuga võimalust mind siin külastada.”

„Seda ma usun. Kas te peate ühendust paljude oma vanade eskadrillisõpradega?”

„Oh, mõnega siit ja sealt. Mõistate, eskadrillid on muutuva olemusega asjad. Vendi viiakse üle siia-sinna ja paljud muidugi ei elanud sõda üle.” Ta kõneles asjalikult, mis valmistas mulle pettumuse. Mulle oleks meeldinud emotsionaalne jutustus relvavendade kaotusest. Paistis, et see mees on kõvem pähkel kui Babington, nõnda jätsin kõrvale mõtte saada temalt kena elulugu. Hea, kui pigistan temast välja ühe või paar kogemust. Köhatasin kurgu puhtaks ja istusin, pliiats ootevalmis. „Vahest räägiksite, kuidas te saite oma Teeneteordeni ja Lenduri Vapruseristiga?”

„Kui te seda soovite.” Ta naeris jälle. „See pole jutustus, mis mulle erilist au teeks, uskuge mind. Sain need mõlemad arulageda käitumise eest.”

„Kas te räägiksite, kuidas?”

„Kas mul on valikut?”

„Loomulikult, niikaua, kui teil pole midagi täiskasvanud naise pisarate vastu.”

„Seda ma ei taluks. Kui ma olin noor ohvitser, uustulnuk kõrbes, saime teada, et Benini lennuväljale Benghazist läänes kavatseb maanduda kümme Heinkelit, suurt Saksa lennukit, teate küll, mis vedasid kütust. Rommel taganes parasjagu ja tal olid kütusevarud lõppemas. Meil oli õnne, et leidsime kuus Heinkelit juba maandumisrajal, ülejäänud ootasid järjekorras maandumist. Lasime alla viis pommiseeriat, hakatasime paar tulekahju ja mina lendasin madalale, et mu pardalaskur Bob saaks lasta ühe valangu rajal oleva masina pihta. Bob armastas igasuguseid katsetusi. Sellistel operatsioonidel oli harva nii silmanähtavaid tulemusi. Järgmisel õhtul läksime tagasi – mina olin tol korral teise mees-

konnaga, mu enda poistel oli vaba päev – ja kuigi ilm oli pörgulik, õnnestus meil sihtmärk jälle pihuks ja põrmuks teha. Nende kahe sõidu eest sain ma teeneteristi.”

„Kõlab üsna hästi. Kus siin see arulagedus on?”

„Oleksin pidanud lennuki ja meeskonna ohtu seadmise pärast kolki saama. See oli Wimpi suhtes paganama loll käitumine, laskuda viissada jalga allapoole ja kujutleda, et tegemist on hävitajaga. RAFi mõttekäigud olid ka alati pisut ohtlikud – ühel päeval võidi sind maa ligidal lendamise pärast takistada õhku tõusmast, ja teisel päeval kaunistati sind sama nalja eest paeltega. See ei olnud tõesti õiglane. Kui üldse, siis oleks pidanud tunnustatama kogu meeskonda. Hirmutasin uued poisid poolsurnuks ja meil vedas, et sattusime ainult kerge õhutõrjetule otsa – sakslased ei olnud tol õhtul meie tulekuks valmis. Kui me lennukiga tagasi jõudsime, tegi mittelendav koosseis mul kõrvad tuliseks, lihtsalt selleks, et anda mulle õppetund. Kui üldse keegi Vapruseristi vääris, siis olid need luurepoisid.”

„Kui sageli Vapruseristi anti?”

„Ma tõesti ei oska öelda. Palju sagedamini kui selle ekvivalenti allohvitseridele. Te ei peaks arvama, et tegin midagi ebatavalist. Mina olin lihtsalt mees juhise taga. Pardalaskurid olid andekad vennad. Mina tundsin lihtsalt kergendust, et sihtmärgile pihta saime – seda rahuldust pakkus öine pommitamine harva.”

Olin temaga veel liiga vähe koos olnud, et otsustada, kui siiras oli tema tagasihoidlikkus. Niipalju kui mina tean, võis ta olla ühtaegu tõeliselt kangelaslik ja tõeliselt tagasihoidlik. Teisest küljest, vahest rääkis ta tõtt ja oligi olnud niisama kehkenpüks. Kritiseldasin oma märkmete juurde küsimärgi. „Ja Teeneteorden?”

„Ahsoo. Sellel lool on samuti kaks versiooni. Kumba neist eelistaksite teie kuulda?”

„Mõlemat. Siis ma saan ise otsustada.”

„Mõistlik tüdruk. Ametliku versiooni järgi oli tegemist õiste operatsioonidega; meie baas asus Kairouanis. See pidi siis olema... oh, 43. aasta lõpu poole. Põhja-Aafrika sõjakäik oli selleks ajaks juba ammu läbi, alanud oli Itaalia pommitamine. Kas te Tuneesiat tunnete?”

„Kardan, et mitte.”

„Kohalikud nimetasid Kairouani pühaks linnaks, arvatavasti nimetavad siiani. Linna nimi on tegelikult mugandus sõnast „karavan”. Tollal oli see kohutav paik, mida ümbritsesid haisvad veehoidlad – kutsusime seda pühaks lehaks. Enamiku sinna saadetud meeste mälestustes on see üks neetud ajavahemik. Meie Wimpeyd olid pidevalt kasutuses sadamate, lennuväljade, sidekeskuste ründamisel Palermost otse Itaalia maismaa osa lõpuni välja. Meil olid mõned seisakud...”

„Mida te silmas peate?”

„Noh, ajad, millal me ei saanud ühel või teisel põhjusel lennata. Seisak võis olla taktikaline või ilmast tulenev või siis jäi sõda lihtsalt vahepeal soiku. Sõdadel ei ole pidev loomus, teate, on ägedad tegevuspuhangud ja seejärel tüütusperioodid.”

„Aga Kairouanis teil ei olnud seisakuid?”

„Vähe. Talve tuleku ajaks olime juba tigidad nagu lõukoerad. Ühel ööl üle ranniku tagasi tulles saime kõvasti pihta. Tüürpoordi mootor viskas vedru välja, ja kuigi me loopisime lasti nii palju vähemaks, kui saime, mõistsin, et ma ei jõua tagasi ega saa ka ohutult maanduda – maapind oli vadidest lõhestatud. Käskisin meeskonnal välja hüpata ja avastas, et mu pardalaskur oli šrapnellist pihta saanud. Tema olukord ei olnud väga halb, kuid väga hea samuti mitte. Tüürimees andis talle sortsu morfiumi ja lappis ta kokku nii palju, kui sai, kuid õhus

ei ole võimalik eriti midagi teha, vähemalt mitte siis, kui rada kihutab sulle sellise kiirusega vastu. Saatsin teised minema ja aitasin Sami alumisest luugist välja. Me ei saanud olla kõrgemal kui kaheksasada jalga maapinnast. Mina maandusin ilusasti – õnn naeratas mulle, mul polnud muud viga kui nikastatud ranne – ja nägin eemal Sami. Kui ma tema poole hakkasin liikuma, lahvatas meie paari miili kaugusel olev lennuk leekidesse. Sellega oli meie Tommyl ots peal. Passisime seal mõnda aega, et ehk ilmub välja ka ülejäänud meeskond, tegime suitsu, aga et teisi ei tulnud, asusime liikvele ja jõudsime baasi tagasi järgmise päeva õhtuks. Siis nad andsidki mulle Teeneteordeni.”

„Ja teine versioon?”

„Tegelik lugu. Sõimasin ennast neetud idioodiks, kui me pihta saime. Teadsin, et üks hävitaja oli meid sihikule võtnud – kui mul aru peas oleks olnud, ei oleks me nii kõva pauku saanud. Nii või teisiti oleksin mina pidanud suutma toimetada lennuki tagasi koju või vähemasti parema maapinnani. Lennukid olid hinnalised – mingis mõttes hinnalisemad kui nende meeskonnad. Võiks öelda, et mind autasustati Teeneteordeniga oma lennuki mahajätmise ja sellest väljakukkumise eest.”

„Kas Sam sai viga?”

„Ta õlg oli puruks ja ta oli kõvasti verd kaotanud. See ei parandanud tema maandumistehnikat. Sam ei olnud kuigi tänulik, et olin sundinud teda välja hüppama.”

„Kuidas ta tagasi baasi sai?”

„Leidsime lennuki juurest veevarusid, nii et ma sain teda pisut pesta ja talle juua anda. Jätsin kõik oma asjad peale revolvyri lennukirusude juurde ning vinnasin Sami selga. See oli minu ainus märkimisväärne saavutus. Seda tehes ma peaaegu nihestasin ära tema allesjäänud öla,

sest ta sõdis vastu nagu pöörane. Mu kaitseingel tegi tol ööl ületunnitööd.”

„Jääb mulje, et Sami oma tegi sedasama. Kas Samiga sai kõik korda?”

„Mõneks ajaks. Tema ingel päästis ta elu tol õhtul, kuid üheksa kuud hiljem loobus oma ametist. Ma ei teinud Samile mingit erilist heategu. Teda oleks pidanud teenistusest vabastatama, aga tema läks vabatahtlikuna uuele ringile. Õnneks jõudsid ka teised meeskonnaliikmed tagasi, kõik elusate ja tervetena. Me kõik olime Hiliste Saabujate Klubi liikmed ja kandsime oma lendurimundritel selle märki – hõbedavärvi tiivulist saabast. Klubi motoks oli „Kunagi ei ole liiga hilja tagasi tulla”. Jälle olin mina ainuke, kes sai Teeneteordeni, mis oli neetult rumal. Ma ei teinud midagi teistest erinevat. Pärast seda mõistsin, et parim, mis ma saan oma meeskonnale heaks teha, on täiustada oma pöörlemist.”

„Mis see on?”

„Kõrvalepõiklev lendamine, üks spiraalse manöövri tüüp, mida tehakse selleks, et vaenlase hävitajad või õhutõrje kuulipildurid ei võtaks sind sihikule. See oli mu ainus oskus – muutusin selles nii osavaks, et mu tüürimehel oli regulaarselt süda paha. Paraku oli tal häbiväärsest õrn sisikond, nii et isegi selle eest ei saa ma endale tunnustust jagada.”

Tõmbasin maha küsimärgi, mille olin joonistanud mõned leheküljed tagasi.

„Mulle jääb mulje, et teile ei näi ükski teie saavutustest küllalt hea olevat, et selle eest endale tunnustust jagada.”

„Teile?”

„Jah. Te palute vabandust iga auavalduse eest, mis teile on osaks langenud, ja ometi on täiesti ilmne, et te olete need ära teeninud.”

„Ma tahtsin küsida, kas teile näivad teie saavutused küllalt head, et nende eest endale tunnustust jagada?”

Naersin. „Oh taevas, minul ei ole mingeid saavutusi! Minul ju ei ole elu viis aastat vabaduse nimel ööd ja päevad kaalul olnud!”

„Kas niiviisi räägivad inimesed sõjast?”

Vaatasin teda hetke, enne kui andsin vastuse. Mõistsin, et see on tema jaoks oluline küsimus, ning vastasin ettevaatlikult. „Ei, kui aus olla, siis mitte ükski, kellega ma olen rääkinud, ei ole niiviisi öelnud. Arvatavasti on see vaid mulje, mis on mulle jäänud vanade filmide vaatamisest.”

„Mul on hea meel seda kuulda. Vabadus ei ole see, mis sellest kiidulauludes tehakse. Inimeste käitumisel selles sõjas oli palju igasuguseid põhjuseid, ja teil tuleks meeles pidada, et paljude puhul ei olnud see täiesti vabatahtlik.”

„Aga teie puhul oli?”

„Mina astusin RAFi sõja puhkedes. Olin juba teinud umbes kaheksakümmend lennutundi ülirkooli eskadrillis, nõnda ei pidanud ma läbima algõpet ja see kiirendas asjade käiku. Pärast seda ei teinud ma ühtegi valikut. Need tehti minu eest. Kindlasti ei läinud ma sinna vabadust kaitsma. Mind ajendasid seiklusvaim ja igavusekartus, mida minus tekitasid juuraõpingud.”

„Kas te olete jurist?”

„Pensionil olev jurist. Vabandage mind hetkeks.”

Kiikasin üle öla ja nägin Giselle'i köögiukselt mehele märku andmas. Vaatasin, kuidas ta kergelt jooksis tüdruku juurde. Pärast lühikest arutelu tuli ta tagasi. „Kas teeksite ehk väikese lõunasöögipausi? Giselle teeb mulle uut ja vana, kui ma liiga hilja sünnin, ta ütleb, et see ajab kõik tema plaanid sassi ja minu tervisele tuleb kahjuks,

kui ma ei pea režiimist kinni. Eluaeg olen ma naiste meelevaldas olnud: oma naise, tütre, nüüd Giselle'i."

Giselle kattis terrassi ühte otsa väikese kivilaua kahele ja asetaski meile ette kahvaturhelistest oliiviõlist ja värsketest basiilikust nõrguva tomatipiruka. Mind valdas pöörane söögiisu.

"Jutustage, millised on teie parimad ja halvimald mälestused Kõrbesõjast," õhutasin jutuaajamist, pühkides lõualt õli ja lükates resoluutselt tagasi klaasi veini, mille Theodore oli valanud.

"Mitte enne, kui teie olete vastanud minu küsimusele."

"Vabandust?"

"Küsisin, kas teie jagate kunagi endale tunnustust oma saavutuste eest, ja nagu ma mäletan, põiklesite sellest üsna osavalt kõrvale."

Naersin. "Ma ei põigelnud. Mul lihtsalt ei ole minigeid saavutusi."

"Rumalus, igaühel on saavutusi ja ebaõnnestumisi. Te kirjutate raamatut, näite olevat elus kaugele jõudnud. Teil on kindlasti perekond – abikaasa, vahest ka lapsed?"

"Ei, ei kumbagi. Ja enamik sellest, mis ma kirjutan, on teiste inimeste sõnade edastamine."

"Te olete liiga tagasihoidlik. Ehk annab teie tagasihoidlikkus teile põhjust uhkust tunda?"

Ta narris mind, ja kuigi see üsna meeldis mulle, kibelestin välja ütlema seda, mida ma tegelikult tundsin. Projekti alustamisest saadik kadestasin nende põlvkonda järjest enam. Mu sõpradel ja minul ei olnud võimalusi panna oma au- ja väärtushinnanguid proovile sellisel moel, nagu oli olnud neil, ning mida rohkem ma kuulasin nende jutustusi, seda suuremaks kasvas minu masendus. See kõik vallandus minust ühe jutuga. Vaene vana mees oli arvatavasti rabatud.

"Uskuge mind, ma olen väga edev, kui selleks on põhjust. Mulle lihtsalt tundub, et minu põlvkonna inimestel ei ole millegi üle hõisata. Mida me teeme oma eludega? Kui me oleme „head“, siis maksame makse ja käime valimas, kuid enamik mu sõpradest ei vaevu hääletama minema. Need, kes saavad palju palka, valivad toorid ja kaitsevad oma eelistust, öeldes, et tõeline demokraatia toetub inimeste omakasupüüdlikele valikutele. Need, kellele maksatakse halvasti, hääletavad leiboristide või liberaaldemokraatide poolt, sest nende jaoks ei ole sellel niikuinii mingit vahet ja see võimaldab neil tunda ennast revolutsionääradena. Vahetevahel pistame posti tšeki, et Päästa Lapsi. Me mõistame täiesti õigesti hukka rassilise või seksuaalse diskrimineerimise. Me abiellume või siis mitte – suurt vahet ei ole. Ma saame lapsi, ja kui me jätkame tööl käimist, siis piinleme sellepärast, kas lapsehoidja ikka armastab neid sama palju kui meie – või, halvemal juhul, kas nemad armastavad lapsehoidjat rohkem kui meid. Kui jääme lastega koju, tunneme end lõksu püütuna, ja ründame pärastlõunati šerripudelit. Kui töötame, ründame pisut hilisemal kellaajal džinnipudelit. Me armume, muretsedes, et see ei jää kestma. Me ei armu ja tunneme, et jääme ilma elu Suurest Sündmusest."

"Mehed ja naised on alati niiviisi tundnud..." ütles Theodore vahele, kuid ma ei lasknud tal isegi lõpetada. Olin hoos, sedavõrd, kui vahutades on võimalik hoogu sisse saada.

"See pole kaugeltki seesama. Me ei käi kirikus, välja arvatud jõulude ja vahest ka lihavõtete ajal, ning ometi hädaldame kristlike ja perekondlike väärtuste allakäigu pärast ja ajame selle teleka süüks. Me tunneme muret, et ei võta oma eluga mitte midagi olulist ette, ja teeme kõike edasi ikka vanaviisi, ikka vanaviisi. Me hoolime süga-

valt Bosniast, kuid me ei tea päris täpselt, kus see asub. Kui ekraanile ilmub järjekordne film Aafrika näljahädast, libisevad meie silmad telekavale. Metroostreik ja ministriabi väikesed truudusemurdmised on kõige tähtsamad maailmasündmused, mida arutada. Kas te arvate, et see kõik on väärt, et endale tunnustust jagada?"

„Kas te räägite mulle, et see ongi see, mille pärast mina oma eluga riskisin? Sellise täielikult allakäinud põlvkonna kaitsmise ja vabaduse pärast?"

Pugistasin Theodore'i teeseldud solvumispuhangu peale naerda. „Vabandust, kuid on aeg, et kellelgi oleks julgust rääkida teile tõtt."

„Kui vaimustav. Öelge mulle, mida veel teeb teie põlvkond meie raskesti võidetud rahu ja vabadusega?"

„Me püüame mitte suitsetada ja halame, et oleme selle maha jätnud. Me mõistame sügavalt hukka alkoholisõltuvuse."

„Millised üleni ebameeldivad tüübid te küll olete! Kas sellepärast teie ei joogi?"

Ma vist punastasin. „Ei, mitte päris. Ma ei mõista joomist hukka."

„Siis kiitke ennast vähemalt sellegi eest ja jooge!" Ta lükkas klaasi mulle lähemale.

„Oh, ma siiski ei joo, tänan väga."

„Kas te eelistaksite punast?" Ta tõusis püsti, oodates vastust.

„Ei. Aitäh, aga ma ei suuda selge peaga mõelda, kui ma lõuna ajal joon. Kuid teie ärge laske ennast minust segada."

„Te peate tunnistama üht asja, Elena. Kui teil ja teie põlvkonnal on nii vähe võimalusi teha suuri ja üllaid asju, siis on teil samavõrra vähem ka kiusatusi või võimalusi teha halbu ja alatuid asju."

„Oh, kaugel sellest! Me teeme pidevalt halbu asju. Just mõni aeg tagasi käisin ühe sõbraga baaris ja maksin arve kümnenaelase rahatähega. Poiss ilmselt arvas, et olin andnud talle kakskümmend: ta andis mulle kolmteist tagasi."

„Ja teie panite selle oma taskusse?"

Ajasin lõua püsti. „Jätsin talle kolm naela jootrahaks. Saate aru, mida ma silmas pean?"

„Nurjatu," nõustus Theodore muiates.

Riisusin oma taldriku leivatükiga õlist puhtaks ja arutlesin: „Hea küll, hea küll. Meie ei pea tegelema suurte asjadega, Dresdeni pommitamise või millegi muu sarnasega. Kuid võib-olla oleks parem, kui me peaksime. Vajadus elada äärmuslikus olukorras. Teate küll, vali rõõm või lepi kurjaga."

„Armas jumal, kus te küll seda kuulnud olete? Kõlab kummaliselt tuttavalt."

„See on üks vana laul, mida mu ema laulab. Igatahes, asja mõte on selles, et mulle meeldiks oma elu elada eesliinil, ainult natukene, lihtsalt selleks, et näha, kas ma saan hakkama, kas ma sooritan eksami. Teha selgeks, kas ma kuulun lammaste või sikkude hulka."

„Ma kardan, et selles pole üldse mingit kahtlust, noor daam," raputas ta kurvalt pead, „vähemalt mitte selle noore kelneri jaoks. Hetkel, kui meie siin räägime, võib tema hulkuda mööda tänavaid..."

„Tegelikult te ju ei arva, et see oli suur patt, ega ju?"

Ootasin tema heakskiitu ja selle ta mulle sooja naeratusega ka andis. „Ei, mitte väga hull. Äärmisel juhul väiksemat laadi süütegu. Mitte selline õiguserikkumine, mis nõuaks sõjatribunali."

„Mõistate, me ei oska isegi siiralt patustada. Kui mina oleksin teie asemel, teaksin ma vähemalt, et minu

üllad teod on hüvituseks minu alatute tegude eest. See tähendab, et kui sa päästad kellegi elu, siis on sul õigus mõnest patust puhtalt välja tulla.”

„Ma ei ole teiega nõus.”

„Vean kihla, et teie ei teinud niikuinii kunagi midagi hirmsat.”

„Meil kõigil on, mida kahetseda, mälestused, mis suruvad meid jubedusest maadligi, kui nende üle järele mõtleme. Kui te tahate olla küüniline – ja ma pakun, et te pigem teete sellist nägu –, siis mõõtke sellega võrdselt kõiki põlvkondi. Elu väljakutsed ümbritsevad meid kõikjal, kuigi võib olla, et sõja ajal olid need tunded... suurendatud. Kunagi keegi ütles mulle, et kui su partneriks on rõõm, siis järgmiseks tantsid kurbusega.”

Mind lõbustas, et see vaade oli nii sarnane minu ema omaga, kuid nad olid ühe aja lapsed. „Minu ema ütleb midagi väga sarnast.”

„Kas tõesti? Noh, ma loodan, et te kuulate teda.” Ta silus hajameelselt oma ikka veel tihedaid juukseid ja võttis siis taas narritava tooni. „Õelge mulle, Elena, kas te langesite selliseid karme otsuseid kõigi oma sõprade kohta?”

„Oh jumaluke, ei. David – David Turcan, fotograaf, te kohtusite temaga eile õhtul – elab hoopis teistsugust elu. Tema läheb mõne päeva pärast Bosniasse. Ma ei paneks Davidit iialgi endaga samasse lahtrisse.”

„Kuid teie vähemalt ju teate, kus Bosnia on?”

Kehitasin puiklevalt õlgu. „Ähmaselt.”

„Armas tüdruk, te olete enda suhtes liiga karm. Meie ei teinud kunagi seda yiga.”

Võtsin ühe lonksu veini. Pidin tulema tagasi intervjuu juurde, enne kui asun ette kandma järgmist traktaati iseendast. „Kas te nüüd räägiksite mulle oma parimatest ja halvimatest mälestustest?”

„Hea küll. Need võivad teid üllatada. Kõrb. Halvimad mälestused on enam-vähem kindlasti putukatest. Sääsed, skorpionid, kõige hullemad olid arvatavasti kärbsed. Mäletan eredalt üht pärastlõunat Abu Sueiris, kui olin tohutult näljane, olime tol ajal kasina toidu peal. Olin oma telgis. Keerasin jaki moosipurgi ümber, kraapisin kärbsed välja, määrisin moosi küpsisele, varjates seda oma käega, ja püüdsin küpsise jaki juurest suuni toimetada. Kärbsed ründasid parvena küpsist ja minu suud ning laperdasid seal sees ringi... Veel viiskümmend aastat hiljem ärkan ma üles, tundes suus tiibu kihamas ja peas hirmutavat suminat. Mäletan, kuidas Bob ütles mulle ükskord: „Kõigist vördjalikest paikadest maailmas on see siin kõige vördjalikum.” Theodore naeratas.

„Polegi nii väga halb mälestus, kui suudate selle peale naeratada.”

„Ma naeratan Bobi peale mõeldes, mitte kärbeste pärast. Bob on vast üks minu parimatest mälestustest, kuigi on paljusid, kes sellele kohale pretendeerivad.”

„Kas te räägiksite mulle nendest?”

„Mu armas, mul oleks väga hea meel seda teha, kui teil aega jätkub.” Ta pilk oli nukker, kuid see looritatud vaade võis tuleneda ka lihtsalt tema east.

„Mul on aega kaks või kolm nädalat ja ei ühtki muud plaani peale selle, et tülitada teid nii palju, kui lasete.”

Theodore hõõrus käsi kokku. „Väga hea uudis. Sellisel juhul, vahest vabandate mind umbes tunnikeseks? Mul on pisut tegemist. Mu väimees ostab siia lähedale maja ja ma pakkusin end appi asja korraldama. Jõuan tagasi hiljemalt kella kuueks.”

„Loomulikult. Kas ma võin homme tagasi tulla? Või ülehomme?”

„Ei-ei, te peate siia jääma ja mõnulema. Nautige elu-

mõnused, vähemalt ühelainsalgi pärastlõunal ärge süüdistage ennast! Kavatsesin teha ettepaneku, et teie ja teie fotograaf – David, eks ole? – võiksite täna õhtul koos minuga juua ja süüa. Loodan, et olete siis vähem kohusetundlik ja võtate ka klaasi või paar veini. Võiksin Davidile teate jätta ja ta koduteel hotellist möödudes peale võtta. Teie aga käige vahepeal ujumas. Kohe *pigeonnier* taga on bassein.”

See oli tohutult ahvatlev, kuid intervjuerima tulles ei olnud ma taibanud pista käekotti trikood. Theodore aimas mu probleemi juba ette. „Kui lähete *pigeonnier*’sse, leiate sealt suure valiku ujumisirõivaid. Olen kindel, et leiate midagi endale sobivat, kuigi vahest mitte just Pariisi viimast moodi. Tundke ennast nagu kodus.”

Ma ei jõudnudki *pigeonnier*’sse. Lonkisin basseini juurde, et oma isu ujumistrikooide selga passimiseks piisavalt üles kütta. Oma mosaiikpõranda ja terrassiga meenutas see pigem ilusat Rooma basseini, ning mulle turgatas pähe, et varem oli Theodore ilmselt olnud üsna edukas jurist, kui ta pensionieaks endale sellist kodu sai lubada. Lilli täis terrassil sirutasin end ühel lamamistoolil välja ning sulgesin minutiks silmad, et päikest nautida.

Ma kuulsin veesolinat, tõusin istukile ning nägin, kuidas David end basseinist välja vinnab. „Ärka üles, uinuv kaunitar, kell on juba kuus läbi ja su nägu on väga roosa.”

Olin maganud üle kolme tunni. „Oh, mu jumal! Kus on Theodore?”

„Ta läks sisse majapidajaga õhtusöögist rääkima ja lubas valmis seada mõned joogid. Mõnus mees, eks ole?”

„Ta on kena. Ma ei suuda uskuda, et magasin terve õhtupooliku, kavatsesin ju ujuma minna.”

„See tuleb sulle kasuks. Mine nüüd ujuma.” David pani käed mu lamamistooli mõlemale küljele ja kummardus üle selle, tema keha sätestas ja oli hirmutavalt seksikas.

„Oh, David, ma ei saa. Ma ei saa tema ees ujuda – ta näeb, et olen rase.”

„Mis siis? Miks, pagana pihta, sel haljal maakeral, sa seda häbened?”

Kaheksas peatükk

„Ma ei häbene. Ma lihtsalt arvan, et see pole eriti... professionaalne, muud midagi.”

„Ebaprofessionaalselt rase.” Davidi hambad välgatasid ja ta juustest tilkus mu õlgadele vett. „Pigem ebaprofessionaalselt häbelik. Tohoh pagan! Teie, naised, ei tee endale elu just kergeks, kas pole? Te olete nii neetult keerulised. Või lihtsalt peast põrunud. Ma lähen vette tagasi.”

Theodore asetaskandiku jookide ja oliividega minu kõrvale lauale. „Tere jälle! Kas käisite ujumas?”

„Mul on häbi öelda, aga ma jäin magama niipea, kui pikali heitsin.”

„Aga ma loodan, et veetsite meeldiva pärastlõuna.”

„Parima. Kas teie kokkusaamine läks korda?”

„Kokkusaamine?” Hetkeks näis ta olevat nõutu – vanusest tingituna. „Ah jaa, see maja. Täiesti korras, tänan küsimast. Nüüd, mida te juua tahate? Camparit, džinni, igat värvi veini, võib-olla üks kir*? Tõin kõik, mis mul on, lootes teid ahvatleda.”

Jälgisin kassisilmadega, kui kergelt David basseinipikkusi katab, tema pikad pruunid käed tõusid veest hoogsalt kaari tehes nagu pääsukese tiivad. „Üks kir oleks oiuline.” No on alles nadikael, mõtlesin ma. Kui ta tahab nii väga, et ma ei oleks häbelik ja elaksin ohtlikult, ja sealjuures veel arvab, et ainult temal on selleks õigus, siis, kurat võtku, joon ma seda neetud kir'i nii palju, kui Theodore on valmis mulle valama. „Palun üks suur.”

„See juba läheb!” Theodore istus mu kõrvale ja valas igäühele kir'i.

* valgest veinist ja mustsõstraliköörast valmistatud jook, mille retsepti koostas 1960. a Dijoni linna pea kanoonik Felix Kir. *Tlk.*

„Kui te ära läksite, lubasite mulle rääkida oma parematest aegadest”.

„Ja mina lubasin endale, et ei kõnele enam tööalast juttu. Teie poiss ujub väga hästi, eks ju?”

„Minu *poiss*?”

„David – teie fotograaf. Andestage, ma arvasin, et ta töötab teie jaoks.”

Mind ajas juba paljas see mõte naerma. „Teeks ta seda küll! David ei tööta kellegi jaoks. Ta on üksik hunt. Vabakutselise tüüp. Kui mõtlema hakata, olen mina ka. Me teeme seda raamatut koos, aga David ei tööta minu jaoks – ärge tema kuuldes nii ütelge. Aga võib-olla teeks talle hoopis nalja, kui ta seda kuuleks.” Jälgisime Davidi katkematut libisemist läbi vee. „Milline oli parim aeg?” õhutasin teda jälle. „Teate, ma luban, et ma ei puuduta ühtegi masinavärki, isegi mitte pliiatsit. Ma lihtsalt tahan kuulata, muud midagi. Minu enda jaoks. Unustage see raamat.”

„Küll on vanal mehel seda hea kuulda.” Theodore vaatas mulle soojalt otsa. „Parim aeg? Rannakrieket Ala-meini lähedal 70. eskadrilli poiste vastu. Häid aegu oli palju. Hulga kergem on mees pidada lõbusaid sündmusi kui meenutada lennukikeret rebestava õhutõrjemürsu lõhkemist – seda lugesime nagu palvet.” Ta täitis klaasid. „Mõned mu kallimatest mälestustest on seotud pommi-laadijatega. Nad olid osavad poisid ja meie elu sõltus neist. Hea meeskond suudab pommitaja laadida vähem kui kümne minutiga. Niipea kui me pommitamast tulles maandusime, juhul kui oli palju reide, pidid nad väljas olema järgmise laadungi pealepanemiseks. Mul on meesles üks õõ, kui maandusime umbes kella kahe paiku ja lennuvälja teeninduskomando viskas Bert Pearsonile vembu. Too oli ettevaatlik ja kavakindel sell, hea tüüri-

mees, aga kõige ebausklikum lendur, keda ma kunagi olen kohanud.”

„Kas enamik lendureist on ebausklikud?”

„Muidugi, isegi kõige küünilisemad. Kõtermanne on vaja lepitada. Enne õhkutõusmist teevad mõned meeskonnad vastu lennukit isegi tseremoniaalse pissi. Enamik meist jälgis enne lendu narruseni oma kindlaks kujunenud tavasid, meile meeldis õnnetoovatena korrata ikka samu tegevusi ja kõigil oli oma talisman. Berti tema nelja talismaniga ei trumpanud keegi üle. Ma mäletan väikest puust siga, mille ta oli väikese poisina koolis teinud, samuti ka täpelist taskurätikut, ja ta ei lennanud kunagi ilma oma kallima rinnahoidjata, mida ta hoidis rinnataskus.” Theodore hakkas naeru kihistama.

„Mis oli neljas asi?”

„Oh, Betty! Betty Grable. Bert hoidis tema pilti nööpnõelaga kinnitatult tüürimehe laua kohal. Ta võttis selle endaga alati kaasa, juhuks kui lennuk peaks maandumisel plahvatama, ja iga kord, kui saime uue lennuki, oli Betty esimene asi, mille ta lennukisse tõi. Enne õhkutõusmist suudles Bert teda ja pärast maandumist uuesti, puhastas oma täpilise taskurätikuga tolmu ja kinnitas hardalt nööpnõelaga kohale. See oli hell rituaal. Sellepärast lahkus ta lennukist alati viimasena, mis on selles loos oluline. Tol ööl panid laadijad pommid paika enne Berti väljumist ja veensid teda, et tal on alles neli pommi, mis ta eelmisest laadungist on tagasi toonud. Bert tuli söögisaali kriitvalgena ja värises nagu krants äikese ajal. Ta oli veendunud, et tal pidi küll olema kõrbepalavik, kui arvas, et lasi pommid õnnelikult alla, ja vandus, et oli näinud neid kukkumas – oli ise need kokku lugenud, nagu ta ütles, ega suutnud uskuda, et maandusime täislastis. Ta raputas tubli viis minutit mu kätt, tänades pehme maandumise

eest, ja ütles, et see päästis meie kõigi elu. Teeninduskomando mehed naersid ennast ribadeks; nad kutsusid teda kogu sõja aja „Pommid-Alla-Bertieks”.”

Theodore pidas vahet, sest David vinnas ennast, lihased pingul, basseinist välja ja raputas pead nagu koer. Theodore viskas talle kuivatusrätiku ja osutas enne jätkamist joogikandikule. David segas endale suure portsu džinni ja toonikut ning sirutas end lojuva õhtupäikese kätte terrassile. Mul oli tahtmine minna ja heita tema kõrvale.

„Mehed maal olid kuldaväärt. Eriti meie õhutõrjujad. Ma kohtasin neist üht mõni aeg tagasi siin – Gregor Robertsoni nimelist šotlast. Ta oli ACH/GD* Abu Sueiri all...”

ACDC? Mõtlesin ma. „Mis see on?”

„Lennuväe abiteenistuse kapral, kõige madalam auaste. Gregor astus vabatahtlikuna õhutõrjujaks, saades kolmele šillingile, mida RAF päevas maksis, veel kuus penni lisaks. Ta rääkis mulle, et teda ei kallutanud selleks mitte need kuus penni. Ta oli hulga aega uurinud oma välja-vaateid ülenduse saamiseks, mille tipuks oleks olnud sanitaartenistuse kaprali auaste. Talle ei meeldinud ka kohtuda poistega, kes tulid tagasi Obani, ja tunnustasid, et laagris teab tema sitast kaugelt rohkem kui keegi teine. Meie andsime sanitaarpoistele nende oma ametimärgi – mille mõistatamise jätan teie kujutlusvõime hoolde – ja moto „Semper in Excretum”.”

Theodore puhkes mürisevalt naerma. Tema naer oli imeliselt kaasakiskuv, tugevad luksatused, mis teda ennastki näisid üllatavat, ja laienesid kurguhääleks itsituks. „Möödunud suvel sõitis Gregor oma pojapojaga

* ACH/GD – Aircraft Hand General Duties – Lennuväe abiteenistuse kapral. Tlk.

siit läbi ja külastas mind. Me lobisesime vanadest aegadest Abu Sueiris, ja kui väikemees oma vanaisalt küsis, mida ta sõja ajal tegi, pilgutas Gregor mulle silma ja vastas talle oma põriseva r-iga: „Olin väga hirmu täis, noor-mees, lihtsalt väga hirmu täis.” Meie kõik kartsime, aga lennuvälja õhukaitseväelastel oli vaenlase õhurünnaku ajal ainult väike võimalus ellu jääda, sest oma positsioonil lennuvälja ääres olid nad iga hävitusslenduri või pardalaskuri jaoks nagu istuvad pardid, kellele jahti peetaks. Gregor rääkis mulle, et enne sõda oli ta kannatanud selle all, et ta on nii väikest kasvu vennike; sõja ajal hoidis teda elus vaid see, et ta sai suurema osa oma kehast tinakiivri alla peita. Taluda seda aga kolm kuni kuus korda päevas oli ikka palju küll, kas te ei arva?”

„Rääkige edasi,” käisin ma peale. „Milline oli elu siis, kui te parajasti ei lennanud?”

„Toidunormid olid armetud. Parim, millele võisid korralikus eskadrillis loota, oli veiselihakonserv ja kõvad küpsised. Kui sul vedas, võisid saada rasvase peekoni, mis sulas konservipurgis vedelaks. Ei mingit puhkust, linnalubasid, baare ega filme. Jänkide tugevaks kadestamiseks oli kõikvõimalikke põhjusi, aga mitte põrmugi nende elutingimused. Paljud lendurid eelistasid Ameerika elulaadi.”

„Kas teie ka?”

„Veel mõni aeg pärast sõda olin ma väga vaimustatud Lucky Strike'i sigarettidest.”

„Kas sel ajal lendas kõrbes palju ameeriklasi?”

Theodore'i rääkimishuvi oli kadunud. Ta leidis endale tegevust, valades täis meie klaasid, enne kui tüdinnud toonil vastas: „Ma usun, et USAAF'i* eskadrillid

* USAAF – United States Army Air Forces – Ameerika Ühendriikide Maaväe Õhujõud. Toim.

hakkasid saabuma mingil ajal 1942. aasta sügisel, aga teil on vaja seda kontrollida. Selles ei saa ma teid aidata.”

„See raamat ei puuduta ameeriklasi, vaid ainult neid, kes kuulusid RAFi eskadrillidesse.”

„Nii ma arvasin. Nüüd ma nõuan, et me lõpetaksime vanadest aegadest rääkimise – mu keel on juba sõlmes ja ühe päeva kohta olen teid piisavalt ära tüüdanud, minust endast rääkimata.” Ta neelas suure lonksu veini ja pomises: „Kuhu küll on kadunud see nägemuslik hiilgus? Kus on ta nüüd, me kuulsus ja me ulm?”

Ma haarasin oma pliiatsi järele, kuigi olin lubanud selle rahule jätta. „Kust see pärit on?”

„Wordsworth,” vastas David lühidalt.

„Miks te valisite selleks tagasivaateks RAFi, mitte mõne teise väeliigi, Elena?”

„Omavahel öelda, mul ei olnudki RAFi väljavalimiseks mõistlikku põhjust. Mis minusse puutub, oli see täiesti emotsionaalne.” Ma püüdsin lamamistoolil tahapoole nõjatuda ja peaaegu vajusin sellest läbi. „Minu teadmised sõjast on pärit filmidest. Mulle ei ole kunagi meeldinud stseenid meestest, kes pimedas ringi tormavad, kandes oma erikomando balaklaavasid; lõikavad selja tagant läbi sakslaste kõrisid või laskuvad langevarjuga ja roomavad kõhuli mööda maad... See lihtsalt ei lähe mulle peale, kui te saate aru, mida ma mõtlen. Teate, need püssid, täägid, plahvatavad tankid – kõik see näib olevat kohutavalt lähedane toorele ja verisele märulile, aga liiga vähe... mehele.” Ma märkasin, et David pilgutas mulle silma, kui seda ütlesin.

„Mis meheväl viga oli?”

„Üldse mitte midagi, aga ma jään merehaigeks. Ja nad näivad alati olevat allveelaevades, pahvivad piipu, koh-

makas rullkaelusega valge sviiter seljas, müts kerglaselt viltu peas.”

„Piisavalt erapooletu.”

„Aga RAF – oh, olen *alati* tahtnud Irvini kuube, ja kui uhke on tõusta kaugele ulatuvasse sinasse seal taamal, ja taeva vabadus ning õhurüütliid ning kisklemine pommide laialipuistamise pärast ja vaenlase tegevus.”

Ta kergitas kulmu.

„Teate, „Vaenlased sabas, kella seitsmesel suunal, Twister! Jänes Punases sektoris” – kogu kupatus. Lihtsalt väga põnev.”

„Kas te ei arva, et romantiseerite olukorda?” tähendas Theodore õrnalt.

„Muidugi, ma loodan. Mida paha võiks siin ilmas teha romantika? Millal on see kellelegi halba teinud?”

„Noh, *see* on tõsine küsimus, mis väärrib läbimõeldud vastust.”

Enne õhtusööki lausus Theodore, et söögiisu tekitamiseks peab ta end basseini kastma. Pean tunnistama, et olin uudishimulik, milline ta on ujumispükstega – tahtsin lihtsalt näha, kas ta tegelikult paistab nii vana, kui on. Minu isa vanus oli mulle alati mõistatuseks olnud. Tema jutu järgi olin väikese tüdrukuna harjunud teda kirjeldama „jumalast vanemana”. Ma arvan, et pidasin seda komplimendiks, kuna see mõõtis isa tähtsust ja autoriteeti minu elus. Jõudnud päris teismelise ikka, hakkasin ma kirjeldama teda ja ema kui „vanu” või „õudvanu”, isegi kui „uskumatult vanu”. Nad olid siis umbes viiekümnesed. Nüüd ei ole ma nende vanuses kindel. Mu vanemad näivad püsivat samasugusena juba kümme aastat, ja ainult minu pealt on näha aja möödumist. Ma ei märka seda Charlie või Davidi või Becca juures, aga ise

tajun seda iga päev. Kui ma raseduse esimestel kuudel mõtlesin oma beebile, ei suutnud ma eemale peletada mõtet mind ähvardavast lõpust. Järgmisel aastal samal ajal on mu laps seitsmekuune... Kui ta kooli läheb, olen ma kolmkümmend kuus. Selleks ajaks, kui mu väike beebi astub keskkooli, olen mina üle neljakümne ja edasi läheb üha kiireneva slaalomiga mäest alla vanaduse ja surma poole.

Minu laps, kes kannatamatult ootab iga, mis lubaks talle põnevaid ratsasõite Thorpe'i pargis, magamist nii kaua, kui on tahtmist; kes ootab, et ta oleks küllalt vana, et sõita üksinda metroos; küllalt vana, et valida endale riideid; küllalt vana, et tal oleks oma noormees või sõbranna; küllalt vana autojuhtimiseks – ta oleks minu jaoks valmistatud miniatuurne viitsütikuga pomm. Mul ei ole mingit võimalust peatada omaenda pelutavat allakäiku, peatamata tema oodatavat edasiminekut. Hea küll! miljardid inimesed enne mind on antud tõsiasjale näkku vaadanud, mis ei tee aga selle allaneelamist põrmugi kergemaks. Ma tahtsin oma ema suust kuulda lohutavaid sõnu: „Kõik läheb hästi, alati läheb kõik hästi, sa oled *alati* ilus, sa oled alati õnnelik, ma olen alati siin sinu jaoks olemas...” Ainus häda on see, et ta ei saaks olla. Kui kaua võiks veel aega minna, enne kui mina peaksin neid sõnu ütleva, mitte neid kuulma? Ja ajal, mil mina loen oma allesjäänud päevi, kui palju on neid alles jäänud mu emale? Sel pole tähtsust, sest tema oleks küll viimane inimene, kellega ma seda arutaksin. Esiteks, lõbus tas ta sel õhtul parajasti umbes viitkümmend Gold Coasti vanainimest, ja teiseks, kellelgi ei oleks eriti taktitundeline talle kurta omaenda aeglast ja halastamatut teekonda haua poole.

„Miks sa nii pahas tuju oled, kullake?”

Davidi hää ehmatas mind üles avasilmi unelemisest. „Vanadusnõrkus,” vastasin tuseselt.

„Minu arust saab ta üsna hästi hakkama.”

„Ma ei rääkinud Theodore’ist. Endast. Ma kadestan teda. Kindlasti on tore kindlusetundega tagasi vaadata oma elule, kui see on peaaegu otsas. Theodore ja minu vanemad võivad rääkida oma minevikust kui millestki, mis väärib kivisse raiumist.”

„Elle, sa oled vaevalt kolmkümmend üks.”

„Olgu, ma ei ole just vana, aga mitte ka enam noor. See ajab mind oksele. Olen juba kolikambrisse heidetud.”

„See tuleb sul hormoonidest.”

„Ma ei naljata, David. Ma mõtlen tõesti nii. Ma ei katse saada peaministriks või priimabaleriiniks või töösusjuhiks või uue imeväärse narkootikumi leiutajaks. Kui ma oleksin kakskümmend kaheksa, võiksin selleks võimeline olla, aga mitte nüüd. Kõik need unistused. Otsas kõik.”

„Sa pole mulle kunagi rääkinud, et ihaldad number kümnet*.”

„Ma ei ihalda. Pole kunagi seda teinud. Aga kõik see muu asjandus... Kes ma võiksin praegu olla? *The Times*’i toimetaja. Ainult unistus. Mul ei ole võimekust, kui seda vaja on, ja minevikust pole mul kaasa võtta ühtegi isiklikku saavutust. Kas see on tõenäoline, et mind kutsutakse New Yorki *Harper’s Bazaar*i või *Vogue*’i või *New Yorker*’i toimetajaks? Tühjagi!! Kõik, mis mind ees ootab, on vabakutselise jätkuvalt kõikuv karjäär, müügi-putka rentimine Portobello turul vanaaegsete leivalõikamislaudade müümiseks või oma korteri müük ja saadud

* Downing Street nr 10 – Inglise peaministri residents. Tlk.

raha paigutamine väikesesse lilleärisse Truros.” Ja – oh jumal – *emadus*, mis teeb kindla peale lõpu mis tahes armetutele pürgimustele, mille külge ma siiani olen klammerdunud. Kui David oleks mulle öelnud, et võiksin emaks saamist rõõmuga oodata, siis ma vannun, oleksin võinud ta tappa.

„Portobello võiks sobida küll, aga Truro ei oleks minu jaoks vaimustav vahetus.”

„David, sa ei võta mind kunagi tõsiselt. Aga ma mõtlen nii. Kelleks ma võiksin kunagi saada? Välja arvatud, et vanemaks...”

Olen alati uskunud, et igaühel on oma ettemääratud vanus, mis talle sobib ja millest ta kogu ülejäänud elu visalt kinni hoiab. Sellest alates, otse oma kibeda lõpuni välja, on kõik inimesed emotsionaalselt ja psühholoogiliselt muutumatud. Minu ema peatus umbes minu praeguse vanuse juures, kolmekümne või kolmekümne ühe aasta ringis, siis kui ta kohtas minu isa. Sestsaadik on ta kõike teinud või tundnud nagu kolmekümneaastane. Aga minu armas isa? Ma ei suuda otsustada. Ma mõtlen temast kui kahekümnekaheksast, tema parimas nooruslikus meheas, säravate silmade, poisiliku naeratuse ja troopikakiivriga, aga näen teda neljakümnesena. Kui mõelda sellele, et ta oli nelikümmend kolm või nelikümmend neli, kui ma esimest korda oma lähinägeline lapsesilmadega talle otsa vaatasin, siis on see üsna kentsakas. Enamiku ajast, mil näen seda erilist sähvatust ta silmis ja laia naeratust näol, on ta kahekümnekaheksa – pole tähtis, et hambad ei ole tal enam enda omad. Ainult siis, kui ta paneb minu ja Charlie enda ette istuma ja räägib meie eelarve tasakaalustamisest, mõtlen temast kui neljakümnesest. Muidu on ta „noorem kui kevadaeg”. See võiks teda lõbustada,

kui julgeksin talle seda öelda. Mu ema ei ole kevadaeg, mu ema on aastast aastasse suvesoojust täis.

Aga, Theodore on sootuks teine. Ta tundus mulle palju vanemana, mehena, kelle kuldne iga on kuuskümmend viis, mis sobib auväärsele juristile. Vean kihla, et noore lendurina oli ta ohvitseride messis see mees, kes tegi lõpu mürgeldamistele, tuletades teistele meelde nende kohustusi ja vastutust. Ma suudan teda näha just nii. Tark, mõistlik kolonelleitnant Theodore Hamilton, Lenduri Vapruseristi ja Teeneteordeni kavaler. Sündinud kuuekümmnesena.

Ma vaatasin otse Davidi poole, kes lamas ikka selili terrassil, näol mulle suunatud kahemõtteline irvitus. Ta oli tõesti riukaid täis – ohtlik, nagu ütleks Theodore. Mul ei olnud aimu, mis oleks tema täiuslik vanus – võib-olla viiskümmend? Võib-olla sada ja kümme?

„Kui vanana sa end tunned, David?”

„Kui vanana ma end *tunnen*? Oleksin nagu igivana. Sina paned mind ennast igivanana tundma.”

„Ei. Kui vanana sa endale tundud, kui endast mõtled?”

„Üheksateist.”

„Üheksateist?” Ma kukkusin peaaegu teist korda lamistoolilt maha.

„Ma tundun endale üheksateistkümmnesena, kes võitleb vinniarmide ja enneaegse seemnepurskega.”

„See on jama. Ma ei usu, et sa oled kunagi olnud üheksateist.”

„Kui sa ei taha vastust, siis ära küsi. Aga kuidas sinuga on, kullake? Kui vana sina tegelikult oled?”

Mina? Enda jaoks ei suutnud ma täiuslikku vanust välja mõelda, sest kogu elu olin tundnud end võõriti – olin haletsusväärne seitsmeteistkümmneselt, sest siis polnud ma piisavalt *päris* vana, ja vilets kaheksateistkümmne-

selt, sest siis oli elu minust juba mööda läinud. Ma lootsin kärsitult teisele noorusele. Ei ole nii, et su arenemine lõpeb punktipealt, kuid ühel sinu eluhetkel jõuab sinu ja ülejäänud maailma suhe kõrgpunkti ja see saab raamiks kõigele muule. Selletõttu ongi vanadus nii traagiline: kortsude ja põletikuliste liigeste taga võib kõik olla nii noor. Nagu mu ema ja isa. Inimesed vaatavad neid ja näevad vanainimesi, mina vaatan ja arvan, et ma suudan neid näha, nagu nad olid. Või on.

„Ma arvan, et olen varaküps kuueaastane.”

„Minu arvates kõlab see üsna õigesti.”

Sellepärast ma uurisingi Theodore'i, kui ta ujumispükstes välja ilmus. Muidugi ei olnud ma temast *vaimustatud*, aga ta oli elav ja tugev mees, mitmes mõttes pealegi nägus; ja nagu vägivaldsete surmajuhtude uurija, tahtsin ma näha, mis on juhtunud tema kehaga. Theodore'i keha polnud üldse kehv. Ta oli nii pikk ja pikkade jäsemetega ning liikus ikka veel kerge loomagraatsiaga, peaaegu nagu David. Nahk tema reite ümber rippus pisut, selline nõrk lõtvumine, mida olin näinud ka oma isa pikkadel jalgadel, ometi paistsid lihased ja kõõlused luude peene struktuuri all elegantsed ja pingul. Ka ujus ta väga hästi, mitte nii ägedalt kui David, aga püsiva ja kindla tempoga. Võib-olla ei pidanud ta ennast proovile panema. Ma märkasin, et David jälgib, kuidas ma Theodore'i vaatan.

„Ma arvan, et sa said päikesepiste. Oled nagu haige,” lausus David vaikselt.

„Kui sa arvad, et ma talle silmi teen, siis oled sina see, kes on haige. Ma leian ta olevat meeldiva, see on kõik. Või oled äkki armukade?” David ei vastanud. „Jumal hoidku, David, sa olidki, just minut tagasi, eks ju? Sa *tundsid armukadedust*.”

„Ja mis siis?”

Ma hüppasin püsti ja suudlesin teda. „See on fantastiline, muud midagi. Tõtt öelda, ma kujutasin ette, kuidas oleks olla sõjaaja lesk. Ma arvan, et sain loomuvastase erutuse kujutlusest, et seisan parajasti uhkelt oma vestibüülis, beebi kätel, ja mingi vennike tuleb telegrammiga, mis ütleb, et minu meest on tabanud kuulsusrikas surm, keegi Macchi piloot on ta Sidi Barrani kohal alla tulistanud. Ma kinnitan sulle, et võin näha iseennast – mananud näole julge naeratuse, silitan oma beebi siidist pead ja tänan viisakalt uudise toomise eest ohvitseri...”

„Sind on hakanud painama kinnisideed. Ma ütlesin sulle juba enne, kallim, et sa oled haige.” Davidi näol oli isevärki naeratus.

Ma soovin, et ma poleks talle seda kunagi rääkinud, ma soovin kõigest südamest, et see oleks midagi, mida saaksin maha hõõruda, lindilt kustutada, aga ma rääkisin seda ja mingil veidral ning mõõdukalt haiglasel moel ka mõtlesin nii.

Oli selge vaikne õhtu, taevastähti, kuu ja kerge tuul, mis pani basseini vette vastu äärt tasaselt loksuma. Me ei kõnelnud õhtusöögi ajal eriti palju, kindlasti mitte sõjast. Nagu ma mäletan, rääkisime, kuidas see piirkond on inglaste kohalolekust nii kannatanud kui ka võitnud. Juustu söömise ajal hakkasid David ja Theodore rääkima fotograafiast ning mina kandusin unelusse, millel oli ähmaselt tegu minu ja Davidiga ning beebiga, kes elas niisuguses majas nagu...

„Elena?” Ma võpatasin, kui Theodore minu poole pöördus. „Elena, kas te oskate ujuda? Ma õpetaksin teid hea meelega sel ajal, kui te siin olete.”

„Ma ujun väga hästi,” ütlesin ma kindlalt. „Nagu kala.”

„Vahest tahaksite ujuda nüüd? Praegu on päeva parim aeg – vesi on kõige soojem. Mulle meeldiks, kui tunneksite end nagu kodus, eriti kui jääte siia ainult mõneks nädalaks.”

Sekundite jooksul, mis mul kulusid vabanduse väljamõtlemiseks, sekkus David. „Ta lihtsalt arvab, et on liiga paks,” venitas ta sõnu. „Ta häbeneb end ujumistrikoos näidata.”

„Sel juhul, David, oleks vist paras aeg näidata teile fotosid, millest rääkisin, ja oma uut fotoaparaati.” Ta lükkas tooli tagasi ja tõusis püsti. „Me jätame teid üksi, mu kallid. Minu kodu on täielikult teie käsutuses. Kui peate paremaks, võite isegi basseini tuled kustutada, kuigi ma ei suuda ette kujutada, et teil oleks midagi varjata.”

Mitte midagi peale beebi. Theodore oli nii külalislahke ja vesi ahvatles mind sedavõrd, et nõustusin. Ausalt, ma ei oska välja mõelda midagi paremat kui mõnus omaette sumamine prožektoritega valgustatud basseinis. Kui Theodore ja David olid majja läinud, kõndisin kergel sammul *pigeonnier*'sse ja panin tule põlema. Suures ruumis olid virnas neli või viis maali ning maalipukil oli ka pooleliolev töö. Maalid olid üllatavalt jõulised: olin oodanud lüürilisi stseene kahvatute vesivärvidega, aga need pildid olid peaaegu eredad ja täis kirge. Väike ehitis koosnes kolme uksega ateljeest. Avasin kõhklevalt ühe ukse, otsides duširuumi, ja tundsin end nagu Kuldjuus. Esimene uks avanes kappi, mis oli täis lõuendeid ja värve, ning kapi alumist riiulit, nagu Theodore oli lubanud, täitis tohutu valik ujumisriideid. Mõned olid nii moest läinud, et oleksid sobinud täpiliste nappide seelikutega ja soonikut ülaosadega. Ma kujutasin ette, et need olid kunagi tema naise omad. Oli ka tillukesi bikiine, mida lootsin kuuluvat tema tütrele või ehk Giselle'ile. Mulle ei

meeldinud mõte, et Theodore'il võiks olla linnukesi. Riietusin lahti ja panin selga vormitu musta riidetüki, mis ujumiseks kõlbas küll, ning läksin basseini.

Ujusin aeglaste tõmmetega, mõnuledes soojas vees ja õhus, pea kohal öine taevaskülv, ümberringi roosiaed, mida valgustasid basseiniäärsed nõrgad tuled. Kui hakkasin kartma, et olen oma võõrustajat küllalt kaua majas lõksus hoidnud, ronisin basseinist välja ja suundusin tagasi *pigeonnier*'sse. Esimesel järeleuurimisel ei leidnud ma duširuumi ning sellepärast avasin teise ukse, mis viis väiksesse akendeta ruumi. Astusin sisse ja kobasin lüliti järele. Ukse vastas riiulitel oli suur hulk fotosid. Kohe, kui sisse astusin, langes mu pilk raamitud, kuid kulunud fotole, mis toetus põrandale ja oli pealoleva riiuli varjus. Foto kujutas noort naist punases palitus. Astusin lähemale, märgates naise nägusust, ja mõistatasin, kas see oli proua Hamilton või koguni Theodore'i tütar. Kükitasin lõdisedes maha. Väikese ruumi paksud seinad tegid selle rõskeks ja jahedaks, vaatamata soojusele õues. Lükkasin märjad juuksed näolt ja võtsin foto kätte. See nägu oli liiga tuttav – see meenutas mulle Ingrid Bergmani filmidest, mida olin näinud. Silmitsesin lähemalt. See ei olnud Theodore'i naine ega tema tütar ega Ingrid Bergman.

See oli foto, mida ma polnud kunagi varem näinud, aga see oli foto minu emast.

Liibüa

Kpt. T. R. Hamilton

DAF, 37. eskadrill

Misurata, Cardabia West

2. aprill 1943

Mu kalleim Anna, mu kuldne tüdruk!

Ärkasin just lühikesest uinakust ja leidsin, et mu nina on jälle kõrbenud ja kuumus tõusnud 120 kraadini* varjus. Hetkeks arvasin, et olen jõudnud mulle määratud kohta... Pärast päevi kestnud sunnitud ootamist on tuul vaibunud ja rõõm on jälle õhus olla. Meil siin on praegu imelised ööd, miilide kaupa parim nähtavus, ja koju lennates tajud seda sinist avarust taamal. Oleme edasi liikunud, rohkem ei või öelda, muidu saan tsensorilt noomituse. Ma mäletan Ishi päevi, kui olin ise tsensor-ohvitser – ühel hommikul veetsin kolm tundi teiste poiste kirju lugedes, siis tulin messi ja leidsin mulle kodust saadetud kaksteist kirja ja kaks aerogrammi. Igal muul ajal oleksin meeletult rõõmustanud, aga sel päeval pidin ennast teraskõvaks tegema, et nendest läbi närida. Mõistagi oleks asjalugu olnud teine, kui kirjade hulgas oleksin ära tundnud Sinu kauni käekirja, aga see juhtus enne meie kirjavahetuse algust.

Raske on leida mingit võimalust omaette olemiseks, et kirjutada. Meie siia saabumisest peale on poisid muutunud palju aktiivsemaks, mitte küll võrreldavaks Sinu toimeka seltskondliku keerisega, mu kallis, aga kõrbe kohta elavaks. Siin räägitakse palju jänkidest, aga eriti nende kenamast soost – Sinu kodumaalt äsja saabunud väikeühm Punase Risti õdesid äratas suurt huvi „jänki-

* 120 kraadi Fahrenheiti järgi on Celsiuse skaalas 49 kraadi. Tlk.

tüdrukute" vastu, mis kuulub meie eskadrilli slängi, nagu küsimus: „Kuule, jänkitudruk, kas sa ei abielluks minuga?“, millele õige vastus kõlab nii: „Miks mitte!“ Üks meie poistest läks tagasi Inglismaale kursustele, tõmmati ühe inglise tüdruku poolt võrku, ja kui vikaar küsis: „Kas sa võtad selle naise endale...“, unustas mehi-ke end täiesti ja vastas: „Miks mitte!“ Ära mõtlegi, et Sinu kaasmaalased pole teinud mõjukat kaastööd sellele sõjaaegsele talitusele. Nad on, ja ma olen olnud selle tunnistajaks. Mul on tõsine lootus, et Sina pole teinud sellist kaastööd – vähemalt „miks mitte!“ vaimus.

Ma olen Sulle rääkinud oma pardalaskurist Bobist – ta määrati just ohvitseriks, mis eelmisel õhtul oli hea ettekääne pühitsemiseks; ja kui Bob oli juba sügavale pudelipõhja vaadanud, tegi ta mu maatas oma jutuga, et tema oli allohvitser juba ammu enne minu aega. See poiss oskab mu kõhu valutama panna, kuid tuba jagan ikkagi temaga. Ta on üks nendest tüüpidest, austraallane, ilma erilise hariduseta, aga lõvisüdamega, kes oskab alati õigesti tegutseda ja paneb sind tundma, et ta saab vähem, kui on ära teeninud. Eskadrillis on palju temasuguseid mehi ja ma pean saatust tänama, et saan nendega koos olla. Ma olen veendunud, et meeskond loodab rohkem Bobi bumerangidele, mis meid tervelt koju voodisse tooks, kui minu lennuoskusele. Siis teine vennas, kes võiks Sind naerma ajada – šotlane kuskilt sealt põhja poolt Glasgow'd. Tema on üks õhutõrjelaskuritest. Lonkisin parajasti mööda lennuvälja ja imetlesin üht tulirelva – tegelikult suurt kahurit. Tema patsutas kahurit, uhke nagu noor ema, ja ütles: „Selline kahur, ja mees võib olla sekundiga tükkideks rebitud.“ – „Või naine,“ parandasin teda (näed, kui kiiresti olen Sinu teooriad omaks võtnud) ja paugupealt mõmises ta: „Just nii, vennas, naine võib sama hästi kui mis tahes kahur mehe tükkideks rebida.“

Olen olnud nii pikalt tegevuses, kalleim, et enamikul hommikutest olen liiga väsinud, et teha midagi muud kui voodisse roomata ja anda endale lubadus kirjutada Sulle homme. Ja ma tõesti rooman voodisse ja laman ärkvel, mõeldes Sinule ning soovin ja unistan Sinuga koosolemisest. Ma ei ole igatsuse pärast enne kunagi öösiti üles ärganud, aga sinust lahkumise järel on see muutunud tuttavaks kogemuseks. Minu puhkused on nüüd jumalate käes – kui palju ma ka oma kaela shufti järele ei sirutaks, olen ikka liiga madal, et näha üle nende suurte põlvede. Pärast Ishi tuuri ning enne ja pärast puhkust Sinuga Kairos ei ole mul nelja või enama kuu jooksul puhkuse saamiseks väljavaateid. Hea õnne korral saan paiguti näpsata mõne päeva.

Mu kallis, mu kallis, mu kallis – mu kuldne tüdruk, kuidas mu süda valutab Sinule mõeldes ja põleb kadedusest kõigi nende poiste vastu, kes saavad Sinuga koos olla. Kairos räägime me põlglikult „Gabardine Swine'ist“, aga ma vahetaksin oma määratud lendurimundri kogu eeldatava au võimaluse eest peatuda Air House'is ja näha sind iga päev, iga õhtu... Mõned vennad siin pakivad, et laupäeval kiiresti välja kolida, ning puhkavad Kairos ja Aleksandrias, õnneseenud! Ma oleksin peaaegu andnud sinu aadressi paarile parimat sorti poisile, et nende kirjelduste kaudu justkui sinuga kohtuda. Siis aga mõtlesin ümber. Nad on selle eskadrilli kenad poisid ja ma tundsin end kohutavalt häirituna, kui taipasin, et nad võivad mind varju jätta. Kui sa kohtaksid mõnda nendest tüüpidest, kellega ma lendan, ei saaks ma enam arvestada väljavaatega sind endale hoida – kõige tõenäolisemalt pingutaksin, et teha meeldiv kummar-dus, ja suunduksin esimese väljapääsu poole.

Ma ei ole kindel, kas mul Sinu juures üldse on soodsaid väljavaateid, olgu konkurentsiga või ilma. Meie viimastes Kairo päevades oli enam, kui mina suutsin mõis-

ta. Sa räägid, et me peame elama hetkele, ning ma nõustun; et me ei peaks tagasi vaatama ja meie vahel ei peaks olema kahetsust ega hirme, ja ma püüan teha oma parima, et seda arvestada. Peame kahe käega kinni hoidma sellest, mis meil on, ja mitte muretsema selle pärast, mis tuleb. See „mitte muretsema” paneb mind nii väga muretsema...

Ma tean, et sul on õigus, ja ma kadestan sinu selget pead ja ma armastan seda – mitte nii palju kui sinu sooja südant, aga ma armastan seda siiski, nagu ma armastan sinust igat tolli. Ma istun enne lendu messis ja kuulan plaate, mille poisid tagasi tõid – „Tolle ajani”, „Tundeline teekond”, „Ma elan edasi” –; ja tean, et iga poiss, kes kuuleb neid samu sõnu, on kindel, et need on kirjutatud tema tüdruku jaoks, tema armastuse jaoks... Täna hommikul kuulasin kolonelleitnandi raadiost Jo Staffordi, kes laulis „Sa kuulud mulle”; kindlasti oli rida „näed püramiide piki Niilust?” meile mõeldud. Pluss kahtlemata ka paarisaja tuhandele Kõrberotile. Selle mõtte jätkuks loodan, et Sa ei veeda liiga palju oma aega teiste väeliikide juures – samas ei saa ma Sulle soovida üksindust, ma loodan, et jääd truuks kui mitte mulle, siis Õhurüütlitele. See oleks tilluke lohutus. Kui ma kujutaksin Sind ette mõne braviuritseva absurdsete roosade pükstega husaari käte vahel, muutuks koorem vaese kõrbekaameli jaoks talumatuks. Me lohutame end juttudega maaväe ohvitserid, kes oli nii puruloll, et isegi tema relvavennad-ohvitserid olid võimelised sellest aru saama. Olgu see Sulle õpetuseks, kallid leedi, et sa väldiksid kokkupuutumist Cherry Pickersi ja nende kambaga...

Mind hoiab elus ühistus Sinust oma käte vahel Continentali katusel; ja muusika täidab mu hinge; ja aeg-ajalt lähevad mul silmad märjaks, kui kujutlen seda poolvalguse virvendust üle Su näo ja kuidas mahedad kuukiired puudutavad Su põske ning hoiavad Su juuksed lõõmavas

kiirtepärjas – mitte et Su nägu kardaks täiskuud, koidikut või isegi prožektori pimestavat valgust.

Sinu viimases kirjas 24. märtsist, mis tänu Tommyle jõudis siia kolme päevaga, räägid Sa, et kaotasid mulle südametähe oma tahtmist. Kallis leedi, kui see nii on, siis ma palvetan, et Sinu tahe jääks niisama nõrgaks ja kuulekaks, nagu see on praegu. Sa ütled, et meil tuleb oma aeg – ja ma usun seda. Meie siin arvame, et ellujäämine püsib lootusel, oma saatusega kaeblemata leppimisel ja teataval sügavale juurdunud usul iseendasse, kuid raske on vältida juhuslikke langusi meeleheitesse. Tegevuskiirte kutsuvad seda „soigumiseks” ja suhtub tõesti väga süngelt nendesse vördjatesse, kes seda teevad. Mind hoiab ülal kolmainsus: armastus Sinu vastu, teadmine, et Sa hoolid minust ja mu kindel otsus elada, et sind jälle näha. Kui taevas peaks andma vähimagi võimaluse, et see võiks juhtuda enne järgmist nelja kuud, siis ei jumal ega kurat, ei Jerry* ega kolonel ega kõik need neli kokku ei hoiaks mind tagasi. (Ma tunnistan üles, et pean neist neljast kõige hirmutavamaks koloneli viha).

Mu kallid, see tüütu elu ajab mind poiste juurde baari – mu süda ei ole seal, Sa tead, kus mu süda on, aga midagi peab tegema, ja ma kardan, et mida kauem ma kirja juures viivitan, seda enam selle tase halveneb. Mul läheb väga hästi ja olen, kuidagi veidralt, väga õnnelik. Ma tunnen oma elus kindlust. Mu kuldne, kuldne tüdruk, arvesta, et Sind on suudeldud ja suudeldud ja uuesti suudeldud! Kui me lahkusime, siis panin ühe suudluse Sinu peopessa, et Sa seda säilitaksid ja hoiaksid, kuni suudad selle välja osta tasuks kogu armastuse eest, mis on minu südames – kas Sa ikka hoiad seda oma käes? Kindlasti hoiad Sa minu südant, ja teadmine, et mu süda elab alaliselt kusagil mujal ja seda kaitses lahkelt just Sina, kal-

* fritz (Briti Kuningliku Lennuväe sl, ingl). Toim.

lis, ise (olles kahtlemata üle koormatud paljude südame-
tega, mida sa vangistuses hoiad – ole valvas, hea kaits-
ja!), lubab mul olevikule rahuliku meelega näkku vaada-
ta. Ei ole midagi, mida see teadmine ja paar kõva viskit
ei suudaks võita!

Me elu töös, ei aastais, mõtteis, mitte hingetõmbeis;
Me elu tundeis, mitte kellanäituses.
Me aega mõõtma peame pulsitukseis, elusam on see
Kes enim mõtleb, üllaist mõtteist tulvil, sel õiged teod.

Kallis südameke, minu mõtted ei ole alati kõige ülla-
mad, aga need on alati sinuga. Kannan südames iga mä-
lestust, iga hetke alates meie kohtumisest. Võib-olla on
mälestus niisama tugev ja kõiketäitev kirk kui armastus
ise. Oleme koos olnud – kas viis päeva? Need päevad on
kogu mu elu ja Sa hoiad neid oma peopesas.

Alati sinu
Theodore

Kui Anna Kézdy tuli tagasi oma korterisse Zamalekis,
pani ta selle kirja koos kõigi Theodore'i kirjadega ülemis-
se sahtlisse siidipesu alla. Tal oli kakskümmend minutit
aega vannis käimiseks ja riietumiseks, enne kui Mac ta
õhtusele pidulikule talitlusele kaasa võtab. Anna asetab
joogi vanni äärel ja sulges viieks minutiks silmad. Tema
suletud laugude alt voolasid pisarad. Ta oli üsna kindel,
et ilma tööta oleks ta kaotanud mõistuse; hoida end hul-
lumeelselt tegevuses oli ainus asi, mis aitas. Töö tuimen-
das, lastes tal ennast välja lülitada, ja McClure'i kaootili-
ne juhtimisstiil oli tervitatav lisapanus. Et tavaliselt lah-
kus Mac õhtul Ühendriikide esindusest pärast Annat, siis
pidi Anna kindlasti hommikuti esimesena saabuma, et

taastada ülemuse ja enda laual mingi kord, enne kui see
hullumaja uuesti lahti läks. Kella kaheksast kella üheni
töötas ta täie jõuga: kirjutas masinal, stenografeeris,
kaitses Maci soovimatute telefonikõnede eest, tegi kor-
raldusi külaskäike tegevate VIPide jaoks, rahustas noori
ametnikke ja egiptlastest teenistujaid, kelle ootused dip-
lomaatilise elu kohta ei näinud ette fanaatilist energiat,
mida Mac rakendas ühteviisi nii kõige tähtsamatele kui
ka kõige tühisematele asjatoimetustele.

Ameerika Ühendriikidel oli Kairos esindus, pigem küll
saatkond, seepärast oli Mac'i ametlik tiitel erakorraline
ja täievoliline saadik. Ta oli vastutav kõige eest ja kandis
hoolt, et Annale jaguks tööd.

Niisuguse hullumeelse segaduse kiuste oli siiski rõõm
töötada koos Arthur McClure'iga – ta oli kiire, tal oli to-
hutu detailimälu ja nii võime kui ka kaldumus osavalt te-
gelda kümne asjaga korraga. Tegevusetus masendas teda
sama palju kui Annat, ja omavahel rääkides panid nad
selle oma elus põlu alla. Maci töötaja number kaks,
Harry, oli saanud Anna suureks liitlaseks ta lühikese Kai-
ro-aasta jooksul. Nad lõunastasid tihti koos, kui nad just
aukandjaid mööda Kairo tänavaid ei saatnud või ei kor-
raldanud neile transporti kõrbesse ja tagasi. Anna tuli
harilikult kella viieks tööle tagasi ja töötas kuni kaheksa-
ni. Harva jäi aega muuks peale kiire riietevahetuse enne
õhtusi üritusi – kokteilipidude, õhtusöökide, tantsuõhtu-
te, varieteede ja klubide lõputu ahel – ja kõige lõpuks
võimalus roomata oma voodisse korteris, mida ta jagas
kolleeg Millie'ga. Suurte pidude puhul pidid Anna ja
Millie viskama kulli ja kirja, kes neist õhtukleiti kannab
– neil oli kahepeale ainult üks vorminõuetele vastav täis-
pikkusega õhtukleit, hõbedaste härmalõngadega unistus,
ostetud ühiselt Le Salon Vertist. Mõnikord jäi tüdrukutel
magamiseks ainult mõni tund enne tõusmist ja tööle mi-
nekuks riietumist, aga Annale meeldis nii. Kui üldse pi-

did sõja läbi elama, siis oli see kindlasti parim viis saada sellele nii lähedale kui võimalik, töötada lõppemiseni ja olla liiga kurnatud, et öösel mõelda.

Sel nädalal oli esinduses veel palavikulisem kui tavaliselt, sest Kairos Lähis-Ida sõjanõukogus kohtusid vastavalt plaanile sõjaväelastest VIPid kogu maailmast. Anna oleks võinud suundelda igaiht ja neid kõiki, kes hoidsid ta käsi ja hõivasid ta mõtteid. Oli möödunud üle kuu, kui ta Theodore'i viimati nägi, ja mehe kirjadest paistis, et võis minna veel viis kuud, enne kui nad uuesti kohtuvad. Niigi tundus Annale, nagu oleks möödunud juba aasta. Kui ta öösel voodisse kukkus, küsis ta endalt, kas ta näeb meest veel kunagi, ja hoidis pead käte vahel, et kahtlusi oma mõtetest välja suruda. Anna oli oma töö tõttu Theodore'i võimalikust asukohast ja tegevusest palju paremini informeeritud, kui selgus mehe kirjadest; ja kuigi see tõi Theodore'i talle lähemale, soovis Anna, et ta ei peaks trükkima aruandeid RAFi surnute ja raskelt haavatute ning lahingus teadmata kadunute kohta. Ta teadis, et 37. oli liikunud Gardabiast Kairouani; ta oli teadnud seda enne kui Theodore. Mees kirjutas kolm kuni neli korda nädalas, aga kirjad jõudsid kohale korrapäratult, ja kui ta polnud mõned päevad Theodore'ist kuulnud, kartis ta halvimat. Kui Mac dikteeris Sõjaministeeriumile aruannet, mainides üht või teist edukat lahinguülesannet, mille järel kanti ette ainult kolme lennuki kadumisest või allatulistamisest, kippusid ta sõrmed märknikulehel aeglasemalt liikuma. Mac'i sõnadevenitamine võis siis peatuda, ja kui Anna üles vaatas, nägi ta, et mees silmitseb teda üle oma traatraamidega prillide.

„Kas kõik on korras, Anna?”

„Kõik on hästi ja suurepärase, Mac,” kinnitas ta ning luges viimase lause rahuliku häälega uuesti.

Kui kirjakuhi saabus, tundis ta lühikest aega mõnu Theodore'i julgeolekust ja heast tujust, aga ta teadis, et

need kirjad võivad Theodore'i kergesti üle elada ja tuua sama palju ahastust kui lohutust. Vähem kui nädala oma kaheksümne nelja aastasest elust oli ta veetnud Theodore Hamiltoni seltsis, aga need päevad olid olnud elavamad kui kõik aastad kokku. Ta oli armunud, aga just seda poleks ta tohtinud, sest oma pikal teekonnal Washingtonist Kairosse – ja ka palju kordi pärast seda – oli ta endale töötanud mitte armuda. See oli juhtunud nii sujuvalt ja kiiresti, et ta pani seda vaevalt tähele. Kodus oli Anna Kézdy olnud ainult kaks soovi: mängida oma osa sõjaponnistustes ja mitte lasta seal oma südant murda. Tema sattumine Kairosse oli kaunis juhuslik, nagu ta oli Theodore'ile päev pärast nende kohtumist Groppi aias Sharia Adley Pashas seletanud. Nad olid pärast kohvi ja koogikesi äraminekuga viivitanud, kuni hämardus ja mitmevärviliste tulede read panid aia särama.

„Ma tahtsin nii innukalt sõja jaoks midagi teha, ükskõik mida. Oleksin tahtnud maskeeruda meheks. Mu vanematele ei meeldinud, et ma lahkun kodust, aga ma teadsin, et pean ise sõda kogema. Pöördusin töö saamiseks armeesse, Punasesse Risti ja Riigidepartemangu, kuid ma välistasin armee, sest see tähendanuks Ühendriikidesse jäämist. Olin hämmastunud, kui Punane Rist pakkus mulle tööd Lähis-Idas. Mul ei olnud oskusi, ma ei suutnud omaenda näppugi siduda, kui selle katki lõikasin, kuid nad ei paistnud sellest hoolivat. Nad lihtsalt tahtsid vabatahtlikke. Ka Riigidepartemang pakkus mulle tööd samas piirkonnas. Olin kaldumas Punase Risti poole: see tundus olevat rohkem sõjarinne kui kirjutuslaua taga istumine saatkonnas.”

„Miks sa siis ei võtnud seda tööd?”

Anna punastas. „Mul on lihtsalt häbi öelda... Olgu pealegi. Viimases intervjuus, kui just asutasime õppustele minema, küsiti mu käest, kuidas ma suhtun rottidesse.

Theodore oli naerma hakanud. „Rotid?”

„Rotid. Ma ütlesin, et mis puutub minusse ja rottidesse, siis ma loodan saada autasuks Purpursüdan^{*}, kui näen üht rott ja ei minesta. Nad ei pidanud seda sünd-saks vastuseks ja soovitasid mul avaldus tagasi võtta.”

Theodore vabises naerust. „Ma näen, kuidas sa lähed kikivarvul oma kõrgetel kontsadel läbi kõrbe ja tõstad närviliselt ravimikarpe, juhul kui nende taga peaks varitsema rott.”

Anna tonksas talle kergelt vastu põske. „Aitab küll. Igatahes, see on põhjus, miks ma lõpuks jõudsin Maci juurde.”

Anna saabus Kairosse juunis 1942, raporteeris Macile oma kohalejõudmisest, ja neelati kohe veekeerisega sarnanevasse ellu. Ikka ja jälle tuletas ta meelde oma töotust: ma ei tohi kellessegi armuda, ma ei tohi lasta ennast tunnetest sisse mässida. Muidugi oli see kaitsestrateegia. Seda oli olnud üllatavalt kerge läbi viia. Ta oli kohanud palju huvitavaid ja kütkestavaid mehi – neid, kes seda polnud, oli harva –, aga ta kohtas neid vähe aega. Teised, nagu staabis töötavad inglased, alati noored mehed, mõned temast nooremad, tulid Kairosse puhkusele või kursustele üksnes päevadeks, kõige rohkem nädalaks. Nad viisid teda õhtusöögile, võib-olla ka tantsima, ja nad rääkisid oma perekonnast, oma kodust, oma koertest ja oma plaanidest tsiviileluks, kui sõda on võidetud. Nad naersid ja naljatasid ja flirtisid ning kulutasid kogu oma raha, nagu poleks neil seda kunagi enam vaja. Nad tõusid õhuavarusse – lendasid kõrbe – sirgeselgselt, vapra südame ja rõõmsa naeratusega. Väga sageli ei tulnud nad tagasi. Oli mehi, kes kinnitasid, et nad ilmuvad tagasi nagu valeraha, ja nõudsid tasuks suudlust. Anti palju süütuid suudlusi. Mehed, kes kartsid, et nad ei tule taga-

^{*} Purple Heart – USA Relvajõudude medal. Tlk.

si, tulid; niisama sageli ei tulnud need, kes uskusid oma surematusesse. Anna käis väljas ja naeris koos nende kõigiga. Temast sai täiuslik kuulaja. Ta külastas haiglas haavatuid ja kirjutas kiirkirjas nende kirju ja naeris poiste naljade peale, samal ajal kui mädaneva liha lehk ajas teda öökima. Valati pisaraid ja pühiti ruttu ära ning elu läks edasi.

Anna oli näinud Theodore'i Shepheardis natuke peale Kairosse jõudmist; mees oli rüsinast välja paistnud oma pikkuse ja Annale suunatud ainitise pilguga sinistest pilkumata silmadest. Sel esimesel õhtul, kui ta Theodore'i kohtas, ei olnud ta küll kindel, et mees võiks olla teistest erinev, kuigi Macil oli pika Inglise lenduri suhtes ettenägemisvõime. Annat ennastki üllatas, et ta võttis vastu Theo palve veeta temaga puhkuse viimased päevad. Ta oli nautinud Theo seltskonda võib-olla pisut rohkem kui teiste oma. Mehele meeldis kuulata Annat samapalju, kui ta ise tahtis rääkida, ja mitmed Anna hoolikalt väljatöötatud kaitsemehhanismid langesid ära. Aga kui mees lahkus, oli ta Annal juba südames. Võib-olla kaotas Anna valvsuse sellepärast, et Theodore asus Ismailias, niihästi lähedal kui ka väljaspool ohtu. Võib-olla olid põhjuseks mehe kirjad või tema inglise aktsent, võib-olla intiimne, kuid siiski peenekombeline viis Anna narritamiseks, vahest ehk tema väärikus, aga võib-olla ka, nagu Theodore kinnitas, ei olnud see midagi muud kui tema sinine munder ja välimus, mis teda Anna silmis teistest meestest eraldas.

Kui Theodore talle teate saatis, et ta saaks enne Lii-büa kõrbe oma eskadrilli juurde minekut mõneks päevaks Kairosse tulla, sai Anna järsku aru, et temaga on midagi juhtunud. Kui nad koos olid, tundis Anna end nagu ära nõiutud. Kui mees lahkus, tundis Anna, nagu oleks ta oma kindlustatud südame kuhugi kaotanud – pannud hooletult lauale, kust igaüks võis selle kaasa võt-

ta. Sellest päevast peale palvetas ta Theo eest ja astus ühtelugu keerulistesse tehingutesse jumalaga. Ta lubas jumalale, et kui Theodore'ile armu heidetaks, siis loobuks tema igast nõudest tulevasele õnnele oma elus; tasuks mehe ellujäämise eest võtaks ta vastu ükskõik, mis nendega ka juhtuks – head või halba – tegemata taevale etteheiteid. Kui surmasaanute ja haavatute hulk oli suurim ja ta trükkis koondteateid Washingtoni jaoks, kandes nimestikku intensiivsel lahingu ja õhukaitse perioodil kahekümne-kolmekümne protsendini tõusvaid kaotusi, olid tema lubadused ohjeldamatud. Ta pidas jumalaga läbirääkimisi, tõendades kindlalt, et ta ohverdab oma tervise, võimaluse saada lapsi, oma õnne, teades samal ajal, et need ei ole tema anda.

Vastukaubaks Theodore'i elu eest võiks ta külmavere-lise rahuga nõustuda nende loo „poiss kohtab tüdrukut” lõppemisega. Ta oli liiga nutikas, et anda jumalale juhust teda tüssata: ta ei küsinud kunagi lihtsalt võimalust Theod uuesti näha. Hirmust ja üksindusest patja nuuk-sudes sai ta aru, et ta pole parem kui kingitust paluv laps: lase tal olla kõik korras, lase tal olla kõik korras, palun, jumal, las ta jääb mulle, lihtsalt ainult see, ja ma ei taha enam midagi muud, nii kaua, kui ma elan...

Hommikuti värvis ta hoolikalt nägu ja kandis tööle minnes oma säravaimat naeratust. Ta otsis võimalusi, kuidas aega täita: ta võttis endale vabatahtlikult lisakohustusi; külastas sagedamini Abbassia haiglat; tegi ilma tasuta tööd, õpetades Egiptuse sõduritele inglise keelt. Ta tantsis ja jõi ja naeris ning oli parem kuulaja kui kunagi varem. Ükskõik kuhu ta ka läks, otsis ta üles lendurid, lootuses kuulda Théost uudiseid. Anna tundis nälga mehe kirjade järele ja kirjutas talle iga päev. Anna ei rääkinud Theodore'ile, et ta palub tema elu eest. Ta ütles mehele, et nad peaksid nautima kogu seda aega, mis neil on; kuidas asjad nende jaoks ka kujunevad, kas hästi või

halvasti, pisaraid ei tohi olla. Seni kui nad alluvad sellele lihtsale reeglile, võib jumal neisse hästi suhtuda ja iga mälestus võib olla õnnelik.

Kui aprill lähemale nihkus, tegi Anna südame kõvaks ja leppis sellega, et ei näe Theodore'i veel mõnda aega. Kahekümne kuuendal läks ta raske südamega tööle. Hommik oli vaikne, sest Egiptuse koosseisul oli vaba päev Sham el Nessimi festivali pühitsemiseks. Ainult mõned ameeriklased töötasid, ja kuna Mac oli Ankaras, kasutas Anna võimalust ja istus avatud akna all oma laua taga ning kirjutas Theole kirja, kuigi ta oli kirjutanud eelmisel päeval, üle-eelmisel päeval ja üle-üle...

Kui telefon helises, jooksis ta vastu võtma, Theo häält kuuldes hakkasid ta põlved värisema. Telefonis ei olnud ta seda kunagi varem kuulnud.

„Anna? Mina siin.”

„Kallis! Kus sa oled?”

„Shepheardis. Just saabusin. Ma olen siin ainult kakskümmend neli tundi. Täitsa õnnelik juhus – pean vedama koloneli. Pabistatakse tabamistäpsuse pärast. Nüüd kohtume Air House'is ja pärast sööme õhtust, millest püüan kõrvale hoida. Ma ei saa rääkida, kallis. Millal ma sind näen? Kas sa pääsed tulema sel õhtupoolikul – õhtul?”

„Muidugi.”

„Ma vaatan, mida mul teha annab. Annan sulle kuidagi teada. Ma pean sind nägema, Anna.”

„Ma jään ootama.”

Theodore ilmus ise kell neli. Anna oli oodanud kogu pärastlõuna. Mees paistis kohutavalt kõhn, nagu oleks ta kaotanud kakskümmend naela nende väheste nädalate jooksul, mil Anna ei olnud teda näinud. Pösesarnast otsaesiseni jooksis arm, äärepealt silma riivates, tema nägu oli väsimusest hall. Nad jalutasid peaaegu vaikides läbi pargi, mis asus Ühendriikide esinduse taga, silmitsesid

egiptuse perekondi, kes pidasid piknikku soolakala ja konservpuuviljadega, ja mängivaid lapsi ning murul lonkivaid õhtuseid armastajaid.

„Sham el Nessim.” Theodore hingas sügavalt sisse. „Kas sa tead, mida see tähendab, kallis?” Anna raputas pead ja libistas oma käe Theo käevangu. „Kerge tuule lõhn. Kohalikud ütlevad, et kui õhk on kõige värskem – siis võid kevade tulekut lõhnast tunda. Täida oma kopsud, kullake. Mõtle asjadele, mis on ees. Suveks võib-olla on see nurjatu sõda läbi. Kas sa tunned tuules seda lõhna, kallis südameke?”

Jalutamisel nõjatus Anna Theo külje vastu, tema puus puutus liikumisel mehe reit. Anna nina ei tundnud midagi peale Kairo tavalise lõhna, aga mehe hääles oli kuulda talle mitteomast raskemeelsust. „Kui kaua meil aega on?”

„Kogu ülejäänud õhtupoolik. Tänane öö. Ma lahkun kohe pärast koitu. Olin õnnelik, et üldse välja sain. Me jääme kolme teise eskadrilliga Gardabiasse paigale ja töötame kõvasti Palermo vastu. Kolonel oli kogu lennu ajal väge täis – muudkui lubas neile ära teha. Ma ütlen sulle, et ma olen lihtsalt neetult väsinud, et hoolida.”

„Kas sa pead täna temaga koos õhtustama?”

„Ei. Ma ütlesin talle, et mu kõht pole korras, mis on jumalatõsi. Olin eelmisel nädalal hullupööra haige.” Ta vaatas naeratades Anna murelikku nägu. „Aga sina, armas leedi, annad mulle jõudu. Tunnen end sada protsenti paremini, kui sind näen. Viski paneks sellele veel punkti.”

Ilma midagi arutamata tüürisid nad läbi tänavate Shepheardi poole. Kui neile jookse serveeriti, puudutas Anna äärmiselt ettevaatlikult pikka haavaarmi mehe näol.

„Ära muretse, kallis südameke, see on kriimustus. Äpardunud habemeajamine.” Anna ei pööranud temalt pilku ja Theodore ohkas. „Me poetasime ainult pabereid alla. Ma isegi ei näinud leekkuulide jälgi, aga lask tuli

läbi lennuki külje ja lõhkus instrumentide paneeli. Lõhestas mu põse ja mõned tükid sain jalga, kuid vigastusi need ei tekitanud. Hea, et see oli minu nägu, mitte sinu. Tundsin end päris petisena, kui tohtrid mind plaasterdasid.” Ta viipas suffragi’le*. Kuigi Anna oli vaevalt puudutanud oma jooki, oli Theo klaas juba tühi.

„Me kaotasime mõned eelmisel öö, Anna. Üks neist oli esimese järgu lendur, kõrgem klass, ja kogu tema meeskond. Raskem on mehi kaotada ajal, mil sõda läheb hästi, mitte siis, kui asjalood on täbarad. Rommel peab vaevalt vastu, enamik tema hävitajatest on kõrbest lahkunud, meie väejuhatas on ikka parem ja parem. Ja siis kaob lennuk viie noore poisiga pardal, ning sa hakkad mõtlema, milleks see hea oli? Jumala nimel, miks nüüd? Ei ole nii, et ma ei usuks Vanapoissi, aga ma ei saa aru Tema mõistatuslikest teedest. Mitte et minu arvamus Talle tähtis oleks.”

„Oh, Theo, mul on nii kahju.”

„Pole midagi muretseda, kallis. Lihtsalt peavalu pärast pommituslendu, ma arvan, see nüristab mu tunded ja teeb tuimaks rohkem kui tavaliselt. Enesehaletsus on väga vastik, siiski.” Ta kummutas viski ühe sõõmuga alla. „Jook ei puudutanud kunagi ta huuli, nagu oleks öelnud Bert, läks lihtsalt alla, puudutamata midagi.” Theo pahvatas naerma, aga sellele ei järgnenud itsitust, ja ta andis suffragi’le märku. „Ma olen praegu kohutav kakk, kallis. Aitab lobast, ma olen rääkinud. Nüüd seleta mulle, kuidas sa oled end Kairo hea elu juures tegevuses hoidnud. Mida sa ütleksid sellele, kes kannab peoriideid, hmmm? Fein el cocktail?”

„Oled sa kindel, et sa näed välja, nagu võiksid seltskonda minna, Theo?”

„Vastupidi, olen kaunis kindel, et ma ei või minna,

* kelner (egiptuse-araabia laen, ingl). Toim.

aga sulle kaaslaseks ma ka ei sobi, mu kaunitar. Ma saaksin aru, kui sa annaksid mulle hundipassi ja otsiksid välja elavamad kaaslased."

"Theodore." Anna kõneles väga õrnalt ja naaldus mehele nii lähedale, kui sai, ning vaatas sügavale tema silmadesse. Need olid heleda klaasi värvi, selged ja tühjad. „Mis viga? Mis on sinuga juhtunud?" Theo vaatas kõrvale, aga Anna tõstis käe tema lõuale ja pööras mehe pea tagasi enda poole. „Ära püüa minu eest varjata."

„Ma olen väsinud, Anna. Ma olen nii väsinud ja nii sügavas masenduses, et ei suuda enam mõelda. Ma olen isegi selleks liiga armetu, et olla õnnelik sinuga koosolemise üle. Ma ei oleks tohtinud helistada. Oleksin pidanud lihtsalt kõrvale tõmbuma, baari jääma ning end unustuseni täis jooma. Anna mulle andeks, kuldne tüdruk. Võib-olla tuleb see millestki, mis on õhus. Ma istun seni üksi, kui see möödub."

„Räägi mulle oma sõpradest. Kuidas läheb Tommyl? Ja kuidas Pommid-Alla-Bertie'il?"

„Elus. Kui ma lahkusin." Ta vaatas üles varaõhtusesse taevasse. „Nemad lendavad täna öösel, jumal teab, kus nad on homme. Läänud kõigi paremate meeste teed." Ta käsi, mis küünitas klaasi järele, värises.

Anna võttis käekotist puudritoosi ja kontrollis huulvärvi. Puudritoosi hoidev käsi värises. Ta klõpsatas selle kinni ja naeratas närviliselt, aga Theo ei vaadanud talle otsa. „Kell kümme on Mohammed Ali klubis tantsuõhtu. Enne seda võõrustab Harry mõningaid lehemehi õhtusöögiga. See võiks su mõtted mujale viia, kui sa sooviksid minna..."

„Millist mürtsu seal saaks! Punt neid kuradima jänkisid täristavad mõõku ja kirjasaatjad valavad šampanjat kõrist alla ja teevad silmi värvitud huultega siidsukkaades kenadele tüdrukutele. Täna väga, kallid, aga ei. Ma ütlen ära."

Anna silmis sähvatas viha ja ta tõusis püsti, et lahku-
da; ta tool kraapis terrassi põrandat. „Okei, Theo. Kui sa tahad, siis võid kuradile käia. Sa ei vaja mind. Kõik, mida sa vajad, on pudel viskit."

Theodore kehtas õlgu. „See oleks kena väljavaade. Need egiptlased siin on nii paganama laisad, et küllalt raske on saada klaasi, pudelist rääkimata. Aga tuhat tänu asjatundliku nõuande eest, kaunis leedi." Annale otsa vaatamata viipas ta üle baari ja hõikas vihaselt.

Anna seisis hetke kõhklevalt, siis istus ja tõmbas välja kaks sigaretti, süütas need ja ulatas ühe Theodore'ile. „Olgu pealegi, sõber. Kuula mind ja kuula hoolega! Ma räägin sulle, mis mängu me hakkame mängima. Kui sa tahad end seamoodi täis juua, siis minugi poolest, aga just praegu tellisid sa pudeli või kaks, ükskõik mis mürgi sa ka valisid, ja mul on pagana kindel kavatsus istuda siin ja juua end koos sinuga seamoodi täis. Kui sa tahad, et ma ära lähen, siis lihtsalt ütle."

Theodore võttis Anna käe ja hoidis sellest tugevasti kinni. Kui ta oma silmad tõstis, olid need täis igatsust millegi järele, millest Anna ei suutnud aru saada. „Ära mine, Anna. Ma olen nii põrgulikult omadega läbi, murest murtud üksildane. Ära mine. Mitte nüüd. Minu rinnas pesitseb elajas, kes rebib hammastega mu südant. Ma ei taha temaga üksi olla. Mul ei ole jõudu, armas jumal, mul ei ole tahet... Ma häbenen armetult seda kõike. Ära jäta mind üksinda."

Anna Kézdy viis Theodore'i mehe hotellituppa ja jäi temaga, kuni Theo oli oma masenduse nagu palaviku välja higistanud. See oli öö, mil Anna lõplikult kaotas oma südame. Kerge Tuule Lõhn.

Üheksas peatükk

Saatus on igavene riukaline vennike, kellega mu tutvus on enam kui pealiskaudne. Sel pärastlõunal, kui David Turcan esimest korda mulle helistas ja kõneles RAF-i raamatust, mainis ta kirjutaja nime – Elena Stewart. Otsekohe mõtlesin ma Anna peale. Olin jälginud tema elu piisavalt, et ühistelt tuttavatelt juba hulk aega tagasi teada saada tema abiellumisest inglase Ben Stewartiga, ja mulle oli räägitud, et ta on mõistlik mees ning Anna on õnnelik. Pärast seda jätsin jälgimise sinnapaika, aga mu mõtted uitasid neljakümne aasta jooksul tihti Anna juurde tagasi ja ma ajasin Stewarti nime kuuldes alati kõrvad kikki. Nüüd ma tean, et see on igapäevane nimi, aga kui ma nägin Méridieni külas noort paari, ei olnud mul hetkekski kahtlust, et see on Anna tütar. Elena ei olnud oma ema täpne koopia, aga tema silmavaade ja kangekaelne lõug ja äraandlik vere soon meelekohas reetsid seda surmkindlalt. Hakkasin juba küsima, kas ta ei ole Anna Kézdy sugulane, kuid, nagu ma ütlesin, Saatus on tegelane, kes on ära teeninud mu sügavaima austuse, ja ma ei tee katset tema tegudesse vahele segada. Sel õhtul kõndisin ma kergel sammul koju ja ainus, mida ma tegin, panin Anna foto võõrastetoast *pigeonnier* laoruumi. Mul ei olnud kavatsust häirida Annat, veel vähem tema tütart, kuid ma tunnistan üles unetu öö ja veidra ärevuse, kui Elena järgmisel hommikul saabus.

Elena oli kaunis tüdruk, tal oli midagi Anna tugevusest, kuigi ehk mitte tema naljasoont. Moodsa noore naisena võttis ta ennast kaunis tõsiselt ja näis innukalt soovivat, et teeksin sedasama. Leidsin, et temaga on kerge rääkida – oh, märksa hullem! Ta meelitas kohutavalt mu vana ego ja ma tundsin sellest suurt mõnu, narr, nagu ma olen. Kui ta pahvatas, et praegustel Briti lõvidel ja emalõvidel puudub moraaliteadlikkus, siis tundsin, kuidas mõistmine vähehaaval minusse nirises. Kuni selleni olin kavatsenud teda ainult kaugelt jälgida, lubada endale mängu avastada ema tütre käeliigutustes ja kõnekujundites. See oli meeldiv viis hommikut mööda saata. Aga kui Elena jutt tuli südamepõhjast, meenus mulle Anna liiga selgelt, et mõnusalt edasi istuda. Meid ähvardas ettenägematu oht – muutuda sõpradeks. Elena viitas juhuslikult oma emale, ja see ei saanud olla palju enne seda, kui ta ütles, et ta ema oli olnud Kairos, kas mul polnud juhusust teda kohata? Minu valikud olid piiratud. Ma ei saanud temaga jumalaga jätta ja enam mitte kohtuda ega ka valetada või Annalt nõu küsida. Lihtne teadmine, et Anna on elus, mõjus mulle rohkem, kui suutsin väljendada; ja ma ei salga, et nigel võimalus tema häält kuulda kallutas mind esimest valikut kõrvale heitma. Teine aga oli selgelt hulljulge: kui ma raamatus välja ilmuksin ja Anna seda niikuinii loeb, siis teab ainult taevas, mis võib juhtuda. Tõin mingi nõdra vabanduse lahkumiseks ja läksin otse Saint Cécile'i postkontorisse erakõnet võtma.

Ma ei jõudnud helistamisega kaugemale kui Londoni Nõuandvasse Telefonipäringusse, kust palusin Anna Stewarti telefoninumbrit: neil oli ainult üks vana nimekiri. Kui ma küsisin Ben Stewarti oma, pakkusid nad mulle nelja erinevat numbrit, mis ma kõik üles kirjutasin ja rinnatas-kusse libistasin. Tundsin südame kloppimist ja mulle kan-

gastusid kõik stsenaariumiliigid: Anna ja Ben ei ole enam koos; Ben on surnud; mul on nüüdseks jälle mõjuvõim oma südame üle, mis, muide, tähendab, et võin teda jälle näha. Olen liialt ettevaatlik mees, et äkitselt tegutseda; niiis ei lahendanud ma ühtegi oma küsimustest, sest ei helistanud nendele numbritele, mis mul olid. Viitsin Méridienis kohvi juues aega, kuni sain fotograafi kaasa võtta ja koju minna. Laisalt baaris istudes nautisin ma mõttes plaanide ja unistustega mänglemist, kuidas Anna Kézdyt jälle näha, kuid kaugemale ei olnud mul tahtmist minna.

Mul vedas, et nii Elena kui David olid kogu õhtu olnud erksad kaaslased ja Elena küsimused olid küllalt pealekäivad, et takistada mind mõtisklemast millestki muust. Mind rõõmustas võimalus neid päevi uuesti läbi elada, kuigi lühidalt ja hämaral moel. Vanad mehed saavad uuesti nooreks, kui nende mälestused ellu äratatakse, ja Elena Stewartil oli minule selline mõju. Tundsin, justkui oleks mu õlgadelt õrnalt ära tõstetud raske koorem.

Ma kutsusin Davidi sisse oma viletsaid fotograafia-alaseid katsetusi vaatama. Peale Chantali surma oli mul olnud kaks põhilist tegevusala: fotograafia ja maalimine, kummagi kohta ei saa ma väita, et mul oleks mingeid oskusi, seepärast nõudis oma ponnistuste professionaalile näitamine julgust. Noormehel oli tugev kehaehitus ja tiigri laisk pikajäsemeline elegants. Ta võttis viski vastu ja astus tuppa, uurides üksikuid fotosid ja nipsasju, mis olid korratult mitmes kohas laiali. Oli selge, et tema vastu-meelsus mu fotosid vaadata ei olnud sugugi väiksem kui minul neid näidata. Lasin tal vabalt ringi kõndida, kuni ta lõpuks seisatus. Temas oli kerge pinge, segu rahust ja rahutusest, mille tasakaalu ma ei soovinud häirida.

„Elena räägib, et te pole portreefotograaf, David, et peamiselt pildistate jooksvaid sündmusi.”

„See on tõsi.”

„Kas on võimalik ennast ühelt sündmuselt teisele ümber lülitada?”

David asetas oma suured käed põlvedele. „Oma tegevusele võib anda nime. Minu oma on sõjad ja üht- või teist laadi katastroofid. Seda inimesed tahavad ja sinna agentuur mind saadab.”

„Kas vastu teie tahtmist?”

David naeris. „Mitte kunagi vastu minu tahtmist, ei. Ma tahan alati. Selline ma olen. Kui ma kord olin alustanud, siis tundus see olevat ainus asi, mida teha. Sellest saab su elustiil. Tõenäoliselt olen hakanud nüüd piire tõmbama. See on noorte meeste töö. Ei ole palju minuealisi vennikesi, kes tiriksid oma kraami mööda sõjatsooni. Lendamine peaks olema seesama.”

„Sõja ajal peaaegu kindlasti. Lendurid läksid üha nooremaks ja nooremaks, nagu te aru saate.”

„Tõenäoliselt tapetakse ja asendatakse meid vähem, kuigi ka seda juhtub. Enamik poistest saab lihtsalt täiskasvanuks ja mõistab, et ei taha seda enam teha.”

„Ja teie ei ole saanud täiskasvanuks?”

„Võiks öelda küll.” Naeratus paljastas ta hambad. David meeldis mulle peaaegu otsekohe. Kogu oma karmusele vaatamata oli temas inimsõbralikkust. „Võiks ka öelda, et ma ei tea, kuidas muul moel elatist teenida. Ma ei oska ehitada. Mulle meeldivad pildid, mis jutustavad häid lugusid, ja mind ei haara Notre Dame'i jutustatud lugu.” Ta hääldas „Notre” nagu riimsõna „voter” ja „dame” nagu daam, aga ta oli palju enam haritud, kui lasi välja paista. Huvitav mees, David Turcan, päriselt ei see ega teine.

„Te peaksite minema *bastide*'sse, vanadesse kindluslinnadesse, kui juba siin olete, võib-olla mainisin neid

eile õhtul. Olen kindel, et leiaksite seal midagi inspireerivat." Kuigi noormees noogutas, kahtlesin ma, kas Montpazier teda põrmugi huvitaks. „Kuidas te sattusite sellele tööle?”

„Juhuslikult, nagu enamik mehi – ja naised – satub oma ametisse. Keegi, keda tundsin, oli proff, imetlesin teda kõvasti. Läksin koos temaga reisile, kandsin ta kotte ja sain pisiku külge. Ma otsisin seiklusi, tahtsin midagi tõestada.”

„Ja kas saite tõestada?”

„Sittagi, kui oleksin saanud, oleksin lõpetanud. Ei, igakord pannakse sind nagu esimest korda proovile, teate ju küll.”

Ma taipasin, milles peitub Davidi võlu. Tema silmadest kiirgas sõnum, et ta mitte ainult ei tea, kuidas sina tunned, vaid ta tunneb ka ise nii.

„Sa lähed välja ja sul pole vähimatki aimu, mis edasi saab või mida peaksid tegema. Enamasti mõtled: mida põrgut ma siin teen? Sinu ümber on mehed, kes näevad välja, nagu oleksid seal olnud kakskümmend-kolmkümmend aastat. Nad võivad näida noored, kuid nad on kiivistki vanemad. Nad teavad seda kõike. Miski ei uinu ta nende valvsust, sest nad tunnevad kõiki trikke. Ja sa mõtled vaid, kas mina olen siin ainus mees, kes meelelt kardab? Tulistamist väljas. Nad ei kuule seda. Nad valavad sulle lihtsalt veel ühe joogi, andes niimoodi oma väikese panuse, ja sa püüad selle tervenisti alla neelata, aga samal ajal igatsed järgmise bussiga koju sõita ja mõtled: oh sa poiss, kas ma tõesti keerasin siin asja persse. Kui asi läheb tõsiseks, siis vast mitte seal, saate aru?”

„Saan küll,” vastasin ma.

Ta sasis oma juukseid ja sirutas käed ilma piinlikkust tundmata üle pea. „See on nii, kui sa mõistad, et kogu

teadmine maailmas pole väärt varjendit, mille oled avastanud. Esimene kord pressipoistega baaris istudes näed sa enda ees kõike seda – näed auhindu, Pulitzeri, sinu veergudega kaetud *Time*'i, ja sa lähed segaseks himust omaenda julguse ja kangelaslikkuse järele. See on enda näitamine. Ja kui sa hakkad surema, sitta kah, kas maailmas saab olla ilusamat surma? Tõestada end mehena meeste hulgas? Põrgu, selle *ahvatlus*...”

Ta küttis end oskuslikult üles, tema hääles kõlas romantiline tulihingelisus. Siis irvitas ta laialt ja puudutas oma õlga. „Saad kerge kõksu vastu õlga ja varglik hääle ütleb: „Kuule, vennas, see ei ole mitte surm, mida tuleks karta. Kuidas on lood teiste asjadega? Kuidas oleks, kui jääksid sandiks? Kuidas oleks, kui su munad plahvatuses õhku lastaks? Ja siis hakkad uuesti oma passi näppima. Olete seda kogenud?”

„Jah, olen. Mis teid takistas järgmise lennukiga koju sõitmast?”

„Mis takistas teid?”

„Ah, suur hulk asju: sõjakohus, hirm komandöri ees, fakt, et kojusõiduks polnud lennukit... Häbi. Uhkus.”

„Just täpselt, uhkus. Aga meie ei pea seal olema, nagu teie pidite. Me kõik võime lihtsalt minna koju ja hakata hambaarstiks või midagi muud. Kui meil oleks tahtejõudu. Ma olin kojuminemiseks liiga uhke ja ma tahtsin teada, kas mul on julgust.” Ta puhkes naerma. „Sain ma küll teada! Kaks kuud pärast määramist olin juba teiste meeste moodi – nagu oleksin seal olnud kakskümmend aastat – ning ei olnud laipa, mida ma poleks suutnud pildistada; ja ma olin esimene mees, kes lõi plaksu uue poisi seljale ja tutvustas teda põhjalikult asjade käiguga. Põhitõde on see, et on vaja tõelist kujutlusvõime puudumist enda niipidi vedamiseks, et oled mõistmatu loom.”

Ma nõustusin temaga. Mõned meie parimatest lendureist, just kõige julgemad, olid need, kellel isegi puudus kujutlus surmast. Ja ma tundsin seda ahvatlust, millest ta rääkis, karmi elu ahvatlust, elu *in extremis*. Ma olin ka ise olnud sellest haaratud. See oli lähedane millelegi, millest Elena oma elus puudust tundis, ja ma küsisin endalt, kas nimelt sel põhjusel tõmbabki David teda enda poole. Vähemalt peab tal olema katalüsaatori osa Elena kahtlustes. Ma tahtsin tema vabandusi proovile panna ja täheldasin: „Te saate rahulduse sellest, et olete maailma silmadeks. Te suudate teha inimestele võimatuks ignoreerida seda, mis juhtub väljaspool nende kodu. See ei ole ju väike kompensatsioon?”

Ta oli liiga tark, et lõksu langeda. „Õige pisut seal ju on, aga see ei seleta paljutki. See ei aita eksamit teha.”

David Turcan rääkis ennast hukkamõistva julgusega, toore bravuuriga. Ma sain aru, mida ta mõtles eksamiga: kes poleks?. Enne lahingulende lõhnas messis selle järele: oli tunda, et iga uus poiss küsib endalt, kas ta on kanglane või argpüks? Ja püüab tasakaalustada ühelt poolt oma kabuhirmu ja teiselt poolt igatsust olla julge, mehine ja riskida kõigest hoolimata. Ma mäletan oma igatsust alluda sellele katsumusele ja kabuhirmu läbikukkumise pärast. David küsis minult, kas ma teadsin mehi, kes löid verest ära. Mulle ei meeldinud see väljend.

„Kui jood kõvasti ja naerad piisavalt kaua ja mõtled ainult käesolevale momendile, siis saad magada ja tulla järgmisel päeval üles ning jätkata mitte millestki mõjustatuna. Sa suudad hirmu nagu skalpelliga ära lõigata. Mida kõrgem oli mu äuaste, seda enam märkas, kes meeskondadest kandis õnnetuse märki. Seda oli tunda nende hinguses, ja sa said aru, et neile on jäänud ainult mõned väljalennud. See ei olnud hirm, mis hõljus nende

ümber, vaid lihtsalt roidumus kogu tegevusest, huku eelaimus.”

„Mida te tegite?”

„Ei olnud palju, mida saime teha: teatada komandöri-le, panna mehi loobuma, mis oli viimane asi, mida nad tahtsid. Püüdsime meeskonda laiali saata, katkestada kirumine, mis võis olla samavõrd riskantne kui lasta neil lennata. Olid mõned mehed, kes sõna otseses mõttes kukkusid kokku ja vabastati operatsioonidest või isegi tegevteenistusest üldse. Need mehed oma naiste ja lastega seisisid vastamisi teistsuguse survega. Konflikt vastutuste vahel on ilmselt väljakannatamatu. Meie, poissmehed, saime koondata oma vastutuse meeskonnale või eskadrilli aule.”

„Tähendab, te ei abiellunud enne, kui sõda lõppes?”

„Õige. Kuidas teiega on?”

„Ei, ma ei ole abielus.” Ta ei viidanud Elenale ja ma kiitsin heaks tema diskreetsuse. Muidugi olin juba esimesel hetkel, mil neid koos nägin, aru saanud, et nad on armastajad. Hellitasin lootust Davidi käest Stewartite kohta rohkem teada saada, äratamata Elenas kahtlusi.

„Kuidas te vastaksite, kui teie kolleeg küsiks, millised on olnud teie parimad ja millised halvimaldajad?”

„Kas Elena? Ta ei küsiks minult. Ma arvan, kui ta mõtleb minu tööst, siis ta tõenäoliselt mõtleb, et olen püstihull, ja tõenäoliselt on tal õigus. Ja ma ei taha oma tööst eriti rääkida. Kui paned oma jalad kindlale pinnale tagasi, siis nagu poleks eelnevat tegelikult kunagi juhtunud. Ei ole mõtet neid asju uuesti läbi elada.”

Davidi silmad olid liiga varjus, et toetada tema väidet kergest eraldumisest; ja igatahes olid tal fotod, mis tuletasid elavalt meelde kõike, mida ta väitis end unustavat. Mul oli isegi ilma fotodeta täiuslike mälupiltidega hetki, mille järel üles ärgates leidsin end võitlevat hommiku-

mantliga. Lisaks leidsin, et nende päevade meenutamine annab mu elule värvi. David Turcan oli liiga noor, et vajada niisugust lohutust. Tema töö ise tagas mehe väärtuse. Ma võitlesin edasi. „Olete Elenaga tihti koos töötanud?”

„Ei. See on alles teine kord, kui me koos töötame.”

„Ta paistab olevat vaimustatud oma tööst.”

„Jeh, on küll.”

„Ja teeb ta seda hästi?”

„Ta on saanud tuntud nimeks oma alal. Ta hoolib oma tööst, võib-olla liigagi, see ongi põhjus.”

„Kas te töötate tihti koos eri rahvusest ajakirjanikega?” Ma rabelesin saamatult, üritades teda juhtida Elenast kõnelema mitte mingist kihelevast uudishimust, vaid et jutuga tema perekonnani jõuda.

„Muidugi, kui sobib, siis töötad kellega tahes. See on internatsionaalne kogukond ja seal võib leida kõiksuguseid inimesi. Elle on igatahes peaaegu ameeriklane.”

„Oh?” püüdsin kõlada huvitult. „Kui peaaegu?”

„Tema ema on päritolult ameeriklane. Kunagi ammu töötas ta Ühendriikide Riigidepartemangus.” Muidugi teadsin ma seda. Ometi pani see kinnitus mu klaasi järele sirutatud käe värisema. „Tema vanemad, Anna ja Ben, elavad Londonis. Isa on inglase ja Elina kasvas üles Inglismaal, järelikult ei saanud te seda tema hääldega tabada.”

„Ei, ma ei oleks kunagi arvanud.”

David tuletas mulle väga viisakalt meelde, et olin lubanud talle oma fotosid näidata. Ulatasin talle albumi, aga ma ei oleks pahaks pannud, kui ta poleks selle vastu huvi näidanud. Ta tegi viisakaid märkusi ja teeskles huvi kohalike vaatamisväärsuste vastu, mida olin viimase kümne aasta jooksul pildistanud. Erinevus professionaali

ja amatöörfotograafi vahel on nagu haigutav kuristik. Ma kummardusin üle ta õla ja lobisesin *fromagier*'st* kohalikul turul, kui uks lahti prantsatas ja Elena tuppa astus. Tema juuksed tilkusid ja käsivarred olid tihedalt keha vastu surutud.

„Ahaa, Elena! Kas ujumine oli mõnus?”

„Jah, see oli väga meeldiv.”

„Leidsite te kõik, mida vajasite? Rätikud? Kas ma võin teile pakkuda ühe öönapsi?”

„Ma leidsin *kõik*, tänan teid.” Ta heitis mulle veidralt läbitungiva pilgu. „Ma pean minema tagasi hotelli. On hilja. Ma ei saanudki aru kui hilja. David, kas sa oled valmis minema?”

„Loomulikult, ma lõpetan vaid oma joogi.”

„Ära kiirusta.” Elena raputas pead ja väikesed veepiisad lendasid ümber tema. „Ma jalutaksin. Meelsamini.”

„Ma oleksin rohkem kui õnnelik, kui saaksin teid koju saata...” alustasin ma.

„Täna, kuid me oleme juba liigagi palju teie aega kulutanud.” Elena pilk liikus rahutult mööda tuba ja ta hoidis kuidagi agressiivselt oma lõuga. Midagi oli teda salvanud: ta paistis väikese lapse moodi, kes hoidis pisaraid tagasi. Kui ta Davidit ootas, puudutas ta Chantali fotot. „Kes see on?” küsis ta otsustavalt.

„Minu naine Chantal.”

Elena silmitses seda hetke ja tõstis pilgu minule. „Ta on kaunis.”

„Jah, ta oli väga veetlev naine.”

Elena ulatas käe. „Noh, suur tänu aja eest, mis te meie peale kulutasite, Theodore. Te olite väga abivalmis. Ja tänu lõunasöögi... ja õhtusöögi eest ning ujumise eest.”

* prantsuse juustusort (pr). Tlk.

Parajasti, kui ma Elena käe võtsin, tõmbas ta selle mu haardest. Ta libises toast välja ja ma kuulsin välisukse paugatust.

David tõusis viimaks, kehitades kahetsevalt õlgu. „Ma parem lähen talle järele. Ma arvan, et ta tahab vara magama minna või midagi taolist.”

Kui läksin välisust lukustama, nägin ma Elenat toetumas ikka veel vastu nende autot ja tagedalt sosistamas, samal ajal kui David hoidis tema märga pead oma käte vahel. Ma sundisin ennast ust sulgema. Läksin kohe voodisse ja jäin magama, raamat rinnal, mõeldes Annast ja nähes unes kõrbe.

Järgmisel hommikul, laupäeval, jalutasin kella kaheksa paiku oma tava kohaselt külasse, et osta leiba ja muud nipet-näpet ning hoida end kursis keelepeksuga, mis toitis Sainte Cécile'i elu. Kui ma lähenesin Méridienile, märkasin Elenat, kes istus omaette. Ta paistis kurnatud, õigemini kurb, ja äärepealt oleksin ümber pööranud ning ära läinud, aga miski hoidis mind tagasi.

„Tere hommikust! Võin ma teie seltsi tulla?”

Ta heitis juuksed tahapoole. „Kui te soovite.” Tundsin kergendust, et ta ei öelnud mulle, et see on vaba maa. Ta rüüpas kohvi, tõstmata silmi minu poole.

„Tegin ma midagi, mis teid solvas?”

„Ei. Ma ei suuda hommikul inimestega rääkida. Olen emasse läinud.” Tema ilme ei olnud põrmugi kaval. Nõnda siis oli asi.

„Kas ma võin teile veel kohvi tellida?”

„See, mida ma tahan, on üks uhke traditsiooniline hommikusöök. Vaatasin menüüd, aga seal polnud midagi peale võileibade ja omlettide. Ma olen nõus tapma taldrikutäie pannkookide ja kanada peekoni eest.” Ta ei näinud

välja tubli isuga tüdruku moodi. Tema rang- ja õlaluud olid, vähemalt minu maitse jaoks, liiga esiletungivad.

Viipasin Michel'i ja tellisin: „*Des eufs plat – trois – et du jambon, du pain, des tomates grillées, un jus d'orange, et encore deux café au lait.*”*

Lühimast lühim naeratus väreles korraks Elena huul-
tel. „Nüüd te ilmselt arvate, et ma sünnin lõputult.” Ta pani käed rinnale vaheliti ja lisas täiesti asjalikult: „Lihtsalt sellepärast, et ma olen rase. Ma pean palju sööma, muidu tunnen end halvasti.”

„Õnnitlused.”

„Täna.” Võib-olla ei ole rüütellik kirjeldada tema vastust kui mõminat, aga ma kardan, et niisugune see oli. Ta istus, vahtides lauale, ja ma lükkasin üle laua tema poole *The Times*'i numbri, mida olin kaasas kandnud.

„Täna,” ütles ta jälle ning vahtis üksisilmi ja mõttelagedalt ajalehe esikülge, kuni hommikusöök kohale jõudis.

Ma tundsin lõbu, vaadates, kuidas ta sööb, samal ajal teesklesin ajalehe lugemist. Ma ei ole ammu olnud toidust eriti huvitatud, ka siis, kui ma üksi ei elanud, kuid Elena sõi imetlusväärse isukusega. Kui ta viimase leivatükiga oli taldriku puhtaks teinud, lükkas ta selle eemale, nõjatus tooli seljatoele ja pani jälle oma käed rinnale risti. Ta nägi välja südantlõhestavalt kaunis, hoolimata kogu oma kurnatusest ja vaatamata pingutustele paista karm.

„Te olöksite pidanud mulle ütlema, et tundsite mu ema.”

„Olen nõus, oleksin pidanud küll. Mida ma saan öelda? Kui ma nägin teid siin kaks öhtut tagasi, siis olin kin-

* Munarooga – kolm – ja sinki, leiba, küpsetatud tomateid, üks apelsinimahl ja veel kaks piimaga kohvi (pr). *Tlk.*

del, et te olete Anna Kézdy tütar. Te näete välja... noh, teis on midagi temast. Võib-olla oleksin siis pidanud teilt küsima. Teate, ma ei ole näinud teie ema pärast neljakümne viiendat aastat. Ma ei teadnud temast midagi, kuni te mainisite, et ta on elus, aga selleks ajaks olin küsimisega hiljaks jäänud." Ma soovisin, et ta vaataks mulle otsa, aga ta mängis oma lusikaga, keerutades seda põhjavajunud kohvipaksus ringi. „Ma oleksin pidanud teile ütlema, et tundsin teid ära. Teil on täiesti õigus.”

„Ma nägin tema fotot *pigeonnier's*, kui riideid vahetasin.”

„Jah, ma arvasin, et te võisite seda näha. Sel on väga suur sarnasus. Ebaharilik foto; käsitsi värvitud. Me olime sõbrad, Kairos. Ma nägin teda vahetevahel seal, kui olin puhkusel.”

„Miks te jätsite tema foto laoruumi põrandale?”

Mida ma võisin talle öelda? Kuidas sain ennast õigustada selle vihase, kahtlustava noore naise ees, kui ma kunagi ei olnud õigustanud oma teguviisi Anna ees?

„Harilikult on see foto minu elutoas. Ma panin selle ära pärast teiega kohtumist. Ma... jumal küll!” Hingasin sügavalt sisse, tahtes olla lihtne ja avameelne ning hajutada arvamust, et tema avastuses on mingi saladus. „Kui David esimest korda minuga ühendust võttis, siis ei tulnud mulle üldse pähe, et mind võiks intervjuerida Anna Kézdy tütar. Kui ma teid nägin, läksin koju ja panin foto ära.”

Elena raputas pead ja ta juuksed langesid näo ette. Ta paistis nii Anna moodi, nagu oleksin istunud koos Anna vaimuga.

„Ma ei saa aru. Miks? Miks te peitsite fotot? Kui te sõbrad olite, miks te ei öelnud mulle seda lihtsalt kaks õhtut tagasi? Miks *tema* ei ole mulle rääkinud?”

„Kas te rääkisite talle, et käisite mind külastamas?” Mu kõrvus kõlas mu enese hää rahulikult, ometi värisesid mul laua all põlved, kui ootasin ta vastust. Anna ei oleks minust kunagi vabatahtlikult Elenale rääkinud.

„Mitte täpselt. Ma ütlesin, kuhu me kavatseme minna.” Ta krudistas oma juustega, kuhjates kogu selle kuldse laka ühte kätte. „Ma ütlesin, et läheme Lot-et-Garonne'i üht pommituslendurit vaatama. Ta teab sellest raamatust kõik, ma palusin tal inimesi soovitada. Aga kunagi ei soovitanud ta teid. Miks ta mitte kunagi ei rääkinud teist, kui te sõbrad olite?”

„Teie ema ja mina ei ole kokku puutunud terve eluea. Nelikümmend viis aastat, või rohkem? Võib-olla ta ei mäletagi mind.”

„Aga te hoidsite tema *pilti* kõik need aastad – teie mäletasite teda. Te pidite olema lähedased.”

Enda vastu olin salliv. Püüdes agaralt näidata, kui väärt isik ma olen, ja tõestada, et mul on põhjendatud õigus Anna pildile, sõnasin tema tütrele: „Teie ema ja mina olime lähedased. Ma armastasin teda kõigest südamest. Ma ei ole teda kunagi unustanud ega lakanud mõtlemast, mis temaga on juhtunud. Ma ei looda, et tal on samasugune mälestus minust. Ta oli igas mõttes äärmiselt tähelepanuväärne naine.”

„Kas te tahate öelda, et olite armastajad?” Vaene väike tüdruk. Ta näis nii ehmunud nagu väike laps, kes esmakordselt satub kokku suure koeraga. Kas ma saaksin rääkida sellele lapsele, mis juhtus minu ja Anna vahel? Mul ei olnud õigust Annast rääkida, kõige vähem tema tütrele, aga et Anna ei olnud kunagi mu nime maininud, tegi mulle haiget isegi pärast kõiki neid aastaid. Kuid, nagu ta sageli ütles, ei tohi tagasi vaadata ega vastastikku süüdistada: elame ainult selleks, et meenutada häid aegu.

„Ei. Lihtsalt ma tundsin teie ema ja hoolisin temast väga. Ma ei salga, et oli loendamatu hulk teisi, kelle tunded olid niisama tugevad. Teie ema oli harukordne ja eriline naine.”

„Ta on siiani. Mu isa on ka üpris tähelepanuväärne. Ma kavatsen emale helistada ja teie kohta küsida. Võib-olla juba täna.”

Vaene Elena. Ta andis mulle mõista, et ta ei võta mu juttu puhta kullana. Ta näis olevat täis otsustavust tabada mind pettuselt. Vahest arvas ta, et ma polegi Annat kohanud, et võtsin ta foto mõnelt semult himuraks „silmarõõmuks”. Mul ei olnud vähimatki aimu, kas Anna lükkab ümber või eitab, et oleme kunagi kohtunud. Annal oli õigus ajalugu valikuliselt esitada. Tõusin püsti, et lahkuda. „Kui te temaga räägite, siis oleksite ehk nii kena ja annaksite talle edasi minu parimad tervitused?”

„Ma ei eelda, et te tunnete ka mu isa?”

„Ei, ma ei tunne. Kas ta oli ka Egiptuses?”

„Ei. Nad kohtusid pärast sõda.”

„Ah nii. Kahju, et mul pole olnud juhusid teda kohata.

Ma üritasin maksta Elina hommikusöögi eest, kuid ta ei lubanud. Jätsin talle ajalehe. Kui kõndisin läbi küla tagasi, võtsin rinnataskust telefoninumbritega paberilehe ja viskasin rentslisse. Ma ei näinud ei Sainte Cécile'i tänavaid ega selle tuttavaid elanikke. Olin tagasi Kairos.

*Oh oleks mul tiivad kui tuvil, äralennul siis
rahu ma saaks. Ma kaugele, kaugele rändaks
ning elaksin metsikul maal.*

Kümnes peatükk

„Theodore tundis teda, Kairos.” Ma istusin hotellis voodilalutsis, närides põidlaküünt. David lamas küünarnukile toetudes voodil ja lappas *The Times*'i.

„Ma ütlesin sulle eile õhtul. Ma ei saa aru, miks sa temalt kohe ei küsinud.”

„Ma ei saa aru, miks *tema* minult kohe ei küsinud.”

„Kullake, miks ta oleks pidanud? Jessas, kui ma astuksin võõrasse majja ja näeksin fotol kedagi, keda ma tunnen, siis ma ei paneks pererahvale pahaks, et nad kohtumise momendil kohe üles ei tunnista, et tunnevad teda.”

„Oh, David, ära ole juhm, lihtsalt sellepärast, et sa armastad hoida oma väikesi saladusi ja pidada inimesi pimedes ning olla üks neetud šiffer. Iga normaalne inimene oleks selle välja pahvatanud, kui neil just poleks põhjust seda mitte teha.” Ma olin oma küüne poolenisti ära närinud ja kaalutlesin, kas tõmmata sealt tükk ära või jätta alles. Tõmbasin tüki ära. „Muuseas, see on täiesti teine asi. Esiteks, ta *pani* ära selle foto. Ta *peitis* selle. Ja see on minu *ema*, jumal hoidku.”

„Veel üks põhjus suud lukus hoida. Kas sina *tema* asemel ei teeks nii?”

„Ei, pagan võtaks.” Aga mu silme ette kerkis kohutav nägemus ühest päevast, kui kohtan Peter Bagshawe'i

poega: kas ma ütleksin talle, et veetsin kaks aastat koos tema isaga? Tuhkagi ma ütleks.

David sirutas käe kaamerakoti järele, mis lebas voodi kõrval põrandal ja tõmbas sealt algul välja paki sigarette ja siis oma Leica. Ta suhtus oma neetud kaamerasse nagu ebajumalasse. Kui ta oma kaameraga nagu beebiga jändas, hoidis ta süütamata sigaretti suus. Üks suurimast Davidi enesedistsipliini näitajatest oli lõpmatu suitsetamine, kui ta tegi tööd, ja suitsetamisest hoidumine, kui ta puhkas. Paar päeva enne lahkumist alustas ta uuesti suitsetamist, justkui paneks oma masinavärki kokku ja harjaks oma mundrit. See oli mulle tunnusmärgiks, et üsna pea kohtan teistsugust meest: ma ei osanud eales otsustada, kes oli Jekyll ja kes Hyde. Ta tegi minust paar küünte närimise pilti, mis olid määratud otse klosetipotist alla minema, niipalju kui see minusse puutus.

„Ta ütles, et nad olid Egiptuses sõbrad. Nad kohtusid, kui ta puhkusel käis, ja et ta oli olnud temasse väga kiindunud, nagu kõik teisedki.”

„Nii...,” venitas David, tehes nägusid. „Milles küsimus?”

„Ta ütles seda nii, nagu oleks igaüks, kellele aga meeldis, tal nikerid alla tõmmanud, nagu oleks seal iga mees teda tundnud.”

David puhkes naerma. „Ma kuulen praegu kolonelleitnant Theodore Hamiltoni, Lenduri Vapruseristi ja Teeneteordeni kavaleri ja mis iganes veel, ütlemas: „Ooh, see Anna Kézdy – ta oli tõeline väike asjatundja, seda ta oli. Kõik tahtsid osa saada sellest tegevusest...”

„Ah, käi põrgu, muidugi ta ei ütelnud seda. Ta seletas hoopis, et armastas teda *siidamest* ning ta oli „täiesti tähelepanuväärne naine igas mõttes”. Mida paganat tähendab see *igas mõttes*? Ta oli nii salapärane. Nagu sel ei oleks midagi tegemist minuga.”

„Kas on?”

„Muidugi. Teistest meestest oma elus on ta rääkinud, kuid ainult papsi narrimiseks. Miks ta oli nii salatsev Theodore'i suhtes? Ta oleks mulle rääkinud, kui seal ei oleks midagi varjata. Mina arvasin, et paps oli üks ja ainus mees tema elus. Ma peaksin kõike tema kohta teadma.”

„Aga ega temal ole õigust sinu kohta kõike teada, hmm, Elle? Su ema on elanud enamiku igast sinu eluhetkest koos sinuga, aga sina tunned, et sul on sada protsenti õigus omada isiklikku elu ja hoida teda sellest eemal. Näiteks, sina arvad, et meie suhe, kas me abiellume või elame patus, pole põrmugi tema asi.” Ta plöksutas minust veel ühe pildi, kui ma tigidalt kulmu kortsutasin. „Nüüd sa vaevad end, sest sul pole täit informatsiooni sõpruse kohta, mis su emal oli kakskümmend aastat enne su sündimist. Mina nimetaksin seda pisut silmakirjalikuks, kullake.”

„Türk, mis siis, kui ta ei olnud lihtsalt sõber? Mis siis, kui ta oli *armsam*?”

„Oh, beebi... Mis sa ütlesid, kui vanana sa end tunned? Kuuesena? Sa tabasid täpselt naelapea pihta!”

Ma trampisin vannituppa ja keerasin kraanid täiesti lahti, et summutada tema naeru kõla. Kui Davidil oleks kunagi olnud ema, ja mõnikord ma mõtlesin, et paistab rohkem sedamoodi, nagu oleks emahunt ta metsas ilma le toonud, muidu oleks ta aru saanud, mida ma tunnen. Aeg-ajalt oli tal planktoni emotsionaalne tundlikkus. David nõjatus vastu vannitoa ust ja irvitas õelalt. „Sellele on päris kerge vastust leida, mu lemmik.”

„Ja mis see on, ninatark?”

„Helista emale ja küsi temalt.”

„Koputasin vastu oma otsaesist. „Heureka! Sa oled geenius! Noh, miks põrgu päralt *mina* ei mõelnud sellele?”

David tegi minu eest tõmbeluku lahti. Ta asetaskäed lõdvalt ümber mu kõhu. „Kuidas beebil läheb?”

„Tal läheb hästi, imeb parajasti minust elu välja. Nüüd, palun, läheksid ehk ära ja jätaksid mu rahule? Mul on vaja mõelda, mida vastata, kui ta minu poole pöördub ja küsib, kuidas see juhtus, et ma kulutasin kaks aastat oma elust, magades Peter Bagshawe'iga.”

David naeratas laialt. „Vabanda vaimuhaigusega. Ütle, et see oli siis, kui sul oli üks sinu sagedastest vaimse tasakaalutuse hoogudest. Vaesed lapsed saavad sellest nii või teisiti teada. Ma lähen välja, et külas ringi nuhkida. Kas sa ikka saad ilma minuta hakkama? Ega sa mingit rumalust ei tee? Saad sa üksinda riidesse pandud? Kuidas on lood kingapaeltega?”

„Kao nüüd välja, eks, ja jäta mind rahule. Sa ei saa millestki aru.”

Mulle meeldib olla vannis. On päevi, mil ma käin isegi kolm korda vannis, lihtsalt mõnulen seal nagu siga mudas. Ma laman, kuni vesi läheb jahedaks, siis lasen vett natuke välja joosta ja täidan uuesti, kuni vesi mu lõua ümber aurab. Seda ei saa ülearu kaua teha väikeses B&B-s. Selleks on vaja tõeliselt luksuslikku hotelli. Tulin vanist välja ja läksin tilkudes üle magamistoa, et emale helistada, ja siis tabas mind mõte. Mis siis, kui vastab paps? Kui ma küsin temalt Theodore'i kohta ja isa ei tea midagi, võin sattuda ema mingi kohutava konspiratsiooni sisse; ja olgu ma neetud, kui ma hakkaksin isale valetama. Ma otsustasin igal juhul helistada, ja tõepoolest, teise helina peale vastaski isa. Pidin peaaegu toru ära panema.

„Paps? Mina siin.”

„Halloo, kallis! Oled sa Prantsusmaal?”

„Jah. Jõudsin siia paar päeva tagasi, elus ja terved.”

„Hästi. Su ema käib muretsedes ringi nagu vana kana. Talle ei meeldi, kui tema tibud on silma alt väljas. Kuidas Davidil läheb?”

„Hästi. Kuigi deemonite küüsis tagasi.”

„Luba mehele mõned pahad harjumused, kallis südameke. Sigaretid ja viski ei ole midagi hullu – hoopis meeletu-meeletu naine on see, kelle mees peaks maha jätma. Enne veel, kui sa kiusatusele järele ei ole andnud.”

„Ei, ma olen hea tüdruk, paps, ma luban.”

„Rõõm kuulda sinu häält. Meie, vanad vanemad, ei saa selle vastu, et muretseme, tead küll. Mina mitte, muidugi, ma olen alati kindel, et sa tegutsed mõistlikult, aga see vana daam...” Ma teadsin, et mu isa ei muretsenud sugugi vähem kui ema. „Muuseas, ma saatsin sinu hotelli numbri Charliele. Ta helistas Pariisist ja rääkis, et oli juhuslikult kohanud Davidi vana sõpra, kes tahtis temaga ühendust võtta. Ta nimi on Steve Heffner. Ma loodan, et sul pole selle vastu.”

„Ei, ma olen harjunud olema Davidi erasekretär. Ma tunnen Steve'i hästi, peaaegu liiga hästi. Kas Charlie on tööd saanud?”

„Mitte päris. Ta ilmus kohale ja proovis neid veenda, et ta saaks Tokiosse lennata ja sealsed kontorid üle vaadata. Ta peatub Meurice'is – tekitades kahtlemata Flemingitele tohutu arve – ja käskis sulle teatada, juhul kui ta sinu juurde ei jõua. Su vennal on kõik professionaalse manguja eeldused, mis võikski olla tema jaoks parim tee. Alati, niipea kui võimalik, peaks oma hobid karjääri tegemiseks pöörama.”

„Oh, paps, ära ole liiga karm tema vastu. Võib-olla ma lähen Pariisi ja selgitan neid asju.”

„On viimane aeg, et sa lõpetaksid vastutuse võtmise teiste inimeste eest ja hoolitseksid eelkõige enda eest, mu tüdruk, eriti kui beebi on tulemas. See peaks olema sulle kõige tähtsam. Noh sina kui emale kõige tähtsam, kas sa sooviksid temaga rääkida? Ta kiusab kõõgis üht India noormeest peo tõttu, mis meil tuleb. Ma tunnen kohustust noormees päästa.”

„Kui ema saab ennast vabaks teha.”

„Metsikud hobusedki ei saaks teda takistada sinuga rääkimast, saati siis üks vaene hindu. Ma pakun poisile õlut.”

Ma ootasin ema ja soovisin, et teaksin, mida ma tahan temalt kuulda.

„Kallis! Kuidas reis läks?”

„Hästi.”

„Milline hotell on? Kas puhas?”

Mind ajas naerma ema ameerikalik refleks, et maailm on ohtlik, kuigi kütkestav paik, kui sa kord Vabalt Maalt lahkud. „See on kena. Väga romantiline.”

„Ja kuidas lenduriga on?”

„Küllalt kentsakas, sest ta ütleb, et tunneb sind.”

„Tõesti? Kui imelik. Kes ta on? Räägi siis, kallis,” lausus ta kannatamatult ja ma kuulsin ta hääles ärevust. „Olen täitsa põnevil.”

„Theodore Hamilton.”

Järgnes üsna pikk paus. Ma võisin kuulda ta hingamist. „Theodore Hamilton? Kas sa tõesti kohtasid Theodore'i? Ma ei suuda seda uskuda.”

„Nii et sa *tundsid* teda?”

„Oh, jaa.” Ta tasandas häält. Mõistatasin, kas isa on kuuldekaugusel. „Jah, ma tundsin teda küllalt hästi.”

Kui ma olin Kairos, asus ta oma 37. eskadrilliga kõrbes.”

„Tähendab siis tema.”

„Kui harukordne, et sa kõikidest inimestest kohtasid just teda. Ma ei ole kindel, et suudan seda päriselt uskuda.”

„Sellepärast me tulimegi Prantsusmaale, emm. Spetsiaalselt temaga kohtuma. Ma olin üllatatud, sest ma ei mäleta, et sa oleksid kunagi ta nime maininud.”

„Kas ma ei ole? Ma muidugi eeldasin, et ta on surnud. Theodore. Ma ei tea, mida öelda. Sa ei rääkinud mulle, keda te vaatama lähete. Niisiis, ta elab Prantsusmaal?”

„Noh, selge see.”

„Koos oma naisega?” Ma ei tea, kas ta hääle muutus või ma kujutasin seda ette.

„Ta naine on surnud.”

„Oh. Vaene Theodore.”

„Tal läheb hästi.” Ma ootasin, et ta ütleks midagi, ükskõik mida, aga ta vaikis, ja ma jätkasin: „Emm, tal on sinu foto. Ma nägin sinu pilti, sa oled seal punases mantlis.”

„Tõesti?” Ma ei saa aru, miks ta lasi mul korrata kõike, mida ma ütlesin, – mina olin see, kes oleks pidanud olema üllatunud, kes oleks pidanud esitama küsimusi. Ma ei oska öelda, kas tema hääle läks kakskümmend kraadi soojemaks, kui ta fotost kuulis, või ma lihtsalt oletasin seda.

„Jah, tõesti. Ma leidsin foto, kus sul on seljas punane mantel, mäletad sa seda? Sõime Davidiga tema pool õhtust, ja enne imet, seal oligi sinu foto.” Ma ei kavatse nud talle öelda, et Theodore oli selle kappi peitnud. Vähemalt mitte veel. „Sa paistad Ingrid Bergmani moodi. Punases mantlis.”

„Inimesed ütlesid seda ühtelugu. Ise ma ei saanud sellest aru. Ma mäletan mantlit.”

„Nõndaks, ema, kas teie vahel oli midagi? Olite te lihtsalt sõbrad või mis?”

„Kas sa temalt küsisid?”

„Ei,” vastasin ma otsemaid, ja ma ei tea, miks. „Ma tahtsin sinult esimesena küsida. Juhul, kui midagi oli, siis ma peaksin teadma.” Kui olin nii öelnud, ei olnud ma enam võimeline Theodore'i tervitusi edasi andma.

„Oh, Elena... See oli nii kaua tagasi, ma ei ole kindel... Me olime väga head sõbrad. Ta oli – eriline. Silmatorkav, pigem lummav, ja oh, noh, kohutavalt liigutav, ma arvan. Me olime mõlemad nii noored. Kui imelik, pärast kõike seda aega... Ma ei saa kuidagi üle sellest faktist, et sina temaga kokku sattusid. Ma ei ole temast kuulnud aastaid ja aastaid.”

„Nõnda siis, oli ta sinu noormees?”

„See polnud päris nii, kallis. Seal oli nii palju noormehe, nii julged, kõik nii meeldivad. Me käisime nende kõigiga väljas, Millie ja mina. Olen sulle ilmselt rääkinud, käisime igal õhtul eri inimestega väljas. Mõnikord oli meil kolm kohtamist öhtu jooksul.”

„Jah, sa oled mulle rääkinud. Sageli.” Ma tundsin end väga alatuna –tahan ütelda, et tundsin, nagu oleks mu *olemus* alatu. „Seega, Theodore oli lihtsalt üks paljudest? Keegi kambast?”

„Ei. Tema oli erinev.”

„Mis tegi ta erinevaks? Ma mõtlen, kui ta *oli* eriline, siis on imelik, et sa teda varem kunagi pole maininud, eks ole? Sa viskasid nalja kõiksuguste teiste meeste üle.”

„Seda on väga raske seletada, kallis. Ma olen pisut, noh, ausalt, ma olen pisut šokeeritud. Kas ma võin sulle tagasi helistada? Ma pean... pean...”

Ma lasin tal hetke võidelda. „Sul on tegemist selle India vennikesega?”

„Õige. Ma ei taha, et paps teda valesti juhendab. Las ma saan tast lahti, siis helistan sulle tagasi.”

„Olgu peale. Sa ikka helistad tagasi, emm, eks ole? Ma tahan öelda, juhul kui satun teda uuesti nägema, siis oleks kasulik teada tagapõhja; saad sa aru, mis ma mõtlen?”

Ta isegi ei vastanud, pani lihtsalt toru ära.

Heitsin tagasi voodisse, imestades, miks ma tundsin end nii armetuna. Palju aastaid tagasi, kui olin ülikoolis, suhtus mu ema väga pahakspanevalt mehesse, kellest olin sisse võetud; ta tahtis teada, kas me oleme koos maganud või kavatseme seda teha. Ta viis mind välja õhtust sööma, et seda arutada. Ma püüdsin sada korda kõneainet muuta ja panna ta omaenda asjadest rääkima, aga ta jätkas küsimist ning püüdis mind vastu seina suruda, et täpselt teada, kuidas ma tunnen ja mida mõtlen teha. Äraütlemata kohutaval kombel oli olukord pöördunud ja nüüd olin mina tema vastu julm. Ma olin ta häälest aru saanud, et Theodore Hamilton oli olnud tema jaoks tähtis. Aga ma ei saanud aru, miks peaks see mu rööpast välja lööma. Theodore Hamilton oli korralik, intelligentne ja nägus mees, arutlesin ma. Mu ema oli sooja südamega, tundlik ja ilus naine. Nad olid noored, vallalised, sõja ajal eksootilises linnas. See ei olnud üllatav, et nad kütkestasid teineteist ja said lõpuks sõpradeks. Üsna äkki oli mu ema muutunud võõraks ja üsna äkki oli mu nägemus emast ja isast kui täiuslikest hingesugulastest hakanud hajuma. Kui me Charlie'ga väikesed olime, tavatses isa süüdata itaalia mandliküpsiste ümbert võetud paberi ja meie jälgisime õhukeste tuletungalde lae poole hõljumist ja tuhaks lagunemist. Täpselt samuti tundsin

ma oma vanemate täiusliku liidu kohta. Ma soovisin, et ma poleks kunagi Prantsusmaale tulnud.

Lamasin voodis ja ootasin kõnet. Igasugused pööra-
sed mõtted käisid läbi mu pea, isegi võimalus, et mu ema
ja Theodore olid kord abielus ja seda on meie eest varja-
tud. Ma hüppasin püsti, kui telefon helises, ja krahmasin
toru.

„Elena? Siin Theodore Hamilton.”

„Oh!”

„Ma lootsin, et suudan teid ahvatleda pärastlõunasele
väljasõidule. Mul on vaja minna Monpazier'sse raua-
kaupmehe juurde ja ma mõtlesin, ehk tunnete sõidust
lõbu ja...”

„Ei, tänan. Mul on vaja oma tööga järjele jõuda. Jäin
just paigale, aga äkki David tahab minna. Ta on väljas.
Ma palun tal teile helistada, kui teda näen.”

„Muidugi. Noh, ma ei tahtnud teid segada...” Ta hää-
l kõlas arglikult ja ma sain aru, kui ebaviisakas olin olnud
– lõppude lõpuks, oli ta üks minu intervjueritavatest.

„See on tore mõte, aga ma olen hetkel pisut kinni.”

„Sain aru, vahest mõni teine kord?”

„Kindlasti. Hüvasti siis.”

„Head aega.”

Mu käsi puhkas alles telefonil, kui see uuesti helises.
„Halloo.”

„Kallis, siin mina.”

„Sa said siis hindust lahti?” Ma olin kindel, et see oli
mu isa, kellest ta lahti sai.

„Jaa... Elena, vabanda, et ma olin nii iseäralik, kui sa
helistasid. Ma polnud kuulnud Theodore Hamiltoni
nime terve eluea. Ma polnud kaua aega tema peale
mõelnud. Kui sa ütlesid, et kohtasid teda, läksid mu ja-
lad nõrgaks. Nagu oleksin vaimu näinud.”

„Nii et ta *oli* sinu noormees?” Ei ole ju kohast sõna
ema eks-... jaoks. Vaevalt küll, et oleksin küsinud, kas ta
oli tema kallim – ja peamine kaisutaja, kaaslane või mõni
teine tähtis isik –, seda ei küsinud ma isegi naljapärast.

„Ma olin temasse armunud.”

Miks ma ei küsinud just seda?

„Ja kas tema oli sinusse armunud?”

„Ma usun küll, sel ajal. Suhted – armulood – olid siis
pisut erinevad. Meil oli nii vähe aega koos olla, me rää-
kisime unistuste keeles, me ei teinud tulevikuplaane.
Toetusime peamiselt kirjadele. Keegi ei teadnud, mis tu-
levik toob. Koosoldud ajast veetsime vähemalt poole, se-
pitsedes plaane, kuidas uuesti kohtuda Järgmisest päe-
vast või järgmisest korrast kaugemale ei saanud näha.
Aga Theodore Hamilton oli esimene mees, keda olen ar-
mastanud.”

Ma pigistasin telefoni nii kõvasti, et mu sõrmenukid
olid valged. „Miks sa temaga ei abiellunud? Kui te teine-
teist nii kõvasti armastasite?”

Ema ohkas raskelt. „Ma ei tea, kuidas sellele vastata.
Mõnda aega *rääkisimegi* abiellumisest, siis aga olukord
muutus, ei läinud nii, nagu olime plaaninud. Tema mää-
rati Itaaliasse, mina pidin jääma Kairosse, sõda lõppes ja
me läksime lahku...”

Kriipsutasin oma nimekirjast salajase abielu suure ra-
huldustundega maha, aga kõiki oma kahtlustusi ei suut-
nud ma nii kergelt kõrvaldada. „Järelikult sa enam liht-
salt ei armastanud?”

„Arvatavasti. Isegi praegu ei ole see mulle väga sel-
ge.”

„Jäta nüüd, emm, sa pead mäletama. Kas katkestasid
sina või tema? Või jäite teineteisele lihtsalt võõraks?
Kohtasid sa kedagi teist? Kas läksite tülli? Mis juhtus?”

„Kallis, sellest on kaua tagasi – ma ei suuda neid asju analüüsida. Ma ei suutnud ka tol ajal. Need lihtsalt juhtusid. Kõik see oli väga kurb.”

„Minu arvates rääkisid sa, et su sõja-aastate mälestused olid õnnelikud, et sul oli selline hea aeg.”

„Ja see on tõsi. Kõik asjad, mida püüdsin meenutada, olid õnnelikud. Muidugi juhtus halbu asju, aga nendel ei tasu peatuda. Ma mäletan üksnes kurbust ja hämmeldust, siis kohtasin sinu isa ja lool lõpp. Ma mõtlesin ainult headest aegadest, mis meil olid.”

„Niisiis, sa olid masendusest üle saanud, kui isaga kohtusid?”

Tema häälest kostev valu muutus ärrituseks. „Ei, ma ei olnud „masenduses”, nagu sina väljendad. Ma kohtasin papsi kaua peale seda, kui olime Theodore’iga lahku läinud. Noh, vaata, ma lihtsalt ei taha sellest enam rääkida.”

„Kas sa ei tahagi teada, kuidas ta on – kuidas ta välja näeb?” narrisin ma.

„Muidugi olen ma uudishimulik, kallis, igaüks oleks.”

„Noh, ta on vana.”

„Me kõik oleme vanad. On ta nägus?”

„Oh, jumal küll, ema! Ta on ligi kaheksakümmend!”

„Kas see tähendab, et ta ei võiks olla nägus?” Ma ootasin talt tähelepanu juhtimist sellele, et mu isa on ikka veel nägus mees, aga ta ei teinud seda.

„Oma vanuse kohta on ta heas vormis,” ütlesin vastu tahtmist. „Ta on täiesti kena, lihtsalt vaikne vana mees, kes nokitseb oma aias. Ta maalib pisut, fotografeerib pisut, korralik värk. Mitte midagi erilist.”

Mis minusse puutus, siis oleksid lahti päästetud vaimud võinud tagasi oma kirstudesse roomata. Meie ümber lehvivad vaimud kuulusid kellelegi teisele – võõrale

naisele punases mantlis, kel polnud mingit pistmist minu emaga. See naine oleks võinud teha kõike: murda Theodore’i südame, heita ta üle parda sellal, kui Theodore oma maa eest eluga riskis, omada tervet rida armukest –, aga ta ei olnud minu ema.

„Kõlab, nagu oleksid pahane. Oled sa minu peale pahane?”

„Ei. Kas ma peaksin?”

„Ma ei suuda näha ühtki maist põhjust, miks.” Ta rääkis rahulikult, aga selle terava haavatud uhkuse ja emaliku noomitusega hääles, mis oli mulle hästi tuttav. Oleksin võinud teha nimekirja tervest reast põhjustest, mille hulgas väikseim polnudki see, et ta ei rääkinud mulle kõike.

„On sul plaanis teda uuesti näha?” küsis ta igatsevalt.

„Kahtlen. Intervjuu on tehtud. Võib-olla satun temaga juhuslikult kokku.”

„Kui sa teda näed, ütle, et ma küsisin tema järele. Oled nõus? Ütle talle... Küsi, kas ta mäletab Sham el Nessimit.”

„Sham el Nessim? Mis see on?”

„Ei midagi tähtsat. Lihtsalt küsi, kas ta pühitseb seda. Ta saab aru. Kui sa teda näed, siis.”

Muidugi ei oleks ma edasi andnud ühtegi kodeeritud läkitust, kui ta ei olnud valmis mulle seletama, mida see tähendab. „Tead, emm, sa võid talle alati ise helistada, kui sa oled nii huvitatud kõndimisest mööda Mälestuste Rada. Ma annan sulle tema numbri.”

Selle pausi ajal, enne tema vastust, palvetasin, et ta ei küsiks numbrit.

„Ei, kallis, ma arvan, et ma ei helista talle, mitte nüüd. Kui sa teda näed, siis lihtsalt tervita minu poolt.”

See oli numbri andmisest halvem. Selline süütu, hoo-

letu fraas, selline lihtne asi edasi anda. Olen seda sadu kordi öelnud sadade inimeste kohta. „Kui sa teda näed, anna edasi mu tervitused.” Oleksin võinud seda öelda Nicki kohta, isegi Peter' kohta, ilma et sel oleks vähimagi tähendust, ometi kui mu ema seda ütles, tundus see järelemõtlematu.

„Ja sa annad *papsile* edasi minu tervitused.”

„Muidugi annan.” Ja jälle pani ta toru ära, küsimata sõnagi, kuidas minul läheb. Ta isegi ei maininud beebit.

Kui David hotelli tagasi jõudis, andsin talle edasi papsi läkituse Steve Heffneri kohta. Heff on üks suurematest joojatest, uimastitarvitajatest ja pidupanijatest logariditest, keda ma kunagi olen kohanud. David ütles, et tema käitumine on veel mõõdukas, võrreldes mõne nende kolleegiga, aga ma ei uskunud seda. Kus iganes ma Steve Heffnerit nägin, tundsin, nagu oleksin aheldatud luupeksetpidi elusa pommi külge ja loeksin hingetult sekundeid plahvatuseni.

„Näen teda Pariisis enne äralendu. Ma ei ole teda mitmeid kuid kohanud.”

„Ma mõtlesin, et võiksin koos sinuga minna. Vaataksin Charlie üle, ja mul on tunne, et tahan näha tuledesära.”

„Tuledesära on küll viimane asi, mida sa vajad. Tulime siia just selle vältimiseks. Ma tunneksin end palju paremini, mõeldes, et oled kaitstud unises Sainte Cécile'is, lähed õhtuti vara magama ja tõused hommikuti hilja.”

„Sa räägid, nagu tahaksid minust lahti saada.”

„Ei. Kogu idee oli selles, et puhkaksid maal ja kõlgutaksid jalgu.”

„Muutsin meelt. Võib-olla tahan ma kordki sulle hüvastijätuks lehvitada.” Meie vahekorras, mis teadlikult vältis eeskujusid ja harjumusi, oli Davidil ja mul ainult üks reegel: kunagi ei saada ma teda lennuväljale.

„Kullake, kui sa tahad tulla Pariisi ja näha Charlie't ja Heffi, siis minugi poolest. Läheme niipea, kui sulle meeldib, ma lendan välja neljapäeva õhtul.”

„Nii et kõik on kooskõlastatud?” Mul polnud vaja küsida.

„Jeeh. Sel hommikul, kui sa tugevalt einestasid, helistasin ma agentuuri. Muuseas,” lisas ta kiirustades, „ma kohtasin just praegu väljakul Theodore Hamiltoni. Ta lausus midagi sõidust Monpazier'sse.”

„Kes ta on – kas mingi karbist väljahüppav nukk?” urisesin ma. „Iga kord, kui me väljume, kerkib ta äkki esile. Ta kollitab mind. Võib-olla ta lihtsalt tolgendab ümber hotelli, oodates meelega juhuslikku kohtumist minuga nagu jahisaagi varitseja. Või nagu Jehoova tunnistaja.”

David raputas aeglaselt pead. „Ma ei mõista sind. Algul ta meeldis sulle hullupööra. Nüüd mõtled sa, et ta on kuradi kehastus. Ta on lihtsalt üksik vana mees, Elle. Mis probleem sul sellega on?”

Proovisin uuesti selgitada, mida ma tunnen, kuid minu kurtmised kõlasid isegi mu enda kõrvadele lahjad ja kulunud.

„Miks see sind vaevab, et su ema armus? Kas sa arvasid, et ta oli nunn või midagi taolist? Sittagi, Elle, ega sinugi minevik pole plekkideta.”

„Mis sa sellega mõtled?”

„Võu, võu, beebi, tasa nüüd... Ma mõtlen, et sa ei saa tema minevikust tükki maha raiuda, justkui poleks midagi juhtunud. Siis ta oleks teine isik. Kui sina poleks olnud Peteriga, ei oleks sa sama isik, kes sa praegu oled.”

„Ei, ma peaksin endast neetult rohkem lugu.” Püüdsin kõnelust kergemale lainele viia, aga ma mõtisklesin Davidi sõnade üle. See oli irooniline. Ta tuli sõitnudelt ta-

gasi, kiskus enda küljest suured kamakad, mattis need oma filmidesse ja tõmbas jälle välja, kui lahkus. Ma usun, et töötamise ajaks kiskus ta mu enda küljest ära, ja kui koju tulema hakkas, tiris mu külmast hoiuruumist välja. Nagu poleks seda kunagi juhtunud. Huh! Kindel.

„Ära süüdistada oma ema ja Theodore'i, et neil oli midagi nelikümmend aastat tagasi.”

„See ei olnud *midagi*. Ema oli armunud Theodore'i.”

„Mis siis?”

„Sa mängid juhmi. See on minu *ema*, jumal küll. Ta poleks *tohtinud* armuda kellessegi teisesse, *mitte kunagi*, välja arvatud mu isa. See lihtsalt pole õige. See on haiglane. See pole...”

„Mida?” Ta üks kulm oli kerkinud ja silmades välgatas midagi.

„Lihtsalt maha matta, ja kõik korras? Ükskõik mis põhjusel ma oma ema peale ka pahandan, on mul õigus seda teha, ilma et sina vahele segaksid.”

„Sina muidugi mõtled palju oma õigusest, eks ju, kallis? See on üks sinu...”

„Vaata. Nii palju, kui mina aru saan, mul ei ole enam millelegi õigust. Mul ei ole õigust tahta oma ema kohta teada, sest see on tema elu. Mul ei ole õigust juua, sest see on beebile halb; mul ei ole õigust sult paluda Bosniale mitte minna, sest...”

„Sest?”

„Sest mul lihtsalt ei ole, on ju? Mul ei ole õigust muretseda, et sa saad kuuli selga; mul ei ole õigust teada, kas sa magad igal ööl eri naisega, kui sa minuga ei ole – oh, kurat, mul ei ole sitavõrdki õigust millegi peale. Persse kõik!”

Ma ei kavatsenud Bosnia küsimust üles tõsta, tõepoolest. See lihtsalt libises suust, nagu öeldakse. Ma ei olnud

varem kunagi Davidile maininud, et ma ei taha, et ta seda tööd teeb; ja isegi kui ma poleks seda nii avalikult kuulutanud, oleks tagamõte olnud ilmne. Ma teadsin, et sedaviisi ei saa. Ükskõik kui hästi meil ka välja ei kuukuks, ei muudaks ta kogu oma elu lihtsalt sellepärast, et mina palun, ja ma ei tahtnud teda panna minust lahkumisel süüd tundma. Mul oli tunne, et olen kõigi poolt maha jäetud.

„Sa igatsed abielu, Elle.” David süütas sigareti. „Sul ei ole õigust uluda nagu surmahaldjas ja sul ei ole õigust minu veel sündimata lapse ees vanduda nagu vooimees.”

„Persevest,” laususin hellalt. See oli esimene kord, kui ta ütles „minu”, mitte „sinu”. „Sul ei ole õigust suitsetada *minu* veel sündimata lapse ees.”

„Lähen kohe välja.”

„Oh, unusta ära, suitseta, kus aga soovid. Ma ei taha üksinda kakelda. Mõlema osa mängida on liiga kurnav.”

„Mina ei taha üldse kakelda.” Tema käsi puudutas mu põske ja ma pöörasin oma näo ta peopessa.

„Sinuga ei ole nalja, see on sinu probleem. Sul on see pöörane, halb, ohtlik elukutse, mis teeb tasa tõsiasja, et sul pole seiklusvaimu. Sa oleksid pidanud olema raamatupidaja.” Ma hammustasin õrnalt ta kätt. „Et me ei saa kakelda, siis mida me *saame* teha? Midagi muud peale su Leica kummardamise.”

„Ütlen sulle, mida. Kuidas oleks, kui sa küüriksid oma suu seebiga puhtaks ja siis pakiksid koti, mina lähen räägin Madam Guillot'le meelitusi, et ta hoiaks järgmiseks nädalaks sulle selle toa. Ma helistan Theodore'ile ja ütlen talle, et me oleme mõne päeva Pariisis. Üks meist peaks ka natuke kombeid üles näitama. Siis tee! Tahad sa lennata, sõita autoga või rongiga?”

„Niisiis, *võin* ma Pariisi tulla?”

David kehtas õlgu. „Sul on see õigus, Elle. Sa oled nüüd suur tüdruk – mõnda aega.”

„Sa ei kahetse seda.”

„Juba kahetsen.”

„Lähme rongiga. See on palju romantilisem. Aga tead mis: võtame kohad magamisvagunisse, sööme restoränvagunis kolmekäigulise lõuna ja armatseme kušetil. Ma kannan kõrva taga isegi lille.”

„Sina ja romantika, Elle. See oleks sinu surm, pane tähele mu sõnu. Romantika jõuab sulle järele ja hammustab sind tagumikust.”

Ta ei oleks saanud seda paremini väljendada. Romantika – ja nostalgia, kui olla aus – tõmbasid mind laterna-posti märgistama mineva bernhardiini jõuga. Lugesin kord, et Winston Churchillil oli tõbi, mis pani ta pisaraid valama iga kord, kui ta luges, kuulis või rääkis kindlat signaali andvaid sõnu, nagu au, korralikkus, vaprus, üllus, julgus... Sel ajal avastasin, et kõik need sõnad ja veel mitmed teised pitsitavad mu kõri. Asi polnud seitsaadik paremaks läinud, nõnda siis ei saa ma seda panna östrogeenivoo arvele.

David peatus ukselävel ja pöördus tagasi minu poole. „Hei, Elle, ühes asjas ei olnud sul õigus. Ei ole igal ööl eri naine.” Ta näol välgatas irvitus. „Mitte *igal* ööl.”

Üheteistkümmes peatükk

Minu kujutlused metsikust seksimisest magamisvagunis kadusid kohe, kui avastasime, et sõit TGV-l otsejoones ühest kohast teise võtab vähem kui neli tundi. Me jälendasime kõike, mida suutsime välja nõiduda nähtud prantsuse filmidest (või vähemalt Prantsusmaal tehtud Inglise filmidest), sõime rongis batoonsaia ja jõime veini. Hommikusöök ei olnud just see, mida serveerib stjuuard esimese klassi kupees enne väljumist Gare du Nordi suurtes ülestõusva auru keeristes, aga see mõjus mulle hästi, ja ma mõtlesin, et me peame maksma umbes sama hinna mobiiltelefonide, õhukonditsioneeride, kontratseptiivide eest, mitte et ma kõrgelt hindaksin kolmandate töökindlust. Olime jõudnud vaikivale kokkuleppele hoiduda iga sugustest tüliküsimustest, et lootustäratavaid plaane mitte segi paisata. David oli täis rahutut energiat, mis küttis teda enne ärasõitu üles nagu võidusõiduhobust.

Jõudnud pärale, läksime algul Meurice'i, et Charlie'le jälile saada. Me leidsime ta sisebasseini kõrval koos jahutis oleva veinipudeliga.

„Hei, Charlie, kas intervjuudelt võetakse tolli?”

„Õe! Milline üllatus! Ma kavatsesin sulle helistada ja tulla maale värsket õhku hingama.” Charlie ja David panid teineteisele laksu vastu selga sel ettevaatlikul, ent lähedasel moel nagu poistel kombeks. „Kas joote ka?”

„Muidugi, aga Elena ei joo.”

„Oled sa maksahaige, Elle?”

„Rase, Charlie.”

Charlie silmad läksid pärani. „Noh, see nõuab šampanjat! Tõuse püsti, ma tahan näha. Oled sa juba paks? Kas ma tunnen, kui ta jalaga lööb? Oh sa poiss! Onu Charles – kõlab hästi, eks ole?” Ta pistis pöidlal kujuteldavate trakside taha ja ajas rinna puhevile. „Beebi. Paganapihta! Kõva sõna. Õnnitlen, Türk, *hästi tehtud*.”

„See oli meisterlik, kuigi ma seda ise ütlen. See nõudis oskust, meelegindlust, eksimatut ajastamist, küllalt head nina...”

Charlie noogutas imetlevalt. „Ja et tegemist on mu õega, siis ma ei kahtle, et see kohustus nõudis teataval määral ennastsalgavust ja pühendumist...”

„Kui sinu aeg tuleb, annaksin sulle rõõmuga nõu.”

„Kuulge, teie kaks, saaksite ehk korraks vait jääda ja mulle apelsinimahla tuua, kui seda ei ole liiga palju palutud?”

Saime Charlie uudised kiiresti kätte. Ta oli veetnud kümme päeva mööda oma vanu sõpru käies, kohtunud vahetevahel pankuritega, tehes korviandmisega ennast nõutavamaks, ja enne lendu Hongkongi ja Singapuri andnud kabjahoobi ühe teise korporatsiooni ahvatlevale pakkumisele. Ta oli õnneseen, see poiss, oli alati olnud. „Kui nad annavad mulle selle töökohta, pean järgmised kakskümmend aastat tegema tööd nagu hobune, saba jalge vahel. Kui mulle seda töökohta ei anta või ma ei võta seda vastu, siis ma degradeerun hulkuriks, ja kui päike paistab, võiksin pigem heina teha. Vala klaasid täis, David, see on hea mark.”

Me jäime tema juurde tunniks, siis läksime risti läbi linna, et end sisse kirjutada ühte Davidi lemmikkohta

Marais's – pikk tee Meurice'ist, aga ainult ümber nurga Steve Heffneri elukohani. David ütles, et pärast õhtut Heffiga ei kujuta ta ette pikka rännakut koju.

„Sind ootab üllatus,” ütles David, tonksates oma nina, „pane tähele mu sõnu.”

Steve Heffner, viis jalga, viis tolli pikk, kolmekümne neljaselt peaaegu kiilas, uppunud punasesse kimonosse, paiskas lahti oma korteri ukse ja sõna tõsisel mõttes hüppas Davidi käte vahele, põimides oma jalad ümber ta piha. „Türk! Türk! Türk!” leelutas ta. „Aeg minna, Türk!” David raputas end nagu suur koer, kes heidab oma seljast üleannetu kutsika.

„Kuidas eluke ka läheb, Heff?”

Steve ei vastanud, sest oli mu enda valdusesse haaranud, suudeldes mind tugevasti suule, mõlemad käed mu kannikate all. Meil polnud vaja kaua oodata, et kuulda midagi üllatavat. Heff oli tuntud paljude asjade poolest – hullumeelsus, himurus ja rikutus turgatasid pähe – kuid sõnakehvust nende seas polnud.

„Vennikesed, see on *kihvt*, kuradi kurat, see on A – kurat küll, parim number A – ma tahan, et te kõik saaksite tuttavaks ühe väikese naisega. Mish!” kisendas ta ja uksest ilmus tilluke aasia naine, kandes uhkeldavalt sobivat kimonot. „Mish, need on mu parimad sõbrad, mu parimad semud kogu sel kuradi planeedil. Türk Turcan ja Elena – mis su liignimi on, Elle-beebi? Sitta kah, mis tähtsust sel on? Semud, see on mu *naine* Mishi. Noh, kas ta pole nagu virsik?”

David mõirgas naerda ja suudles Mishit liialdavalt mõlemale põsele. Ma tegin järgi sedasama.

„Nüüd ma võtan endale pisut burbooni, kui ma sellest sitaagust Wild Turkey kätte saan.” Ta hakkas loopi-

ma riideid ja sohvatatju mööda väikest tuba, leidis diivani alt pooliku pudeli ja pühkis neli klaasi kimono varrukaga üle. Heff istus diivanile, jalad laiali, kogu komplekt näha, ja täitis klaasid.

„Kolme jalaga hobuste terviseks, mu sõbrad.”

„Ja Ühe-Kes-Pääses-Ära, terviseks,” lausus David aupaklikul toonil.

See isikupärane toost oli pärit ajast, kui Heff ja David esimest korda kohtusid. Ma kuulsin seda lugu Heffilt, olen seda mitu korda kuulnud, iga lugu eelmisest liialdatum. Heff, David ja tõlk reisisid koos ringi Afganistanis, et kokku saada kurtide liidriga. Heffi sõnade järgi käis see umbes nii:

„Need kutid olid nagu kuradi sõjaisandad, justkui keskajast välja karanud, saad aru, mida ma mõtlen? Üks Walesi maamiinide ekspert on koos meiega ja püüab keelitada suurt pealikut, et tema mehed lõpetaksid jama selle kuradi okastraadiga, tead sa? Vaesed persevestid riskivad oma eluga, puhastades pommidest teerada läbi miinivälja, ja eraldavad traataiaga keelatud maa-ala, et kohalikud ei oleks ohus, siis aga rebivad elanikud okastraadi ära, sest nad tahavad seda oma kuradi *kariloomade* hoidmiseks. Seega on lambad ja kanad-kuked kaitstud nagu majad, aga lapsed lendavad õhku nagu pudemed. Kas pole tark? Här-ra Suur Suguharu Pealik on telgis, kui sinna jõuame, ja ümber tema raskekaallased, külavanemad; seal tema siis seisab, suur nagu maja, käsivarred vaheliti rinnal, saabli-raisk vöö küljes; et meil on tõlk, siis hakkab miinimees tõesti viisakalt selgitama, et kui pealik saaks kindlustada, et tema inimesed loobuksid okastraadist, siis oleks see nende laste heaks, tead, sest kui tema inimesed jätkavad okastraadi varastamist, siis nende kuradi rahvas saab otsa.

Ja suur sõjaisand noogutab õige aeglaselt pead, mõtleb natuke ja räägib siis õige mahedalt: „Ma saan aru sinu probleemist. Tänaest päevast peale ei pea sa end selle pärast enam vaevama. Ära muretse. Ma tean neid inimesi. Ma saadan oma inimesed öösel nende juurde ja nad tapetakse. Nad ei tüliita sind enam.” Siis hakkab Walesi mees üles ja alla hüppama, nagu harjutaks kuumadel telliskividel selle kuradi tšarlstoni tantsimist, ja kriiskab: „Ei, ei, jäta nad rahule! Nad võivad okastraati *võtta!*”

Kui Heff mängib kõiki osasid, nagu ta kaldub tegema, kord käsivarred risti rinnal, kord miinieksperdina laua peal üles ja alla hüpates, siis võib lugu võtta tubli kümme minutit, enne kui ta hobuse juurde jõuab. Heff on suur jutupuhuja. See teebki temast nii hea reporteri. Liigume nüüd otsekohe hobuse juurde:

„Me ei tea, mis sitta seal järgmises orus lambasööjatega juhtub. Parajasti patrab hämmelduses miinimees midagi. Türk ütleb aga päris selgesõnaliselt, et ta kuulis juttu hobusest – *hobusest*, sa kuuled õieti –, kes astus miinile ning kaotas plahvatuses jala, kuid jäi ellu. See hobune luusib kolmel jalal ringi, ise õnnelik nagu porikärbes. Ja Türk selatab, et inimesed Inglismaal on imelikud, nad on skisod, sest kui ta teeks pildi sellest *hobusest*, siis mõjuks see neile rohkem kui kakskümmend pilti ühel jalal hüppavatest lastest, selge? Ja suur mees noogutab jälle, õige tõsine ja arusaav, ning ta räägib: „Ma tean seda hobust. Ta on palju miile eemal... Üle mäe, läbi kuru, kolme oru taga elab see hobune. Teekond sinna võtab kaks-kolm päeva. Minu mehed viivad su selle hobuse juurde.” Ja Türk, kes pole just täitsa idioot, ütleb: „Jäta nüüd. Ma ei kuluta viit päeva mingile kuradi hobusele, olgu tal kolm jalga või mitte.” Heff peatub ja limpsab ette aimates üle huulte. „Ja suur mees kuulab ning tema vana sagris pea noogutab jälle,

õige aeglaselt, ja ta räägib: „Ma saan aru. See ei ole mingi küsimus. Meil on väljas *teine* hobune. Me korraldame selle sinu jaoks. Kas sa eelistad esimest või tagumist jalga?”

Seetõttu joovad nad alati kolme jalaga hobuste ja selle Ühe-Kes-Pääses-Ära terviseks.

Ma tunnen Heffi ometi väga hästi ja oleksin pidanud haistma midagi kahtlast, tõesti oleksin pidanud, aga mu nina ei töötanud korralikult. Kui me saabusime sel õhtul Heffi korterisse, oli ta uinutanud mu valveloleku. Olen näinud seda sündroomi Davidi vanade sõprade hulgas – maniakist sõjakorrespondent hakkab koos elama Kolmanda Maaailma tüdrukuga ja toob ta tagasi niinimetatud tsivilisatsiooni, kus naine ta hiljem välja vahetab korraliku mehe vastu, kel on kindel töökoht ja kena maja Sheppertonis. See oleks võinud Charlie't šokeerida, aga mina ei pilguta selle peale silmagi. Võiksin niisuguse loo pimedast peast üles kirjutada. Võtsin joomissoovi näitamiseks lonksu rot-gut'it* ja istusin tõeliselt virsikusarnase Mishi kõrvale. Ta nägi välja umbes kuusteist, tohutu suuri silmi ümbritsesid mustad siidised ripsmed, kiirgavatel juustel ehtne rongatiiva sinakas-must läige, ja lamedad põsed nagu antiikne portselan.

„Las käia, Elle, ära hoia end tagasi, kullake, sa oled lõhki minemas. Küsi talt, miks ta sattus minu konksu otsa. Las käia. Küsi temalt,” julgustas Heff, pühkides käeseljaga suud.

„Mishi, on sul üldse aimu, mille sa endale oled kaela võtnud?” reageerisin ma sõnakuulelikult. „Kas sul on ettekujutust halbadest harjumustest, millest kahjuks on läbi imbunud inimolend, keda nüüd pead kutsuma oma abikaasaks?” Ütlesin seda täielikult Heffi heaks. Kuna ma tundsin Heffi, siis võis arvata, et Mishi ei oska roh-

* odav alkohoolne jook, ka puskar (ingl). *Tlk.*

kem inglise keelt kui: „hei, poisu, kas sa ostaksid mulle ühe dringi? Ma teen sind tõesti õnnelikuks...”

„Halvad harjumused?” Heff paistis olevat üllatunud ja lõi Davidile tugevasti õla pihta. „Mis valesid sa talle oled rääkinud, talupoiss? Halvad harjumused, sittagi, mul ei ole halbu harjumusi. Pummeldamine, see kindla peale, kosutavad droogid, aga *halvad harjumused*, dändi? Ma ei jäta potikaant tualetis peaaegu kunagi üles, ma peaaegu kunagi ei urgitse oma nina, vähemalt avalikult, ja ma lutsutan varbavahesid ainult siis, kui olen neetult näljane.”

Ma vajusin kõssi. „Saad sa aru, mida ma mõtlen, Mishi? Sa oleksid võinud minna kohalikku loomaaeda ja abielluda ahviga.”

„Naljakas, et sa pidid seda ütlema. Täpselt sealt ma selle persevesti leidsingi,” vastas Mishi pehmelt, tugeva ameerika aktsendiga. „Ta kükitas oma puuri põrandal ja noppis häbemekarvadest täisid. Ta oli nii kuradi abitu, et ma pidin ta koju tooma, puhtaks küürima ja talle meelde tuletama, et kogu selle sita all on peidus *bona fide* mees.”

Mu lõug vajus ripakile ja David ning Heff naersid nii, et pisarad voolasid mööda nende põski. Kui David endast jagu sai, ütles ta: „Elena, mul on suur au tutvustada sulle Sarah Beth Franklini, üht Brooklyni kõrgetest Franklinitest. Sõpradele ja vaenlastele tuntud kui Mishi. Mõned inimesed ütlevad, et see on Miss Saigoni lühend, ja mõned ütlevad, et Mission Impossible'i* lühend. Mishi töötab *Posti* juures. Me tunneme üksteist vanast ajast.”

„Tuhar tänu, sõbrad,” laususin tundega. „See oli tõesti kena. Tuleta mulle meelde, Heff, et järgmisel kohtumisel virutaksin sulle jalahoobi kubemesse.”

Kui Heff ilma lämbumata edasi rääkida sai, seletas ta: „Mishis on üks pool vietnamlast, üks pool hiinlast ja üks

* Võimatu Missioon (ingl). *Tlk.*

pool jänkit. Nagu hea kokteil. Segatud, aga mitte kokku loksutatud." Ta tõstis klaasi Mishi terviseks.

„Kolm poolt. Mata pole kunagi olnud sinu tugev koht, eks ole, Heff? laususin vastaliselt.

Mishi patsutas mu põlve. „Ignoreeri neid lapsi, Elena. Seni kui ma suu kinni hoian, teeks ilmselt igaüks samasuguse vea. Vahetevahel löön Heffi lõbustamiseks kaasa. Tema huumoritaju on pärit ajast tublisti enne nooruki-iga. Ma olen tõesti Miss Saigoni tüdruk – mu isa küll ei olnud sittamoodi hea Ameerika sõdur, aga piisavalt hea, et abielluda mu emaga ja tuua ta Ühendriikidesse ning teenistuskordade vahel käima peale panna. Ma tunnen Türgi ja Heffi seitsaadik, kui olin nii pikuke." Ta hoidis kätt põrandast umbes kolme jala kõrgusel. Nüüd ei olnud ta palju pikem kui siis.

Meil oli põrgulik pidu. Heffil oli Davidist väga erinev iseloom ja Mishi kõikus kuskil nende vahel. Kui Davidile ei meeldinud kõnelda, kus ta oli olnud ja mida näinud, siis Heff ei suutnud hoiduda kinni krabamast igat võõrast, kes küllalt lähedale sattus, et panna tolele käsi ümber õlgade ja anda üksikasjalik aruanne oma reisist Kabuli. Need, kes Heffi ei tundnud, nägid temas hullu joobnut, aga mulle tundub, et kogu selle alkoholihulga juures, mida ta tarvitas, ei näinud ma teda kordagi purjus. Hull, kahtlemata, kuid mitte purjus. Öhtu lõpetasime ainukeste inimestena kuskil kõrvaltänava baaris neljanda lahjendamata dringiga. Noh, nemad viskasid kärakat, mina jõin gallonite viisi vett ja olin üles puhitunud nagu pall. Kui baari astusid kaks inglise tüdrukut, kes tõenäoliselt olid esimest korda vanemata välismaal, viipas Heff nad meie juurde ja vaatas neist kenamale sügavalt silma. „Pagan võtaks, kui ma oleksin abielus... siis ei oleks midagi, mida ma sulle ei lubaks, bee-

bi. Tahad sa roose? Ma ostan sulle kaks tosinat. Sa oled tõesti hiilgava väljanägemisega naine." Vaene tüdruk kord punastas, kord põrnitses, sest ta polnud kindel, kas talle püütakse meeldida või pilgatakse. Ta vaatas vaheldumisi kord Heffi ja kord oma sõbranna poole, kes tigidalt kulmu kortsutas, sest oli väga hästi aru saanud, et mitte teda ei meelitata. Heff võttis tüdruku käe mõlemasse pihku, ajades päris jama. „Ta kõnnib ilu sees nagu kuu," ümises ta.

Minu kõrval istuv Mishi itsitas kontrollimatult. „Oh, pask, nüüd oleme niikaugel. Kui Heff hakkab luuletusi ette kandma – või proovib –, siis on aeg käes. Aeg kutsuda politsei..."

„Oleks mul maailma kauneimad riided, laotaksin need õige õrnalt su roosade jalgade alla..."

Vaatasin Heffi, tundes kaasa vaesele tüdrukule, veel rohkem aga Yeatsile, kui Davidi huuled puudutasid õrnalt mu kõrva. Sulgesin silmad, tardunud ja uimane tema häälekõlast.

Ah, oleks mul taeva tikitud kangad,
Kuhu kootud on kuldne ja hõbene valgus,
Sinised, kalbed ja hämarad kangad,
Kus päevane, öine ja koidikuvalgus,
Ma laotaks need kangad su jalgade ette,
Kuid kõik, mis mul vaesel on, on mu ulmad;
Olen laotanud ulmad su jalgade ette;
Käi tasa, sest see, millel käid, on mu ulmad.*

Kui avasin silmad, nägin, et Mishi vaatab meid, kurb ilme armsal näol. Heff ei märganud midagi. Tema kohandas end lihtrahva maitsele.

„Kujutle seda pilti. Küürutame vastu seina, oleme seal kükitanud vast tund või umbes nii, äkki on vaikne nagu

* Tõlkinud Märt Väljataga.

haas, justkui oleks terve linn ühe hingetõmbega surnud; olen nii hirmul, mu süda on nagu pingul jalgpall ja võiks purustada mu ribid; siis aga tuleb naine väikese beebiga, kõndides mööda teed, justkui teeks pühapäevast jalutuskäiku; kargan püsti, sest kui ma ei oleks oma jalgu sirutanud, vannun jumala nimel, oleksid need lihtsalt otsast ära kukkunud nagu üleküpsenud kanapoegade omad, saad ju aru, mida ma mõtlen, ja siis see kuradi laskmine, ja Türk, see poiss, jah, ta tõukas mind nii kõvasti, et lendasin näoli sopa sisse ja mu esihammast murdus läbi huule. Peas sähvatas mõte, kuidas on võimalik selles neetud pesas leida hambaarsti ja kust põrgust ma võtan raha, et hambakrooni eest maksta? Sa saad aru, mida ma mõtlen; sel hetkel tuli kuul raksatusega vastu müüri, pörkas rikošetiga tagasi ja lendas otse Türki õlga. Mu nägu oli sopane ja suust tuli verd, aga ma pöörasin pead, et näidata talle, mida kuradit ta mulle oli teinud, tead, ja näen, et ta plöksatab lahti oma kaamera-raisa rihma, langeb aeglaselt ühele põlvele, ma arvan, et ta on surnud, aga tema on ühel põlvel ja *fokuseerib* seda kaamera-raiska beebiga naisele, kes longib mööda tänavat nagu transis... Türk sai põletuslaigu oma T-särgile ja selle all oli näha vaid kahvatu-roosa nahk nagu beebil. Tead sa, kuhu see kuul oli sihitud?"

Ta tõstis käe, imiteerides püssi, ja surus kaks sõrme vastu oma meelekohta. Ma pöördusin, et Davidi otsa vaadata.

Heff pidas dramaatilise pinget üles kruvimiseks vahet ja jätkas siis. „Kohe sinna. See kuul oli mulle määratud, see oleks läinud otse ühest kõrvast sisse ja teisest välja. Aga ma räägin teile, et see mees – see mees – on üks neist, kellega tahad olla koos, kui oled sittamoodi hädas. Kui sa tahad oma perset päästa, siis suru see Türkile nii lähedale, kui saad, kas kuuled, mis ma räägin? Ta on... *püha*.” Ta kallutas end üle laua ja suudles Davidit suule.

Tüdrukud paistsid olevat kohtlaselt hirmunud ja otsisid vabandusi lahkumiseks. Heff istus pead noogutades ja, kui tüdrukud ukse poole liikusid, küsis: „Kuule, on sul see asi ka hea?” Ma tundsin iiveldust ja hakkasin värisema. David vaatas mulle otsa ja raputas aeglaselt pead, üks kord, teine kord, enne kui ta Heffi poole pöördus. Davidi hallid silmad olid muutunud tumedaks. Temaga oli üks imelik asi: ta käitumine ei olnud ettearvatav. Inimesed ei saanud aru, kas ta jagab nendega toredat nalja või tõuseb üles ja kõnnib toast välja. Ta ei andnud hoiatavaid märguandeid.

„Su jutt haiseb sita järgi, Heffner.”

„Mina räägin nii, nagu mina aru saan, semu. See on minu töö.”

Mishi naaldus üle laua. „Türk, jäta ta rahule, oled nõus? Muidugi on ta sitapea, aga ta on *minu* sitapea, ja mina tegelen sellega ise. Elena, Heff pidi need asjad välja ütleva. Ta puhub selle lihtsalt üles, kui muidu välja ei tule. See ei tähenda midagi. Mingit mõtet sellel pole. Aga mõtle ise. Kas sa arvad, et David ja Steve on nii lolliid, et tõusevad püsti ja vehivad käega, kui snaper on lähedal? Sittagi nad sedamoodi teevad. Nad teavad, kuidas enda eest hoolitseda.”

Ma noogutasin, aga ma olen näinud fotot Beirut naise ja beebist. Olen näinud T-särki mingi rebendiga, mille ümber on suitsune põletusjalg. David oli mulle seletanud, et see on sigaretist, ja ma ei olnud sellele rohkem mõelnud.

„Hei, Türk, kas sa oled Ellele kunagi kolme jalaga hobusest rääkinud? On ta sulle rääkinud, Elle? See oli parim lugu. Ma ütlen sulle, ma pissisin püksi. Sõna tõsiselt mõttes pissisin end täis. Sitta kah. Rohkem kui üks vana kronu võlgneb oma sitase *elu* Türkile. Kolme jalaga hobuste terviseks, hei, Türk, vana semu!”

„Nad löid klaasid kokku ja tegid veel teise vooru. Ma tellisin konjakit poisi käest, kes nägi välja, nagu maksaks ta meile varanduse, kui ainult oleksime nõus koju mine-ma enne, kui baar prügikastiks muutub. David ei märganud, et ma konjakit jõin.

„Nõnda siis, Türk, kuhu läheb õnneliku Leica järgmine tööreis?”

David süütas oma selleõhtuse kahekümnenda sigareti, hingas sügavalt sisse, tõmmates suitsu endasse nii, et seal midagi enam välja ei tulnud. „Ma lähen homme Sarajevosse.”

Nägin, kuidas Heff ja Mish vahetasid kiire pilgu. Heff lõi laksu vastu Davidi selga.

„Las vana sõber annab sulle nõu. Ära mine sinna, mees. See ei ole seda väärt. Mitte midagi ei ole näha, mitte midagi teha, sind ainult situtakse kuninglikult täis. Ära taha sellega jännata, vennas, sul pole seda vaja.” David vaatas talle otsa selle aeglase, iroonilise naeratusega, mis pani mu kondid valutama. „See pole sinu näitelava, Türk. Mina olin seal möödunud aasta lõpul, aga praegu pole see koht, kus olla. Mina hoiaks sellest eemale.”

„Milles probleem, Heff? Kas nad jõid kõik märjukesed ära või midagi taolist?”

„See on veider koht, tead sa? Nagu selle kuradi vesiliiva sisse õõnestatud auk. Sisse saad, aga välja mitte. Sitt lugu, mees, kogu selle tööga, kas pole? Ikka saabumine ja lahkumine...”

Tahtsin hiiglamoodi kuulata, ütlesin sekka mõne sõnakõlksu, aga väsimus sai minust jagu. Pidi olema umbes kell kolm hommikul. Vajusin vastu Davidi õlga, soovides nende juttu kuulata, kuid kuulsin nende vestlusest ainult katkeid.

„...Martin on seal. Micky ka, mäletad Micky, punased juuksed, kuradi hoor.”

„...Kokkuvõttes, Türk, saada see kuradile, sa ei tõesta sellega enam midagi.”

„...Ei tea, mida ma vajan, mitte rohkem kui sina...”

„...Kas sa nägid Kravski töid? Ta on lahkund...”

„...Lõpuks, sa oled seal ju olnud...”

„...Vii ta koju...nelja paiku hommikul...”

„...Võta arvesse, et see on tehtud, mu poiss...”

Ma ei mäleta, kuidas me hotelli jõudsim. Kui ärkasin, oli lõunaaeg. Armatsesime unisevõitu ihaga. Davidi õrnus heidutas mind. Mu kõrvus kumises kogu aeg sõnakatkeid ja ma ei saanud aru, kas ma kuulen või näen neist und. Me jalutasime ümber nurga restorani ja tellisime lõunasöögi. Oli nii palju, mida tahtsin Davidile rääkida. Ma tahtsin öelda, et armastan teda. Ma tahtsin öelda, kui uhke ma tema üle olen, et maailmas pole meest, keda temaga üldse võrrelda. Tahtsin talle kõnelda, et ma saan aru, miks ta käitub minu porisemise ja irisemise puhul just nii, nagu ta teeb, ja ma olen selle üle rõõmus, ning ma ei taha olla kellegi teisega. Paremini olen juba üksinda. Ma tahtsin paluda, et ta ei läheks, kuid mul ei olnud julgust seda teha. Istusin seal haiglasena ja kurvana ning mängisin ta välgumihkliga, vahetevahel vaatasin talle otsa ja ütlesin: „Ma tulen lennuväljale.” Ta naeratas ja vastas: „Ei, sa ei tule.” See oli pisut haletsusväärne lõuna.

Mu südames oli palju asju, aga mu aju ja suu ei töötanud. Ma tean, et rääkisime kahest eileõhtusest tüdrukust seal baaris, kõnelesime Theodore'ist, rääkisime isegi ilmast. Arutasime jälle beebinimesid, sel korral pingutatud kergemeelsusega. Ma tundsin kassiahastust. Suu oli nagu kriiti täis ja ma pidin tegema pingutusi, et lobiseda sellest, miks mulle ei meeldi nimi Martin ja miks Arthur meeldib. Proovisin kõigest väest aega kiiremini liikuma panna.

David palus mul mitte hirmul olla ja ma vastasin, et ei olegi. Ta rääkis, et tuleb tagasi Lion d'Or'i mulle järele. Ma ei suuda öelda, mis mu peas üldse oli, välja arvatud, et soovisin lõunasöögi lõppu ja Davidi lahkumist ning ma ei tahtnud lennuväljale minna, ometi jätkasin Davidile pealekäimist, et tahan seda teha. Mäletan ta juttu, et tal läheb hästi, sest ta tunneb seda oma kontides, muidu ta ei läheks. Meenutan oma sõnu, et see on jama ja ta ei erine ühestki teisest debiilikust. Ta hakkas naerma ning seletas, et ta peab raamatu lõpetama, sest ta ei jäta kunagi lepingut täitmata. Viskasime jälle hobuse üle nalja. Jõime liiga palju kohvi. Ma tahtsin nutta. Tahtsin olla kodus. Ma ei teadnud, mida ma seal teen või kes ma üldse olen või kuidas Bosnia sobib üldplaani. Ma lihtsalt teadsin, et ta hakkab minema, ütlemata head aega.

Parajasti kui David rääkis ja mina välgumihklit ikka ning jälle põlema plöksutasin, ilmusid kohale Mishi ja Heff ning istusid laua äärde; ma vaatasin üles ja ütlesin: „Oh, hei!”, nagu ma poleks neid aasta või kaks kohanud ja mul poleks aimugi, miks nad seal on. David vaatas kella, tõusis püsti, pani koti üle õla ja tõstis üles oma kaamerad. Ta tuli ümber laua minu kõrvale, võttis mu näo käte vahele ja suudles mind nii, nagu ei kunagi varem. Siis mõistsin täie kindlusega, et ma ei näe teda enam kunagi. Ta jättis oma välgumihkli lauale ning ma pöörasin ja pöörasin seda oma käes ning panin pea valgele laudlinale ja ulusin nagu koer. Mitte ainult sellepärast, et ta ära läks. Ka sellepärast, et ma polnud talle kunagi rääkinud, mida ma tunnen, kuigi olime jännanud kaks aastat ja seitse nädalat; ja enam ei olnud võimalik seda aega tagasi saada.

Mishi silitas mu pead. „Ta tuleb tagasi, Elena. Kahe nädala pärast astub ta sinu uksest sisse, nagu poleks kunagi ära olnudki. Ta on päris külma kõhuga, selles nad

erinevad...” Tema hääl kadus kuhugi, kuid ma sain aru, mida ta tahtis öelda. „Ta tuleb tagasi.”

„Kurat võtaks, küll ta tuleb. See Türk. Kuradi number A.” Heff tõstis Davidi klaasi tema terviseks, ja ma oleksin äärepealt selle ta käest ära löönud.

„Sul on täiesti õigus, Heff, sest ma vannun jumala nimel, kui ta tagasi ei tule, siis tapan ise selle lolli vördja.”

Kui me Charlie'ga tol õhtul koos sõime, tegi ta minu aitamiseks oma parima, olgu ta õnnistatud. Ta proovis rääkida Davidist ja beebist, aga just see käis mul üle jõu. Ma rääkisin talle lühidalt Theodore'ist ja meie emast, mis pani Charlie naerma.

„See kõik sobib kokku, eks ole, Elle? Sellel kõigel on mõte. Viimane kord, kui papsiga naistest rääkisime, ütles ta, et meie ema teeb nii eriliseks asjaolu, et ta pole teda kunagi päriselt tundnud. Pärast neljakümmend aastat kooselu. Ema olevat teda alati üllatanud. Isa seletas, et ta kunagi ei tea, kuidas ta reageerib või kes ta tervikuna on. Vean kihla, et papsil polnud sellest vanast lendurist aimugi. Ema on hiilgav.”

„See on vastik. Ta oleks pidanud isale rääkima.”

„Miks? Kui oleksin isa asemel, ei oleks ma tahtnud teada. Ja kui sina oleksid ema, ei oleks sa tahtnud rääkida. Milles küsimus? Mulle meeldib mõte naiste mõistatuslikkusest, selles on salapära, uks, mida päriselt ei saa avada. Sa oled alati olnud aususe küsimuses noriv, Elle. Kõigil on vaja oma saladusi pidada. See hoiab südame noore.”

„Kas sinu arvates oleks pidanud meie isal ja emal abi elu ajal terve seeria armulugusid olema?”

„Muidugi mitte. Mõtlesin lihtsalt juhtumisi, et võlu püsib paremini, kui iga pisitilluke tüütu üksikasi teada pole... Nii arvab ka paps.”

„Ma ei teadnudki, et sa papsiga naistest kõneled.”

Charlie nõjatus seljatoele elukogenud mehe tähtsusega. „Kellega ta siis veel räägiks? Me oleme igasugustest asjadest kõnelnud – kuidas paps end tundis, kui ema ei jäänud rasedaks.”

„Ma ei teadnudki, et tal ei õnnestunud rasedaks jääda.”

„Issake, Elle, nad abiellusid, kui ema oli kolmkümmend üks, meid ei olnud hulga aastaid. Kas sa ei küsinud talt kunagi, kui ta seletas sulle neist perioodidest ja muust säärasest?”

„Ma lihtsalt arvasin, et neil oli niimoodi plaanis.”

„Ja kas te sellest siis ei rääkinud, kui sina rasedaks jäid?”

„Ei. Me pole sestsaadik isegi omavahel olla saanud.”

„Vaene emme.” Charlie vaatas mulle kurvalt otsa. „Vaene vana emme. Ma mõtlen selle peale, et sa oled ta ainus tütar...”

„Ma saan aru, Charlie. Ema ja mina oleme juhtumisi väga lähedased, lähedasemad, kui sina suudad mõista. Lihtsalt kõik juhtus nii äkki.”

„Selle asemel, et rääkida emaga tulevases beebist, kaugesid sa temast selle raugast lenduri pärast.”

Panin pea kätele. „Jumal küll, Charlie, ma ei tea enam, mida mõelda. Mul on ülitugev tunne, et kõik peale minu siin maamunal teavad kõiki vastuseid.”

„Tahad sa teada, mida sul on vaja teha, mu suur õeke? Sa ei tohi enam esitada nii palju küsimusi.”

Magasin sel ööl Charlie'i voodis ja järgmisel hommikul alustasin teekonda tagasi Sainte Cécile'i. Olin Davidile öelnud, et olen seal. Mulle turgatas pähe, et ilmselt saab tema agentuur esimesena teada, kui ta on tapetud, aga nad ei tea, kus mina olen. Tõenäoliselt kuulen seda Heffilt või loen ajalehest.

Kairo

1. juuni 1943

aadressil: Ameerika Ühendriikide esindus

Kalleim Theo,

Tööd on jälle metsikult, sest kõik on liikvel. Kairo tundub surmvaiksena. Läksin eile messi lahkuvat Ameerika eskadrilli ära saatma ja tundsin end nii veidralt, sest mina teadsin, kuhu nad lähevad, aga nemad ei teadnud. Muidugi ma ei tea, kuhu Sina lähed, ja ma olen rõõmus, et ei tea.

Olen võtnud endale mõned lisatunnid keeltekoolis. Sa ilmselt naeraksid, kui saaksid meid näha. Oleme Millie'ga „kõnekeele juhendajad” ja igal teisipäeval korraldame väikese teeõhtu neljale koos Egiptuse Lennuväe kahe noore ohvitseriga. Meid instrueeriti, et peame rääkima just nii, nagu räägiksime Ameerika poistega, aga selle jaoks ei osanud vaesed Egiptuse poisid piisavalt keelt ja olid kohutavalt häbelikud, lihtsalt kokutasid ja muudkui valasid ja valasid tassidesse teed, kuni lõpuks kartsin, et see hakkab mu kõrvust välja purskama. Millie ja mina tegime vaheldumisi Ahmedi ja Naguibiga tööd, nemad kordasid papagoi moodi järele. Kas sellest oli kasu või mitte, ei oska ma öelda, aga eelmisel õhtul tekkis elav keskustelu, kui Ahmed asjaoludega lähemalt tutvus:

Millie: Kuidas käsi käib täna, Naguib?

Naguib: Kuidas käsi käib täna, Naguib?

Millie: Ei. Kuidas käsi käib täna, preili Barclay?

Naguib: Kuidas käsi käib täna, preili Barclay?

Millie: Mul läheb väga hästi, tänan. Ja kuidas teil?

Naguib: Mul läheb väga hästi, tänan.

Mina: Ma joon praegu teed. Mina joon teed, sina jood teed, preili Barclay joob teed. Kas sa jood praegu teed, Ahmed?

Ahmed: Mina joon teed, sina jood teed, preili Barclay joob teed. Kas sa jood praegu teed, Naguib?

Naguib: Mina joon teed, preili Kézdy joob teed, Ahmed joob teed, kas sa jood praegu teed, preili Barclay?

Millie (tunneb end julgelt): Ei, ma ei joo praegu teed. Ma istun praegu toolil. Mina istun toolil, sina istud toolil, preili Kézdy istub diivanil. Ahmed?

Ahmed (väga aeglaselt ja õige hoolikalt): Ma ei joo praegu teed. Ma situn* praegu toolil. Ma situn toolil, sina situd toolil, preili Kézdy situb diivanil. Kas sa situd toolil, Naguib?

Naguib: Jah, ma situn toolil...

Ja nii see läks edasi. Vaene Millie muutus tulipuna-seks, püüdes end valitseda. Poisid olid väga uhked ja oleks olnud kohutavalt õel nende üle naerda. Pärast võtsime Millie'ga toibumiseks paar martiinit. Ma ei saa lah-ti tundest, et me ei teinud siin kõige paremat tööd...

Erinevalt muudest kohtadest jooksevad Kairosse igalt poolt kokku mitmesugused kõditavad uudised, ka armu-suhete kohta – keda viimati kellega nähti, millise kindra-li naine oli oma kotid pakkinud ja maruvihaseks lahku-nud, keda VIP-idest oli tabatud Auberge des Pyramides'is tantsimas „teatava inglise daamiga”, kas esinduse õhtu-söögil oli kultuuriminister tõesti purjus; kõik ebadis-kreetsed, skandaalsed, poliitilised ja muud tavajutud, mis panevad Kairo kihama.

Möödunud nädalal olin koos Maciga Ankaras. Sealne õhkkond on väga erinev. Õhtustasime kaaviari ja šam-panjaga Baba Karpic'i restoranis, kus ühel pool oli saks-laste, teisel pool brittide laud, ja nende vahel mängis un-gari orkester vaheldumisi „Jumal, kaitse kuningat” (saks-laste soovil) ja „Lili Marlene'i” (brittide soovil). Ma kart-

* to sit – istuma, to shit – sittuma (ingl). Tlk.

sin kähmlust, kuid kõik ignoreerisid teisi ettekavatsetult. Hiljem tekkis hotelli ööklubis kärarikas tüli türklaste ja mõne Ameerika poisi vahel, kes saabusid ja hakkasid tantsu ajal Türgi daame endale nõudma. Meie olime koos Briti lennuväe kommodooriga* ja tema abi, lennu-väe atašeeaga, kes otsustasid, et see on tüli, millest kõrva-lehoidmist võivad nad endale lubada, kuigi jänkid on nende liitlased. Otsisime varju, orkester pani plehku ja meie jälgisime, kuidas lauad nagu Hollywoodi gangster-filmides ümber lendasid. Olin mures, et meie poisid või-dakse arreteerida, aga lugu rahunes maha ja orkester kee-litati tagasi tulema. Ausalt, ma arvan, et Türgi naisamet-nikud nautisid ameeriklaste tähelepanu. Lennuväe kom-modoor rääkis mulle toreda loo türklastest ja nende sõja-vangidest: üldiselt koheldi vange hästi ja lubati isegi ho-tellidest toitu ja jooki tuua, aga üks britt oli solvanud oma türklastest valvureid nii, et need keeldusid talle and-mast tema alkoholinormi. Britt saatis aga hotelli sõna, et talle toimetataks igaks hommikusöögiks, lõunaks ja õh-tuks „puuviljasalatit”, mis kujutas suurt karikatäit pu-hast „puuviljamahla”, mille pinnal ujus üks või kaks oliivi...

Päevad venivad ilma Sinuta. Ma ei suuda uskuda, et ainult üks kuu on möödunud Sham el Nessimist, ainult üks kuu lahus, ja nii palju on juhtunud. Kuulsime rindelt häid uudiseid, aga me kõik soovime, et see oleks möödas, mitte ainult siin Põhja-Aafrikas, vaid igal pool, ja siis ma mõnikord mõtlen, kui sõda lõpeb, pöördud Sina tagasi Inglismaale ja mina oma koju, ja kui see on hind, mida peame maksma, siis ma pigem soovin, et sõda kunagi ei lõpeks... Ma olen nii nurjatu.

Praegu on kell üks hommikul; me jagame oma korte-

* Air Commodore – Briti Kuninglikus Lennuväes koloneli ja kindral-majori vahel seisev auaste (ingl). Tlk.

rit kahe briti neiuga, kes on läbisõidul. Olime Millie'ga šokeeritud, kui avastasime, et nad pesevad igal õhtul oma sukki – neil oli ainult üks paar – niisiis andsime neile kummalegi paari siid- ja nailonsukki vahetuseks huu-
lepulga eest. Õpin praegu vahetuskaubandust niisama hästi kui iga Mouski kaupmees. Ma pean magama – tõm-
ban end ainult kerra ja unistan Sinust, ükskõik, kus Sa
ka oled – palju suudlusi ja kallistusi, mu kallis, head
ööd, head ööd...

Hiljem.

Vaevalt sain üldse magada – meie külalised tõusid kell viis, et lennukile jõuda, käisime Millie'ga neid saatmas ning kui olime tagasi, ei suutnud ma magada, kuigi proovisin. Selles hämaruses ei saa ma kirjutada nendest väikestest rumalatest asjadest nii, nagu peaksin. Suudan mõelda ainult Sinust, armsaim Theo, kas Sa oled õhus või just maandunud, oled Sa elus ja terve ja millal ma Sind näen. Tahan kogu südamest uskuda sellesse roosilis-
se pilti, mille Sa Shepheardis maalisisid, aga siis kerkivad kahtlused ja hirmud ja muud ei jää üle kui töö, et neid minema ajada. Jah, Sul on õigus, mõnikord ma tõesti soovin, et me poleks kohtunud, siis võiksin hirmu tund-
mata elada. Ainult aasta tagasi olin süütult muretu, aga nüüd ma ei tea, kes ma olen või mis tuleb... Ema tavat-
ses mulle öelda, et „pea alati meeles, et sa oled daam“, ja ma püüan, aga ma ei tunne ennast enam daamina, olen lihtsalt südame kaotanud rumal hing. Kas sõda õhutab tundeleeke? Kas me armastaksime teineteist nii väga ka ilma selleta? Ma ei tea ja ma ei hooli. See tõstab üles lii-
ga palju küsimusi.

Sinu viimane küsimus oli abiellumise kohta. Kui saa-
busin Kairosse-sõidul vahepeal Inglismaale, hoiatas mind üks Ameerika sõdur Briti meeste eest. Ta ütles, et kõik nad tahavad – ja kõik nad tahavad – abielluda

Ameerika passiga. Nüüd ma tean, kuidas see Sind naer-
ma ajab sel britilikul üleoleval moel, nii et ära võta seda südamesse. Mida ma püüan öelda, on see, et jah, ma ar-
mastan Sind kõigest südamest, aga ma olen kaunis nõu-
tu. Aasta tagasi olin ma kena tüdruk New Jersey, pärast poisiga kohtamist tulin kindlal ajal koju, armastasin oma vanemaid ja ei tahtnud kusagil end püsivalt sisse seada enne, kui ma polnud midagi oma elus saavutanud. Nüüd on kõik peapeale pööratud ja ruum käib ikka veel ringi, ning ma ei tea, kuidas asjad kujunevad. Seni on mulle küllalt olnud, et armastan Sind ja usun, et Sina ar-
mastad mind, ja ainsad plaanid, mida saan teha, on need, kuidas me jälle saame kohtuda, kus me jälle kohtu-
me, ja soovida ning paluda, et jumal Sind hoiaks. Ja mina loodan ikka edasi, et Tema seda tahab, ning ühel päeval oleme Sinuga koos; sõda on läbi ja me kohtume väikeses tänavakohvikus ning tulevikust kõnelemiseks on meil käes kogu maailma aeg. Aga seni, ärme sellest räägi-
me – oh, unistada võime sellest kindlasti, kuid ainult unistada. Mitte liiga palju mõelda ega rääkida, palun.

Kõige tähtsam on see, et Sa ei laseks oma meeleolu langeda. Mu süda murdub ja ma muretsen, kui mõtlen selle peale, et Sa oled masenduses. Ma ei taha, et Sa teeskled minu ees, ei taha, et teed julget nägu, kui tunned hoopis kurbust – aga kui oled kurb, siis tahan Sulle mee-
nutada, et lubasid minu jaoks hästi hoida ennast, oma keha ja hinge. See on suur vastutus, lennuväekapten Ha-
milton, sest iga mu hingetõmme ja luu mu kehas – iga mu hingetõmme ja luu mu kehas on juba Sinu oma.

Maci naine saabus üleeile, ainult paariks päevaks, sest ta peab koju laste juurde tagasi minema. Ma reserveerisin neile Shepheardis toa ja Mac oli järgmisel hommikul peavalu ja tige nagu karu. Nad ei saanud poole ööni magada, sest sõdurid tegid tänaval hobuvankritega või-
dusõitu; lõpuks ei osanud ta muud teha, kui viskas neid

seebitükiga, et nad vait jääksid. Sõdurid, muidugi, on harjunud arvestama karmimate abinõudega ja ei pööranud talle mingit tähelepanu. Vaene Mac, ta oli lootnud teist romantilist mesinädalat. Imelik, aga mina ei kuulnud sel Sham el Nessimi ööl mitte midagi muud peale Sinu hääle.

Mu kallis, ma pean tööle minema. Mac on Elisabethi saabumisest peale veel kaootilisem ja mul pole muud öelda, kui et palvetan Sinu eest ja armastan Sind – nii väga, kõigest südamest ja kogu hingega – ja ootan Sult kasvõi kõige lihtsamat teadet. Seni siis, kallis Theodore.

Sinu oma Anna

Oli kuidagi irooniline, et nimetus Kõrbe Lennuvägi muutus ametlikuks alles pärast seda, kui sõda kõrbes lõppes ja algas rünnak Itaaliale. Teel Kairouani korraldas Theodore endale kahepäevase puhkuse Tunis ja saatis Annale teate, et too tuleks sinna, kui vähegi võimalik. Theodore saabus hotelli, ühte paljudest, mis oli rekvireeritud ohvitseride klubi jaoks, ja küsis sõnumite järele. Seal polnud ühtegi. Kinnitanud endale, et pole tõenäoline, et Anna sai tema teate kätte, isegi veel vähem tõenäoline on, et ta saaks nii lühikese etteteatamise korral ära tulla ja transporti leida, lõunastas Theodore 70. eskadrilli lenduri Paddy Helshamiga ja lonkis mööda linna, imetledes väikeste valgete majade ja mošekuplite sädelevat peegeldust meres.

Kui Theodore tagasi jõudis, tutvustas Paddy talle kahte kena tüdrukut, üks oli blond, teine brünett. Paddy kstitas neid juttudega hulljulgetest tegudest kõrbes ja tüdrukud reageerisid sellele jultunud imetlusega ja silmaripsmete sagedase lehvitamisega. Pärastlõuna libises õhtusse ja kadus chianti pudelitesse ning nelik suundus väikesesse prantsuse restorani. Blond oli Theodore'i püüdmisel väsimatu, meelitas teda igati ja toetas oma pea igal

võimalusel Theodore'i õlale. Theodore soovis aga, et üks teine pea leiaks oma koha tema õlal ja ühed teised silmad vaataksid igatsevalt tema omadesse. Kui tüdrukud läksid nina puunderdama, müksas Paddy talle külge ja pilgutas silma. „Mis sa arvad, Theo? Kas pole hea saak?”

Theodore naeratas roidunult. „Nad ei ole kehvemad kui kõik need Suzette'id ja Leilad ja Nadiad...”

„Vana küüniline vördjas! Viimasel aastal ei ole meid just rohke seksiga hellitatud, vanapoiss. Sul on vaja pisut lõdvestuda. Või jäi sul keegi koju?”

„Ei, ma ei saaks nii öelda.”

„Miks su nägu siis nii pikk on? Jäta nüüd, Theo! Kasuta juhust! Sa ei tea, millal jälle sellise võimaluse saad, ulatatakse vaagnal, nagu öeldakse.”

Tüdrukud tulid tagasi, huuled veripunased, silmad nagu murdjatel. Blond läks bändijuhil juurde ja mõni minut hiljem alustaski bänd mängimist. Blond seisis Theodore'i ette, käed välja sirutatud, ta sõrmed liikusid kutsuvalt.

„Taevas halasta, Hamilton, mis sul viga on, mees?” sisistas Paddy ja Theodore võttis tüdruku käte vahele ning läks tantsima.

Ta sulges silmad, kuid tundis tüdruku kondiseid puusi oma reite vastas ning võis haista tüdruku kirbet jaasket parfüümi. See odav kuum lõhn tekitas iiveldust. Theodore avas silmad ja leidis, et tüdruk vaatab teda, silmad pilukil.

„Ma ei meeldi sulle, lendur, ega ju?”

„See ei ole tõsi. Ma ei tunne sind.”

„Mina võin öelda. Ma ei meeldi sulle. Sa arvad, et ma pole küllalt hea sinu jaoks.”

„Ma ei lubaks endal niimoodi mõelda,” lausus Theodore siiralt. „Sa oled veetlev noor daam. Ma usun, et sul on sadu südameid arvel. Sa ei taha ometi minu oma, ega ju?” Theodore naeratas tema poole.

„Sa valetad, lendur. Ma saan aru, mis su südamel on.” Ta surus end mehele lähemale ja hõõrus oma pead vastu Theo mundrikuu rinnaesist nagu kiisu. Theodore ei vastanud, kuid ta keha kangestus ning neiu vaatas vargsi üles. „Sa mõtled, et ma olen sakslastega tantsinud?”

Theodore ei vastanud. Ta tahtis hotelli tagasi minna ja Annale kirjutada. Ta soovis, et poleks üldse Tunisest tulnud.

„Sul on õigus. Ma olen tantsinud sakslastega – ja itaallastega ja prantslastega, isegi ameeriklastega. Usud sa mind?”

„Kui sa nii ütled.”

„Ma tõestan sulle. Minu inglise keel on hea, kas pole? Kuula mind, lendur.” Tüdruk tantsis kikiarvul, tema huuled puutusid vastu Theo kõrva, kui too vastutulelikult pea kummardas. „Ti amo. Ich liebe dich. I love you. Je t'adore. Tahan sind, beebi.” Ta hääli oli pehme, kuid värisest vihast. „See ei ole nii raske, tõesti. Kõik mehed on ühesugused.”

Theodore hoidis teda käsivartest ja lükkas endast eemale.

Tüdruku silmad välkusid. „Ma tean asju, mida sina kunagi teada ei saa. Kas sa arvad, et on kerge olla kena ja korralik tüdruk Tunisest? Kas sa arvad, et ma peaksin kuude kaupa kodus istuma ja ootama, millal tulevad britid?” Tema helepunased huuled kõverdusid. „Sina mõtled, et sa väärivad paremat kui mina, sest oled päris inglise džentelmen, kas pole nii?”

„Ei,” sõnas Theodore täis kaastunnet.

„Suudle mind. Suudle mind, lendur.”

Theodore hoidis teda kindlalt endast eemal ja pöördus laua juurde tagasi. Ta jättis Paddy tüdrukutega sinna, ja kõndis kiiresti hotelli.

Anna istus üksinda laua ääres ja jälgis ust. Kui ta

Theod märkas, jooksis ta üle toa ning viskus tema käte vahele. Aga otsekohe tõmbus ta tagasi ja kirtsutas nina. „Theo, pagana pihta, kus sa olid? Sa lõhnad tänavatüürüku kölnivee järel...” Ta noppis üksiku kuldse juuksekarva mehe mundrikuuelt. „Ma liigutasin taevast ja põrgut, et õhtuks siia jõuda. Mac pidi tõmbama kõiki niite, et saaks mulle transporti ja sina...”

„Anna, kas sa abiellud minuga?”

„Abielluda sinuga?” sisistas Anna. „Oled sa purjus? Kas see on su nali: „Jänkitüdruk, kas sa ei abielluks minuga?” Hoi seda parem ohvitseride messi jaoks. Ma ei leia, et see oleks väga naljakas.”

„Ma ei ole oma elus kunagi tõsisem olnud. Ma ei ole kunagi midagi rohkem tahtnud. Kas sa tuled mulle naiseks, armsaim?”

Anna astus tagasi, et lasta uksest läbi rohkem kui lõbusaid austraallasi. Theodore võttis Annal küünarnukist ja juhtis ta hotellist välja tänavale. Anna kiskus oma käe vabaks ja jäi pisut eemal seisma. „Ma pean homme Kairoosse tagasi minema. Paistab, et mul poleks vaja olnud end siia tulekuga vaevata.”

„Anna, sa ei saa aru.”

„Räägi ruttu, poisu. Ma olen kiire taibuga.” Ta toksis kinganinaga vastu kõnniteed.

Theodore lükkas oma heledad juuksed silmade eest ära. Teda ärritas Anna armukadedus: neil polnud selleks aega. „Ma sõin õhtust Paddy Helshami ja kahe kohaliku tüdrukuga, kelle ta oli kaasa võtnud. See oli tohutult tüütu. Ei maksa kulutada väärtuslikku aega, rääkides juuksekarvast mu kuuel.”

Anna silmitses teda kassis silmi ülevalt alla ja noppis teise juuksekarva ta kraelt. Äkki puhkes ta naerma. „See meenutas mulle midagi. Ma tõin sulle kingituse.” Ta kobas oma käekotis ja võttis sealt väikese pakikese. Theodore leidis siidi mähitud väikese kullast medaljoni, mille-

le olid graveeritud tema nimetähed. Ta avas selle ja nägi väikest sinist kivi, ümber kuldsed põimitud juuksed.

„Tule mulle naiseks, Anna.”

„Ei. Nii see ei käi. Mitte siis, kui ma ei tea, mis juhtub homme, kui sa oled peaaegu lahkumas; kui ma ei tea, kas sa mitte järgmisel nädalal ei ole surnud...”

„Me ei lahku nüüd. Mitte veel. Oleme majutatud Kairouani. Anna, ma armastan sind kogu südamest. Ma ei lase midagi meie vahele tulla, kindlasti mitte aga seda armetut, rumalat tüdrukut, kes pälvib sinu kaastunnet sama hästi kui minu oma. Ma ei uskunud, et siia jõuad. Ma ei saanud lasta endal seda uskuda ja siis pettuda. Tule mulle naiseks! Palun, Anna! Kui keegi seal üleval lubaks mul lihtsalt ühe terve aasta sinuga koos olla, siis vahetaksin selle vastu kogu oma ülejäänud elu ja peaksin seda veel heaks tehinguks. Mul tuleb ennast näpistada, et hakata uskuma sinu siinolekut. Võib-olla peaksid mulle laksu andma, et saaksin kindel olla.”

„Ei.” Anna vaatas maha.

„Tee seda – tead, ma tunnen end siis paremini.”

„Noh, kui sa just peale käid...” Anna käsi tõmbus tahapoole, ja kui Theo tagasi pörkas, sai ta hoobi vastu põske, siis libises käsi pehmelt üle põse mehe kurgu alla ja jäi pidama kaela ümber seotud siidsallil. „Oh, Theodore...”

Mehe käed jõudsid Anna kurgu juurde, kui ta naise enda vastu tõmbas ja ahnelt suudles. „Anna,” soigus ta, „luba, et saad minu naiseks.”

„Mitte nüüd, Theodore, me ei räägi, ei tee plaane, ei anna lubadusi...”

Nad jalutasid mööda sadamat ja leidsid kohviku ning ettekandja, kes lasi rõõmsalt neil tundide kaupa kohvi juures istuda. Theo oli rahul, et sai Annale lihtsalt otsa vaadata. Kui ta Annat puudutas, hakkas naine värisema. Kui

nad suudlesid, täitis naise hingeõhk mehe keha. Koidikul lahkusid nad ja kõndisid piki randa, vaadates vaikides mere tagant tõusvat päikest. Taevas oli hommikusest kuumusest juba hele ja hägune ning Theodore hakkas vaikselt kõnelema.

„Anna?”

„Jah.”

„Ütle mulle, kas see on sinu jaoks tõeline?”

„See on minu jaoks tõeline. See on minu jaoks pisut liiga tõeline, Theo. Pisut liiga lähedal piirile.”

„Kas sa tõesti pead täna tagasi minema?”

„Ma pean olema Kairos kell kuus õhtul. On ainult üks lennuk, millega saan sõita. Mac tegi kindlaks.”

„Ma viiksin sind ise. Ma varastaksin lennuki... Kas sa ei saa jääda ööseks?”

„Ei saa. Ma soovin...”

„Soovijad olid alati rumalad. Kui meil oleks soovidest rohkem...”

Anna raputas äkki pead. „Me raiskame aega.” Ta pigistas Theo kätt. „Lähme ujuma.”

„Nüüd? Siin?”

„Las ma käin hotellis ära ja võtan mõne asjad – värskendan end. Siis läheme kuhugi, kus saab üksi olla. Ükskõik kuhu. Ma ei hooli, kuhu. See linn kubiseb nii ööl kui päeval sõjaväelastest. Pagana pihta, pörutame siit välja.”

Theodore laenas Paddyilt auto, andes ebaselge lubaduse see lõunaks tagasi tuua, ja nad sõitsid piki mere äärt, kuni jõudsid kaljusele supelrannale. Anna pani häbelikult kalju taga ujumistrikoo selga, samal ajal suitsetas Theo kannatamatult ning libistas end siis vette. Anna häbelikkus pani ta südamet kiiremini lööma. Neiu kiljus nagu laps, kui Theo vee all ta jalast kinni haaras. Annat kaisutades koges ta hetkeks õnnejoovastust ja igatsust sel

silmapilgul surra. Kui nad kaldal tagasi olid ja kaljudele ronisid, tõmbas Anna mehe kuue endale ümber ja tundis taskus portsigarit. Ta tõmbas välja kuldse medaljoni. „Ma ei tea, miks ma seda tegin... See on selline rumal, sentimentaalne asi.”

„Selline armas asi.”

Anna tegi haagi lahti ja kinnitas keti mehe kaela ümber. „See peab sind kaitsma. Alati.”

„Mida ma sulle vastu saan anda, Anna?”

„Mitte midagi. Ma ei taha midagi.” Ta raputas nii ägedalt pead, et merevee pritsmed lendasid nende ümber.

„Mul on kõik, mida ma tahan.”

„Sa oled naljakas tüdruk, Anna Kézdy. Sa annad mulle kõik, aga ometi ei saa ma sind.”

„Sul on minust kõik, mis loeb, Theo.”

„Miks sa mulle naiseks ei tule?”

Anna võttis sigareti ja leeki tuule eest kaitstes pani Theodore oma käed neiu käte ümber. „Ma ei taha olla lesk, Theodore. Seda ei suudaks ma välja kannatada. Ma suudan sind armastada ja sind igatseda ning ma suudan sinust lahkuda, kui seda tegema pean, ma võin sind teise tüdrukuga näha ja isegi noppida tema juukseid sinu kuult, aga ma ei taha olla lesk kahekümne viieselt... või kahekümne kuueselt või kui kaua see just parajasti aega võtab.”

„Ma ei kavatse surra, Anna.”

Anna tõstis oma käe Theo suu ette, et ta jätaks selle jutu. „Seda on rumal öelda. Võta oma sõnad tagasi – ära ahvatle kedagi tõestama, et sul pole õigus. Mida sa tead? Mis teeb sind nii kindlaks, et sa oled eriline?”

„Sina teed. Sina paned mind kõigesse uskuma. Sina paned mind uskuma, et jumal on taevas ja maailmaga on kõik korras.”

Anna raputas närviliselt pead.

„Ma ei oleks kunagi uskunud, et sinusugune naine

võiks mulle sülle kukkuda. Mul vedas hullupööra, et olin Kit Katis, kui Cupido juhuslik nool su südant tabas, mu arm. Just nagu vaene vana Titania ja Bottom*. Kiiiniline vana tõbras Willy, aga nagu Bert ütles, ta mõistis midagi, kui nägi seda Derby võitja suus. Aasta tagasi ei oleks ma küll uskunud võimalust, et minusugune noor-mehe võiks armuda, veel vähem, et see võiks olla mingi neetud jänki, kes tuuseldab mu südamega nagu kummist käsnaga. Ma tahan lõpetada enda petmise, et olen üllameelne pagan, ja langen põlvili, et tänada väga alandlikult ja siiralt kedagi, kes laseb mul jumaldada nii maagilist olendit nagu sina...” Theodore laskus põlvili ja hoidis Anna käsi oma käes.

„Ma ei ole jumalanna, Theo.” Anna pooleldi naeris ja pooleldi oli tõsine.

„Miks ma peaksin sinu juttu tõsiselt võtma? Miks ma ei peaks sinu poole palvetama nagu iga teise täiuslikkuse kehastuse poole, ma jumaldan sind. Ma armastan sind selle eest, et sa taltsutasid mu südame.”

„Theodore, armasta mind niisugusena, nagu ma olen. Ära muuda mind kellekski, kes ma pole. Mõnikord tundub mulle, sa tahad, et oleksin liiga täiuslik.”

„Ainus, mida ma tahan, on see, et su ümber oleks mõnevõrra vähem kosilasi. Võib-olla, kui sul oleks kole arm üle näo, kui sul oleks küür seljas või poleks hambaid, võiksin end tunda palju kindlamana. Ma vast isegi eelistaksin sind sellisena. Hakkan juba arvama, et kohalikel meestel on pea õiges kohas, kui nad varjavad oma naisi pealaest jalataldadeni. Eskadrilliga olles on mul aegu, mil ma piinan end küsimustega, kui palju sul sel õhtul on kohtamisi, kui palju mehi on sulle abieluettepaneku teinud, ja kas sa ütled igaühele, viimsele kui ühele, oma armsa häälega: „Ei, mitte nüüd, ei maksa veel plaa-

* Tegelased Shakespeare'i näidendist „Suveöö unenägu”. Tlk.

ne teha." Mõnikord mõtlen, et sa lihtsalt täidad oma sõjaaegset kohustust, lastes meestel rõõmsa südamega sõtta minna, hmm, mu kuldne tüdruk?" Theo silitas ta paljast jalga, naeratades üles Anna poole, kes istus kaljul nagu õrrel, mehe kuub õlgade ümber.

Anna põrnitses mehele otsa.

„Mida sa tahad, Theo? Kas sa tahad, et ma kurvastaksin sinu pärast, või tahad, et läheksin kloostrisse?”

„Anna, andesta mulle. Ma tahan, et sa oleksid täpipealt, nagu sa oled, kogu oma ameerikaliku vaba vaimuga. Ma ei saa sind paluda õhtul kodus istuda ja minu pärast pisaraid valada ning kohtamistest ära öelda...”

„Pagana õige, muidugi sa ei saa, kui vead oma kuuel blonde juukseid.”

„Kuss! Aga ma saan sind paluda meeles pidada, et armastan sind kogu olemusega – mu elu on sinu oma. Mu süda on sinu oma ja sa võid sellega teha, mida tahad, julm leedi... Ma tahan sind endale naiseks.”

Ta tõmbas neiu sülle ning hällitas teda käte vahel, vaatamata tõgamisele oli ta täiesti kindel, et Anna armastab teda ja ainuüksi teda.

Theodore'il oletus oli õige. Anna lendas Kairosse tagasi transportlennukiga, mida juhtis Ameerika lendur. Lendur oli rõõmus sellise kerge ja nägusa laadungi üle ja ta meeleolu tõusis veelgi, kui ta avastas, et neiu on pärit New Jersyst nagu ta ise. Ta sattus aga täiesti segadusse, kui küsimuse peale, kas tal on kedagi erilist, puhkes Anna pisaratesse ja nuttis terve tee, kuni nad tervelt Payne Fieldis maandusid.

Mehed peavad töötama ja naised pisaraid valama...

Kpt. T. R. Hamilton

37. eskadrill

DAF

Djedeida, 5. detsember

Mu ainus kallim!

Ma olen veetnud nädalaid, sammudes mööda messi ja ühtelugu kirjade riiulit passinud, ja kui Sa vaikisid, kirusin läbisegi kõiki kirjasajaid, vähemalt Sind, armast, ma ei kirunud, kuigi kirusin isegi oma vaest õde, kes on olnud küllalt kena, et kirjutada; tagusin jalaga uksi ja üksikut eskadrilli koera, rääkimata üksikust eskadrilli seersandist (mõnel nendest on olnud õnn Sinu abil asju korraldada), ja ütlesin endale: „Tegelikult on mul ükskõik,” ja muid taolisi valesid, kui äkki täna hommikul oli mul mitte ainult üks või kaks kirja, vaid kolm kirja korraga – kõik tegid mu ühtviisi õndsaks ning tõstsid kõrgustesse nagu lennuki.

Sa kirjutad lootustest ja unistustest ja siis noomid enast sentimentaalsuse pärast. Noh, kui meie pole kogu selle elu juures ära teeninud õigust olla sentimentaalsed, kes siis veel? Nüüdseks oleme peaaegu aasta elanud üldse ainult hetkemälestustest ja kaugetest unistustest, kuid seoses heade ja lootustäratavate uudistega tuleb vast ainult mõni kuu veel vastu pidada, ja siis järgneb sünnis lõpp meie poiss-kohtub-tüdrukuga loole või tüdruk-kohtub-poisiga, nagu pigem näed seda Sina. Seega, kallid Anna, rohkem tundeavaldusi, mitte vähem, ma võtan vastu mõlemad, nii tundeavaldused kui tundeüllused, kui Sa neid pakud, ja Sul neid varuks on. Kui oled enda sarjamisega maha saanud, pöördud Sa minu poole ja nuhtled mind, öeldes, et Sinust võiks saada saadiku kena naine. Ma seisan, lõug ripakil ja suu lahti, ning võtan süüdistuse omaks: jah, Sul on õigus, mina oleksin pida-

nud ütlemata, et Sinust saaks kena saadik, ja naise välja jätma. Ja võib-olla Sinust saabki – küll ma oleksin siis Sinu üle uhke – kuigi üks tume pilv läheb üle mu roosilise nägemuse, kui ma mõtlen selle peale, kuidas Onu Sam suhtuks sellesse, et tema esindaja veab slepis järel eks-RAFi eskorti, kes ei kõlba millekski muuks peale saadiku pagasi tassimise... Me peame Onu Samile koos kindlalt vastu astuma, ja vahepeal rõõmustab minu südant, et Sina saad oma tööst sellise naudingu ja tunned töö üle uhkust. Ma tean, kui ma räägin Välisministeeriumist, siis Sa lähed mossi (aga milline ilus suu mossitamiseks, kui Sa pole selle ütlemise vastu) ja parandad mind, öeldes „Riigidepartemang,” aga täiesti ausalt, mu kallis, kas Sa tõesti usud, et Ameerika versioon on kohasem? Teeme kompromissi ja ütleme diplomaatiline teenistus, siis saad alati olla mu diplomaatiline leedi ja mina sinu diplomaatiline teener...

Ka armukadeduse pärast noomid Sa mind ja Sul jätkub jultumust mulle meenutada teatud daami Tunisest... Noh, olgu. Matame selle maha, nagu öeldakse, ükskord ja lõplikult, edaspidi mitte mingit tüli. Ma kahtlen väga, kas kõnealust tüdrukut võib ikka daamiks kutsuda, aga ärme vaidleme definitsioonide üle. Sa küsid, kas ma leidsin ta olevat „voodikõlbliku” – mul pole aimugi, aga ma leian, et see on kõige sündsusetum küsimus sinusuguse daami suust! Sa kinnitasid, Sa et olid armukade, ja kuigi seda on võimatu ette kujutada, võtan süüdistuse omaks ja esitan kaitseks pehmendavad asjaolud nagu võhiklus, kogenematus ning ebakompetentsus selles, kuidas hoida tantsupartnerit nii, et tema ligidusest ei jääks mingeid jälgi. Ma lükkan täiesti siiralt ümber kõik süüdistused, et ma nautisin temaga tantsimist, ja teen seda puhta südametunnistusega. Sina, armas daam, pead näkku vaatama raskematele süüdistustele: ma esitan Sulle väljakutse, et tunnistaksid igaõhtust tantsimist, veinijoomist, õhtusta-

mist ja vennastumist mitteusaldusväärsete tegelaste sellise jämedakoelise kollektsiooniga, mis Shepheardit iial kaunistanud on, ja Sinu ainus kaitse on, et „tüdrukul peab olema lõbus, eks ole?” Olgu peale, võib-olla peab olema, mu kallis, aga mitte liiga tihti ega mitte liiga palju, või muidu paned ühe vaese mehe südame kartusest meeletult kloppima, tublisti enam, kui vaene pagan talub...

Nali naljaks, aga mul on hea meel, et Sa oled tegus ja õnnelik – ma ei sooviks Sulle teistsugust elu. Võrdluseks Sinu elava seltskondliku keerisega toon enda oma: mõned õhtud tagasi käisime kohalikus alles jäänud kinos. Väga räbal film, ma puhusin end tähtsust täis, kui saaksin aru, kuidas saab seda meelelahutuseks nimetada. Tulinime tülgastunult lendurite messi tagasi ja leidsime sealt mõned noormehed Austraalia 70. eskadrillist, niisiis pakkusime üksteisele lohutust, juues teed ümber tule (milleks kõlbas üks väike õliga köetav ahi). Kas ma kirjutan selleks, et panna Sind süüdi tundma, sest Sina kannad peorõivaid? Mitte sinnapoolegi! Kui ma ei saa olla koos Sinuga, siis ma oleksin parem nende poistega kui kellegi teisega siin jumala maakeral. Minu viimane sõna armukadeduse kohta: kui Sa kohtamisest jutustad, siis pole Sul vaja mulle rääkida, kui ma ei pea olema armukade; ma loodan ainult, et Sa räägid mulle siis, kui ma peaksin olema...

Üks lõbus lugu minu õest, kellega Sa ühel päeval kohtud ja keda hakkad samamoodi armastama nagu mina armastan: Melanie kuulub Briti maaväe kohalikku naiste abiteenistusse ja tal on nüüd vanema auaste; ta oli Šoti-maal ja läks meie vallalist tädiküllastama. Mu tädiküllastamine ta khakivärvi mustrile ühe pilgu, raputas kurvalt pead ja lausus, et Melanie ei saa endale abikaasat, kui ta ei suuda endale leida tegevusala, mis lubab kanda sobivaid rõivaid. Nii palju siis kodusest võitlusvaimust! Vae-

ne Mel oli seletanud, et ta on juba ettepaneku vastu võtnud, ja tema poiss, väga korralik tüüp, on maaväega Prantsusmaal, aga sellega ta ei saavutanud tädi Ida juures midagi. Osa minust nõustub vana naisega – munder ei ole tüdrukute jaoks, kindlasti mitte voodikõlblike jaoks –, kuidas küll praegu sooviksin Sind näha sulgi kohvile ajamas, kui seda loed! Teine veider ja lõbus lugu, pigem must lugu, ringleb siin ka. Üks Sinu kaasmaalastest, laskur Vabastuseskadrillist, käis Alžiiris ringi ja näitas oma kõhtu. Ta oli tulnud sinna puhkusele ja külastanud nurgatagust tätoveerijat ja käskinud vaesel kohalikul kõhu peale tätoveerida niisugused sõnad: „Kui leiad, saada tagasi proua Martha Beerbohm'ile, 97. krt, 3. tänav, Littletown PA” või mingi taoline aadress. Britid, kes ta avastasid, olid väga hämmeldunud, sest leidsid selle olevat brutaalse, kuigi praktilise abinõu laipade tuvastamiseks, ja juhtisid ettevaatlikult mehe tähelepanu sellele, et tema naine või ema ehk ei hindagi seda saadetist. Jänki irvitas ja lausus, et see pole ei tema naine ega ema ega keegi sugulastest. See nimi ja aadress kuulusid tema endisele matemaatika õpetajale, kes oli teinud ta kooliaastad õnnetuks... Jube kättemaks, aga sõda mõjub inimestele erinevalt.

Me hakkame juba jõuludele ümber lülituma, teadmata, kus me need veedame; võib-olla siin, aga Itaalia tundub üha rohkem tõenäoline – amore maa, Romeo ja Julia, väljakud ja kellatornid. Viimati olin seal 1936. aastal vanematega, kes uskusid, et vajan enne ülikooli tugevat annust kultuuri, ja tsivilisatsiooni. Ma leidsin, et see maa on kaunis, kuigi ma ei saa tunnistada, et imesin endasse just palju kultuuri ja päris kindlasti ei muutunud ma tsiviliseerituks – selle ime saatis korda kohtumine daamiga palju uuemast maailmast. Kui me sinna kolime, tekivad mul suured lootused „järgmisel korral” Sind selle kohaga tutvustada.

Mu kiri valgub laiali paljudel põhjustel. Esiteks, minu vaimsed võimed ei ole praegu kõige paremad. Üks siinsest Austraalia poistest on OTE*, mis tähendab, et tema aktiivne teenistusaeg on lõppenud, ja nagu kolonel väljendub, dominiooni ühe väikese lenduri kohta on ta teinud rohkem kui küllalt. Kõnealune mees on Westminsteri mõõtu ja solvub sügavalt väljendi „dominioon” peale – ma ei julgeks seda tema kuuldes kasutada, aga kolonelile see meeldib ning tal on ka auaste sellega hakkama saamiseks. Meil toimus väike pühitsemine, mis tõi kaasa suure niisutamise. Teiseks, seda kirja saboteeritakse. Sain alles messis alustada, kui mind tervitas üks eesel serenadiga „Ole nii kena ja tule koju, et... Nii kena tule ääres olla,” mis oli haiglaselt ilge mõnitus. Iga kord, kui kulmu kortsutades üles vaatasin, soovitas ta, mida peaksin Sulle kirjutama, enamikku sellest ei kõlba viisakas seltskonnas korrata, rääkimata paberile panemisest. Sellepärast läksin vaiksesse kõrvalruumi. Vaevalt sain end Sinuga omaette seada, kui algas pokkeri õppetund, ja pahurana nagu talveunest äratatud karu, pidin nüüd kobima oma koikusse, et üritada seda kirja lõpetada.

Niipea kui leidsin rahu ja vaikuse, oli ka mu aeg otsas. Astusin välja suitsetama ja jõudsin parajasti päikese-loomanguks, mis värvis taeva punaseks, kollaseks ja siniseks, allpool aga liiva kuldseks. Pärast hägust taevast ja vihmaseid päevi oli nauding seda näha. Ohk messis on nagu auruses pesumajas ja poole tunni pärast oleme valmis laiali minekuks. Kolonel rõhub maksimaalsele pingutusele, kõik lennukid peavad välja lendama, ja ta garanteerib meile kindla tagasituleku. Hetkel tunnen end oma elus kindlalt. On üks neist aegadest, mil saan Sinust kõige mõistlikumalt mõelda, sest mul pole peale stardi ootamise midagi teha. Sinu amulett on mul kaelas ja ma

* operational term expired (ingl). Tlk.

kujutlen Sinu huuli oma kurgu all, ja Sinu juuste lõhn täidab mind, ning nüüd ei saa ma kirjutada midagi muud, kui mu kallis ja ma armastan Sind ja ma armastan Sind ja mu kallis – ning ainult sel on mõtet, ja mis tuleb meie vahele, ei tähenda üldse midagi, sel ei ole meie mingit tähtsust. Ometigi, kui ma ennast nüüd ei liiguta ja ei erguta end mehi kokku koguma, siis langeb kõige kõrgemalt minu peale surmavalt täpse ja monotoonse korrapärasusega sõim, ning mu šanss järgmisel korral puhkust saada võib olla õige kõhnake.

Suudle ennast minu poolt, kullake, ja hoia end südamliku, julge ja kindlana teadmises, et mu süda ja elu on Sinu omad igavesti.

Theodore

Kaheteistkümmnes peatükk

Ma olin rohkem kui üllatunud, kui Anna tütar ilmus minu ukسلävele. Olin kindel, et nägin teda viimast korda tol hommikusöögil nädal tagasi. Ta nägi välja kaunis haletsusväärne ja kõik, mis ma teha sain, oli teda mitte kaisutada. Näiliselt sulgkergete ripsmete all oli ta silmis ikka julge helk – just nagu Annal. Küllalt julge, et mees pelgaks rääkida.

„Andestust, et tulin lihtsalt ilma helistamata. Söitsin eile hilisõhtul taksoga siia ja kukkusin voodisse. Ma tulen hiljem tagasi, kui praegu ei sobi.”

Vaene kodutu laps seisis ukسلävel, kuni ta sisse juhatasin ja ta raskelt köögitoolele vajus.

„Mul ei ole teilt enam materjali vaja. Olen täiesti rahul sellega, mis ma juba sain. Kui David tagasi tuleb... kui ta üldse tagasi tuleb...”

Ma valasin talle tassi kohvi.

„Kui David tagasi tuleb, mis peaks olema järgmisel nädalal, siis on tal vaja pildistada.”

„Muidugi. On ta Pariisis? Ta mainis, et te lähete Pariisi.”

„Ta on Sarajevos,” nuuksatas Elena ja ta silmist hakkasid kukkuma pisarad. Täielikus kimbatuses võtsin ta käte vahele ja hoidsin teda nii kõvasti, kui sain. Pisarad on mind alati abituks teinud. Hetkeks avaldas ta vastu-

panu, aga siis lõtvus mu rinna vastas ja nuttis ennast välja. Kui nuuksed vaibusid, ulatasin talle taskurätiku. „Andke andeks – oh, jumal küll, ma tulin ainult selleks siia, et andeks paluda. Olin nii rumal teie ja ema suhtes. Ma ei oleks pidanud midagi ütlema ja nüüd... ja nüüd ei näi sel olevat enam tähtsust...” Ta puhkes uuesti nutma ja ma patsutasin talle üsna tagajärjetult õlale, kui ta nina-ga tõmbas. Ma mõtlesin sellele ammusele ajale, kui olin niihästi jõuetuna kui ka vastutust tundes Anna nutmist vaadanud. Äkki ajas Elena end sirgu ning ma vabastasin ta, tunnetades kurbust tema saledas kehas.

„Ma võin teile midagi veel rääkida.” Mööda ta põski jooksid alla kaks musta joont, mis algasid silmade juurest, mida ta oli hõõrunud. See oli imelikult liigutav. „David on minu... David ja mina elame koos. Ma ei tahtnud, et te seda teate. Ma arvasin, et see võib paista eba-professionaalne, kui teate, miks me koos töötame. See ei tähenda, et raamatut ei võetaks tõsiselt, saate aru.” Noogutasin. Ma ei oleks saanud raamatust vähem hoolida. „Ta tahtis lihtsalt suhelda väljaspool Pariisi ja mina... mina tahtsin ka minna.”

„Loomulikult.”

„Igatahes, ta on Bosnias,” lausus ta nüüd kindlalt ohjeldatud häälega, „ja järgmisel nädalal on ta tagasi. Ma tahtsin ainult mööda minnes läbi astuda ja öelda, kui kahju mul on, et olin teie vastu jäme. See oli minust rumal. Ma ei suuda seda paremini selgitada. Ma rääkisin emaga, ja ta ütles, et mäletab teid väga hästi, ja et ma peaksin... teid tema poolt tervitama.”

Järsku tuli mul tahtmine vaadata Anna fotot, mille olin tagasi võõrastetuppa viinud. Olin kaua oodanud, et kuulen Elena käest midagi tema kohta; ja kui ma sellelt

Anna juuste ja Anna silmadega noorelt olendilt kuulsin neid sõnu – lihtsalt, et ta saatis mulle terviseid –, siis oli seda enam, kui suutsin kanda. Ma olin arvanud, et pole midagi, millele ma ei suudaks vastu panna. Milline rumal vana narr!

„Rääkige mulle oma emast, Elena. Kas tal läheb hästi?”

„Tal läheb väga hästi. Ta näeb imekena välja. Nad elavad mu isaga Londonis. Ema rääkis mulle, et te olite Kairos lähedased ja tundsite teineteist väga hästi. Ta palus teile edasi anda tervitused ja küsida, kas te mäletate mingit... Shammer Neeseemi?”

Sulgesin hetkeks silmad, soovides Annat ette kujutada. „Sham el Nessim,” parandasin ma. „Egiptuse kevad-festival. Nad pühitsevad seda esmaspäeval pärast kopti lihavõttepühi. Tõlkes tähendab see Kerge Tuule Lõhn. Minu meelest väga väljendusrikas nimetus. Kord veetsime selle püha teie emaga koos.”

Oli nii Anna moodi kõikidest koosveedetud päevadest just see päev välja valida. Ma mäletasin kõike täiesti selgelt. Võisin tunda õhu värskust ja Anna parfüümi; võisin näha jakarandapuid poetamas oma siniseid pisaraid, kui jalutasime läbi pargi, ja kuulsin end rääkimas poolpurjus inimese järjest julmemat ja järjest nutusemat juttu, kui istusime Shepheardis.

„Ta ütles mulle, et oli olnud teisse armunud.”

„Ah.” Ma üritasin naeratada, aga sellest tuli üks viltune grimass, kui püüdsin end valitseda. „Ta on hea naine. Tõsi on see, et mina olin temasse lootusetult armunud. Kui teda kohtasid, ei olnud võimalik temasse mitte armuda.”

„Ma küsisin temalt, mis teie kahe vahel juhtus. Ta ütles, et ta päriselt ei saanud aru. Te olevat lihtsalt Põhja-

Aafrikast lahkunud ja eemale triivitud. Ma tean, et see pole minu asi, aga ma olin uudishimulik ja mulle tundus imelik, et ta pole maininud teie nime, lõppude lõpuks, ta on ju mu ema. Ma kasvasin üles koos tema naljadega tema vanade austajate kulul." Elena vaatas mulle otse silma, nii et ma pidin pilgu kõrvale pöörama. „Ta ei visanud kunagi teie kulul nalja."

Võtsin endas kokku kõik, mis seal veel oli, et rahulikult vastata. „Ma olen päris rõõmus selle üle. Muidugi ei oleks mul midagi selle vastu, et naeratus tema huultele tuua... Pärast eskadrilli paigutamist Itaaliasse muutus järjest raskemaks kohtuda."

„Aga saite ikka kokku? Kas kohtusite? Väljaspool Kairot?"

„Kui oli võimalik, jah. Alates neljakümne neljandast aastast kohtusime mõned korrad Itaalias ja üks või kaks korda jälle Kairos. Puhkuste sobitamine üheks ja samaks ajaks oli äärmiselt keeruline. Teie ema vajati hädasti töö juures ja minul oli kuratlikult raske eskadrillist lahkuda. Ma mäletan seda korda, kui ta tuli meie baasi Tortorellas, kõndis lihtsalt komandöri kabinetti ja pärast messi. Tundsin ennast siis väga privilegeeritud isikuna, sest ümberringi olid kõik nii kadedad. Te ei suuda ette kujutada, kui ilus ta oli."

„Oh, jaa, suudan küll."

„See ei olnud ainult tema füüsiline ilu – ta oli nii elav, vaimukas, temast õhkus *joie de vivre**. Ma mäletan teda väga hästi."

„Küll on kurb, et te pole ühendust pidanud."

„Meie elud liikusid erinevaid teid pidi. See oli vältimatu. Ega ma sellepärast siis vähem rõõmus pole, kui kuulen, et tal läheb hästi – ja ta on õnnelik?" Ma lootsin

* elurõõm (pr). Tlk.

oma hääletooniga küsimust mitte reeta, aga Elena kuulis selle ära.

„Tema ja isa on väga õnnelikud. Nad on alati olnud. Neid võib nimetada täiuslikuks abielupaariks. Kindlasti meeldiks neile teid näha, kui te kunagi Londonisse tulete."

„Ei ole just palju, mis mind praegu sinna tagasi viiks." Ma ei suudaks uuesti tema nägu näha. „Kas te annate talle üle minu tervitused?"

„Muidugi." Elena tõusis raskelt üles, toetudes vastu lauda. „Kui ma tohin, siis ma tuleksin tõesti meelsasti tagasi ja kuulaksin neist Kairo päevadest, mitte raamatu jaoks. Kui te selle vastu pole, siis ma lähen hotelli tagasi. Enamiku ajast tunnen kohutavat väsimust. Ei tea, miks. Ma arvasin, et rasedus paneb õitsema, aga mida ma ka tean?" Tema naeratus oli nii täis mahedust ja ebakindlust, et soovisin leida ettekäänat tema eest hoolitsemiseks. Ma lehvitasin talle ukseesistelt, kui ta alla külatänavale suundus.

Paaril järgmisel päeval ei teinud ma katset Elenaga ühendust võtta. Isegi vastupidi, ma piirasin oma käike külasse. Ma tahtsin, et ta tuleks omal algatusel mind vaatama, mitte minu ettepanekul või juhusliku kohtumise tõttu. Mind üllatas, kui ühel õhtul kaks päeva hiljem helistas madam Guillot ja palus mul hotelli tulla. Ta ütles, et madam Turcan on haige ja ta ei tea kedagi teist, kellele helistada.

Kui ma kohale jõudsin ja mind Elena tuppa juhutati, tundsin ma mõnevõrra piinlikkust. Ma olen põlvkonast – ja sellises eas –, kel on ebamugav olla lähimasse pereringi mitte kuuluva daami magamistoas. Elena lamas voodis, kaelani linade all, tema nägu oli pärgamendikar-

va ja pärlendas higist. Ma küsisin, kas ta tahab, et ma kutsun arsti, aga ta raputas pead ja ütles, et keegi ei saa enam midagi teha. Tal oli katkemas rasedus. Ta oli silmanähtavalt hirmul. Higi tilkus otsa eest ning ta öökis halletusväärsealt.

Ma ruttasin trepist alla, et haiglasse helistada, ja sain Duhaze veel kätte. Sebastian Duhaze oli arst, kes hoolitses Chantali eest tema viimastel elukuudel. Pärast seda ei olnud ma temaga kohtunud, vast ainult juhuslikult tänaval. Madam Guillot valitses olukorda sel ajal, kui mina istusin salongis ja tundsin end nii kasutuna kui ei kunagi varem. Kui Duhaze kohale jõudis, ei läinud ma koos temaga Elena tuppa, küll aga kuulsin Elena õnnetut hahamist ja madam Guillot' sõitlemist. Pisut hiljem tuli Duhaze alla, kandes Elenat süles, ja tema järel madam Guillot arstikotiga. Duhaze viis Elena Cahors'i haiglasse. Elena silmad olid hirmust meeletud. Kui ma temalt küsisin, kas ma saaksin kellelegi helistada, kas on mingi võimalus Davidit kätte saada või peaksin helistama ta vanematele, raputas ta pead ja sirutas käe välja, paludes mind kaasa tulla. Oma häbiks pean tunnistama, et ma mitte ainult ei vältinud ta pilku, vaid ignoreerisin ka ta palvet. See oli arst, kes keelitas mind kaasa tulema. Istusin arsti autos Elena kõrval ja hoidsin ta kätt. Ta nuttis haledalt.

Ooteruumis istusin vaikselt ja mõtlesin Annale ja Chantalile, tagasi kõigile noile aastatele. Ma ei suutnud vabaneda kõrvus kajavaist Elena nuuksetest ja tühjast pilgust tema silmis. Mul ei olnud julgust tema emale helistada. Ilmus Duhaze ja seletas mulle lühidalt, et Elenal võib hästi minna, sest niipalju, kui nemad saavad öelda, on raseduse katkemine peatunud. Beebi on praegu elus, aga järgmise kahekümne nelja tunni kohta ei saa midagi ennustada. Ta rääkis minuga pahakspaneval toonil, ja ma

küsisin endalt õudusega, kas ta kahtlustab, et mina olen isa. Ütlesin talle rumalast peast, et lapse isa on Bosnias. Rumalasti tõesti, sest kui arst oli ära läinud, sain ma aru, et ta poleks kunagi isegi unes näinud, et mina olen asjasse segatud, hetkeks olin olnud täielik idioot. Veel halvem, ma kahtlustasin ennast loomuvastases eneseuhkuses. Arst oli silmitsenud mind veidralt ja üsna külmalt, ja mind huvitas, kui palju oli Chantal teda nendel viimastel nädalatel usaldanud. Ma küsisin temalt, kas Elena abistamiseks saab midagi teha, ja mäletan ta vastust: „Läheb nii, kuidas jumal valib. See ei ole minu või teie kätes. Ta puhkab päeva või paar, ja siis näeme, mida Tema on otsustanud.” Ta oli vastanud peaaegu täpselt samade sõnadega sarnasele küsimusele, mille olin esitanud kümme aastat tagasi.

Olime Annaga tihti naernud jumalate eksimuste üle. Sõja kestel oli aegu, mil ma olin niisama kirglik oma uskumatuses kui evangelist oma usus. Oli ka uskumise aegu, kui sain aru, et jumal on mind hüljanud, ja aegu, mil ma tahtlikult ja õnnelikult hülgasin Tema. Praegu ei ole ma usklik mees ja ma ei kannaks enam jumala arvele oma õnnistusi ega kannatusi. Ainult minul endal on neile mõlemale õigus. Sellegipoolest tahtsin palvetada Elena ja ta beebi eest, kui seda oleks vähegi nõutud.

„Kas ma võin teda näha?” küsisin Duhaze'lt.

„Kui te soovite.”

„Kas on midagi, mida peaksin tegema, midagi, mida peaksin ütlema?”

„Ei. Rääkisin talle, et ta peab puhkama ja rahulik olema, sest see on kõik, mis meie, arstid, selles olukorras saame öelda. Ei ole meditsiinilist tõendusmaterjali, mis näitaks, et puhkus teeb neil juhtudel alati head. Mul ei ole aimugi, miks mõned beebid siiski sünnivad. Vahest

on hetkel talle parem, kui ta usub, et beebiga läheb kõik hästi. Lõpuks, ei ole mingit vahet, mida ta usub, või mida soovime teie ja mina. Head ööd, härra Hamilton.”

Ma hoidsin Elena kätt. „Arst räägib, et teil mõlemal, emal ja beebil, läheb hästi. Olete varsti terved kui purikad.”

Ta naeratas nõrgalt. „Tahaks loota. Ma ei oska teile öelda, kui palju ma...” Pisarad hakkasid voolama ning ta pühkis need ära. „Andke andeks, Theodore. Mul on kohutavalt piinlik, et kiskusin teid sellesse. Mu vend on Pariisis, aga ta hakkab kohe Hong Kongi sõitma. Ma ei saa Davidit kätte. Ma ei taha, et vanemad teada saavad, mitte nüüd. Kas kõik saab korda või on selleks ajaks, kui nad siia jõuavad, juba liiga hilja.”

„Olen täiesti nõus.”

Ta sulges silmad ja ma vaatasin tumedaid lehvikukujulisi ripsmeid tema aukuvajunud silmade all.

„Elena? Kas ma jätan teid magama?”

„Palun ärge minge, Theodore. Lihtsalt jääge siia ja rääkige minuga.”

„Muidugi.”

Ma alustasin. „Te saate terveks, mu armas. Kõik läheb hästi. Te lihtsalt ei tohi muretseda. Peate püüdma magada...” Ta hingas kergelt, aga ma ei saanud aru, kas ta magab või mitte, või on nad andnud talle midagi, et ta magama jääks. Hoides ikka tema kätt, libisesin mälestustesse. „Kas ma rääkisin teile esimesest operatsioonist, kui Bob, Bert, Sam ja mina koos lendasime? Chips, meie radist oli oma haige kõhuga viletsas seisus, sellepärast oli meil pardal teine mees. Ma nägin, kuidas juhtlennuk lahkus rivi eesotsast ja sattus pöörisesse; mäletan, kuidas vedasin sõrmega mööda mundrikuue kaelust ja leidsin, et see tilkus higist. Kõnelesin Bobiga sisetelefoni kaudu

ja küsisin, kas tal on kaasas oma bumerang, ja tema mõirgas mulle vastuseks: „Kurat võtaks, mitte sinnapoolegi, kapten! Ma naelutasin selle oma voodi kohale. Sest see toob meid elusalt ja tervelt koju tagasi. Ma kirjutan sinna peale kõik meie operatsioonid, kõik kolmkümmend murumättaga kaetud vördjat.” Ma istusin selle kokpitis...” Olin ütlemas M nagu Mammi, kuid parandasin vihaselt „... T nagu Tommy, tundes, kuidas iiveldus laine laine järel mu kõhukoopast üles tõuseb; mõtlesin, kas on mingi võimalus öelda: „Ärge arvake, et ma veel täna öösel õhku tõusen, lõppude lõpuks, küllap mõtlete kõik sedasama, vanapoisid. Võib-olla homme,” ja tahtsin teada, kas ka nemad kõik tunnevad end nii seamoodi halvasti nagu mina. Siis olime ülal tühjas taevas pealpool pilvetutte ja ma võisin näha vee peal kuuvalguse tekitatud mustreid, mis sarnanesid filtreeritud prožektorivalgusele. Kui jõudsim sihtmärgi kohale, langetasin lennukina ja aeglustasin mootori. Kokpit oli üle ujutatud jubeda sinise valgusega: suured tõelise prožektorivalguse sambad. Ainsad elavad inimesed kogu maakeral olime meie – neli meest lennukis. Olin pagana närviline. Küsisin Bobilt, kas ta usaldab mind, ja tema pasunahhäääl kõmas läbi sisetelefoni: „Nagu oma armast vana Mammit, kapten.”

Elena ei vastanud ja ma püüdsin oma kätt ära tõmmata, kuid ta haaras sellest tugevamini kinni. Võisin näha ta silmalaugude juuspeeni veresooni. „Pärast seda esimest lendu tundsin segamatut rõõmujoovastust. Messis vabanesime vähehaaval lennust, laksatades üksteisele vastu selga ja mõeldes, kui kanged mehed me oleme, kuni sisse astus üks vanem lendur ja teatas kahe meeskonna kaotamisest: Binghami omad ja üks, keda ma ei olnud isegi kohanud. Küsisin, kas Bingham oli hea lendur, ja ta hei-

tis mulle iseäraliku pilgu. „Hea lendur?” küsis ta. „Bingham tegi kaasa viiel operatsioonil. Sellel mängulaval ei aita ainult oskusest – siin mängib sajabrotsendilist osa õnn. Kui oled teinud kümme kuni kakskümmend operatsiooni, siis võib-olla hakkavad oskused kaasa rääkima – aga mitte palju. Ikka sõltub üheksakümmend protsenti õnnest, kusjuures väike lisand oskuste näol kallutab šansid sinu kasuks. Või ka mitte. See on nii, kuidas veab, noormees. Lihtsalt, kuidas veab.” Ma kaotasin mõttelõnga, sest Binghami nägu kerkis mu silme ette.

„Rääkige mulle oma naisest ja esimesest beebist.” Elena hää kostis ebaselgelt.

„Noh.” Tõmbasin sügavalt hinge. „Beebid on alati imetoredad, muidugi. Võluvad olendid, eriti kui ei pea neid ise maamunale tooma. Chantal... Chantal...”

Elena avas silmad. Need olid vapustavalt rohelised tema kahvatu naha taustal, teravad nagu foorituli. Ma otsisin nendes rohelistes silmades sadat süüdistust. Naisel on nii palju kaevata oma meeste peale, sünnitamine ei ole nende kaebuste hulgas põrmugi viimasel kohal. Et nende kannatused on suuremad, nende vastutus on suurem, et nende armastus ja truudus on suuremad. Olen võtnud kurtmata need süüdistused ja sellest tuleneva süütunde oma õlgadele, ma usun, et need on õigustatud.

„Kas tal oli beebi?”

Arst oli valmis olnud Elenale tõtt rääkima, kuid mina ei olnud nii usaldav. „Jah, muidugi,” vastasin ma. „Meil oli tütar ja siis poeg.”

„Rääkige mulle Kairost,” pomises ta.

„Just nii.” Tundsin suurt kergendust. „Ma saabusin 1941. Kõrbesõda oli tuliseks muutunud ja ma jõudsin kohale toredas uues mundris, lehvitades lippu ja valmis kõiki noori lendureid tööle võtma. See oli kõige era-

kordsem koht noorele mehele – vapustavalt lummas ja eksootiline, täis hirmutavalt ilusaid naisi, kes valisid Ühendatud Liitlaste hulgast...”

„Kaasa arvatud minu ema?”

„Ta polnud siis veel saabunud. Aga kui ta tuli, pühkis ta kõik teised kõrvale. Ta oli väga ilus... Ma võin selle eest pea anda.”

„Kas te armusite temasse esimesest pilgust?”

Ma nägin Annat, nagu olin teda näinud terrassil sel esimesel öhtul Shephardis, nii selgelt, nagu oleks see olnud täna hommikul. Kas armastus esimesest pilgust? See kulunud väike fraas lasi väiksemana paista seda, mida olin tundnud. Jälle tundsin survet oma käele.

„Kas te armusite?” kordas ta.

„Kõik armusid teie emasse, niipea kui nad talle otsa vaatasid. Tal oli anne sisendada inimestele eneseusaldust ja lasta neil end sundimatult tunda. Temas endas oli see kõik olemas. Kui vaatasid talle korra otsa, siis unustasid sõja ning olid täis lootusi. Isegi kui olid hetk enne seda elust kurnatud. Tal oli terveksstegev võime. Ma ei tea, kas ma temasse siis armusin – ma olin tummaks löödud. Kulus kenakesti aega, kuni võtsin kokku julguse tema kõnetamiseks. Mida paremini teda tundma õppisin, seda rohkem hakkasin armastama. Aga niiviisi peakski olema – oleks kohutavalt kurb, kui me juba esimesel kohtumisel näeksimme inimestes ära parima, kas pole?”

Elena jäi magama, naeratus huulil.

Ma istusin mõnda aega seal ja vaatasin, kuidas ta magab, ja kui öde tuli tema pulssi mõõtma, läksin tagasi ooteruumi. Jäin sinna kogu ööks. Tundsin, et olen üks vana narr. Ma poleks tema aitamiseks midagi teha saanud: olin vanadusest liiga jõuetu, et minust oleks olnud mingit praktilist abi, ja liiga võõras, et olla tõeliseks lo-

hutuseks. Ma ei teinud midagi, ainult istusin ja mõtlesin. Mul ei olnud kuhugi mujale minna ja ei mingeid teisi nõudmisi oma piiramatule ajale.

Aeg on isegi riikalikum vana tõbras kui saatust. Pärast neid aastaid, mil soovisin, et aeg mööduks, ja pärast aastaid, kui kahetsesin, et ta möödub nii ruttu, ei tundnud ma end seitsmekümne viieselt teisiti kui viiskümmend aastat varem. On sündsusetu nali mängida mehe peal, uuristada näkku kõik need tarkusemärgid, kuid jätta süda neist puutumata. Mõned mu vanadest semudest hädaldavad oma põduruse pärast: just siis, kui nad lõpuks on mängureeglite juhtimise meistrid, leiavad nad end olevat erru saadetud. Anna otsustavus elada olevikus on minu meelest jõuline elufilosoofia, aga mida vanemaks ma saan, seda enam on mul kiusatus elada minevikus. Haiglad on suurepäraseks kohad selleks, et näha asju õiges perspektiivis: võid näha igasuguseid elusid tulemas ja minemas, ning sa oled vähem kaasa kistud omaenda elu tühisusest. Sel ööl teadvustas ja kuulutas üks vana mees endale surma tulekut. Ma ei tundnud ei kadedust ega kahetsust.

Hommikul enne kojuminekut külastasin Elenat. Ta põskedel oli värv tagasi ja arst oli talle andnud head lootust.

„Kas te tahate midagi? Raamatuid? Mõned puuviljad ehk?”

„Mul on vaja prantsuse keele sõnaraamatut. Või tõlki.”

„Kui ma selleks sobin...”

„Ei, tänan. Arst räägib, et ma saan homme tõenäoliselt hotelli tagasi minna, kui proua Guillot mind võtab.”

„Talle meeldiks väga, kui ta saaks kellelegi ema eest olla.”

Ma ei tahtnud olla pealetükkiv, aga ma soovisin osutada käegakatsutavamalt abi. „Elena, kui te oleksite Davidi saabumiseni minu külaline, oleksin ma rohkem kui rõõmus. Ma ei taha tikkuda teie isiklikku ellu, aga võib-olla oleks teil mugavam...” Arvasin, et ta keeldub, kuid ta naeratas säravalt.

„Ma lootsin, et te nii ütlete. Ma ei oska midagi kenamat välja mõelda.”

„Sel juhul, kui kõik on hästi, võtan teid homme hommikul kaasa.”

Kui olin lahkumas, kutsus Elena mind nimepidi.

„Kui ma täna hommikul ärkasin, olin kindel, et kõik läheb hästi – mu beebi, David, kõik. Ja ma küsisin endalt – mäletate, kuidas te ütlesite, et kõigil meeskondadel olid talismanid kotermannide tõrjumiseks? Te ütlesite, et Bertil oli neid neli. Ma mõtlesin, et Davidil on üks, ja võib-olla peaks mul ka üks talisman olema, ja ma olen uudishimulik, milline oli teie oma?”

„Oh, minu oma ei olnud üldse originaalne. Mul oli väike sinine amulett. Neid võis näha kogu Egiptuses, isegi hobustel. Usuti, et nad hoiavad kurja silma eest.”

„Kas ta on teil veel alles?”

„Kuskil peaks olema.”

„Ma tahaksin seda näha.”

„Küll te näete, mu armas. Kui olete terve, püüan selle välja kaevata.”

Ma ei rääkinud talle, et minu amulett oli erinev nendest, mida määrisid kaela skarabeuste müüjad ja kandsid kaarikuid vedavad Kairo ponihobused. Minu oma oli pandud medaljoni sisse ja ümbritsetud kuldsete põimitud juustega. Samuti ei rääkinud ma talle, et hoidsin medaljoni oma kokkupigistatud peos isegi siis, kui ta selle kohta küsis.

Kolmeteistkümmnes peatükk

Pidin äärepealt beebi kaotama selleks, et temasse uskuma hakata. Seni olin tundnud, nagu mind varitsetaks. Pilk verele mu reite vahel pani mind esimest korda tõeliselt beebit tahtma. Enne seda oli kõik olnud jutt, mis peamiselt puudutas mind ja Davidit, üldse mitte beebit. Veetsin terve päeva toas, tundes vaheldumisi kas iiveldust või valu, olles veendunud, et korjasin Pariisis üles mõne gripisiku või sain toidumürgituse; ja olin segaduses, tahtes teada, mida võiksin võtta lapsele viga tegemata. Heitsin pärastlõunal voodisse, mu selg ja niuded valutasi, kuid jäin siiski magama. Kui ärkasin, arvasin, et mu jalgevahele on kleepunud higi. Vannitoa heledas valguses nägin verd ja pühkisin selle õnnetuna kohe ära. See võis alata varitsevalt, aga beebi oli järelejätmatult võidelnud mu kaitse vastu, piiranud mu sisse ja kulutanud nii halastamatult, nagu teeb seda vesi kiviga. Kui ma verd nägin, igatsesin ma beebit rohkem kui midagi muud. Teisel korral verd nähes oli ainus, millest mõtlesin, kas ma kaotan oma väikese poisi või oma väikese tüdruku. Viie tunni pärast, isegi kui Theodore oli koos minuga ja hoolimata arsti jutust, teadsin, et kaotan beebi ja samuti Davidi.

Haiglast lahkumise hetkest alates oli mu mõtetel uus raskuse. Ma sundisin oma tahtejõuga beebit kasvama;

ma rääkisin temaga kindlalt, kogu aeg. Ma ei andnud talle võimalust suikuda ja loobuda. Tõestusena beebi elujõust tahtsin ma näha, kuidas kõht üleöö mu silmade all paisub. Sõna, mille külge ma klammerdusin, oli „eluvõimeline“. See sõna polnud minu jaoks varem kunagi tähtis olnud, ma ei suuda üldse meenutada selle tarvitamist, ja isegi praegu osutab see mu peas ainult lootele, mitte beebile. Kaks raseduse vormi, kaks loote vormi – eluvõimeline või eluvõimetu. Eluvõimeline. Võimeline elama, füüsiliselt eluks sobiv, arenemisaste kui luba pidevaks eksistentsiks „normaalingimuste korral“. Niimoodi oli prantsuse arst oma täpses inglise keeles seda defineerinud. Imelik, et beebi võiks olla eluvõimeline ja rikumata või eluvõimetu ja rikutud. Tõin hotellist ära Davidi koti, milles oli raamat raseduse kohta, ja lamasin basseini kõrval, seljas laenatud must ujumistrikoo, pöörasin hajameelselt lehti ja manitsesin mõttes oma beebit, julgustasin, juhatasin, keelasin tal käega löömast.

Theodore tuli üle terrassi ja pani tassi minu kõrvale lauale. „Rohutee. Ilma kofeiini ja alkoholita. Arsti korraldused.“

„Kas ta tõesti ütles seda?“

„Ei, muidugi mitte. See on tsiviliseeritud maa. Arstid soovivad tulevastele emadele juua kombekalt korralik kogus korralikku punast veini. Ma kaevan täna õhtul välja mõned burgundi veinid.“ Ta valas mulle tassi teed ja ulatas ajalehe, eelmise päeva *Timesi* numbri. „Mõtlesin, et teile vast meeldib teada saada, mis kodus toimub.“

„Täna.“ Jätsin selle kokkumurtult oma sülle. „Kena teist, et laste mul siia jääda, aga ma ei saa jääda siis, kui tunnen, et segan teie elu. Te ei tohi muuta minu pärast oma harjumusi või ükskõik mida.“

„Ma ei muudagi. Kavatsen natuke maalida, siis sünni sõpradega siit mõne miili kaugusel lõunat. Nad käisid mulle peale, et läheksin nendega golfi mängima – mäng, mida pean igavaks ka parimate tingimuste puhul. Jõuan õhtul kaunis varakult tagasi. Giselle on terve päeva siin, kui midagi vajate. Ta teeb teile lõunasöögi. Paluge teda sünni sünni välja tuua, kui te ei taha sisse minna.”

„Ma saan ise endale midagi vaadata. Tegelikult ei ole ma üldse näljane.”

„Rumalus. Te sünni kahe eest, ärge unustage. Ja olge päikesega ettevaatlik: lõukoerad ja inglise naised, teate ju... *Pigeonnier*’st leiab mõned õlgkübarad, kui jääte välja, hoidke pea kaetud. Puhake ja võtke asju kergelt. Nägemist.”

Avasin laisalt *The Timesi*. Üle esilehekülje ulatus foto ühest Sarajevo tänavast lapsekehaga, mis oli paiskunud üle maja rusude. Arusaamine, et see pole Davidi foto, ei nõudnud minult põhjalikumat uurimist. Polnud tema stiil. Libistasin silmad üle kaasneva artikli sellesse süvenemata ja mõtlesin, kus David võiks olla praegu, kui mina basseini kõrval lamen. Ma ei tahtnud talle kahest möödunud päevast üldse rääkida, isegi kui kõik hästi läheb. Mind huvitas, kuidas isaks saamine võiks teda muuta, kui üldse muudab. Ma ei suutnud ette näha, et tema hakkaks tegema kontoritööd, ja ma ei tahtnudki seda. Võimatu oli ette kujutada, kelleks ta võiks muutuda, kui ta aeg kuluks parteikonverentsidel vedelemisele ja tühjastühjaga tegelevate juhatuste hiljuti määratud esimeeste portreefotode tegemisele.

Tema kohustus ajada oma elu rööpassse ei pruugiks olla vältimatu taganemine oma tööst. Meie suhte algusaial olin teda sünnidistanud teatavas sünnivas tasakaalutuses, mis tõmbab teda ohtude poole sünnitundest, et tema

jää ellu, kui tema ristiisa suri. David mõtles selle teooria üle hoolikamalt, kui ma ootasin, aga heitis sünni kõrvale. Ta ütles, et ellujäämine on igal pool sünnelik juhus. Võib-olla tahtis David Heffi sarnaselt lihtsalt kuuluda gruppi, mille sissepääsupiletiks on läbielamuste jagamine – ehk oli see kõik mingi ühenduse otsimine. Kuid David ei olnud Heffi moodi: David oli palju enam üksiklane nii töös kui sünnis. Ta tundis alati hirmu, et talle pole sünni räägitud, ta ei uskunud midagi enne, kui ta oma silmaga polnud näinud. Tal oli küllastamatu huvi kõikide sünnisündmuste vastu, mis olid tema eluajal juhtunud. Davidi sünnisuguse mehe jaoks oli sünnisündmuspäigalt puudumine sama, nagu poleks teda kutsutud aasta suurpeole. Oli aegu, mil nägin teda kaalumas, kas võtta vastu töö Venemaal või sünnis Aafrika riigis, mis oli kodusõja haardes. Olen näinud teda kahevaheloleku piinas, mille teeb jubedaks künnimavereline analüüs selle kohta, mis võiks kõige sünnisam olla „lõpuks”. Sagedasti kaotas selle lahingu Aafrika. Bosniasse minekust loobumine tähendaks puudumist millenniumipeolt.

Võisin istuda ja tundide kaupa lugeda Bosnia sõja kohta. Ma suutsin pähe tuupida kõik väljaanded ja koguda informatsiooni kõigist vaidlustest, mis käisid serblaste, kroaatide ja moslemite vahel pärslike künnimuste üle, aga peamine: ma ei lasknud sellel oma elu mõjutada. Ükskõik kui sünnantliigutavad ka olid nende inimeste pildid, mis David saatis, ja ükskõik kui kohutavad olid tingimused, milles inimesed elasid, nad olid miljoneid miile eemal Notting Hill Gate’ist ja Sloane Square’ist, sünnikimata Saint Cécile’ist. Samal ajal kui David võib pidada seda sünnisakünnimendate suursünnimuseks, mis kahtlemata pretendeerib kõige mahukamale veerule *The Economist*’i või *Time*’i poolt aastal 2001 välja antavas „Küm-

nendiraamatus", ei hooli inimesed oma kodudes tegelikult sellest sittagi ja mina olen nendega ühes kambas. Kui vaatasin *The Timesi*, uitasid mu mõtted sihitult küll beebi, Davidi, Theodore'i, mu enda, vanemate ja raamatu ümber, mida süüa lõunaks, kas mul ikka on energiat ristsõnadega katsetamiseks, mis on Theodore'i maja tagaseina pidi üles roomanud ronitaimede nimi, miks mul ei olnud meelest arstilt küsida, kas ma ikka võin ujuda... Ma vihkan selle üles tunnistamist. Mulle hakkab vastu selline empaatia halvamine, aga ma ei vaata fotot ega mõtle selle lapse ema kurbusele, tema sõpradele, perekonnale ja naabritele. Võib-olla, kui ma oleksin läinud koos Davidiga, kui ma oleksin ise olnud tunnistaja, siis oleks see minuni jõudnud; ja täpselt sellepärast David vist läkski, et endale tõestada, et ta seisab omakasupüüdlikkusest kõrgemal. Ehk võiksin humansemaks muutuda mõne niisuguse tšekiga nagu „Päästke lapsed“, aga David pidi sellesama meelerahu eest maksma kõrgemat hinda. Ehk oli see lihtsalt halb foto. Selleks ajaks ei hoolinud ma enam, miks ta nii kauaks läks, kui ta ainult tagasi tuleks ja armastaks meie beebit.

Pärast lõunat logeasin võõrastetoas. Theodore oli pannud madalale lauale tagasi mu ema pildi. See oli ilus pilt. Ta istus laua ääres kuskil väljas ja seal pidi olema tuuline – ta juuksed lendlesid ja tal oli üks käsi üles tõstetud, et juukseid näo eest tagasi hoida, poolenisti naerdes, poolenisti hämmeldunult. Kuigi ta oli äratuntavalt mu ema, ei olnud tema ilme mulle tuttav. Võib-olla lihtsalt sellepärast, et ta oli liiga noor. Ma polnud teda kunagi näinud nii pikkade juustega, midagi tema näos oli pärit teisest ajast – tema kulmud olid selgelt piiritletud ja kitsad ning moodustasid kaare, huuled tugevasti värvitud, kõrge

põsesarnad. Muidugi ei olnud muutunud tema põsesarnad, aga nägu, mida mina tundsin, oli pehmem ja ümaram. See naine oli noor, teravate joontega ja tal ei olnud mingit tegemist minu emaga. Kindlasti leidis tugevat füüsilist sarnasust, aga ma ei tundnud temaga sisemist seost. Mõtlesin, kas ta üldse oleks mulle meeldinud, kui oleksin teda kohanud. Oleks huvitav teada, kas see on sama naine, kellega mu isa kohtus ja kellesse armus, või oli see keegi täiesti erinev, kes kuulus ainuliselt Theodore Hamiltonile, säilides selles raamis pool sajandit. Fotod on reaalsed asjad, mitte kujutused ja muljed, nagu maal võib olla mulje inimesest või maastikust. Foto on asi iseeneses, niisama reaalne kui surimask või isikult võetud pöidlajalg. Fotod tabavad ajas sekundi mürdosa ning külmutavad selle. Nad on vastuvaidlematud tunnistajad. Kui me just ei mõtle, kuidas saab neid võtta 359 erineva nurga alt...

Magasin enamiku pärastlõunast. Ma ärkasin vihmavalangute peale, mis kõmistasid vastu majakatust ja pladisesid läbi avatud akende kivipõrandale. Ma tõusin, et aknasulgurid kinni panna. Taevas oli nii tume, et arvasin olevat hilise õhtu, aga kell oli alles kuus. Kuulsin Theodore'i ja Giselle'i köögis kõnelemas ning läksin nende juurde. Suvine torm oli Theodore'i golfi mängimisest vabastanud. Ta seisis pliidi juures, valmistades õhtusöögiks sufleed. Mulle meeldis näha teda süüa tegemas: see meenutas mulle mu isa.

„Küll on muljetavaldav.“

„Oodake kiirete hinnangutega, enne kui te maitsnud pole. Giselle'il on halb arvamus mu kulinaarsetest katsetest.“ Ta pilgutas tüdrukule silma ja too naeris laialt vastu. Ma silmitsesin, kuidas Theodore mööda kööki liikus ja tüdrukuga lobises. Minu prantsuse keel ei lubanud

enamasti nende kõnelust jälgida, aga kindlasti tundsid nad end teineteise seltskonnas koduselt. Kui Giselle palitu võttis ja head aega ütles, viskas Theodore talle kimbu autovõtmeid. „Giselle sõidab siia jalgrattaga, kaunis pikk maa, aga ma ei taha, et ta oleks sellise ilmaga väljas.”

„Te olete hoolitsev.”

„Armas jumal! Ärge tema kuuldes nii ütelge – tema on see, kes *minu* eest hoolt kannab. Ta on väga iseseisev noor daam, nagu te kõik tänapäeval näite olevat.”

„Kas mu ema ei olnud iseseisev?”

„Teie ema?” Theodore jäi vastust kaalutledes vait, puulusikas püsti peos. „Ta oli metsikult iseseisev. Ei kannatanud olla memmekas. Tema, teie ema, oli kaunis vintske tegelane. Veetlev ja vaimustav, aga vaba vaimuga. Talle ei meeldinud, kui talle õpetati, mida teha. Oli hea, et ta ise polnud sõjaväes – käske täita poleks talle kunagi meeldinud.”

„Kas teile meeldis?”

„Kindlasti. Palju meeldivam on saada instruksioone teistelt, kui ise tegutseda. Eskadrillis kuulati käske rõõmsalt seni, kui leidis keegi, kes oli nii kaugele trüginud, et neid anda.”

„Kui teid järjest ja järjest kuhugi saadeti ja te olite väsinud nagu koerad, tüdinud ja surmani hirmunud, mis sundis siis teid tagasi lennukisse minema ja öö öö järel välja lendama? Miks te lihtsalt ei saatnud oma komandöri kura... põrgu?”

„Distsipliin!” Theodore naeris. „See oli töö. Kui olid kord juba lahingulennul, siis tundsid asjade käiku ja tegutsesid instinktiivselt – küsida ei olnud enam vaja. Sa teadsid, mida oodatakse, ja sa tegid seda tööd nii hästi kui inimlikult võimalik. Olime kasvanud Esimese maailmasõja järel, mistõttu uskusime, et elus peab kohtama

raskusi. Võib-olla oleme lapsevanematena teinud oma lastele karuteene, õpetades neid ootama täielikku heaolu.” Ta maitstes pulgaga segu ja küünitas soola järele. „Ma räägin nagu vana kole puritaan, eks ole? On juba kindlaks määratud, et meie laste elu peab olema parem kui meie oma, ja küllap sellepärast kaitseme neid liiga palju väljavaate eest kohata õnnetusi ja vastu võtta paha saatust. Te kinnitasite ühel päeval, et teil pole suuri eesmärke ega suuri moraalseid dilemmasid. Meie teadsime, et teatud hulga õnnetustega, mis ei ole tingimata ära teenitud, põrkame me kõik oma elus kokku, ja mõnes mõttes on see teretulnud.”

Ta valas kummalegi klaasi veini ja hakkas salatit tegema, keeldudes mu abist.

„Ma mõistan seda tunnet, et pead – oh, pead maksma oma võlad. Mõnikord tabab mind hukkamõistu eelaimus.” Võtsin lonksu veini ja tundsin, et Theodore silmitses mind. „Nagu siis, kui olin haiglas. Ma arvasin, et kaotan oma lapse sellepärast, et ma ei vääri kõike, mis on ette nähtud mingis täiuslikus plaanis. Kõik tuleb mulle liiga kergelt, ma pole piisavalt võidelnud, nii et ühel päeval see, mida tõeliselt tahan ja olen endastmõisteta-vaks pidanud, lihtsalt hakkab... kaduma, välja libisema mu sõrmede vahelt. Tekib nagu tagasilöök – juhtub Halb Asi. Näiteks raseduse katkemine.”

„Mida ei juhtunud.”

„Ei, aga oleks võinud juhtuda. Ehk oli see hoiatus. On teisigi asju, mis võivad, noh, halvasti minna... David võib viga saada.”

„Ma olen kindel, et ei saa.”

„Kust te teate?”

Theodore istus minu vastu. „Olgu, Elena. Ma ei tea. Võib-olla saab ta viga või on juba saanud. Võib-olla saab

ta surma, jumal hoidku selle eest. Aga kui nii on, siis on see *tema* valikute ja *tema* elu tagajärg, mitte sellepärast, et teie saite koolis hästi edasi või olite jõulukinkidest üle küllastatud. See peaks küll olema üks isevärki jumal, kes teile õppetunni andmiseks kustutab Davidi eluküünla, kas pole?”

„Teie olete ainus, kes räägib, et õnnetus pole ära teenitud.”

„Oh, õnnetus võib sind tabada juhuslikult, aga üldiselt keedame oma pudru endale ise. Ole lahke, mureitse kannatuste pärast, mida ise põhjustad, aga pole mõtet muretseda kannatuste pärast, mille puhul sa ei saa aidata.”

Istudes selles hämaras köögis, märatsev torm ümber ringi, ei olnud mul südant küsida seletust Itaalia ja Saksa linnade pommitamise kohta. Nad peavad olema tänulikud, et pommitasid lennu pealt, nii ei tea neist keegi, kes on vastutav tsiviilobjektide otsetabamuste eest. Nagu laskekomando surmanuhtluse täideviimiseks, kus igal mehel on võimalus mõelda, et tema kuul ei tabanud. Lubasin endale siiski küsimuse: „Kas sõja ajal juhtus midagi, mille eest tunnete isiklikku vastutust?”

„Muidugi.”

„Mis see oli?”

„Niisugused asjad, millest ma ei taha teile jutustada.”

Ta ütles seda täiesti rahulikult, nõrk naeruvine silmis. „Kas hakkame sööma?”

„See on tore. Rääkige mulle oma perekonnast, Theodore.” Mäletasin häguselt, mida ta mulle tol öösel haiglas oli rääkinud.

„Ma rääkisin teile oma naisest. Ta suri kümme aastat tagasi.”

„Millesse ta suri?”

Ma pean üles tunnistama ühe kohutava asja. Arvan, et

ma pole ainuke – loodan jumala peale, et ma pole –, aga mõnikord tunnen teiste inimeste tragöödiate kuulamise ootel teatud erutust, eriti kui ma seda isikut liiga hästi ei tunne. See teadmine ei tee mind rahulolevaks mulle elus määratud osaga, kaugel sellest. Annab hoopis eelaimuse minu pea kohal rippuvast õnnetusest. See sarnaneb vastikule uudishimule kiirabiauto kohta, mis udusel koidikul sõidab siniste tulede vilkudes sulle vastu. Mõnikord tunnen kuulamist oodates uudishimu tõttu väikest veidrat elektrisurinat. Seepärast peavadki kõmulehed ja telekas olema kriisijuhtumitest pungil.

„Tal oli vähk. Arst, keda kohtasite, Duhaze, oli üks meeskonnast, kes kandis tema eest viimastel kuudel hoolt.”

„See pidi teile kohutav olema.”

„Temal oli halvem. Ärge uskuge inimeste juttu, et kõige raskem on mahajäänud kaaslasel. Chantal ei olnud valmis surema, enamiku ajast olid tal tugevad valud ja ta kartis väga, aga ta võitles kaua aega. Nii me kohtasimegi Giselle'i, ta kolis meile, et aidata mu naist põetada. Giselle oli vaevalt lapseest väljas, kui ta siia tuli. Ta oli Chantalile trööstiks. Mu naisele meeldisid alati lapsed ja noored inimesed. Giselle pani ta naerma isegi viimastel nädalatel, kui keegi teine seda enam ei suutnud.”

Theodore'i hääli oli ühetasane, peaaegu mahe; ta ei näidanud üles mingeid märke emotsioonidest, ja ma tahtsin öelda „kui kohutav” asemel midagi muud, niisiis ei öelnud ma midagi.

„Lastele oli see raske. Liliane tuli Pariisist nii tihti, kui sai. Chantali haiguse ajal veetis ta kogu oma vaba aja siin. Ta ei olnud siis abielus. Liliane abiellus – oh, umbes kolm või neli aastat hiljem. Ma soovin, et Chantal oleks seda näinud. See oleks teinud ta väga õnnelikuks.”

„Ja teie poeg?”

„Mu poeg Michel on arst. Ta töötab heategevuses Médecins sans Frontières's.”

„Ma olen nendest kuulnud – toredad arstid.”

„Tõepoolest. Kahjuks näeme teda väga harva. Ta on veetnud enamiku viimastest aastatest mitmes Aafrika riigis.”

„Te peate tema üle küll uhke olema.”

„Ta teeb seda, mida tahab teha, ja mina olen selle üle rõõmus.”

„On ta abielus?”

„Ei, nii palju kui mina tean. Kui viimane kord rääkisime, siis ta ei olnud. Kas suflee maitseb teile?”

„See on imehea.”

„Noh, nüüd on teie kord. Rääkige mulle *oma* perekonnast.”

Ma pidasin aru, kuidas neid õigesti kirjeldada. Ei olnud just palju, millest rääkida: mitte mingeid luukeresid kapis, ei tragöödiaid ega suuri draamasid. Me olime lihtsalt normaalne õnnelik perekond.

„Mu isa veetis suurema osa oma elust Aafrikas, siis läks ta IMFi tööle ja sõitis ringi. Ema lõpetas töötamise, kui nad abiellusid, ja reisis koos temaga.”

„See pidi talle sobima. Talle meeldis maailma näha. Kuigi ma arvasin, et ta jääb diplomaatilisele tööle.”

„Noh, ma oletan, et ta tahtis lapsi või takistas isa töö tema karjääri või mis iganes.”

„On teil vendi või õdesid?”

„Üks vend. Charlie. Ta ajab mu isa hulluks, sest ta on varsti kolmkümmend ja ei ole ennast paika pannud. Möödunud jõulude ajal rääkis ta papsile, et mõtleb alustada jälle otsast peale ja kavatseb nüüd õppida meditsiini, sest et kvalifikatsiooni saamine võtaks talt vähemalt

teine kaheksa aastat. Ta teeb seda ainult teiste pahandamiseks, nagu isa ütleb.”

„On ta abielus?”

Mind ajas naerma mõte, et Charlie võiks abielus olla. „Talle ei meeldi ennast siduda – ei naiste, majade, maade ega tööga. Ma ei suuda isegi ette kujutada Charlie't kellelegi ettepanekut tegemas, kui see tähendab pikemat aega kui mõni nädal. Talle meeldib olla oma valikutes vaba.”

„Kuidas teie ema sellesse suhtub?”

„Oh, ema on lihtsalt juhmistunud. Charlie on tema laps ja ei tee midagi valesti. Ema arvab, et on hea, kui ta süda on vaba... Aega küll paigale jäämiseks, ära kiirusta kuhugi, tee igast päevast parim, bla-bla-bla.”

„Ma kujutan ette, et ta nii ütleb. Ja teie ei ole abielus?”

„Ei. Oleme Davidiga paar aastat koos olnud. Nii see on.”

„Kas teil on plaanis abielluda?”

Tegin ebaõnnestunud katse salatitükki tabada. See polnud plaan, mida oleksin saanud ühepoolselt teha. „Ma arvan, et mitte. Pole mingit vahet, kas olla abielus või mitte. Kui David ei tööta, on ta minuga. Kui ta töötab, on ta jumal teab kus ja jumal teab, millal tagasi tuleb. Mis põhjusel peaksime olema abielus?”

„Võib-olla lapse pärast?”

„Mis vahet sel lapse jaoks on? David jääb alati tema isaks, just sama palju, kui mina olen tema ema. Kui me ruttame altari ette just enne tema ilmumist, kuidas see beebit aitab? Kas see tõestab, et me tahame kogu elu koos veeta? Kas see tõestab, et tema isa armastab tema ema? See sarnaneb lihtsalt paberivärgi korda tegemisele. Nagu tagantjärele tulnud mõte. Kuidas see aitab kedagi meist?”

Ma ei olnud seda teemat oma vanematega arutanud ja olin hoidunud selle küsimuse ülestõstmisest Davidi ees, ometi leidsin end Theodore Hamiltoniga abiellumisest avameelselt kõnelemas.

„Teil võib õigus olla. Abiellumiseks on igasuguseid põhjusi ja lapsed ei pruugi olla parimaks põhjuseks. Ja muidugi, tänapäeval ei ole teil abiellumiseks mingit ühiskondlikku survet...”

„Ühiskondlikku survet ehk ei ole, kuid võib-olla tuleb teatud määral arvestada vanemlikku survet!” Pöörasin silmi. „Ema ei ole veel midagi öelnud, aga juba ma ootan mõningaid märkusi selle kohta, et ta ei taha, et tema esimene lapselaps oleks sohilaps.”

Theodore ei hakanud naerma. Ta istus minu vastas nii tõsise näoga, et tundsin jõuetust. „Ma leidsin alati, et teie ema on väga salliv.”

„Ah, aga kas ta on nüüd?” Jätkasin samas vaimus, püüdes selle üle nalja heita. „Viiskümmend aastat tagasi ehk oli, aga inimesed muutuvad, nagu te teate. Võib-olla kahekümneviieselt üle-linna-tüdrukuna Kairos ringi kolades oli ta salliv. Jumal, vaatamata kõigele, mida ma tean – ta isegi suitsetas! Aga see ei tähenda, et kindlas emarollis peaks ta salliv olema. See ei pruugi üldse nii jääda. Ta on alati olnud suhteliselt tolerantne, mis puutub minu sõpradesse ja isegi Charlie'sse, aga kui asi puudutab mind...” Ma raputasin pead ja kõigutasin näppu oma isa moodi.

Theodore ei naernud ikka. „Kas te talle võimalust olete andnud? Olete te emaga rääkinud Davidiga abiellumisest?”

„Ma ei ole rumal. Oluline on talle võimalust mitte anda – anna talle sõrm ja ta võtab terve käe...” Ma peatusin järsku, sest Theodore vaatas mulle nii imelikult

otsa. „Milline ta oli? Ma silmitsesin fotot, mis teil on, aga ma lihtsalt ei suuda teda näha. Ma ei suuda ette kujutada, et ta oli kunagi nii noor. Missugune naine ta oli? Kas ta oli hea tüdruk? Oli ta tormakas? Naljakas? Tõsine? Kas ta suitsetas?”

„Muidugi suitsetas. Me kõik suitsetasime.”

„Ma teadsin seda!” hüüdsin rahulolevalt. „Kui palju kordi seletas ta mulle, kui absoluutselt *vastik* harjumus on suitsetamine. Milliseid *lahinguid* me lõime, kui olin noor; ja isa pihta annab ta siiani tuld... Oodaku ainult, kui ma koju jõuan. Kõik tuleb nüüd lagedale.”

Theodore vedas põidlaküünega ikka üles ja alla mööda puulaua uuret, uurides seda pingsa keskendumisega, nagu oleks see toas ainus asi. „Teie ema...” alustas ta. „Anna oli kõige lahkem, kõige soojem, kõige õrnem ja kõige sallivam naine, keda kunagi olen kohanud.”

„Kas see on põhjus, miks kõik temasse armusid?”

„Ei. On enam kui kahju, et noormehed panevad harva oma soovide nimekirja etteotsa õrnuse ja lahkuse. Mehed armusid Annasse sellepärast, et ta oli ilus ja tohutul lõbus. Sa ei saanud teda peast välja heita, isegi kui kaldusid seda üritama. Ta tõmbas enda ligi mehi, nagu mesi tõmbab karusid, muuseas, naisi ka, ta kütkestas kõiki. Ei oleks saanud valmistada tõhusamat vastumürki sõjale, isegi kui ta oleks keemialaboratooriumis kokku segatud.”

„Te armastasite teda tõesti, eks ole?”

„Ma oleksin tema heaks kõik teinud.”

„Aga mitte abieluettepanekut?”

Theodore vaatas mulle otsa väsinud ja vanade silmadega ning sel hetkel kõõgilaua taga nägi ta välja täpipealt nii vana, kui ta oli.

„Ma palusin teie ema endaga abielluda nii palju kordi

ja nii paljudes kohtades ja nii mitmel erineval moel, et kaotas arvepidamise."

„Kas ta ütles ei?”

Ta alustas uuesti laua uurimist. „Me olime hulga aega lahus ja...”

„Kas ta keeldus teie ettepanekust?”

„Ei, alati mitte. Ma väsitasin ta lõpuks ära.”

„Ma ei saa aru. Kas te olite kihlatud?”

Theodore sulges silmad ja raputas äkki oma pead. „Jah, lõpuks ta nõustus minuga abielluma. Me pidasime ennast kihlatuteks.”

„Kas tal oli sõrmus?” hüüdsin ma.

Ta raputas uuesti pead. „Ei, ma ei andnud talle sõrmust. Ma ei suutnud seda hankida.”

„Niisiis te ei olnudki päriselt kihlatud?” küsisin ma juhmilt. „Mitte päriselt?”

„Me olime väga kindlasti kihlatud. Plaanitsime abielluda nüüpea, kui sõda lõpeb. Just sellepärast oligi kõik nii kohutav, kas mõistate?”

„Ei, ma ei mõista. Mis oli kohutav?”

„Sest ma armastasin teda nii väga.” Ta tõusis püsti: ta tundus vaaruvat, kuid jäi püsima. „Te peate mind vabandama, Elena. Mul ei ole õigust... Üldse mitte. Te peate mind vabandama,” kordas ta ja kõndis köögiukse juurde. „Ma olen väsinud. Ma pean pikali heitma. Palun, ärge koristage siin midagi. Giselle, hommikul.” Ta viipas ähmaselt käega. „Sel ei ole enam mõtet. Liiga väsinud... Võib-olla on see golfist. Ma olen kaugelt liiga vana seda sorti mõttetusteks. Puhas tobedus minu eas.”

Kuigi ta palus seda mitte teha, seadsin köögi aeglaselt korda, olin liiga rahutu, et magama minna. Ma ei suutnud endale kordamata jätta, et ema oli olnud temaga kihlatud, et ühes oma elu punktis valmistus ta abielluma

kellegi teisega kui mu isa. Ema oli mulle tihti rääkinud, et ta ei olnud teadlikult kunagi tahtnud abielluda, aga kui ta kohtas mu isa, oli ta silmapilkselt armunud ja aru saanud, et võib kogu ülejäänud elu temaga veeta. Abielu oli olnud paratamatu. Ma mäletan ta nõuannet mitte abielluda enne, kui suudan ennast ise aidata. Alles see oli. Ta oli lubanud Theodore Hamiltoniga abielluda ja oli murdnud ta südame. Ma tundsin palavaid pisaraid oma silmist voolamas, aga ma ei osanud öelda, kelle pärast need olid. Klaase ära pannes pillasin ühe maha ja see purunes köögipõrandal. Ma kummardusin, et kilde üles korjata, ning vigastasin sügavalt ühe käe külge. Vaatasin, kuidas veri välja valgus, ja seisin kätt imedes Theodore Hamiltoni köögis koos vihmaga, mis väljas peksis vastu terrassi põrandat.

Neljateistkümnes peatükk

Ma veensin Giselle'i tööd katkestama ja minuga terrassil kohvi jooma, kui hommikueinet sõin. Theodore oli juba välja läinud. Oli hunnitu päev, nagu poleks tormi eales olnudki. Nõnda meteoroloogiliselt meelestatuna võis öelda, et ilus päev tuli tänu tormile. Õhk oli kristallselge, kell pool kümme oli päike juba palav. Giselle oli pressinud minu jaoks apelsinimahla ja ma tundsin, et mind hellitatakse.

„Theodore ütleb, sa saama lapse.”

Vaatasin alla oma kõhule ja noogutasin naeratades. „See on õige. Novembris.”

„Oled sa õnnelik? Saama lapse?”

„Oh, jaa, väga.” Vestlused võõrkeeles – ma pean ütlema, et Giselle'i inglise keel oli tublisti parem kui minu prantsuse keel – soodustavad lihtsustamist. Kui me oleksime prantsuse keeles vestelnud, oleksin ma saanud öelda: „Mul on koer. Kas sulle meeldivad koerad?” ükskõik, kas mul oleks olnud koer või mitte. Oma null-tasemel prantsuse kõnekeelega oleksin ma öelnud, et mu isa on õpetaja, hoidudes võitlemast „finantsarendusega”. Minu õnneks ei olnud Giselle inglise keeles rääkimise vastu.

„Giselle, Theodore ütles mulle, et sa oled tõeline põetaja. Sa hoolitsesid proua Hamiltoni eest?”

„Ma ei ole päris põetaja. Ma aitama perekonda, kui

ta haige oli. Kui Chantalil oli väga paha, ei tahtma ta, et Theodore tema eest hoolitseb. Tal oli... piinlik.”

„Piinlik?”

„Jah. Kui oled väga haige, siis sa ei tahtma, et inimesed, keda armastad, näevad sind kohutavana. Tal oli kergem, kui mina teda põetasin. Ta meeldis mulle. Ma ei tundma teda enne tema haigust. Ma ei valetama talle nagu Theodore.”

„Kas sa tahad öelda, et Theodore valetas?”

„Chantal tahtis, et ta tegema seda. Theodore sai sellest aru. Kui naine küsis talt, kas ta on veel ilus, siis ta ütlema jaa. Kui ta minult küsis, siis ma ütlema talle tõtt. Võib-olla oli see tema jaoks parem.”

„Kas sa ütlesid talle, et ta on inetu?”

Giselle kehtas õlgu. „Ei, ma ütlema talle, et ta on haige ja väga kõhn.”

„Theodore pidi küll olema väga läbi.”

„Läbi?”

„Murest murtud. Endast väga väljas. Kurb.”

„Miks? Ta oli rõõmus. Kõik olid rõõmsad. Ta oli nii haige ja õnnetu, tal aeg surema.”

Mind huvitas, kas Giselle oleks tundunud kaastundlikum, kui me oleksime rääkinud prantsuse keeles, kuid ma kahtlesin selles.

„Aga lapsed? Liliane ja Michel?”

„Liliane oli kurb, aga ka õnnelik. Ta armastas oma ema. Michel... ma ei tea. Michel on – kuidas ma ütlema? – üks sitt.”

„Miks?”

„Ta ei tulema teda vaatama. Tal oli liiga palju tegemist. Ta on arst, aga ta ei tahtma ema aitama. On kergem aitama inimesi, keda ei tunne ja kelle surmast ei hooli.”

„Kas Chantal tahtis surra?”

„Lõpus, jaa. Ta tahtis... liiga palju ravimit?” Giselle kergitas küsivalt kulme.

„Liiga suurt annust? Kas ta tahtis võtta liiga suurt annust?”

Jälle väljenduslik gallia õlakehitus. Kas ta ei saanud sellest sõnast aru või valmistus kinnitama mu oletust, ma ei tea. Tema õlakehitus ütles paljugi, aga ma ei olnud kindel, kas ma aru sain. „Jurnal küll. Milline verd tarretama panev lugu.”

Giselle tõusis püsti ja hakkas lauda koristama. „Ei, seal ei olnud verd. Ühel päeval oli ta väga haige. Ta läks haiglasse, tuli koju ja kaksteist tundi hiljem oli ta surnud. See on kõik. Noh, ma pean minema tööd tegema. Liliane ja Philippe on sel nädalavahetusel võib-olla siin. Mul on vaja tuba korda tegema.”

„Ära minu lõunasöögi pärast muretse. Ma lähen linna ja võtan midagi kohvikus.”

„Hea küll.”

Oli turupäev. Ma uitasin ringi ja vaatasin puuviljade ning aedviljade küllust mitmesugustel lettidel, juustu, mett ja korve leibade ning lilledega. Nägin isegi paari Sloane'i vanemgaidi muinasjutukooke müümas. Pole vaja vist liisada, et nende äri ei paistnud eriti hästi minevat, nõudmine inglise muinasjutukookide järele oli piiratud, kui seda Prantsuse väikelinnade turul üldse eksisteeris. Ega nad sellest ei hoolinud. Jäin seisma nende kõrvale korvileti juurde ja kuulsin neid kõnelemas, kui purjus oli olnud üleeleile õhtul Rupert ja kas George paneb oma jala üle või mitte. Keskpäeva paiku istusin väljas Méridieni juures, poolenisti lootes kohata Theodore'i.

„Madam?” Mu õlale koputati õrnalt ja ümber pöörates nägin madam Guillot'd. Ta raputas soojalt mu kätt ja

ma kutsusin ta oma lauda. Käevangus oli tal väga suur kott ja ta keeldus, ilmse sooviga ostmist jätkata; aga kui ta veendus, et minuga on kõik korras, teatas ta, et härra Turcan oli mõned õhtud tagasi helistanud, mis mind erutas. Ma teadsin, kui suuri pingutusi helistamine nõuab. Mu süda vajus saapasäärde, kui kuulsin, et madam Guillot oli öelnud, et mind viidi haiglasse, ja andnud Davidile Cahors'i numbri.

Pärast võileiva söömist küsisin baarileti juurest juhatust kohaliku haigla juurde ja kõndisin sinna. Mul vedas, sest kui kohale jõudsin, astus doktor Duhaze just oma autost välja. Tal võttis mõni hetk aega, enne kui ta mu ära tundis.

„Preili Stewart.” Ta raputas mu kätt vormitäreks. „Kas te tunnete end hästi? Ega komplikatsioone pole?”

„Ei, ma tunnen end väga hästi, tänan. Ma tulin teid tänama kõige eest, mis te tegite.”

„Pole vaja. Teil oli õnne, et mu kätte saite. Olen siin ainult kahel õhtupoolikul nädalas. Ja mul on ka hea meel teid kohata. Keegi helistas teie pärast haiglasse. See oli mees, öde ütles. Tema ei teadnud, kuhu te läksite, ütles ainult, et olete haiglast lahkunud. Me ei või rääkida patsientidest võõrastega, te mõistate.”

„Muidugi. Ma tean, kes see oli.”

„Hästi. Siis ma ütlen head aega. Helistage mulle, kui teil peaks esinema veritsemist.” See kõlas pigem käsu kui kutse moodi, aga olgu. Mis minusse puutub, siis arvan, et arstid kuuluvad meessoos vähemuse hulka, kes alati haarab valitseva positsiooni.

„Doktor, ma tahaksin teilt küsida Hamiltonide kohta, Chantal Hamilton? Minu sõbra Theodore'i naine.”

„Jah, ma tean, kes ta oli.” Ta vaatas mulle karmilt otsa. „Nagu ma selgitasin, meil ei ole lubatud patsientide üle mõtteid vahetada.”

„Kas isegi siis, kui nad on surnud?”

„Isegi siis.”

„Aga Theodore pole teie patsient. Ma olen tema pärast mures.”

Arst ohkas kannatamatult ja hakkas kotte ja mappe autost võtma. Ma puudutasin ta käsivart.

„Preili Stewart, te peaksite mõtlema enda ja lapse peale, mitte inimeste peale, kellel ei ole teiega mingit tegemist. Kui te lubaksite, mul on palju tööd.”

„Ta on vana mees, doktor. Ta on kindlasti väga rõhutatud oma naise surma pärast. Kas te ei saaks kulutada ühe hetke?”

„Pärast kümmet aastat? Kui härra Hamilton tahab minu juurde tulla meditsiinilist nõuannet saama, siis ta teab, kust mind leida. Ma kahtlen, et ta tuleb.”

„Miks te seda ütlete?”

Ta eemaldas mu käe oma käsivarrelt. „Ta ei ole minu patsient. Tal on omad põhjused. Sageli on mehel ja naisel erinevad arstid. Nad ei ole üks ja sama isik. Tema naine võis minuga jagada oma saladusi, mida mees võib-olla ei soovi meenutada. Noh, nüüd ma lähen kindlasti, head päeva.”

Ta astus kiiresti haigla poole ja mind jäeti tänavale vilutuse suuga talle tagant järele ütlema: „Täna teid... head aega!” Mul on elav kujutlusvõime, alati on olnud, aga kui olin rase, hakkas see äkki elama iseseisvat elu, ergutatuna neist kardetavatest hormoonidest. Igasugused võimalused turgatasid mulle pähe, kui ma aeglaselt läbi küla teisele poole Le Bosc'i teele jalutasin. Sündmustik, mis võttis minu peas kõige segasema kuju, oli selline: mu ema oli põlglikult tagasi lükanud ülla pommituslenduri, sest ta oli armunud kellessegi teisesse. Lõppude lõpuks, kui ta oli minu eest varjanud üht suurt kirge, miks mitte

siis mitmeid? Nõrkushetkel kohtas Theodore Chantali ja abiellus temaga. Chantal polnud teda kunagi päriselt armastanud, Theodore teadis seda ja ei olnud võimeline teda lõpus isegi trööstima. Chantal ei tahtnud, et Theodore teda puudutab. Poeg Michel hoidis meeste solidaarsusest isa poole ja ei andestanud emale isegi siis, kui too oli suremas. Võib-olla oli Chantalil olnud armulugu, mida tütar suutis mõista ja ennast ema seisukohale asetada, aga abikaasa ja poeg ei suutnud. Arst teadis kõike seda ja oli langenud pooleldi arsti, pooleldi hingekarjase rolli, nagu arstidega tihti juhtub, kuigi viimati mainitud osa jaoks on neid kehvalt õpetatud.

See kõik oli mulle mingil moel loogiliselt arusaadav, kui jalutasin üles künkale, kollendavast maisipõllust mööda. Ma võisin oma peas selgelt kuulda isa ja poja mõttevahetust; Theodore, auväärne ja suuremeelne, palub poega unustada ja andestada oma emale ning armastada teda, aga idealist Michel keeldub seda tegemast. Ma kirjutasin mõttes üles ka vestluse Chantali ja jäiga noore arsti vahel: Chantal laseb arstil töötada saladust hoida, ja arst õpetab teda mitte alla andma, kuni ta pole veel kätte saanud oma osa rõõmust ja lõplikult elust loobunud. Ja kui Giselle'i märkused siia juurde sobitada – muidugi ei saanud Chantal lohutust Theodore'i kinnitustest tema ilu kohta, kui mees oli teda alati läbi roosade prillide vaadanud ja armastas teda hoolimata naise truudusemurdumisest. Theodore'i läägelts magus kiindumus võis teda pooleldi hulluks ajada. Tegelastele määratud rollid pärinesid üheksateistkümnenda sajandi romaanist: ebaõiglaselt koheldud, kuid kõikeandstav mees, kibestunud ning truudusetu naine, nende lapsed, kes on korralikult jaotunud truuduse järgi vanemate vastu, ja kõiketeadev, kuid ometi võimetu arst. Mõned asjad ei olnud päris kooskõlas: vaielda-

matult selge sõnum Theodore'i vaates, mis kindlasti oli armastus, ning ülejäänud jama ei olnud siis tähtis... Ja minu ema pildiga seostus kummaline lisaintriig. Võib-olla oli mu ema kogu asjas kohutavalt süüdi, nii Theodore'i teist korda murtud südame kui ka Chantali teostumata elu, ja koguni nende poja ebasõbralikkuses.

Isegi kui mu ema tõttu oleks valla pääsenud säärane segadus Hamiltonide elus, ei oleks ma saanud teda hukka mõista. Anda emale südametü kaunitari osa – seda ma ei suutnud. Vaatamata fotole kui tõendusele, suutsin ma vaevalt uskuda oma ema sõltumatut olemasolu enne minu lavale ilmumist. Ma mõtlesin omaenda möödunud *armulugude* peale. Ma ei olnud kunagi kahelnud, et Nick ja mina oleksime koos õnnetud olnud, ükskõik kui palju me ka teineteist armastasime. Ja Peter oli teinud abieluettepaneku – mis oleks juhtunud, kui ma mingil mälukaotuse või meeltesegaduse hetkel oleksin öelnud jaa ning siis oma lubadust murdnud? Mu mõttekujutus galopeeris edasi. Ütleme, et ma sain oma veast aru meie pulmapäeval, ja jätsin ta altari ette. Peter oleks läinud alandusest metsikuks. Ma näen teda ära jätmas mesinädalate reisi (enne kontrollib ta, kas reisikindlustus on ikka sõlmitud ja katab pruudi plehkupaneku), siis läheb kontoris, sulgeb mõned oma investeeringud, pöörab jooma ja armub naeruväärselt ühte investeerimislaua assistenti. Too ei ole Peterisse armunud, kuid abiellub temaga ja nad elavad õnnelt, kuni ühel päeval kümme aastat hiljem end džinni täis lakkunud Peter ostab Uzi kuulipilduja ja niidab maha kakskümmend süütut inimest Wandsworthi elurajooni tänaval. Kas oleks olnud viga öelda jah, kui oleksin pidanud ütleva ei? Näen Peterit süüpingis, tema advokaat toob vabanduseks pikaajalise vaimuhaiguse, mind kutsutakse tunnistaja rolli,

ma tunnen end süüdi, kui ütlen, et ta oli alati kena, heatahtlik poiss, ja vaatan ta nõdrameelsetesse silmadesse...

See polnud nii hea süžee kui esimene. Puudus romantiline sõjafoon ja ükski tegelastest polnud piisavalt suuremeelne või empaatiline, Peter kindlasti mitte. Ma naersin omaette, kui keerasin Theodore'i sissesõiduteele. Tõenäoliselt on Peter nüüdseks kihlatud mõne kena Sloane'iga, üks kuju nendest kahest tüdrukust turul, ja kõige võimalikum põhjus kohtusse sattumiseks võiks olla pensionifondi seadusevastane vähendamine või võla tagasimaksmise korrast mitte kinni pidamine. Peter ei läinud endast välja isegi siis, kui ma ta ettepaneku tagasi lükkasin: ta ütles midagi niisuguses vaimus, et „hästi, aga ma olen kindel, kui sa hommikul ärkad, siis sa taipad, et see on mõistlik ettepanek.”

Theodore'i vana Citröen oli garaažis tagasi, aga maja oli tühi. Ma läksin voodisse ja magasin sügavalt mõnusat und, kuni kuulsin korrapäraselt püsivat põmmutamist ja Theodore hüüdis mu nime. „Elena? Elena? Olete üleval? Teile on telefonikõne.”

Sain kohmakalt voodist välja, komistades isegi oma jalgade otsa ja kiskusin ukse lahti.

„On see David?”

„Ei, see on teine mees, aga ma kardan, et ei saanud nimest aru.”

Lasin piki koridori palja jalu kerget galoppi ja võtsin võõrastetoas toru.

„Halloo?”

„Elena! Siin Heff. Mida põrgut sa seal tegid?”

„Magasin. Mis on, Heff? Ma arvasin, et me ei räägi sinuga enne järgmist nädalat.”

„Jeeh, noh. Kuula, kullake, Türk helistas eile öhtul. Kuidagi kuradi liiga keset ööd.”

„Oh, jumal. Ma oleksin pidanud arvama. Ta helistas hotelli ja haiglasse...”

„Täpselt naelapea pihta. Haigla. Ta sai meid kätte ja läks hulluks. Seletas, et haigla ei ütle talle sittiagi. Ta pani mind töötama, et leian su üles. Lubas mu perse tuliseks kütta, kui ma ei leia.”

„Kas ta jättis kontaktnumbri? On mingi võimalus, kuidas saaksin talle helistada?”

„Sittiagi, jeeh, sa arvad, et ta jättis oma *mobiili* numbri? Jessas, Elena, kus ta sinu arust on? Kurat, kas Biarritzis? Ükskõik kuidas, aga kus kuradi kohas sina ise oled?”

Ma ei vastanud ja Heffi häälekõla läks pehmemaks. „Kuule, beebi, mida sa haiglas tegid?”

„Mitte midagi. See oli rumal. Minuga on kõik korras,” rõhutasin ma.

„Korras? Kurat võtaks, ära aja sihukest ümbernurga juttu, tüdruk...”

„Kurat võtaks, minu hindeks on A, said aru, Heff? Kas see rahuldab sind, sitapea?” hüüdsin ma, rohkem selleks, et talle peakolusse jõuaks, mitte tõelisest tundest, ja silmanurgast nägin Theodore'i köögiuksel. Ta läks otsemaid ära.

„Kõlab hästi. Aga ma lubasin Türkile, et kui mul on vähingi kahtlus, siis ruttan sinna sinu pärapõrgusse, õigus?”

„Jumala pärast, Heff, seda ei ole vaja. Minuga on korras, ausalt, mul on siin sõpru ja ma olen täiesti võimeline enda eest hoolitsema...”

„Ma ei anna selle eest mitte sittiagi. Lubasin Türkile, et tulen sinna. Muuseas, sa ootad ju *beebit*.”

„Jah, ma olen sellest teadlik.” Tammusin jalalt jalale. Mu paljad varbad külmetasid kividel ja mul tekkis kurjakuulutav tunne, et Heff teatab kohe oma peatsest saabumisest.

„Sul tuleb *beebi*, aga sa ei tea sittiagi enda eest hoolitsemisest. Niisiis, Mish ja mina kohtume sinuga kuue või seitsme paiku täna õhtul. Kõik, mis sa tegema pead, kõrgeauline, on leida meile kuskil tuba, kuuled mind?”

„Kõvasti ja selgelt, Heff,” laususin saatusele alistuvalt.

„Kus suunas me sõidame?”

Leidsin Theodore'i terrassilt. „Ma palun vabandust.”

„Pole vaja.”

„Vabandage, et ta helistas siia ja häiris teid. Ja kõige pärast.”

„Ei ole vaja, mu armas.”

„Nad on Davidi sõbrad, selgitasin ma. „David rääkis nendega eile õhtul ja sai midagi valesti aru ning sundis nad ähvardustega siia tulema. Nad saabuvad täna õhtul. Ma võtan oma asjad ja kolin hotelli tagasi.”

„Teie sõbrad on siin teretulnud.”

„Oh, te ei ütleks seda, kui oleksite neid kohanud.”

„Ma oleksin rõõmus.”

„Ma tean, et oleksite, aga nad on veider paar ja võibolla on parem, kui kohtun nendega üksi, ja teie tütar tuleb nagunii nädalalõpuks siia...”

„Elena...”

„Ma tean. Tõesti. Näeme paari päeva pärast, korras?”

Impulsi ajal kummardusin ettepoole ja suudlesin teda.

Heff ja Mish mürtsatasid hotelli varasel õhtutunnil. Äkilise põrgulärmi järgi, mida nad tekitasid selles väikeses seisvas vees, oleks võinud arvata, et nad langesid langevarjuga läbi katuseaugu. Nad on väikesed ja kleenukesed, aga nad näisid kiiresti kasvavat ja olid poolenisti võrreldavad iga teisega Sainte Cécile'is. Erinevalt Davidist lasi Heff rõõmsalt madam Guillot'l oma kotid üla-

korruale tirida. Ta põimis ühe käsivarre minu oma ümber, teise ümber Mishi käsivarre ja juhtis meid tillukesse baari.

„Okei, Elle. Sa oled endale pätsikese saanud. Miks sa Pariisis meile ei öelnud, et ootad beebit?”

„Ma ei tea seda.”

„Ma lihtsalt ei usu, et küpsetasid selle üksi. Las käia, Türk. Kuradi ahv.” Ta paiskas selle välja heakskiitvalt. „Kas ta teadis varem?”

„Muidugi teadis,” vastasin suureliselt. „Võib-olla arvasime, et see on eraasi.”

„Nojah. Meil Türkiga pole teineteise ees saladusi olnud.”

„Õnnelik sina. Ma soovin, et saaksin öelda sedasama.”

„Elena,” Mishi võttis mu käe. „David oli tõesti endast väljas, kui ta meiega rääkis. Ta oli sinu ja beebi pärast meeletu. Haiglast öeldi talle ainult, et sind kirjutati välja.”

„Minuga on korras. Mitu korda ma pean seda ütlema?”

Ta surus mu kätt. „Ja beebi?”

„Beebiga on ka korras. Ma lihtsalt...” Oleksin ma olnud Mishiga üksinda, tõenäoliselt andnuks talle üksikajalise ülevaate, aga Heffi ees ei tahtnud ma rääkida verejooksust. Nüüd ma usun, et hindasin Heffi ebaõiglaselt. „...tean, et on korras,” lõpetasin mannetult.

„Tänu jumalale!” pomises Mishi.

„Olgu kiidetud! Nüüd, daamid, kuhu me läheme õhtust sööma?”

Heff välistas hotellis õhtustamise. „Ei mingil juhul. Kui mind on vael ettekäändel siia kuradi maakolkasse veetud, siis tahan ma tõsiselt kohalikku sööki. Ma tahan

kõrgekaliibrilist kokandust. Ma tahan Michelin tähti...” Ta tõmbas oma tagataskust punase raamatu ja lehitses seda. „Ja juhtus just nii, et üks koht on üsna tee ääres. Esitame Türkile arve.”

„Oh, Heff, ma ei tea, kas mul on jaksu. Mul ei ole autot ega midagi ja ma kavatsesin tõesti varakult voodisse minna.”

Heff oli juba tellinud takso.

Nelikümmend viis minutit hiljem jõudsimme väikelinna elegantsesse restorani kuskil pärapõrgus. Peakelner krimpsutas põlglikult nina, kui meid ukselävel nägi. Moodustasime kirju kamba: Heff määratud khakivärvi puuvillariietes, ruuduline särgisaba pükstest väljas, Mishi džiinides, mina paelaga kinnitatud lühikestes pükstes, seljas üks Davidi särkidest; aga et oli kolmapäeva õhtu, siis oli iga külaline teretunud. Nende sallivus sai hästi tasutud. Heff hakkas kõvasti raha kulutama, nõudes, et me kõik peaksime sööma seitsmekäigulise *menu gastronomique*’i. Ta võttis selle, et ei peaks valima – nii tegid kogu valiku korraga. Tema seletuse järgi on see just nagu abiellumisotsus: kõrvaldab vajaduse valida, keda igaks ööks kutsuda, kellega koos süüa, kellele hundipassi anda, kellega keppimine lõpetada. Põmm! Üks otsus ja menüü lendas tagasi.

Sommelier* jagas peakelneri *halvakspanu*, kui Heff veinikaardi kõrvale heitis ja küsis pudeli igast maja veinist. „Valge ja punane?” küsis veinikelner, tema kulmud kadusid juustepiirdesse ja ninasõõrmed laienesid koos kõlas huulte vingutamise.

„Mida, vennas? Kas sa reedad mulle, et olete ehk saa-

* veinikelner (pr). Tlk.

nud spetsiaalse tellimise peale *rohelist* vein? Jaah, valge ja punane ja kui te saate roosat, siis me tahame ühe nendest ka. Heff puistas välja oma sigaretipaki ja pakkus mulle ning Mishile. Nagu nõiaväel ilmus lauale tuhatos ja Heff mõmises ning süütas sigareti. Tekkis närviline sekeldamine, kui meie klaasid eemaldati, teistega asendati ja hoolikalt kohale paigutati. Heff vehkis kelnereid eemale.

„Need sellid. Ma annan neile kuraditele jootraha, kui nad vaid lahkuksid ja jätaksid meid rahule.”

Läks aga hullemaks. Kui saabus toidu esimene käik, ümbritsesid meid kelnerid, kes eemaldasid taldrikuid katvaid suuri hõbekupleid. Meie vestlesime edasi ja üks kelneritest kõhatas oma kurku puhtaks. Heff jätkas rääkimist ja kõik kolm kelnerit kõhatasid üheaegselt. Heff laiutas pilkavas hämmelduses käsi. „Mis viga, mehed? Kui te kõik olete saanud nakkava kurguhaiguse, siis me oleksime tõeliselt tänulikud, kui te hoiaksite end meie taldrikutest eemal; kas te kuulete, mis ma räägin? Teate, te võite levitada *baktereid*.”

Heff manas näole hävitava ilme ja kolmest kelnerist kõige hallim kuulutas poollauldes: „*La mousse d'artichaut et de fromage de chèvre, sur un lit d'herbes fines.*”^{*} Nad tõstsid täiusliku ajastamisega taldrikutelt kaaned, tuues nähtavale helebeeži pudru väikesed püramiidid, mis ulpisid ererohelise vedeliku lombis.

„Kurat võtaks. See näeb välja nagu kutsika okse mürgiste jäätmete peal.” Heff lasi madalat vilet. Kelnerid olid lõpuks rahul ja kadusid säravate nägudega, nagu oleks šotlane nad naerma ajanud.

Võtsin kahvli ja vajutasin pakutavasse. „Kuidas David oli? Kas ta ütles, millal tagasi tuleb?”

^{*} Artišokikreem ja kitsejuust maitsetaimedel (pr). Tlk.

Heff avas oma suu ja Mishil hüüdis kiirustavalt vahele: „Temaga on korras. Ta on üldiselt väsinud, seal on praegu küllalt hull, aga temaga on kõik korras. Ta oli sinu pärast närvis, tagatipuks kõigele muule.”

Ma nägi neid tähendusrikast pilku vahetamas. „Mille muu tagatipuks?”

„Mitte midagi, Elena. Seal käib kõva nahutamine, tead ju? Me hoiatasime teda. Ta teadis, mis seal juhtub. Karm värk – mitte kõik ei tule sealsest jamast välja.”

„Aga kas temaga on kõik korras?”

Mishi noogutas kiiresti ja kummardas pea taldriku kohale. Heff hõõrus oma taldrikut leivakäntsakaga, siis lükkas selle poolenisti üle laua, peaaegu vastu küünalt, ja kõhatas. See kõha näis toovat tema seest üles kõik, ma ei pea silmas lima ega toidutükke kopsudest, kostis nii, nagu kerkiks üles ka see, mis oli tema sees allpool kõhtu.

„David sai pihta.”

Kui ma talle otsa vahtisin, süütas ta teise sigareti. Sai pihta. Mu pea ei töötanud. Sai pihta. Mida see tähendas? Klobiti? Tulistati? Kui ta oleks maha lastud, ei oleks ta helistanud.

„Pole põhjust muretsemiseks, Elle. Probleem ei olnud laskmises, tähendab, pole nii, et Türki poleks varem tulistatud, teda on tulistatud, aga seekord sai ta pihta.”

„Kas ta sai pihta?” Sel momendil pidi see tõesti rumalalt kõlama. Niimoodi ma ennast tundsingi. Rumalana ja külmana.

„Jeeh! Ta ei laskunud üksikasjadesse, aga vean kihla, et see juhtus lennujaama teel. Kuradi türklaste töö. Selle Sarajevo-raisaga on probleem – oma armsa persse äraviiamiseks on ainult see sitane lennujaama tee. Sul põle muud valikut.” Ta tõmbas sügavalt sigaretti, enne kui

end parandas. „Nagu ikka, muidugi, alati on sul valida – võid urgu pugeda mõnes keldris nagu rott ja loota, et nad lähevad selleks ajaks mujale mängima, kui leiad julguse välja roomata, *või* saad hoopis need kuradi türklased jooksmas panna.”

„Mis sa sellega mõtled, et teda tulistati?”

„Teda lihtsalt tulistati. Põmm. Jalga. Kõlab nagu õp-
peharjutus. See ei olnud isiklikult temale suunatud, Elle, nad ei püüdnud temast lahti saada, mitte isiklikult. Mõned ajakirjanikud on saanud oma osa, aga see tundus olevat risttuli. Paar molkest olid püssiga ning rahvas rü-
seles ümberringi ja kuulid pääsesid valla.”

Mishi püüdis võtta mu kätt, kuid ma kahmasin selle tagasi.

„Elena, temaga on korras. Ta ütles, et haav oli puhas. Tal vedas. Tal veab alati. Tema eest hoolitsetakse, seal on arstid... Ta on tõesti okei. Vaata. Heff ei oleks siin, kui Türk oleks raskesti haavatud. Ta läheks tema juurde.”

„Nagu mina ei läheks. Noh, see on kergendus.” Kui mulle siis oleks antud võimalus aega tagasi keerata ning mitte istuda selles restoranis, mitte olla rase ning mitte mingit tegemist teha David Turcaniga, siis ma, vannun jumala nimel, ma oleksin seda võimalust kasutanud. Ma olin vihast külm.

„Elena, mõned mehed suhtuvad pihta saamisesse, nagu oleks neile annetatud medal. Tõenäoliselt antakse talle see neetud medal või vähemalt mingi autasu. David naelutab selle seinale, ning kui laps suuremaks kasvab, saab ta seda kasutada nooleloopimise märklauaks. Türk oli palju rohkem endast väljas sinu pärast ja mis siin toimub kui enda pärast. Et see oli ta üks jalg, siis sitta kah, tal on neid ju kaks! Sellepärast olemegi saanud peaaegu kõike kaks tükki, et meil oleks tagavara. Noh, mitte päris kõike, ma ar-

van, sa oled nõuks võtnud päris hoolega seda teie *kuke-kest* silmas pidada, aga kõik muu, tead, mida ma mõtlen? Kas said aru, suhkrutükk, selles mäng seisnebki.”

„Mis mäng see on, Heff?”

„Õnneratas. Sitt, ma ei tea, vahest vene rulett. Küsimus ei ole selles, kas võidad või kaotad, tähtis on, kuidas seda mängu mängida. Jah, just! Võib-olla sarnaneb see rohkem pokkerile,” ta oli jälle hoos, jutt jooksis kergelt ja ohjeldamatult, „seitsme kaardi pokker, ühesilmne soldat lööb. See kõik on avalik. Ja kõik sügaval su südames.” Ta patsutas oma rinnataskut, kus ta alati hoidis väikest märkmikku ja sulepead. Lai irvitus ta näol pani mu käed kihelema.

„Nii et ei ole õnnelikke perekondi? Ei ole perekonna-
õnne?”

Heff vilistas läbi hammaste. „*Sii*-itt, Elena, ära nüüd ka kõike nurjatut ja vastikut minu kaela aja, mu tüdruk!”

Mehed saabusid uuesti oma kuplialuste taldrikutega ja ma istusin hambaid krigistades, kui nad seda katest vabastamise tseremooniat veelgi suurema pühalikkusega kordasid. Olin kaotanud söögiisu ja me olime alles teise käigu juures.

„Kas David ütles, millal ta tagasi tuleb?” kordasin ma.

„Tal ei ole niisugune positsioon, et anda hinnangulisi teateid saabumisaja kohta. Ta tuleb sealt ära, kui ta on terve ja valmis. Kui ta pakkus kümme päeva kuni kaks nädalat, siis on see optimistlik.”

Mulle ütles ta nädal kuni kümme päeva. „Ja kontakt-
numbrit ei ole?”

„Ma oleksin äärmiselt üllatunud, kui seal oleks rohkem kui üks telefon – Reuteril on satelliidiühendus, aga sina ei saa helistada. Sarajevo Holiday Inn pole teps mitte Dallase Hilton, saad aru?”

Ma sihtisin oma kahvliga Heffi rinda ja tonksasin seda just tema märkmikust allapoole.

„Heff, kui sa otsekohe ei pühi oma näolt seda eestkostjalikku naeratust ja ei lõpeta mind kohtlemast kui last ning ei jäta nende mõraste haletsusväärsete naljade rääkimist ja ei vasta tõsiselt mõnele minu küsimusele, siis ma tõotan jumala nimel, et vajutan selle kahvli otsu sinu ribide vahele, teen sinna suure augu ja rebin su kuradi südame paljaste kätega välja. Kas saad *minust* aru?”

Kelnerid olid parvena ümberringi, kobaras nagu rahulolematud kanapojad. Mishu oli vait, tema tumedad silmad pöördusid minult Heffi poole. Heff võttis õrnalt mu käe ja ma lasin kahvli lauale kukkuda. Ta rääkis vaikselt häälega, mida ma varem kunagi polnud kuulnud teda kasutamas. „Mul on tõesti kahju, suhkruterake. Ma soovin, et saaksin midagi teha, et sa enam ei kardaks, aga ei saa. Türk ei ole raskelt vigastatud – seda ma luban sulle. Kuid ta polnud päris enda moodi. Ta rääkis igasuguseid hulle asju sinu ja beebi kohta ja mida teha, kui ta tagasi ei tule. Ainus arusaadav asi oli see, et ta tahtis, et tuleksime siia ja teeksime kindlaks, kas sinuga on okei. Ma käskisin tal oma perse siia tagasi tuua ja sinu eest ise hoolitseda, ning ta vastas, et tõenäoliselt ei saa ta sealt mõne aja jooksul veel ära tulla.” Mishu raputas oma pead kurvalt küljelt küljele, väike kulmukortsutus vedas vao ta otsmikule. „Arutasime Mishiga kogu tee siia ja leppisime kokku, et ei räägi sulle tema pihta tulistamisest. Kuid mina arvan, et on parem, kui sa tead. On ainult üks asi, mida sa saad teha...”

„Mida? Kas lähen Sarajevosse ja vean ta sealt tagudes ja kriisates välja?”

„Ei, küllapai. Ei ole mingit moodust, kuidas sa sinna saaksid, ja mitte mingit kasu, see oleks kindel viis tema

tapmiseks. Ainus asi, mida saad teha, on lasta mingil agentuuril talle teade saata, et sinuga on okei. Siis ütle endale, et ta tuleb tagasi, istu kindlalt ja söö tugevasti.”

Ma ei usu, et keegi meist seda kahe-tärni lõunat eriti söi. Tean, et see tõukas mind tõsisest restoranidest terveks eluks eemale. Tean ka, et jõin seal palju, kaugelt enam, kui sooviksin tunnistada halvakspanevatele täiskarsketele rasedatele sõbrataridele, ämmaemandate seltskonnale või Miriam Hiltoni taolistele daamidele, kuid ma lõin käega. Ma kuulsin oma mälus katkeid häälest, mis olid peamiselt Davidi omad, või vähemalt oli tema hääle kõige valjem ja tugevam, ning rõhutas, et temaga läheb kõik hästi, et ta tuleb tagasi, sest ta tunneb seda oma kontides. Tagaplaanil kuulsin Theodore'i ütlemas, et hind, mida mina maksan, ei tule Davidi arvelt. Veider, oli ka kolmas hääle. Claire Babington rääkis, et mõnikord on tehingute tegemine viga – mõnikord, kui sa lubad ükskõik mida oma mehe päästmise eest, on kaup tegelikult lõks: sa saad ta tagasi küll, aga mitte sellisena, nagu sa ootasid.

Läksime tagasi hotelli ja ma heitsin kohe magama. Mingeid sõnumeid ei olnud. Jälle nägin unes, nagu oleksin kodus, välja arvatud, et see ei olnud kodu. Nägin unes, et olin vanematega mingis imelikus metallhoones, mis sarnanes angaariga. Ma kõnelesin igaühele, et kõik saab korda, aga ma ei suutnud aru saada, mis oli valesti. Seal see oli – hädadoht ja hirm, kuid ma ei suutnud neid määratleda ja keegi ei öelnud mulle midagi. Tean ainult, et mu isa valas pisaraid, ja ma polnud elu seeski teda nutmas näinud; ning see hääle oli nii imelik, et ruttasin kohe tema juurde ja tagusin teda seljale, nagu oleks ta lämbumas, kuigi teadsin, et ta ei ole. Isa nuuksus. Ärkasin pimedas üles ning mu padi ja põsed olid pisaratest märjad.

Raske pommitaja nina kaldus 45 kraadi, kui nad pikeerivalt pommitades allapoole söötsid. Pommitati lennuvälja ja lendur ei vähendanud laskumisel kiirust kuni viimase hetkeni, enne kui purustav löök võiks rattaid tabada. Rühm sõjaväe transpordilennukeid, mida kasutati ÜRO õhusilla jaoks, oli pressikorpusele tuntud kui Võib-olla Lennuliinid: võib-olla jõuad sinna, võib-olla mitte.

„Kus su jakk on?” nõudis temalt piloot.

Kaitsejakid ei paista ohutule maandumisele eriti kaasa aitavat. Lendur ise kandis uhkeldavalt metallplaatidega jakki, kindaid, kaitseprille, langevarju, hapnikumaski ja kiivrit. David küünitas jalgade juurde ja pani jaki selga. Kaitsmisvõimalustesse suhtus ta alati mõistlikult; enne Londonist lahkumist oli ta investeerinud uude 305 pealisvesti, mis polnud just tipptase, kuid korralik keskmine töö. Kaupmees oli nõustunud, et tema vana vest on „näinud elu natuke liiga palju”, mis oli selle kohta hästi öeldud.

David jooksis kiiurakil juhtimistorni poole. Osavus ja kiirus olid tema ametis hinnas, aga kogukus oli puuduseks. Ega kuus jalga kolm tolli pikk mees ei jää kahe silma vahele ükskõik, kui madalale ta kummardab. Oli möödunud ainult kaksteist tundi sellest, kui ta jättis Elena Marais'sse istuma. Igas reisijärgus, Marais'st de Gaulle'i, Pariisist Zagrebi, Zagrebist Sarajevosse oli ta enast tundnud järjest paremas vormis ja erksamana; talle meeldis ronida lennukitesse ja sealt välja, igal maandumisel tunda õhus erinevat lõhna. Lennuväli lõmitas nagu väike loom Bosnia ja Serbia rindejoone vahel; siin lõhnas suitsuta püssirohu järele. Juhtimistorn nägi välja nagu pahura viieaastase lego-mudel. David leidis seest kaks meest, kes püüdsid anda lennukitele maandumisjuhiseid, lõpetades samal ajal kaardimängu. Nende pea kohal rippus silt, kust võis lugeda: „Siin töötamiseks ei pea sa olema hull, kuid see aitab.” Ruum meenutas Davidile

New Jersey kokkuklopsitud gaasijaama. Ta pildistas seda, lobises pisut meestega ja läks otsima sõidukit, mis viiks ta linna. Angaari seina vastu toetus jäigalt üks keha. Naisterahva erksavärviline rätik oli sel korralikult ümber pea seotud; siiski ei pannud keegi seda eriti tähele. Ehk oli see juba päevi seal, oodates transporti nagu teisedki. David tõstis rätikunurga üles ja silmitses rahulikult seda, mis oli järele jäänud mehe peast. Ta ei teinud pilti.

Küllap oli olnud fotograafe, kes seda surnukeha pildistasid, kui see lamas, oli teisi, kes võib-olla sättisid liikmete asendit, võtsid ära rätiku, et oleks näha see, mis oli ainult pool nägu, lükkasid käsivarre tahapoole, et paljastada auku külje sees. David polnud kunagi tundnud surma ja vigastuste ees vastikust, aga ta ei pidanud midagi ka laipade kallal surkimisest. Ta ei mõelnud oma ümbuskonnast kui sõja või tapluse tsoonidest või jõledusi peitvatest haudadest – ta mõtles sellest kui ellujäämise piirkonnast nii enda kui ka inimeste jaoks, keda ta seal pildistas, ning eelkõige huvitas teda see, kuidas inimesed ellu jäävad, mitte, kuidas nad surevad. Iga vaatepilt ja heli kandis endas õpetust. Sa pidid meelde jätma kõik, mida sa kunagi ellujäämise teel õppisid, ja sa pidid õppima kohalikelt, üle võtma uued, igale paigale eriomased trikid. Vietnami veteran ei olnud veteran Zaire'is või Sarajevos. Ta oli algaja ja tal tuli väga lühikese aja jooksul palju õppida. Mõned õpetused rändasid ühest paigast teise: niipea kui tõstad jala oma hotellituppa, teibi aknad kinni, kui toal ikka on aknaid. Maga, rihmaga kinnitatud taskulamp käes. Saapad pane voodi kõrvale või maga nendega. Pead teadma, kuidas kausitäie veega terve päev läbi ajada. Kui lähed läbi kontrollpunkti, tee kindlaks, kas sulle anti õige, ajakirjaniku pass – juhuslikult tagasi antud vale pass võib tähendada enesetapjalikku viga. Sa ei tohi sõita autos koos inimestega, keda sa ei tunne, isegi mitte teiste ajakirjanikega; iga kaaslane peab olema usal-

datav, vähemalt ettearvatav. Pead olema kindel, et su agentuur ja veregrupp on selgelt kirjutatud su vesti või jaki välisele küljele. Eelkõige, liigu kiiresti, aga mitte liiga kiiresti, et suudaksid siiski keskenduda.

Sõidul Sarajevosse jagas David Punase Risti autot ühe laibaga; autojuht lasi ta enne surnukambrisse minemist Holiday Inni juures välja. Olles kord juba Sarajevos, lõppesid viimased etapid tema kameeleoniks muutumise protsessist, millele ta oli lootnud. Ta tundis enamikku hotellis viibivatest inimestest ja teadis, mida küsida. Holiday Inn seisis ruudukujulisena Snaiperite alleel; hoone lõunapoolne fassaad oli pööratud näoga vastu serblasi ning inimestest tühi. Põhjapoolne külg oli suhteliselt turvaline, kuid täiesti täis. David sai läanetiivas kolmanda korruse toa ning võttis välja maskeerimisteibi. Siis külastas ta Reutersi kontorit viiendal korrusel, tegi kindlaks kõnehinnad, vestles lõunasöögi ajal pika ühislaua ääres vanade sõpradega, jageles tõlgi leidmisel ja läks siis välja tööle. Ainus, mis teda üllatas: ta mõtted pöördusid alatasa Elena juurde.

Kolm päeva pärast saabumist rikkus David üht oma reeglitest ja helistas Elenale. Ta tundis vastupandamatut nälga kuulda, kuidas katkeb Elena hääl, kui ta teda telefonis kuuleb, ja kuidas naine teda isekuse pärast pragab, et ta nii vara üles aeti... Sel õhtul oli ta oma toast jälginud väga rasedat naist jooksmas üle Snaiperite allee, ühe käega vedas too väikest tüdrukut, lükates teda kord ette, kord taha, tõukas vastu seina, muutis kogu aeg tüdruku asupaika; teist, kõhna, käevõruga kätt hoidis ta kaitsvalt üle kõhu. David oli läinud otsekohe viiendale korrusele Butchi juurde ja leppinud kokku telefonikõne suhtes. Kui ta rääkis madam Guillot'ga, alustas ta kauplemist; kui ta rääkis Cahors'i haiglaõega, otsustas ta, et kui jumal on üldse olemas, siis temaga, Davidiga, ei ole tol mingit pistmist. Selleks korraks olid tehingud läbi. Ta ei suutnud

mõelda ja ei saanud istuda, kuid püüdis siiski mõelda. Ta tahtis kogu aeg liikuda, minna lennukisse, tulla lennukist ära, vahetada filmi, panna negatiividele pealkirjad, jõuda lennukile, jõuda lennukile...

Järgmisel hommikul oli ta ikka veel liikvel. Selleks ajaks oli talle selgeks saanud, et mingeid tehinguid ei tule. Kakskümmend neli tundi hiljem istus ta moslemite juhi väikeses korteris ja tegi pilte. Mees oli nii kindel oma peagi saabuvas surmas, et andis Davidile enda trükitud nekroloogi ja palus selle Londoni Times'i toimetada. David pistis kirjutise vestitaskusse, mõeldes „ah, kindlasti... justkui Times kavatseks hakata avaldama mingite kolmekümneaastaste nimetute bosnialaste nekrolooge?” Ta teadis, et pigem võib tema enne kohalikku moslemit surma saada, võib-olla isegi sada korda enne. David soovis, et ilmas poleks ühtki hinge, isegi mitte koera, kellest ta hooliks, või kes hooliks temast. Omaenda surma küsimusega ta ei tegelnud; see ei tundunud olevat aja õige kasutamine. Samuti ei muretsenud ta liigselt, kuidas Elena ja beebi ilma temata hakkama saavad; nad lepiwad olukorraga, kohanevad tingimustega nagu kõik teisedki. Ta lihtsalt ei suutnud end seada silm silma vastu mõttega, mida ta tunneks ilma nendeta. Sel õhtul uuris ta moslemi pere sõjasaagiks saadud maja, jälgides pisiasjadeni nende pereelu, ka tarbetuks osutunud, ebaolulisteks peetud asju, nagu fotod, väike nukk, nahast rahakott... Kui ta sel õhtul Holiday Inni tagasi jõudis, läks ta voodisse punapäise AP reporteriga, keda hüüti Mickey'ks. Nad olid neli aastat tagasi maganud koos ühes teises kohas, nende armatsemist saatsid kahuripaukude ja pommitamise helid. Mickey orgasm tugevnes veelgi, kui ta jämedatoimelistel linadel nägi verd.

Pressikorpuses kehtis reegel, mida igaüks teadis: kõigist kõige hirmutavam aeg saabub siis, kui sa enam ei

karda. Davidil oli kombeks seda uutele poistele ölle juures öelda, et lasta neil pettumuste korral end lihtsalt pa-remini tunda, aga tema enda jaoks ei tähendanud see tegelikult kunagi midagi. Ta ei olnud varem ilmaski kartnud, isegi kui teda oli tulistatud. Siis aga leidis ta end pil-distamas naisi, imeilusaid püstitäiseid naisi, ning ta kartis nende pärast. Neile oli omane naiselik, saladuslik tõsidus, ja David sai aru, et juhul, kui ta läheks neile järele, eksiks ta sootuks selles tõeliselt keerulises labüürindis, kus nemad kiiresti ja kergelt liikusid. Teda šokeeris armastus, mida ta tundis naiste ja laste vastu, ning mis nende väär-rikuse tõttu vallutas ta vastupandamatult. David võttis endale kohustuse elada oma elu nende eluga nii sarnaselt, kui ta vähegi saab. Ta seisis koos naistega leivasabas, kuigi hotellis ei olnud toidunappust, ta jooksis, kui nemad jooksid, ja sõitis nendega koos ning rääkis nendega kogu aeg. Mõnikord ei kandnud ta kaitsejaki, sest kartis tekitada liiga suurt distantssi enda ja nende vahel. Samuti oli ta ebausklik: kord juba pihta saanud, ei mõtelnud ta end uuesti tänaval tulistada lasta. Nagu ei kunagi varem tundis ta nõudlikku kirge oma füüsilise vormi täiustamise vastu, aga ta soovis oodata õiget momenti – tal oli kindel nõu sinna jääda, kuni see moment kätte jõuab.

Hirm andis talle energiat. Linna lähema ümbruse kohta kuulnud loo uurimiseks pidas ta BBC-ga läbirääkimisi Land Roveri laenamise üle, tingimuseks oli reporteri ja tõlgi kaasa võtmine. David teadis hotelli maa-aluse garaaži väljasõiduteed, see suundus otse Serbia snaiperite poole, kes hoidsid väljapääsu sihikul. Ta roomas autoga esimesele kaldteele, andis kõvasti gaasi, auto sööstis kummide vilinal paigast, ümberringi aga vihisesid kuulid. David tegi pildid, mida oli tahtnud, ning videovikis sõitsid nad läbi inimtühja maa tagasi, mäest alla linna poole. Teda oli selle tee kohta hästi instrueeritud. Tee oli mõlema – nii Serbia kui Bosnia snaiperite märklaud, mõ-

ned neist olid varustatud õhutorjereelvadega, teised tanki-tõrjekahuritega, mis ei arvestanud BBC investeeringut auto kuulikindlasse pleksiklaasi. Ainus võimalus oli sõita suure kiirusega, nii kiiresti, et nad ei suuda sind sihikule võtta, kuigi sul on halvem kui kalal ämbriks – valge auto kõrbenud mägimaastiku taustal. Kaks kuuli tulid läbi tuuleklaasi, üks neist tabas reporteri kätt. Teine kuul tungis läbi kõrvalakna. Tee oli mõlemalt poolt mineeritud. Davidit oli hoiatatud kurvi eest, kus mehed olid tee otse miiniväljale suunanud. Reporter tahtis autost välja viskuda ja võtta oma saatuse vastu teel, kus ta võis vähemalt saada rahulduse teadmisest, et lõpp tuleb kohe. David sai aru, mida teine tundis. Ta mõtles Elena ja oma lapse peale ja palvetas, et nad mõlemad oleksid elus. Kurvi sisse sõites lülitas ta esimese käigu sisse ja prantsas jala gaasipedaalile.

Viieteistkümmnes peatükk

Kui telefon helises, viskusin vastamiseks kiiresti üle voodi, lootes, et see on David. Oli mu ema.

„Oh, *Emm!*” Puhkesin pisaratesse. „Ema, ma ei oska sulle öelda, kui hea on kuulda sinu häält.”

„Taeva nimel! Elena, mis lahti on?” Hääl oli pingul ja kannatamatu, aga see oli tema oma ja järgmine Davidi järel, keda kõige rohkem tahtsin kuulda.

„See on lihtsalt kohutav. Davidit tulistati ja ma ei tea isegi, kus põrgus ta on ja millal tagasi tuleb... *Kui* ta tuleb tagasi.” Tõmbasin nii palju ninaga, et pidin seda lõpuks varrukaga pühkima. Hea oli, et ema ei näinud, mis ma tegin.

„Ma tulen üles.”

„Mis?” Ma istusin voodi peale.

„Ma olen vestibüülis, Elena.”

Kaks minutit hiljem tormas ema tuppa ja haaras mind käte vahele. Kui ta mind enda vastas hoidis, tundsin sooja, endasse neelavat pehmust ja hingasin sisse tema puudri lõhna ning nuuksudes tahtsin ainult, et saaksin alatiseks ema sülelusse jääda.

Ta muutus ebaharilikult toimekaks. Kloppis patju, silus linasid, tõmbas teki üles ja tellis hommikueine nii õudselt jubedas prantsuse keeles, et ma ei suutnud pisaratele vaatamata naermisest hoiduda. Siis võttis ta tooli

ja istus voodi kõrvale. „Nüüd. Tähtsamad asjad algul. Mida sa sellega mõtled, et Davidit tulistati?”

„Steve Heffner ütles mulle eile. Ta rääkis, et Davidiga on kõik korras. Steve oli temaga kõnelnud.”

„Meie rääkisime ka. Ta ei saa olla surnud. Praegu. Miks sina haiglas olid?”

„Mul hakkas ühel öösel verejooks. Läksin paanikasse, verd ei olnud eriti palju, aga see ei jäänud järele. Ma arvasin, et rasedus katkeb. Hotellist kutsuti arst ja too viis mind haiglasse. Järgmisel päeval tehti uuringud, ja et kõik oli korras, siis lasid nad mu minema. Rumalasti kukkus välja. *Mina* olin rumal, sest ma kartsin.”

„Aga kas sul ei tulnud mõttesse mulle helistada?”

„Oh, emm, ära ole selline. See oli keset ööd, mida sa oleksid saanud teha? Ma olin heades kätes, ei olnud põhjust sulle helistada.”

„Kas isegi siis mitte, kui sa haiglast välja tulid?”

„Ei. Selleks ajaks ma teadsin, et kõik on okei, olin olnud ülearu närvis.”

„Ei, sa ei olnud. Vähemalt sul oli taipu kutsuda arst. Kui mitte mind.”

„Ma ei tahtnud, et sa ilma põhjusega muretsed, ja kui ma *oleksin* sulle helistanud, siis oleksid sa kohe närvi läinud ja siin ilmaasjata tohtus paanikas olnud.” Ema tõusis püsti ja läks akna juurde kardinaid eest tõmbama. Kui ta ümber pööras, võisin näha, kui kahvatu ja vaevatud ta oli. Ta paistis nüüd palju vanem kui meie viimasel kohtumisel. „Täpselt seda *oleksid* sa teinud. Sellepärast oli mul õigus mitte helistada.”

„Ma ei hooli sellest, kas sul oli õigus või mitte, Elena. Kas sul ei tulnud pähe, mida su isa ja mina võisime tunda, kui kuulsime, et oled haiglas kuskil Prantsusmaal, üksinda, ja me ei teadnud, mis viga?”

„Kes teile rääkis?” küsisin vaikselt. „Kas Theodore Hamilton?”

„Theodore?” Teda hämmastas see oletus. „Ei, David. Ta helistas meile kohutavas seisundis. Ta ei maininud, et teda oli tulistatud. Sa olid olnud mingis Cahors'i haiglas, kuid talle ei öeldud, miks, ja et sa oled kadunud. Siis ühendus katkes. Olin kindel, et sul oli autoavarii. Olin täiesti kindel. Kas sa isegi nüüd ei *hakka* ette kujutama? Kas see jõuab lõpuks su pähe? Ma soovin väga, et sa mõtleksid vahetevahel teiste inimeste peale, Elena.” Ta silmad välkusid.

Veeretasin end teisele poole voodit ja keerasin talle tuseselt selja.

„Minul ei ole kunagi õigus, eks ole, ema? Kui ma oleksin sulle rääkinud, mis juhtus, oleksid sa sattunud pabinasse, ning ma ei tea siiani, kas sa mitte ei pabista mitme inimese eest. Pole minu süü, et David teile helistas.”

„Jah, on. Tal vaesel mehel oli absoluutselt õigus helistada. Kui sa oleksid tegutsenud pisut vastutustundlikumalt, kui sa oleksid jäänud koju ja hoolitsenud enda eest, nagu ma palusin, siis poleks midagi taolist juhtunud. Mis sa arvad, mida David tunneb? Ma olen olnud kakskümmend neli tundi mure tõttu nagu arust ära, rääkimata su vaesest isast. Kas sa tema peale mõtlesid? Ta ei tea siiani, kas sinuga on kõik korras, isegi mitte, kas minuga on korras. Pidime leidma lennu Toulouse'i ning su isa käis mulle peale, et ta tuleb kaasa, aga ma ei saanud teda lasta, sest ma tean, et ta ei ole võimeline toime tulema, kui sinuga midagi tõsiselt lahti on. See oli algusest lõpuni õudusunenägu. Meil polnud mingit võimalust sinu juurde tulla, mingit võimalust Davidiga ühendust võtta, Charlie lahkus Pariisist, ja just nagu sinul, ei olnud ka temal viisakust meile teatada, kus ta on.”

„Kui sa oled *nii* mures isa tunnete pärast, miks sa siis

ei helista talle ja ei ütle, et kõik on korras, ja ei lõpeta mu noomimist, nagu oleksin viieaastane?”

„Sest ma ei tea, kas kõik *on* korras,” nähvas ema. „Ma ootan siiani, mida sul on öelda...”

„Enesekaitseks?” lõpetasin ma tema eest. „Ema, ma ei ole laps. Olen kolmekümne ühe aastane. Küllalt vana, et ise otsustada. Kui kuulsin telefonis su häält, olin nii *õnnelik*, et sa siin oled, aga sa tungisid siia ja hakkasid mind hurjutama, nagu oleksin ma jätnud tagaukse rõövlitele avatuks, kuigi lubasin selle lukustada, või midagi taolist. Ma soovin, et sa poleks tulnud. Jumal küll. Ma soovin, et isa *oleks* – ta ei reageeri kunagi niimoodi. Miks sa ei tunnistata, et see on *minu* elu, ja ei toeta mind ning ei lõpeta rääkimast, mida ma valesti teen? Raisk, ma tahan öelda, ema, mis sa arvad, kuidas ma ennast just praegu tunnen?”

„Ei ole põhjust kasutada niisugust räpast keelt...”

„Oh raisk, raisk, RAISK!”

Uksele koputati. Ma matsin pea patja. Guillot'de tütar pidi olema kuulnud mu vandumist, aga ta sisenes tuppa selg ees ja, heitmata pilkugi mulle või mu emale, asetaskandiku tualettlauale ning libises toast. Risti üle kandiku lebas suur kimp lilli. Ema võttis need kätte.

„Oh, kristus, ema, ega sa ei helistanud talle, ega ju? Ega sa ei öelnud talle, et tuled? Kas just sellepärast ta saatiski sulle lilled?”

Ema seisis keset tuba, silmitsedes lillekimpu oma käes, ning ei vastanud. Ta pilgutas kiiresti mitu korda silmi, enne kui lilled voodile asetaskandiku juurde tagasi läks. Lillede juures oli Theodore'ilt kaart: *Elena, loodan, et need muudavad heledamaks Su toa ja Sa tuled minuga hüvasti jätma, enne kui Te Davidiga Sainte Cécile'ist lahkute. Theodore.*

Oleksin pidanud kohe ema ees vabandama, aga ma ei

olnud piisavalt suuremeelne; ja sel ajal, kui mulle koitis, et mul polnud õigus, jäi ikka tilluke võimalus, et seda au tuleks temaga jagada. „Kas sa kavatsed teda vaatama minna, nüüd kui sa siin oled? Võiksid minna küll. Vean kihla, et see oli su siia tuleku tõeline põhjus.”

Ema pöördus näoga minu poole ja nüüd jooksid pisarad aeglaselt mööda ta põski alla. „Ma ei saa aru, kuidas sa võid olla nii õel. Ühel päeval, Elena, ühel päeval mõistad sa ehk natuke, aga just nüüd...” Tal jäi hing kinni ning kui ma tekid tohutu kahetsusega kõrvale lükkasin, oli ta juba minu kõrval voodis ja me kallistasime ja rääkisime ühekorraga.

„...mul on nii kahju, emm, nii kahju, see oli nii kohutav.”

„...ma saan aru, kallis, aga nüüd on kõik korras, kõik on hästi, ma olen siin, kullake.”

„...ma ei kavatsenud olla kohutav, ma olin väga hirmunud. Ma armastan sind nii väga, ma ei tahtnud sulle haiget teha.”

„...ma tean. Kuss nüüd, kallis tüdruk, sa oled alati mu beebi, mitte miski ei muuda seda mitte kunagi, maailmas ei ole midagi tähtsamat, kui et sul oleks hea. Mitte midagi tähtsamat üldse.”

Pärast suurt ninanuuskamist jagasime hommikueinet ja ema kuulas, mida rääkisin Davidist ja mida Heff oli kõnelnud. „Peaasi, sa tead, et ta pole raskelt vigastatud.”

„Ma ei usu teda päris. David võib seda mitte öelda. Mida ta teile rääkis?”

„Mitte midagi. Me peaaegu ei andnudki talle võimalust rääkida, ja ta ei ole kõige esiletükkivam mees.”

„Sa võid seda veel kord öelda.”

„Elena, kas laps on midagi muutnud sinu ja Davidi vahel? Kas teil omavahel on kõik ikka korras?”

„Laps pole midagi eriti muutnud. Ma mõtlesin, et võib-olla paneb isadus teda endasse teistmoodi suhtuma, aga ma ei usu, et ta on üldse selle peale mõelnud.”

„David on mees, kes oma südant keelel ei kannu, eks ole, kullake? Ja lapse omamine ei saa meest *muuta*, kallis, see lihtsalt toob välja, mis iganes temas juba on. Sinu isa oli alati kena mees – mu jumal, *Ben*! Ma pean otsekohe helistama. Ta muretseb end haigeks.”

Rääkisin isaga lühidalt. Kuuldes tema hääles kergendustunnet, tahtsin uuesti nutta, aga just siis, kui ta hääle katkes, kõhatas ta kurgu puhtaks ja ütles: „Nüüd, tüdrukud, kandke teineteise eest hoolt. Ärge te siis mõlemad liiga palju ringi uidake ja, Elena kallis, *püüa* ema kauplustest eemal hoida. Ta on pealaest jalataldadeni krediitkaartidega relvastatud ja väga ohtlik...” Emaga rääkis ta pikemalt ja kuigi ma ei kuulnud, mida ta kõneles, nägin ema silmi naermas, ning kui ta toru ära pani, särased need uuesti.

„Rumal vana narr,” lausus ta tohutu õrnusega.

„Mida ta ütles?”

„Ta käskis mul sind välja viia ja panna pisut liha su kontidele ning osta tema eest meile kummalegi kingitus ning siis koju kiirustada, sest...”

„Sest?”

„Oh, sest ta väidab silmakirjalikult, et ta tunneb end ilma minuta üksildasena. Rumal vana narr.”

„Ma olen nii kade. Ausalt, ma arvan, et David ei tunne minust kunagi puudust.”

„Rumalus.”

„Ta kindlasti ei tunnistaks seda. Isa räägib alati, kui väga ta sind armastab.”

„Ei ole ühtegi täiuslikku meest ega naist, kallis. Kõik, mis sa tema saad, on hinnata tähtsaid asju. Võib-olla pole David sentimentaalne, aga tal on välja panna palju oluli-

semaid omadusi, ja sinu jaoks on ta õige mees. Sa tunnendeda küllalt kaua, et kuulda, mida ta ei ütle." Ta patsutas mu põske. „Sa oled liiga tõrges, et kuulda. Ja mis puutub isasse, siis ei ole ta sugugi alati nii armastav. Sa oleksid pidanud viimane kord seal olema, kui ta nägi mu Amexi arvet."

„David ei sosista mulle kunagi õrnu sõnu..." sõnasin ebaõiglaselt.

„Ma tahan öelda, et arvesse võttes, kus David praegu on, tegi ta määratud pingutusi, et teada saada, kas sinuga on kõik korras ja kas sinu eest hoolitsetakse. Sellest peab palju enam pidama kui õrnadest sõnadest. David armastab sind kirglikult."

„Miks ta siis seda ei ütle?"

„Võib-olla ta ütleb. Aga teod..."

„... kõnelevad rohkem kui sõnad," ütlesin talle naeratades.

Ema võttis käekotist puudritoosi ja huulepulga ning hakkas huuli värvima, vedades neid nagu moonutades tugevasti vastu hambaid. Väikese tüdrukuna olin sellest rituaalist lummatud. Ma mõtlesin, et see on midagi ainulaadset, ainult temale omast. Kui ma märkasin teisi naisi tegemas sedasama televiisoris või päris elus, uskusin, et nad matkivad teda.

„Kallis, sa võiksid minna duši alla ja siis lähme ostusid tegema ja täitma sinu isa käsku."

Läbi veesolina teatasin talle halva uudise, et Sainte Cécile'is tegelikult pole käepärast mingeid poode, mida ta võiks pidada ahvatlevateks.

„Seal peab midagi ju olema!" hüüdis ta.

„Ei midagi muud kui baar ja pagar."

„Lähme vähemalt *vaatama*. Võib-olla oled sa midagi silmapaari vahele jätnud."

Kui ma vannitoast väljusin, oli ta peegli ees, kummardades selle lähedale ja uuris oma nägu.

„Emm, tõsiselt, kas sa ei tahaks minna Theodore'i külastama? Talle meeldiks sind näha."

Ta patsutas juuksed siledaks. „Ei, kallis, see ei oleks arukas. Muuseas," ta silus oma kulmu, „ma olen liiga edev."

Jätsin teate Heffile ja Mishile, kelle uksele oli keskpäeval kinnitatud suur silt MITTE SEGADA, ja niipea kui olin pannud ema uskuma, et kümne miili ulatuses ei ole ühtki poodi, valisime hotelli restoranis eraldi seisva laua. Ma tahtsin temaga üksi olla ning ma ei oleks suutnud välja kannatada Heffi ainulaadset viisi avaldada oma südamlikkust. Lõunasöögi ajal pidas mu ema end tütarlapselikult ülal. Härra Guillot flirtis temaga pööraselt, kuigi ta pidi olema emast oma kümme või kakskümmend aastat noorem, mida ema talle ka ütles. Härra Guillot keelitas ema võtma kuninglikku kir'i ja tõi meile maja arvel pudeli veini. Sukeldusin vaheldumisi ühest tundest teise: kord lõunastasin emaga, siis jälle sõbraga oma cakaaslaste hulgast. Ema-tütrel liinil pöördus meie vestlus ikka Davidile, siis uuesti mujale, sarnaselt dieedil olevale naisele, kes avab ja suleb külmkapi ust.

„Mis siis, kui ta ei tule Sarajevost tagasi, ema?" Seda ütlesin vist igal soigumisel.

„Ta tuleb," vastas ema lihtsalt. „Ta tuleb, kui saab, ja kui ta on oma töö lõpetanud. Sina pead vaid natuke kõvemini uskuma, Elena."

„Mis siis, kui ta on raskelt vigastatud?"

„Ta ei ole. Sa teaksid, kui ta oleks. Usu. Lihtsalt mõtle positiivselt ja püüa mitte nii palju muretseda. Ära sellest kogu aeg mõtle."

„Mis siis, kui ta mind tõeliselt ei armasta? Mis siis, kui ta ei taha minuga koos olla?"

„Ma tean, et ta tahab. Oma töö armastamine ei tähenda, et ta sind ei armasta. Ma olen kindel, et ta armastab. Aga kui ta ei armasta,” lõpetas ta asjalikult, „siis sa lihtsalt pead seda arvestama.”

Märksa mugavam oli vältida juttu Davidist ja rääkida meestest üldiselt.

„Kui sa noor olid, kuidas sa aru said, et mõni mees sulle tõeliselt meeldib?”

„Kuidas naine sellest üldse aru saab? Instinkt. Tead, kallid, ma ei ole *eelajalooline*, kuigi näen nii välja. Kurameerimine ei olegi nii väga muutunud.”

„Ma ei mõelnud seda. Pean silmas, kas oli mingeid tunnusjooni, mida sa otsisid enda jaoks täiuslikus mehes? Nagu silmad? Või,” ma tasandasin häält, „ma ei tea, kas *tagumik* või midagi muud?”

Ta hakkas naerma. „Ma ei mäleta, et oleksin hinnanud meest tema taguotsa järgi, ei. Ma oletan, et silmad olid alati tähtsad. Ja hää. Ükskõik kui palju Ameerika poisid mulle ka meeldisid, ükskõik kui lähedasena nad tundusid, oli inglise aktsent see, mille õnge ma jäin, mis pani mind enda järgi joonduma, ja mis kaotas põhja mu jalge alt. Kairo kõige rahvarohkemas baaris võisid kuulda neid ilusaid hääli üle ruumi. On midagi erilist viisis, kuidas inglase ütleb *darling* – millal iganes su isa niimoodi ütleb, ikka käib värin üle mu naha.”

„Mulle meeldib ameerika *darlin* kaugelt enam kui vana jäik mokaotsast *dahling*.”

Mõned minutid harjutasime erinevaid aktsente ja parandasime teineteise intonatsiooni.

„Asi on selles, et ma tegin vea, kasvatades sind Inglismaal. Kui sa oleksid Ühendriikides üles kasvanud, siis tunneksid samamoodi kui mina.”

„Mis veel?”

„Las ma mõtlen...Mulle meeldisid alati suured mehed: pikad, laiaõlgised, kes panid mind ennast väiksena tundma. Mulle ei meeldi nood kõhetud, kõhnad ning kondised väikesed poisid – poisinõlgid, nagu sinu isa neid kutsus. Isa, Theodore, David – kõik on suured mehed, on ikka midagi, kuhu käed ümber panna. Mehed mundris. Intelligentsed, haritud mehed. Mehed nagu sinu isa, kui aus olla. Ta oli alati mu unistuste mees. On ikka, kui ta end kõige viisakamalt ülal ei peagi.”

„Aga kuidas sa teadsid, kas nad on...” Ükskõik kui lähedasena ma end emaga tundsin, ei suutnud ma talle öelda „voodis head”. Mitte sellepärast, et ma oleksin häbenenud, või et ta poleks teadnud. Kahtlemata oli ta naine, kes kütkestas paljusid mehi tema ajal (tema ajal? Kui emal oli tema aeg, millal on siis minu aeg – või, jumal küll, on see juba möödas?), aga ma ei suutnud seda ikka välja öelda.

„Kas sa mõtled seksi? Pole vaja minna mehega voodisse, et aru saada, kas te seksuaalselt sobite. Minu kurameerimised olid leebemal, muretumal ajal, kui ei eeldatud, et pead kohe mehega magama, niipea kui teda kohutad. Mis ei tähenda, et selle peale meelsasti ei mõeldud. Emake Loodus oli siis just niisama aktiivne kui nüüd. Aga oli teisi viise...”

„Suudlemine?”

„Aitab kindlasti, aga ma ei mõelnud seda. Ma mõtlesin tantsimist.” Ta silmad olid täiesti mahedad ja unistavad ning ta näol oli niisugune vesiselt-magus naeratus, et ma ei suutnud irvitamist tagasi hoida. „Ära ole nii ninakas! Omal ajal olin hea tantsija, väga hea, kuigi ütlen seda ise.”

„Muidugi olid, aga sa pead tunnistama, et vaevalt küll kuuluvad *ballitantsud* kõige erootilisemate tegevuste hulka. Kõik see sentimentaalne lollus: kuu, kurameerimine, juuni.”

„Mis sul on tunnete vastu, Elena? Ja sul pole üldse õigus, et tants pole erootiline. Tantsimine, tõeline tantsimine on – kuidas seda öelda? – sõnasõnalt, seks läbi jalgade. Sa oled sellest kõigest ilma jäänud. Muusika, mille järgi te nüüd...”

„Ema, ma ei käi enam tantsimas. Ma olen selleks liiga vana. Klubides pole ma käinud pärast kahtekümmend viit. Davidiga pole ma kunagi tantsinud. Ta minestaks, kui sellise ettepaneku teeksin.”

„Te ei tea, millest olete ilma jäänud. Kujuta ette aeglast foksi, ja kui sa oled hea tantsija ja su partner teab, kuidas sind hoida ja juhtida, siis on teie kehade vahel täiuslik kooskõla, mitte mõni juhuslik sädemeke. Mul on mees ühest õhtust Ankaras mereväehvitser, kes tantsis nagu prof – temaga tantsimine oli unelm.” Ta tõstis just kui partnerit hoides oma käed ja langetas siis sülle tagasi. „Ainus häda oli see, et ta ei suutnud vestlust üleval hoida, sellepärast pidime kogu aeg tantsima, aga, oh, niimoodi tantsida! Võisid enda täiesti kaotada. Polnud tähtsust, kellega sa koos olid, võisid ju kujutleda, et oled kellegi teise käte vahel. Pooled mehed tantsupõrandal fantaseerisid, et nad on kellegi teisega, ja teine pool oli armunud nendesse, kellesse poleks pidanud. Selline tantsimine on võimas ergutusvahend. Eales pole keegi selleks liiga vana, see on ikka veres.” Ta sulges silmad ja ümises pisut. Kui ta uuesti silmad avas, oli neis patune helk. „Tants ütleb sulle kõik, mida sa tahad mehest teada. Nüüd räägi sina, kallid, selgi oma vanale emale. Kui sa ei käi tantsimas, mille järgi sina mõõdad oma kosilasi?”

Ma kardan, et pünastasin natuke, aga vastasin ausalt. „Igat sorti väikeste asjade järgi. Kuidas ta otsa vaatab. Mis juhtub ta häälega, kui ta sinuga räägib. Viis, kuidas ta sind puudutab. Ilastamine on oluline võti.”

„Kallis, kutsu seda vähemalt musitamiseks. Ilastamine on nii inetu sõna. See on väga halvustav.”

Tal oli muidugi täiesti õigus. Kui suudlemine oli kuigi võrdki hea, siis ma kunagi ei mõelnud sellest kui ilastamisest. Ilastamises võis ka olla asjatundja: „Ta on tõeliselt hea ilastaja.” Ma mäletan, kuidas meie – Bec, mina ja teised tüdrukud – pärast koolipidu internaadis arutasime, kellega me olime ja kellest me lahti saime. Ilastamist sai kasutada erinevates tähendustes, alates sunnitud ülestimulatsioonist: „Hea küll, jah, temast ei olnud õiget nahka, aga ma ilastasin teda siiski, ainult korra, ausalt!”, mida võeti vastu itsitamise ja hüüetega: „Sa ei teinud seda! Sa ei saanud!”, ja läbi kogu skaala kuni erutava, saladuslikult kõditava: „Jumal küll, me ilastasime terve igaviku...” Samal ajal, kui Bec algatas testi nimetusega kümme-jalga, viis-jalga, mõtlesime meie välja Roomajate ja Ronijate suudlemise versiooni, välja arvatud, et meie panime nimeks Ussid ja Lakkujad. Maandumine ükskõik kummale ruudule paiskas taipamatu meessoost mängija tagasi stardipaika või äärmuslikel juhtudel mängulaualt välja. Vallaliste tüdrukutena kohtamast tulles võisime Beciga anda ühe sõnaga kokkuvõtte, kas Uss või Lakkujad, ning rohkem polnud vaja öelda. Nüüd, kümme aastat hiljem, kasutame seda mõnikord ikka veel. Kui me vaatame filmi või teeme oletusi mõne tänaval kõndiva mehe kohta, siis vaatame teineteisele teadjalt otsa ja ütleme: „Vean kihla, ta on tõeline Uss.”

Ussid tükivad kohemaid ette oma jäiga terava väikese keelega, mis vilksab su hammaste vahele, susib tungivalt ringi ja annab seksuaaltehnika kohta natuke ettekujutust. Lakkujad, seevastu, on vähem ärritavad, aga kuidagi koomilised, suurte sülge pritsivate keeltega, mis teevad märjaks su näo, pritsides ila igale poole nagu üliagar labradori koer, kes ei saa joomise ajal hoida oma rohmakaid

esikäppi veekausist väljas. Isiklikult suudan ma Lakkujaid kauem välja kannatada kui Usse, aga Beciga oleme selles asjas lahkavamusel. Ta tahtis kanda ühte nendest suu Hooversitest, mida hambaarstid kasutavad üleliigse vedeliku ära imemiseks. Kuigi ma peaksin olema ilastanud-suudelnud vähemalt viitkümmend meest ja poissi, olen ma voodisse läinud ainult neljaga ja need kõik olid head suudlejad. Muidugi, hiilgav suudlemistehnika võib osutuda petlikuks. Võib-olla on mehi, keda kannatlikud naisinstruktorid õpetasid suudlema, just nagu igaüks võib ära õppida mõned tantsusammud, aga üle minnes mõõdukalt valsilt tangole, laguneb nende tants koost.

Ma ei jaganud seda toorest analüüsi emaga, aga mul oli lohutav tunne, et ta teab seda ja on intuiitiivselt nõus, isegi kui ta oleks teistmoodi väljendanud. Lõunasöögi ajal oli meie vahel sügavalt seltsimehelik õhkkond.

„Emme? Räägi mulle Theodore Hamiltonist.”

„Elena, mu kõige kallim. Mida veel saan ma sulle rääkida?”

Ma tahtsin öelda, noh, alustuseks võid rääkida, miks sa temaga ei abiellunud, aga see tundus pisut järsk. „Kas sa jätsid Theodore'i isa pärast maha?”

„Ei.” Ta hääletoon muutus jälle. „Kui Beniga kohtusin, polnud ma juba kolm või neli aastat Theodore'i näinud.”

„Sa rääkisid, et olite armunud ja lihtsalt kandusite eemale. Theodore ütles mulle, et olite kihlatud. Mis juhtus?”

Ema nõjatus toolil tahapoole, hoides veiniklaasi huulte juures ja vaatas mulle üle klaasiserva otsa. „See on nii pikk jalutuskäik mööda Mälestuste Rada, kallid.”

„Kas see oli õnnetu?”

„Mitte täiesti. Nagu enamiku mälestuste puhul, on need segu heast ja halvast. Meil oli neil aegadel väga lõbus.”

„Nii räägid sa alati.”

„Raske seletada. Ma arvan, et olin oma varastes kahekümnendates, kui sõda lõppes, olin kahekümne viie või kahekümne kuue aastane. Aga ma ei olnud seesama kahekümneviiene, mis olete teie. Me käitusime mitmel moel kui teismelised. Nüüdsel ajal saate täiskasvanuks palju kiiremini kui meie siis, eriti aga teie, tüdrukud. Kairos oli mu esimene tõeline töökoht, esimest korda kodust ära. Ma olin siis nagu sina, kui sa ülikooli läksid. Samamoodi oli poistega, enamik neist olid väga noored. Õppida täiskasvanuks saamist sõja ajal oli üsna erinev sellest, kuidas noored nüüd kasvavad. Mehed nagu Theodore pidid väga kiiresti küpsema. Nad kandsid määratud vastutust ja neil tuli tegutseda olukordades, mis praegu on mõeldamatud. Kui ma teda kohtasin, oli ta ainult aasta või paar minust vanem, aga ta paistis välja nagu mees kolmekümnendates aastates. Me ei olnud isegi emotsionaalselt nii küpsenud – olgu, see ei käi armastuse ja kohustuste kohta.” Ta pani klaasi tagasi lauale ja ohkas. „Sa ei suuda uskuda, kui nägus ta oli. Nii pikk ja elegantne. Minu meelest nägi ta välja nagu filmitäht. Pead pöördusid, kui ta ruumi astus, nii meestel kui naistel. Aga temas oli enam, kui välja paistis. Palju enam.”

„Niisiis, mis läks valesti?”

„Kui sõda lõppes, mida arvatavasti kõik olid igatsusega oodanud, siis muutus kõik, mida olime pidanud oma-eks. Me olime veetnud üle kahe aasta, sepitsedes plaane, kus teineteist kohata, kuidas kaduda peolt, et olla üks tund omaette, alati rääkisime „järgmisest korrast”... Kui sõda juba läbi sai, tulid esile teised kaalukad asjaolud: kodu, perekond, tsiviilteenistus. Sel ajal lakkasid meie kohtumised.”

„Kas sina katkestasid kihluse?”

„Tehniliselt jah, ma oletan. Abiellumine tundus hirmutava mõttena. Olin olnud Inglismaal ainult üks kord ja ei teadnud midagi Theodore'i elust. Minu kogemus Inglismaast piirdus kahe nädalaga, enne kui astusin Kairosse sõitva laeva pardale. Ühendriikidest olime ära sõitnud sõjaväetranspordilaevaga, umbes kakskümmend Riigidepartemangu tüdrukut ja jumal teab kui palju sõdureid. Selline lõbus reis, soovin, et suudaksin sulle kirjeldada mõnda stseeni.”

„Proovi.”

„Meie, tüdrukud, olime üsna oimetud, kui alustasime oma suurt seiklust. Ma kohtusingi Millie Barclayga siis, kui oma peentes linnariietes pardale tulime, kandes sõjakiivreid ja vaarudes kõrgetel kontsadel, saatjaks sõdurite hüüded: „Hei, sina! Blondike! Kolmas vasakult, kuidas oleks tänaõhtuse kohtamisega?” Sa ei suuda ette kujutada seda tähelepanu. Igal seelikukandjal oli õhtuks valida kahekümne kohtamise vahel, see pani meie pead pööritama. Saime kohutavalt naerda, aga kõik oli väga süütu ja me jätsime saatjatega hüvasti. Mu kõige südantlõhestavam hüvastijätt oli vanematega. Tead, Ühendriikides pannakse peredes aknale täheke nende poiste puhul, kes sõdivad välismaal. Minu isa pani tähe nende aknale oma ülemere sõdurile... Nii. Kui me Inglismaal randusime, viidi meid Ameerika vahetusdepoosse, ma ei suuda meelde tuletada kus, kas Limehurst? Lidgefield? Meid kõiki kiiluti läbi kottipimeduse sõitva ilmatu suure veoauto kasti, mille tagaküljes rippus punane lipp. Ma mäletan, et Millie kergendas end oma kiivrisse...” Ema pühkis silmast pisara. „Maaväe baasis pidime marssima koos sõduritega, saad aru, me olime ikka veel oma kõrgetel kontsadel. Ma näen siiani rividrilli juhatava seersandi nägu, kes püüdis mitte naerda. Kas sa tead lugu duširuumi jagamisest? Kindlasti olen sulle sellest jutustanud.”

„Sa ei ole mulle kunagi ühtegi nendest lugudest rääkinud, emme. Ma ei tea midagi sinust neil aegadel.”

„Et meie baas asus barakkides, tuli meil dušši võtta vaheldumisi. Tüdrukute duši aeg oli seitsmest poole kaheksani, siis tulid poisid. Nad jõudsid alati vara kohale – neil olid kellad ette keeratud, et meid pesuruumis tabada – kiljudes ja paanikas kahmasime kuivatusrätid ja hommikumantlid ning jooksisime ära. Üks tüdruk, jumal küll, mis oli ta nimi? Ta oli paras komödiant, soovitas meil rätid pea ümber keerata ja joosta, sest nii ei tunneks meid keegi ära. Mitte kellelgi ei olnud selle jaoks närvi.”

„Siis sõitsite Egiptusesse?”

„See sõit oli täiesti erinev. Läksime Briti sõjaväe transpordilaevaga. Me olime harjunud, et Ameerika poisid viilistavad ja huikavad ja kutsuvad; kui astusime Briti laeva pardale, siis ei vaadanud kolm päeva meie poole mitte keegi. Üks inglane rääkis mulle hiljem, et nad tundsid samamoodi kui Ameerika poisid, aga nad olid liiga häbelikud, et seda välja näidata. Me pidime alati kandma päästeveste – meil oli olnud palju praktilisi õppusi, ka üks päris lahingutegevus, kui avastati allveelaev, mis sõitis läbi Vahemere. Siis tuli rutata ja pakkida hädavajalikud asjad: – tualettpaber, ravimid, väärtasjad.” Ta naeratas nende mälestuste peale. „Esimene asi, mille kaasa krabsin, oli siidipesu, mille mu sõbratarid Washingtonist mulle lahkumiskingituseks andsid. See oli ainus asi, mille kaotamist poleks ma suutnud taluda. Reisiks kulus mõni nädal, nii et saime üksteisega päris hästi tuttavaks ja igaüks oli kellesegi armunud, vähemalt ajutiselt. Seal oli igat sorti laeva armulugusid, aga mina randusin puutumata südamega.” Ta patsutas mu kätt ja naeratas. „Sa meenuvad mulle mõnikord mind ennast.”

„Siis Kairo?”

„Jah. Kairos läksime lahku. Mõned tüdrukud saadeti Ankarasse, mõned Palestiinasse, Millie ja mina läksime Kairosse Ameerika esindusse. Ja viskusime võrdselt nii töösse kui lõbutsemisse.”

„Ja sa kohtasid Theodore'i.”

„Jah, umbes kuus kuud pärast saabumist.”

„Ja sa olid temasse armunud, kuni sõda lõppes?”

„Jah, arvan, et olin.”

„Millest ma aru ei saa, emm, on see, miks sa ei abiellunud temaga. Sa armastasid teda tõeliselt ja tema armastas sind...”

„Ta ütles mulle seda, palju kordi.”

„Theodore rääkis sellest ka mulle. Sõda oli lõppemas... Ma ei saa aru, mis võis teid lahutada. Sa ei ole loomu poolest ettevaatlik. Miks võis Inglismaale elama asumine sind hirmutada? Isaga Inglismaale tulema olid sa täiesti valmis.”

„Sul on õigus. Ma ei ole kunagi olnud ettevaatlik, hoopis vastupidi. Ma soovin, et mul oleks olnud vahel pisut rohkem aru peas. Ma oletan, et peamine põhjus oli see, et Theodore ja mina ei tundnud teineteist üldse väga hästi. Meie armulugu juhtisid näpatud kohtumised, kirjad ja telegrammid – võib-olla ei kuulunud see tõelisse ellu. Võib-olla me mõlemad olime selle tõelisuse pärast liiga hirmul.”

Surusin peopesad vastu lauda. „Las ma küsin sinult otse. Kas katkestasid sina või tegi seda tema?”

„Ma ei arva, et sel on tähtsust, eks ole?”

„Jumal hoidku, ema, see on tohutult tähtis! Kindlasti oli see tähtis talle.”

„Küsi siis otse temalt, eks ju? Ma ei saa rääkida tema eest.”

„Sa ei taha sellest rääkida.”

„Ei, ma ei taha sellest rääkida.”

„Aga ega te ei läinud vihaselt lahku?”

„Ei läinud vihaselt,” kordas ta järelle.

Ema pööras näo ära. Ma võisin näha peeglis osa tema profiilist; nahk ta lõua all oli lõtv, aga põseluude joon oli ikka veel kena, tegelikult mitte eriti muutunud, võrreldes Theodore'i käes oleva fotoga. Ma soovisin, et David oleks siin ja tabaks ta näoilme. Mulle oleks meeldinud seda ilmet säilitada.

„Kas sa oled kindel, et sa ei taha temaga kohtuda, emm? Võiksime mööda minnes kohvi jooma minna. Lihtsalt endiste aegade meenutamiseks.”

„Endiste aegade meenutamiseks? Ei, ma ei tunne, et see oleks õige. Theol ja minul oli meie aeg ja see oli lõppkokkuvõttes õnnelik. Pärast peaaegu viitkümme aastat ei oleks meil teineteisele midagi öelda. Suudad sa ette kujutada kohtumist viiekümne aasta pärast ühega oma poiss-sõpradest? Peter... või Nick?”

„Ma oletan, et ma ei tahaks neid näha. Aga ma oleksin huvitatud, mis nendega on juhtunud, ja mida nad oma elust on teinud.”

„Kallis, selles ongi asja ilu. Sina saad mulle kõnelda, mida Theodore oma eluga on teinud!”

„Ma usun küll.”

„Või nii?”

„Me oleme palju rääkinud. Ta on praktiseerinud advokaadina. Neil oli kaks last, tütar Liliane, kes on abielus, ja poeg Michel, kes on arst ja töötab koos Médecins Sans Frontières'ga. Naine...”

„Chantal.”

„Jah, ta suri kümme aastat tagasi vähki. See oli süinge.”

„Vaene naine.”

„Ja nüüd elab Theodore üksinda ilusas majas selles tõelises külas – kahekümne minuti kaugusel, emm. Ta

maalib veidraid pilte ning on huvitatud fotograafiast ja kohtub oma perekonnaga nädalalõppudel.”

„See kõlab hästi. Mul on tema pärast hea meel. Vean kihla, et tema lapsed pole nii toredad kui minu omad.”

„Omavahelise *kontaktiga* on midagi vist viltu, ema. Ja Theodore tegeleb aiaga ning ujub ja paistab olevat heas vormis.”

„Ta oli alati.”

„Ja ta hoiab sinu fotot oma võõrastetoa laual.”

Mu ema pani oma salvrätiku väga täpselt kokku ja palus monsieur Guillot'lt arve. „See on sinu isa poolt, mu beebi-tüdruk. Ja mis puutub isasse, siis ma peaksin täna õhtul tema juurde tagasi minema.”

„Kas sa ei kavatsegi jääda?”

„Kui sul on mind vaja, siis ma muidugi jään. Ma ei lahkuks kunagi, kui sa mind vajad, aga mulle ei meeldi ka isa üksinda jätta. Ei saa eriti loota, et ta hoolitseb enda eest. Sinu kohta käib see samuti.”

„Kas sa armastad teda, emm? Tõeliselt?” See lipsas väga juhuslikult üle mu huulte, justnagu paluksin teda mulle leiba ulatada.

Mu ema näis olevat üllatunud. „Keda? Isa? Kas ma armastan Beni? Pärast neljakümmend aastat? Mida sa mõtled, Elena?”

„Ma lihtsalt ei tea. Ma ei tea, kuidas öelda.”

„Ma armastan teda kogu südamest. Iga gramm sellest. Ometi ei tähenda see, et ta mind ei pahanda, aga meeste seast on ta prints. Rääkimata faktist, et ta on mees, kes andis mulle sinu ja Charlie.”

„Mine pealegi koju, ema. Mul pole midagi viga, beebiga on kõik korras; ja siin on Heff ja Mishi, kes jäävad veel paariks päevaks; ja siis, noh, võib-olla on David varsti tagasi.”

Ta pigistas mu kätt. „Lihtsalt usu seda, kallis tüdruk. Usalda mind. Ma tean seda päris kindlasti.”

„Ema, sa oled hämmastav. Tõepoolest. Sind raisati emadusele ja abielule. Oleksid võinud olla ükskõik kes. Isegi president.”

„Oh, kallis tüdruk, ma oleksin võinud olla rohkem kui *see*. Oleksin võinud olla presidendi *naine*!”

Ma ei olnud päris kindel, kas see oli feministi väide või rääkis ta tõtt. Täiesti võimalik, et kunagi meelitati teda hakkama presidendi kandidaadiks. Temast võib kõike uskuda.

Sõitsime lennuväljale. Taksos palus ta, et ma ei mainiks Theodore'ile, et ta oli siin, ning ma nõustusin pisut tõrkuvalt. Olin tundnud mind ähvardavat ohtu reeta oma isa lihtsa fakti tõttu, et tean ema ja Theodore'i kohta; nüüd kartsin reeta Theodore'i, kes oli olnud nii kena minu vastu. Otsustasin, et ema lihtsalt ei tahtnud talle uuesti haiget teha. Ema poole hoidmine oli vaistlik ja sobiv. Kui ma kunagi olingi abielu suhtes kartlik, siis nüüd lootsin, et mul on julgust sellele näkku vaadata. Ema astub aga kõigele kindlalt vastu. Jätsin emaga vastu tahtmist hüvasti, sel korral oli see raskem kui kunagi varem. Olin heitnud pilgu sellele osale temast, mida ma polnud varem näinud, ja mul tekkis kohutav tunne, et on juba liiga hilja teda korralikult tundma õppida. Ma seisin vaateruumis, kuni nägin Londoni lennukit õhku tõusmas, ja üürisin siis auto. Kuidas ma ka autojuhtimist vihkasin, tahtsin vabalt liikuda ja mitte sõltuda teistest. Kui ma tagasi Sainte Cécile'i sõitsin, turgatas mulle pähe, et ema oli teadnud Chantal Hamiltoni nime, kuigi ma polnud seda talle üldse maininud.

Tortorella

Major T. R. Hamilton
37. eskadrill
DAF, CME
Itaalia
12. veebruar 1944

Mu armastatud Anna,

Ma soovin, et ma poleks kunagi kurtnud Aafrika soojuse üle. Siin on nii neetult külm, telgis on võimatu tuld teha ja päikesepaiste on ähmane mälestus. Ma magan põrandal, mu asemeks on tekid all ja peal, kõige üle vihmamantel ja kombinesoon on pidžaama eest, mis teeb minust kitkutud kanapoja kehva imitatsiooni. See ei ole pilt, mis oleks määratud esile kutsuma imetlust naisterahva rinnas, ja kindlasti mitte ka sel ainsal naisel, kellest mina olen huvitatud. Kui rääkida naistest, siis ainukesed, keda põgusalt näeme, on Itaalia talunaised, kes tulevad läbi rinde, korjates kokku pesu ja müües sigarettide eest mune. See on kõige halvemat liiki raha väljapressimine, mida üldse olen näinud – ühe muna eest kümme suitsu, mis teeb umbes 400 protsenti kasu. Aeg venib tüütult aeglaselt. Minu isiklik päev algab 4.30 ja lõpeb kiirelt 4.32, kui olen posti ära kontrollinud ja pole Sinult sõnagi saanud. Esimestel nädalatel arvasin, et see ei ole Sinu viga, et postisaadetisi mingitel seletamatutel põhjustel ei tule, aga nüüd saabub post jälle, kuid Sina vaikid ikka. Ma olen püüdnud nagu pöörane süüdistada postisüsteemi, aga sellest olen nüüd loobunud.

Armsaim, neetud naine, olen murest murtud ja põlveli Sinu ees, võid seda sõna tõsiselt mõttes niimoodi võtta. Kui Sa oma väikese kauni peaga saad aru, et Sinu südames pole ruumi ühele lennuväemajorile T. R. Hamiltonile, siis, jumala pärast, naine, kirjuta ja ütle mulle nii! Ma

olen piisavalt vana kuulma, et isegi õrnalt unistav „meie” on kadunud, jättes järele realistliku „sina” ja „mina”; Sa võlgned mulle vähemalt võimaluse meeldivalt haihtuda Sinu elust, sest olen omajagu veel tervise juures – ehkki mitte terve südamega, sest kunagi enam ei ole ma uuesti see. Kui Sa oled mu alla tulistanud, siis kuuluta mind vabaks sellest igavesest, pörgulikust ootamisest. Kas saab olla nii, et hoolimata kõikidest nendest kordadest, kõikidest soovidest ja unistustest ja lubadustest, on meie armulugu lihtsalt „kaputt”, ilma ühegi sõnata, ilma jumalaga jätmata? Möödunud aastal oli aegu, mil ma uskusin, et mind hoidis elus ainult armastus Sinu vastu, ning nüüd suudan ma vaevalt toime tulla, teadmata, kas Sa armastad mind veel. Ma piinan end küsimustega, mida olen valesti teinud selles verises võitluses aja ja inimese loomusega, mis andis Sulle põhjuse mind alla tulistada. Elan ikka ja jälle uuesti läbi iga hetke, mida oleme koos veetnud – Alex, sõit felukiga, Continental, Sham el Nessim, Kit Kat, Tunis, Shepheard, kus kõik algas ja kus see võib just niisama äkki lõppeda, ja ma otsin oma meeles, mida ma ütlesin või jätsin ütlemata. Sa käkisid mul lubadusi mitte anda ja nüüd ma kardan, et tegin liiga vähe – milliseid lubadusi suudan ma Sulle anda, kuldne tüdruk? Isegi mitte kogu mu elu kestvat armastust Sinu vastu. Kas ma lubasin Sulle liiga vähe või lubasin liiga palju? Ole minuga otsekohene, naine, ütle mulle, mis saab, ja mu viimane lubadus on, et ma võtan selle vastu nagu mees, ilma märgade silmadeta.

Ja see lubadus on sama habras nagu kõik teised ning ma kaevun enesehaletsusse ning tusasusse peavalusse. Neid süngeid meeleolusid süvendab veelgi fakt, et mu sõber ja võitluskaaslane grupi ülem Jimmy Stafford-Clark tulistati alla möödunud öösel. Ma nägin prožektoreid ja valgustusrakette ning gruppi ja teda allapoole pöörlemas. Ma sain aru, et ta on tule all, aga ta keeras kõrvale

enne, kui nägin õhutörjekahurit ja kuulsin teda raadiosse hüüdmast: „Ma sain pihta... mootor on vussis... kodus näeme, poisid!” Ja meie saime sihtmärgile täpselt pihta. Kui me baasi tagasi jõudsim, ei olnud keegi näinud ega kuulnud uudiseid nende meeskonnast. Terve päev otsa ei suutnud ma magada ja pärast oma harjumuslikku postiriivli ülevaatamist tabas mind mõte, et möödunud ööl oleks pidanud pihta saama mina, mitte Jimmy, sest ilma Sinuta ei ole mul midagi, mille pärast elada, kuid temal olid kodus naine ja lapsuke.

Näib olevat möödunud eluiga, kui Sind viimati nägin, ja mitmed eluead, kui oma käte vahel hoidsin, ja küsimus, mis närib mu südant, on: miks? Miks, Anna? Kui on keegi teine, jumal hoia, ütle mulle seda ja ma ei süüdistata Sind, ma vannun. C'est la guerre*, ütleme me endale ikka, ja midagi meeldivat ei ole ütlemises: „Me saame hakkama, me tuleme ohtlikust olukorrast välja, me elame edasi,” kui kõik üle maailma on sama tüüpi kui meie, kes ei ela edasi ja ei saa hakkama. Ma ei mäleta, et oleksin olnud kunagi varem nii surmani tüdinud, ometi oleks nii vähe vaja, et mind tagasi seitsmendasse taevasse tõsta, teades, et olen maailma kõige õnnelikum mehike. Kui Sa veel pole otsustanud mind alla lasta, siis arvata-vasti teed seda, kui saad kätte selle jampsi ja saad teada, milline ennasthaletsev elajas ma olen. Ma ei tea, kas see elajas on minu sees või minu peal, purustades mu rinda, suur karvane käpp mu kõril. Võib-olla olen ma ise see elajas. Tunne kaasa, õrn leedi. Sa hoiatasid mind meie tuleviku plaanitamise eest, aga kui meie tulevikud lähivad erinevaid radu pidi, siis, armas jumal, las mul seda teada ja kustuta ükskord ja lõplikult see neetud kahtlus.

Küllalt. Miski rahustas, raev möödus nagu torm, selle eest tuleb peamiselt tänada koloneli, kes otsustas tõsta normi rummil, millel arvatavasti on raviv toime, aga

* See on sõda (pr). Tlk.

aitab hinge rohkem kui keha. Kõige vastikum kõigest on ilmastik. Me peaksime pommituslende tegema topelt, kuid poeme tuule ja vihma eest peitu nagu rotid ja ei ole võimalised kasutama eelist, mille annab üleolek õhus ja mille maksma panemine on võtnud nii neetult kaua aega. Kõrb näib mõlema, nii rahu kui õnnistatud tegevuse sadamana. Siin on meil koos kahe maailma halvim – alaline valmisolek lendamiseks ja pingeline tegevus maa peal, nii et puhkust ei ole, ometi ei saa lennata selle pagana neetud jälgi ilma pärast. Inglismaal pidasin kalliks elementide muutlikkust, isegi uduvihmal oli oma võlu. Nüüd oleksin oma elupäevade lõpuni üsna tänulikult nõus mitte ühtki vihmapiiska enam nägema.

Möödunud nädalal külastasid meid mõned lendurid Vabastusarmees, kaks Sinu kaasmaalast, üks poistest oli Lõuna-osariikidest – Georgiast, nagu ma mäletan. Huvi-tav mees, pealegi džentelmen. Kui me jutlesime, ei suutnud ma pilku pöörata tema sigarettidelt – sama marki kui Sinu omad – ja igakord, kui ta sigareti suust võttis, leidsin, et otsin tundeliselt huulepulga jälgi ja kujutlen Sind tema asemel. Foto, mille Sa andsid, ja Sinu kirjad (eelmise aasta kirjad, siin on risk tagasi pöörduda ärakurnatud ja eba-meeldiva teema juurde) on selle all, mida võib pidada mu padjaks, ning Sinu amulett ripub alati mul kaelas, meenu-tades Sinu juuste puhast kulda. Ja kui Sa oleksid praegu koos minuga, rebiksin end pooleks kahe soovi vahel: ta-han pettumusest kiskuda juukseid Su peast ning igatsen suudelda ja silitada igat ja kõiki armastatud ja hindama-tuid juuksesalke... Kui mõelda, et Sa pidid nii paljudest juustest loobuma ümbritsemaks nendega seda väikest kivi, ja kui mõelda, mida ma annaksin, et nende juustega kae-tud pea oleks käeulatuse kaugusel...

Armas jumal, selles kirjas on piisavalt armastust, et ajada iiveldama iga vennike, kes pole armunud. Ka vihka-ma panna. Jah, tõesti, mu armastatu, ära viska niimoodi

oma pead selga ja välguta neid tõrvik-silmi minu poole. Ma olen vaene äraeksinu, keda lahke südamedaam sisse lasi, muutes mu orjalikult ustavaks, ning leian vaid, et olen ühegi selgitava sõnata tänavale heidetud. Mida saab selline puupea teha peale oma heategija tagaukse sagedase külastamise ja ahastuses kuu poole ulumise? Parem mitte kunagi koera sisse lasta ja anda maitsta kaitstust ja armastust, et ainult ta välja heita, kui ta on juba harjunud oma korviga magamistoa kamina kõrval. Koertel on armastavad silmad ja truud südamed, aga neil on hambad, mis hammustavad, ja südamed, mis murduvad, samuti. Ja kui me oleksime jälle koos Shepheardis oma laua juures, siis Sa vist ütleksid: „Aga mehed ei ole koerad, mehed on üllad olendid ja tõusevad pelgalt loomade instinktidesest kõrgemale,” mille peale ma vastaksin, et „pole suurt vahet mehe ja koera vahel – kindlasti mitte selle mehe puhul – ja kui kohelda meest nagu koera ja treenida teda valvama ja võitlema, siis pead lootma, et mees käitub vastavalt,” ja Sina kostaksid: „Siis ma ei vali niisugust koera oma magamistuppa. Tema koht on koerakasvanduses koos ülejäänud koerakarjaga.” Ilmselt ei ole mul sellele vastust, samal ajal soovin kirglikult, et see poleks nii.

Jimmyst pole ikka mingit märki ja nüüd peab valmis olema halvima. Ma annaksin kõik (mitte päris kõik, Sa tead, mida ma ei annaks), et näha seda poissi messi sisse lonkivat ja drinki nõudvat. Võib-olla saavad täna teoks mu mõlemad unistused – armastav kiri Sinult ja baari ääres oma harjumuspärasel kohal istuv Jimmy. Kui need kaks asja juhtuksid, oleksin ma õnnelikum kui see eespool mainitud koer eales suudaks olla. Senikaua võitlen ma edasi, unistan, soovin, palvetan, kardan, jah, aga armastan ikka kogu südamest, mis kuulub ainult Sulle, alati, kas Sa tahad seda või mitte, Sa halb, südameetu ja jumaldatud naine.

Theodore

Läks veel kümme päeva, enne kui Anna kiri jõudis Theodore'ini, ja kaks kuud, enne kui nad kohtusid. Nad olid lahus olnud peaaegu kuus kuud. Kevadel saatis Anna sõna, et ta saab sõita Itaaliasse ja jõuab keskhommikul rongiga Tortorellasse. Theodore ootas kannatamatult raudteejaamas. Üks rong tuli sisse, kuid Annat sellel ei olnud. Kui teine ja selle päeva viimane rong saabus, ning Anna ei ilmunud, trampis ta maa sisse oma sigareti ja sõitis täis kibedat pettumust džiiibiga lennuväljale. Sestsaadik kui Liitlased Monte Cassinot ründasid, kestsid õhuoperatsioonid lakkamatult, ja tal polnud eriti aega Anna peale mõelda, aga kui ta kord juba teadis, et Anna on tulemas, siis ei mõelnud ta millestki muust. Kui ta sõitis läbi ajutise värava lennuväljale, vehkis Jimmy Stafford-Clark talle lipuga. Theodore jättis mootori tühikäigule.

„Ma lõin aega surnuks, et vaadata sinu Ameerikast pärit saaki, Hamilton. Kus sa oled teda peitnud? Kas sa ei riskinud lasta tal minule pilku heita, hmm?”

Jimmy lennuk oli saanud plahvatuses mehesuuruse augu kereesse, kuid ta suutis maanduda ning jättis selle vanaraua linnulennult kuuekümneme müli kaugusele Tortorellast. Kui ta pärast kolmekümne kuue tunnilist kadumist muretult messi lonkis, oli Theodore ropsuga avanud 1934. aasta šampanja, mida ta oli võidu puhuks hoidnud. Sõprus nende vahel oli muutunud veel tugevamaks: Jimmy ja Bob olid eskadrillis ainsad mehed, kellele Theodore oli usaldanud Annaga seotud tunded ja kartused.

Theodore võttis Jimmylt sigareti ja tõmbas pika mahvi, enne kui ta džiiibist välja ronis ja võtmed ühele autojuhtidest viskas. Pannud käsivarre ümber Jimmy õlgade, lõi ta petteks teise mehe pea pihta. „Ära ennast näita.”

„Võib-olla kohtas ta rongis parema väljanägemisega meest. See poleks raske.”

„Võib-olla ei suuda ta välja kannatada sinuga kohtumist, Jimmy, vaatamata isegi võimalusele näha mind.”

„Ta on tüdinud su virisemisest. Ma ütlesin sulle, et ära kirjuta soiguvaid kirju. Ainus viis noore säliga ümber käia on hoida kindel, kuid õrn käsi selle niuetel. Kuula oma Onu Jimmyt.”

„Võtan sul munad maha.”

„Häbene oma suud, Ham. Pool tundi tagasi jäid sa ilma lõbustavast vaatepildist.”

„Mis see oli? Kas üks itaiaanodest sikutas mõnda litsikest?”

„Parem veel. Tore jänki sõidab sisse, välja astub tüse kolonel, kaasas hurmav väike olend kõrgetele kontsadel ja siidsukkadega. Feathers vedas ta oma kabinetti ja sulges ukse.” Jimmy tõmbas rinnataskust kammi ning ulatas Theodore'ile. „Võib-olla tahad pesta ja juukseid kamida, enne kui ta sind näeb? Ma ütleksin, et ta on pingu-tust väärt.”

Theodore'i aeglasest sammumisest sai äkki jooks.

„Sisse! Kui julged.”

Kui Theodore väikesesse kabinetti sisenes, istus kolonel Feathershawe oma laua ääres, kummardades ettepoole, et süüdata Anna sigaretti. „Ah, Hamilton. See vaene noor daam sammus peaaegu tund aega maal ringi, püüdes sulle jälile saada. Sinust ei ole just galantne tal oodata lasta, vanapoiss.”

Theodore seisis ebamugavust tundes keset tuba, igat-sedes haarata Anna oma käte vahele, aga teda pidurdas komandöri lõbus pilk. „Logistiline segadus. Ma ootasin jaamas.”

„Anna andeks, Theo. Mu plaanid muutusid. Kui len-nuk maandus, päkuti mulle Tortorellasse küüti, nii sain-gi siia.”

„Õnnelik juhus minu jaoks, kas pole, Hamilton?” Kolonel pilgutas silma. „Muidu oleksid sa selle kauni daami ära peitnud ja mul poleks eales olnud võimalust

temaga kohtuda. Antud olukorras oli mul aega veenda teda minuga lõunastama tulema.”

Anna naeratas vanemale mehele ja Theodore soovis kolonelile igavest needust.

„Sina oled ka kutsutud, vanamees, kui sa end pisut korda sead. Vaatame kiiresti üle Ameerika klubi, et daam tunneks end koduselt. Parem söök ka. Nüüd, teie kaks, vabandage mind hetkeks, ma pean autojuhiga mõned as-jad korda ajama, kohtume väljas, vahest... täpselt kümne minuti pärast?”

Theodore tõstis Anna põrandalt üles, peitis oma näo ta kaela juurde ja hingas sügavalt sisse.

„Mu jumal, Anna, kuus kuud... kuus kuud ilma sind nägemata ja nüüd pean sind jagama selle vana vördja-ga...”

„Ta on armsakene, Theo. Ma ei saanud niisama keel-duda.”

„Oleksid saanud küll. Sa oleksid võinud talle öelda, et sul on tegemist oma asjadega. Mu jumal, hoida sind jälle oma käte vahel. Las ma vaatan sind.”

Nad silmitsesid vaikselt teineteist.

„Sa oled kaunis, Anna. Isegi ilusam kui mu unistus-tes. Kui kaua meil aega on?”

„Neli päeva, võib-olla isegi viis. Sõltub tagasilendu-dest. Ma pean kojusõiduks kontrollima Ameerika ohvit-seride hotelli infolauda.”

„Õige. Siis lõunasöök koloneliga ja kiiresti siit Napo-lisse. Ma ei suuda oodata, millal saan sinuga üksinda olla. Kui Feathershawe lõunasöögiga venitab, pean ma ta lihtsalt maha laskma.”

„Sa hirmutasid sellega juba kord varem.”

„Teine ülem. Sel korral ei pea ma vastutama oma te-gude eest. Ma saan end kaitsta ajutise hullumeelsusega.”

„Miks ajutisega?” Ta tõkestas mehe huuled oma käe-ga. „Ära ole ebasõbralik. Ta mõtleb seda hästi.”

„Päris kindlasti mitte. Ta lihtsalt näitab oma võimu, et mind vihastada, sest ta teab, et ma ei saa teda pörgusse saata. Ta teab väga hästi, kuidas ma olen oodanud ja plaane sepitsenud, et sinuga üksi olla.”

„Üks tund rohkem või...”

Theodore ägas. „Üks tund rohkem – väljakannatamatu. Ma suudan taluda nii palju, kallis, aga istuda laua ääres, vana mees meie vahel, olla nii lähedal sulle ja mitte puudutada sind ja tunda su keha...”

„Ham-il-ton!” Väljast kostis möire.

„Las ta ootab.” Theodore suudles teda uuesti aeglaselt.

„Hamilton, mida sa suures valges seal teed?”

Theodore libistas oma käsivarre ümber Anna. „Sinu töld ootab, mileedi.”

Järgmisel aastal kohtusid Anna ja Theodore ainult väga lühikest aega neil ootamatutel kordadel, mil see sobis Kuninglikule Lennuväele ja Ühendriikide valitsusele. Liitlasväed jõudsid Rooma 1944. aasta juunis, aga Põhja-Itaalias kestis pealetung muutumatu veel 1945. aastal.

Oli kordi, kui Anna saabus Itaaliasse, leides vaid, et Theodore'il pole võimalik tema juurde tulla. Teistel kordadel pidi pettunult lahkuma Theodore, sest Annat vajati Kairos. Vaatamata isegi kolonel Feathershawe ja minister Arthur McClure'i toetavale koostööle oli neil üha raskem kokku saada. Theodore ei võinud Itaaliast välja sõita ning Anna palve teda Itaaliasse üle viia lükati Mac'i suureks kergenduseks Washingtoni poolt tagasi. Vaatamata takistustele, mis ei lasknud neil koos olla, olid Anna ja Theodore rahul. Nad olid kindlad võidus, isegi kui see pidu edasi nihkuks, ja nad olid kindlad oma tulevikus. Uusaasta veetsid nad kahekesi Sorrentos, veendunud, et aasta pärast ei ole nad enam lahus. Selleks ajaks on nad juba abielus.

Kuueteistkümmnes peatükk

Pärast ema lahkumist kulus mul neli päeva, et veenda Heffi ja Mishi Pariisi tagasi sõitma. Ma teadsin, et enne Davidi tagasitulekut loobuvad nad vastumeelselt oma valvekoera ametist: Heff kartis, et ta tagumik kuumaks köetakse, pealegi veetis ta aega liiga mõnusalt, et lahku da. Linnapoisile nagu tema, eriti veel New York City poisile, mõjusid mõned päevad unises väikeses külas samamoodi kui sõit Disneyworldi viieaastasele, kes varem polnud lahkunud Outer Hebridest. Imestusest pärani silmadega imes Heff endasse kõike. Iga asi, alates viljapõldudest kuni aeglase teenindamiseni kohvikus, kutsus esile ühesuguse madala vile ja hüüatuse „Jessas...” Ühel pärastlõunal peatas ta auto, et veenduda, kas Mishi ja mina hindame vääriliselt imet, mida kujutasid kolm pruuni lehma aasal. Kuigi neli päeva kestnud liialeminev järeleandmine maaelu mõnudele oli jätnud oma jälje, ei olnud liiga raske neid tagasi rongi lükata. Pidin ainult lubama, et helistan iga päev keskpäeva ja ühe vahel. Mitte varem, sest nad pole veel ärganud, ja mitte hiljem, sest Heff ei taga, et ta on veel kaine. Nad ähvardasid esimese lõunasse suunduva rongiga siia sõita, kui ma ei ole helistanud. Ma olin neisse mõlemasse kiindunud, kuid tundsin kergendust omaette olemisest. Ainus inimene, kellega ma tahtsin koos olla, oli David.

Kümme päeva veetsin täiesti üksinda. Minus kasvas kaasaelamine hirmutavale igavustundele, millest Theodore oli rääkinud, kui ei ole teha midagi muud peale stardi ootamise. Mina ootasin beebit, kes ei kavatsenud kiirustada ei minu ega Davidi pärast, kes kohe-kohe võis saabuda. Ma ei olnud temast midagi kuulnud. Agentuur kinnitas, et Davidit tulistati, aga veenis mind, et temaga on korras, ja lubas saata talle läkituse, et ka minul on kõik hästi. Nad soovitasid muretseda ajakirja *Life* ja *Sunday Times*'i, kui tahan näha, mida ta on pildistanud. See polnud nii lihtne, kui paistis. Sainte Cécile'is oli ainult üks ajalehekiosk, kelle ainsad ingliskeelsed ajalehed olid *Daily Mail* ja *USA Today*. Ma ründasin oma vanemaid, et nad ajakirju jälgiksid, ja meie Theodore'iga uurisime, kas ta saab hankida *Sunday Times*'i. Oli hea tegelda millegi praktilisega.

Igal hommikul einestasin Méridien'is ja siis töötasin hotelli elutoas raamatu kallal, kirjutasin sülearvutisse oma ülestähendusi, redigeerisin neid ja õppisin kaldukirje, laskemoona ja astronavigatsiooni kohta rohkem, kui oleksin tahtnud. Iga päev lõunastasin hotellis, mõnikord koos Theodore'iga, kes vastas küllalt kannatlikult miljonitele küsimustele ja parandas mu vigu. Pärast lõunat tegin põgusa uinaku ja sõitsin siis ekskursioonile kuskile ümbruskonda. Ma mängisin mõttega, et peaksime Davidiga pärast lapse sündi Lot-et-Garonne'isse elama asuma. Davidi töö jaoks poleks sel vahet, sest Pariisi on sealt kerge jõuda ja Pariisist on lai maailm juba hõlpsasti kättesaadav.

Kõlab vahest imelikult, et nendel uitlevatel autosõitudel olin ma õnnelik, kuigi David oli haavatud ja Bosnias. Kui olin väike tüdruk, tavatses vanaema mitu korda päevas

küsida, kuidas mu käsi käib, ja ma pidin vastama: „Täna, vanaema, mu käsi käib väga hästi,” ja siis võis ta küsida: „Aga kas sul *endal* läheb hästi?” Mingil ajal mu ema saabumise, mis mind masendusest välja aitas, ja tema uuesti kadumise vahel olin omaks võtnud, et Davidi ja beebi suhtes ei saa teha muud, kui neid ainult armastada. Ma ei suudaks takistada, et Davidit ei haavataks või isegi ei tapetaks. Kui mu rasedus katkeks, ei suudaks ma ka seda ära hoida, ja see poleks minu viga. Sel ööl, kui Theodore Hamilton mind haiglasse viis, oli mul peas ainult üks mõte, et ma kaotan oma beebi, sest ta teab, et tegelikult ei tahtnud ma teda, vähemalt oma südamepõhjas. Kuskil seal beebi õpetliku, kuid kutsumata saabumise ja hirmutava lahkumise vahel armusin temasse ja tundsin *ennast* väga hästi. Mitte et ma oleksin emaduse kerge südamega vastu võtnud. Ma nägin end kõikumamas, sõnasõnalises mõttes, peakoka-ja-pudelipesija rollis ja ei suutnud Davidit asetada asekoka-ja-pudelipesija rolli. Ja veel oli pidevalt närv hirm aja viitsütiku mõju eest: beebi sünd, jalutamine, kõnelemine, lugemine, moest minek, töötamise tõttu vallanduv enneaegne sünnitus, seljavalu, keskea saabumine, menopaus, hallid juuksed ja osteoporoos.

Kui olin neljandat kuud rase, ei hoolinud ma millestki muust. Ma tahtsin nii hoida oma beebit väga, et see tegi haiget. Mu käed valutaskid tühjusest. Kui arst mulle ütles – niipalju kui tema seda võis –, et kõik läheb hästi, ja näitas mulle ekraanil väikesi jalgu ja pisitillukesi rõngasse tõmbunud varbaid ning kuulsin töötavat südant, mis kustutas ohjeldamatult ära kõik muu, siis ainus, mida tahtsin, oli hoida beebit nii kaitstuna kui võimalik kogu tema elu; ja et David oleks siin ja näeks ja kuuleks teda. Sel hetkel, kui David jõuab Sainte Cécile'i, sunnin ranget

doktor Duhaze't tegema veel ühte ultraheli uuringut, et tutvustada beebit tema isale. Ma ei suudaks oodata, kuni jõuame tagasi Inglismaale.

Sõitsin sihitult mööda looklevaid teid säravalt loojuva kollase päikese paistel. Peatusin isegi, et vaadata paari maja, kaaludes neid kui perekonnamaju, mõtlemata, kas nende omanikud üldse kavatsevad neid müüa. Teistsugused mõtted kerkisid mul seoses basseinidega. Need kõik olid väga head, kuid neid ei olnud võimalik taraga ümbritseda nii, et väikesed käed ei suudaks väravaid lahti kangutada või väikesed kehad ei pressiks end käsipuu taha. Võib-olla me ootame basseiniga, kuni laps oskab ujuda. Kuidas õieti *teha* lapsekindlat maja? Aga kõik need kivist terrassid ja võimalikud surmaga lõppevad kukkumised sealt? Lot-et-Garonne tundus äkki halva ideena. Ja mida arvata koerast, kellest olin fantaseerinud kui meie mõnusa perekonna olulisest liikmest, seltsiliseks Davidile ja mängukaaslaseks lapsele? Mis siis saab, kui koer järsku õelaks muutub? Kassid ei tule üldse arvesse – liiga palju on juhtumeid, kus reetlik kaslane magab beebi peal enesega rahuloleva näoga ja mõrvarlike kavatsustega. Haiglas anti mulle uus võimalus hoolitseda oma lapse eest ja ma ei kavatse seda võimalust üle parda visata.

Ühel pühapäeva õhtupoolikul sõitsin Cahors'i, et välja nuhkida *Life*'i eksemplar ja osta kõik ingliskeelsed ajalehed. Istusin kaks tundi kohvikus lehti sirvides. Igal pool olid pildid Sarajevost. Davidil oli kaheksa lehekülge *Life*'is ja ajakirjas *Times* laius kolm lehekülge, kaanefoto veel lisaks. Fotot ei ole kergem kirjeldada kui maali, näiteks *Veenuse süünd*. Sa pead neid nägema ja tükk aega vaatama. Niipea kui hakkad kirjeldama, piseneb kogu

lugu. Sõnad ainult vallandavad visuaalse mälu, sa võiksid lihtsalt öelda: „Tead, see on Boticelli naine lainelise äärega kammkarbil koos väikeste õitega,” ja mitte mainida teda kaldale puhunud inglite läbipõimunud käte kergust ja lähedust või viisi, kuidas üksik roos on takerdunud riidele; nii on ka fotoajakirjanike töödes, kus sõnad töötavad ainult pealkirjana. „Muameedlase pulm. Sarajevo” manab silmade ette pildi valvsate silmadega isamehest, püss üle õla, AK 47 padrunivöö hooletult rippu risti üle rinna. Davidi fotodel Sarajevos teda ümbritsenud inimestest rääkisid detailid. Üle Snaiperite Allee jooksva naise kingapandla hõbedane välgatus. Pliiatsiga hoolikalt tumedaks tehtud kulmud. Sõrmedeni ära põlenud filtriga sigarett, mida sõdur lõdvalt käes hoiab. Surnukeha kõrval puhkava vanamehe igavlev ilme. Need ei vajanud sõnu. Ma sain aru, et David võib oma töö üle uhke olla, teda võivad ees oodata kiiduavaldused. Need on mõned fotod teiste hulgast, mis jäävad tunnistajaks, lõplikeks hetkedeks sellest ajast ja kohast. On need seda väärt, et olla fotol jäädvustatud*? Peavad olema.

Järgmisel õhtul viisin ajakirjad Theodore'i juurde. Ta oli aias ja alustas liha grillimist, kui ma sissesõiduteele keerasin.

„Elena! Kui armas sind jälle näha, ja sa näed nii terve välja! Sa õitsed tõeliselt, mu armas.”

„Täna. Oleks ka aeg. Nagu kõrb pärast vihma.” Ma tulin kiviastmeid pidi üles ja ta suudles mind.

„Kas sa oled Davidist midagi kuulnud?”

„Kaudselt. Ma pole temaga rääkinud, kuid ta korraldas ühenduse läbi Heffi Pariisis ja mina rääkisin agen-

* Sõnamäng: *being shot for* – olla kas fotol jäädvustatud või maha lastud (ingl). Tlk.

tuuriga. Hea uudis on see, et temaga on hästi, halb uudis, et teda tulistati.”

„Jah, ma tean. Ma ei olnud kindel, kas sina teadsid.” Theodore pühkis hoolega käsi. „Eilses *Times*’is oli üks lugu selle kohta.”

„Jumal, ma sain tänased lehed, aga vaatasin ainult fotosid. Mida seal öeldi?”

„Ma jätsin selle sinu jaoks välja. Ma ei olnud kindel, kas sa tead või mitte. Hõredavõitu, mis puutub üksikajadesse, ma kardan. See on kohe seal laua peal. Esileheküljel.”

Ma uurisin fotot perekonnast, lapsed olid hunnikus vastu ema seelikut. Ainult silmapaare üle lugedes võis teada saada, kui palju musti päid oli ema musta seeliku voltide vahele peitunud. Naine vahtis ilmetult otse kaamerasse. Juuresoleva artikli teises lõigus öeldi, et David Turcan, fotograaf, kelle tehtud on esilehekülje foto, sai risttules pihta mõni hetk pärast selle pildi võtmist, aga „loodetavasti paraneb ta täiesti”.

Mu käed värisesid nii, et panid ajalehe üles-alla liikuma. Ma olin arvanud, et olen sellest juba üle saanud, kuni nägin must-valgel sõnu „loodetavasti paraneb ta täiesti”. „Theodore, oled sa kunagi haavata saanud?”

„Mulle on halastatud, ei ole. Paar-kolm korda maandusin „prauhti” ja lõin õla pisut ära. Ühel öhtul lendas juhtpaneelist väike seksioon mulle näkku, aga enamikuga võrreldes pääsesin ma väga kergelt. Mul on väga vähe lahinguarme.”

„Ma ei suuda ette kujutada, kuidas on elada, kartes oma elu pärast.”

„See polnud niimoodi, Elena. Ma olen kindel, et ka Davidil ei ole see nii. Pidevalt hirmul olles ei suuda keegi töötada. Sinu väärtuslik väike punane sektor, „vaenlane

sabas” toimib alati. Äkilisi kabuhirmu momente *oli*, aga need kestsid umbes kolm või neli minutit, enne kui tundsid, et oled sellest lahti saanud, või said aru, et ei ole. Mehed, kes ei saa oma hirmust jagu, peavad sõjast lahkuma. Nad ei suuda vastu pidada. Hea lendur peab olema hästi tasakaalukas. On vaja teha raskeid otsuseid ja võib-olla pead sa tegema ebameeldiva valiku ja keelima oma keha seda täide viima. Lenduri elu sõltub külmast peast – sinu enda omast ja teistest sinu ümber, kes võivad hädaohtu seada nii sinu kui kõigi teiste ellujäämise. Kas Davidit on varem tulistatud?”

„Ma ei arva seda, kindlasti mitte sel ajal, kui mina teda tunnen. Ma ei tea, et ta oleks mulle sellest isegi rääkinud. Ta on näinud oma sõpru tapetavat, seda ma tean. Kord pidi ta tagasi tooma ühe sõbra surnukeha.”

„See on vilets tegevus.” Theodore tõstis liha üles, samal ajal segas süsi leegi ümber.

„Kas sa jutustasid mu emale halbadest kordadest, mil sul oli hirm?”

„Ainult väga lühidalt. Sellega poleks midagi võitnud. Parem oli deemoneid manada koos nendega, kellega neid jagasid. Kui oled üle noatera pääsenud, siis ei taha uuesti seda õudust meenutada. Muuseas, kui olin Annaga koos, ei olnud mul kunagi tuju rääkida ohtlikest lendudest.”

„Võib-olla oleks ta vähem kartnud, kui ta oleks tõtt teadnud.”

„Kogemus, mida sinu ema ja mina jagasime, erineb tugevasti olukorrast, kust sina ja David end leidsite. Meie olime kõik samas paadis. Ma kardan, et sina pead seda üksildasemalt läbi elama.” Ta vaatas mulle läbi suitsu kurva naeratusena. „Ehk tahaksid enne lõunasööki ujuda? Mul on üht-teist köögis teha.”

„Tead, Theodore, sa ei pea kaduma. Nüüd oleme juba vanad sõbrad.” Libistasin käe kergelt ümber ta piha. „Kas tead? Ma hakkan uhkust tundma, et olen rase. Taban ennast vahel isegi soovimast, et mu rasedus paistaks rohkem välja.”

Theodore näis minu jutu peale pisut hämmelduvat, kuid tundus, et heameelest. Selleks ajaks, kui basseini läksin, oli ta kööki taandunud, ma ei tea, kas taktitundest või kokakunsti vajadusest. Fotod võttis ta endaga kaasa. Paterdasin basseini madalas otsas natuke ringi, enne kui hakkasin basseinipikkusi ujuma, ja mõtlesin beebist, kes ujub minu sees. Mina ujusin vee all.

Kui ma ühes otsas veepinnale tõusin, olin rabatud, nähes ähmaselt Theodore'i nägu vaatamas alla minu poole. Ta põlvitas basseini ääres ja hoidis kuivatusrätti. „David on telefonil, Elena.” Ta tõmbas mu välja ja ma jooksin sõnalausumata majja.

„David?”

„Elle, ...on sinuga kõik korras? *Elle?*” Ma ei suutnud liigutada oma suud; ma arvan, et ma ei hinganud. Tema häälekõla kangestas mu lihased. Kuulsin teda neli korda minu nime ütlevat, enne kui suutsin hingeldades vastata. „Ma olen siin.”

„Kas sinuga on kõik hästi?”

„Minuga on kõik hästi. Kuidas sinuga on?”

„Aga beebi?”

„Absoluutselt korras.”

„Jumal tänatud. Jeesus kristus, Elle. Sul pole aimugi.”

„Ma tean, kallis, ma tean. Kas sa...?”

„Mul läheb hästi. Ma tulen tagasi.”

„Millal?”

„Umbes kahe või kolme tunni pärast. Ütleme parem kolm.”

„Mis? Ma ei kuulnud vist õieti.”

„Ma olen Pariisis. Ma lendan kahekümne minuti pärast Toulouse'i. Võtan auto ja hakkan kohe pärast maandumist sinu juurde sõitma.” Ta kõneles valjusti ja nüüd tundsin ära Tannoy lennujaama taustamüra. Ma toetusin vastu seina, tilkudes veest, ja libisesin põrandale.

„David, ma ei suuda seda uskuda. Kas sa oled *praegu* Pariisis?”

„Jaa. Ma pean minema. Nad kutsuvad lennukisse.”

„David...”

Vastust ei tulnud.

Tõmbasin kuivatusrätiku õlgade ümber ja kõndisin värisedes tagasi terrassile, kus Theodore kartliku ilmega ootas.

„Ta on tagasiteel.” Mõne minuti jooksul olid need ainsad sõnad, mida suutsin öelda. Püüdsin ikka veel vett kõrvast välja saada, raputades pead, nagu teevad seda koerad, kui neil on kirp kõrvas. „Ta on praegu Pariisis. Ta on teel koju.”

„Jumal tänatud. Ma olen rõõmus sinu pärast, teie mõlema pärast.”

„Kui kaua aega mul võtaks Toulouse'i sõit?” Oli möödunud ainult kaks nädalat, kui viisin sinna ema. Ma teadsin, et see võib võtta umbes tund aega, aga ma tahtsin, et keegi teine otsustaks, ükskõik mida. Hakkasin otsema autovõtmeid, tühjendades terrassil käekoti. „Ta jõuab sinna kahe tunni pärast.”

Theodore vaatas kella. „Sa peaksid neljakümne viie minuti pärast teelesse asuma.”

„Mis siis, kui ta on raskelt vigastatud? Võib-olla sellepärast ta tulebki tagasi – midagi on valesti. Võib-olla peaksin ta otse haiglasse viima. Oleks vist vaja Heffile helistada. Või agentuuri. Ma peaksin tellima lennu otse

Londonisse. Mis sa arvad, kas nii hilja on lendu Londonisse? Ma ei tea, mida teha..." Ma tundsin oma silmi pisaratega täituvat. Theodore riputas mu õlgadele hommikumantli ja müksas mind õrnalt.

"Pane end riidesse ja kuivata juuksed. Siis tule ja istu pool tundi ja võta üks väike jook, et rahuneda, enne kui talle järele lähed. Ma kahtlen väga, et talle on arsti vaja. Kui ta on Pariisis, siis ei saa ta halvas seisus olla. Sina oled ainus inimene, keda ta näha tahab."

Mul võttis aega, et valmis jõuda ja oma südamepekslemist rahustada. Kui ma Theodore'i juurde tagasi läksin, oli ta avanud šampanjapudeli. Silmitsesin pudelit kahtlevalt. "Ma võin võtta ainult ühe klaasi."

"Ma ei salga, et saan ülejäänuga hakkama. Toostiks jätkub ühest klaasist küll." Ta tõstis klaasi. "Sinu, Davidi ja teie beebi terviseks ja õnne paljudeks aastateks."

"Täna sind." Tahtsin talle ühte asja öelda, aga olin liiga häbelik ning lõpetasin kaunis seosetult. "Tead, kogu see aeg, kui David ära oli, ja sellest peale, kui mind haiglasse viidi ja ma arvasin, et kaotan oma lapse... jaa, Theodore, ma ei ole sind korralikult tänanudki kõige eest, mis sa tegid tol õhtul, ja selle eest, et olid seal ja jäid sinna."

"Ma ei teinud absoluutselt midagi," aga ta kummardas tänades pea.

"Ma olen tõesti tänulik, ma ei oska sulle öelda, kui tähtis see oli. Sestsaadik olen ma endale kinnitanud, et kui David vaid tuleks koju, lihtsalt tuleks täiesti tervelt tagasi, siis ma ei oleks enam kunagi tema peale vihane. Ma usaldaksin teda alati, ei pahandaks teda ega vigurdaks enam kunagi. Ma hakkan pidama ennast väga-väga õnnelikuks, sellepärast et tema on mul olemas. Ja nüüd, kui mul on absoluutselt selge, mida talle ütlen, ja kahtle-

mata on viimaste kuude mõttetus lõpuks möödas, siis on mu ainus soov talle öelda, et ma tahan olla temaga..."

"David on õnnelik mees, Elena. Tal veab, sest ta tuleb koju naise juurde, keda armastab."

"Mis siis, kui ta ei taha minuga koos olla? David on olnud kogu oma elu üksinda. Võib-olla on tal liiga hilja muutuda. Davidil ei ole kerge, kui olen kogu aeg lähedal, beebi sabas. Seda ma küll ei taha, et just minu rasedus sunniks teda mulle truu olema või abielluma või midagi taolist. Ma ei suudaks seda välja kannatada, kui ma tunnen, et ta teeb seda kohusetundest või... oh jumal! kaastundest. Isa narrib sellega mu ema. Ta räägib, et ta korjas ema üles ja puhastas tolmu, sest tal oli temast nii kahju, sest ta oli riulile jäetud."

"Mulle ei ole Anna kunagi tundunud seda sorti naisena, kes ärataks haletsust. Ka sina mitte."

"Isa räägib ainult sellepärast, et teda pahandada. Mis tavaliselt mõjub."

Theodore ei naernud. Ta tõstis pudeli üles, kuid ma katsin käega oma klaasi ja ta täitis enda oma ning vaatas mulle pilku pööramata otsa. "On vähe nii absurdseid mõtteid kui see, et Anna Kézdy oli riulile jäetud. Sa oled mitu korda palunud mind rääkida, miks me sinu emaga ei abiellunud."

Ma tõstsin käe, et teda peatada. "Ära lausu enam ühtegi sõna. Ma ei oleks pidanud seda sinult küsima. Oleksid hoopis pidanud mulle ütlema, et ma tegeleksin oma asjadega. Palun, unustame selle."

"Unustada seda ei saa ma kunagi, isegi kui tahaksin. Ma sooviksin sulle rääkida meie loost. Võib-olla see isegi aitab sind pisut. Kui sa tahad kuulata."

Oh, jumal, Theodore, mõtlesin ma, mitte praegu, jumal küll, jumal küll, praegu ei hooli ma sellest põrmugi.

Ma nihelesin närviliselt toolil, keerutasin klaasijalga sõrmede vahel ja vältisin ta pilku. „Theodore, ma ei tea, kas ma tahan *praegu* kuulata,” ütlesin ma lõpuks. „Sa oled mulle olnud hea sõber ja ma olen uskumatult rõõmus, et me kohtusime, aga oma emast ei taha ma kuulda midagi kohutavat. Mul on kahju, kui ta murdis su südame. Mul on kahju, et asjad ei läinud nii, kuidas te plaanisite, ja mul on kahju, et see sind kurvastab, ning ma olen kindel, et mingil moel ka teda, kuid ma lihtsalt ei taha teada. Ma ei taha midagi muuta. Milleks välja tirida vanu luukeresid, kui sellest midagi ei muutu? Ja ma ei saa, ma pean minema, mõistad, praegu ei ole hea aeg...”

„Anna.” See sõna tuli teravalt üle ta huulte ja mul kulus hetk taipamiseks, et ta kasutas seda kui kõnetlust. Ta kattis ühe käega silmad. „Andesta, Elena. Sa peaksid seda kuulama enda, mitte minu pärast. See on lugu, mis nõuab rääkimist. Igauhega oleks võinud niimoodi juhtuda – ma olen veendunud, et sõja ajal nii juhtuski paljudega. Ma ei püüa sulle jutustada...”

Ma katsin kõrvald lapsikult kinni, olin tema peale vihane, et ta ei arvestanud mu keeldumist. Seal me nüüd olime, tema keeldus mind kuulda võtmast ja mina keeldusin teda kuulamast. Ta võttis õrnalt mu käed ja pani need mu süle. „Sinu ema ei teinud midagi valesti või „kohutavat”. Vea tegin mina. Vastutus selle eest lasub minul. Kas sa ei teadnud seda?”

„Ma ei saa aru.”

„Täpselt sedasama ütles su ema, kui ma lõpetasin meie kihluse.” Ta naeratas kõveralt. „Sa ei suuda kujutada, kui täpselt sa just praegu sarnaned oma emaga. Sa oled tema elus kujutis.”

„Ta ei ole surnud,” sõnasin teravalt ja siis aeglaselt, „kas *sina* katkestasid kihluse?”

„Jah, mina.”

„Aga tema ütles *otse*, et seda tegi *tema*. Miks? Miks sa teda enam ei armastanud?”

„Ma ei ole kunagi lakanud teda armastamast. See kõik oli kaunis lihtne, kuigi tol ajal oli see minu meelest kõige vastikum sasipundar, millesse ma eales võisin end sisse mässida.”

Tema kondised käed lebasid põlvedel, kolm sõrme trummeldasid rahutult ja ta vaatas üle mu õla tühjale ümbrusele. Ta nägu oli piisavalt kurb, et murda ainsa pilguga mu süda. Ma sain aru, kui ma nüüd ei kuula, siis ei pruugi ma saada teist võimalust selle loo kuulmiseks, aga mu süda tagus vastu ribisid ja ma mõtlesin omaenda loo peale ning tahtsin sellega edasi minna.

„Theodore, mul on nii kahju.”

„Mmm?” Ta heitis mulle põgusa, raskesti mõistetava pilgu ja vaatas siis oma kella. „Armas jumal, Elena, nüüd pead sa küll kähku tegema! Sa ei taha ju lasta oma poissi oodata, eks ole?”

Ma suudlesin teda kiiresti ja võtsin oma koti. Kui ma grillist mööda auto juurde jooksin, nägin seal kaht mustaks põlenud kamakat, mis olid puusöest eristamatud.

Saabusin lennuväljale varakult, nii jäi mul küllalt aega viimase Pariisi lennu saabumiseni. Ootajaid oli vähe: naine kahe väikese lapsega, kes jooksid edasi-tagasi mööda terminali siledaid saale, lastes liugu ja põrgates toolide otsa, ilma et nende ema oleks peadki pööranud; autojuht, kelle alumisel huulil oli kleepunud sigarett ja käes hooletult ripnev papist silt, ja kes oli hüppevalmis juhiks, kui läbi automaatuste ilmub mõni ülikonnas reisi-ja; kaksa austraalia tüdrukut kaubaauto mõõdus seljakottidega. Surusin nina vastu klaasseina, kuid Davidit ei ol-

nud kuskil näha. Saabuvate reisijate tilkumine paisus lõpuks pidevaks vooluks, siis hajus jälle üksikuteks tulijateks. Austraallased lahkusid ootesaalist koos veel ühe raskelt koormatud tüdrukuga, kelle piha ümbert nad kinni hoidsid; sohver leidis oma ärimähe, lapsed oma isa. Kui David saabus, tilkusin ma higist. Mitu minutit enne, kui ma ümber pöörasin, tundsin tema pilku oma kuklal. Ta tuli risti üle halli minu poole, ikka seesama: kaamerad rippusid ümber ta kaela ja üle õla, kott kõlkus vabas käes. Juuksed olid sagrais ning ta lonkas tugevasti, aga ta nägi välja suurepärase.

Hakkasin nutma, niipea kui Davidi kaela ümbert kinni võtsin, ja ta suudles mu pealage. Me seisime vaikselt.

„Hei, kullake.”

„David, oh, jumal, ma igatsesin sind nii väga.”

Ta puudutas mu nägu, siis kõhtu. „Mina ka. Lähme siit ära, okei?”

„Kas sul pagasit on?”

„Ei. Ainult, mis on seljas. Lähme otsime auto.”

„Mul juba on üks väljas.”

„Kas sina juhid, Elle? Tulin just põrgust tagasi, sain kuuli jalga ja nüüd sa tahad, et ma usaldaksin oma alles jäänud ihuliikmed sinu autojuhtimise hoolde?”

„Ma olen muutunud. Palju. Ma olen nüüd tõesti hea juht.”

„Jeeh, ma usun seda siis, kui ma näen. Kallike, loodan, et sa pole liiga palju muutunud.” Ta kummardus oma kotte võtma ja võpatas.

„Las ma kannan neid, David.”

„Ma saan hakkama. Ma ei ole sant.” Jätsin ta rahule.

David vaikis, kuni jõudsin Toulouse'i äärelinna. Ma olin nii haaratud sellest, et ta on koos minuga autos, et pöörasin lennujaamast valesi välja ja jõudsin linna kes-

kele. David istus mu kõrval, jalg kangelt välja sirutatud ja silmad kinni. Heitsin talle vargsi pilke. Ta oli väga kahvatu, tumedad habemetüükad, lisaks tänavavalgustuse ebaloomulik hõõgus, muutsid ta näo viirastuslikuks. Ma lootsin, et ta magab. Rakendasin oma harilikku meetodit linnas orienteerumiseks: pistsin kaardi istumise alla ja pöörasin ikka kõige elavama liiklusega tänavale, lootes leida õiget suunda näitavat silti. Mul oli rohkem usku teeviitadesse kui oma kaardilugemisse. Aeg-ajalt olin sunnitud selle tehnika tõttu sõitma Notting Hill Gate'ist Putney'sse Barnesi kaudu, sest ainus arvestatav viit on just Barnesist väljas High Streetil. Ma olen tuntud isegi kui Islingtoni kaudu Holborni sõitja. Tuuritasin rahulikult ümber Toulouse'i, kuni märkasin sinist silti Montauban-Cahors'i, mis pidi olema nagu põhja pool, nii et justkui õiges suunas. David magas edasi, kui ma tänavaid pidi nagu joobnu ringi kobasin. Et ta oli nüüd kodus, ei olnud mul kuskile kiiret. Ma tahtsin, et me kolmekesi võiksimme alatiseks ohutult sellesse metallkarpi jääda. Montaubanist välja sõites oli mul tunne, et pean vasakule keerama, ja ma hoidsin silmad lahti, et leida tuttavana paistvat teed. Mitte midagi sarnast. Veendunud, et sõitsin liiga kaugele, keerasin korra vasakule, tegin siis järgmise pöörde ja jõudsin laiale autodest ummistunud tänavale.

Kasutasin punase tule taga juhust, et kaart välja tõmmata, ja hakkasin otsima Sainte Cécile'i. Kostis autopassinate raevukat tuututamist ja hüüdeid ning üles vaadates nägin, et fooris oli tuli muutunud. Enne kui suutsin reageerida, küüritas David üle minu ja keeras ühe sujuva liigutusega süüte välja. Ta avas endapoolse ukse ja astus autost välja. Ma jälgisin teda tahavaate peeglist, kui ta lonkas meie taga seisva auto juurde ja kummardus aknast

sisse. Ma nägin, kuidas juht karjus ja žestikuleeris, liigutades lõdvalt kokkusurutud rusikat masturbeerijate rahvusvaheliselt tuntud sümboli järgi. Järgnevalt sain aru, et David küünitab autosse ja tõstis mehe poolest saadik aknast välja, raputades teda. Mu peopesad roolirattal higistasid. David viskas mehe järsult istmele tagasi, kui fooris uuesti süttis punane tuli. Signaalid kiunusid kogu autode rivi ulatuses. David pühkis käed džiinide külge puhtaks ja lonkas tahapoole järjekorras teise auto juurde. Nägin, kuidas juht alistumise märgiks mõlemad käed üles tõstis ja akna üles keeras. David kehtas õlgu ning tuli kohmakalt hüppeldes meie auto juurde tagasi. Ta kallutas end üle minu ja pani mootori käima.

„Okei, Elle, oota järgmise tuleni ja liigu aeglaselt. Sa said enda käsutusse kogu maailma aja.”

Ma sõitsin umbes kümme minutit otse edasi, keerasin siis teeservale ja lülitasin mootori välja, enne kui istmel pöördusin, et Davidile otsa vaadata. „Mida see kõik tähendas, David?”

„Mis asi tähendas?” Ta ei taibanud ausalt, millele ma viitasin.

„Seal taga. See kutt autos.”

„See? Kuradile, Elle, oli aeg sellele sitapeale kombeid õpetada. Ta ju nägi, et sa vaatasid kaarti. Kui see juhm käkk lugeda mõistab, siis sai ta aru, et see on üüritud auto. Isegi kui ta ei oska lugeda, võis ta näha, et oled naisterahvas. Ta sai aru, et sa oled siin võõras. Sellisel käitumisel ei ole tsiviliseeritud ühiskonnas lihtsalt nime. Mulle see ei meeldi, ongi kõik.”

„Mis sa talle ütlesid?”

„Ei midagi. Ma olin viisakas.”

„Ma ei suuda uskuda, et sa niimoodi tegid.”

„Sitta kah. Ära tee sellest suurt numbrit.”

„See on maanteehullus, David.”

„Maanteehullus?” Ta mõirgas naerust. „See ei ole hullus, Elle, kallid. See ei ole hullus. Mitte sinnapoolegi. Nüüd, kui sa vastu pole, läheksime tagasi hotelli? Mu jalg on siin istumisest kaunis kange.” Ta võttis kaardi ja andis mulle juhiseid külasse sõitmiseks.

„Oled sa kindel, et sinuga on kõik korras, David?”

„Kunagi pole parem olnud.”

Kui jõudsin Lion d'Or'i, ei tahtnud David süüa. Härra Guillot tegi mulle võileiva, ja kui mina seda sõin, jõi David viskit.

„Kas sa Sarajevost kavatsed mulle rääkida, David?”

„Muidugi, kallike, muidugi, aja jooksul. Algul tahan vaid teada, kuidas su haiglalugu lõppes.”

Ma hoidsin ta kätt ja jutustasin lihtsalt, kuidas olin end tundnud. „Skaneerimine on võimas asi. David, ma nägin beebit. Ma nägin teda kaunis selgelt. Käed, jalad, võisin isegi nägu näha. Ja ma kuulsin, kuidas ta süda lõi, nii uskumatult tugevasti, see oli raevukas. David, ta on tõeline väike võitleja, see beebi. Arst ütles, et kõik läheb hästi. Nii see oli.”

„See ei oleks pidanud juhtuma, Elle.”

„Mis ei oleks pidanud?”

„Verejooks. See on halb märk. See ei oleks pidanud juhtuma, mitte pärast kahtteist nädalat. Sa peaksid olema valmis halbadeks uudisteks.”

„David, mul on kahju, et sa muretsesid. Aga usalda mind, kõik on korras, ma lihtsalt tean seda. Ma tunnen end hästi ja ta hakkab tõesti kasvama. Puuduta teda. Selleks ajaks, kui koju jõuame, ei tunne mind keegi ära.”

Ta ei puudutanud mu kõhtu, vaid kordas vaikselt: „See ei oleks pidanud juhtuma, Elle.” Ma ei tahtnud seda tõlgendada. Ta võis viidata verejooksule, aga ta võis

samahästi kõnelda beebist või meist. Ta tellis teise joogi ja mina jäin sihikindlaks.

„Kui sa tahad, lähme homme haiglasse. Siis saad ise näha.” Ta noogutas puiselt. „David, mis juhtus? Kuidas sa pihta said? On sinuga tõesti kõik hästi?”

„Muidugi on, beebi.” Ta tühjendas klaasi ühe neelatusga. „Jook ei puudutanud kunagi ta huuli.” Ta kihistas naerda.

„Mis?”

„Seda ütles mulle üks sinu vana lendur, kui me juttu ajasime. Ta kõneles mulle oma sõbrast ja ütles: „Jook ei puudutanud kunagi ta huuli, see läks lihtsalt alla midagi kõrvalt puudutamata.” Kui sinuga on kõik korras, siis kavatsen ma end maani täis juua.”

„Ole lahke. Aga jutusta mulle, kuidas sa pihta said.”

Ta tõmbas pika mahvi sigaretist ja osutas selle põlenud otsaga minu suunas, silmad suitsust pilukil. „Võiks öelda, et ma sain pihta sinu pärast.” Ta irvitas, aga selles žestis oli midagi ähvardavat.

„Kuidas sa seda mõtled?”

„Oh, ma ei mõelnud nii, beebi. Ma sain pihta, sest ma ei valitsenud oma tundeid. Kõik oli korras, seal on uskumatu segadus, aga ma tegin mõned head tööd. Oled sa mõnda neist näinud?”

„Jah. Eilses *Times*'is oli pilt naisest ja neljast lapsest.”

„Ma mõtlesin, et see võiks müüa. Naine ja lapsed – hea variant. Mitte nii hea kui koduloomad, aga paremuselt teine. Kas sa *Life*'i oled näinud?”

„Jah. See on fantastiline. Ja *Sunday Times*.”

„Kui palju?”

„Uhh, jumal. Kuus lehekülge ajakirjas, pluss kaanepilt ja kolm üle kahe lehekülje laiuvat pilti, lisaks neli lehekülge *Life*'is.”

„Hästi.”

„No mis siis juhtus?”

„Mis juhtus oli see, et mul oli kihk sulle helistada, lihtsalt naudingu pärast kuulda su kena häält. Üks Reuteri meeskonnast on mu vana sõber ja ma kõnelesin talle, et see on elu või surma küsimus, ja lõpuks veensin teda laskma mind telefoni juurde, umbes viiskümmend dollarit minut. Selleks ajaks, kui olin haiglaga rääkinud, olin veendunud, et sul oli raseduse katkemine.” Ta hääldas seda hoolikalt, koputades iga silbi juures sigaretiga tugevasti vastu tuhatoosi. „Butch, see Reuteri vennas, lasi mul edasi helistada. Ma helistasin su esivanematele, uuesti hotelli, püüdsin Theodore'i kätte saada, helistasin agentuuri. Mõtlesin juba politseisse helistada. Ma läksin tülili ühe *Trib*'i ajalehe tüübiga selle kuradi telefoniliini pärast. Sattusin paari AP vennikesega jooma, järgmisel päeval läksin välja, võtsin mõned pildid ja tegin *vea*. See on kõik. Seda tüüpi viga, mida ei oleks teinud ka Georgia Greyhoundist äsja maha astunud talulaps. Ma jooksin risti üle tänavanurga, et minna hoonesse, ajal, mil oleksin pidanud paigal püsima. Ma olin kuradi juhm. Üheks sekundiks jätsin mõtlemise. Ma jooksin ja sain pihta. Nii see on, Elle, mitte midagi keerulist.”

„Kes sind tulistas?”

David pilgutas mulle silma ja nipsutas sõrmi. „Mul läks sitasti. Ma ei paneks küll oma pead pandiks, aga see võis olla üks nendest sellidest, keda olin paar päeva tagasi pildistanud. Oleksin pidanud küsimise lõpetama. Võinuksime hoopis aadresse ja nimesid vahetada, et järgneval kümnel aastal teineteisele jõulukaarte saata. Noh, miks ma ei mõelnud selle peale?”

Hakkasin jälle pisaraid valama ning David läks baari külastama. Härri Guillot pani lauale pudeli viskit.

„Sa oled õige härrasmees. Kas sa tuled minuga jooma?” küsis David talt inglise keeles. Härra Guillot raputas pead ja soovis head ööd. Pea kohal oli kuulda ta samme.

„Kuidas jalg on?” küsisin ja pühkisin käeseljaga pisaraid.

„Oh, hea. Ei takistanud mul isegi joosta. Kuulitabamust ei tunne nii, nagu sina vist ette kujutad. Terav löök ja tuim valu, just kui keegi puistaks su jala peale tonni jagu telliseid. Algul arvasin, et pissisin end täis, siis sain aru, et see oli veri. Kuul läks otse sisse ja teiselt poolt välja. Isegi luud ei killustanud. Näeb välja väga puhas, nagu oleksin pika naela läbi oma jala pistnud. Ma näitan sulle hiljem. Haiglas puhastas üks Liibanoni arst selle ära. Naljakas, Beirutis olen olnud umbes kuus korda või enam ja ei ole kunagi kohanud liibanonlasest arsti.”

„Kas valutab?”

„Ei. Jätame selle, Elle.” Hetkeks vaatasid tema hallid silmad mind õrnalt ja rahulikult. Siis raputas ta pead ja hõikas: „Hei! Kas siin keegi üldse teenindab mind?” Ma lükkasin pudeli tema poole. „Põrgu. Ma unustasin, et siin on iseteenindus. Ega sa ei kavatse mulle seltsiks jääda, kiisu?”

David polnud mind kunagi varem „kiisuks” kutsunud. Mitte keegi ei olnud.

„Muidugi. Miks mitte?” vastasin ma ja võtsin endale selja tagant baariletilt klaasi.

David muutus üheaegselt kõneosavaks ja seosetuks, kui selline asi üldse on võimalik. Ta rääkis elavalt, aga tema kujundid prantsatasid ootamatu jõuga üksteise vastu nagu pörkuvad autod. Ta rääkis üha inimestest autode kokkupõrkes, aga ma ei suutnud selles leida mingit mõtet. Kui ma temalt küsisin, kes täpselt kokku pörkasid,

raputas ta pead ja sõnas, et ma ei kuulanud teda. Umbes kolme paiku hommikul aitasin ta trepist üles ja ta kukkus risti üle voodi. Tõmbasin tal kuidagi T-särgi seljast ja kulutasin kümme minutit, et tirida toll-tollilt jalast tema sopaseid džiiine. Tema paremal jalal, kohe kubemest allpool, oli reie ümber mässitud side, mis ulatus alla peaaegu põlveni, tuli sealt tagasi üles risti üle ühe kannika, siis ümber piha. Jala esi- ja tagaküljel oli väike vereplekk. Mu magu tõmbus seda nähes kokku. David oli peaaegu teadvusetu, kuid rääkis ikka edasi. Ma roomasin voodisse tema tagumiku poolt, et teda mitte häirida. Kui hakkasin just magama jääma, heitis ta äkki käe üle mu näo, paisates mind äärepealt voodist välja. Küllap lõi tema kell mu huule vastu hambaid, sest ma tundsin suus veremaitset. Ma tahtsin tõusta ja minna vannituppa asja uurima, aga David ägas ja pani mõlemad käed mulle ümber ning ma kuulsin teda ägedalt ütlevat. „Ära jäta mind, Elle, ära jäta mind üksinda.” Ma ei tea, kui kaua ma tema metsikus haardes ärkvel olles lamasin, David raske-na mu rinnal.

Ärkasin öösel mingil hetkel. Pidi juba koitma, sest võisin näha Davidi nägu. Ta istus aknalaua, sigaretti huulte vahel, ja hoidis negatiive vastu nõrka valgust, uurides neid süvenenult. Sulgesin silmad, teeseldes magamist, ning lamasin nii vaikselt, kui vähegi sain.

Seitsmeteistkümmnes peatükk

David Turcan saabus Le Bosci järgmisel hommikul pärast Elena sõitu lennujaama. Mind ei üllatanud tema tulek. Ta oli ju professionaal. David surus mu kätt. „Tore sind näha. Kas on liiga vara? Ma oleksin helistanud, aga ei tahtnud Elenat äratada, et saada sinu telefoninumbrit.”

„Mitte põrmugi, vanapoiss. Tule sisse.”

David jäi ukسلävele seisma ja kõõritas päikese poole.

„Ma tulin siia, et pilti võtta, Theodore. Valgust arvestades peaksime vist välja jääma.”

„Kus sulle parem tundub, aga tule sisse, joome algul kohvi. Ma vajan tassi kohvi enne pildi tegemist.” David sarnanes närvilise takuga, keda latrisse meelitatakse. Pärast mõningast perutamist tuli ta õlgu kehitades sisse ning asetaski oma varustuse halli põrandale. Ma polnud kindel, kas tõsta üles küsimus tema vigastusest või oodata, et ta hakkab ise sellest rääkima.

„Kui sa ära olid, David, tundsin rõõmu Elenaga koos veedetud ajast. Ta on armas noor naine.”

„Jah. Ta kõneles mulle eile õhtul, mida sa tema heaks tegid. Suur tänu!”

„Usu mind, ma pole mitte midagi teinud.” David kehitaski vastuseks õlgu: see oli tahtmatu žest, peaaegu põlglik. „Kuidas reis läks?”

„Polnud viga.”

„Millist kohvi sa jood?”

„Musta.” Ta hakkas äkitselt naerma. „Naljakas, kas pole? Me kasvasime üles selle üleva tundega mustast ja valgest, uskudes, et lõpuks võidab ikka hea.”

„Kas sa arvad, et ei võida?”

„Ma ei mõtle sittagi. Ma lihtsalt teen pilte. Inimesed peavad ise otsustama.”

„Olen tihti tahtnud teada, kui palju fotograaf uurib, mida me mõtleme, lihtsalt, mille järgi ta valib, mida pildistada.” Panin lauale kaks kruusi.

David tühjendas kruusi ühe sõõmuga ja ma nihutasin kannu tema poole. „Ära meisse nii palju ka usu. Meie kurname end kujutise pärast, mis peab ütlema kõike. Põmm. Teed kolmkümmend kuus ülesvõtet ja võib-olla, kui sul tõesti veab, saad viis head võtet. Siis võid loota, et neis on mingi peen erisus, mis on rohkem kui kondikava, aga sul peab olema õnne, et leida hea kompositsioon. Sa ei saa seda septseda ega plaanida, see kas on seal või ei ole.”

Ma tundsin end temaga päris vabalt, vahest isegi rohkem kui Elenaga.

„Leidsin, et Sarajevo pildid on väga liigutavad. „Oled sa neid juba näinud?” Ta raputas pead ja ma panin lauale kaks ajakirja ning foto *The Times*'ist. „Sooviksid sa ujuda enne pildi tegemist? Me ei pea neid täna tegema, juhul kui sa ei kiirusta.”

„Võib-olla lähengi ujuma, see tundub hea. Üks jook on veel parem. Klaasike peaparandust. On sul viskit?”

Oli natuke peale üheksat. Otsustasin talle tuua joogi lootuses, kui ta piisavalt joob, tunneb ta end vabalt ja jääb magama. Panin pudeli viskit köögilauale ja David valas suure sortsu oma kohvijäägi hulka. Ta avas ajakirja *Life*, silmitses seda lühidalt ja noogutas kolme surnuke-

haga pildi suunas. „Ma olen pidanud võtma tuhandeid pilte surnud inimestest. Näed seda meest? Ta paistab magava lapsena, põsed pehmed ja punnis. Mees tema kõrval on nagu vahakuju, justkui poleks ta kunagi hinganud. On siisuguseid, mille kohta ei usu, et nad kunagi võisid olla inimkehad. Tükid ei sobi kokku, sarnaselt piltmõistatusele, millest koer on muist tükke ära närinud. Sarajevos ei teinud ma eriti sedasorti asju, see siin oli ainus, mis mulle meeldis.”

„Kõlab nii, nagu sul oleks villand seda liiki töödest, David.”

„Surm ei ole mind kunagi tüüdanud. See on ainult üks osa protsessist. Viimasel korral huvitas mind rohkem see, mis juhtub pärast. Inimesed Sarajevos olid seda meelt, et nad tahtsid näidata serblastele oma alistumist.”

„Kuidas siis ujumisega jääb, vanamees? Mine vette ja jäta kõik seljataha.”

„Kas sa arvad, et ujumine peseb selle maha?”

„Ei, aga ma arvan, et natukeseks ajaks saad unustada. Mälestused tulevad tagasi.”

„Elenal on teooria, et ainult head mälestused jäävad.”

„Ma arvan, et tean, kust ta selle teooria on saanud. Anna rõhutas, et peaksime alles hoidma ainult õnnelikke mälestusi.”

David vaatas mulle küünilise näoga otsa. „Aga sulle ei läinud see peale?”

„Ma ei usu, et on. Mitte nüüd. Mulle tundub, et mälu on vastik komme lasta headel mälestustel tuhmuda. Mida vanemaks ma saan, seda tuhmimaks muutuvad õnnelikud mälestused. On teada, et keegi ei suuda uuesti tabada või elustada tundeid, mis neid saatsid. Algne rõõm on igaveseks kadunud. Õnnetuseks näivad vähem

õnnelikud mälestused oma koha viivitamatult tagasi võitvat, niipea kui tuled kustuvad.

„Theodore, oled sa näinud hirmuunenägusid?”

„Ei. Ainult kindlad momendid, mil ma...”

„Ei taha neid näha?”

„Mitte kunagi päris nii. Ma olen seotud oma vaimude, nii heade kui halbade külge. Kuidas su jalg on?”

„Hea.” David süütas sigareti ja tõmbas sügavalt suitsu sisse ning ma nägin ta silmis äraolevat pilku, mis sissepoole pöördudes muutus tinaraskeks.

„Sul vedas kohutavalt.”

David kallutas tooli tahapoole ja naeratas laialt. „Eks sa tead paremini. Olin üks suur juhmard, see on kogu tõde. Olen olnud selle sees piisavalt kaua, et paremini teada. Ei ole tähtis, kui ettevaatlik või kogenud sa arvad end olevat, kui kaotad keskendatuse, võid selle kõik sekundi mürdosa jooksul persse panna. Saad sa aru, mida ma mõtlen?”

„Me kutsusime seda näpukaks. Momendiks kaob kontroll oma mõtete üle.”

„Täpselt. Näpukas.” David võttis *Sunday Times*'i ja hakkas oma töid läbi vaatama.

Otsustasin ta rahule jätta. „Ma olen väljas basseini juures.”

Olin ujunud tubli osa tunnist, kui David nähtavale ilmus. Ta lonkas terrassile ja ma tulin basseinist välja ning hõõrusin end kuivaks, enne kui ta midagi ütles. Viskasin talle ujumispüksid. Kui David riidest lahti võttis, nägin ta haava, ja nagu ta oli öelnud, oli see väga puhas.

„Kui sa Elena haiglasse viisid, kas sul oli juhust arstiga beebist rääkida?”

„Ei. Kuna ma ei ole sugulane, siis nad mulle ei räägi.

Elena ütles, et talle olid nad kõik selgeks teinud. Kindlasti näeb ta välja palju parem ja õnnelikum.”

„Kuidas sa end tundsid, kui su naine oli esimest korda rase?”

Davidi jaoks oli see loomulik küsimus, aga mul oli sellele raske vastata. Ajasin siis ümmargust juttu. „Algul, kui ta mulle rääkis, olin lihtsalt rabatud. Ma mäletan tunnet, nagu oleksin täielikult maha löödud.” David noogutas. Ta kuulas keskendunult. „Mul on häbi öelda, et kui see mu teadvusse jõudis, ei olnud ma sugugi ülevas meeleolus. Ma ei mõelnud üldse lapse peale, siis mitte, ainult enda peale. Tundsin, et minuga on talitatud ebaõiglaselt, ja olin täis pahameelt vastutuse pärast, mille elu mulle peale sundis. Olin kakskümmend seitse aastat vana. Selles eas on paljud mehed isad ja ei ole kahtlust, et head isad, aga mina olin veetnud viis aastat küllaltki ebanormaalses tingimustes ja ei olnud isaduseks valmis. Lõpuks tundsin imestust, et tulekul on mu oma laps. See on imepärane asi. Ja *olla* isa on veel imepärasem.”

„Ma oletan, et sa otsustasid, et oled teinud õieti. Elle ütles, et sul on kaks last.”

Võib-olla mõjus teesklemispingutus Elena ees või tundsin lihtsalt, et räägin meelepärase mehega, niisiis otsustasin olla Davidiga aus. Ilmselt oli mulle mõjunud tema mõistuslikkus. „Ma peaksin selgitama, et mu naine ei olnud võimeline lapsi saama. Esimesel korral rasedus katkes ja pärast soovitasid arstid tal mitte rasestuda. Ta jätkas küll katsetamist, kuid edutult. Ma ei seletanud seda Elenale, põhjused on sulle arusaadavad. Lapsed me adopteerisime, kasvasime neid õnnelikult ja armastasime hellalt, aga Chantal tundis ikka, et üks tema elu tähtsamaid püüdlusi on äpardunud. Muidugi oli see mõtte-

tus, aga ma ei suutnud teda selles veenda. Vahetevahel ma mõtisklesin, kuidas oleks, kui näeks omaenda lapsi kasvamas, kuid ma ei kahetsenud. Tema tundis, et oli minult röövinud olulise emotsionaalse kogemuse. Ta ei teinud seda. Kui ta oli suremas, oli mu suurim soov, et ta seda teaks.”

„Kas ta sai teada?”

„Ma ei ole selles kindel. Teda polnud alati kerge mõista, aga vahel, kui nii juhtus, pidas ta tähtsamaks ise rääkida kui mind kuulata. Ma usun, et ta sai aru. Kui oled veetnud oma elu ühe naisega, siis üksikasjad eriti enam ei loe. Olin oma elus õnnelik. Ma olen veendunud, et ta teadis seda.”

„Elle haiglasse toimetamine pidi sulle kõva pähkel olema. Pean sind tänama, et sa tema eest hoolt kandsid.”

„Pole tänu väärt, vanamees.”

„Ellet painab mõte, et sina tegid ta emale ülekohut või tegi tema sulle või midagi taolist. Ma ei suuda alati välja mõelda, mis tema peas toimub. Arusaamatu, miks on talle nii tähtis see, mis juhtus viiskümmend aastat tagasi. Mina ei suuda sellestki aru saada, et kümne päeva eest juhtunu võiks nii tähtis olla.”

„Minu meelest on see talle oluline sellepärast, et ta saab ise emaks. Rasedusel on kalduvus tugevasti mõtlemist suunata.”

Davidiga kõnelemise ajal nägin Elena autot sissesõiduteele keeramas.

„Theodore, tere hommikust!” Elena häälekõla oli erk, kuid ta paistis kahvatu. „Halloo, kallid. Sa oleksid pidanud mind äratama, enne kui lahkusid.” Kui ta lähemale oli jõudnud, silmitses ta Davidi jalga ning ma nägin, et ta vaarub ja tõmbab sügavalt hinge. David tõusis püsti. Elena läks otse Davidi juurde ja suudles teda põsele.

„Kõik on okei, kullake. Tule ja vaata. Ei mingit verd.”

Elena põlvitas maha ja uuris tema jala esi- ja tagakülge piinliku asjatundlikkusega nagu patoloog. „Võib-olla peaks arst selle üle vaatama? Mis sa arvad? Seda oleks mõtet teha enne kojuminekut.” Elena vaatas mulle kiiresti otsa ja siis tagasi Davidile. „David, kas sa ei tahaks näha Monpazier'd? Mõtlesin, et võiksime minna sinna lõunastama. Saaksid võtta mõned pildid. Uitame lihtsalt ringi – teeme endale puhkepäeva.”

„Elle, kullake. Sa ei pea minuga rääkima rahustavalt, nagu oleksin mingi poolearuline. Kuul läks läbi mu jala, mitte läbi pea.” Elena käsi niheles Davidi reiel ja mees lükkas selle ära. „Mu kõht ei ole tühi ja autos istumine on küll viimane asi, mida ma tahan.” Järgmisel momendil kallistas ta Elenat, nagu ei tahaks teda kunagi lahti lasta, ning ma otsustasin, et mul on aeg lahkuda.

„Te olete teretulnud, kui jääte siia ja sööte koos minuga lõunat. Giselle'il on vaba päev, aga ma klopsin meel-sasti kokku ühe salati.”

Kümme minutit hiljem astus Elena kööki. „Ta ei ole tema ise.”

„Ta näib olevat täiesti kombes, mu kallis. Sul pole põhjust muretsemiseks. Ta on lõpmata väsinud ja kuigi ta püüab näidata, et tema vigastus on tavaline, kulub tal ikkagi palju hingejõudu, et pärast seda edasi töötada.”

„David ei ole tema ise,” kordas Elena. „Eile õhtul oli ta nii imelik, et hakkasin arvama, et ta on hull. Ma ei tunne teda ära. Ma ei tunne teda üldse.” Ta sikutas oma juukseid ja keeras ja keeras neid ümber käe.

„Täna hommikul on ta olnud täiesti mõistlik.”

„Ma ei ole teda sellisena näinud. Ta ei ole vihane. Tal võtab maharahunemine alati aega, aga sellisena ei ole ma teda kunagi näinud.”

„Anna talle lihtsalt aega.”

„Peaksin arstile helistama.” Ta näris sõrme ja ei kuulnud mind. „Ei, ma helistan agentuuri. Nema teavad kedagi, kes sedasorti asju lahendab. Neil peab ju keegi olema, kellega David saaks Pariisis kohtuda.”

„Elena? Miks mitte lasta tal päev või paar lihtsalt olla? Ma ei pretendeeri professionaalsusele ega soovi ka vahele segada, aga ma usun, et ainus asi, mida ta vajab, on rahu.”

„Theodore, sa oled nii armas ja ma tean, et olen sinule toetunud, aga tegelikult, David võiks rääkida *mulle*. Ta on alati rääkinud. Me oleme alati saanud teineteisele rääkida.”

Elena vasturääkivus hämmastas mind tihti. Ta kõikus pragmaatilisuse ja eluvõõruse vahel, näiliselt ebakindel seal, kus ta tundis end kõige rohkem kodus. Olin tundnud seda paari ühe lühikese kuu, aga ma kahtlesin väga, kas nende vahekord oli rajatud sõnalisele suhtlemisele.

„Mu kallis tüdruk, sina tead paremini. Kui ma võiksin sulle anda kõhkleva vihje, siis ma ütleksin, et sina oled ehk viimane inimene, kellele David võiks tahta rääkida. Kui kavatsed veeta oma elu naisega koos, siis ei pea tingimata tahtma temaga jagada oma elu kõledamaid momente. David võib tunda, et kaitseb ennast, või tahab hoopis sind kaitsta. Tal pole absoluutselt mingit põhjust kaitsta mind, küllap sellepärast, et usub mind kehvemini aru saavat, ning ka sellepärast, et talle tundub, päris õieti, et ta ei saa mulle kahju teha.”

„Kindlasti kõik, mida David vajab, on uskuda, et temaga on hästi, beebiga on hästi, ja mina armastan teda ikka, ükskõik mis ka on.”

Ma patsutasin ta käsivart. „Ma olen kindel, et sul on õigus, mu kallis. Räägi temaga või, kui ta ei taha, ära räägi. Võib-olla pole see tingimata vajalik.”

Elena ei suutnud vaikselt istuda, kuni ta vaenlasega piigivõitlust pidas, või see, mida ta vaenlasena kujutas, oli otse ees. Ta paiskas ukseid lahti ja läks välja nii vap- ralt, nagu kannaks ristsõdijate lippu. Umbes kahekümne minuti pärast oli ta tagasi, autovõtmed peos ja pea no- rus.

„Ta ei taha minuga rääkida. Ja ma olen teda nii hullu- pööra igatsenud... Ma mõtlesin, kui ta on juba koju jõudnud... Ta ei taha minuga koos olla...” Elena hää- l kustus ja ta ei paistnud vanem kui kümneaastane. Ta meenutas mulle elavalt Lilianet selles vanuses, kui tema parim sõber oli ta teise koolitüdruku pärast üle parda heitnud. Liliane istus just samas köögis, pea laual, ning ütles, et ta ei saa enam kunagi teist sõpra, tema elu on läbi ja ta tahab surra. Mul oli raske Liliane hirmude üle mitte naerda, kuid tema jaoks olid need liigagi tõelised.

„David on katki tuhandeks tükiks, Elena. Isegi kui ta näib olevat need kokku kogunud, vajab ta aega, et neile tükidele kuju anda. Tal on vaja oma maailm ümber kor- raldada.”

„Ja mind sellest välja jätta.”

„Mitte sugugi,” püüdsin teda rahustada, „hoopis vas- tupidi. Tal on vaja sinule ja beebile ruumi teha.”

„Mida ma teen?” kaebles Elena haletsusväärset. „Ma ei saa tema juurest ära minna. Ma vajan teda.”

„Las ma olen mõni aeg temaga koos ja ma helistan sulle hotelli, niipea kui saan. Kõik läheb lõpuks korda, Elena. Ma luban sulle seda.”

Nägin, et ta ei uskunud mu kinnitusi, kuid ta läks autosse ja sõitis ära. Jätsin Davidi omaette, seni kui ta ise tuli minu juurde. Ootasin võõrastetoas, kust võisin teda näha terrassil päikese käes lamamas. Hoidsin Anna pilti süles ja palvetasin, et lõpuks ometi võiksin osutada talle

väikese teene, teha kas või midagi heaks. Suur jumal, ainult tunda oma kõrges eas end veel natukenegi kasuli- kuna on juba piisav tasu.

„Kolonelleitnant? Oled sa nüüd pildistamiseks val- mis?”

„Muidugi, David. Olen sinu käsutuses.”

„Ma uitasin siin ringi. Mõned pildid tahan teha alu- misel terrassil viinapuude all ja mõned püüan võtta *pigeonnier*'s. Võib-olla tuleme siia tagasi.”

„Käjuta mind.” Heitsin pilgu allapoole. „Kas sa peak- sid paremaks, kui näeksin korralikum välja?”

„Ei. Minu meelest näed sa hea välja. Küsimus ei ole riietes, lõppude lõpuks.”

„Milles siis täpselt, David?”

Ta sobras läbi oma vestitaskud ja oli kaameratega ametis. Tegelikult polnud ta mind kuulnud. „Oh, see on just nagu õnnemäng. Mehed, kellel on tormiline koge- mus ja kes on selle üle elanud. Nagu Sarajevo. Alistama- tu inimhing. Kuidas sulle tundub?”

„See võis olla õige, kui oli põhjus, miks üks meie hul- gast elas paremini üle kui teised, aga see oli juhuslik va- lik, ma kardan. Pole midagi alistamatut, mis puutub meisse, vanadesse reliktidesse.”

David noogutas mulle tooli suunas, mille ta oli aseta- nud viinapuude alla. Ma kartsin, et võin seal välja näha nagu eakas veinimüüja. „Juhuslikkus on hea. Kui me teaksime, kas me elame üle või mitte, vaevalt siis keegi hakkaks endale tüli tegema. See ajaks hulluks.”

„Me oleme ainult osalt hullud ja osalt mõistlikud. Kui ma lendasin, tavatsesin ette kujutada, milline ma olen aastate pärast, kui istun mühiseva tule ees, kõrval keegi hallipäine naine, ja silitan rahulolevalt kuldset retriiverit oma jalgade juures. Ehk isegi istun viinapuudega kaetud

terrassil. Kas oleks parem, kui ma ei räägi?" David raputas pead. „Mõnikord taipasin, et osa minust oli hullumeelsusele väga lähedal. Osa minust valis teadlikult ning meelsasti raskusi, vist isegi eelistasin neid. Absoluutne katastroof – täielik laastamine. Võib tunda vastupandamatut tõmmet õnnetuse poole.”

„Tegelikult sa ei mõtle, et see üldse on juhuslik.” David langetas korra kaamera.

„Vastupidi. Kui juhuslikkust poleks, oleksime täielikult hullud, mitte ainult osaliselt.”

Ta silmitses mind läbi läätse. „Kas sa oled kunagi üritanud ennast tappa? Siis, kui lendasid?”

„Armas jumal, ei. Mitte nii otseselt. Ma riskisin ka vajaduseta, kuid ainult lõpupoole. Võib ju ennast veenda, et pole mingit riski, aga kui pidid minema surmasuhu, siis oli risk. Küsimus seisis pigem liigses väsimuses, kas jõuad ettevaatusabinõusid kasutada ja korralikult mõelda. Näpukas.” Kaamera plõksus ja plõksus, aga mõne minuti pärast leidsin, et seda on kerge mitte märkata. „Südame poolest ei olnud ma hoolimatu mees – kindlasti mitte siis, kui lendasin, ja eriti koos meeskon-naga. Tervel mõistusel on kalduvus pinnale tõusta, kui tuleb teiste eest vastutada.”

„Saad sa korra maja poole vaadata... pisut kõrgemale?”

„Sinu töö on erinev, David. Ei ole kedagi, kelle eest pead vastutama või kellega sobima.”

„Mulle meeldib üksinda töötada.”

„Kas *sind* painavad hirmuunenäod?”

„Ei.” Ta liikus mulle palju lähemale, klõpsutades harva – kindlasti ei olnud see paparazzide klik-klik-klik, millega televisioon meid on harjutanud. Ta vaatas mulle sageli otsa, nagu kaalutledes, kas ma olen päriselt tase-

mel. David Turcan tundis end märksa lähedasemana Sarajevo tsiviilisikutele kui vanadele tossikestele, kes poseerivad läikpaberile trükitud raamatute tarvis.

„Ma olen pettunud. Lohutasin end kujutlusega, et hirmuunenäod painavad kõiki.”

„Sa ütlesid, et sina ei näe neid.”

„Ma valetasin. Võib-olla ei ole need tavapärased painajad: tahad õigeks ajaks rongile jõuda, kuid leiad end kinni, näiteks vesiliivas. Mind on halastavalt hoitud seliste öiste rahurikkumiste eest. Aga mul on korduvalt kujutisi, millest ma lahti ei saa. Peamiselt Itaaliast. Kohe pärast sõda kaalusin ma korra seal elamist, mu naine oli elavalt huvitatud sinna tagasi pöördumisest. Leidsin, et ma pole võimeline isegi lühikeseks puhkuseajaks tolle kohaga leppima. Nagu oleksid seal teatud asjad juhtunud, kuigi tegelikult nii ei olnud. Ma ei ole neist kunagi päriselt lahti saanud, leidsin ainult viisi, kuidas end nende eest kaitsta. Kas see on sulle arusaadav?”

David Turcan raputas pead, pani kaamera maha ja hakkas äkitselt rääkima. „Sa võid nüüd lõpetada. Mulle ei meeldi see üldse. Ei õnnestu. Ma ei saa seda juhtida.”

„Vabandust?”

„Vari. Vari on vale ja ma ei saa seda kaotada. Peame mujale minema, ma kardan.”

Ta liipas minu ees alla *pigeonnier* poole. Tundsin end väga vana ja täiesti kulunud meheks.

David muutus koos kohavahetusega. Ta muutus pea-aegu jutukaks.

„Nii on juba parem. Ära ole selline – jäik. Sitt värk, ma vihkan sarnaste piltide võtmist, neid päris portreesid, vihkan tõesti. Pead muretsema, kuidas neid poseerima panna, ja mida kirjutaja ütleb. Liiga paljude inimestega seotud. Kas sa tead lugu, kuidas ühes Lõuna-Amee-

rika põrguaugus filmiti hukkamist? Sa pole seda kuulnud?”

David pani kaamera murule, võttis üles teise, pani filmi sisse, aga juttu jätkates pöördus tagasi esialgse valiku juurde.

„Helitehnikud saabusid esimestena, leidsid seina vastas kinniseotud silmadega surmamõistetud mehe ja kaamerameeste ilmumist ootavad maakaitseväelased. Vang – ei mäleta, mida ta oli teinud, kas deserteerinud või solvanud kindralit või kindrali naist – oli läinud närviliseks, niisiis asusid püssimehed tegutsema ja lasid ta maha. Kui kaameramehed saabusid, leidsid nad mahavajunud ja verrega kaetud vennikese ning mahalaskjate salga, kes oli valmis paraadile minema.” Kõnelemise ajal katkestas David vahel ootamatult jutu, tõmbas suitsu, vaatas mulle otsa ja tegi jälle mõned võtted. „Nõnda siis kuulab režissöör helilinti ja saab aru, et televisiooni jaoks heli ei kõlba; jagab välja üks või kaks rahapatakat kümnelisi ja paneb mehed uuesti oma osa mängima. Surnud mees tõstetakse selga torgatud püssitääkidega üles, kuuliaukudesse topitakse riiet ja selga pannakse puhas valge särk – võib-olla režissöör oma – ning teda tulistatakse uuesti.” David naeratas läbitungimatult ja pani kaamera käima. „Jama tuli sellest ikka, sest kui mees kukkus, pöördus ta otse kummuli. Ta ei kägardunud, vaid vajus maha nagu puu, sest ta selja külge oli seotud püssitikk. Kõik võisid aru saada, et see oli korraldatud. Ta ju ei tõmmelnudki. Kui palju on mehi, kes saavad kaks korda surra, hmm? See on hea, see on ilus.”

„Pole just vaatepilt, mida on võimalik kiiresti unustada.”

„Ei. Noh. See oli üks paljudest, millest ma ilma jäin. David kihistas omaette.

„David, kas sa pole kunagi mõelnud, et võib-olla kannatad sa traumajärgse stressi käes?” Ma vahitsin ainiti kaamera läätsedesse, Davidi sõrm püsis kaamera päästikul. Möödusid mõned sekundid, kumbki meist ei liigutanud. Siis tegi ta ülesvõtte ja langetas kaamera. Ta näis olevat pettunud.

„Ma ei oleks eales arvanud, et sinusugune mees võiks tarvitada niisugust vana kulunud fraasi. Traumajärgne stress. Jah, ma olen mõelnud sellest, olen rääkinud sellest. Mis sa arvad, mida muud korrespondendid vihmasel päeval teevad? Me kõik *kõneleme* sellest. Isiklikult arvan, et see on sitakoorem. Poiste meelest ei kõla närvide kokkuvarisemine hästi. *Crise des nerfs* on pisut kenam, aga tal on vana silt ikka küljes, et oled kaotanud julguse, õige? Ajakirjanikele see ei meeldi. Kui kaotad närvid, kaotad oma elatise. Niisiis, selle asemel ongi kõigil traumajärgne stress, ükskõik kas nad saavad sellest aru või mitte.”

„Ja mis siis sinuga on?”

Et olin esitanud sõna-sõnalise küsimuse, hõõrus ta oma reit ja lasi end murule lõdvaks. „Midagi pole. Ma ei arva, et minuga on midagi lahti, aga kui on, siis ei ole sel tegemist stressi, trauma või muu sitaga. Kui stress kavatseki mind kimbutada, siis võis see juhtuda kaua aega tagasi. Praegune on seotud Elle rasedusega.” Ta süütas sigareti ja jälgis suitsu, mis vargsi libises ta huulte vahelt.

„Mida sa selle kohta tunned?”

„Ma tunnen... Ma tunnen... Hämmastust. Nagu oleks ta esimene naine terves ilmas, kes iial on rasedaks jäänud, nagu oleks see esimene laps, kes kunagi peaks sündima. Ma ei usu seda. Ma tahaksin seda ise näha. Algul, kui ma teada sain, veetsin nädalalõpu oma ateljees ja vaatasin läbi kõik pildid, mis ma üldse beebidest olen

teinud. Ma ei suutnud taibata, et mina tunnen sedasama, mida on tundnud kõik see rahvas. Ma ei usu, et see Elles eriti teistmoodi kohale jõudis, aga paari kuu pärast oli ta kogu asja enda jaoks paika pannud. Ta räägib sellest kogu aeg. Ma ei tunne, et minul oleks seal oma osa."

Ma avasin juba rääkimiseks suu, aga ta tõstis käe ja jätkas. „Ära mõtle, et ma pole selle üle õnnelik, olen küll. Aga ma ei tunne end asjasse puutuvana ja ei tunne, et midagi oleks eriti muutunud." Ta sirutas end terves pikkuses murule, suunates oma jutu selge, sinise taeva poole.

„Välja arvatud Sarajevo, seal tundsin hirmu. Ma polnud varem kunagi kartnud. Isegi mitte Vietnaxis. Enne ma ei kartnud, sest miski ei tundunud olevat eriti tähtis. Mul oli kuradi ükskõik, kas ma elan või suren, seni kui olin heas vormis. Sarajevos muutus kõik."

„Sest sul oli kaks inimest, kes sind ootasid – kaks inimest, kes sõltusid sinust ja sinu ellujäämisest."

Ta irvitas ning keeras end kõhuli, pilgutades samal ajal silma. „Ei. Sellepärast, et mina tundsin sõltuvust neist. Varem ei hoolinud ma siltagi, kas minuga võib midagi juhtuda. Oleksin võinud lahtiste silmadega ohtu minna. Ja valinud nimelt sellise viisi. Kakskümmend aastat olen niiviisi talitanud. Mulle ei tulnud pähegi, nagu ei tule välja selgest taevast, et võiksin viga saada. Mõtlesin hoopis, et *nendega* võib midagi juhtuda."

„Millal sa teada said, et Elena on haiglas?"

„Kas kolmandal ööl? Või neljandal? Ma ei mäleta, millal. Tahtsin kontrollida, kas temaga on kõik okei. Vana naine hotellist ütles mulle, et ta viidi haiglasse, ja ma mõtlesin minuti või nii, et ta on surnud. Siis ma arvasin, et vähemalt beebi on surnud. Osa minust on selles ikka veel kindel."

„Millal sa pihta said?"

„Hiljem. Natuke aega olin hullumoodi peast segi. Ma ei tahtnud siltagi ega mingeid kuradi pingutusi. Kuid ma ei saanud susse püsti ajada. Tahtsin vaid täielikku lõppu. Ka-ta-klüs-mi-list veresauna. Ja seda ei tulnud."

„Ja sa läksid tagasi tööle?"

„Mida muud ma teha oskan? Mind paigati paari tunniga ära ja siis läksin tagasi Holiday Inni, mis oli ajakirjanikke täis topitud. Mõned mehed olid juba õnnelikult surnud ja mõned neist olid sõja ebajumalad."

„Ja siis?"

„Töötasin edasi. Neid pilte oled sa näinud. Teiste sõnadega, kui hakkasin sealsete inimestega tõelist lähedust tundma, tulid mu pildid hästi välja.. Siis sain ka aru, et oma tööd ma maha ei jäta. Olin endale küll öelnud, et olen liiga vana ja juba nime teinud, ning pean mitmete asjade eest vastutama. Ma petsin ennast. See polnud veel otsus. Ma ei hakka kunagi kuulama uudiseid või avama ajalehte, tundmata, et ma pean seal olema. Vähemalt mitte veel. See on pühendumus."

„See on kutsumus, David. Sa pead Elenaga rääkima."

„Kas beebist?"

„Kõigest."

„Muidugi, aga kõigepealt pean ma jooma."

Ma läksin majja talle jooki tooma.

Napoli

Theodore seisis 18. maja ukselel Via Giuseppe Cotroneil, kunagi Napoli meeldivas, aga nüüd korratus kvartalis. Enamik Napoli kvartalitest oli vaeseks muutunud. Theodore'il oli käes kimp maarjalilli, mis ta tänavanurgal lillemüüjalt oli impulsiivselt ostnud. Ta oli väga hämmastunud nähes müügil lilli. Need meenutasid talle õisi, mida kandis oma juustes Anna.

Ta oli sinjoora Molesinit kohanud juba kolm korda: kord Ühendriikide ohvitseride klubis, kuhu ta oli kutsutud kolonel Feathershawe'iga, kord 205. rühmale staabiks rekviireeritud maja koridoris ja kord juhuslikult kullassepa poes, kus ta püüdis Annale kingitust leida. Sinjoora Molesini oli aidanud tal valida väikese tiivulise hobusekujulise prossi ja kutsunud ta oma korterisse kodusele söömaajale. Selleks õhtuks oli lenduritele korraldatud õhtusöök ja Theodore polnud päris kindel, kas mitte eelistada tagasiminekut messibaari. Kolonel Feather-shawe oli julgustanud teda minema Itaalia tsiviilelanikega edendatavate harmooniliste suhete nimel. Theodore kontrollis paberitükikest, kuhu naine oli kirjutanud oma aadressi, kuid seal ei olnud korterinumbrit. Ta pöördus maja juurest tagasi. Üles vaadates märkas ta teda jälgivat, aknast välja kallutuvat sinjoora Molesinit.

„Tulge üles. See on kolmas korrus.” Naine sulges akna.

Kitsa maja eeskoda oli pime, kuid mitte piisavalt, et varjata viletsust ja laostumise õhkkonda. Trepi kohal hõljus liisunud toidu ja vana õli lehk. Kui Theodore mööda astmeid ülespoole tõusis, avanesid ukse ja teda piilusid kahtlustavad näod. Väike mustasilmne laps mängis kolmanda korruse trepimademel. Vaatamata Theodore'i sõbralikule naeratusele, puhkes laps südantlõhestavalt nutma, kui mees kummardus ta pead patsutama. Üks

üks avanes ja ilmus sinjoora Molesini, kes ütles lapsele paar sõna, ja astus tagasi, et lasta Theodore mööda. „See maja on täis lapsi. Peab olema ettevaatlik, et neile mitte peale astuda. Meie maja kubiseb lastest, nagu teised majad kubisevad rottidest ja hiirtest. Ausalt, mina eelistan lapsi. Lapsed, lesed ja rotid on Napoli epideemiaks.” Kerge naeratusega võttis ta lilled ja pani need toa ainsa laua peale kannu. „Kas te sooviksite veini? Viskit ei ole, ma kardan.”

„Ma eelistaksin veini, tänan.”

„Siis võtke oma kuub ära.”

Naine ootas väljasirutatud kätega, kui Theodore mundrikuube lahti nõõpis, ja riputas selle hoolikalt ukse taha konksu otsa, silitades seda tehes kuube ja puudutades tiibu kuuekäänisel.

„Tundke end nagu kodus.” Ta osutas diivanile. „See pole väga mugav,” lausus ta õlgu kehitades, „aga ma ei hakka vabandama. Olen kindel, et olete näinud kehvemaid kohti.”

Theodore noogutas ja istus, kui naine talle veiniklaasi ulatas. Ta kandis musta seelikut ja kreemi pluusi, tema mustad juuksed olid näo eest rangelt taha lükatud. Theodore ei osanud öelda, kui vana ta on. Naise nägu oli kortsudeta, aga Theodore nägi tema juustes halle salke. Arvatavasti kolmekümnendates, mõtles ta.

„Vabandage mind hetkeks, õhtusöök saab kohe valmis.”

„Kas ma saaksin millegagi aidata?”

„Ei. Mulle meeldib söögitegemine ja mul ei ole just sageli võimalust kellelegi süüa teha. „Kui te soovite,” pakkus ta kõhklevalt, „siis võite tulla kööki ja vestelda minuga, seni kui ma lõpetan. Pole vaja kaugele minna.” Ta osutas helmestest kardinale, mis eraldas eluruumi väikesest köögikesest, ja Theodore järgnes talle, kummardades pead madala uksepiida all.

„Väga kena teist, et te mind võõrustate, sinjoora Molesini.”

„Chantal, palun. Võib-olla olen vana, aga mitte nii vana. Mulle meeldib võõrustada. Mulle meeldib seltskond. Kõik vajavad vahetevahel seltsi, isegi need, kes on harjunud üksi olema.”

„Ikkagi on see teist kena. Messis einestamine võib hoolimata seltskonnast tüütuks muutuda.”

„Kas te tunnete puudust kodusest toidust? On teie nimi Theodore, eks ju? Olete te abielus, Theodore?”

„Ei... ma ei ole.”

„Te ütlete seda nii, nagu poleks te päris kindel.”

„Ma pole abielus.”

„Aga on teil kodus tüdruk?”

„Mul on tüdruk, jah.”

„See on hea. Igal sõduril peaks olema tüdruk, kellele mõelda. Kas te avaksite selle, palun?” Ta ulatas Theodore'ile konservikarbi ja noa. Kui ta seda tegi, märkas Theodore tema käel abielu- ja rasket pitsatsõrmust. „Seda pole palju, ma kardan, aga mis meil on, oleme saanud ameeriklastelt ja peame selle eest tänulikud olema.”

„Kinnitan teile, et Ameerika toidunormid on paremad kui need, millega meid on harjutatud.”

„Ärge muretsege, ma ei anna teile konserviliha. Stefano, minu mees, ütles mulle alati, et tema meelest võitles ta õigel poolel, sest nemad sõid nii hästi. Isegi kõrbes, isegi siis, kui sõjakäik läks halvasti, said nad ikka suured kausitäied pastat ja värsket liha. Tal oli kombeks mulle kirjutada ja öelda, et me oleme kohustatud sõja võitma, sest meie toidunormid on palju paremad kui teie omad. Sõjavangid võisid uskumatult oma toidule vaadata. Itaallased hoolivad toidust väga. Võib-olla isegi rohkem kui prantslased.” Kui Theodore teda esimest korda kohatas, oli kolonel talle rääkinud, et sinjoora on prantslane,

kuid on palju aastaid elanud Itaalias. Feathers oli olnud temast päris sisse võetud.

„Kas te elate siin üksinda, Chantal?”

„Siin on vaevalt ühelegi ruumi. Kuni Stefano surmani elasin koos tema vanematega. Maal on neil suur mõis. See on vana Napoli perekond. Mingil ajal olid nad pangamanikud, kuid mitte kaua. Nüüd on neil ainult mõis, kuid see on hea mõis. Kui saime teada, et Stefano on surnud, kolisin ma siia. Ma ei suutnud välja kannatada tema ema kogu päeva kostvat nuttu. Ta lootis kindlasti, et Stefano tuleb koju. Isegi nüüd hoiab ta poja toa valmis ja laseb teenril igal õhtul jätta köögilauale toitu, juhuks kui poeg näljasena sisse astub. Stefano on peaaegu kolm aastat surnud, kuid mamma paneb ikka oma näljase poisi jaoks toidu lauale. „See on liigutav, või pole?” Ta heitis Theodore'ile kõrvalpilgu, tegeldes ise gaasipliidi rõngaga. „Mõnikord ma mõtlen, et ta on pisut hull. Nemad muidugi mõtlevad, et mina olen hull, sest eelistan neid tube nende kodule, kuid ma pidin sellest perekonnast välja saama. Kõik nood pisarad. Itaallased on head nutjad, ka selles on nad paremad kui prantslased.” Ta väris. „Kas te saate mulle anda ühe sigareti?”

„Muidugi.” Theodore raputas paar tükki välja. „Kolm aastat pole nii pikk aeg. Te tunnete kindlasti väga oma mehest puudust.” Naine võttis sigareti, kuid keeldus tulepakkumisest, ning pani selle lauale.

„Jah. Ta poleks pidanud surema. Me saime teate, et talle on antud mingi autasu vapruste eest. Pärast – kui ta oli surnud? Kuidas te seda nimetate?”

„Postuumselt?”

„Jah, just see.” Ta ei teinud katset seda sõna korrata. „Meile räägiti, et ta oli olnud väga vapper, et ta oli üksinda kuue Briti lennukiga lahingusse läinud ja neli alla toonud, enne kui ta ise pihta sai. Võib-olla oli see teie eskadrill? Ma ei arva nii – see oleks liiga suur kokkusattumus.

Sel pole tähtsust. Aasta tagasi kohtasin üht lendurit samast squadriglia'st. Ta rääkis mulle, et Stefano tulistasid alla Itaalia kahurid, mitte Inglise lennuk. Kui seda kuulsin, olin vihane. Nüüd ma arvan, et see on hea. On hea, kui asjas on pisut... irooniat, kas pole? Ja võib-olla lohutab Stefanot see, et teda tabas itaallane, kes teda kaitses..." Ta sirutas äkki mõlemad käed pea kohale ja tõmbas kammi juustest, lastes need seljale kukkuda. Theodore nägi esimest korda, et ta pidi varem olema kena tüdruk. Tema maitse jaoks oli naise nägu liiga pikk ja liiga kõhn ning nahk kahkjaskollaka varjundiga, aga kui juuksed ta nägu ümbritsesid, muutus see pehmemaks. „Võime nüüd teise tuppä tagasi minna. Läheb ainult kakskümmend minutit, siis saame süüa. Pastat ja kanalihha."

„Ma tõin virsikukonservi."

„Konserveeritud virsikud! Te hellitate mu ära! Sigaretid ja puuvili."

Theodore tabas sarkastilise tooni ja teda valdas ähmane häbitunne. Ta ei teadnud, kas naine on varustatud puuviljadega perekonnamõisast. Kuid ta naeratus tundus olevat ehtne. „Täna teid. Nüüd, major, et mina jutustasin teile oma loo, tulge ja rääkige enda oma."

Chantal istus laua äärde, samal ajal võttis Theodore uuesti diivanil istet. Ta tundis ennast liiga suurena selle väikese toa jaoks ja nihutas kohmetult jalgu, et need ei võtaks enda alla kogu põrandat. „Te olete lendur? Nagu Stefano." Naine tõmbas sügavalt suitsu sisse, sulgedes sel ajal silmad.

„Millega teie abikaasa lendas?"

Naine noogutas. „Põhja-Aafrikas lendas ta CR42-l. Ma ei tea teisi."

„Seega hävitaja. Mina lendan Wellingtoni pommitajatel." Theodore ootas kommentaare selle kohta, millist laastamist Briti pommitajad on Napolis teinud, aga naine kergitas ainult õlga.

„Ma ei tunne eriti huvi masinate vastu."

„Ma ei arvagi, et te tunnete, sinjoora."

„Chantal," tuletas ta Theodore'ile meelde. „Kui kaua te olete Itaalias olnud, Theodore?"

„1943. aasta jõuludest. Ja teie?"

„Minu invasioon toimus kümme aastat enne teie oma! Tulin siia noore tüdrukuna. Sain just kakskümmend. Ma tahtsin õppida maalide restaureerimist ja see oli õige koht. Õppisin Florences ühe meistri juures. Mu vanemad olid minu siiatuleku vastu. Nende meelest olin ma liiga noor ja vallalisel naisel oli võõral maal sobimatu üksinda olla. Ma ei hoolinud sellest. Nad ei olnud palju õnnelikumad, kui kohtasin Stefanot ja abiellusin temaga. Sain auväärseks abielunaiseks, kuid Stefano oli välismaalane. Vähemalt oli ta katoliiklane, see oli väikeks kompensatsiooniks." Jälle kuulis Theodore naise hääles kibedust.

„Saite te hakkama oma kunstihuvi hoidmisega?"

Ta naeris lühidalt. „Ei. Sellest on kahju, sest nüüd on restaureerimise järele suur nõudlus. Mul võiks olla väga korralik elamine... Stefano ei tahtnud, et ma töötan. Ta pidas seda sobimatuks. Tema perekond oli väga traditsiooniline. Kuni sõjani. Nüüd võivad kõik töötada. Stefano läks Reggia Aeronauticasse varsti pärast meie abielumist. Ta oli ainult kakskümmend kolm, kui nende üksus saadeti Hispaaniasse võitlema fašistide poolel. Peaaegu kohe pärast seda, 1940. aastal läks ta Liibüasse. Ma ei näinud teda enam kunagi. Mind paluti teha tõlketööd „sõja heaks". Ma räägin, muidugi, prantsuse ja itaalia keelt ja natuke saksa keelt. Minu inglise keel, nagu te aru saate, ei ole väga hea, aga nende jaoks oli ta hea küll."

„Mulle tundub see väga hea."

„Viimasel aastal on see kõvasti paranenud. Inglise keele rääkijate järele oli suurem nõudmine kui prantsuse

ja saksa keele järele, sellepärast pidin õppima. Nüüd töotan ma Liitlaste heaks."

Kõnelemise ajal keeras ta kogu aeg juukseid ümber käe, pöimis neid patsi, lasi siis vabalt alla langeda ning harutas jälle lahti. Theodore'i häiris selline mängimine juustega.

"Teil pidid olema rasked aastad."

Esimest korda Theodore'i külaskäigu ajal naeris Chantal tublisti. "Teist on kena, et nii ütlesite, kuid ma ei nõustu sellega. Teistel on olnud palju raskemaid aegu. Mind ei ole pommitatud. Ma ei ole kaotanud lapsi. Ja minu perekond, Stefano perekond, pole kaotanud kogu oma raha. Vähemalt veel mitte. Praegu taandub Itaalias kõik raha ees. Enne sõda nii ei olnud, aga nüüd on raha kõige tähtsam asi. Paljude jaoks tähendavad mõned liirid kas elu või surma. Te võite mitte märgata, aga ma elan tublisti paremini kui paljud teised. Ma olen rikas mitut moodi. Ja ma suudan töötada ning see aitab olla tegevuses."

"Miks te Prantsusmaale tagasi ei läinud?"

"Milleks?" Chantal vingutas halvaks panevalt huuli. "Okupeeritud Prantsusmaale? Ma ei ole omaenda perekonnaga aastaid rääkinud. Abiellusin ju vaenlasega. Prantsusmaal kuuluvad kõik Vastupanuliikumisse, kuigi hea on küsida, millele nad vastupanu osutavad. Mu vend on surnud. Mu mees on surnud. Võib-olla on mu vanemad surnud, kuigi ma kahtlen selles. Miks ma peaksin koju tagasi minema? See on mu kodu."

"Mul on väga kahju kõigi teie kaotuste pärast."

"Ärge, palun, ütelge nii! Teie ei põhjustanud seda. Mul on võimalus tervitada vallutajat kangelast. Teie võit. Pole tähtsust, kas ma olen prantslane või itaallane, ma ei hooli sellest enam. Me kõik oleme võidetud rahvad, võib-olla isegi teie, inglased."

"Ma ei näe asja niimoodi."

See lõbustas teda. "Ma kujutan ette, et te ei näe. Rääkige mulle oma tüdrukust. Olen kindel, et ta on ilus."

"Ta on rohkem kui... Ta on ameeriklane."

"Ja kas ameeriklased on rohkem kui ilusad?"

Theodore hakkas naerma. "Ei, mõned neist on lausa inetud, see tähendab, enamasti mehed. Aga Anna on väga ilus."

"Blond?"

"Jah."

"Seda ma arvasin. Ja kuidas kena inglise džentelmen ja lendur kohtas jänkitudrukut?"

"Ma kohtasin teda Egiptuses. Ta töötab seal."

"Ah. Nii et tema annab ka oma panuse sõja heaks."

"Jah."

"Ma soovin teile kõike head! Teile ja teie Ameerika tüdrukule!" Ta tõstis klaasi Theodore'i terviseks.

"Täna teid. See on väga hea vein. Kaugelt parem kui..." ta oleks äärepealt ütelnud Benito Blood*, nagu nad kutsusid odavat chiantit, mida italiaanodelt näppasid, aga ta sai õigel ajal pidama, "see, mis on ohvitseride messis."

"See on mu mehevanemate mõisast. See on minu... lesepension. Tulge. Istuge. Ma annan teile süüa."

Chantal Molesini oli uhke oma kokakunsti üle ja näitas, mida kujutab kasin toit, mis on erilise vaistuga valmistatud. Vestluse ajal kaotas Theodore natuke oma ebaumugavustundest ja hakkas naise seltskonnast löbu tundma. Chantal julgustas teda Annast rääkima ja pärast mõningat pealekäimist andiski Theodore järele.

Naine kuulas tähelepanelikult. "Teie Anna tundub olevat väga eriline. Peate tema eest hoolt kandma. Selline naine võib valida parimatest parimaid mehi. Kas te hakkate ka lapsi saama?"

* Benito (Mussolini) Veri (ingl). Tlk.

„Loodame.”

„Ma armastan lapsi. Paljud meie maja lapsed on orvud. Mulle meeldib nende eest hoolt kanda.”

Theodore ei julgenud küsida, miks tal endal ühtegi ei ole. Öhtu kulus ja Chantal avas teise pudeli veini ning muutus samuti vabamaks ning teda ajasid kergesti naerma Theodore'i jutud eskadrilli elust. Theodore jutustas, kuidas tema ja üks ohvitser messist langesid ohvriks näiliselt süütutele, kuid kavalatele itaalia talumeestele, kes harisid lennuvälja ümber maad. „Mamma ja papa nägid meid mööda teed tulevat ja saatsid lapsed kõige rasvase-mat siga või vasikat või hane kaugele eemale hütti peit-ma. Nad kinnitasid vandega, kurb nägu peas, et neile pole jäänud midagi, mida Saksa sõdurid ära ei võtnud. Enne kui nad meid sisse kutsusid ühest või kahest veini-pudelist maitsma, kuulutasid nad, mustad silmad pärani ja kõhud rippu üle püksirihma, et nende pered nälgivad. Neid peab imetlema: nemad lõpetasid, taskud täis raha ning sigarette, ja meie kõndisime ära paari poolnälginud kanapojaga, mida nad oma potti poleks mõtelnudki pan-na.”

„Jah, praegu on Itaalias tulus maad harida. Meile tundub, et mida sakslased ära minnes kaasa ei võtnud, seda on Ingles'id* läbimarsil varastanud. Peaksite kuul-ma mu äia.”

„Tahaksin temaga kohtuda.”

Chantal naeris sügavat, kurguhäälset naeru. „Ma kar-dan, et tema ei ütleks sedasama teie kohta, major.”

Chantal kutsus teda uuesti õhtust sööma, kui tal vähegi võimalik oleks.

Vastutasuks palus Theodore teda endaga ühel õhtul ooperisse. Meeldivaks vahelduseks oli minna koos naiste-

* inglased (it). Tlk.

rahvaga, isegi kui see polnud tema väljavalitu, ja vestel-da millestki muust kui lendamisest. Ta oli ostnud piletid Rigoletto'le ja saatnud Annale telegrammi, kuid Anna ei saanud tulla: Kairos olid tsiviilisikute rahutused ja Mac ei tahtnud, et ta töölt lahkuks. Theo oli pettunud, et ei saanud Annale Napolit näidata: sel märtsikuul õitsesid juba aprikoosid, kirsid ja viirpuud, lehvitledes pommita-tud linnas kenasti oma õisi.

Kolm nädalat hiljem kohtas ta Chantali San Carlo ooperimaja ees. Naise juuksed olid üles pandud, hall kos-tüüm puhas, kuid tugevasti kulunud, ja ta polnud end jumestanud. Teo ei saanud midagi teha armutu mõtte vastu, kui vilets asemik on Chantal Annale. Etenduse ajal teatrisaali jahedas pimeduses liigutasid teda naise pi-saratest märjad põsed. Pärast ooperit jalutasid nad läbi Napoli tänavate, juues kohvi ühes baaris, enne kui ta Chantali Via Giuseppe Cotroneile saatis. Naine palus teda sisse tulla klaasi veini jooma.

Theodore vaatas kella ja tundis, kuidas naise sõrmed lõdvalt tema randme ümber sulgusid. „Ära pööra ajale tähelepanu! Aeg möödub liiga ruttu. Paku mulle pisut kauem seltsi, palun, major! Ma tunnen ennast täna üksildasena. Käisime Stefanoga ooperis iga kord, kui saime – Roomas, Milaanos, Veronas. Peamiselt San Carlos. Sest ajast peale on see mul esimene kord...”

Chantal ulatas talle võtme ning Teo avas ukse ja järg-nes naisele trepist üles. Korterrisse jõudnud, andis naine talle veinipudeli ja kaks klaasi ning lahkus toast. Theo-dore seisis akna juures, vaadates välja pimedale tänavale. Kui Chantal tagasi tuli, polnud tal jakki seljas, pluusi ülemine nööp oli lahti ning juuksed langesid jälle vabalt. Ta tuli akna juurde, osutades üle tänava oma naabritele.

„See on sinjora Bertolini kodu. Kas sa näed teda seal akna peal? See paks naine. Tal on seitse last ja meest ei ole. Mees suri esimesel sõja-aastal. Järgmine uks on sin-

joora Giocorda oma. Tema mees tuli koju, kuid ta on vi-gane ja tal on ainult üks silm. Naine arvab, et see pole liiga suur hind. Nad elavad neljas toas oma kahe lapse ning mehevenna ja selle perega. Ta on väga lõbus mees. Nende all elab sinjoora Fiammetta kahe tütreaga. Neil on väike naisterõivaste õmblesäri." Ta puudutas oma seelikut. „Nemad õmblesid selle. Nad ei ole eriti head, ma kardan, aga nad töötavad väga kõvasti ja me kõik peame teenima endale elatist, ükskõik kuidas keegi oskab. Näed sa seda tuld... seal," ta kallutas end kaugele aknast välja, osutades majale tänavanurgal, „järgmine uks pommitatud maja kõrval? Seal on Sofia Maschini tuba. Ta on kakskümmend neli. Ja madonna näoga. Ta oli üliõpilane, kui ma siia kolisin, ja nüüd on ta hoor."

Theodore tegi liigutuse, et akent sulgeda, kuid Chantali käsi peatas ta. „Jäta aken lahti, palun. Ma ei saa täna õhtul hingata. Muuseas, mulle meeldib kuulda, mis mu naabrid teevad." Ta avas oma pluusil järgmise nööbi ja valas veini välja. Theodore pakkus talle sigaretti, kuigi tundis äkilist kannatamatust lahkuda. „Kas sa tunned, kuidas kuumus tänavatelt üles tõuseb? Ja see lõhn. Mis lõhna sa tunned, Theodore?"

Theodore oli pidanud end vastu naist suruma, et aknast välja kummardada. Ta hingas sügavalt sisse, aga oli teadlik ainult sellest, et naine seisab ta kõrval ja ta on koos Annaga Kerge Tuule Lõhnas.

„Ma ei tea. Küüslauk. Toidujäätmed. Koerad?"

„Sa võid haista inimeste elusid." Chantal hingas sisse. See pani teda õlgu kergitama ja niimoodi vastu mehe õlga puutuma. „Vaesus. Armastus. Mees ja naine teineteise lähedal. Häbi. Lootus. Kirg. Sa võid neid kõiki haista, kui sa püüad."

Theodore tundis oma naha kibelemist ja külma higi, mis jooksis mööda ta särgiselga alla. Ta tundis endal naise pilku ning silmitses ainiti vastasmaja, vahtides sinjoo-

ra Bertolinit, nagu oleks tal vaja teda mällu söövitada. Chantal oli talle nii lähedal, et ta tundis naise puusa pidevat survet vastu oma reit. Kui naine end pööras, et talle otsa vaadata, riivas tema rind Teo varrukast ning ta pani oma käe mehe käele aknalauale.

„Chantal, ma kardan, et see ei ole mõistlik mõte. Ma peaksin koju minema." Ta kõnetas õist taevast, tõstes oma näo tähtede poole.

„Miks? Kas sellepärast, et ma olen vaene lesk võõral maal? Võib-olla sellepärast, et mu mees tulistas alla sinu sõpru? Või ehk sellepärast, et sinu sõbrad püüdsid alla tulistada minu meest? On sel tähtsust, kas midagi sellest on tõsi? Võib-olla arvad sa, et ma töotan gestaapo jaoks?"

„Ei. Lihtsalt sellepärast, et ma armastan kedagi teist."

„Ja see sinu ilus Ameerika Anna, sa arvad, et tema ei andesta sulle kunagi, et leidsid natuke seltsi, kui tema oli kaugel ära?"

„Ma ei tea."

„See armastav tüdruk, kes soovib saada sinu naiseks, kas tema võiks tahta, et oleksid üksinda, kui tema ei saa koos sinuga olla?"

„Ma ei tea."

Theodore vaatas kindlameelselt aknast välja, kena nägu kartmatu, samal ajal puudutasid naise huuled ta kurgualust ja vaikne hääl pomises ta kõrva: „Sa oled hea mees, Theodore. Ma tean seda. Sa kardad, et reedad ta. Sa ei reeda. Selles kohas, selles sõjas ei ole truudusemurd-misel üldse mingit tähendust. Mitte mingisugust. See on tühi sõnakõlks. Seda ei saa tõlkida ühtegi keelde, mida me nüüd kasutame. Sellel ei ole midagi tegemist temaga. Sel ei ole tuleviku, „tagasi koju", ühel päeval, isegi mitte homse tähendust. Hommikul oled sa koos oma eskadriliga. Ühel päeval üsna varsti lähed sa koju koos oma armsa Annaga ja teil tulevad lapsed ja te saate koos väga

õnnelikuks. Sinust saab truu ja armastav abikaasa. Sa ei mäleta mind ja sa ei mäleta seda ööd, ja see ei saa sulle kuidagi halba teha." Theodore tundis, kuidas naise suu liikus õrnalt mööda tema kurgualust, ja tema pulss lõi vastu naise jahedaid huuli. „Kui me voodisse läheme, ei pea see olema mina, sa võid mõelda, et hoiad teda oma käte vahel. Kui sa suled silmad, võid ette kujutada, et tema on koos sinuga. Mul pole midagi selle vastu. Kui sa ainult jääksid, võiksin olla kestahes.”

Theodore pöördus ja võttis ta käte vahele, nende huuled ühinesid. Ta suudles naist osalt kaastundest, kuid osalt nagu tundest, mis ei olnud kaugel kibedast pettumusest, et naine oli pidanud olema valmis end sellise astmeni alandama. Ta küsis endalt, kui palju on olnud mehi, kes teadmatult võisid asendada naise surnud Itaalia võitlejat. Kui kõvasti pidi naine silmad kinni pigistama, et kujutleda Stefanot ameeriklaste, poolakate või inglaste nahas? Naise käed libisesid ta mundrikuue all, tehes särginööpe lahti. Kui ta sõrmed üle mehe rinna liikusid, sulgusid nad ümber medaljoni ning sikutasid seda narritavalt ketist. Theodore võttis naise randmed ja liukkas ta endast õrnalt, kuid kindlalt eemale.

„Chantal. Sa oled kena, ihaldusväärne naine, kuid ma ei saa seda teha. See on vastu kõigele, millesse ma usun. Ma ei saa olla selline kaabakas ja ma ei saa sulle Stefanot tagasi tuua. Mitte keegi ei saa.” Ta suudles naist põsele. „Võib-olla on sul Anna suhtes õigus. Tõenäoliselt ta võib andestada, kuidagiviisi. Jah, ma tunnen end üksikuna, nii üksikuna ja niisama külmetavana kui sina ja ma mõtlen ka, et pole paremat ravimit, kui armatseda kellegagi. Aga homme hommikul, mis meil siis on? Mitte midagi. Ainult süütunne ja minu mõtted Annast. Ma vaeleksin, kui ütleksin, et ei taha sinuga voodisse minna...” Chantal surus end tema vastu, huuled otsisid mehe omi, aga Theodore keeras ägades pea ära. Seda kuuldes astus

Chantal tast järsku eemale, käed tugevasti risti vastu mehe rinda.

„Mine nüüd! Kui sa minuga ööseks ei jää, siis, palun, lahku otsekohel!” Tema hääles oli anuv toon ja Theodore tundis ennast halvasti. Ta sirutas käe chantali poole, aga naine raputas pead. „Palun, ära puuduta mind! Kui sa teaksid, kui kaua ma olen oodanud meest, kes mind puudutaks, kui kaua aega on sellest, kui ma tahtsin kedagi, kes mind kasvõi ühel ööl puudutaks, siis sa seda ei teeks ja muudaksid meelt. Ma ei palu sind Stefanot tagasi tuua. Ma ei ole tema ema moodi, ma ei hoia oma voodit tema jaoks soojana. Nüüd mine ja ära tule tagasi.” Ta põimis oma pikad juuksed kahte patsi, tõmbas ühe otsa silmusena läbi tumeda rõnga ja sõlmis siis mõlemad otsad kokku. „Head õnne, major! Avanti!”

Theodore nõõpis kuue kinni ja läks uksest välja. Kolmest trepikärgust pimedas alla minnes sõimas ta end täitsa lolliks. Kui keegi oleks talle Oxfordis öelnud, et veetlev prantslanna sama hästi kui palub teda endaga magama ja tema lükkab kutse tagasi, siis oleks ta valjusti välja naerdud. Ja ometi, siin ta oli, peale viisakat keeldumist Anna pärast, kel polnud vähimatki aimu, kus ta oli või kellega oli, ja kes sel hetkel tõenäoliselt tantsis mõne teise mehe käte vahel. Kunagi ei peaks midagi kahetsema, nagu ütles Anna. Niipea kui Theodore majast välja sai, aeglustas ta sammu ja vaatas üles kolmandale korrusele. Ta võttis mundrikuue seljast. Õhk oli päevasest kuumusest aurune. Chantal oli valguse kustutanud, aga Theodore võis näha akna raamistuses tema keha tumedat varju. Ta pöördus ja kõndis pikkamisi mööda tänavat edasi.

Kui ta nurga taha hakkas pöörama, hüüti teda õrnalt, „Hei, sõdur!” Ta keeras kannal ringi ja nägi uksele nõjatuvat ilusat tüdrukut, kes andis talle pruunide õrnade emahirve silmadega märku. Üle põse oli tal paistetust laik. Theodore mõistis, miks Chantal oli öelnud, et tal on ma-

donna nägu. Ta raputas naeratades pead ja andis au, kui tüdruk talle vastu naeratas. Vaadanud tüdrukule hetkeks otsa, pöördus ta maja number 18 poole tagasi. Maja välisuks oli ikka paokil. Ta kõndis aeglaselt trepist üles, möödudes mängivatest lastest. Ja tundis viha, et keegi ei vaevunud neid voodisse panema. Ta lükkas korteriukse lahti. Chantal istus kõssis lahtise akna kõrval põrandal. Tema odavast riidest seelik oli puusadeni üles tõusnud. Theodore viskas oma kuue diivanile, tõstis naise kätele ja kandis ta sinna, kus ta õigesti arvas olevat magamistoa.

Kaheksateistkümmnes peatükk

Saabusin vara, et kohata Theodore'i. Olin pärastlõunal Monpazier'st tagasi jõudnud ja leidnud tema kutse kohutada väljakul kell kuus, aga ma ootasin pingil juba enne poolt kuut.

Isegi nüüd ei suuda ma meelsasti Monpazier'st mõelda, olgugi et see on kena väike linn. Veetsin selles linnas nii õnnetu päeva, mõeldes kogu aeg, mis toimub Le Boscis, et tunnen isegi nüüd seda nime kuuldes meeleheidet. Minu jaoks on see linn raisku läinud. Just samuti nagu kuuldes sõnu Banja Luka, Sarajevo, Mostar, Gorazde. Miljonite inimeste jaoks on need rüvetatud ja jäävad selleks jumal teab kui kauaks. Kõik suurlinnad, väikelinnad, maad muutuvad barbaarsuse sünonüümiks. Mida arvavad 2005. aastal sellest Enniskillenis või Gorazdes täiesti õnnelikult üles kasvanud normaalsete lapsepõlvemälestustega vaesed lapsed, kui nad leiavad, et vanem generatsioon võpatab vastikusest, kui nad mainivad oma sünnikohta? Isegi kristlaste nimed võivad muutuda parandamatult määrituks. Kui olin tudeng, oli mul kolm jugoslaavlasest sõpra: Milan, Dusan ja Slobodan. 1982. aastal polnud mul aimugi – ja pole siiani –, kas nad olid serblased, kroaadid, bosnialased, moslemid või midagi muud. Nüüd, kuulanud Davidit ja lugenud ajalehti, piisab isegi nendest „kristlikest” nimedest, et panna mind liiveldama. Vaesed, süütud nimed.

Ootasin, et David on koos Theodore'iga, aga vana mees tuli üksi lonkides üle väljaku. Ta istus ja selle asemel, et mind tagasi oma majja kutsuda, oli tal julgust paluda mind veel paariks tunniks eemale jääda. „Ma palusin doktor Duhaze't täna õhtul läbi tulla. Tahan, et ta kontrolliks Davidi jalga. Ära karda, David on terve nii vaimult kui kehalt, pean ütlema, et minu arust on tal härja füüsiline ja emotsionaalne vastupidavus. Sinu abikaasa...”

„Ta ei ole minu abikaasa, veel,” rõhutasin pedantselt ja rumalalt, aga ma tahtsin lihtsalt vestluses ka mingit osa etendada. Theodore ohkas ja sulges hetkeks silmad.

„Sa tead paremini kui keegi teine, et David on kakskümmend aastat aeg-ajalt sõja piirkonnas olnud. Kakskümmend aastat tugevat pinget. Neli korda rohkem kui mina, ning näinud palju hullemat. Ma ei mõista, kuidas ta sellega hakkama on saanud. Olen uudishimulik ja tahan Davidi kohta mõningaid asju teada ning arvan, et sina saad mind aidata.”

„Theodore, ma ei taha olla ebaviisakas, aga ma suudan ise Davidi eest hoolitseda. Pean ainult helistama paarile inimesele, rääkima tema agentuuriga, ja ma saan kõik, mida ta vajab, ning viin ta kuhu iganes, kus tema eest korralikult hoolitsetakse.” Ma ei tahtnud nimetada traumajärgse stressi sündroomi. Theodore ei pruukinud aru saada minu jutu mõttest.

„Ma loodan, et sa teed seda, aga ma ei usu, et David põeb traumajärgset šokki, ka tema ei usu.”

„Ta ei saa tahta mind mitte näha.”

Theodore vaatas mulle lõpmata õrnalt otsa. „Muidugi tahab ta sind näha. Paljud minu põlvkonna mehed ei ole oma naistele ja lastele rääkinud oma läbielamistest. Isegi nüüd ei saa nad seda teha. Sinul ja Davidil on ees

ühine tulevik – teil on lõpmatu palju aega rääkida. Ära käi talle peale, kuni ta ise otsustab sulle rääkida.”

„Mida sa Davidi kohta teada tahad?”

„David rääkis mulle, et ta ei tundnud õieti oma vana- maid.”

„Nad said autoõnnetuses surma, kui ta oli kaheteist- aastane.”

„Ah nii. Kes ta üles kasvatas?”

„Ta käis internaatkoolis. Pühad ja koolivaheajad veetis ta koos oma vanavanematega kuskil lõunas. Kaheksateistkümnesealt läks ta Vietnami koos oma fotograafist ristiisaga ja terroristi pomm tappis Mitchi.”

„Ja pärast seda?”

Ma raputasin pead. „Noh, tema vanavanemad surid. Sestsaadik on ta ainult tööd teinud. Ei, see pole tõsi. Ta abiellus. Ta rääkis mulle alati, et tegelikult polnud see midagi – kahe aasta jooksul nad vaevalt nägid teineteist ning läksid siis sõbralikult lahku. Ta on olnud lahutatud kõvasti üle kümne aasta.”

„Ja kas keegi veel?” Ma vaatasin talle otsa. „Enne sind?”

„Ma ei tea,” sosistasin. „Ma ei arva nii, aga ma ei tea. Võib-olla ei tunne ma teda üldse.”

Theodore tõusis püsti ja oli jälle vana rahustaja ja leevendaja. „Rumalus. Sa tunned teda paremini kui keegi teine ja sina ja su beebi olete need, kelle juurde ta koju tuli. Usu mind, Elena, ainult sinu armastus hoidis ta terve. Ma tean seda tunnet. Ma tundsin niisamuti sinu ema suhtes.”

Vaatasin talle otsa ja ei teadnud, mida öelda; siis tundsin, kuidas minus kerkis pahameelelaine. Pärast kuude kaua värisemist, aastaid kestnud kaitsemängu ning äraootavale seisukohale jäämist oleksin ma pigem neetud, kui lasaksin David Turcanil minna. „Ma tulen sinuga kaasa,” laususin valjusti. „Mul ükskõik, kas istun autos või peidan end

aias. Ma ei hooli sellest, kas ta lööb mind või vihkab mind või ükskõik, mida pörgut ta teeb, aga ma olen liiga hea, et siin istuda ja meeldivalt põlvi nõtkutada. Ma vilistan selle peale, kas ta tahab mind näha või mitte. Ma *vajan* teda. Mul on kahju, kui sa sellega ei nõustu, ja sul võib õigus olla, aga ma pean teada saama enda jaoks. Kui ma eemale hiilin ja hotellis kükitan, ei saa ma kunagi *teada*. Ma armastan Davidit, kas ta armastab mind või mitte, ma armastan teda ja ma armastan seda beebit, ongi kogu lugu.”

„Sa oled nii väga oma ema moodi, Elena. Selletõttu on mul lihtsalt rõõm sind vaadata.”

Tema sõnad jahmatasid mind. „Ma ei ole kunagi tundnud, et võiksin temaga sarnaneda. Ma ei ole kunagi tundnud, et olen ligilähedaseltki niisama kaunis või populaarne või tugev. Sinu jutt tema kohta kinnitas seda.”

„Kui sulle on jäänud selline mulje, siis oled eksinud. Sa oled nagu ema suust kukkunud. Just niisama raevukas, niisama nägus, niisama keevaline, aga võib-olla on sinuga pisut raskem hakkama saada, kuigi enne sinuga kohtumist ei oleks ma kunagi kujutlenud, et selline asi on võimalik.” Tema silmad välgatasid. „Sinu isa ja David on julged mehed. Lõvisüdamega. Sina pead endale võtma emalõvi osa.” Ta pilgutas mulle silma. „Nüüd, mu kallis, kui sa ikka kindlalt nõuad, et ma su kaasa võtaksin, siis peame liikuma hakkama, enne kui arst sinna jõuab.”

Theodore oli olnud puiklev, kuid ta ei hoiatanud mind, et David on täiesti täis. Ma ei olnud kunagi varem Davidit nii purjus näinud kui tol õhtul. Tema laulmist oli kuulda juba ukselävelt. See ei olnud traumajärgse šoki avaldumine, milleks olin end ette valmistanud; minu ettekujutuses pidi David metsloomana mürgeldama ja toas mööblit loopima. Pigem oli ta lähemal õndsale äraolekule. Viis oli tuttav – „Clementine”.

Välisust avades pilgutas Theodore silma. „Elena, ma võtan enda peale täieliku vastutuse. Pärastlõunal oli meil ühislaulmine – ma ei osanud arvata, et tal see viis meeles on.” Ta pani sõrme huultele, kui eeskotta hiilisime. Seisime väljaspool võõrastetuba ja kuulasime, kuidas David kõigest jõust laulda pingutas.

*Lendutõus meil Läänekõrbest
„Fuka” või „null-üheksa” peal.
Sama lennuk, sama meeskond,
sama sihtmärk kellapealt.*

*Seitsmekümnes, seitsmekümnes,
seda öeldes ohkab rind,
igal öösel samal tuuril,
kuni täis saab maine ring.*

*„Tüürman, kuula! Kas kõik läbi?
Tule nüüd ja vaata vaid!
Parem iib on küljest lännu!
Hea et Tobrukini sai!*

*Seitsmekümnes, seitsmekümnes,
seda öeldes ohkab rind.
Igal öösel samal tuuril,
kuni täis saab maine ring.*

*Oh, kui oleks Piccadillyl,
tikukaup käiks tosinal,
siis ei peaks me, kurat võtku,
tuuritama taeva all...*

Seitsmekümnes – „Oh, kurat!”

Kui David uuesti refrääni alustas, lükkas Theodore ukse lahti. „Theodore, ma ei suuda meenutada seda esimest neetud salmi... Elle!” David taarus jalgadele ja lonkas üle toa, et haarata mind oma karukaissu. Ta suudles mind sedavõrd põhjalikult, et mul ei jäänud kahtlustki, et ta on täitsa täis ja kaotanud võimalikust sündsustundest isegi mälestuse. Seda oleks pidanud kirjeldama kui tõsist kurgu-uurija suudlemis-sessiooni. „Elle,” pomises ta, „Elle, mu kallis, kallis...” Oleksin võinud teda toetades täiuslikult õnnelikuna kuu aega seal seista. Ma ei olnud kunagi varem mõistnud, kui hea võiks purjus olla. Järsku kerkis ta pea mu õla juurest. „Theodore, kuidas see esimene salm ikka on? Ma olen ennast hulluks ajanud, püüdes seda kuradi esimest salmi meelde tuletada.”

Theodore alustas reaga

Iga hommik lennuväljal

ja David ühines, vehkides käega viisile kaasa,

ootad kuni kostab hüüd.

Sama sõnum lennutahvilil,

mis sääl mõelda – kuhu nüüd.

Kui nad täielikus kooskõlas hoogsalt alustasid, taipasin, et Theodore Hamilton oli ka purjus. Kuulsin seda laulu kaks korda otsast lõpuni. Oskan seda ikka veel laulda, ja ma laulangi, vahel leian, et ümisen seda foori taga autos istudes, ja ma laulan seda beebile. Sõnad voolavad nii kergesti, nagu oleksin ise Lääne-Kõrbes olnud. See vana mees ja David pummeldasid koos kui vanad semud. Mina olin ainus, kes märkas tõsise näoga doktor Duhaze't, kes vahtis meid, nagu oleks ta hullumajja sat-

tunud. Astunud tuppa, küsis ta Theodore'ilt järsu tooniga: „Kes teist kolmest on minu patsient täna õhtul?”

Theodore jõnksas pöidlaga Davidile, kes oli kiirelt tugi tooli vajunud. „Sa pead oma püksid maha tõmbama,” ütles Theodore valjult ja David hakkas sõna otseses mõttes itsitama.

Läksin appi. David aitas kaasa: džiinide allatirimiseks kulus ainult minut, kui aga nägin sidemel värske vere plekke, siis tahtsin välja minna. Doktor Duhaze põlvitas Davidi kõrvale. Ta pani kindad kätte ja vaatas meie poole, nagu paludes meil toast lahkuda, aga me kumbki Theodore'iga ei liikunud paigast. Kui ta hakkas sidet lah- ti arutama, istusin ma äkki toolile. Sügavpunase laigu tõttu olin oodanud näha verisest lihast väljaimbunud mädast vedelikku. Davidi jalg ei erinenud aga hommikul nähtust.

„See on hea. Kaks või kolm nädalat vana? Täiesti puhas. Cahors'is ei tule mul just sageli tegelda kuulihaava- dega. Ma ei ole kunagi näinud kuuliauku, mis asub nii õnnelikus kohas. „Väike paistetus veel on,” ta vajutas sõrmega reit haava ümber, „ja suurem muljumislaik, kui mulle meeldiks.” Ta võttis prillid eest. „Ma eeldan, et teile tehti pärast haavata saamist füsioteraapiat?”

David tõstis terve jala õhku ja hõiskas: „Füsiote- raapia? Võtaks mind kurat, ei, doktor. Veider küll, aga Sarajevos ei olnud kerge korraliku füsio jälile jõuda. Mõned kuradi head uimastid ma siiski sain.”

„Mis kahtlemata võimaldasid teil oma jalga kasutada, enne kui see oli soovitatav.” Duhaze'l polnud kübetki nal- jatuju. „Teie jalg on olulises osas puutumatu. Infektsioo- ni ei ole. Selle eest on hästi hoolt kantud.” Ta vaatas kor- raks minu poole. „Pole just tavaline, et seda kohta ja muskleid tabades ei vigasta kuul arterit või ei lähe luu

sisse." Tema sõrmed katsusid tasa ja õrnalt rohekas-halli laiku. „Loomulikult on mõningane lihasekahjustus, ja kui te tahate täielikult paraneda, siis ma soovitaksin mõned nädalad jala peal mitte käia. Kindlasti laske teha füsioteraapiakuur. Te oleksite pidanud seda saada algusest peale. Ma puhastan haava, seon uuesti ja teen ettevaatuse mõttes antibiootikumi süsti. Siis on puhkus kõik, mida vajate.”

Jälgisin, kuidas arst võttis oma kotist sidemepataka ja tegi selle vedelikus märjaks. David vaatas mõtlikult Theodore'i poole. Võpatasin, kui doktor Duhaze padjakese Davidi lahtise haava vastu surus, aga arst naeratas süngelt ja raputas minu suunas pead. „Ta ei tunne seda. Ma ei usu, et ta tunneks ka seda, kui ma kogu süstla tema persse lööksin.” Siis torkas ta süstla Davidi tuharasse ning David hakkas laulma metsikult valesti, aga siiski äratuntaval viisil „Üle vikerkaare”.

*Lend käib Benghazi kohal, madalal,
ühemootoriline Wimp
„üks-üks-null” sabas tal.
On ju Henkelid ülal, all Benghaz
lend käib Benghazi kohal.
Miks seda teen ma taas?*

Doktor pakkis koti kokku ja ulatas mulle retsepti. Jõudsiime parajasti välisukseni, kui Theodore hakkas Davidiga kaasa laulma. Neil mõlemal olid kohutavad hääled.

„Ta ei tunne valu.” Tahtsin panna Duhaze't kas või korraks naerma.

„Ta ei tohiks juua, kui ta antibiootikume võtab. Kindlasti ei tohi ta autot juhtida.”

„Okei.” Ma kahtlesin, kas on ikka tark tuppa tagasi minna ja öelda Davidile, et tal oleks soovitatav alkoholist loobuda.

Arst peatus ukselävel. „Veider maja see Inglase Maja. Kentsakas, et olen pidanud ravima kolme selle majaga seotud inimest. Ja kõiki nii õnnelikult.”

„Mida te sellega mõtlete – õnnelikult?”

„Teil oli palju õnne, sest säilitasite oma lapse raseduse selles staadiumis, preili Stewart. Teie sõbral oli õnne, et teda tulistati nii, nagu teda oli tulistatud. Toll või kaks paremale ja ta oleks võinud kaotada jala.”

„Toll või kaks *vasakule* ja ta poleks üldse pihta saanud.”

„Teie võite seda niimoodi vaadata. Härra Hamilton, noh, tema on ka õnnelik mees. Teha sõda läbi ja olla hea tervise juures. Arvesse võttes...”

Ma kergitasin selle peale kulmu.

„Tema iga. Ja madam Hamiltonil oli õnne, et ta suri just siis, kui ta suri.”

„Kahjuks ma ei saanud aru.” Tahtsin, et ta kordaks, mida oli öelnud.

„Miks kahjuks, kui te olete heast õnnest tulusaaja? Olge rõõmus.”

„Doktor, ma tean, et ma ei meeldi teile mingil põhjusel – ei, ma võin oletada, miks. Te mõtlete, et ma alati raiskan teie aega.”

„Mitte põrmugi. Arsti töö on leevendada nii vaimu kui keha. Lõppude lõpuks, sealt algabki enamik füüsilisi hädasid. Kui mu patsiendid on mures, siis peaksin paremaks, et nad mulle helistaksid.”

„Sel juhul, kuidas te suhtute, kui ma homme toaksin Davidi ja te laseksite tal kuulata beebi südant?”

„Muidugi. Ma olen haiglas ainult kella ühest kaheni.

Te võite siis tulla. Muidu peate tulema Cahors'i. Ärge laske tal juhtida! Head öhtut, preili Stewart!"

Naeratust ma temalt kätte ei saanudki.

Kui ma võõrastetuppa tagasi tulin, oli meeleolu seal täiesti muutunud. David ei laulnud enam. Ta oli oma jala välja sirutanud ja rääkis tühja toa keskpaiga poolle, nagu poleks seal kedagi. Theodore istus toa kaugemas otsas, pimedas. Ma toetusin Davidit kuulates vastu seina.

„Mida sa arvad, kolonelleitnant? Elle on noor, ta on ikka nii noor. Mul oli üheksateistaastane tõlk, kes töötas minuga Sarajevos, muhameedlase laps, kes oli kaksküm-mend aastat vanem kui tema.” Theodore'i pilk kohtus üle toa minu omaga. „Ta jutustas mulle lugusid isadest, keda sunniti vägistama oma teismelisi tütreid, et päästa nende elu – nende tütarde elu, mitte nende enda elu. Ta rääkis naisest, kellele anti valida, kas ta hammustab ise ära oma üheksateistaastase poja munad, või ta võib näha, kuidas poja soolikad välja lastakse. See oli *valik*. Istusin seal ja mõtlesin Elle ja omaenda beebi saamisele ning lapse üleskasvatamisele; ja kogu aeg nurus üks naine mind, et võtaksin ühe tema lastest endaga kaasa ja viiksin sealt ära. Ta ütles, et sellest pole midagi, et ta ei näe teda enam kunagi, ta tahtis vaid, et laps pääseks. Võib-olla pärast neid sündmusi, aastaid hiljem, ütlevad inimesed, et jala-pikkusega mõõdetavate uudiste ja aak-risuuruste trükiste tulval oli tähtsus, need kulutasid Läänt, just nagu omal ajal kulutas lauspommitamine Tel-jeriike. Aga praegu ei tee nad midagi. Te räägite kõigile, et Lääs ei lase sel juhtuda. Mida muud saaksite öelda? Aga see ei lõpe. Võib-olla, kui leiad selle ühe pildi: ühe kujutise, ühe hetke, ühe näo kõigi teiste seast...” Ta hõõ-rus rütmiliselt oma reit, üles-alla, ikka üles-alla. Ma kes-

kendusin ta kätele, mis liikusid mööda jalga. „Ainus, mis lõpeb, on reporterid. Need on sõjakirjasaatjad, kes tüdi-nevad ja otsustavad, et nad ei kannata seda enam välja. Ükskõik kui kaua see ka aega võtab, ma pean uskuma, et see muutub tähtsaks, seda jäädvustatakse, et tõestada toi-munut; ja lõpuks nõjatume kõik seljatoele ning laseme sel juhtuda. Kui ma seda ette kujutan...”

Pisarad jooksid mööda mu põski; tundsin nende soo-last maitset. Theodore liikus oma tooliga ettepoole ning pani käe Davidi õlgade ümber. „Mu sõber, sa näed seda.”

Theodore hoidis hetke Davidit oma rinna vastas, siis tõusis ja lahkus toast.

Istusin tema kohale.

„David, kallis.”

„Elle?” David paistis hämmeldunud. „Südameke, ma ei teadnud, et sa siin oled.”

„Ma just tulin. Soovisin doktorile head öhtut. Kas sa oled okei?”

„Üsna korras... Väsinud. Justkui võiksin terve nädala magada.”

„Võib-olla peaksidki.”

„Ma ei taha magamise peale aega raisata, kui olen jäl-le koos sinuga.”

Hõõrusin oma põske vastu tema karedat põske, istu-sin ebamugavalt tooli käsitoel ning püüdsin mitte riivata ta jalga. „David, kas sa tahad koju minna? Vahest lähme Londonisse tagasi?”

„Kuhu iganes sulle meeldib, kallis. Praegusel hetkel ei ole ma aga kindel, kas mul on jõudu, et voodisse min-na.”

Püüdsin talle lähemal olla. Tahtsin teda puudutada kogu oma kehaga. Tuba oli üsna pime. Theodore oli jät-

nud toa teise otsa väikese laualambi, uks oli paokil, nii tungis eeskojast pisut valgust, kuid ainus, mida nägin, olid Davidi näo piirjooned, kui ta vaikse häälega jätkas. „Kui me kavatseme koos olla, siis sul on vaja teada mõnda asja. Ma olen väsinud elamast erisuguseid elusid ja ma olen väsinud muretsemast, kas ma tegelikult ikka elan nagu kangelane, kellena sa mind näha tahad.”

„Ma ei taha, et sa oled kangelane.”

„Jah, sa tahad, südameke, ka siis, kui sa seda ise ei tea. Sa oled alati tahtnud armastada kangelast. Sellepärast sa armastadki kõiki neid lendureid.”

„Ei, David, see ei ole õige.”

Kui ta mu juukseid silitas, mõtlesin tahtmatult sellele, mida üks mu hollandi sõber kord ütles. Olin seletanud, kui sarnased on inglased ja hollandlased, kuid tema ei olnud nõus. Ta ütles, et kogu oma sarnasuse juures on nad põhiliselt erinevad, sest hollandlased on südames realistid ja inglased romantikud. Ma naersin selle peale. Maailmas peaks inglastel olema kõige halvem kuulsus, sest nad on väiklased, ükskõiksed, külmaverelised repressioonide meistrid. Romantik küll ei olnud see sõna, mis pähe kargas. Ennast kaitstes tõi ta näiteid inglise romantikast, nagu pürgimine täiusliku elu poole selle koduses väikeses plaanis: Aga pliidile sooja pandud tuhvliid, odrajahukoogid praeahjus, kodus keedetud mullitav moos kaminaserval; külade rohelus, pajude siidjas kahin – ja suures plaanis – elud, mida kulutatakse kohtuprotsessidele, vabadusele või õigusele või tõe, rahvuslik pühendumine aule, „Ei, kallist ma ei suudaks armastada nii palju, kui rohkem ei armastaks ma au”; patriotism ja kogu sellega kaasnev nostalgiline Elgari, Churchilli ebajumalana kummardamine, ning „Ma töotan oma maale...”

Davidil oli õigus. Ma tahtsin, et nad kõik oleksid

kangelased, ja mida rohkem iganenuks sangarlikkus muutus, seda enam janunesin ma selle järele.

„Ma ei taha istuda sinu matustel ja kuulda, kuidas kaks tuhat inimest mulle seletavad, kui üllas ja kangelalik sa olid, sest lendasid tükkideks, püüdes päästa kellegi teise last. Ma tahan, et sa teeksid, mida iganes teha soovid. Aga ma tahan, et sa oleksid elus ja koos minuga, ning seda soovin rohkem kui kõike muud. Ma tahan, et sa armastaksid meie beebit *rohkem* kui kõiki miljoneid beebisid maailmas.”

„Ma armastan, kallis. Elle, ma ei taha ringi käia ja nutta iga surnud beebi ja iga surnud teismelise sõduri kohal. Ma teen vaid oma tööd ja tean, kuidas; ja ma tean, et teen hästi, ning see on ainus, mille peale ma kindel olen. Aga mul ei ole selge, mida sina tahad, või mis hakkab meiega juhtuma, ning ma arvan, et peaksime sellest rääkima.”

„Mina ei arva seda. Ma tean, et kõik läheb hästi. Sul on vaja terveks saada ja aega maha võtta.” Libistasin end põrandale ning kükitasin ta jalgade vahele, nii et sain näha ta nägu. „Ma hoolin ainult sinust. Olen veetnud kaks aastat, kinnitades endale, et minuga on okei, et ma armastan sind, aga ma elan täiesti hästi edasi ka siis, kui sa lahkud; aga nüüd ma enam nii ei mõtle. Kui sa lähed minu juurest ära, ei ela ma seda üle. Iga asi, mis käib sinu kohta, kõik, mis sa oled, hea või halb, teeks mulle haiget. Niikaua kui beebiga on korras ja sinuga on kõik korras, tahan ma jätkata just nii nagu nüüd. See on kõik.”

Oma kirglikus soovis teda veenda olin toetanud kogu oma raskuse ta reiele ning Davidi nägu tõmbus valugri-
massi. „Oh, jumal küll, oh, jumal, anna mulle andeks, anna andeks, anna andeks!”

„Pole midagi, kullake. Aga mina ei taha niimoodi jät-

kata." Oh, jumal, ei. Ükskõik kui julgena ma ennast ka tundsin, valmistusin löögiks, et ta ei armasta mind või ta ei taha beebit, või läheb kohe homme Bosniasse tagasi. Igaüks neist kolmest ja kõik minu põhjendatud arvamused lendasid tuulde. Davidi käsi puhkas mu pea peal. „Ma ei taha jätkata niimoodi, nagu oleme elanud. Ma tahan veeta oma ülejäänud elu koos sinuga ja kui sa seda ei usu," ta pani oma suure käe mu parema meelekohta ning põse vastu ning teise vasakule poole ja surus oma käsi kokku, „siis pean vist purustama sinu rumala peakolu."

„Kuidas sellel maamunal võid sa üldse mõelda, et ma näen sinus mingit romantilise kangelase musternäidist, kui sa niimoodi käitud? Mõnikord ma mõtlen: küllap teed sa seda sihilikult, et rikkuda mu lõbu ja lõpetada vaba voli andmine mu ohvrifantaasiatele. Ma mõtlen, ausalt, David..." Tundsin tugevamat pigistust.

„Elena..." ütles ta ähvardavalt.

„Olgu siis. Hästi. Kui sa just peale käid. Kui see paneb sind end paremini tundma..."

„Elena..."

Ma kallutasin talle otsa vaatamiseks pea ülespoole ja tundsin, kuidas mu alumine huul värises, kui ta mind suudles ja ma läbi suudluse rääkisin: „Jah, ma usun sind. Jumal tänatud! Tänu *jumalale*, et sa mind tahad!" Pidin lõpetama, sest tema suu kattis minu oma, aga kui ta huuled liikusid mööda mu põske, jätkasin rääkimist. „Mõned tingimused, siiski. Kui me koju läheme, pead sa minema füsioterapeudi juurde." Kogu aeg suudles ta mind. „Sa ei või mitte kunagi anda mulle lubadusi ja neist mitte kinni pidada. Ma oleksin päris õnnelik, kui sa üldse kunagi nii ei teeks. Kui järele mõelda, siis ma ei taha ise ka nii teha. Aga sa ei tohi kunagi unustada minu sünnipäeva või beebi sünnipäeva, ükskõik, kus sa oled."

„Jeesus Kristus, Elle, kas sa ei saa kunagi oma suud kinni hoida?" Ta suudles mind vahetpidamata. Mis oli täpselt see, mida olingi plaanitsenud. Olin jahmunud, kui ta järsku pea eemale tõmbas, silmad kõvasti kinni. „Elle..."

„Ma püüdsin sind ainult naerma ajada, David, ma ei pea kuraditki sünnipäevadest, ausalt, ma vihkan neid."

„Võta ära minu jala pealt kuuliaugust oma küünarnukk – kohe *nüüd*."

Me ei rääkinud uuesti armastusest. Ma arvan, ta oli liiga purjus mäletamiseks, et olime üldse rääkinud. Kui ma viisin ta voodisse ja me lamasime teineteise käte vahel, pomises David üha mingist autojuhtimisest teel, kus ta valvsalt ootas ohtlikku kurvi. Ta tundis üksikasjaliselt selle tee igat käänakut. Ma ei saanud aru, kus see oli. Nagu olen öelnud, ei ole ma autojuhtimise ala *aficionado**, aga ma sain aru Davidi jutu tuumast: sõidutehnika oli niisugune, et kurvi tuli siseneda suure kiirusega ja mõned sekundid enne kõige järsumasse punkti jõudmist kiiresti madal käik sisse lükata, hoides kogu aeg gaasi põhjas. Eesmärgiks oli võtta kurv esimese käiguga kiirusel seitsekümmend viis miili tunnis. Lamasin ja mõtlesin hädaohtlikest kurvidest, mida me Davidiga veel pidime võtma.

* asjahuviline, fänn (hisp). *Tlk.*

„Mis tunne on saada advokaadi naiseks?”

Nad istusid Briti ohvitseridele sobivalt rekvireeritud Hotel D'Inghilterra baaris. Oli mai lõpp, kaks nädalat pärast Euroopa võidupäeva. Anna oli oodanud juubeldavat pidutsemist, aga hotelli baari kogunenud Liitlasvägede erinevate esindajate vahel valitses rõhutud ja tüim atmosfäär. Ta kaalutles hetkeks mehe küsimust, siis kirtsutas pahakspanevalt nina.

„Ma arvan, et see võiks olla okei, kui just pean saama. Ma ei ole kindel, kuidas sa mulle ilma mundrita meeldid.”

„Mulle on jäänud selge mulje, et ilma mundrita meeldin sulle rohkem...”

„Major! Kui süüdsusetu!” Anna pilgutas etteheitvalt silmi. „Ma olen ennast lenduri naisena ette kujutanud. Mulle meeldivad su tiivad, tead küll.”

„Ja sa ei taha abielluda langenud inglisa, kuldne tüdruk?”

Anna paitas teda. Ta oli näinud varju mehe näol ja ei tahtnud, et tema nalja südamesse võetaks. „Ära ole nii tõsine, kallid. Sa jääd alati mu ingliseks, ükskõik kui kaugel sa langed.”

„Ma võin jääda RAFi, kui sa seda tahad.”

Anna raputas pead ja vaatas ringi. Ta naaldus Theo poole ja sosistas: „Mis teie kõigiga lahti on? Mu jumal, kas me pole siis selle eest palvetanud? Siin ja igal pool mujal peaksid nad olema seitsmendas taevas.”

„Taevast alla tulek võtab natuke aega, kallim. Mitte kõigil ei ole talenti optimismiks nagu sinul. Esiteks, mõned nendest poistest ei ole veel kavatsenud koju minna. Teiste jaoks on see harjumiseks liiga suur šokk. Lõppude lõpuks, keegi meist ei tea, mis saab meie kojuminekust. Kaks nädalat tagasi istusin poistega lennuväljal, kus mõ-

ned nädalad tagasi oli Luftwaffe tugipunkt. Meil oli endast kuradi kahju, kui kuulasime BBC pidulikku tänuavaldustega talitust. „Sõjategevus Euroopas lõppes täna keskööl... Jumal, kaitse kuningat!” Kui Winston oli deklameerimise lõpetanud, hakkas üks meie laskuritest, kes oli sõja ajal väga lähedal enesetapule, rummi välja valama. Mitte keegi meist ei leidnud sõnu, kuid Gregor tõstis oma kruusi ja ütles: „Huh, jälle tööst ilma!” Ma arvan, et ma ei unusta kunagi tema näoilmet.”

„Mida sa tundsid?”

„Ma mõtlesin sinust. Kuidas ma tahtsin sind hoida, kui kuulsin neid uudiseid. Küsisin endalt, kas nüüd lõpuks saame teha tulevikuplaane. Mõtlesin sõpradest, kes ei saa enam plaane teha. Sam ja Tommy – nad kõik. Kujutasin ette, mida tunnevad nende perekonnad, kui kuulavad Churchilli teadaannet, et sõda on läbi.”

„Oh, kullake! Soovin, et saaksin aidata, mõista. Arvan, et natuke saan.”

„Ilmapealgi ei ole kedagi nii õilsa ja suuremeelse südamega kui sina, Anna. On palju mehi, ka naisi, kes on kaotanud võime uskuda headusesse, lahkusesse ning õnnelikesse lõppudesse... Ma olen kindel, et elu poleks elamist väärt, kui see juhtuks sinuga.”

„Aga meiega pole nii juhtunud, Theo. Me oleme siin ja terved ja meil on tulevik.”

„Jah, kuldne tüdruk, sul on õigus. Millal sa minuga abiellud?” Theodore hoidis tema kätt ning tõstis selle oma huultele.

„Millal iganes sulle meeldib. Ma tahan, et kohtuksid mu vanematega. Ma tahan minna koju, ja see on siis viimane kord, kui kutsun seda koduks.”

„Ka mina tahan seda rohkem kui midagi muud. Sinu vanemad ei pea minust eriti, on nii? Sest vean nende armastatud tütre võõrale maale. Ja mul ei ole tööd. Kuidas su isa sellesse suhtub?”

„Minu arvates pole tal midagi selle vastu, et perekonnas on advokaat. Ei tea, mida ta tunneb inglase suhtes...”

„Mida sina tunnend?”

„Õnne.”

„Sa oled kõige armsam olend siin maamunal. Võiksin sind suudelda, kuni isegi põrgukatel ära külmub. Ma soovin, et saaksin rääkida tänasest õhtust oma lastele. Kui jääme vanaks, räägin meie poegadele, et ükskõik kui õnnelikud nad ka on, ei võida nad kunagi auhinda, mille jumalad andsid mulle.”

„Vaata, et sa neile kunagi seda ei ütle! Mis siis, kui meil on tütre?”

„Siis helistan linna kõiki kelli, millest saan kinni haarata. Seni, kuni tütre on sinu moodi. Mul võiks neid olla kümme või kakskümmend ja ma ei tüdineks vaatamast seda nägu.”

„Sa ei tunne nii, kui olen vana ja hall.”

„Sa ei muutunud kunagi niisuguseks, minu jaoks mitte. Sa jääd alati just selliseks nagu praegusel hetkel. Ühel päeval, kui meie kaminaäär on täis armsate laste fotosid, vaatan neid ja mõtlen sinust ja milline sa olid täna õhtul.”

„Kõik need kuud ei julgenud sa tulevikust rääkida ja nüüd näed sa juba laste fotosid.”

„Ainus trööst, mis Cupido meile annab, kallid, on veendumus taevalikust rõõmust tulevikus. Miks muidu peaksime leppima sellega, et ta meid ründab? Kui sa teaksid, kui tihti olen seda kaminaäärt vahtinud, naeraksid sa küll minu kui sentimentaalse narri üle.”

„Kas sind demobiliseeritakse varsti?”

„See on ikka veel jumalate käes. Mul on koloneli sõna rahuldada minu palve nüpea, kui tal on võimalik seda korraldada. Ta tahab, et jääksin edasi. Täielik paberiputus aukõrgenduse ja kuldse tuleviku asjus. Kui aus olla,

mu kallid, siis lenduriks jäämisele kaasneb ka raha naise ülalpidamiseks. Aga ma usun, et ma eelistaksin võimalust olla eraisik. Kui sa nõus oled.”

„Proovi ainult öelda midagi, millega ma nõus ei ole, major.”

„Kui ma aga ütleksin sulle, et oled rumal, sellepärast et lasid end minusugusel eeslil sisse mässida?”

„Eks ma pean selle teadmisega edasi elama.”

„Et olen kasutu, jumalast mahajäetud viletsake, kes ei ole väärt suudlema isegi su seelikupalistust.”

„Kui sa nõuad küsimuse asetust sel moel.”

„Et naine nagu sina ei peaks end usaldama mehe hoolde, kel pole kindlat tulevikku ega tööd ega väljavaateid?”

„Su jutus on iva, pean seda tunnistama.”

„Et sa oled kõige ilusam olend maa peal.”

„Sa mõtlesid küll hästi, aga sa pakkusid üle.”

„Ja kui ma kutsuksin sind endaga ühte vaiksesse tuppa, et saaksin sind suudelda, kuni su huuled muutuvad purpurpunaseks ja sa minestad õhupuudusest?”

„Sa oled mulle alati lubanud Purpursüdan ja nüüd on sul aeg see kätte anda. Ainult üks asi veel, Theodore.”

„Mis see on, mu elu valgus?”

„Samuti lubasid sa minna saatkonda võidutantsuõhtule. Sel põhjusel ma üldse olen siin.”

„Jumal kõrges taevas! Mida halba olen ma iganes korra saatnud, et lõpetada naisega, kes asetab töö armastusest ettepoole?”

„Mulle meeldib neid vaid ühendada, kui saan. Ja mul on taju tantsida, isegi kui mõnel teisel ei ole. Kas me läheme?”

„Kuidas jääb vaigse toaga?”

„See jääb ootama, Theodore. Kui on üks asi, mida me sinuga oleme õppinud, siis on see ootamine.”

Kui nad peole jõudsid, oli see täies hoos. Theodore oli ühtaegu uhke ja pahane, et nii palju oli ohvitsere ja diplomaate, kes kutsusid Annat tantsule. Ekslik oleks öelda, et ta oli peo elu ja hing; leidus palju teisi, kes võistlesid selle tiitli pärast, kuid Theodore'i rahutus meeles samastus Anna võidu olemusega. Annas kehastus kõik, mille eest Theodore oli võidelnud, ja kõik see, mis teda elus oli hoidnud; kuid tänu oma džentelmenlikule ja ka suuremeelsele loomusele, oli ta valmis mõned tunnid veel Annat teistega jagama. Kui ta tantsusaalis vastu seina nõjatust ja jälgis, kuidas Anna ordenilinte täis riputatud brigadikindraliga tantsis, lähenes talle Anna boss.

„Major?” Arthur McClure sirutas käe. „Minu kõige soojemad õnnitlused sulle, Theo.”

„Tänan, Mac. Väga kena sinust.”

„Olete te Annaga juba otsustanud, kus tseremoonia toimub?”

Theodore naeratas Annale, kes möödus tema lähedalt. „Ei... Me ei ole jõudnud nii kaugele. Omavahel öeldes, ma ei muretse mitte vähem. Ma abielluksin temaga jalamaid, kui ta nõustuks. Kui ta tahaks abielluda kodus, oleksin ma enam kui õnnelik ja läheksin Ameerikasse. Kui tal tuleks tuju Timbukтусse minna, läheksin ka sinna.”

„Nii kaua kui minul on mingi osa, sõber, tuleksin isameheks, kui sulle meeldiks, või toimiksin pruudiisana, kui Anna laseks. Anna on meil siin pisut nagu lemmik. Tõtt öelda, ma ei tea, mis ma ilma temata oleksin teinud.”

„Arvata võib.”

„Sul ja Annal pole olnud just kerge aeg. Olen neetult õnnelik, et leidsin Elisabethi enne sõja algust ja ei pidanud ohvreid tooma nagu teie.”

„Ohvri toomisena pole see kunagi tundunud, Mac. Ma pean ennast väga õnnelikuks meheks.”

„Ma mõtlen, kas sa ikka tead, kui õnnelik sa oled?” Mac vaatas talle narritavalt otsa ning lõi laksu vastu selga. „Noh, fella, võit on sinu ja kogu sõjasaak ka. Ma surun su kätt, aga ütlen sulle, et kui sa kõverdad juuksekarvagi selle ingli peas, hakkab kogu USA sõjavägi sinu pih-ta laskma, kuigi oleme liitlased.”

„Kas sa ähvardad mind, minister?”

„Neetult õige, ähvardan küll, major.” Ta jõnksas pöidlaga Anna suunas, kes parajasti Briti staabiohvitseri käte vahel mööda tantsis, ning ütles: „Tema on Ameerika naissoo õis. Ma armastan teda nagu oma tütar. Oleksin pagana uhke, kui ta oleks minu tütar. Meile, jänkidele, ei meeldi anda sellist auhinda mujale, aga tema puhul on see põhjendatud. Ta tahab sind, ja midagi ei ole teha. On alati tahtnud, alates sellest neetud õhtust Kit Katis. Lugesin seda siis tema pilgust. Sa peaksid tänama oma õnnetahte.”

„Ma tänan, usu mind.”

„Ma tean seda, vennas. Just nii kaua, kui sa vaid tead, kuidas see väike tüdruk sind armastab ja milline pörgulikult suuremeelne süda tal on. Tead mida?” Theo raputas pead. „Kuigi mul on valus seda mitte-ameeriklasele ütelda, arvan ma, et sa väärid Annat. Soovin teile kogu õnnistust, mida jumal laseb teile osaks saada.”

„Tänan sind uuesti, Mac. Jätan meelde su pakkumise – olla mulle isamees. Ma mõtlen, et see rõõmustaks meid mõlemaid väga.”

Tol ajal ei kaisutanud mehed teineteist, aga nad raputasid käsi ja löid teineteisele laksu vastu selga. Kui Mac eemale triivis, süütas Theodore sigareti ja imetles oma pruudi esinemist. Ta ei tundnud armukadedust, ainult uhkust. Viimaks ometi olid Anna ja armastus tal käes. Ta oli hoidnud oma lootusi nii kaua käeulatuses, oli nii tihedalt kartnud, et Anna süda võib käest libiseda, ja nüüd hoidis ta seda oma peos, jälgides Anna tantsimist. Ta mõ-

tiskles, kui vähe aega võib tal pulmapäeval oma pruudi jaoks jääda, ning naeratas laialt.

„Kas sa võiksid leida mulle ühe suitsu?” Hääl ehmatas teda.

„Chantal, ma ei oodanud sind siin näha.” Naine nägi välja elegantne oma kenas mustas kleidis, tema tumedad juuksed olid pealaele rõngasse keeratud.

Ta nõjatus Theo kõrvale vastu seina. „Kas tõesti? Ma rääkisin sulle, et ma tegin ameeriklaste jaoks tööd. Võib-olla nad arvasid, et siin pole piisavalt naisi. Kas ma võin saada ühe sigareti?”

„Muidugi.” Theo andis ta suitsule tuld. Ta lootis, et naine ei tee ettepanekut tantsima minekuks. „Ma ei teadnud, et sa oled Roomas.”

„Mina ei teadnud, et sina oled. Kas sa ei tantsigi?”

Theodore patsutas oma reit. „Ma vaatan täna pealt. Jalg ei mängi välja.”

„Vaat kui kahju. Ma ei ole näinud sind pärast võitu.”

„Mul on olnud kõvasti tegemist. Staabitöö, tegelikult bürokraatia, ja me lendame ikka veel.”

„Sa ei pea vabandama. See on sinu tüdruk, eks ole? Seal. La bionda*.” Ta viibutas sigaretti Anna suunas. Muusika oli lõppenud ja Anna seisis kolme ameeriklase seltsis. Kui Chantal tema poole osutas, pöördus Anna parajasti ümber ja naeratas neile. „Sul oli õigus. Ta on kaunis. Päril iludus. Kas sa tutvustaksid mind?”

„See ei ole arukas mõte, Chantal.”

„Ega sa ometi ei mõtle, et võiksin teha midagi, mis teeks sulle halba, Theodore? Või sa arvad, et meil pole teineteisele midagi öelda?”

Ükskõik mida Theodore ka mõtles, oli juba liiga hilja. Anna tuli Theo poole põigates läbi rahvahulga, just nagu kaks aastat tagasi. Theo süda peksis.

* blondiin (it). Tlk.

„Kallis, ma ei mõelnud sind maha jätta,” ütles Anna hingetult. „Mul polnud aimugi, kui palju siin vanu sõpru on. Halloo. Mina olen Anna Kézdy. Ja teie...?”

„Anna, kas ma võin sulle tutvustada sinjoora Molesinit? Preili Anna Kézdy.”

„Chantal, palun.”

„Rõõm teid kohata, Chantal.”

„Nagu minul teid. Te tantsite väga hästi. Justkui professionaal.”

„Täna. Ma olen praktiseerinud, see on kõik. Kas pidu meeldib teile, Chantal? Te olete prantslane, eks ju? Mul ei ole eriti kõrva aktsendi tabamiseks – siin on nii palju rahvusi, et olen päris segaduses!”

„Teil on õigus. Ma olen päritolult prantslane.”

„Tulge meiega õhtust sööma, nüüd varsti. Palun. Me moodustame kaheksalise seltskonna ja oleksime rõõmsad, kui tuleksite meie lauda.”

„See on teist väga suuremeelne, preili Kézdy.”

„Kutsuge mind Annaks. Täna õhtu ei sobi formaalsusteks, on nii, Theo? Kõikide õhtute õhtu?”

„Täna teid, Anna, aga ma kardan, et ma ei saa õhtusöögile jääda. Pean varahommikul Napolis tagasi jõudma. Peaksin nüüd lahkuma.”

„Tuline kahju! Pole viga. Ma olen kindel, et meie teed ristuvad uuesti.” Anna pakkus Chantal Molesinile kätt, kuid tema silmad olid juba Theodore'il.

„Võib-olla, kunagi ei tea. Major, kas sa tuled enne Itaaliast lahkumist hüvasti jätma? Mulle meeldiks sind näha, enne kui lähed.”

„Kindlasti. Head õhtut, sinjoora. Ja ohutut teekonda koju.” Theodore'i silmad olid kinnitatud Annale ja tema käsi toetas Anna küünarnukki.

„Kas sa tuled enne lahkumist mind vaatama?”

„Jah, jah.”

„Me peaksime rääkima.”

„Jah.” Lõpuks pöördus Theodore halvasti-varjatud pahameelega tema poole. „Ma tulen oma lugupidamist avaldama, sinjoora. Minu sõna selle peale.” Chantal kõndis neist eemale ja otse trepist üles.

„Kes see oli, Theo? Ei paistnud just nii, et ta sulle eriti meeldiks.”

„Ta on tõlk, kõrbes alla tulistatud itaallase lesk. See teeb mulle ebameeldivaks temaga rääkimise, see on kõik.”

„Millest ta rääkida tahtis?”

„Ma ei tea, mingi mõttetus. Võib-olla tööotsimise pärast.” Orkester alustas baariküllastajate kiusamist „Tundelise teekonnaga”. „Tantsi minuga, Anna. Nüüd on kõik möödas.”

Theodore ei läinud Chantal Molesinit vaatama. Napolist hoidus ta võimalikult kaugemale. Mingit selgitust ta naisele ei saatnud ning tundis, et ei võlgne talle midagi.

Ühel varasel õhtutunnil, kaheksa päeva pärast saatkonna tantsuõhtut, istus Theodore Feathershawe' kabinetis, arutades viskit juues oma tulevikku. Koloneli adjutant koputas uksele. „Vabandage, sir. Väljas on üks daam, kes soovib näha majorit.” Theodore tõusis püsti.

„Anna? Küll on meeldiv üllatus! Armas jumal, Hamilton, sa hoiad ikka oma keelt hammaste taga. Tõid ta kaasa, et mulle valu teha, eks ole? Väga hoolimatu.” Feathershawe patsutas näpuga oma nina. „Vanapoiss, ära lase tal asjatult oodata! Juhata ta sisse!”

„Vabandust, sir, see daam oli väga isepärane. Ta ütles, et tahab näha major Hamiltoni ja ainult major Hamiltoni.”

„Ei kõla just Anna moodi.” Feathershawe tõstis pea. „Hamilton!” käratas ta, kui Theo pika sammuga ukse poole ruttas. „Ära kiirusta. See on kõik, Beecher.” Adjutant sulges enda taga ukse.

Theodore pööras vastu tahtmist oma näo koloneli poole, tema suu oli sirge kriipsuna kokku surutud. „Ma aiman, et see on sinjoora Molesini, sir. Kui me viimati kohtusime, mainis ta, et võib-olla külastab ta baasi.”

„Ja ta tahab näha sind ja ainult sind, hmm? Väga hoolimatu. Tahad sa maha istuda ja mulle kõnelda, mis toimub, sa rumal narr?” Theodore langetas pilgu. Vanem mees mõmises: „Mul on päris selge, millega on tegemist. Ma ei saa täielikult sind süüdistada. Sa ei ole esimene mees, kes leiab tahtejõust puudu jäävat, kui ta ei ole kindel, kas saab kätte talle määratud osa... Noh, Hamilton, parem kohtu temaga siin. Ma lasen jalga. Ootan, et tuled ja leiad mind korterist, kui daam on läinud.”

Theodore rääkis Chantaliga tund aega ja jõudis enne õhtusööki koloneli ette tagasi. Ta veetis Feathershawe'ga arutades kaks tundi ja lahkus umbmäärase loaga ära sõita ning lubadusega transportida Moskiito järgmisel hommikul Kairosse. Annale saatis ta teate.

Anna kohtus temaga Almazas, ta oli kaunim kui kunagi varem. Mac'i lahtise auto tagaistmel nõjatus ta vastu Theod, tema käed põimused mehe käsivarre ümber, õhetavad põsed tema õla vastu. „Mac on ära. Kui ta kuulis, et said hakkama plaaniga sõita Kairosse, leidis ta, et oled ära teeninud vähemalt auto ja juhi. Võime sõita püramiidide juurde kuni Luxorini, kui sulle meeldib. Võime sõita ka rongiga. Millie käis möödunud nädalal. Kas ma rääkisin sulle, et ta abiellub egiptlasega? Oh, Theo. Ma ei oska sulle seletada, mida ma tundsin, kui sain sinu telegrammi. Roomast on ainult mõned nädalad, ma ei unistanudki, et saad niipea lahkuda. Kuidas sa sellega hakkama said? Kas Feathers on ikka ühes tükis? Te kaklesite, eks ole? Sa oled kogu aeg töötanud, sind viiakse üle Londonisse või kuskile mujale, lao aga kõik lagedale! Räägi mulle halbu uudiseid, ma suudan need vastu võtta.”

Theodore istus jäigalt ning vaikselt.

„Theo? Mis lahti on?”

„Mitte midagi, kallis. Ma olen lihtsalt väsinud.”

„Ega sa haige pole? Theo, ma tean, et midagi on juhtunud. Sa kaotasid kellegi, eks ole? Ega ometi mitte Jimmy? Armas jumal, kas Bobi?”

„Ei. Mitte see. Ma kinnitan sulle, kallis.”

„Kuhu sa tahad minna? Kas Shepheardi?”

„Nagu sulle meeldib, Anna.”

Anna kummardus ettepoole ja rääkis juhiga, siis kõneles edasi. „Ma reserveerisin Continentalis toa. Ütlesin, et võib-olla kohtume Millie ja tema peigmehega väikeseks dringiks, aga kui sul ei ole tuju, siis me ei pea seda tegema; me ei pea üldse midagi tegema, mis sulle ei meeldi, seni kui oleme koos. Nüüd on kõik möödas, eks ole, kallis? Kõik möödas, soovimine ja ilma olemine ja palvetamine...”

Theo tõmbas ta tugevasti enda vastu, sulges silmad ja mõtles, kas ta suudaks midagi rohkem soovida. Ta tahtis autost välja minna ja kuskil Annaga omaette olla, aga terves Kairos polnud ühtegi niisugust kohta. Kui nad jõudsid Shepheardi ja peremees neid tervitama tuli ning Anna kätt suudles, tundis Theodore, et teda piirab rahvahulk ja rusub kära ning kuumus. Ainult pooled terrassi laudadest olid hõivatud.

„Kurat võtku seda linna,” lausus ta äkitselt. „Siin on võimatu leida rahu ja vaikust.”

Anna vaatas teda üllatusest pärani silmadega. „Theo, Kairo on välja surnud. Siin on vaikne nagu hauas. Itaalia peab olema puruigav, kui sinu meelest siin on liialt larmakas. Mulle tundub, nagu oleksid sa liiga palju töötanud. Võtame šampanjat, kallis. See on seisnud keldris vähemalt kolmekümne neljandast aastast. Hakkame pidutsema!”

„Anna, me peame rääkima... pean sulle ütlema...”

„Kuss, kallis. Mitte praegu. Las ma lihtsalt vaatan sind. Las ma toetun seljatoele ning silmitsen su nägu ja näpistan ennast, kuni olen kindel, et sa oled tõesti siin.”

Theodore vaatas neid sügavrohelisi silmi ja punaseid täidlasi huuli, kollakas-kuldseid juukseid ning nägi oma unistusi hajumas. Tagaplaanil mängis muusika ja nõrk jutuvadin tungis ta kõrvu. Ta tuli jumalaga jätma, aga kui ta Annat vaatas, kahtles ta, kas tal on julgust seda lõpuni viia. Ta küsis endalt, kas isegi siis, kui üldse ei oleks väljapääsu – aga kui ta suudaks Chantalist kõrvale hoida, eitada kõike juhtunut, kui ta suudaks joosta nii kiiresti ja nii kaugele, et teda kunagi kätte ei saadaks ja Annal poleks vaja midagi teada. Theodore vaatas Annat ja soovis, et ta oleks pigem alla tulistatud kui sellisele mõttele jõudnud.

„Miski on valesti. Sa varjad minu eest midagi.” Anna kummardus üle laua ja võttis mehe käe. „Kallis, kas sa mäletad Sham el Nessimit?”

„Kuidas saaksin seda kunagi unustada?”

„Su näol on samasugune ilme – see teeb mind närviseks.”

„Anna andeks, kuldne tüdruk. Olen viimastel nädalatel end nii üksikuna tundnud ja ma ei ole võimeline end sellest välja rebima.”

„Siis kuula mind. Sõda on läbi. Me kõik läheme koju ning kõik läheb hästi. Ma tahan, et sa kohtuksid mu perekonnaga, – aga kui sina ei taha, siis pole ka midagi katki. See võib vaid murda mu isa südamet, aga kui sa tahad algul abielluda ja siis koju minna ja kogu kambaga kohtuda, siis minugipoolest, võib ka nii. Ükskõik mida sa tahad. Ma tahan, et sa oled õnnelik, ja sa saad õnnelikuks!”

„Anna, kas me ei saaks minna sinu korterisse? Ma tahan nendest inimestest eemale pääseda. Ma pean olema sinuga üksinda.”

„Minu korterisse ei saa sa tulla... Meie juures on prae-

gu kolm tüdrukut ja Millie sätib ennast peole. Ta on sel nädalal igal õhtul peol olnud – ma ei ole saanud hõbedasele kleidile pilkugi heita, arva, miks? Ta ütles, et kingib selle mulle kihluse puhul, just samuti nagu mina lubasin selle talle kinkida – ma mõtlesin, et teen endale välja uue kleidi. Ta tahab sind õudselts näha, kallid, me plaanitseme ühiselt pühitseda. Turfi baarmen müüs mulle odavalt kolm kasti šampanjat, Kairo on seda kraami täis. Me võime sealt nüüd läbi minna, kui soovid. Mul on vaja riideid vahetada, aga sa võid istuda vanni äärel ja rääkida minuga, kui ma end valmis sean... Oh, Theo. Praeguse hetkeni ei lubanud ma endal kunagi uskuda. Ja ole lahke! Joome selle terviseks!” Ta tõstis klaasi ja puudutas kergelt Theo oma.

Theodore tõusis püsti ja läks hotelli. Mõni minut hiljem tuli ta tagasi ja võttis Annal käe alt kinni. „Lähme nüüd. Ülemisele korrusele.”

„Kallis, kas sa ei saa pisut oodata? Kuni pidu lõpeb?” Mees tõmbas teda enda järel nii kiiresti, et Anna kartis oma kõrgetel kontsadel kukkuda. Theo võttis taskust võtme ja avas sviidi ukse. Anna silmad löid veel enam särama. „Theodore, kui romantiline!”

„Anna, istu.”

„Mis?”

„Lihtsalt istu, armsaim. Mul on vaja sinuga rääkida.” Anna istus väikesele pingile ohtralt kaunistatud tualett-laua ette. Theodore sammus mööda tuba, kuni koputati uksele.

Suffragi tõi sisse kandiku jookidega: šampanja, mille nad olid lauale jätnud, pudeli linnaseviskit ja ühe punase lille. Teener kummardas sügavalt. „Peremehe tervitustega. Viski – tal on ainult kümme pudelit – on kingitus major Hamiltonile. Lill preili Kézdy. Peremees ütleb, et tunneb puudust, kui ei näe lille tema juustes.” Teener eemaldus tuhulite plaksudes vastu marmorpõrandat.

„Kui armas peremehest,” lausus Anna vaikselt. Ta pilk jälgis Theodore'i rahutut sammumist.

„Jah. Väga kena.”

„Ulata mulle klaasi.”

Theodore andis klaasi, aga vajus Anna ees põlvili ja pani oma pea talle süle. Anna käed viivitasid mehe pea kohal, enne kui ta õrnalt paitas tema heledaid juukseid. „Anna,” ägas mees. „Anna, ma ei tea, kuidas öelda seda, mida pean sulle ütlema...”

Anna rääkis väga vaikselt, Theo pidi pea ta põlvedelt üles tõstma, et teda kuulda. „Ma tean, mida sa tahad öelda, Theo, ja ma ei taha seda kuulda. Mitte praegu. Homme võid sa mulle kõike rääkida, aga nüüd ei taha ma teada.”

„Anna, sa ei saa aru. Ma pean sinuga rääkima. Ma pean sulle ütlema...”

„Ei, sa ei pea. Ma ei taha kuulda halbu uudiseid. Ma tahan pühitseda meie sõja lõppu, mis iganes see ka oleks, mida pead mulle ütlema. Ära rõõvi mult seda, Theo. Kui sa mind üldse armastad, siis tee, nagu ma palun.”

Kiusatus teeselda, et asjad on teistsugused, oli liiga tugev. Theo soovis vajuda õndsalikku unustusse, isegi hommikuse halvema ärkamise hinnaga. Ikka veel põlvitades kallistas ta naist. „Anna Kézdy. Kuula mind hoolikalt.” Anna tema vastas jäigastus. „Ei, mu kuldne tüdruk, ma ei pihi. Las meil olla see öö, nagu me oleme, just nagu sa ütlesid. Ma armastan sind, Anna. Armastan sind kõigest südamest. Ja armastan alati. Sa oled mu elu. Alati.”

Anna väris mehe käte vahel, libisedes istmelt alla põlvedele, kuni nende näod olid vastamisi. Theodore hakkas nutma, nuuksed lõhestasid ta rinda ning Anna hoidis teda nagu varem Sham el Nessimis. Ja nii nagu siis, nõõpis ta lahti mehe kuue ja särgi, pani need pingile ning juhtis ta õrnalt voodisse. Kaua aega lamas Theodore

nuttes ta käte vahel. Anna sai aru, et ta leinab kedagi, aga ta ei teadnud, kes see on; ta hoidis vaid mehe värisevat keha enda vastas. Aeglaselt rahunes Theo naise puudutustest ja kuigi ta püüdis ennast tagasi hoida ja kuigi ta silmad olid täis kurbust, vallutas kirk neid vastupanumatult ning Theo kaotas end temasse. Pärast seda lamas Anna mõnda aega ärkvel. Ta ei kahelnud, et Theo armastab teda, aga mehes oli midagi muutunud, ja see oli hirmutav. Anna ärkas tihti, ta uuris mehe nägu ja silus sügavat kurdu, mis kattis noort laupa.

Koidikul libistas Anna end voodist ja seisis alasti akna juures, nautides kerge tuuleõhu puudutust oma paljal nahal. Tänavad olid vaiksed. Linn hakkas end kohandama rahuaajaks, enam ei ahistanud seda sõjaväe sagin ja müra. Anna küsis endalt, mida tema ema ütleks, kui ta näeks teda seal, ja mõtles, kui šokeeritud ta oleks, teades, et tütrele on armuke. Ta uskus, et tema vanemad võiksid armastada Theodore'i, nagu armastas tema. Teda kasvatati korralikuks tüdrukuks. Ta oli oodanud karskust enne abiellumist ja truudust pärast seda, ning lootnud ka ise kasvatada korralike poiste ja tüdrukutega perekonda, aga sõda oli muutnud kõike ja mitte midagi. Sõda oli andnud talle pääsme vabadusse ja lubanud tal armuda, ja armumine oli pannud teda tegema ja mõtlema asju, mida ta ise poleks oodanud. Nüüd, kui sõda oli läbi, ei lähe ta vist koju oma perekonna juurde. Võib-olla läheb ta Inglismaale ja saab Theodore'i perekonna liikmeks ning nad loovad oma pere. Ta mõtles, kui palju võiks ta rääkida oma tütardele nendest õppetundidest, mida ta oli saanud sõja ajal. Ta läks tagasi voodisse ning uinus Theodore'i rinnal.

Kui Anna ärkas, riietus Theodore parajasti. Ta silmitses meest läbi poolsuletud laugude, imetledes mehe lihaselist keha ja nautis seda salamahti vaatlemist. Theo sidus

hoolikalt lipsusõlme ning kammis oma tihedaid juukseid. Ta võpatas, kui Anna tema nime pomises. Naine sirutas välja oma paljad käsivarred.

„Kallis... Tere hommikust.”

„Anna...” Mees istus Anna kõrvale voodile ning puudutas kõhklevalt naise juukseid.

„Ma tunnen end, nagu oleksin taas äsja langenud naine... Üsna kõditav tunne.”

Theo pööras ära ning võttis pea käte vahele. „Anna, palun pane riidesse.” Ta hääli oli pingul. Anna tõusis kiiresti ja häbelikult ning hakkas riietuma, tundes Theo pilku oma seljal. Kui seelik oli seljas ja ta sukki jalga tõmbas, hakkas Theodore kõnelema.

„See, mida sulle räägin, paneb sind mind vihkama. Nüüd isegi veel enam.”

„Nii, räägi mulle.” Anna sirutas jala välja, siludes hoolikalt sukka, et mitte niite välja tõmmata.

„Ma kohtasin Napolis üht naist.”

„Oh, jaa?” See kõlas nii, nagu ta oleks kuulnud, et Theo väeosa sai uue postinumbri. „Ma arvasin seda.”

„Anna, issand jumal!” Mehe lõug oli ette surutud, üks lihas tuksles. „Tule siia, Anna. Palun.”

„Üks hetk. Lase mul lõpetada.”

„Anna, meie vahel juhtus midagi.”

„Ma tean.”

„Ma tundsin... ta on väga kurb naine... ta on prantslane...”

Anna vahtis talle otsa. „See oli seesama naine, eks ole? See võõras naine saatkonna tantsupeol, kes ei lasknud süli ära minna. Jeesus, Theodore, sa isegi tutvustasid mind talle! Kuidas sa võisid?”

„Ta on neljakümne esimesel aastal langenud lenduri lesk.”

„Ma ei taha kuulda temast ega tema mehest. Minu jaoks pole sel mingit tähtsust, eks ole? Kust see naine pä-

rit on või millal ta mees paugu sai." Ta kõneles julma hoolimatusega.

Theodore süüitas sigareti ja kui Anna käe välja sirutas, andis selle talle. „Ei, ma arvan, et sinu jaoks mitte. Sel on tähendus minu jaoks.”

Anna vaatas kiiresti tema otsa, hoides sigaretti tolli kaugusel oma huultest. „Siis ma eksisin. See on oluline. Räägi mulle temast.”

„Ma kohtasin teda mõned korrad. Ta ei kütkestanud mind. Mul oli tast kahju. Ta oli nii üksinda.”

„Sa aru.”

„Ma soovin, et saaksid. Ma soovin, et saaksin ka ise.” Ta tõmbas käega läbi juuste. „See polnud midagi. Ma käisin tema kodu õhtusöögil... Viisin ta ooperisse.”

„Kas Roomas?”

„Ei, Napolis. On sel tähtsust, Anna? On sel tähtsust, kus kurat me käisime?”

„Ei, ma ei arva, et on.” Ta pani kingi jalga, pöörates oma jalgu sedapidi ja teistpidi, kontrollides väga kesken-
dunult sukaõmblusi.

„Ma saatsin ta koju...”

„Kui džentelmenlik.”

„Lõpeta see, Anna. Sa ei saa öelda midagi, mis teeks selle minu jaoks halvemaks, kui see juba on.”

„Anna andeks. Räägi edasi.” Anna võttis käekotist huulepulga ja väikese peegliga puudritoosi, kuigi ta istus suure peegli ees, ning hakkas hoolikalt huuli värvima. Theodore võis näha tema käsi värisemas. Anna häälitsetes ärritatult, kui taskurätikuga huuli pühkis ja uuesti värvimist alustas.

„Ma läksin temaga voodisse, Anna. Tol õhtul ja hiljem.”

„Täna sind, et mulle rääkisid. Kavatsed sa täpselt öelda, mitu korda?” Anna tõmbas üles tõustes seeliku alla ja puhastas väikese närvilise häälitusega kurku.

„Neli korda. Anna. Asi selles, et ta on rase.”

„Oh, saan aru.” Ta pilgutas aeglaselt ja mitu korda silmi, tema sulgjad ripsmed puutusid põski. „Ei, ma ei ole kindel, et saan aru.”

„Ta saab lapse. Minu lapse.”

Anna vahtis teda taipamatult. „Olin otsustanud katkestada. Esimesest ööst peale kahetsesin seda. See oli viga. Ma ei armastanud teda – üldse mitte – püüdsin ku-
radi hoolega teda vältida. Kui ma olin temaga, suutsin ainult sind näha. Ütlesin talle, et see ei või enam juhtu-
da. Ma ei saanud teha midagi...”

„Peale temaga magamise.”

„Ei! Iga kord, kui teda kohtasin, läksin talle ütlema, et tuleb lõpetada. Ta ei tahtnud sellega nõustuda, ta ei tahtnud kuulata. Ta teadis sinust. Ta ütles, et sa saad aru, et see ei tähendanud midagi. Ta ütles, et kui sõda on läbi, läheme õigel ajal kumbki oma teed. Ta ütles, et sa oled minu pärast rõõmus.”

„Mida ta ütles?” Anna küsimus rippus õhus.

„Alguses. See oli ainult ühe öö lohutus. Oh, jumal. Ma ei saa kogu süüü tema kaela veeretada. Ma vannun jumala ees, et ma ei tahtnud temaga magada, mitte siis, aga kui see kord juba juhtus...” Ta istus raskelt voodile, tõmmates käega korduvalt läbi oma heledate juuste, ja ei suutnud Annale otsa vaadata.

„Ja nüüd kavatseb ta last saada?” Theo pea vajus rin-
nale. „Ja kas sa tõesti usud, et sina oled see isa?”

Theodore noogutas. „Ta ei ole selline, nagu sina ar-
vad, Anna. Ta on korralik naine.”

„Mis asi siin ilmas paneb sind seda arvama?”

„Anna. Oh, jumal taevas...”

„Võib-olla on ta maganud kümne mehega, keda sa
kõiki tunnud. Vahest jäi ta valik peatuma sinul kui kõige
kergeusklikumal. Ehk olid teised juba abielus või sinust
kavalamad. Ta nägi nägusat vallalist Englise lendurit ja

mõtles, seda ma teen, see on abinõu õigele poolele üle tulemiseks... Kui meie poleks sõda võitnud, oleks ta otsinud nägusa Luftwaffe ohvitseri."

„Anna, jäta."

„Jäta, mida?"

Anna vääratas püsti tõustes ning moonutas valu pärast nägu, kui ta luupekset katsus. Theodore liikus tema poole. „Ära puuduta mind!" sähvas ta mehele ja istus uuesti maha, hõõrudes haiget kohta. „Ma ei suuda uskuda, milline vaene süütu tobu sa oled, Theo. Selle mundri all ei ole sa rohkem kui koolipoiss."

„Anna, ma usun teda. Ta ei ole kergemeelne naine. See oli viga. Minu viga. See juhtus. Ma pean sellele näkku vaatama. Ma pean sinuga aus olema."

„Täna hommikul küll, aga eelmisel ööl mitte?"

„Anna..."

„Oh, ära vaevu ennast kaitsma. Sa ju üritasid mulle rääkida. Tubli."

Anna pööras ümber, et vaadata peeglis. Ta äigas kammiga läbi juuste ja võttis musta sametlehvi, millega juukseid kukla taga koos hoida. Theodore jälgis teda vaikselt. „Ta peab võtma endale vastutuse. Naised peavad kõigest hoolimata seda tegema. Ma tunnen talle kaasa, tõesti, aga see sõltub nüüd temast. On asju, mida saab teha, kui ta beebi ei soovi."

„Anna, ta on katoliiklane. Ta ei saa."

Anna peatus, üks käsi, mis lehvi kohale asetab, pea kohal, teine tardunult sigaretti küünitamas. Ta vaatas peeglis mehele otsa. „Mina ka, Theodore. Mina ka," ütles ta vaikselt.

„Kui ma ta maha jätan... kui jalga lasen... ei ole ma väärt omama... kas sa ei saa sellest aru?"

„Sa saad talle raha anda. Lapse jaoks."

„Ma ei oleks üldse midagi väärt, kui ma nii teeksin."

„Nüüd ei ole sa punast krossigi väärt."

Theodore võpatas. „Kui ma poleks sulle seda üldse rääkinud, kui ma oleksin edasi elades selle vaid enda teada jätnud, siis ehk oleks see olnud võimalik. Ma ei tea. Ma arvan, et see oleks mind hulluks ajanud. Ma ei saa olla aus mees ja kõndida tema juurest minema. Kas ma saan?" Ta sirutas käed küsiva žestiga laiali.

Anna tõusis püsti ning toetas end vastu laua serva. Ta tõstis üles eelmisest ööst puutumatuks jäänud viskipudel, valas sortsu oma pesemata šampanjaklaasi ning jõi grimassitades ära. „Kas sa annaksid mu jaki?"

Theodore ulatas selle tema poole ning Anna pani jaki selga.

„Anna, väljas on lõõmavalt palav."

„Kui see sulle on ükskõik, siis ma parem ei lähe Kairo peale pluusiga. Ära ole nii süinge. Leppisime ju kokku, et ei tule pisaraid, kahetsust ega vastastikuseid süüdistusi. Ma kavatsen kinni pidada omapoolsest kokkuleppest. Nüüd ma lähen tööle. Ma ei arva, et me uuesti kohtume." Ta võttis oma käekoti. „Enne kui ma lähen, tahan, et sa teaksid midagi. Ma tahan, et sa tead, et ma armastasin sind – et ma armastan sind ikka – nii tugevasti, kui ma kunagi olen võimeline üht meest armastama. Ja ma ütlen sulle jumalaga, aga ma tahaksin teada, mida sa tunneksid ja mida sa arvaksid „auasjast", kui mina leiaksin end samas seisukorras kui su prantslannast hoor?" Kui Anna Theodore'ist mööda astus, puudutasid tema sõrmed hetkeks tiibasid mehe mundrikuul, siis kuulis Theo, kuidas üks Anna taga sulgus.

Theodore nihkus akna juurde. Kogu see vaev, mis ta oli tundnud möödunud nelja aasta jooksul, kogu hirm, kogu lein kadunud sõprade pärast ja nende pärast, keda oli maha jätnud, ei olnud võrreldav säärase valuga tema südames, mida ta tundis siin. Läbi akna vaatas ta, kuidas Anna trepist alla astus, pea kübeke liiga püsti. Theo jälgis ta möödumist vanast araablasest, kes tavaliselt seisis

Shepheardi terrassi lähedal, just piisavalt kaugel, et uksehoidja teda ära ei ajaks. Ta kuulis kaubitseja kaeblikku, läbilõikavat hõiget: „Sigaretid! Šokolaad! Briti ohvitserid!” ja tema silmad saatsid Annat, kuni too kadus inimeste sekka, kes läksid tegema oma igapäevaseid hommikusi talitusi.

See lõppes, nagu algaski, Shepheardi terrassil.

Üheksateistkümmnes peatükk

Ma tahtsin näha oma vanemaid, sellepärast tuli koju minna. Muidu oleksin kaunis rõõmsalt kirjastaja antud tähtajale vilistanud ja veetnud suve, vegeteerides Theodore'i terrassil. David oli õnnelik mistahes kohas, tema ainus motivatsioon näis olevat minu aitamine. Kui palju Theodore teda meie viimasel nädalal ka *bastides*'de poole nügis, ei teinud David mingeid fotosid, välja arvatud minust ja Theodore'ist, aga meid võttis ta lõputult. Sellest nädalast enne beebit on mul endast tõelised mäed fotosid. Fotod Theodore'ist olid ka väga head ja neid oli piisavalt, et pühendada terve raamat üksinda talle. Ma isegi soovitasin seda Davidile, pealkirjaga „Vana mehe portree”.

Sainte Cécile'i pelgupaigast oli raske lahkuda, seal tundsin end hellitatuna ja eemale hoituna tegelikkusest, millele oleksin pidanud vastu astuma, aga minu mälestused viimasest nädalast olid hambaid kirvendama panevalt magusad. Davidi rabatud ilme, kui ta kuulis beebi südamelööke. Arsti äkiline lai naeratus. Minu naer ja kuidas see pani beebi hüppama. Ja alati Theodore'i leebe vastutulelikkus ning hoolitsus. Ma ei unusta teda kunagi. Aga kogu nädala igatsesin ma vanemate järele ja sain aru, et minu tahtlik teovõimetus nihkub lõpu poole. Reserveerisin reedeks kojusõidupiletid ja korraldasin nelja-

päevaks õhtusöögi Theodore'iga. Kui kell sai kuus, põikles David kõrvale.

„Mine sina, Elle. Ma tulen hiljem järele.”

„Mida sa räägid?”

„Mine temaga õhtust sööma. Ma tulen mõne aja pärast järele. Ma luban.”

Läksin Theodore'i juurde üksinda. Mul oli tunne, et teen seda ka tulevikus palju kordi. Theodore suudles mind ukseävel, samuti Giselle. Suundusime terrassile. Tema kodu oli muutunud mulle sama õdusaks kui mu enda oma. „Sa oled meie vastu nii hea olnud, Theodore. Ausalt, ma ei tea, mida ma oleksin ilma sinuta teinud. Mulle ei meeldi öelda hüvasti.”

„Siis ära ütle. Ma arvestan sellega, et te tulete Davidi-ga tagasi mind oma lapsele tutvustama. Ma lausa nõuan teilt seda.”

Theodore'il oli kõige armsam nägu. Ma tean, kui rumalalt see kõlab. Kui ma teda kirjeldan – pikk, vana, kühmus mees, kõhnade näojoontega, sügavate kortsudega, kurdudega, mis kujundasid ja katsid ta kolpa, tuhmide silmadega, kätega, mis vahetevahel värisesisid, tihedate ning lopsakate kollakas-valgete juustega – isegi siis ei pruugi te näha seda, mida nägin mina. Aga kui vaadata Davidi tehtud fotosid temast, võite näha kõike – kogu tema elukogemust, kogu tema lootust ja usaldust. Kortsud ainult rõhutasid tema näo peenust ja väarikust. Ta oli teine kõige heasüdamlikum mees, keda olen kunagi kohanud, ja ma ei tahtnud üldse temaga hüvasti jätta.

„Theodore, me läheme homme koju. Me peame raamatu lõpetama. Et parajasti sellest on jutt, tõin ma jälle kaasa oma ustava magnetofoni. Kas ma võin lindistada viimase jutuaajamise RAFist? Vanade aegade mälestuseks?”

„Ma olen valmis ignoreerima seda neetud masinat, aga ma ei tea, et mul oleks midagi veel öelda.”

„Püüa. Minu jaoks. Kui sa peaksid ükskord lõplikult kõigest kokkuvõtte tegema, mida sa ütleksid?” Vajutasin nupule. Ma ei tahtnud juttu raamatu jaoks. Tahtsin salvestada tema hääle.

„Kolmkümmend aastat tagasi lõpetasin mõtlemise sellest kui sõjakogemusest. Mul ei tulnud pähegi, et keegi võiks tulla küsimusi esitama. Mind rabab, kui värsked on mälestused ja kui meeldiv on olnud nendest rääkida.” Ta kõneles aeglaselt, tehes tihti pause ja kaaludes hoolega igat lauset. „Need olid arvatavasti mu kõige õnnelikumad aastad. Loomulikult tuli nende eest raskelt maksta: leinavalu sõprade kadumisest, ärevus omaenda elu pärast, tüdimus, ka depressioon – aga omada selliseid kaas-lasi, nautida head tervist, füüsilist sobivust ja vastutada selgelt määratletud töö eest... Need on tohutud hüvitused, kui oled noor. Mäletan ka sügavaimat austust vaen-lase vastu. Nad olid andekad lendurid, ja üldiselt, auväärsed mehed, olen selles kindel. Nende seltsimehelikus pidas vastu samasuguses hädaohus.”

„Milles siis tegelikult asi oli? Isiklikult sinul.”

„See oli minu kõige elavam eluperiood. Põnev viis täisealiseks saada. Paljud tüübid, nagu ma ise, ei olnud kunagi varem Inglismaalt lahkunud ja olid järsku paisatud Lähis-Itta: puhkused Tunis, Tripolis ja muidugi Kairos. Õhus oli eksootilist seiklust. Ja tunti end kasulikuna. Võit Põhja-Aafrika rindel osutus Liitlastele tohutuks moraalseks tõukejõuks, nii me vähemalt endale ütlesime. Ja mulle meeldis lendamine, esimesest korrast viimaseni. Tõusmine sinisesse taevasse, maa tõmbejõust vabanemine andis mulle tunde, et olen peaaegu kui mitte päriselt surematu.”

Söömise ajal lasin magnetofonil käia ja Theodore kõneles sundimatult. Mõtlesin kõigi teiste lendurite raamatust väljajätmise peale. Theodore viis taldrikud sisse ja tuli teise veinipudeliga.

„Theodore, kui minu akušöör teaks, kui palju ma viimase kuu jooksul olen joonud, siis oleks mind tema vihkust maha tõmmatud ja avalikult näidatud kui häbiteo objekti. Ma saaksin sünnieelsete õppuste jutuaineks Islingtonist Chiswickini.”

„Mida ütles doktor Duhaze?”

„Ta ütles, et tema kogemuse põhjal ei ole korraliku kvaliteediga punane vein mitte kunagi teinud mingit kahju mehele, naisele või lapsele.”

„Täname jumalat niisuguste meeste eest nagu doktor Duhaze. Joome tema terviseks. Kui keegi peaks sinult küsima, siis ütle, et talitasid meditsiinilise nõuande järgi. Teie terviseks, suuremeelne doktor!”

„Miks sa talle ei meeldi?”

„Ma ei arva, et ei meeldi talle, mu kallis, aga ta kahtlustab mind.”

„Milles?”

„Oh, oma naise tapmises, ma oletan.” Theodore rüüpas veini ja sulges silmad, nautides selle maitset. „Ja tal on päris õigus seda teha. Ma tapsin ta, tehniliselt.” Kui ma talle otsa vaatasin, läks ta kontrollima basseini filtreid, kuid tuli kaunis ükskõikse moega tagasi.

„Lõpus oli ta väga suurtes valudes. Olin endale kaua aega enne seda lubanud, et ma ei lase kellelgi kannatada selliseid valusid, rääkimata juba inimesest, keda ma armastan, ja ma olin talle lubanud, kui on mingi võimalus neid valusid lõpetada, siis ma teen seda. Duhaze oli valmis varjatud kaasaaitamiseks. Me ei ole sellest kunagi rääkinud ja mul on kindel lootus, et sa hävitad selle tun-

nistuse, mida su neetud masin üles kirjutab, kui sulle just ei meeldiks näha meid süüdistatuna mõrvas. Chantal sai suurtes annustes valuvaigisteid, põhiliselt morfiumi, aga lõpus see ei aidanud, ja ma ei suutnud tema piinlemist vaadata. Duhaze oli mulle agaralt seletanud, millised uimastid on surmavad. Ma kuulasin teda ja tegutsesin selle järgi. Ma röövisin temalt patsiendi. Ja ravikuurist aja.”

„Ta peab aru saama, mida sa tundsid... ja et Chantal võis seda tahta.”

„Elena, see ei olnud nii lihtne. Kunagi ei ole. Kas sa suudad ette kujutada oma vanemaid või venda – Charlie, oli vist? – või Davidit või teie last, ja näha end nende surmajana? Isegi kui nad on kogu aeg äärmiselt suurtes valudes?”

„Ei, aga ma ei *suuda* kedagi neist sellises seisundis ette kujutada, ja veel enam, võtku mind kurat, kui seda teeksin. Ma ei tea, kas ma olen võimeline jumalaga jätma.”

„Sul on täiesti õigus niimoodi tunda. Ma usun, et doktor Duhaze tundis samamoodi nagu sina. Katoliiklasena ei saa ta seda ametlikult toetada; ja arstina ei saa ta lubada võhiku sekkumist haiguse käiku. Ja mis kõige tähtsam: ta ei tunnista minu motiivi puhtust.”

„Ta oleks pidanud aru saama, et tegid seda Chantali pärast.”

„Elena. Ma olen tahtnud seda lugu mitu korda jutustada. Soovin, et kuuleksid seda, sest see puutub sinu emasse, aga käib ka Chantali ning Duhaze kohta. Ma ei tapnud oma naist sellepärast, et armastasin sinu ema. Ma tapsin Chantali, sest armastasin teda, ja mitte mingil muul põhjusel. Mitte enda säästmiseks, isegi mitte Lilliane'i säästmiseks. Aga doktor Duhaze meelest oli mõjuv tegur sinu ema. Ta ei tea, et Anna on *sinu* ema. Mind huvitab, mida ta võiks mõelda, kui ta teaks?”

Ta naeratas, kui meie klaase täitis. Viimaks jutustas ta mulle loo, mida olin ihaldanud kuulda, kuigi olin ennast veennud, et ma ei peaks seda teadma. Selle jutu rääkis Theodore lindile:

„Ma olen öelnud, et armastasin su ema rohkem kui elu ise, ja see on tõsi. Mul tarvitseb ainult vaadata ta fotot, kui tunnen end kahekümnekuuesena ja ühesti armastusest sõgedana. See tunne tuleb tagasi ainuüksi sulle otsa vaatamisest. Anna ümber oli nagu mingi maagia. Minu meelest pööraselt elutark ja maine, ometigi veel süütu. Praegu on mul kergem hinnata tema väärtuslikke omadusi kui siis. Tol ajal ajas mõte temast mind peaaegu hulluks, ma tahtsin teda nii väga. Ei, mu kallid, oota, enne kui sa punastad, ma ei mõelnud ainult füüsilist külge. Muidugi, ka kirg mängis oma rolli. Siiski mitte ainult. Ma nägin teda kui oma tulevikulootust. Kui otsida sümboleid, siis minu jaoks oli seda Anna. Ta oli mu täiuslik amulett. Ja ma reetsin selle.”

Soovisin kõigest südamest, et oleksin saanud näha ema, nagu ta oli siis, just tol hetkel. Oma meeles võiksin näha, kuidas ta nendel lampjalgadel sinna-tänna jookseb ja minuga tõreleb, tehes seda mitte eriti tõsiselt, ja oma voodis lamab, prillid pealael ja ajalehed ümberringi. Vaimusilmas võiksin näha teda jõulude ajal, ja koertega jalutamasa, vihmaajus taksosid hõikamas, veenmas täiesti võõraid inimesi talle igat liiki erakordseid teeneid tegema; ja ma võiksin teda kujutleda vanana ja kurnatuna, nagu ta mõned nädalad tagasi Sainte Cécile'i saabus; aga ma ei suudaks teda ette kujutada aastal 1943 Kairos.

„Kuidas?”

„Kevadel 1945 asus 37. eskadrill ikka veel Itaalias. Kolonel, hea mees nimega Feathershawe, tutvustas mulle Itaalia lenduri leske Chantal Molesinit. Ta oli prantslane,

kuid oli elanud Itaalias umbes kümme aastat. Esimestel kohtumistel olime teineteisele seltsiks, täiesti süütult. Kui ma läksin Napolisse ja ei saanud kokku sinu emaga, viisin ta välja või sõime tema kodus. Ühel öösel läksime voodisse. Juba enne, kui see juhtus, teadsin, et hakkab kahetsema, ja ma kahetsesin, kuid see ei lõpetanud lugu otsekohe. Kumbki meist ei mõelnud, et sellest midagi tuleb. Mõned nädalad peale Euroopa võidupäeva ütles Chantal mulle, et ta on rase. Sinu ema ja mina plaanitsesime parajasti pulmi. Oma häbiks pean tunnistama, et mängisin kujutlusega Chantali mahajätmisest. Mind ei takistanud seda teed valimast mitte ainult mure Chantali pärast: see oli hool sinu ema eest ja minu endast lugupidamise jäänused. Lõppude lõpuks, sa ei saa valida õnne, aga saad otsustada, kas kuulad oma südametunnistust või mitte. Ma rääkisin Annale tõtt ja abiellusin Chantaliga. Ma jutustan sulle nüüd, sest ma ei taha, et sa hetkegi mõtleksid, et su ema on oma elus midagi valesti teinud. Tema ei ole. Minu teada mitte.”

„Aga kas sa armastasid teda?”

„Mu jumal, ma armastasin teda nii väga, et see ei mahtunud minusse ära.”

„Miks ei võinud sa seda Chantalile lihtsalt öelda?” Theodore vaatas mulle võõrastavalt otsa. „Kas seda siis ei tehtud?” tähendasin ma nõutult.

„Seda ei tehta nüüd. Võib-olla olen vanamoodne, aga ma usun ikka, et inimesed peavad vastutama oma tegude eest, ükskõik kui rumalasti nad on talitanud.”

„Kindlasti oleks ta saanud teha aborti.”

„Ta ei tahtnud seda kaaluda. Ta ei teeselnud kunagi, et küsimus on seotud religiooniga. Ta lihtsalt tahtis last.”

„Sa oleksid võinud anda talle raha, mida iganes. Toetada neid...” Mina ei oleks suutnud aidata, mõeldes Davidist.

Theodore raputas pead. „Isegi kui seltskonna halvaks panu tähele panemata jätta, oli Chantal vaenlase lenduri prantslasest lesk. Ma ei olnud kindel, kuidas okupatsioonijõud võiksid teda kohelda. Tema abikaasa oli pärit lugupeetud katoliiklikust perekonnast. Kuidas nemad ja kõik tema Napoli tuttavad oleksid temasse suhtunud, kui ta kolm aastat pärast abikaasa surma ootab last? Oleksin ma Chantali maha jätnud ja sinu emaga abiellunud, oleksin olnud kaabakas, veel halvem, ma oleksin seda ka ise teadnud. Sinu ema väärís paremat. Ja ma olen kindel, et ta leidiski.”

„Mida mu ema ütles? Mida ta tegi?”

Theodore vajus toolil tahapoole, nagu oleksin teda löönud. Esimest korda tundus ta olevat nõrk. „Ta oli suuremeelne, nagu oli tema loomus. Ma rääkisin Feathershawe’le kõik ära, et saada erakorralist puhkust. Ta sõimas mind, nii et tükid taga, siis käskis mul ise Kairosse lennata ja mitte tagasi tulla. Ta oli minusse kiindunud. Rääkisin Annale päris lihtsalt, mis oli juhtunud, aga temaga jumalaga jätmine ei olnud kerge ülesanne. Pärast seda ööd ei ole ma teda enam näinud. Ma ei ole kunagi lakanud teda armastamast, ma tahan, et sa teaksid seda, aga ka seda, et ma hakkasin oma naist väga armastama.”

Ta küünitas klaasi järele väikesel laual, kuid tema käsi värises nii tugevasti, et ta koksas selle vastu lauaäärt. Klaas purunes kiviplaadidest sillutisel kildudeks. Kui ma kummardusin kilde korjama, jätkas ta katkendlikult. „Armunud olek ei ole võib-olla kõige parem eelkäija abiellule. Armastuslugu sõltub ihaldusest ja ootusest: võib-olla lõpevad kõik armastuslood abielus. Chantal armastas mind algusest peale, või nii ta väitis, aga mul võttis aastaid, et teda armastama õppida. Ma soovin, et nii poleks olnud. Ma soovin, et oma surmapäeval oleks ta us-

kunud, et armastasin teda tol päeval, kui me esimest korda kohtusime, sama palju, kui tema mind armastas.”

Ma tahtsin teada, kui palju päevi võis mu ema nutta pärast teada saamist, et nende vahel on kõik lõppenud, kui Theodore oli tema elus üks-ja-ainus armastus. Küsisin endalt, mida ma tunneksin, kui David ühel päeval ütleks, et ta läheb ära, sest ta magas mingi naisega ja see on nüüd rase ja ta peab naisele toeks olema. Ma ei hooliks, mida sitta see Davidile teeb, ma ootaksin, et ta jätaks selle naise sinnapaika, ükskõik kas mina olen rase või mitte. Mõtlesin, kuidas mu ema, seitsaadik kui kõnelesin kohtumisest Theodore Hamiltoniga, ei ütelnud ühtki paha sõna tema kohta, ei jätnud kunagi niisugust muljet, et Theodore oli eksinud. Ta oli mind isegi õhutanud mõtlema, et tema ise oli vastutav. Kujutlesin noort naist, kes valmistub oma pulmapäevaks ja saab teada, et mees, keda ta jumaldas ja ootas, kõnnib minema. Kogu armulugu, kogu armastus ja lootus kaob mitte millekski, muutudes vaid rõõmutuks juhuslikuks raseduseks. Kui ma vaikselt istudes kuulasin, olid prožektorid basseini ümbruse valgeks muutnud, ja Theodore hakkas uuesti jutustama.

„Kui Chantal oli suremas, läks ta sinu ema peale mõeldes väga endast välja. Ma tean, et ta rääkis sellest doktor Duhazele. Ta tundis, et oli mind paljaks röövinud, ja Annat veel rohkem. Tead, nad kohtusid kord. Chantal piinles kõige selle pärast väga. Ma tegin kõik, mida suutsin, et teda rahustada, aga ta käis peale, et ma uuriksin välja, mis on juhtunud Anna Kézdyga... Punnisin vastu. Kõik, mis ma teadsin, oli see, et Anna oli abiellunud inglase Ben Stewartiga. Ma kartsin seda, mida võiksin teada saada. Chantali viimasel elunädalal valetasin talle. Ma väitsin, et võtsin kontakti USA Riigidepartemanguga ja sain teada, et Anna abiellus ühe diplomaadiga jaanuaris 1946 ja nad elavad

Singapuris." Theodore rääkis surutud häälega. „Et Annal ja tema ameeriklasest mehel on neli last. Et Anna on õnnelik. Ja arvatavasti olen tal alates 1945. aastast meelest läinud. Viimane võis tõsi olla. Tol õhtul tahtis Chantal šampanjat juua. Ta ei saanud üldse juua – teda toideti torude kaudu. Ta tahtis, et Liliane oleks seal, ja ma tõin pudeli šampanjat – mäletan, et see oli soe, rumal lugu, mul polnud jhtiegi külmas – istusime Liliane'iga tema juures ning ma hoidsin šampanjaklaasi vastu tema huuli. See pani ta *lökastama*. Me ei rääkinud enam Annast. Liliane ja mina jõime öösel šampanja ära. Kolm päeva hiljem palus Chantal mul kõik lõpetada. Mäletan, kuidas ta seda väljendas." Basseini tulled peegeldusid jälgedel, mille pisarad tema luitunud näole pisitasa jätsid. „Chantal ütles: „Las ma lendan kord, Theo. Aita mul üks kord *lennata*." Sel öösel tapsin ta."

Mu nägu oli pisaratest märg. „Sa ei tapnud teda."

„Ma tean seda. Igaüks ei nõustu sellega."

„Mõtled sa arsti? Kurat temaga."

„Ah, ta ei pannud üledoosi pahaks. Ta lihtsalt kuuleb Chantali ütlust, et ma teda kunagi ei armastanud ega kunagi ei tahtnud temaga abielluda, tegin seda vaid tema raseduse pärast, et ta hävitas minu elu ja kauni ameerika tüdruku elu – see on Duhaze kõrvus, kui ta mulle otsa vaatab."

„Kas su lapsed teavad, miks sina ja Chantal abiellusite? Kas Liliane oli see beebi? Ma mõtlen, kas sellest rasedusest? Rääkisid sa talle?"

„Ma rääkisin sel öösel Liliane'ile kõik. Kuid ei, Elena, tema ei olnud see beebi. Me abiellusime Chantaliga pärast Kairost tulekut. Läksin viivitamatult eskadrilli tagasi, kuigi Feathershawe pakkus mulle erakorralist demobiliseerumist. Kuus nädalat hiljem, kui olin lennubaasis, vihates Chantali, katkes ta rasedus."

„Oh, jumal!" Ma ei tahtnud öelda, mida mõtlesin.

„Täpselt see, mida ma mõtlesin. Olin juba valmis su emale helistama ja ütleva, et me võime abielluda, nagu poleks midagi juhtunud. Välja arvatud, et oli liiga hilja. Me ei saanud minna tagasi. Chantalil oli kokku kuus raseduse katkemist. Igal aastal üks. Need olid aastad, kui minus kasvas armastus tema vastu. Kaheksa aastat pärast abiellumist adopteerisime Liliane'i. Kaks aastat hiljem Micheli. Tema peab olema praegu sinu-vanune."

„Kui kohutav sulle. Kui kohutav *talle*. Mul on nii kahju. Kuidas..." Ma ei hoidnud sõnu tagasi, ma lihtsalt ei teadnud, mida öelda; tundsin end täpselt samuti, kui ta mulle esimest korda rääkis, et ta naine suri vähki. Mida saaks öelda? Mida üldse keegi saaks öelda? Mida teha peale nutmise ja päris põrguliku palvetamise, et midagi taolist ei juhtuks sinuga?

„Mõtlesid, kui irooniline see on, eks ole, Elena?"

„Ei, ma ei mõtelnud."

„Mina mõtlesin. Esimesel korral ja teisel korral, kui aus olla. Ma tundsin, et jumal irvitab mu üle. Chantal oli esimese katkemise ajal Napolis US sõjaväe haiglas. Sain teate kätte baasis. Ma ei läinud tema juurde, ma isegi ei palunud kolmeks päevaks väljaluba. Püsisin paigal, püüdsin mitte mõelda. Teisel korral olime Londonis. Viisin ta haiglasse ja kõndisin minema. Jalutasin ümber King's Crossi ja mõtlesin, kui irooniline. Kui *irooniline* öelda Anna Kézdyle selle pärast hüvasti. Ma küll ei hüljanud Chantali, aga olin ikkagi täielik kaabakas."

„Aga kokkuvõttes kukkus hästi välja. Loo lõpp oli õnnelik, eks ole? Sinu jaoks, mu ema jaoks, Chantali ja teie laste jaoks. Emm küsis, kas sul on lapsi – ta *tahtis*, et oleksid õnnelik ja sul oleksid lapsed. Mu ema kõneles si-

nust nii kiitvalt, kui ta siin oli. Ta mõtleb ikka veel, et oled imepärane mees.”

„Kas ta oli Sainte Cécile’is?”

Ma kõhklesin, kas seda kinnitada, olin emale lubanud; aga kõik lubadused pole mõeldud täitmiseks. „Pärast minu haiglast lahkumist. Ainult üheks päevaks. Oleksid pidanud kuulma, kuidas ta sinust rääkis – nii soojalt. Kui ta kunagi sind ka süüdistas, siis kindlasti mitte nüüd. Ta tahtis tulla sind vaatama, ausalt, aga tal polnud aega.”

Theo mängis terrassil roomava viinapuu lehtedega. „On kerge öelda kellelegi, et sa armastad teda või andestad talle. On kerge öelda igasuguseid asju.” Ta tegi pausi ja ma ootasin. „Ma usun, et sa peaksid jälgima, mida inimesed teevad, ja hindama neid selle järgi. Võib-olla on Anna mulle andestanud, kuid ta ei tahtnud mind näha.”

„Ainult sellepärast, et ta on liiga edev. Ta tahab, et mäletaksid teda ilusa noore naisena, mitte vana kotina.”

„Vaevalt on möödunud päevagi sinu saabumisest Cécile’i, kui ma pole mõelnud temast kui ilusast naisest. Kas ta võib ette kujutada, et minu eas ja vanadusnõrkuse juures ma loodan, et ta on noor? Seitsekümmend viit peavad need ölad kergesti kandma.”

„Ta ei tänaks sind selle eest. Ta on ainult seitsekümmend kolm.”

Theodore lasi kuulda oma paukuvat naeru. „Tüdrukutirts!” Ta naeratas mulle endise elavusega. „Kui sa koju lähed, Elena, osuta vanale mehele teene. Ütle talle, et mulle oleks suureks auks yia ta oma külalisena õhtusöögile. See oleks alles rõõm. Anna talle mu telefoninumber ja veena teda seda kasutama. Ma tahan talle nii paljudest asjadest rääkida.”

„Tahad sa, et korraldaksin kohtamise tundmatuga? Õhtusöögiga kohtamise? Tantsimise?” küsisin üleannetult.

„Sa teed mulle ülekohtu, aga lasta kaunil tüdrukul end jälle narrida, on seda väärt.”

„Ja mis saab mu vaesest vanast isast?”

„Mul oleks au teda samuti kohata. Palun ütle talle nii. Noh, kui ma ei eksi, siis on David varsti meie juures.”

Theodore’i silmad olid minu omadest teravamad. Järgisin ta pilku ja nägin sissesõiduteel liikuvat tumedat varju. Jooksin Davidi poole, kahetsedes, et olin võtnud auto ja pannud ta lonkama terve tee hotellist siia.

„Kuss, kallis. Kas sa veetsid kenasti aega? Tahtsin, et saaksid oma lenduriga natuke aega üksi olla.”

„Minu lendur?”

„Jah, kullake, *sinu* lendur.”

Ma ei tea, kas oleksin kirjeldanud seda õhtut Theodore Hamiltoniga kui kenasti veedetud aega, aga kui David pimedusest välja ilmus, olin ma ülevas meeleolus. Me lonkisime käsikäes tagasi basseini poole, David kõlgutas oma vabas käes šampanjapudelit.

„Theodore, vabanda, et tulen hilja. Ma toon kingitusi.”

Theodore vaarus pisut, kui ta püsti tõusis, et suruda Davidi kätt, ja ma sirutasin instinktiivselt välja oma käe. „Minuga on kõik korras, mu kallis. Ma lähen vaid ja toon mõned sobivad klaasid.”

Läksin tema asemel. Kui tagasi tulin, naersid nad mõlemad valjusti. Nende vahel oli midagi, mis pani mind alati tundma, nagu oleksin ette teatamata sisse astunud. David valas šampanjat, siis võttis mind sülle. Istusin küljetsi tema terve jala peale.

„Ma tahaksin öelda toosti: vanade sõprade, puuduva te sõprade, reise ja kojutulemist terviseks! Kolme jalaga hobuste ja nende terviseks, kes minema pääsesid! Kõrbe ja Sarajevo terviseks! 37. eskadrilli, meeletute noorte naiste ning meeletute vanade meeste...”

„David!” Surusin oma küünarnuki tema ribide vahele, aga tema ainult naeris.

„Ja sinu terviseks, major.”

Ma tahtsin püsti hüpata ning Theole au anda, teha mõne žesti, ükskõik kui tobeda, aga mul ei jätkunud närvi. Me tõstisime klaasid tema terviseks ja istusime vaikselt, kui Theodore meile otsa vaatas. Siis tõusis ta püsti, ajas rinna ette, selja sirgeks, tõstis lõua üles. „Ma pole küll harjunud kõnesid pidama, aga õhtu nõuab midagi, ah, ametlikumat.” Ta kõhatas kurgu puhtaks, ümises viisijupikese Lili Marlene’ist ja laulis kõrgehäälselt:

*Nüüd on meie eskadrill sinitaevas teel,
käske me ei vaja, sest teame, mis on eel.
Benghazi pommirünnak käib –
ja kui ei käi, end joome täis.
Me taas Benghazi teel, me öösel sinna teel.*

*Komandöriks Simpson, tema juhib meid,
juhib pillerkaaril, juhib ründeteil.
Kulp anna tal, kui purjus ta,
ta kaheksa pommi homme saab,
ta taas Benghazi teel, ta öösel sinna teel.*

Kas keegi usuks, et kesksuvel 1992 istusime kolmekesi Lot-et-Garonne’is ümber basseini ja laulsime laule linnade pommitamisest? Kõigile korralikele liberaalidele tähendanuks see häbi, või isegi südametunnistuse puudumist. See ei olnud kumbki. See oli privileeg olla koos temaga.

London

Hoolimata toas valitsevast hämarusest ei süüdanud nad tulesid. Käest kinni hoides istusid nad pimedas teineteise kõrval diivanil. Enamiku pärastlõunast olid nad kõnelnud, peaaegu kohalt liikumata. Kõike oli ikka ja jälle üle räägitud, kumbki vaatas asju ka vastaspoolelt. Kui ühel õnnestus muuta teise arvamust, siis võttis teine kõrvaleheidetud seisukoha armastusväärselt üles. Pärast vaikust tõstis mees naise käe oma huultele ning suudles seda pikalt. „Mu kalleim tüdruk, aitab küll. Sa pead minema. Sa tead seda sama hästi kui mina.”

„Ma ei saa.” Anna silmad olid pisaratest punased, aga nad olid avali ja kindlad, kui ta mehele otsa vaatas. „Liiga hilja. Ma ei saa. Sellel ei ole mõtet.”

„Sa pead. Sinu enda pärast, ja minu pärast.”

Anna tõusis püsti ja kõndis avatud akna juurde, kergitas kardinat ja vaatas tuledest täpilisele tänavale. Automaatselt hakkas ta ära võtma aknapealse punase geraaniumi närtsinud õisi, puistas pruune kroonlehti vaiksesse õhku ja jälgis nende kandumist alla tänavale. Lõpetanud selle tegevuse, liikus ta võõrastetoas sihitult ringi, klopis sohvapatju, liigutas ilustusi, peatus fotode ees.

„David jättis oma sigaretid siia. Tead sa, ma mõtlesin, et teeksin vahest ühe suitsu.”

„Lase käia sina võid endale ohtlikku elu lubada. Kas ma toon selle juurde meile ühe joogi?”

„Miks mitte?” Anna süütas hoolikalt sigareti, hoides seda kangelt vilumatute näppude vahel. „Elena näeb hea välja, eks ole?”

Ben poetas jääd kahte klaasi ja loksutas peale angosturat*. „Muidugi on ta kena. Tõeliselt õitsev.”

* aromaadne ja kibe puukoor Lõuna-Ameerikast, mida kasutatakse maitseainena jookide valmistamisel. Tlk.

„Ta on õnnelik. Mina ei näinud kunagi nii hea välja, kui teda ootasid.”

„Kas sa nurud komplimente, mu kallis?”

„Ei, Ben, ma lihtsalt konstateerin fakti. Ta on pikem kui mina ja kõhnem. Ta kannab kergemini. Ma loodan nii väga, et nad saavad õnnelikuks.” Anna võttis pakutud klaasi ja läks tagasi diivanile.

„Muidugi on nad õnnelikud. Sul on viimane aeg lõpetada nende pärast muretsemine. Nad mõlemad on täiskasvanud, nad on kindlalt oma teel ja Elena on ära teeninud meie usalduse.”

„Isegi kui see on nii, võib ta käituda nagu suur laps. Ma soovin, et ta ei uitaks mööda ilma ringi. Ma soovin, et nad mõlemad just siin end sisse seaksid. Pole sugugi õige, et David ei saaks siin töötada.”

„Anna, vana tüdruk, nendega on kõik kombes.”

„Kui ainult kuu aega tagasi Davidit jalga tulistati? Kuidas sa võid tahta seda laadi elu oma tütrele? Või oma lapselapsele? Kes teab, mis võib juhtuda, kui ta järgmine kord on teel?”

„Just nii. Tõesti, kes teab? „Kes rõõmus võib olla, see olgu siis, homseks kindlust ju polegi.” Ben võttis prillid eest ja pigistas ninajuurt. „Mina ei saa Elenale elu valida, ja kurb küll, ega sinagi saa, ükskõik kui palju sa soovid, et see oleks teisiti, ja ükskõik kui hästi sa selle nimel tegutsed.”

„Oh, Ben, ta on palju nutikam kui mina tema vanuses..., kui ma nüüd olen. Ma tunneksin end pisut õnnelikumana, kui nad lõpuks abielluksid.”

„Kas sa tõesti tunneksid? Mul on üpris vastupidine tunne. Minu arvates ei ole neil üldse vaja tunda, et nad teevad midagi sellepärast, et neilt seda loodetakse. Las nad ootavad parajat juhust ja oma beebit. Beebi sordib nad välja, oota ja sa näed. Meie omad tegid meile selle triki.”

„Mina sortisin su välja, Ben, mitte lapsed.” Ta naeratas mehele.

„Sul on õigus nagu alati, mu arm... Nad on väga elvil oma beebi pärast. Vähemalt see peaks sind rõõmustama.”

„Muidugi rõõmustab. Ma lihtsalt ei taha, et Elena saab haiget. Kas see pole loomulik, et ema tahab oma lapsele parimat, tahab kaitsta teda valu või kurvastuse eest, ükskõik kui vana laps ka on.”

„Jah, mu armas. Muidugi on see nii. Ja Elena käitub tulevikus oma lapsega just samuti, ja tema laps paneb seda pahaks just nagu Elena, ja niimoodi ikka seda rida pidi edasi. Ja selleks ajaks oleme meie õnnelikult hauas ning õige kaugel võimalusest vahele segada. Sedaviisi peabki olema.”

„Oh, Ben.”

Mees pani käe õrnalt Anna põlvele ja ta naine vaatas teda pika kõrvalpilguga. „Ma annan sulle täpselt kakskümmend minutit aega käe äravõtmiseks mu jalalt...” Nad naersid koos selle vana nalja üle. Anna oli talle seda ütelnud tol õhtul, mil nad esimest korda kohtusid.

„Anna, kullake, kas sa kunagi ei lõpetata muretsemist oma beebide pärast?”

„Ei. See on mu suurim mõnu ja mu ainus pahe, ja sul peaks jätkuma viisakust mind sellega rahule jätta.”

Beni silmad raskete kulmude all välgatasid, kui ta saatusele alistunult olgu tõstis. „Hästi, mu arm, sina tead paremini.”

„Ma vihkan viisi, kuidas sa seda ütled. Ma saan alati aru, millal sa mõtled, et mul pole õigus. Sa ütled seda ainult minu pahandamiseks.”

„See on mu suurim mõnu ja mu ainus pahe...”

„Sa rumal vana tobu.” Anna patsutas ta põske.

„Elena oli väga üllatunud, et ma teadsin kõike sinu vana lenduri kohta.”

„Oli või?” Anna naeratas, meenutades tütre näoilmet, kui Ben oli rahulikult tema Kairo armastuslugu jutustanud. „Ta kipub alati ülikiireid järeldusi tegema, juba väikesest saadik.”

„Eks ta ole läinud oma emasse...”

„Sinu ütlus, et kui mehed ainult teaksid, kui petlikud on naised, jookseksid nad miili kaugusele neist, ei ajanud teda naerma.”

„Siin näitas ta küll kahetsusväärset huumorimeele puudumist. David seevastu sai naljast aru. Räägime nüüd sellest vanast kallimast, Anna.”

„Ben, olen oma seisukoha juba ütelnud. Ma ei lähe Prantsusmaale ja lool lõpp. Ära hakka mind türranniseerima.” Anna suujoon väljendas järeleandmatust ja Beni kulmud tõusid arusaavalt prilliraamide kohale.

„Ehk sa saaksid anda mulle ühe näite, vaid ühe, Anna, millal ma olen üritanud, edu saavutamiseks rääkimata, veenda sind tegema midagi sinu tahte vastaselt? Kui selles majapidamises üldse on ette tulnud midagi, mis pisutki sarnaneb türranniseerimisega, siis pean ma enast pigem ohvriks kui pahategijaks. Olen kaua aega olnud märter koletisliku naisrügemendi käes.”

„Oh, lõpetage see.”

„Olgu, ma lõpetan. Las ma ütlen ühe asja veel selle subjekti kohta, siis jään vait. Kui mina oleksin Theodore Hamiltoni nahas, siis mulle oleks väga oluline näha sind, enne kui ma... kohtaksin oma Loojat. Elena jutust ja sellest, mis sina ise oled aastate kestel tema kohta rääkinud, tundub ta olevat väga korralik mees. Me peaksime olema tänulikud, et ta hoolitses meie tütre eest. Mis põhjusel ei saa sa vana sõbraga häid mälestusi jagada?”

„Kas sa oleksid seda ütelnud, kui ta oleks välja ilmunud kakskümmend aastat tagasi? Kolmkümmend aastat tagasi?”

„Jah, mu kallis. Ma võin öelda, vana käsi vanal süda-

mel, et ma oleksin. Mul pole tema poolt midagi karta, ei nüüd ega siis. Ma võlgnen talle arvestatava tänuhulga, lõppude lõpuks. Tema langus oli minu võit.”

„Kas sa tõesti ei tunne kübekestki armukadedust? Kas sa korra ei tundnud hirmu?”

„Ei, mu kallis vana tüdruk, mitte kübetki.” Anna kortsutas kulmu ja Ben parandas end rutakalt. „Muidugi, kui mitte sina ei pea paremaks, et ma tunneksin armukadedust, sel juhul olen vast võimeline endas välja töötama dramaatilise raevu või kaks raevu. Ma suutsin alati oma jalutuskepi nädikaela vastu pead peksta ja kutsuda duellile võitluseks pillirookeppidega.”

„Ben, sa ei võta seda üldse tõsiselt.”

Mehe näolt kadus irvitus ja ta ilme muutus kurvaks. „Täiesti vastupidi, mu armsaim. Ma võtan sinu heakäekäiku palju tõsisemalt kui midagi muud oma elus. Ma usun kindlalt, vaatamata sinu kahtlustele, et sa naudiksid väga jutuaajamist Theodore'iga ajast, mis te veetsite koos. See on kingitus, mida mina ei saa sulle anda.”

„Mina ei tunneks niiviisi, Ben. Ma ei oleks karvavõrdki õnnelik, kui sina pöörutaksid külla mõnele oma vanale kallimale aegadest enne meie kohtumist.”

„Kui tekib selline situatsioon, siis ma püüan suu pidada.”

„Ben!”

„Hästi, mu kallis, hästi. Vaata mulle otsa, Anna.” Ta kallutas Anna lõuga nii, et naise nägu oli tema poole. „Mida sa näed?”

„Üht vana tobu,” sähvas Anna, enne kui õrnalt ütles: „Mees, keda armastan. Kallist, ausat, head, kena meest.”

„Ah, mu kallis, sa murrad mu vaese vana südame.” Beni silmad täitusid äkki pisaratega ja ta ei teinud katsetki oma meeleliigutust varjata. „Anna, ma pole alati olnud hea mees, aga sinu olen ma alati asetanud esikohale ja mul pole kehas ühtki armukadedat luud. Ma tunnek-

sin end õnnelikumana, kui sa lähesid oma Theodore'i vaatama. Kui mul oleks kahtlusi, siis ma kindlasti räägiksin sulle neist. Ma olen sul aus mees: mulle ei oleks rõõmu valmistanud saata sind teda leidma kolmkümmend aastat tagasi, võib-olla isegi kümme aastat tagasi. Nende aastate järel, siiski, tunneme teineteist liiga hästi, et karta; ja Elena tõi ta meie ukselävele. Sinu asi on otsustada, aga oma otsuse tegemisel ära muretse minu tunnete pärast. Sul on rohkem kui minu õnnistus."

Anna kummardus ettepoole ja suudles ta pead. „Kindlasti, isegi kui ma lähaksin, ei tunneks ta mind ära,” lausus ta kindlalt. „Pärast neljakümmend viit aastat. Ta peab mind koletu paksuks."

„Lihtsalt kenasti täidlane, nagu mu vana rätsep tavatses öelda."

„Ja mul pole midagi selga panna, ei, tõesti, Ben, enne kui sa midagi ütled, mul ei ole. Ei, ma ei saa aru, et sellel üldse oleks mingit mõtet, kui just sina minuga kaasa ei tule. Võib-olla kutsuksime Theodore'i ühel õhtul dringile."

Ta abikaasa raputas naeratades pead. „Oled sa kuulnud neid linte, mis Elena siia jättis?"

„Ei, veel mitte."

„Sel juhul lähen voodisse puhkama ja jätan su kuulama."

„Lint ei muuda seda, mida ma tunnen, pole tähtsust, mida ta ütleb."

„Otsusta järgmisel päeval. Näeme, kuidas sa hommi-
kul tunned, vana tüdruk."

Anna Stewart ohkas. „Näed sa? Just, mis ma ütlesin. Sa ei ole midagi muud kui kohutav vana tüdrukk." Pisut hiljem järgnes ta oma abikaasale voodisse. Elena linti ta ei kuulanud.

Anna Stewart, neiuna Kézdy, ei lubanud sel septembripäeval talle lennujaama vastu tulla. Nad olid kohtunud

ja lahku läinud nii paljudes kohtades alates Almazast ja Payne Fieldist kuni Pomigliano ja Marchianese'ini. Ta ei tahtnud sinna lisada Toulouse'i. Kui takso keeras Theodore'i sissesõiduteele, nägi ta teda ootamas, mees istus madalal kivimüüril, käed põlvedel. Anna tuli välja auto kaugemast küljest, hoides võimalikult kaua distantssi nende vahel. Theodore maksis juhile, siis sirutas talle käed. „Kallis Anna! Kui kena sinust, et tulid, ja kui hea sa välja näed!"

„Halloo, Theodore!" Anna oli arglikkusest kidakeelne ja surus oma käekotti vastu rinda mõlema käega, et need oleksid hõivatud.

„Kas sul ei ole pagasit?"

„Ei, ma jätsin hotelli. Kus Elena peatus."

„Tubli. Kas sulle meeldiks väljas istuda, või on siin liiga soe? Me võiksime sisse minna, kui see sulle rohkem meeldiks, kui sa tunneksid end seal mugavamalt..."

„Mul ükskõik." Ta vaatas Theole esimest korda otse näkku. „Oh, Theo. See on väga imelik. Kas sa mäletad..."

Theo pistis käe Anna küünarnuki alla, patsutas seda kaks korda ja juhtis ta terrassile. „Ma mäletan, Anna. Ma mäletan kõike."

Mõni aeg kõnelesid nad nagu vanad sõbrad, kes tahtsid kiiresti uudiseid kuulda, küsides teineteise laste kohta ja kiideldes kergelt oma järeltulijate edusammudega. Anna puhus üsna üles Charlie akadeemilised saavutused, nagu tegi Theodore Liliane'i omadega. See oli täiesti loomulik ja nad suhtusid leplikult teise vanemlikku uhkusesse. Pikalt ja laialt kõnelesid nad Elenast ja Davidist. Theodore tahtis teada kõike Anna pärastõja-aegsest karjäärist. Anna küsitles tema praksise ja advokaadiks kvalifitseerimise kohta. Nad otsisid tunnusmärke, just nagu Theodore'il oli tavaks Bertilt küsida taevakehade suundi, et määrata kojusõidu kurssi. Jutuaajamine liikus aeglase,

üha vähenevate ringidena Kairo poole. Nad hakkasid rääkima oma ühistest vanadest sõpradest. Anna jutustas Theole, et Millie'l on seitse lapselast ja ta on mehega Floridasse kolinud. Ta kõneles Arthur McClure'i surmale järgnenud mälestusteenistusest Washingtonis kümme aastat tagasi, ja sellest, kui palju Kairo vanu tegijaid oli ootamatult sinna kohale ilmunud, mõned nõdrad, mõned kõbusad, ja kui hea oli neid jälle näha.

„Mis on saanud sinu meeskonnast M nagu Mammi, Theo?”

„Algsest meeskonnast olime ainult Bob, Bert ja ma ise viimaste päevadeni eskadrillis. Pärast sõda läks Bob tagasi Queenslandi omastelt suurt lambafarmi üle võtma. Ta on ikka seal, kuid mõni aeg tagasi andis valitsemise oma pojale üle.”

„Ja Bert?”

„Bert ja mina olime aastaid kirjavahetuses. Ta jäi RAFi kuni pensionini, kuskil Dorseti kandis, ma usun. Viimati kirjutasin talle viis aastat tagasi ja Berti tütar vastas, et Bert oli surnud, vaikselt ja oma voodis. Ta kirjutas, et ta isa oli alati olnud väga uhke selle üle, et kõikidest meeskondadest, kes aastast 1941 teenisid kõrbes, oli meie oma üks vähestest, mille viiest liikmest kolm elasid kõrge vanuseni. Ta oli tubli mees.”

„Jah, ta oli. Ma mäletan teda hästi.”

„Ma olen unustanud, et sa teda kohtasid.”

„Ma ei olegi kohanud. Ma teadsin teda sinu ja sinu kirjade kaudu.”

„Pidin sulle neil aegadel küll suure hulga pahna kirjutama.”

Anna ei vastanud. Veel ei tahtnud ta Theole rääkida, et kõik tema kirjad on alles, ta oli neid hoidnud puutumatult umbes nelikümmend aastat, ning oli enne Prantsusmaale tulekut mõned korrad läbi lugenud. Kirjad olid hotellis tema käsikohvris.

„Mis sai Drongie Broekist?”

„Drongie Broek?” Hetkeks oli Theodore hämmeldunud. „Ta ostis selle, Anna, just enne sõja lõppu. Ma ei näinud teda pärast Itaaliasse minekut.”

„Kahju. Ma ei tea, kas ma sulle kunagi seda tunnistasin, Theo, aga kui ma enne sinuga kohtumist esimest korda Kairosse saabusin, ei suutnud ma aru saada, miks inimesed ikka ütlevad: „Ta ostis selle”*. Istusin ja mõtlesin: ostis mida, jumal hoidku. Olime Continentalis või Shepheardis rühma poistega, ja ühel neist oli kombeks ütelda: „Kus on Rick?” ja mina vaatasin ringi, ma polnud kindel, kes see Rick on, ühel teisel oli kombeks ütelda „vedru välja visanud”**. Ma arvan, et see oli veider briti väljend vajaduse kohta minna meeste tualetti...”

Theodore naeris rõõmsalt. „Ei, sa ei ole mulle seda kunagi rääkinud.”

„Ma olin täiesti roheline.”

„Sel ajal enam mitte, kui ma sind kohtasin.”

„Ei. Noh, me kõik pidime kaunis kiiresti kasvama. Mul võttis nädal aega keele õppimine ja kaks või kolm kuud õppisin, kuidas sõjale reageerida. Selleks ajaks, kui ma sind kohtasin, olin hakanud muretsema, et ma ei hooli enam.”

„Rumalus. Sa ei lakanud kunagi hoolimast. Ma teadsin seda alati.”

„Sa tead küll, mida ma silmas pean. Võtta omaks, et see oli üks viis, et mitte mõelda: „Miks tema? Tal oli pere, ta oli liiga noor”...”

„Kas su mälestused on nii kurvad?”

Anna vaatas talle pikalt otsa, tõstes lõua trotsiva žestiga, mida Theo nii hästi tundis. Lõppude lõpuks, ta oli seda ju hiljuti näinud. „Sa tunned mind, Theodore,

* to buy it = ** gone for a burton – tapetud lahingutegevuses (Briti Kuningliku Lennuväe sl, ingl). Toim.

mulle ei meeldi kõnelda halbadest mälestustest. Mitte siis, kui on palju õnnelikke mälestusi."

"Anna... Mul on mälestus, millest ma tahaksin rääkida. Kui me jumalaga jätsime."

"Ei, Theo." Anna hammustas alumist huult ja raputas ägedalt pead. "Ei ole midagi öelda, mida me siis ei ütelnud, ja nüüd tundub kõik liiga rumal. Ma ei oleks pidanud olema nii vihane sinu peale."

"Ma tahan, et sa mõistaksid, miks see juhtus."

"Ma mõistan, et see juhtus, ja ma saan isegi mõelda, et see oli hea. Ma saan aru, miks sa pidid Chantaliga jääma, ja ma olen rõõmus, et sa seda tegid. Elena rääkis mulle, kui tugevasti sa teda armastasid. Seda olingi ma sinust oodanud. Sa ei võlgne mulle selgitusi, Theodore. Ma tulin sind külastama sõprusest."

"Anna..."

"Ei, tõesti, ma olen selles päris kindel. Oh, muidugi, algul olin ma šokist täiesti masendatud, kuid ma toibusin. Tuli väga paljuga toime tulla. Me olime nii noored. Sinu süüdistamine oleks sarnanenud tõrelemisega kümneaastasega vaasi lõhkumise pärast. Ja kui ma kohtasin Beni, siis teadsin, et kõik oli kõige paremini. Lõppude lõpuks, kui tihti peavad sellised sõja-aja romaanid vastu reaalsele elule? Võib-olla oleksin sind väga õnnetuks teinud, aga sina ja Chantal elasite koos ilusa elu."

"Anna..."

"Ärme räägime sellest, Theo." Ta pani oma jaheda käe hetkeks mehe põse vastu. "Noh, kas sa näitaksid mulle oma villat? Elena seletas mulle, et see olevat tema unistuste maja, ja ma saan aru, miks ta..."

"Anna!" Theodore'i hüüe pani ta vaikima. Theo tõmbas ärritatult käega läbi juuste, siis naeratas. "Üks asi, mis mul sinu juures meeldis, üks paljudest, oli suur kuulamistalent. See kõlab minu poolt pagana omakasupüüdlikult, eks ole? Ometi oli see tõsi, ja ma ei suuda

uskuda, et sa oled selle ande täiesti kaotanud. Võiksin ma hetkeks rääkida?"

Kui neid oleks sel ajal vaadeldud, kahte eakat inimest, kes istusid kiviterrassil pärastlõunase päikese paistel, oleks olnud raske arvata, on nad mees ja naine või vend ja õde, aga võõras oleks võinud jääda nii ühe kui teise variandi juurde. Viisis, kuidas nad teineteist katkestasid, oli sundimatust, ja nende teineteise poole naalduvate ja eemalduvate kehade rütmis loomulikkust. Kõigi oma kartuste kiuste ei tundnud Anna tema seltskonnas ebamugavust. Talle meeldis mehe pilk ning ta tundis ära noore Theo, kes vaatas läbi vana mehe silmade, ja ta kuulis hoopis noore mehe tarmukust, kuigi oli kartnud torisevat tooni. Mees hoidis ta kätest kinni, tehes vastupanu avaldamise võimatuks.

"Oh, kui sa just peale käid, Theodore. Tuleta lihtsalt meelde, et sina ei olnud niiditõmbaja ja ei käsutanud, millal ma vait pean olema. Sinu auastmed ei avaldanud mulle mitte mingisugust mõju."

"Hea, et sa sellele tähelepanu juhid. Kuldne tüdruk, sa teadsid alati, kuidas mulle koht kätte näidata." Selle vana hüüdnime peale lõi Anna süda hetkeks kiiremini, siis rahunes.

"Ma ütlesin, et tahan seletada, miks see juhtus, mitte, kuidas juhtus. Sa tead, et mässisin end afääri Chantaliga ja ta jäi rasedaks. Sa tead, miks ma tundsin, et pean jääma temale toeks."

"Jah, ma tean." Anna vastuses kõlas kindel veendumus.

"Võib-olla ei tea sa niisama kindlalt, miks ma tundsin vajadust lasta end kaasa tõmmata teisest naisest, kui ma olin lootusetult sinusse armunud."

Anna suu liikus kiiresti, et tõkestada klompi, mida ta kurgus tundis. Ta tahtis Theole öelda, et ainus tema jaoks mõtet omav seletus on see, et mees kõigele vaata-

mata teda ei armastanud, ja kindlasti mitte lootuse-
tult.

„Ma olin armunud, sa tead, Anna. Täis armastust. Võib-olla...” Ta puhastas kurku. „Las ma algan algusest. Kui ma Kairosse saabusin, ei osanud ma end isegi rieta-
da. Sinuga kohtumise ajaks oli minust saanud vana kõr-
besõdur. Mis puutub südamesse ja õrnema sugupoolega
lähikäimisesse, siin piirdus minu kogemus tee ja kuklite
ostmisega lennuväe abiteenistuse naistele, kelle arvates
oli kino imeväärne ja sõda vastik. Nad olid väga võluvad
ka, ja see oli kõik, mida ma üldse naistest mõtlesin. Tore-
dad noored tüdrukud oma suletud ringis, kellest saavad
inglise daamid ja inglise pereemandad. Kui ma sind nä-
gin, teisel pool terrassi... sa ei suuda ette kujutada, mida
ma nägin. Nagu oleks sündimisest saadik värvipime
mees ühel päeval ärganud ja näinud taevassinist ja
asuurset värvi seal, kus oli olnud ühesugune hall taevas.
Minu jaoks muutis see kõike, mida ma arvasin naistest,
endast, kõrbest, sõjast, üldse kõigest. Oli nii palju tutta-
vaid poisse, kes tahtsid armuda ja olid nõus abielluma
iga tüdrukuga, kes oleks neid oma nimekirjas linnukese-
ga märkinud ja andnud neile midagi, mille pärast tagasi
tulla. Mina mitte. Ma mõtlesin, et sa oled imepäraselt
tark, kui ütled, et elame momendile, ja lõppude lõpuks,
see oligi kõik, mis meil oli. Imepäraselt tark ja imepära-
selt järelemõtlematu, nii mulle näis.”

„Järelemõtlematuse võtan omaks. Aga rumal oleks
õigem.”

„Kas sa segad vahele, kui su abikaasa räägib?”

„Mitte kunagi.”

„Hea. See võib mehe hulluks ajada.”

„Sa ütlesid, et ma olin järelemõtlematu...”

„Mõte sinust ja ebamäärasus sinu suhtes hoidis mind
korralikult sõdimas. Sellest piisas kuni Itaaliasse mine-
kuni. Midagi enam ei saanud ma tahta. Olin isegi rõõ-

mus, et me oleme eraldi, sest see tegi kokkusaamise nii
palju kaunimaks. Aga ükskord Tortorellas muutus üksin-
da elamine päris võimatuks. Ma piinasin ennast – ja
sind, ma tean – vajadusega olla kindel, tahtes ennast si-
duda. Sa näisid olevat nii kaugel ära Tundus talumatu, et
me enam ei olnud isegi samal kontinendil. Kui kohtasin
Chantali, olin ma paras null, kurtsin vaid kogu selle sõja
ja maa ning sinust lahusoleku üle. Chantal oli sinust nii-
sama erinev kui lennuväe abiteenistuse toredad tüdru-
kud. Ta tundus mulle sama uudsena nagu sina, aga mitte
ihaldusväärset moel, pigem selles tähenduses, kuidas
võõrkeelne jutt rahvast täis toas läheb kõrvadest täiesti
mööda. Hetke pärast isegi ei kuule seda. Kui oled keelt
natuke õppinud, helisevad tuttavad sõnad tugevalt ja sel-
gelt, aga kogu võõrkeelne kõne on tähenduseta. Ta oli
palju vanem, kurvem, saatusele alistunud. Ja absoluut-
selt eemal igast nägemusest mu enda kohta, rääkimata
sellest määramatust „meiest”, mis täitis mu mõtteid.
Niisugune oli Chantal minu jaoks siis. Ma tundsin talle
muidugi kaasa, aga ma ei armastanud teda. Kui olla pä-
ris aus, ma ei usu, et ta mulle isegi meeldis.”

Anna ümarad põsed olid pisaratest niisked; ta ei taht-
nud kuulda, ometi oli mehe hääl vastupandamatu. Nai-
ne tahtis naljatada ja naerda ning rääkida headest aega-
dest, mitte meenutada, kui järsult oli murtud tema süda.

Theodore silmad olid kuivad, tema pilk õrn. Ta jätkas
kõnelemist kindlal, tasakaalukal häälel. „Sel ajal ja ko-
has ei tundunud truudusetus omavat minu jaoks mingit
tähendust. See polnud rohkem kui ebateadlik akt. Süga-
mine, kui toorelt öelda, või nagu teki ülespoole sikuta-
mine une ajal. Muidugi, ma olin üksindusest ära kuiva-
nud, aga tema käsivarred ei arstinud mind rohkem kui
õhtu messis, isegi vähem. Ei, see oli mõttetu. Pärast esi-
mest korda kahetsesin kibedalt, aga elu läks edasi. See ei
vähendanud mu igatsust sinu järele, hoopis rõhutas seda.

Mu kirjad olid siiralt armastavad, kuid ma tundsin en-
nast süüdi. Kolm korda läksin tema juurde, et suhted lõ-
petada, ja kolm korda jäi see tegemata, võib-olla sellepä-
rast, et tegemata jätmise oli lihtsam. See oli ainult mille-
gi küljes rippumine, kuni sõda on läbi, ja lõpp oli sama
hästi kui silmapiiril. Kui Chantal mulle ütles, et ta ootab
beebit, ja jäi selle säilitamise juurde, olid mul peas igasu-
gused kurjad mõtted. Ma keelitasin teda beebit kaotama,
ja mu soov sai täidetud, ehkki liiga hilja."

"Oh, mu jumal, Theo. Vaene naine."

"Ma igatsesin võimalust lennata, aga meie töö oli ot-
sas. Ainult vahetevahel toimetasime kirju Jugoslaavia
partisanidele – mitte midagi, mis oleks mu kaela murd-
nud ja säästnud sulle rääkimisest ja kogu sellest armetust
häbist. Mida kõike oleksin ma andnud Messerschmidt
110 nägemise eest! Võimaluse eest lükata aega kuu või
kahe võrra tagasi oleksin õnnelikult lasknud ära saagida
oma jala. Siis ma taipasin, et kõigest hoolimata ei olnud
mu isiku proovilepanek lendamine ja surmale näkku
vaatamine. Sina olid mu proovilepanek, ja selles kukku-
sin ma läbi, vaatamata kõigile oma kõrgelennulistele
mõtetele aust. Minu ainsaks lootuseks lunastusele oli
teha midagi korralikku. Ja see oli ainus asi, mis oli jää-
nud." Ta pani sõrme vastu Anna põske, et peatada pisa-
rate aeglast liikumist. "Ilma pisarateta, kallid tüdruk. Ära
minu pärast nuta. Me ütlesime alati: ilma pisarateta,
ilma kahetsuseta." Ta ulatas Annale taskurätiku.

"Ma soovin, et sa oleksid seda kõike rääkinud mulle
Shepherdis."

"Kas see oleks midagi muutnud?"

"Mitte üks kuradi põrm."

"Kui sa oled teinud kirjeldamatu lolluse, siis ei saa
hakata vabandama, süüdistades ilma või mehaanikut või
raadiosidet. Sa pead seda vapralt taluma. Muuseas, mul
ei olnud vabandusi. Avameelne ülestunnistus oli parem

ohtratest vabandustest, isegi kui selle hinnaks oli vihka-
mine sinu poolt."

"Ma ei ole sind kunagi vihanud... Ma lihtsalt ei saa-
nud aru."

"Võib-olla oleksin pidanud püüdma seletada. Ma ei
saanud riskida sellega, et sa näitaksid mulle ust."

"Ma tean. Ma arvan, et ma poleks seda siiski teinud.
Ma mõtlesin, et ma ise põhjustasin selle."

"Kuidas sa said nii mõelda?"

Anna nuuskas nina ja ohkas raskelt. "Ma lubasin ju-
malale, et ma loobun sinust, kui ta jätab su ellu, kui sa
sõja tervena lõpetad."

"Anna, kullake."

"Mu jumal, Theo! Kui ammu see oli. Me olime siis
teistsugused inimesed. Ma olin n-astmeni vesiselt hale-
meelne."

"Sa oled ikka niisama armas, Anna. Just seesama.
Ikka kuldne."

"Ja sinul, mu vana sõber, on endiselt hea suuvärk."

Järgmisel hommikul viis Theodore ta vanade aegade mä-
lestuseks lennujaama. Kui nad Lion d'Or'i jõudsid, andis
Anna Theodore'ile paki tema kirjadega.

Theodore oli kirju nähes vapustatud. Ta keeldus neid
vastu võtmast. "Need on kirjutatud sulle, Anna. Need on
sinu omad. Mind ainult üllatab, et sa pole neid põleta-
nud."

"Ma mõtlesin selle peale, usu mind, aga ma lihtsalt ei
suutnud seda teha. Ma olen rõõmus, et ei teinud – need
tõid tagasi mu nooruse. Me oleme piisavalt vanad, et va-
hetevahel tunda suurt mõnu minevikust. Loe neid, Theo.
Meenuta häid aegu. Meil oli neid nii palju." Ta surus
paki mehe kätte. "Eile oli veel üks. Ma ei unusta seda."

Lennuki pardale minnes ulatas Anna kõhklevalt käe
ja hakkas naerma, kui Theo oma käsivarred laiali sirutas.

„Ära unusta, et lubasid tulla meie juurde Londonisse. Ben kibeleb sinuga kohtuda.”

„Ja mina ka. Ma tulen, luban sulle. Anna, üks asi veel, kas sa annaksid selle Elenale minu poolt?”

„Mis see on?”

„Midagi, mida ta tahtis, ja mida mina enam ei vaja. Mälestuse. Ma ei ütle sulle, mis see on, aga ei tema ega ka mina ei saa teada, kui sa selle lennukis avad, eks ole? Hüvasti, kuldne tüdruk! Jumal õnnistagu sind!”

Anna ärritus, kui ta pärast istmerihma pandla kinnitamist avastas, et ta jälle nutab. Kõik need tarbetud pisarad on vanaduse tunnus, tõreles ta endaga. Kui lennuk aeglaselt taevasse tõusis, avas ta väikese paki ja leidis medaljonist sinise amuleti, mis oli kaitsnud Theodore'i õnnetuste eest.

Kahekümnes peatükk

Viimased kümme intervjuud tegime järgmise paari kuuga, kõik Inglismaal. David klõpsutas fotosid, käis harva ja väga tõredalt füsioteraapias ning püüdis anda oma parima, et mitte piinatuna välja näha, kui Bec rinnanibude piserdamisest rääkis. Grahamile meeldisid intervjuud, aga Davidit ta jumaldas. Ta hakkas Davidilt uut raamatut välja õngitsema ja soovitas meil teha seeria intervjuusid Bosnia perekondadega. Ma lükkasin selle otsemaid tagasi. Esiteks, ainus, millest ma tahtsin mõelda, oli beebi; teiseks, ma ei saanud aru, kuidas ma oleksin beebit kaasa vedades Bosniasse tööle läinud. Oleksin leidnud viisi sellest mööda hiilimiseks, aga ma olin võimetu Davidile haiget tegema, eemaldades teda soovitud tööst.

Viis nädalat enne tähtaega lõpetasin raamatu, lõpetasin ka õppused Islingtonis Miriam Hiltoni juhatusel ja mul ei olnud muud teha kui lamaskleda ema diivanil, vesteldes elust Kairos, ja mõnuleda vannis. Vannituba muutus enam kui kunagi varem mu meelispaiaks. Veis võisin beebit oma naha all näha. Mu kõht oli pingul nagu trumm, nahk õhuke nagu silmalaugudel ning veidralt kaetud keeruka rasva ja peenikeste veresoonte võrgustikuga. Ma ei tüdinud mõnust vaadata neid erakordseid vorme, mis juhustlike nurkade all minust välja ulatusid: beebil oli vähemalt kaksteist küünarnukki. Voodis, päris selili, nägin pin-

gul välispinna all veerevat väikest kõva jalgpalli ja hüüdsin Davidit. Me arutasime, kas see oli kannikas, õlg või tohutu suur jalg. See oli taevas, aga ka põrgu: beebi jalad olid peaaegu mu kõril ja ilmselt oli tema pea sügaval kubemes kangekaelselt surutud vastu närvi, mille olemasolust ma polnud eales teadnud, aga kunagi enam unustada ei saanud. Valu läbis vasakut põlve. Hingamine muutus luksuseks ja kõndimine piinaks.

Heff ja Mishi tulid umbes neli nädalat enne oodatavat sünnitamispäeva Londonisse: kogu mu ajaarvamine keerles selle erilise 16. novembri ümber. Heff püüdis Davidit veenda koos temaga agentuuri asutama. David punnis vastu ja mind hämmastas Heffi innukus, kuni Mishi mulle ütles, et ka tema on rase. Ta kannatas tõsise hommikuse iivelduse all, mis kestis hommikul kella viiest kuni keskööni. Mina tundsin ennast nagu vana kala. Heff hakkas korraldama kohtumisi teiste vabakutseliste fotograafidega, aga David hoidis kõrvale. Ühel õhtul, kui David nendega õhtustamast tuli, küsis ta, mida ma arvan, kui ta läheks jälle nädalaks Bosniasse. „Ma olen tagasi enne kolmekümne kaheksandat nädalat.”

„Oled sa kindel?”

„Kui ma praegu lähen, olen kõige hiljemalt kolmekümnenädaks oktoobriks kodus. Ma luban sulle. Ma ei lähe Sarajevosse. Ma lähen Banja Lukasse koos Mishiga. Ta räägib, et tal on vaja midagi teha, et oksendamist peatada. Mul ei ole minemisega probleemi, kui ma just sinu pärast ei läheks.”

Ma olin üllatunud, et Mishi kavatseb minna, aga veel rohkem sellest, et Heff teda laseb. Ta oli olnud nii haige, aga ma sain aru, mida ta tundis – ta ei olnud valmis mitte mingi hinna eest siin ilmas midagi katkestama. Prantsusmaalt tagasitulekust saadik polnud David peaaegu lahku-

nud mu kõrvalt. Ausalt öeldes, ma ei tahtnudki, et ta asjatult ringi logeleb. Üsna võimalik, et beebi ei ilmu enne novembri lõppu, ja mõte sellest, et David senikaua jõude ootab, polnud eriti meeldiv. Oluline oli teada, et ta mind toetab. Uut moodi mees või mitte, aga ma sain elada ilma tema arvamuseta rinnapumpade elektriliste või käsivariantide kohta.

„Niipea, kui sa garanteerid, et saad minna ja sind ei tapeta, ning tuled esimeseks tagasi, siis mine. Aga kurat võtaks, vastasel korral ma tapan su. Ma mõtlen seda tõsiselt. Kui sinu tagumik ei ole esimesel novembril sellel diivanil, tapan ma su isiklikult. Aga minekuks saad kaasa minu õnnistuse. Parem hoolitse hästi Mishi eest, või ma ei ole ainus, kellega sul tuleb tegemist teha. Oh, David, kas sa mõistad, et võid Isaks saamise ööst ilma jääda?”

David muutus näost valgeks. „See turgatas mulle pähe...”

„Eks ole, see ongi su mineku tõeline põhjus? Ma teen oma ajaplaani ümber. Kui mina pean selle läbi tegema, siis tee sina oma. Ma kardan, et see on sünnitusvaludest halvem.”

Sel korral läksin lennujaama koos temaga. Mu isa sõidutas meid neljakesi sinna. Registreerimiskohas kinnitasin Theodore'i amuleti Davidi kaela ümber. Ta nõudis kindlalt, et lahkuksin pärast seda, aga Heff ei tulnud meiega Londonisse tagasi: ta tahtis viimase minutini seal tolneda. Õhtul hilja helistas ta mulle ja ma nägin teda igal teisel päeval söögi ajal või tassi tee juures. Heff meenutas välja külma kätte jäetud koera.

28. oktoobril tekkis mul äkiline ja vastupandamatu himu *turós palascinta*, ungari magusate pannkookide järele, mida tavatses teha mu ema, kui olime Charlie'ga väike-

sed. Ma polnud neid vähemalt viimased viisteist aastat maitsta saanud. Helistasin koju lootuses, et ema sirutab käe taignasegaja järele, aga keegi ei vastanud, kuid ma veensin Beci ja Micheli kaasa tulema, ja taarusin nende vahel Gay Hussarisse, kus ma oma himule vaba voli andsin. Läksin vara voodisse, üleküllastunud ja tohutu suur. Ärkasin kell kolm öösel ja vaarusin kloseti poole. Beebi hüples mu põiel. Vaevalt sain jalad põrandale panna, kui juhtus midagi erakordset. Vaatasin maha. Seisin jalgupidi veeloigus, diameetriga umbes neli jalga. Ma vappusin hirmust, kuni mu hambad hakkasid lõgisema. Kui nihutasin end tillukese sammu võrra edasi, tuli uus niagara juga. Suutsin vaid mõelda, et pagana kindlasti ei saa ma beebit enne kuueteistkümnendat. Suundusin pladistades ja nirisedes üle magamistoa põranda telefoni juurde ja rääkisin haigla ämmaemandaga, kes käskis mul duši alla minna ja järgmise tunni jooksul haiglasse tulla. Ma ei suutnud uskuda, et Davidit ei ole kohal. Mängisin mõttega öelda ämmaemandale, et suudan seda teha kell kolm päeval, aga mitte sel tunnil... Siis helistasin emale. Isa võttis unisena toru.

„Elena, su ema on Suffolki. Sestsaadik kui ta Theodore'iga kohtus, jahib ta vanu sõpru.”

„Oh, ei!”

„Kõik on korras, mu kallid, seekord on üks daam.”

„Paps, ma hakkan sünnitama.”

„Armas jumal, Elena. Kas ma tulen ja võtan su kaasa?”

„Ei. Minuga on hästi. *Hästi*. Ta ei tule veel. Ma helistan sulle hiljem. Ära emmele midagi ütle.”

Helistasin Bec'ile, aga vastas automaat. Kell kolm hommikul pole see üllatav. Siis helistasin Heffile. Mitte keegi siin ilmas ei suuda ette kujutada, mis tähendab he-

listada Steve Heffnerile, kui vaatad näkku sünnitamisele. Ta tõstis toru esimese helina peale. „Mish?”

„Heff, siin mina,” sosistasin ma. Kui rääkisin normaalselt, nõrgus minust vett.

„Hei, lapsuke.”

„Heff, saad sa Davidi kuskilt kätte... kiiresti?”

„Kui kiiresti?” Ta hääli oli ebaselge, võib-olla sellest, et äratasin ta üles, aga üsna võimalik, et ta polnud veel voodisse läinud.

„Väga kiiresti. Mu veed on läinud.”

„Mis, Elle? Kas torud lõhkesid? Jeeh, ma saan ta kätte, aga sul oleks neetult lihtsam leida torulukksepp.”

„Ma hakkan sünnitama. Ma lähen praegu St Marysse.”

„Püha sitt, kuradi raisk, *jees*-us kristus. *Need* veed. Okei. Ma olen koos sinuga, Elle. Tõmban midagi selga ja kohtan sind seal. St Mary. St Mary. Kus see St Mary on?”

Mul oli kohutav nägemus Heffist kui mu sünnituspartnerist, tundsin end tohutu rahulikuna ning rääkisin väga aeglaselt. „Paddington, Heff. David teab. Ära pane riidesse. Tee vaid, mida sa suudad, et teda kätte saada.”

Selleks ajaks, kui haiglasse jõudsin, olid kokkutõmbed alanud. Kuid veel ei olnud see teovõime tegev piin, mida olin ette kujutanud. Kolm tundi hiljem olid need hüllemad kui piin. Ämmaemand küsis mult, kas ma pole arvestanud epiduraalanesteesiast, ja ma peaaegu rebisin tal käe otsast.

„Ma kutsun konsultandi. Aega on palju.” Mille jaoks? Ma tahtsin karjuda: kas seni, kui suren. „Muuseas, väljas hakkab üks mees hulluks minema. Ütleb, et peab teid nägema. Ma ei saa teda sisse lasta, te mõistate.”

„On see mu isa?”

„Ta ei näe välja, nagu oleks kellegi isa.”

„Mul ükskõik, olgu ta või kõigevägevam jumal, kui ta just ei too mu suurtele valudele leevendust.”

Mul ei olnud absoluutselt mingit tahtmist julge olla, püüdes hingata läbi valu, mida kujutlesin asuvat voodi põhjas, või muud sellist jama. Olin tugevasti šokeeritud, kui valus see on, ja täis kibedat pahameelt, et keegi mind ei hoiatanud. Ma olin arutult hirmunud ja tahtsin tugevaid uimasteid. Oleksin võinud olla ülearu hirmul epiduraaltuimestuse pärast, aga, oh sa poiss, see hirm ei pugenud naha vahele naisele, kellele seda pole tehtud. Kui ämmaemand imemeest kutsuma läks, jooksmata küll nii kiiresti, kui ta oleks pidanud, kuulsin ma koridorist hüüdeid. Lühikesel kokkutõmmete vahelisel ajal ei suutnud ma jätta naeratomata, kui kuulsin Heffi hõiget: „Kurat võtaks, ma olen isa, laku õige perset!” Teda ei oleks nad suure rutuga unustanud. Minut hiljem tormas ta sisse, lohistades enda taga kopsakat ämmaemandat.

„Lihtsam on Jeltsinit vaatama minna kui sind, ütlen ma...” Ta jäi vait, suu lahti.

Kandsin üht Davidi särkidest, isegi kuigivõrd kaetuna ei pakkunud ma kena vaatepilti, ja see polnud Heffi „Isaks saamise öö”. „Kas sa said Davidi kätte?” küsisin hingeldades. Ta seisis tardunult voodi otsa juures.

„Ma jätsin teate. Kolm tükki.”

„Hästi. Mine välja.” Võisin juba tunda elektriseerivat lainetust, mis kuulutas algavat kokkutõmmete voogu.

„Elle, David palus mind... kui midagi juhtub...”

„Mine välja!” Katsin näo kätega ja häälitseisin kilavalt.

„Oh, Elle...” Kui avasin silmad, seisis Heff ikka kohale tardunult, tema näolihased liikusid.

„Heff, ma ei taha sind siia. Kui sa just ei taha aidata neil kaheksatollist nõela mu selgroogu torgata, siis käi kuradile!”

Ta raputas end ämmaemandast lahti, tõmbas midagi taskust ja vaatas seda. „Türk palus mind selle sulle anda. Kui midagi juhtub. Ta andis selle mulle lennujaamas.” Heff kummardus minu kohale ja pani väga õrnalt Theodore'i amuleti mu kaela ümber, kui ma jälle soigusin. „Ma olen allkorrusel, Elle. Ma ootan. Ma jään siia, kui sa tahad.”

„Te ei saa siin midagi head teha, noormees...”

Kaks ämmaemandat jooksid sisse koos ülikonnas pühaku ja käsikäruga. Heff taandus tagurpidi välja, hoides üht kätt hüvastijätuks üleval. Mulle turgatas pähe, et ta sai aru, et hakkan surema.

Epiduraali sissepanek oli tühiasi ja viis minutit hiljem muutus kõik nii põhjalikult, mistõttu lootsin, et nad jäta-
vad selle minusse kogu mu ülejäänud eluks. Kui palju ma ka tean argumente epiduraali vastu ja kui palju ma ka austan iga naise õigust saada last mistahes tema valitud viisil, pean ma kategooriliselt väitma, et epiduraalanesteesia kuulub kümne tippavastuse hulka inimkonna ajaloos. Võib-olla on see koguni number üks. Kui ma peaksin kunagi valima oma üksiku saare plaadi, oleks mul suuri raskusi muusika edetabeli kokkupanemisega, aga luksuseks peaksin ma epiduraali koos kellegagi, kes on õppinud seda sisse panema. Ükski naine, kes on kogenud täiuslikku rõõmu, mida see toob, ei otsustaks klaveri või eluaegse šampanjatagavara kasuks. Niipea, kui see külm asjandus oli nirisenud mõnda mu selja salajasesse kohta ja üht jalga pidi alla, olin ma täiesti teine naine. Vaatasin isegi televiisorit. Okei, võib-olla sünnitegevus aeglustub, aga kes seda teab? Mul oli nüüd aega beebi peale mõelda, mida ma polnud teinud kodust lahkumisest saadik. Lapse sünni puhul on suur tähtsus oskustel ja enda proovilepanekul, ning minu eksamihinne kuulus õigusega

epiduraalile ja ämmaemand Maryle, kes püsis mu kõrval. Ma triivisin magamise ja ärkveloleku vahel. Mary näis minust palju teadvat. Ta istus, hõõrudes mu kätt ja vesteldes Davidist, ja mina osalesin vestluses, ning aeg kadus märkamatuks...

Põhjus, miks mu seisund muutus ja ma hakkasin mööda koridori jooksmas, ei selgunudki. Juhtus nii, et kunagi keskhommikul vaatas konsultant mind läbi. Mary ja ämmaemand, kelle nimi oli Eileen, tulid tagasi, kandes värvilisi plastikaadist kitleid, mis pani mind pisut kahtlustama. Arvan, et küsisin veel uimasteid, kuid nad ei andnud, ja siis, sõna tõsisel mõttes, hajusin laiali. Lõppvaatusest ei ole mul eriti midagi meeles. Mäletan ainult naermist koos kahe naisega ja mäletan, et see oli põrgumoodi valus, ning mõtet, et lapse väljapressimisest võivad mu ribid tükkideks puruneda. Mäletan kuulvat summutatud kisa, sellist vapustavalt haledat appihüüet. Ainus, mida ma selgelt nägin, oli Mary, kes ulatas mulle väikese libeda tombukese, öeldes: „Sinu tütar, Elena.” Heitsin pilgu beebi kiltjatele, hajuva vaatega silmadele ja ei suutnud nutmist lõpetada. Seal oli veel keegi, kes püüdis beebit ära võtta, ja kuskil kaugel koridoris hakkasid lööma kellad, ning kõik läks mustaks ja ma ei mäletanud enam midagi.

Mõne minuti pärast avasin silmad. Ema ja isa istusid mu voodi kõrval. Olin teises ruumis. Ma ei teadnud, kas mul oli olnud beebi või olin näinud und ja olen ikka rase.

„Emme? Mida sa siin teed? Mis viga on?”

„Oh, Elena, mu kallid väike tüdruk...”

Haarasin oma kõhust kinni. See tundus lõtv ja minust nagu eraldi. Tõusin äkitselt istukile ja mu pea käis ringi. „Kus on mu beebi? Kus on mu beebi?”

Ema vajutas nuppu mu pea kohal. „Temaga on kõik korras, kullake. Ta on ilus ja täiesti veatu. Nad viisid ta lastetuppa. Et sulle puhkamiseks lihtsalt aega anda.”

„Ma tahan teda näha, kus ta on?” Püüdsin jalgu üle voodiääre viibutada, kuid need ei liikunud. „Ema, mis lahti on? Miks te siin olete? Paps? Kus on mu beebi?” Kuulsin oma hääles kriiskavat tooni.

„Kallis, kõik on korras. Kuss nüüd! Oleme papsiga teda juba näinud, ta on tõeline rõõm. Ta tuuakse sulle kohe. Me muretsesime ainult sinu pärast.”

„Mis minuga lahti on? Kas ma olen halvatud?”

„Ei ole midagi, kallid tüdruk.”

„Pärast sünnitust oli sul verejooks. Sinuga on kõik hästi ja temaga on kõik hästi. Te mõlemad magasite.”

„Mida sa selle all mõtled, et mul oli verejooks?”

Ema nägu tõmbus krimpsu. „Sa kaotasid nii palju verd, oh, kallid! Sa oleksid võinud surra.” Ma ei suutnud seda uskuda. Tundsin ennast kaunis normaalselt, välja arvatud, et mu käsivarres oli tilguti, ja tundus, nagu hõljuksin viis jalga voodist kõrgemal, ning ma ei tundnud oma jalgu ja mul polnud keha.

„Kus on David?”

„Ta on teel. Heff on allkorruse ooteruumis. Ta on olnud seal kogu öö. Kas sa sooviksid teda näha?”

„Ma tahan näha oma beebit!” Parajasti sel hetkel tuli uksest sisse naine, hoides pampu.

„Siin ta on, Elena, siin on su väike tüdruk. Lausa kulatükk, ja kaks korda ilusam.”

Kui ma teda oma kädel hoidsin, ei näinud ma enam midagi muud. Isegi oma vanemaid. Ta oli väga tilluke ja jõllitas mind raevukalt. Tal olid sirged punakad juuksed ja helesinised silmad, ning miniatuursed, täiuslikult kaarjad kulmud lõikusid ninajuurel tugeva kortsuga.

Ta paistis üliväga pahandavat minu väljanägemise üle. Ta silmad rändasid sentimeeter haaval üle mu näo. Minu vastu näitas ta turtsakust, suu oli täiuslikult *moue**, kulmud allapoole tõmmatud, nagu viltu minu piinlikult täpsest uurimisest. Üks käsi oli pistetud tillukese lõua alla, näidates viit pärilisarnast küünt, mis sarnanesid veepiiskadele. Teine käsi oli tihedasti mähkmesse pakitud. Silmi ta ei pilgutanud, lihtsalt vaatas ja vaatas väga süvenenult.

„Elena,” mu isa häälmurdis sisse, „kas mu lapselapsel on nimi?”

„Tal peaks olema, peaks ju? Mis sa arvad, väike linnuke? Gabriella? Delilah? Tabitha? See oli sinu nimekiri.” Sirutasin kaela välja, et lugeda väikeselt roosalt paelalt tema randmel: Beebi Stewart. 29. 10. 93.; 10. 34 e. l.; 7 naela 6 untsi**. „Beebi Stewart. Seda ma nimetan viletsaks nimeks.” Vaatasin oma vanemate poole. „Mida teie arvate?”

„Tore.” Mu ema nuttis.

„Tore Stewart on isegi halvem.” Beebi lasi kuulda haige kassi kisa.

„Ta on näljane ja ma ei süüdistata teda. Kell on neli pärast lõunat, Elena. Ülim aeg teda toita.” Ämmaemand lasi minu ümber kardinad, aga mitte enne, kui mu isa jalgele hüppas.

„Kullake, me jätame teid mõlemaid rahule ja tuleme hiljem tagasi.”

Ma noogutasin, kuid mul oli silmi ainult Lily jaoks. Lily panemegi talle nimeks, kui David on nõus. Ta sarnaneb sellele nimele. Kõrk, oivaline, halvatujuline kogu oma väiksuse juures. Tahtsin hoida teda kätel niikaua, kui ma hingan. Tema ainitine kahtlev pilk oli kogu aeg

* mossis (pr). Tlk.

** 3,34 kg. Tlk.

mulle kinnitatud, aga kui ma olin teda söötnud, värelesid ta ripsmed ja ta naeratas mulle.

„Kas te nägite seda? Ta naeratas.”

Ämmaemand piilus üle mu õla. „Lõhna on tunda.”

„Teil pole hinge, Eileen, see on teie probleem.”

Lily pani aeglaselt ühe silma kinni ja pilgutas mulle. Lõhn, milline lollus! Kui ta mu käsivarre kõveruses magas, imbus armastus minusse, nagu oleksin kuivatuspaber. Ma ei suutnud teda piisavalt endasse neelata, oleksin võinud seda piiritult teha. Ma olin orjastatud! Vaimustatud! Me uinusime koos.

Ärkasin ja leidsin Lily oma voodi kõrvalt plastmassist lapsevoodist ning tooli serval istuva Heffi, kes kartlikult teda piilus.

„Hei, Heff. Kas David on veel siin?” küsisin uimaselt.

„Hei, hiilgus. Olen teid kaht umbes kümme minutit vaadanud. Nad ei lasknud mind siiani üles.”

„Kas nad ei uskunud, et sa oled paps?”

„Ei olnud seda õnne. Mind hirmutati politseiga. Olen olnud ooteruumis hommikul kella viiest peale.” Kell voodi kõrval näitas kümme õhtul.

„Sa oled armas, Heff. Tõeliselt armas.”

„Ma tahtsin olla siin. Ma käisin paar korda lastetoas beebit vaatamas. Ta on nii... nii...puhas.”

„Ma arvan, et neid pestakse. Sellisena nad ilmale ei tule.”

„Ma tahan just samasugust.”

„Sinu oma võib olla pisut erinev.”

„Jeeh, aga ma tahan üht just samasuguse suuruse ja kujuga. Kas ta ei saa veel oma silmi avada?”

„Nad ei ole nukud!” Me rääkisime teineteisega sosinal.

Heff haaras äkki oma jalgade vahelt kollase plasti-
kaatkoti. „Ma tõin pudeli šampanjat – kaks, juhuks, kui
Türk tagasi jõuab – klaasid, okei, plastik, aga... Kavatse-
sin lilli tuua. Tahad sa natuke?”

„Terve pudeli. Oleme vaikselt, et ämmaemandad ei
kuuleks.” Heff vabastas tasakesi korgi.

„Sinu ja su beebi terviseks!”

„Sinu ja sinu oma terviseks!”

„Ma pean jääma, Elle. Siis saan Türkile rääkida, kui-
das te kahekesi välja nägite. Ta tapab enda ära, et sellest
ilma jäi.”

„Polnud tema süü. Mina käskisin tal minna.”

„Ega sa tema peale pahane ei ole?”

„Ei. Ma lihtsalt igatsen ta järele.”

„Türki terviseks! Beebi isa terviseks!”

„Beebi isa terviseks!” kordasin kajana.

„Ja beebi ema terviseks!”

„Beebi ema terviseks!”

„Ja nüüd beebi terviseks!”

„Beebi terviseks!” Kihistasin naeru, valudest vaba,
eufoorilises seisundis, mis tuli täielikult Lilyst ja õige na-
tuke valuvaigistitest.

„Minu terviseks! Isa asemiku terviseks!”

„Isa asemiku..., aga jälgi vaid, kellele sa seda ütled.”

„Ja selle musta uhkete rindadega hämmastava ämma-
emanda terviseks! Võib-olla võtab tema minu lapse vas-
tu.”

„Ma arvasin, et Mishi sünnitab Pariisis?”

„Kas sa oled ütelnud, et naine ei võiks reisida?”

„Uhkete rindadega hämmastava musta ämmaemanda
terviseks!”

„Ja kolme jalaga hobuste...”

„Ja Üks Mis Pääses Ära...” Kui ma oma klaasi viibuta-

sin, hakkas Lily kiljuvalt nutma. Me mõlemad Heffiga
tardusime. Tema järgmise nutuhoo ajal vaatasime Heffi-
ga teineteisele otsa.

„Võta ta sülle!”

„Ma ei saa.”

„Miks mitte?”

„Mis siis, kui ma ta maha pillan?”

„Heff. Kas sa tahad olla ta ristiisa?”

„Tema ristiisa? Püha müristus, muidugi tahan!”

„Siis võta ta sülle ja anna mulle. Homme näeme.”

Toitsin Lilyt uuesti ja jäin magama. Ärkasin tema näu-
gatuse peale. Ta oli minu kätel, silmad kinni. Tuba oli
hämar, nõrka valgust andsid öölambi kuma ja häirekell
mu voodi juures. David istus mu kõrval. Oli kell neli
hommikul.

„Kallis...” sosistasin ma.

Ta põlvitas voodi kõrvale. Ta pani oma käed mulle
ümber tilguti vahelt ja üle Lily ning lamas pooleldi voo-
dil, pooleldi põrandal, pilk meie tüdrukul. „Kas ta meel-
dib sulle?”

„Ma ei tea. Ma ei näe teda.”

„Ma tahan teda Lilyks kutsuda.”

David vabastas beebi teda äratamata mu käte vahelt
ning hoidis oma rinna vastas. Ta surus huuled tema pea-
laele. „Tere siis ka, Lily!” Beebi silmad sähvatasid lahti ja
ta kostitas Davidit oma lühinägeliku pilguga. „Tere tule-
mast, kullake!” David vaatas mulle täiesti hämmastunult
otsa. „Ta on uskumatu, Elle. Ma ei kujutanud üldse mi-
dagi niisugust ette.”

„Kas sa tõid oma kaamera?” David võpatas. „Ega sa
ometi mulle ei ütle, et kõikidest inimestest just sina ei
toonud kaasa isegi üht fotoaparaati? Ära ütle seda!”
Hakkasin naerma.

„Need võttis Mishi. Ma tulin otse lennujaamast ja tema võttis takso ning sõitis kogu mu kraamiga koju. Ma ei mõtelnud... ma lihtsalt ei mõtelnud...”

„Vaata teda! Oled sa kogu oma elus midagi täiuslikumat näinud?”

Me vaatasime jumaldavalt. Mind huvitas, mida ta meist mõtles, kui meid vaatas. Tema väikesel näol oli sel-line küps ilme. Sünnist alates näis ta elust teadvat kau-gelt rohkem kui meie. David heitis minu kõrvale kitsale voodile, Lily lamas tema rinnal, kui me sosinal rääkisi-me. „Mul on kahju, et ma siin ei olnud, Elle. Ma ei oleks pidanud minema.”

„Kõik on korras, kallis. Kõik on hästi.”

„Ma ei tahtnud, et sa üksi oled.”

„See oli okei. Mul oli palju abistajaid. Mu vanemad. Rääkimata Heffist. Kõige rohkem Lily. Ja mul oli Theo amulett. Minu arvates pidid *sina* seda kandma.”

„Kõva sõna. Oh, kullake... Ma ei suuda uskuda, mida sa oled teinud. Ma tahtsin siin olla.”

„Oh, sa olid... Küsi Marylt. Vähemalt pärast epidu-raali. Enne seda aga... ma olen peaaegu rõõmus, et sa ei olnud.”

„Kas sa sõimasid arsti? Käitusid päris pahasti?”

„Kohutavalt!” Lily avas silmad ja pingutas, et pead kergitada. See vajus järsku kuulekalt küljele.

„See on minu tüdruk! Milline saavutus!”

David hoidis teda õhus, paar tolli oma näost eemal. „Mis sa arvad, kellele ta sarnaneb?”

„Ma mõtlesin, et tal on mu isa ilme, aga emm räägib, et ta on nagu sinu suust kukkunud. Mis sina arvad?”

„Ma ei näe siin midagi enda moodi, jumal tänatud. Sina... midagi tema lõuas ja midagi ta ainitises pilgus pa-neb mind kartma, et ta näeb minust läbi.”

„Ma tahan talle anda terve maailma, David.” Ma ei suudaks anda talle isegi seda, mis ta mulle juba andnud on. David suudles mu pead ja Lily haaras ta sõrmest, mässides selle silmapilkselt enda sõrmede ümber. David oli kütkestatud. „Kas ma võin ta jalutama viia?”

„Ära ole liiga kaua. Ma igatsen teid mõlemaid...”

David tõusis ettevaatlikult voodist, hoides Lilyt, kes oli kõvasti mähitud ja ikka klammerdunud ta sõrme kül-ge. Davidi nägu säras. Jälgisin nende lahkumist toast, kuulates, kuidas David talle midagi ümises.

Kaheteismes esimene peatükk

Mõned järgmised nädalad olid kavalat meelitamise õppetunnid. Lily võrgutas meid iga oma tegevusega. Ma olin haaratud tema sametise pea lõhnast, pehmetest lohukestest ja temast kiirgavast soojusest. Hommikuse ärkamisnuttu pakilisus peatas mu südame ja niisutas mu särki. Tema rahulolevad luksused toitmise ajal panid mind mõttetult naeratama, ja Davidi näole ilmus alati tugev rahuldustunne, ükskõik millal beebi rõhises. Isegi surmväsinutena, kui seisime peaaegu magades köögilaua juures, pani tema väikseimgi hääletsus meid valveseisangusse hüppama. Oimetult voodis, Lily meie peade vahel, ajas mu juustele sattunud piimalonks mind naerma ning pani temaga kudrutama, lihtsalt tema olemasolu pärast. Jah, ma tean, et kõik emad – ja isad – arvavad, et nende beebi on klass omaette, aga Lily tõepoolest oli. Kaheksa nädalaga oli ta meid kavalalt ära meelitanud, nii et üheksandal nädalal, kui olime juba põlvili, igatsedes pisimatki vabaduselootust, oli lummuse murdmiseks liiga hilja. Me olime igaveseks kadunud. Lily oli sada protsenti Davidi tütar. Kümnenädalaselt oli tema juuresolek niisama tähtis nagu kuninglikul isikul. Ta võis üheainsa pilguga vaigistada toa ja tuua maailma väikseimagi hääletsusega oma jalgade ette. Tema naeratus sulatas müürid su ümbert. Tal oli kulunud ainult kaks päeva koos meiega korteris elamiseks, kui ta teadis, mille jaoks me oleme ja kes me oleme – tema

alandlikud ja sõnakuulelikud teenrid. Umbes nädal aega hiljem koloniseeris ta mu vanemad ja onu Charlie, ning võttis siis sihikule ülejäänud maailma vallutamise.

Lily oli täpselt kolm kuud vana, kui David läks nurga-pealsesse poodi mähkmeid ostma, meil kodus tundus neid alati puudu olevat. Ta oli ära tund aega, mis oli ime-lik, sest olime täiusele viinud poodi ja tagasi jooksmise, kulutades selleks kaheksa minutit. Mina suutsin seda teha, uksest ukseni, seitsme minutiga. Ma lootsin, et Lily peab vastu, aga temal oli ettearvamatu... temperament. David tuli tagasi otsustaval hetkel, näol rahuolev ilme. „Hei, mu parim tüdruk, ja mu teine parim tüdruk...”

„Räägid sa meile, millist teed pidi sa ringi läksid?”

„Kas sa arvad, et ma olen täielik idioot?”

„Mina ei arva,” noogutasin Lily poole, „aga tema arvab.” Lily lamas selili vaibal ja püüdis filmirulli suhu ajada. David tõmbas pintsakutaskust ümbriku ja lehvitas sellega mu nina all.

„See on sulle.”

„Mis see on? Kas leping Geoffreylt?”

„Parem.”

„Midagi paremat kui leping Geoffreyga ei ole, kui see pole just kiri majaühistult, kes kustutab ülejäänud hüpooteegivõla.”

David kukutas ümbriku mu süle. „Lase käia, ava nüüd. See on sulle ja Lilyle. Aga tegelikult sinule.” Ümbriku oli kolm lennupiletit Kairosse. Ma vahtisin neid juhmilt. „Sa oled küllalt sageli rääkinud, et tahad minna ja ise seda näha. Sa ütlesid, et tahad Lilyle anda maailma, eks ole? Püramiidid on hea koht alustamiseks.”

„Ma ei ole kindel, kas me koos Lilyga saame puhata.”

„Sa alahindad mind. Vaata kolmandat piletit, see on meie güidile ja pimestavale lapsehoidjale.”

Ühel piletil oli mu ema nimi. „David, see oleks imes-
tusväärne, aga oled sa temalt küsinud?”

„Kas sa arvad, et ma olen täielik idioot?” ütles ta jäl-
le. „Muidugi olen rääkinud. Sellist sammu ei võtaks ma
ette ilma Annaga asja selgitamata. Ma palusin Beni ka,
aga tema ütles ära.”

„Millal me läheme?”

„Järgmisel nädalal. Üheks nädalaks. Ma kavatsen pä-
rast seda tööle tagasi minna, Elle. Aga kõigepealt tahan
ma, et su unistused teoks saaksid. Ja Lily võib alustada
oma maailma valitsemist.”

„Kas sa arvad, et see jääb talle meelde?”

„Ei. Aga sulle jääb.”

Ma hoiatasin end korduvalt, et Kairo ei ole jäänud selli-
seks, nagu mu ema ja Theodore olid seda kirjeldanud. Ma
ei olnud hakanud mõistma oma ema, sest ta polnud enam
ammu see naine, kes ta oli siis. Muuseas, ta leppis emaliku
rolliga, eelistades Lily vanaema osa. Ma teadsin, et
Shepherd oli 1952. aastal maani maha põlenud. Ma
teadsin, et kadunud oli ka Continental. Ma teadsin, et aeg
oli edasi läinud, ja nii pidigi olema; ei olnud mingit mõtet
vaadata lootusrikkalt üle öla, et näha vaime, keda seal
polnud. Ma teadsin, et see oli rumal, Davidi töö püüdis
sõdu lõpetada; ja seal ma nüüd olin, taga igatsemas ammu
lõppenud sõda, mis – vähemalt minu jaoks – varjas end
nostalgia raske eesriide taha. Pärast Prantsusmaalt tagasi-
tulekut olime Davidiga olnud taevalikult õnnelikud, aga
kumbki meist kartis õnne kaalule panna, rääkides meie
tulevikust. Kui David pärast Kairot valmistuks normaalse
elu juurde tagasi pöörduma, siis otsustasin mina seda nä-
dalat võimalikult hästi ära kasutada.

Niisiis, ma ei olnud arvestanud suure, vesiselt senti-

mentaalse reisiga, aga olin ikkagi pettunud. Kairo oli
kõle, moodne ja räpane. Isegi enne, kui linna nägime, al-
gas jagelus. Kui läbisime immigratsiooni punkti, ootas
meid hüppevalmilt täielik armee ametlikke, poolamet-
likke ja mitteametlikke giide. David tegeles kõigega,
vehkides oma pressikaardiga, mis oli aastaid kehtetu,
nagu ta mulle hiljem näitas, ja andis talle õiguse juurde-
pääsuks pressile Zairis. Mul olid mõned pateetilised väi-
kesed lapsikud soovid: leida hobukaarik ja sõita klippa-
di-kloppadi mööda tänavat jakaranda õielehtede sajus.
Selle asemel ronisime neljakesi mõlkis takosse ja ma-
nööverdasime tihedas liikluses mööda autoteed. Mu ema
silmad tantsisklesid, kui lähenesime kesklinnale.

David oli reserveerinud toad Mena House'is. See oli
hea hotell ja kena vana maja, täis uus-Islami vigureid, ja
mu ema mäletas seda maja hästi, aga minu jaoks polnud
seal midagi. Seal ei olnud pehmelt-laksuvate tuhvlitega
suffragi'sid, olid ainult peenes vormiriides jooksupoisid.
Ei olnud Liitlaste esindusmundris ohvitseri, ainult turis-
tide seltskonnad, kes valgusid bussidest higistes šortsides
ja nurisesid varguste pärast. Ei olnud kahekümne eri
keele segadust, ainult inglise ja ameerika keeled. Ei
Gabardine Swine'i, ei Kauge Tegevusulatusga Kõrbe-
gruppi, ei Kõrberotte, ei RAFi tüüpe, ei siidsukkades ja
punaste huulepulkadega ilusaid ameerika tüdrukuid, ei
orkestrit, ei päikeseloojangut, ei klassi, ei ilu, ei romanti-
kat. Ainult mina, mu ema ja David Lilyga süles istusime
baari eesruumis ja ootasime midagi, ükskõik, mis juh-
tuks. Kui kelner meilt joogisoove küsis, tellis David õlut
ja mina tahtsin teada, milliseid kokteile neil on, lihtsalt
vanade aegade meenutuseks. Sentimentaalne või mis?

„Kokteilid, madam? Džinn toonikuga? Harvey Wall-
banger?” soovitas ta tüdinud häälega.

„Ei, ei, ei. Mida sa sooviksid tellida, emm? Gimlet? Kuidas oleks Džinn Sling?”

„See oli Kaug-Ida, kallis. Võtame kokteili Kannatavad Vårdjad. Need olid Kõrberottide jaoks.”

Kelner kummardas, aga näis kahtlevat. „Ma räägin baarimehega.”

„Elle, ära looda liiga palju.” David paitas mu juukseid. „Sõda on läbi, kullake. Sa ei saa seda tagasi tuua, isegi kui tahaksid.”

„Ma tean. Tahtsin lihtsalt vaid hetkeks seda teeselda.”

Ema naeratas algul Davidile, siis mulle ja võttis Lily, hüpitades teda põlvel. „Kas sa teadsid, väike Lily, et Kreeka kuningas põgenes 1941. aastal siia ja elas päris avalikult oma inglise kallimaga siin, enne kui see hoteliks muutus? Öhtusöökidel oli see üks lemmikjutuaineid. Meie, jänkid, olime šokeeritud. Elena, kas sa mäletad, kui ma tõin sinu ja Charlie Kairosse?”

„Ähmaselt.”

„Me olime teel papsi juurde Elevandiluurannikule. Sa ei saanud olla rohkem kui kaheksa, seega Charlie oli kuus. Ma viisin su siis püramiidide juurde. Sulle meeldis kaameliga sõita.”

„Sulle pidi see kummaline tunduma, emm. Näha kõiki neid vanu paiku.”

„Ma mõtlesin, et on, aga need kõik olid kadunud. Briti-vastase revolutsiooni ajal oli kõik maha põlenud. Madam Badia, Turf, Shepheard – kõik olid läinud. Circurel, isegi Auberge des Pyramides. Ausalt, ma ei hoolinud sellest. Tulin sulle ja Charliele vaatamisväärsusi näitama.”

Kelner tuli tagasi ja pani lauale kaks klaasi. „Džinn toonikuga,” teatas ta. Ma tahtsin istuda nostalgia tõelise kose all ja saada läbimärjaks, aga kõik, mis ma sain, oli tuhm kihin Schweppesi pudelist.

„Põhjani!” David tõstis oma õlleklaasi.

„Sinu terviseks, proosit,” vastas ema, pilgutades Davidile silma. Mina kortsutasin tigedasti kulmu.

„Mis sa arvad, kas on karta, et Lily tuleb sama rumal kui sina, Elena?” küsis David. Me kõik vaatasime Lilyt, kui ta sirutas käe oliivide järele.

„Mis sa arvad, kas on karta, et saad laksu vastu nagu?” Tundsin end päris kõrvalejätuna: olin ainus, kes veel midagi ootas.

„David, on sul mingeid plaane töö kohta? Kaugemas tulevikus?” Saatsin emale kurja pilgu, kui ta seda ütles. Ta ei teinud väljagi. Ema ja David olid saanud pärast Lily sündi palju lähedasemaks.

David keerutas klaasis õlut. „Heff on rääkinud agentuuri asutamisest koos temaga.”

„Kas fotograafia?”

„Ei, emm, *randevuude* agentuuri. Mida sina arvad?”

„Ma ei tea, David. Ma ei oska ette kujutada, et sina istud kontoris ja ütled noortele meestele, kuhu minna. Või noortele naistele. Mis juhtuks Türgiga?”

„Türkid saavad täiskasvanuks, just nagu kõik teisedki. Ma ütlesin Heffile, et mõtlen selle peale.”

„Midagi paha selles pole.”

Ma ei pööranud neile tähelepanu, aga ma ei suutnud ka ette kujutada laua taga istuvat Davidit. Teda tuleb toolijala külge kammitsasse panna, et lennukist eemal hoida.

Nädala Egiptuses veetsime nagu turistid. Ma ei leidnud ühtegi asja, mis oleks lasknud mul mõelda mu ema noorusest, mitte et tema ise oleks sellepärast muretsenud. Ameeriklastel oli täiesti korralik saatkond uues majas; Kasr el Nili kasarmud olid muutunud toretsevaks hotel-

liks; Heliopolise haigla oli kadunud; selle hoone kohal, kus ta Milliega oli õpetanud inglise keelt, oli nüüd autotee. Me käisime ka Groppis, kuid see oli armetu ja teistsugune, kui olin kujutlenud. Me „tegime” ära muuseumid ja „tegime ära” püramiidid ja Sfinksi, ning tõesti, need olid hämmastavad, aga mitte nende pärast ei tahtnud ma tulla. Soovisin ainult, et need oleksid liivakottidega kindlustatud. Sõitsime felukiga Niilusel, kuid pidime selle kella kaheksaks vabastama. Mul ei olnud kuuvalguses triivimise ja suure Niiluse tunnet, rääkimata leedi Niilusest. Ma otsisin oma noort ema kõikjal, küll Asuani Cataracti hotellis, Bab al-Bahri kvartali tänavatel, kõrbes. Mina ja David jätsime emme ning Lily päevaks hotelli ja läksime Rommeli jälgedes kuni Mersah Matruhini. Ma tahtsin minna sügavale kõrbesse, lennuväljale, kus Theodore oli elanud. Taksojuht vaatas mind nagu segast ja raputas pead. Sõitsime siis Ismailiasse, aga ma ei suutnud ette kujutada ohvitseride väljaõppelaagrit. Nägime Bitteri järve, kuid see oli inetu ja ei ütelnud mulle midagi. Mu ema istus meie heaks beebi-valves, aga Annat ei olnud seal – teda polnud kuskil. Ta oli kadunud kaua aega tagasi koos Shepheardi ja kõigi teiste ning kõige muuga.

Meie viimasel päeval Kairos läks David välja pilte tegema, võttes ema kaasa, ja mina uitasin Mouskis ringi, Lily kanderihmades kaasas. Reisi iga päevaga olin muutunud kurvemaks. Ma ei tahtnud isegi basaarilt midagi osta, mis oli minu puhul tugeva depressiooni märk. Kui jõudsim Mena House'i tagasi, ootas meid toas heatujuline David. Ta käskis mul selga panna midagi peent, sest emm kavatseb kasutada Lily jaoks toateenindust ja tema viib mind tantsima. Mu lõug vajus peaaegu põrandani. Mul ei olnud selleks piisavalt jaksu, aga emm käis peale.

Siis pakkusin välja, et me kõik läheksime, aga emm keeldus, ta ütles, et pole Lilyt terve päeva näinud ja ta oleks üksinda koos beebiga palju õnnelikum. Tundsin kauni-kesti samamoodi.

Tänaval võttis David mul käe alt kinni ja mulle tundus, et jalutasime miilide kaupa, enne kui ta sukeldus ühele alleele ja juhtis mind pimedale ukseesisele. Astusime mahedalt valgustatud väiksesse ruumi. David noogutas eesmise laua taga istuvale naisele ja lükkas kõrvale teise kardina. Olime mingit liiki ööklubis. Klaveri ees istus mees, oli ka kvartett ning ruumis laiali väikeste laudade taga istus seitse või kaheksa paari. Kui me sisse tulime, tõusis pianist püsti ja raputas soojalt Davidi kätt, nagu oleksid nad vanad sõbrad. Ta juhatas meid väikese laua juurde just tillukese tantsupõranda ääres, ja mõne minuti pärast ilmus lauale pudel šampanjat. Pianist istus meie juurde ja võttis klaasi vastu. Ta oli noor mees, kui ta naeratas, välgatasid tema tumedast näost säravad hambad.

„Te olete Elena? Tore teid kohata.” Ta kõneles tugeva ameerika aktsendiga.

„Samuti ka teid. Kas olete Ühendriikidest?”

„Ei, Kairost, aga ma mängisin natuke aega New Orleansis. Parim aeg mu elus. Veetke lõbusalt aega ja näeme hiljem.” Ta pilgutas Davidile, võttis oma klaasi ja läks tagasi klaveri juurde.

„David, mis toimub?”

„Mitte midagi, kullake. Ma lihtsalt tundsin, et me pole leidnud sinu jaoks õiget kohta. Su ema rääkis mõne inimesega Ameerika saatkonnast ja kuulis neilt sellest kohast. Ma käisin seda pärastlõunal üle vaatamas.”

Kui me kõnelesime, alustas pianist üht džässilugu.

„Ma tunnen, nagu oleksin sind ilmaasjata siia veda-

nud, on nii? Me poleks pidanud tulema. Oled sa minu peale pahane?"

„Ei, kallis. Mina vedasin *sinu* siia, mäletad? Kuidas oleks mul võimalik sinu peale pahane olla?"

„Sest kõik oli teostumatu unistus. See ei töötanud. Ma mõtlesin, et võib-olla olen ma võimeline tundma seda, mida tundis tema. Et ma saan kõigest aru.”

„Elle, sa ei saaks seda kunagi, ükskõik kui tugevasti sa ka püüaksid. Annal oli oma elu. Sa tead sellest ainult nii palju, kui tema oli valmis sulle rääkima, ja nii palju, kui ta tahab meenutada.” Pianist hakkas laulma pehme, meeldiva häälega ja mitmed paarid tõusid lauast. „Elle, kas sa tuled minuga tantsima?"

*„Aina näen ma sind, sa ilmud tuntud kohtadesse,
mis mul sööbind südamesse,
kõik see päev
väikeses kohvipoes
pargis üle tee,
kus laste karussell, kus kastan suur ja soovikaev...”*

*Aina näen ma sind, kui särab suvepäeva lõõm
ning kõiges, milles helge rõõm,
sust mõtlen iga viiv ja sõõm,
sind leian hommikpäikse käest, kui öösel kumab kuu
ja kui mina vaatan kuud, säält leian su...”*

Mu ema oleks küll kohkunud, kui ta oleks näinud, kui halvasti me end mööda tantsupõrandat lohistasime, aga ma ei mõtelnud enam temale. Kairo muutus *meie* kohaks ja kuidagi said need laulud ka meie omaks. Kõikide nende sentimentaalsete ballaadide ajal naaldusin ma Davidi rinna vastu, tundes juustel ta huuli ja käsi ümber mu

piha, ning mõtlesin, *kui* ma suudan kogu oma ülejäänud elu mäletada seda momenti, seda rahulikku õnnetunnet, siis võtan ma kerge südamega vastu, mis iganes tuleb. Ma ei tahtnud, et muusika lõpeb, ma ei tahtnud avada oma silmi ja näha midagi muud peale Davidi näo. Kõik tantsis, kõik kadus muusikasse, ja see ülev, üksildane, nostalgiline trompeti halin...

Kui me istusime, võttis David mu käe. „Elle, ma ei kavatse paluda su kätt.”

„Oh.”

„Ma ei kavatse seda.”

„Hästi. Mõni hetk või nii tagasi tegid sa selleks üsna romantilise ettevalmistuse. Ma ei ütleks, et ootasid sult ettepanekut, see pole mulle kunagi pähe tulnud.” Jumal tänatud, et jutt valedest, mis printsessi huultelt kukkudes konnadeks muundusid, oli ainult muinasjutt. „Ma olen täielikult õnnelik asjaoludega, nii nagu nad on. Igatahes ei tähenda abiellumine nii palju. Lihtsalt pisut imelik on kõigist neist sekeldustest läbi tulla, et mulle öelda: sa *ei kavatse* minuga abielluda. Me saame endale vahel võtta mõned õhtutunnid – nii palju kui Lily iganes meid minna laseb. Ma tahan öelda, kui see, mida sa teha tahtsid, on tantsimine, siis küllap leiame Londonis kellegi, kes seda liiki muusikat mängib. Ma võin osta ka plaadi, jumal hoidku.”

„Tõsi.”

„See on kena, igatahes. Olla kahekesi, šampanja, muusika... Ta on hea, eks? Tal on kena hää. Ja see on kena koht.” Pinge all võin muutuda banaalseks nagu ei keegi teine. „Kogu elu olen ma emme üle nalja heitnud, et talle meeldib selline muusika. Võib-olla on temal kogu aeg õigus olnud, või olen mina vanaks jäänud. Sa oleksid pidanud tema siia tooma, talle oleks see meeldi-

nud." Vaatasin ruumis mõttelagedalt ringi, ümisedes omaette. „Ma abielluksin igaiühega, kes esitab seda laadi muusikat.”

„Kas igaiühega?”

„Peaaegu.”

„Mina ei palu.” Ta irvitas õelalt mu üle.

„Sa tegid selle täiesti selgeks. Ma ei ole rumal. Ehk sa lõpetaksid selle korrutamise? Ka Jeesus valas pisaraid.”

David asetaski mõlemad küünarnukid lauale ja kallutas end mulle lähedale. „Elle, ma ei palu sind, ma ütlen sulle, et sa pead minuga abielluma. Ma olen tüdinud sinu neetud juttudest.”

Ja bänd hakkas mängima.

*Ootan jaamas saabub rong mil
Ootan jaamas oma meest ma
Sina lahkusid nüüd pikki tunde loen
Sina lahkusid mul kurbus hinge poeb.
Palg on märg mul pisarate veest
Aina ootan jumaldatud meest.
Ootan raudtee ääres siin depoo
Rong tsuhh-tsuuh mil tagasi ta toob.
Nagu elu algust ootan vist
Ootan rongi jaama saabumist...*

Järgmisel hommikul jättis David mu kohvikusse, mis asus väljakul aia vastas. Ajutiselt, ma arvan. Ma ei tea selle väljaku nime. Soovin, et oleksin teadnud, siis saaksin sinna tagasi minna. Me olime ringi uidanud ja David tahtis mu emast ja Lilyst veel pilte võtta, niisiis istusin neid ootama.

See ei olnud kõige ilusam tänavanurk. Liiklus oli tihe ning tramme ja busse täis. Bensiiiniving oli kuumuses

nähtav, udune ja sinine. Palusin kohvi. See oli paks nagu tökat, esimene lonks pani mind judisema. Ma mõtlesin Davidist. Tal pole olnud oma „Damaskusesse mineku” kogemust – ta polnud järsku muutunud pehmeks nagu või. Ma teadsin hästi, et ta oli tagant kihutatud seisundis nagu ei kunagi varem. Aga ta oli võtnud vastu otsuseid, kui talle ei meeldinud seda teha. Ja teinud midagi minu jaoks, üksnes minu jaoks, et mulle jääks niisugune mälestus, mida ma tema teada ihkasin. Ja isegi siis, kui tühmub mu mälestus sellest, mida ma tol õhtul tundsin, isegi kui olen viiekümne või kuuekümnene või seitsmekümne või vanem, ja ei suuda enam meenutada taevastiku helenduse tunnet, mäletan ma alati, et ta tegi seda minu jaoks. Ta oli ostnud mulle isegi kuldsõrmuse. Hoidsin kätt näo lähedal ja lõngutasin sõrmi, nagu teeb iga vastne pruut esimesel salajasel hetkel. Siis juhtus midagi, mida on võib-olla raske uskuda. Olen endale palju kordi öelnud, et see ei juhtunud, ja ma tean, et mõistus on võimas asi, ja et ma olin vastuvõtlik. Aga seda ma ette ei kujutanud. See juhtus.

Ettekandja küsis mult midagi. Kui pea tõstsin, nägin tema taga risti üle väljaku noort naist, kes seisis selle kaugemas nurgas. Ma võin kirjeldada, kus ta täpselt seisis. Ta lehvitas mulle. Pöörasin ringi, et näha, kas keegi on mu selja taga, kuid teised lauad olid tühjad. Vaatasin tagasi, ta noogutas mulle julgustavalt ja viipas kutsuvalt. Tema tundis mind ja mina teadsin, et peaksin ta ära tundma. Kuulsin ähmaselt, et ettekandja ütles midagi. Naine kandis punast mantlit ja tal olid kuldsed juuksed, need lehvisid vabalt ta näo ümber. Ma istusin teda silmitsedes ning ta rohelised silmad vaatasid naeratades ja

* dramaatiline meelemuutus (piibl). Tlk.

naerdes minu poole. Ta hoidis ühe käega juukseid kinni ja hüppas sõiduteelt tagasi, kui tramm möödus. Mäletan, mõtlesin, et tal on suured jalad, ja märkasin kopsakaid kõrgeid kontsi, mida ta kandis, kuid mul ei tulnud mõttesegi, et ta näeb välja sobimatu.

Tõusin püsti, kahmasin oma käekoti ja hakkasin üle tee jooksmas. Ma kuulsin ta häält. Ta lehvitas ja ma arvan, et ta hüüdis: „Kallis!” aga liiklusmüra oli kohutav ja ma olin liiga kaugel, et seda kindlalt väita. Ma ei lasknud teda silmist. Ta oli nii kaunis ja nii rõõmu täis ning ta tõstis käe justkui tervituseks. Ma sirutasin jooksu ajal ühe käe tema poole. Tramm tuli aeglaselt meie suunas; see möödus vist otse minu eest. Ma nägin, kuidas naine suu avas, et rääkida, ja siis ma nägin, et ta vaatab eemale, kellegi teise poole, kes oli tänava lõpus, ja kuulsin uuesti, küllalt selgelt tema hüüet: „Kallis!” Kui tramm oli möödunud, seisin keset sõiduteed ja tema oli läinud. Püüdsin teed ületada, aga ma olin inimestest ümbritsetud, kohviku ettekandja vehkis paberitükiga ja karjus, politseinik ja üks teine mees hoidsid mu käsi selja taga. Proovisin neid lahti raputada, ma tundsin, et ta on lähedal, et ta astus vaid natuke mööda tänavat edasi või keeras järgmise nurga taha. Ma teadsin, et ta on ikka seal ja tahab, et ma ta leian: ta tahab mulle midagi öelda. Ma võitlesin meestega, katsudes end vabaks tõmmata, enne kui ta igaveseks kaob. Kui jõudsin kõnniteele, komistasin ja kukkusin rängalt, kriimustasin oma paljast põlve ning karjatasin.

„Mis kurat siin toimub? Laske ta lahti!” See oli David, Lily kätel, ta lähenes nagu jumalaviha.

„David, ma pean minema, ma pean minema ja leidma oma ema!”

David haaras oma vaba käega mu käsivarrest.

„Ta jooksis arvet maksmata ära.”

„Ta jooksis otse autode sekka, hull naine, otse trammi ette...”

„Kuulge, võtke see raha, võtke, ükskõik, kurat, mida tahate, ei, rahunege maha, ma hoolitsen ta eest, ma olen ta abikaasa, jah, jah, väga kahju, hästi, minge nüüd ära, palun.”

„David!” Kuulsin omaenda kriiskamist. „Lase mul minna. Ma pean oma emaga hüvasti jätma.”

David lasi mu käe lahti ja ma jooksin piki tänavat nurgani. Ta oli kadunud. Lihtsalt kadunud. Tundsin tohutut kurbust. „Ilmselt läks ta sellele trammile.”

„Kes, kallis?”

„Mu ema.”

„Kullake, ma jätsin ta just praegu hotelli. Ta pakib. Ma lahkusin temast kümme minutit tagasi. Me tulime sulle järele.”

„Oh, David, ma nägin teda. Ma ei ole hull. Nägin Annat, mitte oma ema. Kui ta oli Anna. Ma nägin teda. Ta seisis just siin. Just siin. Just siin.” Trampisin jalgu. „Sa ei usu mind. Sa mõtled, et ma olen hull.”

„Ei, Elle, ma ei mõtle, et sa oled hull. Ma usun sind. Ma arvan, et Anna on ikka siin kusagil, ja ma arvan, et sa pidid ta leidma.”

„Kas sina nägid teda?”

„Ei, kallis, ma ei näinud. Aga tema ei otsinud mind.”

Teel lennujaama vaatasin igat tänavat, uurisin igat nägu, püüdes teda uuesti vaid korraks näha, lihtsalt et temaga jumalaga jätta, kuid ta ei tulnud. Võib-olla kõlab see rumalalt, aga ma ütlesin talle jumalaga seal lennujaama bussis. Ema istus mu kõrval, hoides lõdvalt mu kätt, ja vestles Davidiga, kes hüpitas oma põlvel meie tütar. Ma

jätsin sel õhtul Kairos jumalaga ühe osaga oma emast. See polnud jumalagajätt emaga, see oli jumalagajätt Annaga, kellele olin korra pilgu heitnud. Ma soovisin, et David oleks teda näinud, ja mu isa ja Theodore. Sest igaüks oleks võinud näha, kui kaunis ja õnnelik ta oli.